

DÜNYA UŞAQ ƏDƏBİYYATINDAN SEÇMƏLƏR

CEYMS FENİMOR KUPER

**SONUNCU
MOGİKAN**

“ÖNDƏR NƏŞRİYYAT”
BAKI-2005

*Bu kitab “Ceyms Fenimor Kuper. Sonuncu mögikan”
(Bakı, Azərüşaqgəncnəşr, 1958) nəşri əsasında
təkrar nəşrə hazırlanmışdır*

Tərcümə edəni:	Əsəd Zeynalov
Redaktorları:	Cəlil Nağıyev Sənan Mustafayev
Ön sözün müəllifi:	Cəlil Nağıyev

813.24 - dc 21

AZE

Ceyms Fenimor Kuper. Sonuncu mögikan. Bakı, “Öndər nəşriyyat”, 2005, 376 səh.

Amerika romantizminin görkəmli nümayəndəsi C.F.Kuper “Dəri corab” pentalogiyasına daxil olan “Sonuncu mögikan” romanında Amerikada avropalıların (ingilislərin və fransızların) daha böyük ərazilər ələ keçirmək uğrunda mübarizəsi ilə yanaşı yerli hindu qəbilələrinin də ekzotik və mürəkkəb həyatını təsvir etmişdir.

ISBN 9952-416-54-6

© “ÖNDƏR NƏŞRİYYAT”, 2005

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

İLHAM ƏLİYEVİN

**“Azərbaycan dilində latın qrafikası
ilə kütləvi nəşrlərin həyata
keçirilməsi haqqında”**

12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı
ilə nəşr olunur və ölkə kitabxanalarına
hədiyyə edilir

AMERİKA ROMANTİZMİNİN “SONUNCU MOĞİKAN”I CEYMS FENİMOR KUPER

XIX əsr Amerika (ABŞ) ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrindən biri olan C.F.Kuper ilk növbədə macərə səciyyəli tarixi romanları ilə tanınmışdır. Bu görkəmli yazıçının romanları dünyanın bir çox xalqlarının dillərinə, o cümlədən iki romanı da Azərbaycan dilinə tərcümə olunmuş və oxucular tərəfindən böyük maraqla qarşılanmışdır. C.F.Kuperin yaradıcılığı yüksək bədii məziyyətlərə malik olmaqla yanaşı, eyni zamanda milli Amerika ədəbiyyatının ilk nümunəsi kimi də xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Amerika romantizminin ilk və ən görkəmli nümayəndələrindən biri olan C.F.Kuper, dünya ədəbiyyatı xəzinəsinə bir-birindən qiymətli romanlar bəxş etmişdir ki, bu əsərlər bu gün də özünün ilkin təravətini, bədii əhəmiyyətini və gözəlliyini qoruyub saxlamaqdadır. Qərbi Avropa ədəbiyyatının mütərəqqi ədəbi ənənələrini böyük uğurla davam və inkişaf etdirən C.F.Kuper dövrünün bir sıra aktual problemlərini, xüsusilə, Amerika reallığına həsr edilmiş məsələləri ədəbiyyata gətirmiş, onları bədii formada, yüksək sənətkarlıqla qələmə almış və dünya demokratik düşüncə və yeni həyat tərzinin formalaşmasında əvəzsiz rol oynamışdır.

Ceyms Fenimor Kuper 1789-cu ildə Amerikanın ucqar əyalətlərindən birində anadan olmuşdur. Varlı plantasiya sahibi olan Ceymsin atası Uilyam Kuperin on üç uşağı olmuşdur. Ceymsin bir yaşı tamam olanda onların ailəsi Otseqo gölünün cənub sahilində yerləşən malikanəyə köçür. Bir müddətdən sonra bu malikanənin ətrafında başqa adamlar da məskən salır və burada elə də böyük olmayan bir yaşayış məskəni yaranır. Bu yer, orada ilk məskən salan Uilyam Kuperin adı ilə Kuperstaun adlanmışdır. Kuperstaun Nyu-York ştatının mərkəzindən cəmi altmış iki mil aralıda yerləşir. Gözəl təbiəti olan bu ərazidə əsrarəngiz yeraltı mağaralar olduğuna görə indi də dünyanın hər yerindən buraya turistlər axışır gəlir.

Gələcək yazıçının uşaqlıq və gənclik illəri bu kənddə keçmişdir. Meşə mühitində böyüyən Ceyms və onun qardaşları özünəməxsus xasiyyətləri ilə seçilirdilər. Ömürləri boyu azad həyat təzi keçirən, bacısı Hannanın dediyi kimi “ipə-sapa yatmayan” bu uşaqlar əsl amerikalı kimi böyüyürdülər. Ceymsin atası çox bacarıqlı bir sahibkar idi. O öz ağılı, qabiliyyəti və zəhmətkeşliyi sayəsində, alınının təri ilə həddindən artıq var-dövlət toplayır və dövrünün nüfuzlu şəxsiyyətlərindən biri olur. O, iki dəfə ABŞ Konqresinin palatasına nümayəndə seçilmişdir. Ceyms Kuper eyni zamanda həm prezident Vaşinqtonla, həm də ABŞ Ali Məhkəməsinin sədri Con Ceylə dost olmuşdur.

Ceyms ilk təhsilini “Akademiya” adlanan kütləvi kənd məktəbində almışdır. Təhsilini davam etdirmək üçün valideynləri onu Nyu-York ştatının mərkəzi olan Olbani şəhərinə göndərirlər. Burada o, latın dilini öyrənir, antik Roma şairi Vergilinin şerlərini əzbərləyir və çoxlu mütaliə edirdi. Ceyms Amerika və ingilis yazıçılarının romanlarını oxuyur, dram əsərləri və şeirlərlə maraqlanır. O, hətta iqtisadiyyata, fəlsəfəyə, kənd təsərrüfatına və din tarixinə aid elmi əsərləri də öyrənir. 1803-cü ildə Ceyms Yel kollecinə daxil olur. Başqa tələbə yoldaşlarından yaşca xeyli kiçik olmasına baxmayaraq, o öz biliyinə görə onlardan üstün idi. O, burada darıxır, tez-tez kollecin daxili qaydalarını pozur və şıltaqlıq edirdi. Elə buna görə də onu məktəbdən çıxarırlar. Atası bir müddət oğluna evdə təhsil verir, ancaq o, oxumağa elə də meyl göstərmirdi. Oğlunun özünü bu sayaq aparması atasını narahat edir və onu adi dənizçi (matros) kimi Avropaya gedən bir ticarət gəmisinə verir. Bu gəmidə bir il xidmət edən Ceymsin “ağlı başına gəlir”, nizam-intizamlı olur və ağır dənizçilik sənətində səriştə qazanır. Sonra o, bir müddət hərbi gəmilərdə xidmət edir. Ona bir müddət sahilə qalib gözətçi gəmisini üçün matros toplamaq tapşırılır. Elə bu vaxt – 1810-cu ildə Ceyms on səkkiz yaşlı gözəl Süzan Delansi ilə tanış olur və onlar 1811-ci ildə evlənirlər.

Atasından kifayət qədər miras qaldığından C.F.Kuper dənizçilik peşəsindən imtina edir və bundan sonrakı dövrdə kənddə yaşayaraq təsərrüfatla məşğul olmaq qərarına gəlir. İlk vaxtlar onlar Süzana miras qalmış və Nyu-York yaxınlığında yerləşən Mamorenek adlı bir kənddə yaşayırlar, sonra isə tezliklə Kuperstauna köçmək haqqında fikirləşirlər. C.F.Kuper Osteqo gölünün qərb sahilində bir torpaq sahəsi alır, bir müddət burada özünə daşdan böyük bir ev tikir və kənd təsərrüfatı işləri ilə məşğul olur.

Ona məxsus olan torpaqların bir hissəsini icarəyə verən Ceyms əlindəki pullarını ticarətə qoyur və eyni zamanda siyasətlə də məşğul olmaq qərarına gəlir. O, öz istedadına, qabiliyyətinə çox güvənirdi və düşünürdü ki, tezliklə ölkənin siyasi həyatında əhəmiyyətli yerlərdən birini tuta biləcəkdir. Lakin bir təsadüf onun bütün planlarını pozur və həyatını tamamilə başqa məcraya çevirir. O vaxtın dəbdə olan Avropa romanlarından birini oxuyan Kuper öyünərək deyir ki, bundan da yaxşı əsər yazı bilər. Süzan və onun əmisi qızı onu ələ salır və cıradırlar. Tərsliyə düşən Kuper roman yazmaq və boş-boş danışmadığını sübut etmək qərarına gəlir və beləliklə onun və eləcə də bütün Amerikanın həyatında əlamətdar bir hadisə baş verir. O, yazıçılıq fəaliyyətinə başlayır və dünya ədəbiyyatının korifeylərindən biri kimi məşhur olur.

C.F.Kuper əvvəlcə kiçik tarixçələr, sonralar isə Qərbi Avropa yazıçılarının təsiri altında ilk romanlarını yazmağa başlayır. İlk romanı olan “Ehtiyatlılıq” heç bir uğur qazanmamasına baxmayaraq, bu gənc yazıçı həvəsdən düşmür və yeni əsər – “Casus” romanı üzərində işləyir. Müəllifin

fikirincə, bu əsl Amerika romanı olmalı idi. Doğrudan da o dövrə qədər Yeni dünyada yaranan bədii əsərlər daha çox Avropa ədəbiyyatlarının, xüsusilə, ingilis ədəbiyyatının təsiri altında yazıldığından, onlarda milli xüsusiyyətlər çox az idi. Digər tərəfdən də hələ Amerika xalqı da heç düz-əməlli formalaşmamışdı. Bunu çox yaxşı dərk edən Kuper məhz milli Amerika (ABŞ) ədəbiyyatını yaratmağa çalışır.

C.F.Kuper “Casus” romanı ilə dünyaya əsl Amerikanı tanıtdı. Amerika romantik ədəbiyyatının ilk nümunələri yarandıqca bu ədəbiyyatın milli özünəməxsusluqları da yaranmağa başladı. N.Hotorn, V.İrvinq, E.A.Po, H.Lonqfello və G.Melvillə birgə dünya ədəbiyyatı tarixində xüsusi yeri və çəkisi olan Amerika romantizm ədəbiyyatını yaradan C.F.Kuperin bədii yaradıcılığı demək olar ki, bu əsərlə başlanır.

Yavaş-yavaş Amerika xalqının yaranması, inkişaf etməsi və formalaşması bir sıra ictimai, siyasi və mədəni problemləri gündəmə gətirir ki, bununla da milli özünüdərk prosesi güclənir və bütün bunların nəticəsində də milli Amerika ədəbiyyatının yaranması zəruriyyəti meydana çıxır. Amerika getdikcə inkişaf edir, bir dövlət kimi formalaşır; onun iqtisadiyyatı güclənir, ticarət əlaqələri genişlənir, hərbi qüvvələri və donanması yaranır. Bütün bu proseslər “Casus” romanının yaranması üçün bir zəmin olmuşdur.

Bu romanın mövzusu da Amerika Birləşmiş Ştatlarının öz müstəqilliyi uğrunda apardığı müharibələr dövründən təsadüfən götürülməmişdir. Milli özünüdərk, milli dövlətçilik ənənələri də elə məhz müstəqillik uğrunda aparılan müharibələr zamanında formalaşmışdır. “Casus” romanında baş verən hadisələr və burada iştirak edən qəhrəmanlar Kuper üçün çox doğma idi. Hətta, yazıcının bəzi tədqiqatçıları bu əsərin müəyyən qədər avtobioqrafik səciyyə daşdığını da iddia edirdilər. Daha doğrusu, onların fikrincə əsərin bəzi qəhrəmanları onun arvadı Süzanın yaxın qohumlarının prototipləri olmuşdur. Həqiqətən də əsərin bir sıra qəhrəmanlarının prototiplərini Ceyms hələ gənclik illərindən etibarən yaxşı tanıyırdı. Onların bəziləri müstəqillik uğrunda müharibənin iştirakçıları olmuşdur. Belə qəhrəmanlardan biri də vaxtilə bu müharibələrdə iştirak etmiş, sonra istefaya çıxaraq Kuperin malikanəsinin yaxınlığında yerləşən Vestçesterdə öz fermasında yaşayan Con Cey olmuşdur. Ceyms Kuper tez-tez bu müharibə qəhrəmanına baş çəkər, onun bu müharibə və Amerikanın o dövrlük siyasi həyatı haqqında söhbətlərinə diqqətlə qulaq asardı.

Con Ceyin isə danışmağa sözü çox idi. Çünki o, yalnız müharibə qəhrəmanı deyildi, o, həm də Nyu-York ştatının konstitusiyasının ilk tərtibçilərindən biri olmuşdur. Bundan başqa, C.Cey ABŞ-ın İspaniyada ilk səfiri vəzifəsində işləmiş, C.Adams və B.Franklinlə birgə 1783-cü il Versal sülh müqaviləsini hazırlamışdır. C.Cey uzun müddət ABŞ-ın xarici işlər üzrə

dövlət katibi, Ali məhkəmənin ilk sədri və Nyu-York ştatının qubernatoru vəzifələrində çalışmışdır.

Bütün bunlarla yanaşı, C.Cey eyni zamanda ölkənin təhlükəsizliyi məsələləri ilə də məşğul olmuşdur. Prezident C.Vaşinqton onu ABŞ-ın ilk kəşfiyyat dairəsi olan Təhlükəsizlik Komitəsinin dörd üzvündən biri vəzifəsinə təyin etmişdir. Bu vəzifədə olarkən o, ətrafına çoxsaylı kəşfiyyatçılar toplamış və onlarla birgə işləmişdir. Bu kəşfiyyatçılardan biri də Vestçester qraflığında yaşayan sadə bir fermer olmuşdur. Xırda ticarətlə məşğul olan və çəkməçilik edən bu kəşfiyyatçı öz vəzifəsinin öhdəsindən məharətlə gəlirdi.

C.F.Kuper haqqında çox böyük rəğbətlə bəhs edən bu kəşfiyyatçı C.Cey barədə roman yazmaq qərarına gəlir. Romanda tacir Harvi Börçün macəraları təsvir edilmişdir. O, çox çətin bir işlə – ingilislərin zəbt etdikləri ərazilərdə kəşfiyyatla məşğul olur. O, evinin yaxınlığında yaşayan torpaq sahibi Uortonlar ailəsi ilə dostluq edir. Bu həmin Uortonlardı ki, onlar Kuperin qohumlarının, daha doğrusu Süzannanın ailəsinin prototipləri idi. Hadisələrin inkişafından məlum olur ki, bu Uortonlar ingilislərə rəğbət bəsləyirlər, hətta onun oğlu ingilis ordusunda kapitan vəzifəsində xidmət edir. Yalnız Uortonun kiçik qızı Frensis respublikaçıların tərəfindədir, onun sevgilisi mayor Danvudi də ABŞ-ın müstəqilliyi uğrunda bir sıra ağır döyüşlərdə iştirak edir. Əsərin sonunda Frensis Danvudi ilə evlənir. Harvi Börç isə gizli şəkildə C.Vaşinqtonla görüşür. Romanın maraqlı xüsusiyyətlərindən biri də bundan ibarətdir ki, əsərin qəhrəmanının əsas peşəsi kəşfiyyatçılıq olsa da, onun casusluq fəaliyyəti görünür. O, hər şeyi görür, eşidir, bilir, ancaq bu məlumatların kimə və necə çatdırılacağı məlum olmur. Heç şübhəsiz ki, müəllif romanın məzmununa uyğun olaraq belə bir ədəbi priyoma müraciət etmişdir.

“Casus” romanının uğurlarından sonra Kuper daha böyük həvəslə milli Amerika romanları yazmaq qərarına gəlir və “Pionerlər, yaxud Saskuihannanın mənsəbində” adlı əsər üzərində işləyir. İlk dəfə olaraq bu romanın səhifələrində sonralar Dəri corab, Vəhşi heyvan ovçusu, Şahingöz, Uzun karaban və Ləpirçi ləqəbləri ilə tanınacaq “ağ adam” Nataniel (Natti) Bamponun və onun “qırmızı dəri” hindu dostları Çınqaçquk, onun oğlu Unkas göründü. Müəllif bu romanı yazarkən heç özü də bilmirdi ki, bu əsərin mövzusu gələcəkdə onun yazacağı və beş romandan ibarət olacaq “Dəri Corab” pentalogiyasının əsasını təşkil edəcəkdir. 1823-cü ildə Amerikanın və İngiltərənin kitab bazarına daxil olan “Pionerlər” romanı o dəqiqə satılıb qurtarır.

Bu romanda da avtobiografik ünsürlər çoxdur. Belə ki, müəllifin özünün də dediyi kimi, bu romanda təsvir olunan hadisələrin cərəyan etdiyi məkan, burada iştirak edən qəhrəmanlar və personajlar yazıçıya çox yaxşı tanış idi. Bu çox güman ki, onun atası Uilyamın ilk vaxtlar yaşadığı və onun özünün də uşaqlıq illərini keçirdiyi yerlər olmuşdur. Hətta, tənqidçilərin dediyinə görə,

əsərin qəhrəmanlarından biri hakim Marmadyuk Templ çox güman ki, Uilyamın prototipidir. Hər halda, romanda təsvir olunan əsas qəhrəmanların əksəriyyətini – hakim və onun qızını, Edvardı, şerif Riçardı və növər Benca-meni yazıçı hələ uşaq yaşlarından çox yaxşı tanıyırdı.

Bu əsərdə sırf amerikalı qəhrəmanları olan Hiram Dulditl və həkim Elnatan Todd obrazları uzun müddət qızğın mübahisələrin obyektinə olmuşdur. Xüsusilə də prototipi müəyyən olunmamış belə qəhrəmanlardan biri də bu əsərdə elə də əhəmiyyətli yer tutmayan, ancaq xüsusilə diqqəti tez cəlb edən məşhur Dəri Corab ləqəbli Nataniel Bampo olmuşdur. Bu obraz Kuperin kəşfi idi və təsadüfi deyil ki, qeyri-adi mərdanə xasiyyətlərə malik olan, hədsiz dərəcədə ədalətli və namuslu, yüksək insani keyfiyyətləri ilə seçilən bu obraz sonralar yazıcının şah əsəri sayılan “Dəri Corab” silsilə romanlarının baş qəhrəmanı oldu.

“Pionerlər” romanı çap olunan bir il sonra dəniz mövzusunda həsr etdiyi ilk romanını – “Lotsman” əsərini yazır. Valter Skottun “Pirat” (Dəniz qulduru) romanı çapdan çıxandan sonra C.F.Kuper bu məşhur ingilis tarixi roman ustası ilə yarışa girmək qərarına gəlir və dəniz mövzusunda (marinizm) bu əsərini yazır. Meşə dünyası kimi, dəniz aləminə də yaxından bələd olan, gəncliyinin bir neçə ilini fırtınalı dənizlərdə keçirən Kuperin “Lotsman” romanında da dramatik səhnələr, dənizçilərin ağır həyatı və dənizin rəngarəng görüntüləri təsvir edilmişdir. Bu əsər də obrazların təbiiyi və reallığı ilə diqqəti cəlb edir.

“Lotsman” romanında bəhs olunan məhəbbət tarixçəsinin başlıca iştirakçıları “Ariel” gəmisinin gənc kapitanı Dik Barnsteybl və leytenant Qrif-ftidir. Romanın baş qəhrəmanı isə həyatı sirlərlə dolu olan Zotsman Qreydir. Günlərin birində o, İngiltərənin sərhədlərində dara düşmüş bir Amerika frəqatını xilas edir və o vaxtdan etibarilə bütün amerikan dənizçilərinə rəhbərlik etməyə başlayır. Frəqatın kapitanından başqa bu adamın kim olduğunu heç kəs bilmir. Yazıcının müasirləri losman Qreyin məşhur dənizçi Con Pol Consun prototipi olduğunu çox asanlıqla müəyyən etmişdilər. Belə ki, həmin dövrdə ingilislərə qarşı bir sıra çox uğurlu hərbi əməliyyat keçirən bu amerikalı dənizçinin şöhrəti hər tərəfə yayılmışdı.

Bu məşhur qəhrəman 1747-ci ildə Şotlandiyada anadan olmuş, uşaq yaşlarından yunqa kimi dənizçilik fəaliyyətinə başlamış, bir müddət ticarət gəmilərinin komandiri olmuşdur. Onun xasiyyəti çox ağır imiş və hətta matrosları öldürdüyünə görə iki dəfə mühakimə olunmuşdur. Sonra o, Amerikaya getmiş və bir müddət burada əməlinin yanında yaşamışdır. 1775-ci ildə o, həmin vaxtlar hələ yenicə yaranmağa başlayan Amerika hərbi-dəniz donanmasına xidmətə daxil olmuş və tezliklə bir hərbi gəminin kapitanı vəzifəsinə seçilmiş, bir sıra uğurlu hərbi əməliyyatlar keçirmişdir. O, əsl şöhrətini isə

1779-cu ildə onlardan qat-qat güclü olan ingilis frəqatı ilə döyüşdə qazanmışdır. Belə ki, ingilis artilleriyası Consun idarə etdiyi gəmini möhkəm zədələyir və ingilislər ona təslim olmağı təklif edirlər. Cons isə onlara deyir ki, “mən hələ döyüşə başlamamışam ki!” və düşmənlə əlbəyaxa vuruşmağa başlayır. Bir necə saat davam edən bu döyüşdə Cons onlardan bir neçə dəfə çox olan düşmən üzərində qələbə çalır və onların gəmisini ələ keçirir. Bu döyüşə görə Amerika dövləti onu qızıl medalla mükafatlandırır. Məhz bu qəhrəman Lotsman Qreyin prototipi olmuşdur.

Bu romanın qəhrəmanları da təbiət qüvvələri – tufanlar, fırtınalar və insanlarla ölüm-dirim mübarizəsi aparırlar, hərçənd ki, bu mübarizə onlara baha başa gəlir – düşmən topunun mərmisi kapitanın həyatına son qoyur, bir çox igid dənizçilər həlak olur, ancaq Barnsteybl və Qriffit öz nişanlıları ilə sağ-salamat vətənə qayıdırlar.

Boston uğrunda müharibə mövzusu da o dövrdə çox populyar idi və Kuper bu mövzuda ingilis zadəganlarının həyatından bəhs edən “Layonel Linkoln, yaxud Bostonun mühasirəsi” romanını yazmışdır.

Amerika tarixinin ən əlamətdar hadisələrinə müraciət edən C.F.Kuper yenidən “Pionerlər” romanının mövzusunda qayıdır və “Sonuncu mogikan, yaxud 1757-ci il haqqında povest” (1826) adlı “Dəri Corab” silsilə romanlarının ikincisini yazır.

Amerika hindularının həyatına böyük maraq göstərən C.F.Kuper bu romanda da Nataniel (Natti) Bampo ilə yanaşı, cəsur, mərd, igid hindu obrazlarına xüsusi yer ayırır. Belə ki, bu əsərdə başdan-başa romantik səciyyə daşıyan hindu aləminin arxada qalması, ayrı-ayrı hindu qəbilələrinin (delavarlar, quronlar və s.) bir-biri ilə və Amerikada hökmranlıq etmək uğrunda mübarizə aparan ingilis və fransız ordularının öz aralarında müharibə etmələri, nəhayət bütün bu tarixi və siyasi hadisələrin sonunda ağdərili Şahingözün (Natti Bamponun) və onun qırmızıdərili hindu Çinqaçqunun, onun oğlu Unkasın, polkovnik Munronun, onun qızları Alisa və Karonun, mayor Dunkanın və bir sıra digər qəhrəmanların həyatı və onların başlarına gələn macərələr təsvir olunmuşdur. Natti Bampo igid mogikan dostları – Çinqaçquk və Unkasla birlikdə Munro bacılarını düşmən quron hindularının (Bic Tülkü) əsirliyindən xilas edir. Doğrudur, bu zaman Unkas və Karo həlak olurlar. Müəllif Unkası sonuncu mogikan adlandırır. Çünki artıq heç kim bu qəbilənin nəslini davam etdirməyəcəkdir. Müəllif bu romanda yeni torpaqlar ələ keçirməyə çalışan ingilis və fransız müstəmləkəçilərinin mübarizəsini və bu mübarizədə şəxsən iştirak edən Şahingözün başına gələn macərələri xüsusi romantik üslubda, ancaq müəyyən realist təsvirlərlə qələmə almışdır. Bu romanda eyni zamanda müxtəlif hindu qəbilələrinin də öz aralarında apar-dıqları ölüm-dirim mübarizəsi böyük sənətkarlıqla təsvir edilmişdir.

Romanın süjet xətti çox sadədir. Amerikanın şimalında ingilis düşərgələrindən birinin (fortunun) rəhbəri polkovnik Munronun iki qızı cəsur mayor Dulkanın müşayiəti ilə atalarının yanına gəlirlər. Onları bu qorxulu yolda hiyləgər quron Bic Tülkü müşayiət edir. Əgər Şahingöz, onun mogikan dostları Çinçaçkuk və Unkas vaxtında onlara rast gəlməyə idilər, bu yolçuların taleyinin necə olacağını söyləmək çətin olardı.

Kuper bu romanda bir sıra maraqlı romantik qəhrəman obrazları yaratmışdır. Onun təsvir etdiyi obrazlar iki yerə bölünür: mənfi və müsbət qəhrəmanlar. Yazıçı ingilisləri və mogikan hindularını müsbət, fransızları və quron hindularını mənfi qəhrəmanlar kimi göstərmişdir.

Ağüzlü adamların (avropalıların) Amerikaya qədəm basması hələ ki, sivil həyat nəticəsində korlanmayan bu Yeni dünya üçün çoxsaylı faciələrlə nəticələnir. Uzun əsrlər boyu öz qədim milli adət-ənənələrini, əsatiirlərini, folklorunu və mədəniyyətini qoruyub saxlayan, daha çox təbiət qüvvələri ilə mübarizə apararaq yaşayan hinduların həyatı təhlükə qarşısında qalır. Bu romanda bir hindu qəbiləsinin (mogikanlar) məhvi və hindulara (burada mogikanlara) xüsusi rəğbət bəsləyən Natti Bamponun həyat tarixəsi müəyyən rəmzi səciyyə daşıyır. Bu əgər bir tərəfdən hinduların məhvi ilə qədim mədəniyyətlərin məhv olmasına bir işarə idisə, digər tərəfdən Nattinin ailə həyatı qura bilməməsi, bu sahədə bu mərd, igid, cəsur, sözün tam mənasında humanist bir insanın bəxtinin gətirməməsi artıq zamanənin dəyişdiyindən, yəni, namərd dünyanın başlanmasından xəbər verirdi.

“Dəri Corab” silsiləsinə daxil olan bütün beş romanın baş qəhrəmanı Nataniel Bampodur. O, ilk dəfə “Pionerlər” romanında yetmiş yaşlı bir qoca ovçu kimi təqdim olunur. Həyatda baş verən sosial dəyişikliklər qarşısında çəş-baş qalan Natti, köhnə əxlaqı qoruyub saxlamağa çalışır. Hələ kiçik yaşlarından təbiətin qoynunda, təbiətin özü kimi saf insanların (hindu delavərlərin) arasında böyüdüyündən yirtıcı insanların psixologiyasını başa düşə bilmir. O, hər zaman ədalətin, haqqın, insanlığın tərəfində olduğu üçün, bütün dara düşənlərə yardım əlini uzadır, haqlı hesab etdiyi delavərləri qorumağa çalışır.

C.F.Kuperin şah əsəri olan “Sonuncu mogikan” romanında bu qəhrəmanın məhz belə bir insani keyfiyyəti təsvir olunmuşdur. Burada təsvir olunan əsrarəngiz təbiət təsvirləri, bir-birindən maraqlı, yaddaqalan qəhrəmanlar, onların zəngin, mənalı mənəvi aləminin açılması bu romanı daha da oxunaqlı etmiş və oxucuların sevimləsinə çevirmişdir. Bu əsər çap olunduqdan sonra yazıcının şöhrəti daha da artmışdır.

Nəhayət, C.F.Kuper çoxdan arzuladığı Avropa səyahətinə getmək qərarına gəlir və ömrünün düz yeddi ilini vətəndən uzaqlarda keçirir. O, Avropanın müxtəlif ölkələrində diplomat kimi çalışır. Parisdə yaşadığı dövrdə Kuper böyük səylə yeni əsər üzərində işləyir. Bu 1827-ci ildə əvvəlcə Londonda,

sonra isə Filadelfiyada nəşr olunan “Dəri Corab” silsiləsinə daxil olan “Preriya” romanı idi.

Bir vaxtlar öz insanpərvərliyi, qorxmazlığı, zirəkliyi, cəldliyi, mərdənəliyi, qəhrəmanlıqları ilə fərqlənən “Dəri Corab” silsilə romanlarının baş qəhrəmanı Natti Bumponun – Şahingözün, Uzun karabininin, Ləpirçinin, Vəhşi heyvan ovçusunun bu əsərdə qocalıq dövrü, ömrünün son anları təsvir olunur. Artıq qocalmış, əldən düşmüş bu qəhrəman “qayalıq dağların ətəklərinə qədər uzanıb gedən çılpaq səhrada” özünə məskən salaraq tələ qurmaqla vəhşi heyvanları ovlayır və beləcə ömrünün son günlərini yaşayır. Bu bakirə təbiətin qoynunda, gənclik illərində olduğu kimi, mərd-mərdanə ömür sürərək, heç bir günaha batmadan, axıra qədər təbiətin özü kimi saf və səmimi qalaraq dünyasını dəyişir.

Dəniz mövzusunda ayrı düşə bilməyən C.F.Kuper indi də “Qırmızı korsar” romanı üzərində işləyir və bu əsər 1827-ci ildə Parisdə və London-da, 1828-ci ildə isə Birləşmiş Ştatlarda nəşr olunur. “Lotsman” romanında olduğu kimi müəllif bu əsərində də “ləyaqətli dəniz qulduru” obrazını yaratmağa çalışmışdır. “Qırmızı korsar” romanı “Lotsman”la müqayisədə daha böyük uğur qazanmış və geniş oxucu kütləsinin böyük marağına səbəb olmuşdur. Bu romanın da qəhrəmanı “Lotsman” əsərində olduğu kimi sirlərlə örtülüdür. Bu romantik qəhrəmanın da keçmiş məlum deyil və romanın sonuna qədər də müəmmalı olaraq qalır. Onun əməlləri nə qədər qəddar və qanundan kənar səciyyəyə daşsa da, xeyirxah məqsədlərə xidmət edir. Bu qorxunc dəniz quldurunun (korsarın) məqsədi və amalı romanın son səhifələrində açılır və məlum olur ki, o, Amerika müstəmləkələrinin azadlığı uğrunda mübarizə aparan azadlıqsevər bir qəhrəmandır.

Romanın əsas qəhrəmanları sırasına ingilis dəniz zabiti Uaylder və onunla səfər edən yoldaşları da daxildir. Bunlardan başqa, romandakı personajlar içərisində, xüsusilə, zənci Stsibi (Afrikalı Stsipation) diqqəti cəlb edir. Bu keçmiş qul çox ayıq, diqqətli, işinin peşəkar ustası olan bir adamdır. Məhz bu məziyyətləri sayəsində o, bir neçə dəfə dostlarını real təhlükələrdən xilas edir. Romanda bu obraza açıq-aydın rəğbət hiss olunur. Beləliklə, hər cür irqi ayrı-seçkiliyə qarşı olan yazıçı elə bir dövrdə hinduların və zəncilərin müsbət obrazlarını yaratmağa cəsarət etmişdir ki, həmin dövrdə bunu etmək üçün çox böyük cəsarət və qəhrəmanlıq tələb edilirdi.

Uzun müddət Avropada yaşadığından sonra Kuper avropalıların Amerika haqqında heç də düzgün məlumatla malik olmadıqlarının şahidi olur. Avropalıların Amerika haqqında az-çox düzgün məlumatlar vermək məqsədilə Kuper 1828-ci ildə “Amerikalılara baxışlar” adlı publisistik əsərini yazır. Bundan sonra beş il ərzində ildə bir roman çap etdirir. Bu Amerika həyatına həsr olunmuş “Viş-ton-vişli ağı deyən qadın” (1829) və “Dəniz sehrbəzi” (1830),

Avropa həyatından bəhs edən “Eşq olsun!” (1831), “Heydenmauer qalası, yaxud Benediktlilər” (1832) və “Cəllad, yaxud Üzümcülər abbatlığı” (1833) romanlarıdır.

1833-cü ildə Kuper ailəsi ilə birlikdə Amerikaya qayıdır. Bir müddət Nyu-Yorkda qaldıqdan sonra o, artıq ömrünün sonuna kimi ata malikanəsinə köçüb, orada yaşamaq qərarına gəlir. Burada o, “Həmyerlilərimə məktublar” publisistik əsərini və “Monikanlar” adlı satirik romanını yazır. Bu roman amerikalıların xüsusilə diqqətini cəlb edir. Bu əsərdə müəllif monikanların (insan ağılı olan meymunlar) torpaqlarında məskunlaşmış varlı birja sahibinin oğlu Cek Holdenkalfın (holdenkaf sözünün mənası qızıl dana deməkdir) başına gələn macəralardan bəhs olunmuşdur. Monikanlar iki dövlətdə – Aşağıhoppananlar və Yuxarıhoppananlar dövlətlərində yaşayırlar. Bu monikanlar bir-birindən onunla fərqlənirdilər ki, birincilər quyruqlarını kəsdilər, ikincilər isə əksinə uzadırdılar. Aşağıhoppananlar dövlətinin əhalisi Yuxarıhoppananlar dövlətindən gəlmələrdir. Aşağıhoppananlılar öz quyruqlarını ona görə kəsib gödəldirlər ki, ağıllı zadəgan sinfi inkişaf etməsin, çünki onların ağılı quyruqlarında idi. Əksinə, yuxarıhoppananlılar isə öz uzun quyruqları ilə fəxr edirdilər. Bu dövlətlər Amerika və İngiltərəni təmsil edir.

Yazıcının bu əsərləri vətəni Amerikada nəinki uğur qazanmadı, əksinə tənqidçilərin və geniş oxucu kütləsinin qəzəbinə səbəb oldu. Hətta, dövlət onun kitablarını kitabxanalardan yığışdırmaq haqqında göstəriş verdi.

Bütün bu uğursuzluqlardan sonra dostları ona məsləhət görürlər ki, yenə də ya dəniz aləmindən, ya da hinduların həyatından bəhs edən əsərlər yazsın, xüsusilə də ondan “Dəri Corab” silsiləsini davam etdirməyi xahiş edirlər.

Kuper isə düşünürdü ki, görəsən dəniz aləmi ilə hindu həyatını necə birləşdirmək olar və nəhayət o, “Ləpirçi, yaxud Ontarionun sahillərində” (1840) romanını yazır. Bu romanda yenidən oxucular çox yaxşı tanıdıqları, hətta artıq sevməyə başladıkları köhnə tanışları – Natti Bampo – Ləpirçi və Çinqaçkuk – Böyük İlanla görüşmək imkanı əldə edirlər.

“Ləpirçi” romanında cərəyan edən hadisələr “Pionerlər” və “Sonuncu mogikan” romanlarının arasında olan vaxtı əhatə edir. Bu romanda deyilir ki, qırx yaşlı Ləpirçi serjant Duxemin qızı gənc Meyblə rastlaşır və ona aşiq olur. Duxem Meybl isə gənc şotlandiyalı dənizçi Casperə aşiq olmuşdur. Atası və dostları ilə Ontario gölünə gedən Meybl az qala həlak olacaqdı, Casperin qəhrəmanlığı, Çinqaçkukun köməkliyi, Ləpirçinin müdrikiyi və şücaəti, sədaqətli hindu qızı İyun Şehinin fədakarlığı sayəsində o, sağ qalır və gənc Casperə ərə gedir. Alicənab Ləpirçi – Natti Bampo onu bütün varlığı qədər sevsə də, öz ülvı hisslərini və gələcək səadətini qurban vermək bahasına olsa da, bu bir-birlərini sevən gənclərə nəinki mane olmur, hətta onların qovuşmasında yaxından iştirak edir.

Bu romanda bəhs olunan əsas mövzulardan biri ingilis və fransız müs-təmləkəçilərinin yeni torpaqlar uğrunda mübarizə aparmasıdır. Təsədüfən bu qanlı müharibənin içərisinə düşən Meybl hinduların öz doğma yurdlarından didərgin salınmalarının, qəddarcasına məhv edilmələrinin şahidi olur. Hindulara (burada mogikanlara) dərin rəğbət bəsləməsinə baxmayaraq bu alicənab insanların onlara yardım etməyə gücləri çatmır.

Nəhayət, Kuper 1841-ci ildə bu silsiləyə daxil olan beşinci – sonuncu romanı “Vəhşi heyvan ovçusu, yaxud Müharibənin ilk cığırı” romanını yazır və çap etdirir. Romanda Kuper Natti Bamponun gənclik illərinə müraciət etmiş və bu gənc qəhrəmanın həm bir şəxsiyyət, həm də cəsur, mərd bir insan kimi formalaşması təsvir olunmuşdur. Müəllif, əsasən öz şəxsi fikirlərini bu qəhrəmanın dili ilə ifadə edərək göstərir ki, hələ lap gənc yaşlarından başlayaraq Natti Bampoya irqi ayrı-seçkilik hissləri yad olmuşdur. Bu əsərdə Vəhşi heyvan ovçusu dostuna deyir: “Mən qırmızıdərililəri də bizim sizinlə olduğumuz kimi insanlar hesab eləyirəm, ay Bir yerdə oturmayan adam. Onların öz təbii xüsusiyyətləri və öz dirləri var, ancaq hər halda məsələ bunda deyil və hər kəsə onun əməllərinə görə qiymət vermək lazımdı, dərisinin rənginə görə yox... İnsanlar bir-birlərindən dərilərinin rənginə görə fərqlənirlər, onların fərqli əxlaqları və adətləri var, lakin, müxtəəri onların təbiətləri eynidi. Hər bir adamın qəlbi var”.

Bu romanda da Nattinin nakam məhəbbətindən bəhs olunur. “Ləpəriçi”də olduğu kimi bu romanda da qəhrəmanın məhəbbətdə bəxti gətirmir. Gənc və gözəl Cudit Hatterin bu igid ovçuya olan məhəbbəti cavabsız qalır. Çünki, bu təbiətin özü qədər saf olan gənc ovçu meşələrə, çaylara və göllərə o qədər aludə olmuşdur ki, onun ürəyində adi insan məhəbbəti üçün yer qalmamışdır. Daha doğrusu, Natti, Cuditin böyük və saf məhəbbətini lazımı səviyyədə anlamadığına və qiymətləndirə bilmədiyindən onlar səadətə qovuşa bilmirlər.

Ümumiyyətlə, bütün bu romanlardan görüldüyü kimi, Kuper sanki öz sevimli qəhrəmanının ailə həyatı qurmasının qeyri-mümkün olduğunu gös-tərməyə çalışmışdır. Onun fikrincə, Natti, başqa adamlar kimi ailə qura bilməz, çünki o, qeyri adi insandır, o öz taleyini bütün varlığı ilə bağlı olduğu təbiətə və zavallı hinduların həyatına həsr etmişdir. Çox güman ki, o, hələ lap gənc yaşlarında evlənsəydi, xoşbəxt ailə həyatı qursaydı, onun üzərinə düşən ağır və şərəfli missiyanı yerinə yetirə bilməyəcəkdı.

Kuper yenidən dəniz mövzusunə müraciət edir və bir-birinin ardınca “Kastilyalı Mercedes”, “İki admiral”, “Sərgərdan atəş”, “Ned Mayerz, yaxud Sadə dənizçinin həyatı” və “Quruda və dənizdə” romanlarını çap etdirir. Bunlarla yanaşı, Kuper “Görkəmli Amerika dənizçilərinin həyatlarının təsviri” adlı risaləsini yazır. Yazıcının bütün bu əsərləri müasirlərinin kəskin tənqidi ilə üzləşir.

Kuper yalnız dəniz və hindu həyatı mövzularında əsərlər yazmaqla kifayətlənməmiş, eyni zamanda ictimai-siyasi və iqtisadi sahələrlə də maraqlanmışdı. Bu mövzuda o, “Burun dəsmalının özbiqrafiyası” adlı povestini yazıb çap etdirmişdir. Bundan başqa o, torpaq islahatlarına həsr olunmuş “Littl-peyclərin xronikası, yaxud Torpaq rentasının müdafiəsi haqqında üçlük” ümumi başlığı altında romanlarını çap etdirir.

1848-ci ildə Kuper daha dörd roman yazaraq çap etdirir. Bunlardan biri D.Defonun ədəbi ənənələrinə uyğun olaraq yazılmış ilk Amerika utopik romanı – “Krater” əsəridir. Digərləri isə “Cek Tayer”, “Palıd talasında, yaxud Arı ovçuları” və “Dəniz şirləri” romanlarıdır.

Nəhayət, Kuper ömrünün sonlarında həmyerlisi və müasiri böyük Edqar Ponun ənənələrini davam etdirərək, ilk detektiv romanını – “Zəmanənin təsiri” (1850) əsərini yazmışdır.

1851-ci ildə Kuper dünyasını dəyişmişdir. Onu Kuperstaunda ailə qəbiristanlığında dəfn ediblər. Bir neçə gündən sonra Nyu-Yorkun Şəhər salonunda məşhur Amerika yazıçısı Vaşinqton İrvinqin sədrliyi ilə Kuperin ölümünə həsr olunmuş mitinq keçirilmiş və orada yazıcının qəbri üzərində abidə ucaltmaq üçün pul yığılması barədə qərar qəbul edilmişdir. Doğrudur bu pul yığılır, ancaq pul o qədər az olur ki, ona qəbrin üzərində yalnız Dəri corab abidəsi qoymaq mümkün olur.

C.F.Kuperin romanları bu gün də dünyanın bütün guşələrində böyük maraqla oxunur. Onun əsərləri əsasında kinofilmlər çəkilir, qəhrəmanları hamı tərəfindən sevilir. Heç şübhəsiz ki, Kuperin əsərlərini oxuculara belə sevdiren ilk növbədə onlarda ifadə olunan dərin humanizmdir. Bu işdə yazıcının istedadı, əsərlərinin dərin psixologizmi, macərəçılıq xüsusiyyətləri və qeyri-adi romantik cazibədarlığı da az rol oynamamışdır.

Cəlil Nağıyev

*Ceyms Fenimor
Kuper*

**SONUNGU
MOGİKAN**

I fəsil

Şimali Amerikada fransızların müstəmləkəsini ingilis müstəmləkələrinin ərazisindən ayıran sərhəd boyunca göz işlədikcə uzanan geniş torpaqlarda da, Qudzon çayının mənbəyinə və çayın qonşuluğundakı göllərə yaxın olan sahədə də 1755–1763–cü illərin amansız qanlı müharibələrinin abidələrinə rast gəlmək olar; bununla belə, həmin abidələrin diqqəti daha çox cəlb edənləri məhz bu çayın və bu göllərin yaxınlığındakı sahədir.

Burada qoşunların bir yerdən başqa yerə hərəkət etməsi üçün o qədər münasib şərait var idi ki, belə şəraitdən istifadə etməmək olmazdı. Kanadadan başlanan uzunsov şəkilli Şamplen gölü Nyu-York müstəmləkəsinin lap içərilərinə doğru uzanırdı; buna görə də Şamplen gölü ən rahat rabitə yolu idi və fransızlar özlərilə düşmən arasındakı məsafənin yarısını bu göldə üzə-üzə qət edə bilirdilər.

Qorikan gölünün, yəni “Müqəddəs gölün” büllur kimi saf suyu da Şamplen gölünün cənub kənarından bu gölün suyuna qovuşur.

Müqəddəs göl saysız-hesabsız xırdaca adaların arasından burulub keçir. Onun sahillərində alçaq dağlar vardır. Bu göl özünün çoxlu girinti-çixıntısı ilə cənuba doğru uzaqlara uzanır, burada təpəli yayla ilə birləşir. Buradan başlanan çox uzun bir yol səyyahı Qudzon çayının sahilinə gətirib çıxarır; buradan başlayaraq çayla getmək asanlaşır, çünki çayın həmin yerindən axırınadək sualtı pillələri yoxdur.

Fransızlar öz hərbi planlarını yerinə yetirmək üçün Alleqan dağlarının ən uzaq və əlçatmaz dərələrinə girməyə çalışırdılar. İndicə təsvir etdiyimiz sahənin təbii şəraitinin üstünlüyü fransızların diqqətini cəlb edirdi. Doğrudan da, bu sahə az sonra bir çox qanlı vuruşmaların meydanına çevrildi; bir-birilə düşmənçilik

edən tərəflər müstəmləkələrə yiyələnmək məsələsini bu vuruşmaların köməyiylə həll edə biləcəklərinə ümid edirdilər.

Burada, ətraf yolların üzərində yüksələn ən mühüm yerlərdə qalalar yaradılırdı ki, bir-birinə düşmən olan tərəflərdən gah biri, gah da o biri bu qalaları elə keçirirdi; hansı tərəfin qalib gəlməsindən asılı olaraq, bu qalaları gah uçurub dağdır, gah da yenidən tikirdilər.

Dinc əkinçilər təhlükəli dağ dərələrindən uzaqlaşmağa çalışaraq, qədim məskənlərdə daldalanırdılar, çox saylı hərbi qüvvələr isə insan ayağı dəyməmiş qalın meşələrin içərilərinə doğru irəliləyirdi. Bu meşələrdən salamat qayıdanlar az olurdu, lakin onların özləri də sıxıntı və çətinliklər çəkib taqətsizləşir və uğursuzluğa düçar olub ruhdan düşürdülər.

Bununla belə adamlar bu bədbəxt diyarın qaranlıq meşələrini canlandırırırdılar. Meşənin açıq yerlərindəki çəmənliklərdə və talalarda hərbi musiqi çalınırdı; gah yaralıların iniltisi, gah da fürsətdən istifadə edib dincəlməyə çalışan igid və qayğısız gənclərin şən səsləri dağlarda əks-səda qoparırdı.

Məhz bu qanlı müharibələr meydanında baş vermiş hadisələri biz bu kitabda nəql etməyə çalışacağıq. Bu hekayəmiz Fransa ilə İngiltərə arasında başlanmış müharibənin üçüncü ilinə aiddir; bu iki dövlət, onların heç birinə qismət olmayan bir ölkəyə ağılıq etmək uğrunda, bir-birilə mübarizə aparırdı.

Bir dəstə fransızla hindular ingilis qoşunlarını əzmışdi; gözənlənməyən bu məğlubiyyət sərhədin böyük bir hissəsini keşikçilərdən məhrum etdi. Odur ki, gerçək fəlakətlərdən sonra, əsli olmayan və xəyaldan doğan çoxlu təhlükə əmələ gəlmişdi. Canlarına qorxu düşən yeni sakinlər ucsuz-bucaqsız meşələrdən küləyin gətirdiyi viyılıtnı vəhşilərin bağirtısı və qorxunc ulaşması hesab edirdilər.

Qorxunun təsirindən təhlükə haqqında təsəvvür ağılagəlməz dərəcədə böyüyürdü; sağlam düşüncə qorxudan doğan xəyalın öhdəsindən gələ bilmirdi. Hətta ən cürətli, özünə güvənən zirək adamlar da mübarizədən sağ-salamat qurtara biləcəklərinə şüb-

hə etməyə başlamışdılar. Qorxaq və ürəksiz adamların sayı sürətlə çoxalır; onlara elə gəlirdi ki, Amerikadakı İngiltərə müstəmləkələrinin hamısı, yaxın günlərdə fransızların malı olacaq, ya da Fransanın müttəfiqləri, olan hindu qəbilələri tərəfindən viran ediləcəkdir.

Buna görə də, Qudzonla göllər arasındakı yaylanın cənub hissəsində yüksələn ingilis qalası markiz Monkalmın Şamplen gölünə yaxınlaşmasından xəbər tutduqda və boşboğaz, veyl adamlar “meşədəki yarpaqlar qədər saysız-hesabsız əsgərləri olan” öz dəstəsilə həmin general Monkalmın irəlilədiyini də bu xəbərə əlavə etdikdə, qaladakılar bu dəhşətli məlumatı qorxaqcasına bir mütiliklə qarşıladılar. Monkalmın hücumu haqqındakı xəbər yayın ortalarında alındı; bu xəbəri bir hindu axşama yaxın gətirmişdi. Həmin dəhşətli xəbəri gətirən qasid, Müqəddəs gölün sahillərindəki fortlardan¹ birinin komendantı Munronun xahişini də düşərgə rəisinə yetirdi; Munro xahiş edirdi ki, onun köməyinə təcili olaraq böyük bir qoşun dəstəsi göndərilsin. Özü ilə ağır yüklü arabalar aparan qoşun dəstəsi fortla qala arasındakı yolu günün çıxması ilə batması arasındakı müddət ərzində başa vura bilirdi, halbuki meşə sakini bu yolu iki saata qət edir. İngiltərə dövlətinin sədaqətli tərəfdarları bu istehkamlardan birini Uilyam-Henri fortu, digərini isə Eduard fortu adlandırmışdılar. Uilyam-Henri fortunun komandanı çoxdan hərbi xidmətdə olan şotlandiyalı Munro idi. Bu fortunda nizami polklardan biri və hərbi xidmət üçün buraya könüllü gəlmiş həmyerlilərdən ibarət kiçik bir qoşun dəstəsi saxlanılırdı; Monkalmın komandanlığı altında hücumu keçib yaxınlaşmaqda olan qoşunla mübarizə aparmağa bu fortun qarnizonunun gücü çatmazdı.

İkinci qalada komendant vəzifəsini general Vebb aparırdı; onun komandanlığı altında beş minə qədər adam var idi. Hərgah Vebb müxtəlif yerlərə səpələnmiş dəstələri cəmlədirsəydi, düşməinə qarşı zirək fransız əsgərlərindən iki dəfə çox əsgər çıxara bilirdi.

¹ Fort - istehkam, qala

Müvəffəqiyyətsizliklərə uğramaq nəticəsində gözləri qorxmuş ingilis generalları və onların tabeliyində olan adamlar general Monkalmın qoşununu qabaqlayıb, onu vuruşmağa vadar etməyə və bu yol ilə də düşmən qoşununun hücumunu dayandırmağa cürət etmədilər; bu səbəbdən də güclü və igid düşmənin yaxınlaşmasını gözləməyi üstün bilirdilər.

Qudzon sahilində, fortun özünü qoruyan istehkamlar silsiləsi şəklində yerləşdirilmiş və xəndəklərlə əhatə olunmuş qoşun düşərgəsində dəhşətli xəbərini doğurduğu həyəcan bir az soyumuşdu. Aradan bir qədər keçdikdə belə bir şeyi yayıldı ki, min beş yüz nəfərlik seçmə qoşun dəstəsi qaladan çıxıb, səhərə yaxın Uilyam-Henri fortuna yollanmağa hazırlaşır. Az sonra məlum oldu ki, bu xəbəri yayanlar doğru deyirmişlər; çünki bir neçə dəstə təcili surətdə səfərə hazırlaşmaq əmri almışdı. İndi şübhəyə yer qalmırdı, buna görə də iki-üç saatdan bəri idi ki, düşərgədə çaxnaşma başlanmışdı; adamlar üzdən çox fikirli, qayğılı və nigaran görünürdülər. Əsgərliyə birinci dəfə gələnlər bir yerdə qərar tapa bilmir, elə hey vurnuxurdular; onlar həddindən artıq səy göstərməklə səfər hazırlığını daha da yubandırır-dılar; bərkdən-boşdan çıxmış təcrübəli əsgərlər isə çox soyuq-qanlılıqla, tələsmədən silahlanırdılar, halbuki onların ciddiləşmiş üzləri və dalğın baxışları aydın göstərirdi ki, meşələrdə gözlənilən dəhşətli mübarizə onların heç də ürəyindən deyildi.

Nəhayət, günəş qərbdəki dağların arxasına çəkildi. Gecə öz örtüyünü qoşun düşərgəsinin üstünə çəkdi. Hərbi səfərə hazırlaşmaqla əlaqədar olan səs-küy və vurnuxma də kəsildi. Tirlərdən düzəldilmiş zabıt daxmalarında axırıncı işıq da söndü. Ağac-lar torpaq səngərlərə və şırıltı ilə axıb keçən çaya qara kölgələr saldı, qonşuluqdakı qalın meşələrə çökmüş dərin sükut düşərgəni də bürüdü.

Səhər, barabanların bərk gurultusu boz duman dəryasında qərq olan havanı yarıb ətrafa yayıldı. Bu gurultu dərin yuxuya dalmış olan döyüşçüləri oyatdı. Dan yeri sökülməkdə idi; bulud-suz səma işıqlaşdı, şaxlı-budaqlı şam ağaclarının qaraltısı, açı-

lan səmanın fonunda, getdikcə daha aydın görünüb müəyyən şəkil alırdı. Bir dəqiqədən sonra düşərgədə həyat qaynayıb coşmağa başladı; hətta ən tənbel və fərsiz əsgər də dəstənin hərbi səfərə çıxmasını görmək və həmin dəqiqəni yoldaşları ilə birlikdə həyəcan keçirmək üçün ayağa qalxmışdı. Yola düşmək üçün yır-yığış işləri çox da çətin deyildi və tez başa çatdırıldı. Əsgərlər döyüş üçün dəstə-dəstə sıraya düzüldülər. Muzdlu kral əsgərləri sağ cinahda təşəxxüslə dayanmışdılar. Eyni sakinlərdən ibarət olan və özlərini daha sadə aparən könüllülər isə sol cinahda düzülmüşdülər.

Budur, kəşfiyyatçılar yola çıxdılar. Səfər sursatı yüklənmiş arabaların yanında böyük mühafizə dəstəsi gedirdi. Günəşin ilk şüaları təbiəti nura qərq edərəkən cərgələr dərhal kollonnalara düzüldülər və yola düşdülər. Kolonna düşərgədən çıxarkən onun zəhmli, hərbi görkəmi var idi. Nə qədər ki, dəstə hələ düşərgədən görünürdü, gedən döyüşçülərin üzündə qürur və cəngavərlik ifadəsi sezilirdi. Lakin, hərbi musiqinin akkordları uzaqlarda batıb kəsilməyə başladı və düşərgədə qalanlar musiqi sədalarını daha eşitmədilər. Meşə qovuşub dəstəni uddu.

İndi külək qulaq asanlara hətta ən güclü səsləri belə çatdırmırdı; axırını döyüşçü də budaqların arasında gözdən itdi.

Bununla belə zabit baraklarından ən böyüyünün və yaxşısının qarşısında görülən işlər kiminsə yola düşməyə hazırlaşdığını göstərirdi. Vebbin evinin qabağında, çox yaxşı yəhərlənmiş bir neçə at dayanmışdı; görünür, bunların ikisi bu meşələrdə gec-gec təsadüf edilən adlı-sanlı qadınlar üçün yəhərlənmişdi. Üçüncü atın yəhərində zabit tapançaları görünürdü. O biri atlar isə aşağı rütbəli şəxslərə məxsus idi; bunu atların cilov və yəhərlərinin sadəliyi, atların yüklü olması sübut edirdi. Yola düşməyə tamam-kamal hazır olan sırayı döyüşçülər, atlanmaq üçün yəqin ki, yalnız rəislərin əmrini gözləyirdilər. Veyl tamaşaçı dəstələri xeyli kənardə dayanıb baxırdılar; bu adamların bəziləri zabit atının qamətinə, qəşəng görkəminə tamaşa edir, başqaları səfər hazırlığını qəribə bir maraqla izləyirdi.

Lakin, kənardan durub baxan adamlardan biri öz ədası və boy-buxunu ilə başqalarından seçilirdi. Onun görkəmi o qədər də eybəcər deyildi, amma özü olduqca yöndəmsiz görünürdü. Bu adam ayaq üstə duranda o biri adamlardan boyca uca olurdu; lakin oturanda elə bil qısılır, boynunu içinə çəkirdi, buna görə də yanındakılardan böyük görünmürdü. Onun başı hədsiz iri, çiyinləri çox ensiz, qolları uzun və yaraşıqsız, əlləri isə balaca və zərif idi. Lap uzun olan qıçları son dərəcə arıq, dizləri isə həddindən artıq yoğun idi. Bu məzəli adamın qəribə, hətta gülünc görünən paltarı elə bil görkəminin yöndəmsizliyini nəzərə çarpdırmaq üçün qəsdən bu cür biçilib-tikilmişdi. Abı kamzolunun¹ boyunluğuna qısa olduğundan onun uzun və arıq boynu tamamilə açıq qalmışdı, donunun ətəkləri qısa olduğu üçün məsxərəçi adamlar onun nazik, uzun qıçlarını lağa qoyub keflərini açmışdılar. Sarı rəngli qalın və qaba pambıq parçadan tikilmiş şalvarı dizindən idi; şalvarının balaqlarına əzik-üzük və çirkli yekə ağ bant bağlanmışdı. Boz uzunboğaz corabları və başmaqaları, onun yaraşıqsız əndamını örtən geyimini tamamlayırdı. Bu məzəli adamın bir başmaqasında üstü gümüş mahmız var idi. Onun rəngi solmuş gümüşü güləbətənli bafta ilə naxışlanan çox çirkli jiletinin yekə cibindən anlaşılmaz bir alətin ucu çıxmışdı. Məzəli adamın başına qoyduğu üçbucaq şəkilli hündür şlyapa, onun mülayim üzünü ehtiramlı şəxslərə məxsus bir şəkllə salırdı. Belə şlyapanı təqribən 30 il əvvəl pastorlar² geyərdilər.

Sırası döyüşçü dəstələri Vebbin evindən xeyli kənarda dayanmışdılar; lakin indicə təsvir etdiyimiz məzəli şəxs general xidmətçilərinin arasına cürətlə girirdi. Bu məzəli adam atları saymaz-yana nəzərdən keçirib, bunların bəzilərini tərifləyir, bəzilərini isə pisləyirdi.

O, yan-yörəsindəki adamları valeh edən məlahətli bir səslə dedi:

– Bax, bu at evdə bəslənənlərdən deyildir, onu yəqin xarici ölkələrin birindən, bəlkə də buradan çox uzaqlarda olan əlçat-

¹ Kamzol – qolsuz qısa kişi paltarı

² Pastor – protestant keşişi

maz adadan, gətirmişlər. Öyünmək olmasın, ancaq mən belə şeylərdən baş çıxardığım üçün fikrimi cürətlə söyləyə bilərəm. Nəzərə almalısınız ki, mən hər iki limanda: həm Temza çayının ağzında olan və köhnə İngiltərənin paytaxtının adını daşıyan limanda, həm də Nyu-Heven – Yeni liman – adlanan limanda olmuşam. Mən briqantinalara və barkalara¹ heyvanların necə mindirilib Yamayka adasına göndərildiyini öz gözümlə görmüşəm; elə bil onları tufandan xilas etmək üçün Nuhun gəmisinə mindirirdilər. Bu dördayaqlıları Yamayka adasında satır, ya da başqa şeylərə dəyişdirirdilər. Amma mən ömrümdə, hələ heç zaman belə at görməmişəm. Tövratda at haqqında necə yazılmışdır? Bu kitabda deyilir: “O, dırnaqları ilə torpağı səbirsizliklə qazır və güclü olduğunu hiss etdikcə sevinir; o birbaş çaparaq adamların üstünə gedir. Şeypur səsləri içərisində onun nəritisi eşidilir: “Ha, ha!””. O, döyüşün iyini hələ uzaqdan alır və əsgərlərin hay-küyünü eşidir”. Bu çox qədim cinsdir düz demirəmmi, dostum?

Məzəli kişi sözlərinə cavab almadıqda, başını qaldırdı və gözlərini indicə müraciət etdiyi adamın üzünə zillədi. O, qoşun düşərgəsinə bəd xəbər gətirmiş olan, cəld yerişli hindunun hərəkətsiz və yaraşlıq qamətindən təəccüblə dolu gözlərini çəkə bilmirdi.

Hindu daş heykəl kimi hərəkətsiz dayanmış, ətrafında hökmrən olan səs-küyə və izdihama sanki heç bir əhəmiyyət vermirdi; onun çöhrəsində qəzəb ifadəsi sezilirdi. Hindu tomahavkla² və xəncərlə silahlanmışdı, bununla belə əsl döyüşçüyə oxşamırdı. Bu vəhşi adamın sərt sifətinə çəkilən hərbi boyaq üzünün hər yerinə yayılmışdı, bu isə onun tutqun rəngli çöhrəsini acıqlı və zəhmli bir şəkə salırdı. Hindunun gözləri sanki buludlar arasında parlayan ulduzlar kimi yanırdı. Onun zillənmiş, kədərli baxışı, onu müşahidə edən məzəli kişinin gözlərindəki təəccüb ifadəsini bir anlığa aldı, lakin dərhal başqa bir tərəfə, havanın çox uzaqlardakı bir nöqtəsinə yönəltdi.

¹ Briqantina - yelkənli, yüngül hərbi gəmisini; Barka - palubası olmayan və yük daşıyan yastı dibli iri çay gəmisini.

² Tomahavk - ABS-in qədim hindi tayfalarının döyüş baltası.

Bu vaxt nöqərlər əl-ayağa düşdülər, yavaş danışanların zərif səsi eşidildi. Zabit atına tamaşa edən şəxs birdən özünün alçaq boylu arıq madyanına yanaşdı; quyruğu sarıqlı olan bu at bir kənarında durub quru otu qırpa-qırpa yeyirdi; həmin şəxs atın belinə yəhər əvəzinə qoyulan yun adyala dirsəklənib, gedənlərin dalınca baxmağa başladı. Bu vaxt qarşı tərəfdən bir dayça onun yabısına yaxınlaşıb əmməyə başladı.

Əynində zabit geyimi olan bir gənc, iki qızı atların yanına gətirdi; paltarlarından məlum olurdu ki, bu qızlar meşələrdən keçməli olan yorucu bir səfərə hazırlaşmışlar.

Birdən külək bu qızların kiçiyinin (əslində onların hər ikisi çox gənc idi) şlyapasına bənd edilmiş uzun yaşıl yaşmağı qaldırdı; yaşmağın altından qızın dümağ üzü, qızılı rəngə çalan saçı və iri, parlaq göy gözləri göründü. Yaşmağın qalxması nəticəsində üzünün görünməsindən qız əsla pərt olmadı, yaşıl, qaz örtüyün havada yellənməsinə də mane olmadı; o nə öz üzünü, nə də ata minməsinə kömək edən gəncə bəxş etdiyi təbəssümünü, bu örtüklə gizlətmək niyyətində olmadığını büruzə verirdi.

Gənc zabit ikinci qızın da ata minməsinə eyni hörmətlə kömək etdi; üzünü duvaq altında gizlətməyə çalışan bu qız bacısından böyük görünürdü və ondan bir az kök idi.

Qızlar ata mindikdən sonra gənc zabit də öz atının belinə sıçradı. Onların hər üçü, gedənləri yola salmaq üçün eyvana çıxan general Vebbə baş əyib, atları döndərdi. Atlar yüngülcə yortayorta düşərgənin şimal darvazasına tərəf yollandı. Bir neçə aşağı rütbəli qulluqçu da atlanıb onların dalınca getdi. Səfərə çıxanlar düşərgədən aralanıb böyük yola çıxanadək, onların heç biri ağzını açıb bir kəlmə də danışmadı; yalnız bələdəçi hindu qəflətən atlı qızların yanından şütüyüb keçərkən balaca bacı diksinib bərkdən içini çəkdi; hindu isə hərbi yola çıxıb cəld və yüngül addımlarla irəlilədi. Böyük bacı bələdəçi hindunu gördükdə heç cıncırını da çıxarmadı. Ancaq təəccübdən yaşmağının büzməsini buraxdı; buna görə də onun üzü açıldı. Üzünün ifadəsi, bu anlarda daxili aləmini bürüyən mərhəmət, heyrət və dəhşət hissələrini əks

etdirirdi. Bu gənc xanımın saçı öz rənginə və parlıtısına görə quzğun tükünü xatırladırdı; o, qarayanız deyildi; üzü dolu olsa da, sifətində heç bir kobudluq əlaməti sezilmirdi. Üz-gözündən zəriflik və nəciblik yağırdı; üzünün cizgiləri son dərəcə gözəl idi. Qız gülümsədikdə dodaqlarının arasında eyni böyüklükdə, səliqə ilə düzülmüş dişləri ağardı; öz ağılığına görə bu dişlər ən yaxşı fil sümüyü ilə müqayisəyə belə gəlməzdi.

II fəsil

Qızlardan kiçiyi bir anlıq qorxudan sonra özünə gələrək öz qorxaqlığına güldü və yanınca gedən atlı zabitə dedi:

– Dulkan, – deyin görüm bu yerlərin meşələrində adamı bu cür tez-tezmi qara basır? İş belə getsə hələ qorxunc Monkalmı üz-üzə gəlməzdən əvvəl Koranın da mənim də işimiz bitər.

– Bu hindu bizim dəstənin bələdçisidir, – deyə gənc zabit bildirdi, – özü də, qəbiləsinin fikrincə, qəhrəmandır. O, bizi, az tanınan bir cığırla aparıb gölün kənarına çıxarmağa söz vermişdir; onun tanıdığı bu cığır, yolumuzu yaxın edir. Buna görə də biz mənzil başına dəstəməzdən tez çatacağıq.

– Sizin bu hindu mənim xoşuma gəlmir, – deyə kiçik qız cavab verdi və qəsdən diksindi, halbuki doğrudan da hələ qorxurdu. – Siz onu yaxşı tanıyırsınızmı, Dulkan? Burası da var ki, ona yaxşı bələd olmasaydınız, əlbəttə, etibar etməzdiniz.

– Düzdür, bu hindunu yaxşı tanıyıram, yoxsa mən onu bələdçiliyə götürməzdim, özü də belə bir vaxtda! Adı Maqua olan bu hindu deyirlər kanadalıdır, amma dostlarımız olan moqauklara xidmət edir; moqauklar isə, bildiyiniz kimi, altı müttəfiq qəbilədən¹ birinə mənsubdur. Mənə deyirdilər ki, bizim bu Maqua, sizin atanızla əlaqədar olan, qəribə bir təsadüfün nəticəsində

¹ Altı qəbilə ittifaqına moqauklar, oniedlər, seneklər, kayoqlar, onondaqlar və tuskarorlar qəbilələri daxildir; bir-birinə qohum olan bu qəbilələrlə lenap qəbilələri (mogikan və delavarlar qəbiləsi) arasında düşmənçilik var idi. Bu altı qəbilə müxtəlif adlar daşıyırdı. Bunları çox zaman makuaslar, minqlər və ya irokezlər adlandırırdılar.

buraya gəlib çıxmışdır. Deyəsən general bu hindunun barəsində rəhmsizlik etmişdir... Amma bu əhvalat yadımda qalmayıbdır. Elə bizə də bu bəsdır ki, Maqua indi bizim dostumuzdur.

Canına bərk qorxu düşmüş qız:

– Hərgah o mənim atamın düşməni olubdursa, onda vay bizim halımıza, – dedi. – Mayor Heyvord, xahiş edirəm onunla söhbətə başlayın, mən onun səsini eşitmək istəyirəm. Mən hər bir adamın səsini eşitdikdən sonra özünə qiymət verə bilirəm; bu gülünc olsa da, mənim həmişə buna etiqadım olmuşdur.

Heyvord:

– Onunla danışmağa razıyam, – dedi, – amma çox güman ki, belə danışmaq nəticə verməsin, çünki o mənə qısa nidalarla cavab verəcək. Mənə elə gəlir ki, Maqua ingiliscə başa düşür, lakin özünü elə göstərir ki, guya bizim dilimizi bilmir. Bundan başqa, müharibə vaxtı olduğu üçün Maqua ən yüksək əsgəri şərəfə layiq olduğunu bürüzə verməyə çalışır, buna görə də çətin ağılım kəsir ki, o, belə bir vaxtda mənimlə danışmaq istəsin... Bir baxın, bələdçimiz ayaq saxladı. Bizim burulub getməli olduğumuz cığır, yəqin buradan başlanır.

Duncanın dediyi kimi də oldu. Atlılar, hərbi yolun kənarlarındakı qalın kolluğu göstərən və hərəkətsiz dayanmış hinduya yaxınlaşdıqda, cığırın çox dar olduğunu gördülər; belə cığırla iki atlının yan-yanə getməsi əsla mümkün deyildi.

Heyvord pıçıldayaraq:

– Biz dönüb bu dar yol ilə getməliyik, – dedi. – Qorxduğunuzu əsla bürüzə verməyin, yoxsa özünüzü məhz qorxduğunuz təhlükəyə düşər edərsiniz.

– Kora, sən necə bilirsən, dəstə ilə birlikdə getməyimiz bizim üçün daha salamat olmazdı mı? – deyər qızılı saçlı Alisa bacısından soruşdu.

Heyvord isə qızın bu təklifinə etiraz edərək:

– Alisa, siz vəhşilərin adət və vərdişlərinə yaxşı bələd deyilsiniz, – dedi, – buna görə də, başa düşürsünüz ki, hansı hallarda qorxmaq lazımdır. Hərgah düşmən qalın meşəyə çatmışdırsa,

daha çoxlu skalp¹ əldə etmək ümidilə yəqin ki, dəstəmizi mühasirəyə salmağa çalışacaqdır. Dəstəmizin hansı yol ilə getdiyini hamı bilir, bizim bu cığır isə hələlik bir sirr olaraq qalır; çünki biz bu cığır ilə getməyi cəmi bir saat bundan əvvəl qət etmişik.

– Biz bu adama yalnız ona görəmi etibar etməməliyik ki, onun hərəkətləri və vərdisləri bizimkilərə oxşamır, üzünün rəngi isə ağların dərisinin rəngindən tutqundur? – deyə Kora laqeyd-cəsinə soruşdu.

Alisa ürəkləndi; o öz narraqanzetini² qamçılayaraq, birinci olaraq budaqları aralayıb qaranlıq və dar meşə cığırı ilə, bələdçinin ardınca getdi. Heyvord Koraya iftixarla baxırdı; o, hətta öz sarışın saçlı səfər yoldaşı Alisanın qalın meşənin içərilərinə tək girdiyini də dərk etmədi. Nökərlər qabaqcadan aldıkları əmrə əməl edərək, meşəyə dönməyib dəstənin ardınca getmək üçün bu cığırdan qızlardan və Heyvorddan ayrıldılar. Heyvord qızları başa saldı ki, nöqərlərin burada onlardan ayrılması ehtiyatkarlıq üzündən görülmüş bir tədbirdir; bunu bələdçi hindu məsləhət görmüşdü, çünki o istəyirdi ki, Kanada qəbilələrinin kəşfiyyatçıları buralara gəlib çıxsalar, az iz görsünlər.

Bütün söz-söhbət bir neçə dəqiqəliyə kəsildi.

Yolçular az sonra qalın meşənin geniş kənarından keçib irəliləyərək, iri ağacların çətirlərinin baş-başa verməsindən əmələ gələn, qaranlıq tağların altına gəlib çıxdılar. Buradan rahat yol başlanırdı; bələdçi, qızların indi atları daha yaxşı sürdüklərini gördükdə surəti bir az da artırdı; buna görə də Kora və Alisa öz narraqanzetlərinin başını buraxmalı oldular; atlar löhrəm yerləşə getməyə başladı. Heyvord dönüb qaragöz Koraya nə isə demək istədikdə, birdən uzaqdan at ayaqlarının səsinə eşitdi; atların ayaqları cığırdan şaxələnmiş ağac köklərinə dəydikcə tappılı qoparırdı. Bu səs gənc zabiti atını saxlamağa, məcbur etdi. Kora ilə Alisa da öz atlarının cilovunu dardılar. Onların hər üçü qulaqlarına dəyən tappılıtının nə olduğunu bilmək istəyirdi.

¹ Skalp – tükü ilə birlikdə soyulmuş baş dərisi.

² Narraqanzet – çox davamlı at cinsidir.

Bir azdan sonra onlar şam ağacları arasından, maral kimi yüyürə-yüyürə gələn dayçanı gördülər; onun ardınca bundan əvvəlki fəsildə təsvir etdiyimiz yöndəmsiz kişi də ağacların arasından çıxdı, O, arıq yabısını gücü gəldikcə bərk yüyürməyə məcbur edərək çapa-çapa gəlirdi. O, bir ayağı ilə yabını elə hey mahmızlayırdı; bunun nəticəsində atın dal ayaqları yüngülcə dördnala yeridiyi halda, qabaq ayaqları axsaq atın löhrəm yerişinə oxşayan, qeyri-müəyyən, tez-tez dəyişən bir yerişlə irəliləyirdi. Bu atın tez-tez gah löhrəm, gah da dördnala yeriməsini gören adamda yanlış təsəvvür əmələ gəlirdi; buna görə də adam elə bilirdi ki, at əslində olduğundan daha sürətlə yeriyir; Heyvordun özü də, yaxşı at tanıyan olmasına baxmayaraq, minicinin aman vermədən mahmızlayıb qovduğu bu yazıq atın hansı allyurla¹ yeridiyini heç başa düşə bilmirdi.

Atlının at belində oturuşu və bütün hərəkətləri də atın fiquru və yerışı kimi qəribə idi. At hər addımını atdıqca, onun belindəki yad adam, ayaqlarını üzəngilərə dirəyib qalxır; gah qıçlarını dümdüz dartır, gah da yığaraq birdən dikəlir, sonra yenə qəddini bükürdü; buna görə də heç kəs onun uca və ya qısa boylu olduğunu müəyyən edə bilməzdi. Yabının və onun belindəki adamın təsvirini tamamlamaq üçün bunu da əlavə etməliyik ki, bu adamın, atı mahmızlaması nəticəsində, at yanakı cəld qaçırdı; atın uzun qıllı quyruğunu ara vermədən bulaya-bulaya hansı tərəfə çırpdığına fikir verdikdə, mahmızlanma nəticəsində hansı böyrünün ağrıdığını başa düşmək çətin deyildi.

Heyvordun gözəl, açıq, mərd alnında yenicə əmələ gələn qırışlar tədriclə çəkildi və təbəssüm onun dodaqlarını bir-birindən araladı. Alisa gülməyini saxlaya bilmədi. Hətta Koranın dalğın qara gözlərində belə, incə bir gülüş sezildi.

Qəribə atlı çapa-çapa özünü Dunkana yetirdi və atın başını saxladı. Dunkan ondan:

- Bizlərdən birini görmək istəyirsiniz? – deyə soruşdu.
- Ümid edirəm ki, bizə pis xəbər gətirməmişsiniz, eləmi?

¹ Allyur - müxtəlif at yerişləri: yortma, yorğa, dördnala və i. a.

– Elədir ki, var – deyə yad adam cavab verdi və bürkülü meşə havasını hərəkətə gətirmək üçün üçbucaq şəkilli şlyapasını əlində yellətməyə başladı; o, bir az toxtadı ki, verdiyi cavabın məsələnin hansı hissəsinə aid olduğunu yanındakı adamlar başa düşsünlər. Bu məzəli adam, bərk qızmış üzünü yelləyib bir az sərinləşdirdikdən və nəfəsini dərdikdən sonra əlavə etdi: – Deyirlər ki, Uilyam–Henri fortuna gedirsiniz. Mənim də səfərim oradır, buna görə də qət etdim ki, yaxşı yol yoldaşlarına qoşulub bu səfəri birlikdə başa çatdırmağımız hamımız üçün xoş olar!

Heyvord onun fikrinə etiraz edərək: – Qəribə səsvermə üsuludur, – dedi. – Biz üç nəfərik, amma siz yalnız özünüzlə məslə-hətləmişsiniz.

– Elədir ki, var. Adam gərək ən əvvəl öz arzusunu öyrənil bilsin, bu ki, məlum oldu, onda yalnız bircə iş qalır, o da öz niyyətini yerinə yetirməkdir. Bax buna görə də mən özümü sizə yetirdim.

Duncan qürurla:

– Hərgah siz gölə tərəf gedirsinizsə, onda yolu azmısınız, – dedi. – Oraya gedən böyük yol sizdən ən azı yarım mil arxada qalmışdır.

Məzəli kişi soyuq qarşılansından əsla pərt olmayaraq cavab verdi:

– Elədir ki, var. Mən Eduardda cəmi bir həftə qalmışam, buna görə də, hansı yol ilə getməli olduğumu ancaq o vaxt soruşmadım ki, dilim lal olaydı, dilim lal olduqda isə seçdiyim peşəyə daha yaramazdım. – O, yavaşdan hırıldadı, sonra isə sözüünə davam etdi: – Mənim kimi mənəşə sahibi olan bir şəxs, öyüd-nəsihət verməli olduğu adamlar arasında özünü həddindən artıq sadə aparsa ehtiyatsızlıq etmiş olardı; dəstənin dalınca getməməyimin səbəbi də bax budur. Bundan əlavə, mən belə hesab edirəm ki, sizin kimi bir centlmen, yolçulara başqalarından, əlbəttə daha yaxşı rəhbərlik edə bilər. Məni sizə qoşulmağa vadar edən də bax bu mülahizədir. Bir də ki, sizinlə yol getmək mənim üçün daha xoş olar, çünki biz bir-birimizlə söhbət edə bilərik.

Heyvord bu sözlərdən hirsləndi; bu yad adama bərk acıqlanmaq arzusu ilə ona gülmək arzusu arasında çasıb qalaraq:

– Bu ki, özbaşınalıq və düşüncəsizlikdir! – dedi. – Gərək ki, siz öyüd-nəsihət verməkdən və mənəbdən danışdınız. Deyin görək kimsiniz? Olmaya ittiham və müdafiə qaydalarını öyrədən, nəcib elmdən dərs verən müəllimsiniz? Yoxsa siz də, yalnız cızma-qara fiqurlar çəkməklə öyünüb riyaziyyatla məşğul olduqlarını söyləyənlərdənsiniz?

Yad adam Heyvordun üzünə çox təəccüblə baxdı, əsla təkəbbürlük göstərmədi, əksinə, çox qabarıq bir şəkildə bürüzə verdiyi təmtəraqlı itaətkarlıqla cavab verdi:

– Ümidvaram ki, söhbətimizin heç bir ittihama dəxli yoxdur və mən müdafiə haqqında heç fikirləşmirəm də, çünki allahın iradəsilə və onun mərhəməti sayəsində heç bir böyük günah işləməmişəm. Cızma-qara fiqurlar barəsindəki sözlərinizin mənasını əsla başa düşmədim; o ki, qaldı insanlara təlim verməyə, bunu mən belə bir müqəddəs işin nəsib olduğu adamların öhdəsinə buraxıram. Mənim işim ancaq zəbur oxumaq məharətindən, minacat çəkmək və mədh etmək bacarığından ibarətdir.

Alisa gülərək:

– Deyəsən bu Apollonun şagirdidir, – dedi, – hərgah belədirsə, mən onu xüsusi himayəm altına almağa hazırım!.. Bəsdir, Heyvord, qaşqabağınızı tökməyin. Təsəvvür edin ki, mən zərif səslər eşitmək arzusundayam, buna görə də izn verin, bu məzəli kişi bizə yol yoldaşı olsun. Bundan başqa, bir hadisə üz verərsə, dostumuz və müttəfiqimiz artıq olar, – deyərək Alisa, onları ötüb qaşqabaqlı hindunun ardınca gedən Koraya cəld və çəpəki bir nəzər saldı.

– Alisa, siz elə güman edirsiniz ki, yolumuzda təhlükəyə rast gələcəyimizi bilsəydim, sevdiyim adamları bələd etmədiyim bu cığırla aparmağa cürət edərdim?

– Yox, yox, mən bunu demirdim. Amma məzəli kişi mənim kefimi açır, bunun ki, bizə maneçiliyi yoxdur! Hərgah doğrudan da onun qəlbi musiqi aləmindən xəbərdardırsa, onu acılayıb yanıımızdan qovmağı məsləhət görmürəm.

Alisa yad adamı işarə ilə yanına çağırdı və öz atının başını bir az buraxdı. O, məzəli kişiyyə zarafatla müraciət etdi:

– Dostum, çox şadam ki, bu yolda sizə rast gəldim. Mənim qohumlarım tərəfgirlik edib deyirlər ki, guya mən duet oxumağı bacarıram, odur ki, biz sevdiyimiz mahnıları birlikdə oxuyub səfərimizin xoş başa çatmasına kömək edə bilərik. Bundan əlavə, çox istərdim ki, maestro mənim səsim haqqında öz rəyini desin.

Nəğmə müəllimi Alisaya bir az da yaxınlaşaraq cavab verdi:

– Doğrudan da zəbur oxumaq adamın ruhunu da, bütün vücudunu da dincəldir; həyəcanlı olan bir adama dünyada heç bir şey zəbur nəğməsi qədər təsəlli verə bilməz. Lakin, ahəngin tamam-kamal olması üçün gərək dörd adam oxusun. Yəqin, sizin çox xoş və zəngin soprano səsiniz vardır; mən bir az özümə güc versəm, ən yüksək tenor notlarını götürə bilərəm. Belə halda bizim kontraltomuz və basımız yoxdur. Əlbəttə, kral ordusunun zabiti, bayaqdan məni yoldaşlığa qəbul etmək istəməyən zabit, indi bizə qoşulub bas partiyasını oxuya bilər... Danışarkən onun səsinin ahəngindən hiss olunur ki, səsi basdır.

– Zahirə əlamətlərə görə adama qiymət verməyə çalışsanız, səhv edərsiniz, – deyərək gənc xanım gülümsəyərək etiraz etdi. Doğrudur, mayor Heyvord hərdənbir alçaq notlarda, yoğun səslə danışır, amma inana bilərsiniz ki, onun adı səsi, sizin eşitdiyiniz basa nisbətən daha yaxşı təsir bağışlayan tenora çox yaxındır.

– Bütün başqa istedad və qabiliyyətlər kimi məlahətli səs də insana ona görə bəxş edilmişdir ki, insan bundan sui-istifadə etməsin, özünə yaxın olanların xeyrinə işlətsin.

– Siz yalnız dini mahnılar oxumaqla məşğul olursunuz?

– Elədir ki, var. Davidin zəbur nəğmələri bütün başqa poeziya əsərlərindən üstün olduğu kimi, bu nəğmələrin melodiyası da dünyada eşitdiyiniz bütün nəğmələrin musiqisindən gözəldir. Köçümü harda salsam, hansı ölkələrə səyahət etsəm nə yuxuda, nə də ayıq vaxtımda bax bu sevdiyim kitabı əlimdən yerə qoymuram. Qulaq asın 1744-cü ildə Boston şəhərində nəşr edilən bu kitabın adını oxuyum: “Əhdi-ətiq və Əhdi-cədid zəbur nəğ-

mələri, himnləri və müqəddəs mahnıları; ictimai və şəxsi həyatda, başlıca olaraq Yeni İngiltərədə həqiqi dindarların oxuması, öyrənməsi və təsəlli tapması üçün ingiliscəyə şeirlə tərcümə olunmuşdur”.

Məzəli kişi bu sözləri deyərkən, cibindən balaca bir kitab çıxartdı, dəmir sağanaqlı eynəyini burnunun üstünə taxdı və kitabı elə bir ehtiyatla və hörmətlə açdı ki, elə bil onun əlindəki müqəddəs bir şey idi. Sonra daha heç bir izahat vermədən qərribə bir aləti ağzına qoydu. Dərhal çox kəskin və zil səs eşidildi. Bundan sonra zəbur müğənnisi bir oktava aşağıdan götürərək, nəhayət oxumağa başladı. Ətrafa dolğun və melodik zərif səslər yayıldı; hətta atın yırğalaması da kişinin oxumasına mane olmurdu.

Necə fərəhlidir, nə qədər xoşdur
Qardaş tək yaşayıb, birgə çalışmaq.
Sanki xeyir-dua yağır başımdan,
Qəlbim nəşəlidir, kefim olub çağ.

Zəbur oxuyan kişi sağ əlini mahnının ahənginə uyğun surətdə qaldırıb–endirirdi. Kişi sağ qolunu aşağı endirərkən barmağını kitabın səhifəsinə vurur, əlini yuxarı qaldırıqda isə onu xüsusi bir məharətlə tovlayırdı. Mahnının oxunması qurtaranadək onun əli də yorulmaq bilmədən qalxıb–düşürdü.

Məşəyə çökmüş sükut pozulmuşdu. Maqua Dunkana tərəf dönüb yalnız ingilis dilində bir neçə söz dedi, Heyvord isə yad adamın oxumağını yarımçıq kəsərək Alisaya müraciət etdi:

– Görünür ki, qabaq tərəflərdə elə bir təhlükə yoxdur; bununla belə biz yenə də ehtiyatlı olub səssiz getməliyik. Alisa, gərək məni bağışlayasınız, çünki sizi zəbur dinləmək ləzzətinədən məhrum edəcəyəm və bu centlməndən də xahiş edəcəyəm ki, oxumağını daha münasib bir vaxta saxlasın.

Gənc xanım hiyləgərcəsinə gülümsəyərək:

– Doğrudan da siz mənim nəşəmi pozursunuz, – deyə cavab verdi. – Bilməlisiniz ki, belə mənasız sözlərin bu cür məharətlə oxunmasını ömrümdə hələ heç kəsdən eşitməmişəm! Mən bu qə-

ribə uyğunsuzluğun səbəbini yol yoldaşımızdan soruşmaq istəyirdim, amma, Dunkan, sizin gurultulu bas səsiniz fikrimi dağıtdı.

Heyvord qızın sözlərindən bir balaca inciyən kimi oldu və ona müraciət edərək:

– Heç başa düşə bilmirəm, – dedi, – axı siz niyə mənim səsimi gurultulu bas adlandırırırsınız? Mən ancaq bunu bilirəm ki, sizin təhlükəsizliyiniz və bacınızın dincliyi mənim üçün Gendelin¹ bütün musiqi yaradıcılığından da son dərəcə üstündür.

Gənc zabit sözünü qurtarıb meşəyə tərəf baxdı, sonra isə Maquanı çəpəki bir baxışla şübhəli-şübhəli süzdü. O, Maquanın yenə əvvəlki kimi heç qərarından dönmədən sakitcə öz yoluna davam etdiyini gördükdə gülümsədi, nahaq yerə təlaş keçirtdiyini başa düşüb öz-özünə güldü. Məgər o lap indicə kolların arasından işıldayan giləmeyvə parıltısını görüb bunu budaqların arasında gizlənən, hindunun gözlərinin işıltısı hesab etməmişdimi? İndi mayor xatircəm yol gedir və bir anda başından keçən qorxulu fikirlərin yarımçıq qoyduğu söhbəti davam etdirirdi.

Lakin, Heyvord öz gəncliyindən doğan vüqar hissinə aldana-raq ehtiyatlı olmağı unutmaqla çox yanıldı.

Atlılar qalın kolluğun və ağacların yanından yenicə keçmişdilər ki, birdən, budaqlar çox ehtiyatla və səssizcə bir-birindən aralandı, onların arasından isə zəhmli hərbi naxışlarla boyanan qəzəbli bir insan üzü göründü.

Qayğısız kiçik dəstənin ardınca xeyli baxan bu meşə sakini- nin qaramtıl sifətində kinli bir sevinc əks olundu.

Yüngül və əzəmətli görünən atlı qızlar gah gözdən itir, gah da budaqların arasından görünürdülər; onların ardınca gözəl ata minmiş mayor, hamıdan arxada isə yöndəmsiz nəğmə müəllimi gəlirdi. Nəhayət, o, da qalın meşənin tünd rəngə çalan ağaclarının arasında görünməz oldu.

¹ Gendel Georq-Fridrix (1685-1759) - məşhur alman bəstəkarı

III fəsil

Qoy Heyvord və onun səfər yoldaşları qalın meşəni yara-yara onun lap içərilərinə doğru getməkdə olsunlar; biz isə fikrən, onlardan bir neçə mil qərbə gedərək, bu yerlərdə baş verən hadisələrdən bəhs edək.

Vebbin düşərgəsindən təqribən bir günlük yol qədər uzaqda, kiçik, lakin çox iti axan dağ çayının kənarında həmin gün iki adam oturmuşdu. Görünür onlar kimisə və ya nəyi isə gözləyirdilər. Meşə, yarılmaz bir divar kimi, uzanaraq bu balaca çayın lap kənarına çatırdı. Bir-birinin qarınına girən ağacların budaqları suya baş əyərək onun səthinə qara kölgə salırdı. Günəşin şüaları öz istiliyini itirməyə başlamışdı, gündüzün nəfəs qaraldan bürküsü isə çəkilmişdi; bu səbəbdən irmaqlardan və bulaqlardan qalxan sərin buxar havaya yayılırdı. Ağacdələnin tənbel-tənbel ağac gövdəsini öz dimdiylə taqqıldatması, ala qarğanın xoşa gəlməyən qağıltısı və ya uzaqdakı şələlənin küləklə bu yerlərə gəlib çatan yeknəsəq boğuş uğultusu meşənin bu yerinin əbədi səssizliyini aradır pozurdu.

Lakin, çayın kənarında oturub söhbət edən bu iki meşə sakinləri meşənin dərin sükutunu pozan bu adda-budda, kəsik səslərə yaxşı bələd idilər, buna görə də belə səslər onların diqqətini söhbətlərindən yayındırmırdı. Müsahiblərdən birinin dərisinin qırmızı rəngə çalması və geyimi onun döyüşçü hindu olduğunu göstərirdi. İkinci adam da çox sadə və kobud tikilmiş paltar geymişdi, lakin onun gündən yanmış üzünün rəngi daha açıq idi; bu adamın bu yerlərə mühacirət etmiş ilk avropalıların nəslindən olduğunu zənn etmək olardı.

Qırmızı dərili adam mamır basmış tirin üstündə oturmuşdu və dediyi sözlərə təsirli, təmkinli, lakin aydın əl hərəkətlərilə qüvvət verirdi. Onun, demək olar ki, lüt olan bədəni qorxuducu ölüm embleması idi, çünki bədəninə qara və ağ boyaqlarla çəkilmiş cürbəcür naxışlar bu adamı skeletə oxşadırdı. Bu hindunun ülgüclə qırılmış başında yalnız bircə çəngə tük qalmışdı. Bu vəhşinin saçına sancdığı qartal lələyi sol çiyinə sallanırdı; o,

kəmərinə tomahavk və skalpsoyan bıçaq sancmışdı; bu şeylər ingilislər tərəfindən qayırılmışdı. Həmin adam qısa əsgər tüfəngini qüvvətli və çılpaq dizinin üstünə aşırılmışdı; ümumiyyətlə ingilislər öz qırmızı dəri müttəfiqlərini belə tüfənglərlə silahlandırirdılar. Bu döyüşçünün bütün zahiri görünüşü – onun enli sinəsi, gözəl qəddi-qaməti və vüqarlı boy-buxunu – göstərirdi ki, o, ömrünün ən yaxşı çağlarına çatmışdır, lakin qocalığa doğru hələ meyl etməyə başlamamışdır.

Onun yanındakı ağ adamın boy-buxunundan görünürdü ki, o, gəncliyinin hələ ilk illərindən sıxıntıların və çətinliklərin dadını görmüşdü. O, çox qüvvətli idi; kök olduğunu demək olmazdı, özü də sarı saçaqlı yaşıl ovçu donu geymişdi; başına dəridən tikilmiş yay papağı qoymuşdu. Bu ovçu kəmərinə xəncər sancmışdı, lakin onun tomahavkı yox idi. Qırmızı dərililərin adətinə görə, onun da mokasinlərinə¹ alabəzək naxışlar vurulmuşdu, dəridən tikilmiş şalvarı isə yan tərəflərdən və dizlərindən yuxarı maral damarları ilə qaytanlanmışdı. Onun əsləhəsini dəri çantası və yanından asdığı, barıtlı dolu buynuz tamamlayırdı; bu adam çox uzun olan tüfəngini yaxınlıqdakı ağacın gövdəsinə söykəmişdi. Ovçu və ya kəşfiyyatçı olan həmin ağ adamın baxışından və gözlərindən çox həssas və ağıllı olduğu hiss olunurdu. O, danışarkən ətrafına göz gəzdirdirdi. Ya ov güdür, ya da xəyalına gətirdiyi gizli basqından ehtiyat edirdi. Axırda qırmızı dəri hinduya dedi:

– Çinqaçquk, bilməlisən ki, sən qəbilənin rəvayətləri mənim xeyrimədir.

Onlar Qudzon çayı ilə Potomak çayı arasındakı yerlərdə yaşayan sakinlərin bələd olduqları ləhcədə danışirdilər.

– Sənin ata-babaların gün batan tərəfdəki ölkədən buraya gəlmiş, böyük çayı² üzüb keçmiş, yerli əhali ilə vuruşmuş və onun torpaqlarına yiyələnmişlər. Mənim əcdadım isə bu yerlərə qırmızı dan yeri sökülən tərəfdən gəlmiş, Duzlu gölü üzüb keçmiş və sənin

¹ Mokasin - Amerikanın qədim sakinləri olan hinduların, maral dərisindən geydikləri ayaqqabı (çarıq).

² Missisipi nəzərdə tutulur.

əcdadın kimi hərəkət etmişdir. Buna görə də yaxşısı budur gəl bu barədə heç mübahisə etməyək və əbəs yerə danışmayaq.

– Mənim ulu babalarım dərisi qırmızı lüt adamlarla vuruşmuşlar, – deyə hindu, həmin dildə, sərt cavab verdi. – De görüm, Şahingöz, ölüm törədən qurğuşun güllə ilə ucu daşdan olan ox arasında yoxsa fərq qoymursan?

– Təbiət hindunu qırmızı dərilili yaratmışdır, lakin onun ağı da vardır, – deyə ağ adam öz fikrini bildirdi. – Mənim savadım-zadım yoxdur, bunu heç də gizlətmirəm, amma maral və dələ ovlanan zaman gördüklərimə əsaslanıb deyə bilərəm ki, mənim ulu babalarımın silahı, sərrast gözlü hindunun hədəfə buraxdığı yaxşı çaxmaqdaşı oxundan və kamanından mənə az təhlükəli olmuşdur.

– Sən bütün bunları öz atalarından eşitmisən, – deyə qırmızı dərilili laqeyd cavab verdi. – Axı sizin qocalar nə deyirlər? Məgər onlar gənc döyüşçülərə deyirlər ki, solğun bənizli adamlar vuruşarkən daş baltalarla və ya ağacdan qayırılmış tufənglə silahlanırlarmış?

– Mən qərəzsiz adamam, öz əcdadımın üstünlüklərilə də oyun-mürəm, amma mənim ən qəddar düşmənim olan makuas dana bilməz ki, mən xalis ağ irqdənəm, – deyə ovçu cavab verdi və qaralmış ariq əlinə nəzər saldı. – Amma mən boynuma alıram ki, həmvətənlərimin bir çox, lap çox hərəkətlərini bəyənmirəm. Axı, bir də mən başqaları üçün cavabdeh ola bilmərəm, hər bir hadisəni, hər bir əhvalatı iki cəhətdən qiymətləndirmək olar. İndi, Çin-qaçkuk mənə de görüm, qırmızı dərililərin rəvayətləri sənə ulu babaların mənim ulu babalarım ilə ilk görüşü haqqında nə deyir?

Onların hər ikisi susdu. Hindu xeyli vaxt ağzını açıb bir söz belə demədi; nəhayət, o, verəcəyi cavabın çox böyük əhəmiyyətini tamamilə dərk edərək nağil etməyə başladı; onun səsində saf bir səmimiyyət hiss olunurdu:

– Qulaq as, Şahingöz; sənə qulaqların yalana və uydurmalarına inanmaz. İndi qulaq as gör bizim atalarımız nələr demişlər, gör mogikanlar necə hünərlər göstərmişlər!

Biz, bizon¹ sürülərinin otladığı geniş düzənliklərin arxasında günəşin axşamlar gizləndiyi yerlərdən gəlmişdik və irəliləyər-irəliləyər böyük çaya çatmışdıq. Biz burada alligevlərlə əlbəyaxa olmuş və torpaq onların qanlarına boyanıb qırmızı rəng alanadək vuruşmuşduq. Böyük çayın sahillərilə Duzlu gölün dayazlıqları arasındakı yerlərdə biz heç kəsə rast gəlmədik; bizi yalnız makuaslar uzaqlardan güdürdülər. Biz dedik ki, bax bu yerlərin hamısı bizimdir. Biz bu diyarı mərdliklə qazandıq və onu güclü, qoçaq insanlar kimi qoruduq. Biz makuasları aylarla dolu olan meşələrə qovub saldıq; bundan sonra makuaslar özləri üçün yalnız qurumuş göllərdən duz çıxarırdılar. Bu köpəklər böyük göldən bir dənə belə balıq tuta bilmirdilər, biz yediyimizi yeyib sümüklərini də onların qabağına atırdıq...

Ağ ovçu hindunun susduğunu gördükdə:

– Mən bütün bunları çoxdan eşitmişəm və bunlara inanıram, – dedi. – Amma sən bu dediklərin ingilislərin buraya gəlib çıx-malarından çox-çox qabaq olmuşdur.

– İndi şabalıd ağaclarının göylərə baş qaldırdığı yerlərdə, o zaman şam ağacları bitirdi. Bizim diyara birinci olaraq gəlib çıxan solğun bənizli adamlar heç də ingiliscə danışmırdılar. Onlar böyük qayıqda üzüb gəlmişdilər. Bu mənim ulu babalarımın ətraf qəbilələrlə birlikdə öz tomahavklarını torpağa basdırdıqları vaxt olmuşdur². Ey Şahingöz, bilməlisən ki, biz hələ o vaxt, – bu sözləri deyərək Çinçaqkukun bütün varlığına hakim kəsilən dərin həyəcan yalnız onun səsinin titrəməsindən bilinirdi, – o zaman hamımız bir tayfa idik. Çox xoş güzəran keçirirdik! Duz gölü bizə balıq, meşələr maral, göy isə quş verirdi. Bizim arvadlarımız və uşaqlarımız var idi. Biz Böyük ruha sitayiş edirdik, makuaslar bizim zəfər mahnılarımızdan qorxurdular...

– Bilirsənmi, o zaman sən ulu babalarının başına nə iş gəlmişdi? – deyərək ağ ovçu soruşdu. – Əlbəttə, söz yox ki, onlar igid

¹ Bizon - vəhşi öküz

² Tomahavkın torpağa basdırılması müharibənin qurtardığını göstərən təntənəli bir mərasimdir.

və namuslu döyüşçülər olmuşlar, tonqalların dövrəsində oturub öz qəbilə adamlarına ağıllı məsləhətlər vermişlər.

– Mənim qəbiləm bütün tayfaların, xalqların ulu babasıdır, lakin mənim damarlarımda bir damcı da olsun qarışıq qan yoxdur, mənim damarlarımda qəbilə başçılarının qanı – saf və nəcib qan axır, ömrümün axırınadək də qanı bax belə olacaqdır... Sonra hollandiyalılar bizim sahillərə gəlib çıxdılar. Ağlar mənim ulu babalarımada odlu su¹ verdilər. Ulu babalarım bu suyu içməyə başladılar. Onu acgözlüklə içir, doymaq bilmirdilər; sudan o qədər içmişdilər ki, axırda onlara elə gəlmişdi ki, guya yer göylə birləşmişdir. Elə bu vaxt da mənim ulu babalarımın vətəni əllərindən çıxmışdır. Onları sevdikləri sahillərdən sıxışdırı-sıxışdırı qovub uzaqlaşdırmışlar. Axırda iş o yerə gəlib çatmışdır ki, mən – hinduların qəbilə başçısı və saqamoru², – günəş şüalarını indi yalnız yarpaqların arasından görürəm və ulu babalarımın qəbirlərindən indi çox-çox uzaqladayam.

Çinçaqkukun həmsöhbəti bu hindunun nəcib və bürüzə vermədiyi qəmginliyindən mütəəssir olaraq:

– Bu çox kədərli aqibətdir, – dedi. – De görüm, sənın tayfanın nümayəndələri, bir çox illər bundan əvvəl delavarlar yurdu na gəlmiş olan adamların nəsilləri, bəs indi harada yaşayırlar?

– Sən də mənə cavab ver görüm, çoxdan uçub getmiş yay günlərinin çiçəkləri bəs nə oldu, haraya yox oldu? Onlar yerə tökülüb səpələndilər. Mənim bütün tayfam da bax belə məhv olmuşdur: bütün mögikanlar bir-birinin ardınca bu dünyanı tərk edib ruhlar aləminə çəkilmişlər. Mən dağın zirvəsindəyəm, lakin mənim aşağı enmək vaxtım çox tez gəlib çatacaqdır. Oğlum Unkas da mənim dalımcə getdikdən sonra saqamorların qanı tükənəcəkdir: unutma ki, mənim oğlum sonuncu mögikandır!

Bu anda bir gəncin mülayim səsi eşidildi:

– Unkas burdadır. Unkasın adını çəkən kimdir

¹ Odlu su deyərəkən ara q nəzərdə tutulur.

² Saqamor – (hərfi mənası: müdrik, qüdrətli) – qəbilə ağsaqqallarına verilən fəxri addır.

Ağ ovçu cəld xəncərini qınından çıxartdı və əlini qeyri-iradi olaraq tufənginə tərəf uzatdı. Çinqaçkuk isə oğlunun səsini eşidərkən belə dönüb baxmadı.

Bu anda gənc bir hindu göründü, səssiz addımlarla iki dostun arasından cəld keçib, iti axan çayın kənarında oturdu. Onun atası Çinqaçkuk təəccübləndiyini əsla bürüzə vermədi. Dəqiqələr keçir, lakin nə sual, nə də cavab eşidilmirdi; bu üç nəfərdən hər biri, qadınlar kimi hər şeyə tez maraq göstərməkdən və ya səbirsizlik etməkdən çəkinərək, araya çökən sükutu pozmağa sanki fürsət axtarırdı.

Ağ ovçu, yəqin ki, dərisi qırmızı adamların adətlərinə əməl edərək, əlindən tufəngi yerə qoymuş və dərin sükuta dalmışdı.

Nəhayət, Çinqaçkuk başını yavaş-yavaş oğluna tərəf, döndərib onun üzünə baxaraq soruşdu:

– Makuaslar öz mokasinlərinin izlərini bu meşələrdə buraxmağa cürət etməmişlər?

– Mən onların ləpirlərilə gəlirdim, – deyə gənc hindu cavab verdi. – Onların sayı mənim hər iki əlimin barmaqlarının sayına bərabər olduğunu da öyrəndim. Amma burası var ki, onlar qorxaqdırlar və kol dalında gizlənilər.

Şahingöz söhbətə qoşularaq:

– Dələduzlar meşənin lap qalın yerində gizlənməmişlər, özləri də bolluca skalp ələ keçirmək və rast gəldikləri adamları talamaq üçün yaxşıca fürsət güdürlər, – dedi. – O, fransız Monkalm, əlbəttə, öz casuslarını ingilislərin düşərgəsinə göndərmişdir və bizimkilərin hansı yol ilə getdiklərini hər necə olursa-olsun öyrənməyə çalışacaqdır.

Böyük hindu batmaqda olan günəşə tərəf nəzər salaraq:

– Yetər, – dedi. – Biz onları meşədən maral kimi qovub çıxaraçağıq... Şahingöz, gəl bu gün qarnımızı bərkidək, sabah isə makuaslara göstərik ki, biz qorxaq qadın deyilik.

– Mən razıyam. Amma irokezləri əzmək üçün ən əvvəl bu hiyləgər haramzadələrin harda gizləndiklərini axtarmaq, qarnımızı bərkitməkdən ötrü isə quşdan heyvandan bir şey tapmaq

lazımdır... Budur, heyvan lap öz ayağı ilə gəlib çıxmışdır! Bir bax, yay girəndən bəri mən hələ bu yekəlikdə maral görməmişəm! Görürsənmi, aşağıdakı kolluqda girlənir? Mənə bax, Unkas, – kəşfiyyatçı səsinə yavaşdıb pıçıldı ilə danışmağa başladı və ehtiyatlı olmağa alışmış adam kimi səssiz güldü, – mən bir girvənkə tənəki müqabilində üç qab barıt qoyub mərc gələ bilərəm ki, güllə ilə maralın iki gözünün arasından, həm də sağ gözünə daha yaxın yerindən, vura bilərəm.

Gənc hindu:

– Ola bilməz! – deyə cavab verdi və gənclərə məxsus bir cəldliklə yerindən sıçrayıb qalxdı. – Maralın kolluqda yalnız buynuzları, həm də buynuzunun ancaq ucları görünür.

Şahingöz gülümsəyərək cavab verdi:

– Oğlan, olmaya sən elə xəyal edirsən ki, ovçu heyvan bədəninin yalnız bir hissəsini gördükdə qalan hissəsinin hansı tərəfdə gizləndiyini bilməz?

Şahingöz nişan aldı və fəxr etdiyi məharətini göstərmək istədikdə, birdən Çinqaçkuk əlini onun tufənginə toxundurub dedi:

– Şahingöz, deyəsən makuaslarla vuruşmaq istəyirsən, eləmi?

– Bu hindular meşədə nə olduğunu elə bil iy çəkib bilirlər, – deyə ovçu dilləndi və səhvini etiraf etirmiş kimi, tufəngini aşağı salıb üzünü Çinqaçkuka döndərdi. – Cızıqdan kənara çıxmağa ixtiyarım yoxdur! İndi, Unkas, bu maralı oxla öldürmək sənəin boynunda qalır, yoxsa o, oğru irokezlərə qismət olar...

Çinqaçkuk ağ ovçunun təklifini bəyəndi və əlini mənalı bir hərəkətlə marala tərəf uzatdı. Unkas ehmallıca, öyilə-öyilə marala yaxınlaşmağa başladı. Bu gənc mogikan kolluğa və cəngəlliyə çatmağa cəmi bir neçə yard¹ qaldıqda səssizcə oxunu kamanın girişinə keçirdi. Maralın buynuzları tərpendi; sanki bunların sahibi təhlükənin yaxınlaşdığını hiss edirdi. Bir saniyə belə keçməmiş kamanın kərişi viyıldadı. Atılan ox havada parladi. Yaralanmış heyvan budaqların arasından sıçrayıb çıxdı və gizli düşməni vurmaq niyyətilə başını aşağı əydi. Unkas qeyzlənmiş

¹ Yard – 0,91 metrə bərabər uzunluq ölçüsüdür.

maraldan cəld kənara çəkildi və xəncərini tez onun boğazına yortdu. Maral çayın kənarına tullanaraq yerə yığıldı və öz qanı ilə suyu qırmızı rəngə boyardı.

Şahingöz səssiz gülərək:

– Hinduların bax bu zirəkliyinə varam! – dedi. – Adama bu mənzərəyə tamaşa etmək ləzzət verir! Bununla belə ox yalnız yaxın məsafədə kara gəlir, bıçaq hökmən oxun köməyinə gəlməlidir.

Onun həmsöhbəti:

– Ha! – edib, ov iyini alan it kimi dərhal döndü.

Şahingöz:

– And olsun allaha, buraya deyəsən bir sürü maral gəlir, – dedi və onun gözləri parıladı. – Hərgah marallar güllə çatan qədər bizə yaxınlaşsalar, tufəngin səsini bütün altı qəbilə ittifaqı eşitsə də, mən özümü, saxlaya bilməyib onlara bir-iki güllə atacağam. Çınçaqkuk, sən nə eşidirsən? Mənim qulağım meşənin dərinliklərindən heç bir səs almır.

– Yaxınlıqda yalnız bircə maral var ki, o da öldürülmüşdür, – deyə hindu cavab verdi və o qədər aşağı əyildi ki, qulağı yerə toxundu. – Amma mənim qulağıma ayaq səsləri gəlir.

– Bəlkə canavarlar öldürdüyümüz maralı qovurmuşlar, indi isə onun izilə gəlirlər?

– Yox, ağların atları yaxınlaşmaqdadır, – deyə Çınçaqkuk cavab verdi və qəddini vüqarla düzəldib bayaqkı vəziyyətində oturdu. – Şahingöz, onlar sizin adamlardır. Sən onlarla danış.

Ağ ovçu, saflığı ilə iftixar etdiyi dildə belə cavab verdi:

– Yaxşı. Mən onlara ingilis dilində elə bir nitqlə müraciət edərdəm ki, ingilis kralının özü də cavab verməyə utanmasın. Amma mən heç bir şey görüb eşitmirəm, nə heyvanların, nə də insanların ayaq səsləri qulağıma gəlmir... Aha! Sınan quru bu-daqların çatırtısını eşidirəm. Düzdür, düzdür, ayaq səsləri gəlir! Mən bu səsi şələlələrin uzaqdan gələn uğultusu hesab etmişdim. Buyur, bu da adamlar! Allah, sən özün onları irokezlərin əlindən salamat qurtar!

IV fəsil

Kəşfiyyatçı sözünü deyib qurtaran kimi, kiçik dəstədən birinci atlı görüdü.

Marallar su içməyə gedərkən tapdaladıqları əyri-üyrü cığır-
ların biri taladan keçirdi; bu cığır ağ ovçunun öz qırmızı dəri
yoldaşları ilə dincəldikləri yerin yaxınlığında çaya qovuşurdu.
Yolçular bu cığırda yavaş-yavaş gəlirdilər; bu keçilməz qalın
meşələrin içərisində həmin adamların görünməsi çox qəribə idi.
Şahingöz bir neçə qədəm irəliləyib onları qabaqladı və:

– Siz kimsiniz? – deyərək soruşdu, özü də sanki qeyri-iradi
surətdə sol əliylə tufəngi qaldırıb sağ əlinin şəhadət barmağını
tufəngin tətəyinə yapışdırdı; eyni zamanda kəşfiyyatçı çalışırdı
ki, belə hərəkəti qorxuya səbəb olmasın.

– Biz qanun və kral dostlarıyıq, – deyərək yoldaşlarından qabaq-
da gedən atlı cavab verdi. – Biz gün çıxandan bu meşənin kölgə-
liyilə yol gəlirik, özümüz də bərk yorulmuşuq...

– Deməli, siz yolu azmısınız, eləmi? – deyərək Şahingöz onun
sözünü kəsdi.

– Elədir ki, var. Bilmirsiniz Uilyam-Henri kral fortu buradan
çox uzaqdadır?

– Oho! – deyərək ağ ovçu təəccüb etdiyini bildirdi və qəhqəhə
çəkib güldü, lakin bu bərk gülüşü düşmənlərin eşitməsindən eh-
tiyat edərək, tez səsinə kəsdi. – İtin qovduğu maral Qorikan gö-
lünün o tayına keçəndə it maralın izini necə itirirsə, siz də yolu
eləcə itirmisiniz. Uilyam-Henri!.. İlahi! Hərgah siz doğrudan da
kralın dostlarısınızsa və kral ordusu ilə sizin işiniz varsa, onda
yaxşısı budur çayın axarı ilə Eduard fortuna gedin və sizə nə
lazımdırsa Vebbə deyiniz; dar dərələrdən və keçidlərdən keçərək
ağzın fransız qovub Şamplenin o tayındakı komasına salmaq
övəzinə, Vebb həmin Eduard fortunda oturubdur.

Yolçu bu qəribə təklifə heç bir cavab vermədi, çünki bu zaman
başqa bir atlı meşənin içindən çıxıb buraya gəlmişdi və ovçuya dedi:

– İndi getməyi bizə məsləhət gördüyünüz yerdən biz bu gün
səhər çıxmışıq.

– Deməli, siz əvvəlcə kor olmusunuz, sonra isə azmısınız, çünki qalın meşənin içindən keçən yol azı iki çajın enindədir, hər halda London şosesindən enli olar.

– Biz hərbi yolun yaxşı olub-olmaması barəsində mübahisə etməyəcəyik, – deyə Heyvord gülümsəyib cavab verdi. – Məncə indi siz bunu bilməklə kifayətlənməlisiniz ki, biz bələdçi hinduya bel bağlamışdıq, çünki o, vəd etmişdi ki, bizi meşənin lap içindən keçən, lakin o biri yoldan daha yaxın olan cıgır ilə aparacaqdır. Amma indi məlum olur ki, hindu cıgırı yaxşı tanımır-mış; indi özümüz də bilmirik haraya gəlib çıxmışıq.

Ağ ovçu:

– Hindu meşədə azıb? – deyə dilləndi və şübhə ilə başını buladı. – Sizin bələdçi hindu günəşin ağacların zirvələrini hələ yandırdığı bir zamandamı, irmaqların isə hələ dolub daşdığı, axşam düşdükdə şimal ulduzunun göyün hansı tərəfindən işıldayıb görünəcəyini hər bir qayın ağacındakı mamırın aydın göstərdiyi bir vaxtdamı azmışdır? Meşələr maral cıgırları ilə doludur, bu cıgırlar isə birbaşa ya çaylara, ya da duz çalalarına, bir sözlə hər bir kəsin yaxşıca tanıdığı yerlərə gedib çıxır. Bundan əlavə qazların da hələ hamısı Kanada sularına uçub getməmişdir. Qəribədir, çox qəribədir ki, hindu Qorikan gölü ilə çay arasında azmışdır. Sizin bu hindu moqauk qəbiləsindən deyil?

– Əsli bu qəbilədən deyil, amma həmin qəbilə onu öz içərisinə qəbul etmişdir. Mənə elə gəlir ki, bizim bələdçi hindunun vətəni daha şimaldadır və o özü sizin quronlar adlandırdığınız hindulardandır.

Ağ ovçunun qırmızı dəriyi yoldaşları bu son sözləri eşidərkən bir ağızdan təəccüblə:

– E! – dedilər.

İndiyədək onlar səssiz-səmirsiz oturmuşdular və görünür, ətraflarındakılarla əsla maraqlanmırdılar; lakin atının son sözlərini eşitdikdə mogikanlar dərhal yerlərindən sıçrayıb qalxdılar və onların gözlərində maraqlı ifadəsi parladı.

– Quron? – deyə sərt kəşfiyyətçi soruşdu və etimadsızlığını gizlətməyərək başını buladı. – Quronların hamısı xain, oğru tay-

fadır. Qoy qurunu öz ailəsinə kim istəyir qəbul etsin, amma onun quronluğu heç zaman canından çıxmaz. Siz onun təbiətini heç bir yol ilə dəyişdirə bilməzsiniz. O, həmişə qorxaq və avara olaraq qalacaqdır! İndi ki, siz özünüzü bu adamlardan birinin əlinə vermisiniz, belə halda bu quronun sizi hələ indiyədək quldur dəstəsinin üstünə gətirib çıxarmamasına mən ancaq təəccüb edə bilərəm.

– Bundan qorxmaq mənasızdır, çünki Uilyam–Henri fortu bizdən cəmi bir neçə mil aralıdır. Bundan başqa, unutmayın ki, bizim bələdçimiz indi moqaukdur, özü də ordumuza xidmət edir və bizim dostumuz olmuşdur.

– Mən isə sizə deyirəm. Hər kəs ki, anadangəlmə qurondur, ölən günədək quronluğunda qalacaqdır, – deyə Şahingöz qəti cavab verdi. – Moqauk!.. Hərgah siz namuslu adam görmək istəyirsinizsə, belələrini moqikanların və ya delavərlərin arasında axtarın. Düz deyirəm. Onlar namusla vuruşurlar, amma burası vardır ki, bu qəbilədən olan adamların bəziləri döyüşə getməyə razı olmur, çünki öz fərsizliyi üzündən onların bir çoxlarını maqvaslar aciz qadınlara çevirmişlər.

Heyvord səbirsizliklə:

– Gəlin bu barədə daha danışmayaq! – dedi. – Mən yaxşı bələd olduğum bir adamdan danışırım, siz isə onu əsla tanırmırsınız. Siz mənim sualıma hələ cavab verməmişsiniz; Eduard fortundakı əsas dəstə ilə bizim aramızda nə qədər yol vardır?

– Bu, bələdçinizin kim olmasından asılıdır.

– Hərgah siz buradan Eduard fortuna neçə mil olduğunu desəniz və bizi oraya aparmağa razı olsanız, zəhmətiniz üçün mükafat alarsınız.

– Mən sizi öz istehkamlarımıza necə apara bilərəm, kim bilir bəlkə siz düşmənsiniz, Monkalmın casuslarısınız? İngiliscə danışan hər şəxs heç də namuslu və düz adam deyildir.

– Hərgah siz doğrudan da kəşfiyyatçılıq edirsinizsə, onda əlbəttə, altmışıncı kral polkunu tanıyırsınız, eləmi?

– Altmışıncınımi? Necə tanıyıram! Siz mənə kralın amerikalı tərəfdarları barəsində çox şey deyə bilməzsiniz, bunu mən

özüm də bilməzdim, halbuki əynimdə qırmızı gödəkcə əvəzinə uzun ətəkli ovçu donu vardır.

– Deməli onda siz həmin polkun mayorunun adını bilirsiniz?..

– Mayorunmu? – deyər Şahingöz onun sözünü kəsdi və öz nüfuzu ilə fəxr edən adamlara məxsus bir əda ilə qəddini düzəltdi.

– Hərgah koloniyalarda mayor Effingəmi tanıyan adam vardırsa, o sizin qarşınızda dayanmışdır.

– Altmışınçı polkda mayor bir deyildir. Effingəm mayorların böyüyüdür, mən isə ən kiçik mayordan, Uilyam–Henri qarnizonunun komandanı olan mayordan danışırım.

– Hə, hə, eşitmişəm ki, bu vəzifəyə cənub əyalətlərindən bir cavan və dövlətli centlmen göndərilmişdir. Lakin ona belə vəzifə yaraşmaz, çünki hələ çox gəncdir; saç–saqqalı ağarmağa başlayan adamların ixtiyarı belə bir gənc zabitə tapşırılmamalı idi. Amma deyirlər ki, bu gənc zabit öz işini çox yaxşı bilir və igid oğlandır.

– Qoy o kim olursa olsun, haqqında qoy nə deyirlərsə desinlər, – həmin zabit bax indi sizinlə danışır və siz əlbəttə, ondan əsla ehtiyat etməməlisiniz.

Kəşfiyyatçı təəccüblə Heyvorda baxdı, sonra şlyapasını çıxarıb, bayaqından daha az cürətlə, lakin hələ də Heyvorda inanmadığını bildirən bir səslə dedi:

– Eşitdiyimə görə bu gün səhər Eduard fortundan bir dəstə çıxıb gölə doğru yola düşməli idi.

– Sizə bunu doğru demişlər. Amma mən ən yaxın yol seçdim və indicə adını çəkdiyim hindunun təcrübəli olmasına bel bağladım.

– O isə sizi aldatdı, sonra da yarı yolda qoyub qaçdı, eləmi?

– O nə bizi aldatmışdır, nə də bizi qoyub qaçmışdır; mən qəti deyər bilərəm ki, bizi qoyub qaçmamışdır, çünki onun özü də buradadır.

Kəşfiyyatçı:

– Mən o adama baxmaq istərdim! – dedi. – Hərgah o əsl irokezdirsə, mən onu hiyləgər baxışından və üzünə çəkdiyi boyaqdan tanıyaram.

Kəşfiyyatçı Heyvordun atının və zəbur müğənnisinin yabısının yanından keçərək kolların arası ilə getdi və danışıkların qurtarmasını səbirsizliklə, bir qədər də təşviş içərisində, gözləyən qızlara yanaşdı.

– Bələdçi hindu Kora ilə Alisanın arxa tərəfində dayanmış, ağaca söykənmişdi. O, kəşfiyyatçının ona zillənən baxışını laqeydcəsinə, soyuqqanlıqla qarşıladı. Hindunun üzü o qədər tutqun və qəzəbli idi ki, onun üzünə hər kəs baxsaydı mütələq qorxardı.

Şahingöz bu hindunu nəzərdən keçirib istədiyinə nail oldu, ondan uzaqlaşdı və ayaq saxlayıb gənc xanımların gözəlliyinə tamaşa etməyə başladı. Alisanın təbəssümünə və başını mülayimliklə tərpətməsinə mehribanlıqla cavab verdikdən sonra, zəbur müğənnisinin dayçasını əmizdirən madyanına yaxınlaşdı, madyana minmiş adamı bir dəqiqəyə kimi süzdü, onun kim olduğunu bilməyə çalışdısa da, müvəffəq olmadı, nəhayət başını bulayıb Dulkanın yanına qayıtdı.

O, bayaqkı yerinə qayıdaraq:

– Mıncq həmişə mıncq olar, – dedi. – Hərgah siz tək olsaydınız və nəcib atınızı canavarlara qurban verməyə razı olsaydınız, mən sizi bircə saat ərzində Eduard fortuna çatdırardım, çünki bu qalaya buradan cəmi bir saatlıq yoldur. Amma sizin yanınızda qadınlar da vardır, onlar bu yolu gedə bilməzlər.

– Nə üçün? Doğrudur onlar yorulmuşlar, amma hələ bir neçə mil yol gedə bilirlər.

– Mümkün deyildir, – deyərək kəşfiyyatçı yenə öz fikrini təkrar etdi. – Bütün koloniyalardakı ən yaxşı tufəngin mənə bağışlanacağını vəd etmiş olsaydılar da, mən qaş qaralandan sonra sizin bələdçi ilə bir mil belə yol getməzdim. Bu cəngəllikdə irokezlər gizlənilirlər, sizin moqauk isə onların gizləndikləri yerləri çox yaxşı bilir, buna görə də mən onunla yol yoldaşı olmaram.

Heyvord irəli əyilib yavaşdan, demək olar ki, pıçıltı ilə danışmağa başladı:

– Doğrudandı mı o belə adamdır? Etiraf edirəm ki, məndə də bir qədər şübhə əmələ gəlmişdir. Doğrudur, mən şübhəmi giz-

lətməyə çalışaraq özümü toxtaq göstərmişəm, bunun da səbəbi odur ki, mənimlə səfər yoldaşı olan qızları ürəkləndirmək istəmişəm. Ona görə də mən hindunun qabağımızca getməsinə icazə vermədim, onu məcbur etdim ki, bizim dalımızca gəlsin.

Ovçu:

– İlk baxışından məlum olur ki, o, adam aldadandır, – dedi.
– Buyurun baxın, bu hiyləgər minq cavan ağcaqayın ağacına söykənmişdir; bu dələduz sağ ayağını ağacın gövdəsilə bir bərabərdə qoymuşdur... – Şahingöz mənalı bir baxışla tüfənginə nəzər saldı.
– Mən onun topuğu ilə dizinin arasından vura bilərəm, bu yaradan sonra sizin bələdçi azı bir ay yerindən tərپənə bilməz. Ona yaxınlaşmaq olmaz, çünki bu bic məxluq dərhal məndən şübhələnər və hürküdülmüş maral kimi, qaçıb özünü kolluğa verər.

– Yox, yox, mən buna razı deyiləm. Bəlkə də onun heç bir günahı yoxdur, buna görə də istəmirəm ki, onu yaralayasınız. Əgər mən bilsəydim ki, doğrudan da o xaindir...

– Buna sizin heç bir şübhəniz olmasın: irokez xain çıxmağa və aldatmağa həmişə hazırdır, – deyər Şahingöz bildirdi və tüfəngini götürüb Maquaya tərəf yönəltdi.

Bu zaman Dunkan ona mane olaraq:

– Dayanın, güllə atmayın. Yaxamızı ondan qurtarmaq üçün başqa bir bəhanə fikirləşib tapın. Bu qırmızı dərilinin məni aldatmış olduğunu haqlı olaraq güman etsəm də, razı olmaram ki, onu güllə ilə vurasınız.

Şahingöz bələdçi hindunun qıçını güllə ilə vurub şikəst etmək fikrindən daşındı; bir dəqiqəliyə fikrə getdikdən sonra, əliylə mogikan dostlarına işarə etdi; onlar dərhal Şahingözün yanına gəldilər; hər üçü delavar ləhcəsində danışmağa başladı. Onların üzü ciddi bir ifadə almışdı, onlar düşünə-düşünə yavaşcadan danışır və nə haqda isə məsləhətləşirdilər. Ağ ovçu kol-ların arasından yüksələn cavan ağacı tez-tez göstərirdi, onun əllərinin hərəkətindən məlum olurdu ki, o, xain haqqında danışır. Yoldaşları Şahingözün fikrini tez başa düşdülər və tüfənglərini orada qoyub cəngəlliyə çəkildilər. Onların biri sağa, o bir isə so-

la tərəf getdi. Onlar cəngəllikdə gizlənir, kolların arası ilə səs-sizcə şütüyüb keçirdilər.

Şahingöz mayora müraciət edərək dedi:

– İndi səfər yoldaşlarınızın yanına qaydın və bələdçiniz hindu ilə söhbətə başlayın. Mogikanlar onu elə tutacaqlar ki, heç ruhu da inciməyəcək, hətta üzünün boyaq-bəzəyi də xarab olmayacaqdır.

– Yox, mən buna razı deyiləm, – deyə Dunkan vüqarla cavab verdi. – Mən onu özüm tutmaq istəyirəm.

– Deyin görüm, özünüz at belində olduğunuz halda; hindu kimi bir düşməni necə tuta bilərsiniz? Atınız yerindən tərپənənəkdə hindu şütüyüb özünü kolluğa verər və gözdən itər.

– Mən atdan düşərəm.

– Siz elə güman edirsiniz ki, hindu bir ayağınızı üzəngidən çıxardıgınızı görərkən səbirlə dayanıb gözləyəcəkdir ki, o biri ayağınızı da üzəngidən çıxardasınız? Bu meşələrə ayağı dəyən və yerli sakinlərlə işi olan hər bir kəs istədiyinə nail olmaq üçün hinduların adətlərini öyrənməlidir... Nə isə, gedin. O caniylə söhbət edin və özünüzü elə göstərin ki, guya onu sədaqətli dost hesab edirsiniz.

Kəşfiyyatçının təklifi Heyvordun xoşuna gəlmədi, lakin o bu təklifə əməl etməyi qət etdi, çünki təhlükənin mövcud olduğunu hər bir dəqiqə daha artıq dərk edirdi. Günəş batmışdı, qatılaşan kölgələr isə meşənin qaranlıqlaşmış qorxulu bir şəkllə düşməsinə səbəb olurdu. Ağacların qaraltısı yayxalanırdı, bu qaranlıq açıqdan-açığa Dunkanı xəbərdar edirdi ki, intiqam almaq üçün və ya düşmənçiliklə əlaqədar olaraq vəhşilərin ən qanlı əməllər törətdikləri vaxt yaxınlaşmaqdadır. Heyvord bundan ehtiyat edərək Şahingözdən ayrılmağa məcbur oldu. Kəşfiyyatçı bu kiçik dəstəyə nəzakətsizliklə qoşulmuş olan müğənnilə şirin-şirin, ucdan danışmağa başladı. Dunkan gənc xanımların yanından keçərkən onları ürəkləndirmək üçün bir neçə söz dedi və hiss etdi ki, onlar yorğun düşmələrinə baxmayaraq qıvracdırlar, dəstənin burada dayanıb ləngiməsi isə onları qorxuya salmamışdır.

Heyvord səfəri davam etdirmək barəsində hindu ilə danışmaq istədiyini Koraya və Alisaya dedikdən sonra atını mahmızlayıb irəli sürdü, hələ də ağacın yanını kəsdirmiş olan Maquaya çatmağa bir neçə yard qaldıqda altındakı nəcib heyvanın çilovunu yenidən dartdı.

Heyvord xatircəmləklə və dostcasına danışmağa çalışaraq söhbətə başladı:

– Maqua, görürsənmi gecə düşür, amma, Uilyam-Henri fortuna çatmağa hələ çox qalır, gün doğarkən general Vebbin düşərgəsindən çıxdığımız zamana nisbətən fort indi bizə o qədər da yaxın deyildir. Sən yolu azmısan, mənəm özümün də səhvim olmuşdur. Xoşbəxtlikdən biz bax o ovçuya rast gəldik, eşidirsənmi, bizim müğənnilə söhbət edir; bu ovçu bütün maral cıdır-larına, qalın meşənin bütün yollarına yaxşı bələddir, özü də vəd edir ki, səhər açılanadək sağ-salamat dincəlmək üçün bizi yaxşıca bir yerə aparacaqdır.

Hindu parıldayan gözlərini Heyvordun üzünə zillədi və yanlış ingilis dilində soruşdu:

– O təkdirmi?

– Təkdir? – deyə Duncan bir qədər tərəddüdlə təkrar etdi və yalan danışmağa özünü çox çətinliklə vadar etdi. – Yox canım, lap da tək deyildir, Maqua, çünki biz da ona yol yoldaşı olacağıq!

– İndi ki, belə oldu, Bic Tülkü çıxıb gedir, – deyə hindu cavab verdi və heybəsini soyuqqanlıqla yerdən qaldırdı. – Solğun bənizlilərin yanında yalnız onların öz qəbiləsindən olan adamlar qalacaqlar.

– Deyirsən Bic Tülkü gedir? Sən kimi Bic Tülkü adlandırır-san, Maqua?

– Bu adı Maquaya onun kanadalı ataları vermişlər, – deyə bələdçi cavab verdi; üzündən aydın görünürdü ki, o, özünün bu ləqəbi ilə fəxr edir. – Munro Bic Tülkünü gözləyən zaman, Bic Tülkü yuxunu özünə haram edib gecəni gündüzə qatar.

– Uilyam-Henri fortunun rəisi öz qızlarını Tülküdən soruşsa, bəs onda Tülkü bu qocaya nə cavab verər? Tülkü rəisə deməyə

cürət edərmi ki, onun qızları bələdçisiz qalmışlar, halbuki Maqua söz vermişdi ki, onları qoruyacaqdır?

– Doğrudur, ağsaç rəisin gur səsi və uzun qolları vardır, amma meşənin bu uzaq yerində Tülkü nə onun çıxır-bağirtısını eşidər, nə də onun zərbələrini hiss edər.

– Bəs sən bizi qoyub getsən, öz qəbilənin adamları, sənə nə deyərlər? Onlar Tülkü üçün qadın paltarı tikər və Tülküyə ömr edərlər ki, arvadların yanında otursun, çünki mərd döyüşçülərin işini daha ona etibar etmək olmaz.

– Bə Tülkü böyük göllərə gedən yolu tanıyır, o öz ulu babalarının qəbirlərini də axtarıb tapa bilər, – deyər hindu cavab verdi.

Heyvord yenə onun ürəyini ələ almağa çalışaraq:

– Bəsdir, Maqua, bəsdir, – dedi. – Məgər biz dost deyilik? Niyə gərək bir-birimizə kobud və acı sözlər deyək? General Munro vəd etmişdir ki, sən öz sözünü yerinə yetirən kimi səni mükafatlandıracaqdır. Mənim də boynumda sənə haqqın vardır, mən də öz borcumdan çıxaram. Mənim sözümə qulaq as, uzan bir az dincəl, heybəni aç, bir şey ye. Biz burada çox yubanmayacağıq. Buna görə də gəl başı boş arvadlar kimi, biz də ağız-ağıza verib nahaq yerə höcətləşməyə, bu bir neçə dəqiqə vaxtdan istifadə edib dincələk. Qızlar dinclərini aldıqdan sonra yolumuza davam edirik.

– Solğun bənizli adamlar özlərini ağ qadınların itaətkar köpəkləri yerinə qoyurlar, – deyər hindu donquldandı. – Qadınlar yemək istədikdə, ağ döyüşçülər bu tənbel məxluqların istədiyini yerinə yetirmək üçün öz tomahavklarını müticəsinə bir yana atırlar.

– Sən nə danışırısan, Tülkü?

– Mən deyirəm: “Yaxşı”.

Hindu nüfuzedici bir baxışla gözlərini mayorun üzünə zilləmişdi, lakin Heyvord da Maquaya dönüb baxdıqda bələdçi dərhal gözünü onun üzündən çəkib yana baxdı, yerə oturdu, ehtiyatla və yavaş-yavaş ətrafına göz gəzdirdi, nəhayət azuqəsinin qalığını heybəsindən çıxartdı.

Bu zaman Dunkan söhbəti davam etdirərək:

– Bax belə, afərin, – dedi. – Yemək Bic Tülküyə qüvvət verir, onun zirəkliyini artırır, o da səhər yolu tapar.

Duncan sınan quru budaqların səsinə və yaxınlıqdakı kolluğun yarpaqlarının xışıltısını eşidərkən bir anlığa səsinə kəsdi, lakin tez özünü ələ alıb sözüünə davam etdi:

– Biz gərək gün doğmazdan əvvəl yola düşək, yoxsa Monkalma rast gələrik, o da yolumuzu kəsib bizi qalaya getməyə qoymaz.

Maquanın yuxarı qaldırdığı qolu havadan asılı qaldı; o gözlərini yerə zilləmiş halda başını döndərdi; onun burnunun dəşikləri körüklənirdi. Hindu ətrafa çox diqqətlə qulaq verirdi.

Heyvord onun hər bir hərəkətini diqqətlə izləyirdi; o bir ayağını süni bir etinasızlıqla üzəngidən çıxarıb əlini tapançalarını örtən ayı dərisinin üstünə qoydu. Maquanın üzünü tamamilə hərəkətsiz olsa da, gözləri hər hansı bir şeyə bir an belə bənd olub qalmırdı.

Mayor bilmirdi nə etsin. Bu zaman Tülkü ayağa qalxdı, lakin o qədər ləng və ehtiyatla durdu ki, əsla səs salmadı. Heyvord başa düşdü ki, işə başlamaq vaxtı, çatmışdır; o bir qıçını yəhərin üstündən aşırıb atdan yerə sıçradı; Heyvord xaini tutmaq fikrində idi və bundan irəli gələ bilən tədbirlərin görülməsində yalnız öz gücünə və cəsaretinə bel bağlayırdı. Lakin Heyvord yanındakı qızları əbəs yerə qorxutmaq istəmədiyinə görə, zahirən özünü çox sakit və xatircəm göstərməyə çalışdı və Maqua ilə səmimiyyətlə danışmağa başladı.

Mayor hindunu, yəqin ki, çox xoşuna gələn ləqəbilə çağıraraq:

– Bic Tülkü yemir, – dedi. – Deyəsən onun qovurğası yaxşı qovurulmayıb, özü də bərkdir, eləmi? Qoy görüm bəlkə öz yemək ehtiyatımın içərisindən onun xoşuna gələn bir şey tapa bildim.

Maqua görünür mayorun azuqəsindən alıb yemək istəyirdi, buna görə də öz boş heybəsini zabitə uzatdı. Onların əlləri birbirinə dəydi; bu zaman hindu heç bir pərtlik əlaməti göstərmədi və onun diqqətinin gərginliyi də əsla zəifləmədi. Lakin Heyvordun barmaqları Maquanın çılpaq dirşeyindən sürüşüb yuxarı keçdikdə, Maqua bunun mənasını duyub dərhal mayorun əlini

geri itələdi, zil səslə qışqırdı, dönüb qaçdı və cəngəllikdə göz-dən itdi. Bir saniyə belə keçməmiş Çinqaçkuk kolluqdan çıxdı; bu hindunun bədəninə çəkilmiş rəngli naxışlar onu skeletə oxşadırdı. Mogikan bələdçi hindunun dalınca qaçdı. Unkasın bağirtısı eşidildi. Tez görünüb sönən alov meşəni işıqlandırdı, onun ardınca ovçu tufəngindən atılan güllənin gurultusu gəldi.

V fəsil

Bələdçi hindunun qəflətən qaçması, onu təqib edənlərin vəhşi bağirtıları, hay-küy və çaxnaşma – bütün bunlar Heyvordu hey-rətə salmışdı; o bir anlığa keyiyib yerində qaldıqdan sonra, qaçan hindunu tutmaq lazım olduğunu dərk etdi, özünü balaca talanın dövrəsindəki kolluğa verdi və qaçqını təqib edənlərə kömək etmək üçün yüyürüb getdi. Lakin o yüz yard belə yol getməmişdi ki, ağ ovçuya və onun iki dostuna rast gəldi; onlar qaçqını tuta bilməyib geri qayıdırdılar.

Duncan onlardan soruşdu:

– Nə üçün onu tutmaqdan ümidinizi bu tezliklə kəsdiniz? O, dələduz yəqin ki, indi cəngəlliyin bir yerində gizlənmişdir, onu tutmaq mümkündür. Nə qədər ki, o, ələ keçməmişdir, biz xatircəm ola bilmərik.

– Məgər bulud küləyə çata bilər? – deyə Şahingöz cavab verdi. – Mən o yaramazın qara ilan kimi sürünə-sürünə quru yarpaqların arasından xışıltılı ilə necə keçdiyini eşitdim. Mən onu bax o şam ağacından o tərəfdə gördüm və ona cəld bir güllə atdım... Haray hara çatardı! Bunu da deyim ki, mən çox sərrast nişan almışdım və belə işlərdə çox ustayam. İndi siz o ağaca baxın. Onun yarpaqları qırmızı rəngə boyanmışdır. Amma hamı bilir ki, iyun ayında bu ağacın yarpaqları sarı olur!

– Yarpaqlar ona görə qızarıy ki, Tülkünün qanına boyanmışdır. Tülkü yaralanmışdır. Deməli o, yıxılmışdır.

– Yox, yox, – deyə ovçu qəti surətdə etiraz etdi. – Mənim gülləm onu yalnız yalayıb keçdi, o da qaçıb əlimizdən çıxdı. Adamı

yüngülcə yalayıb keçən güllə də mahmız kimidir: belə güllə yarası heç də qaçan adamın canını almır, əksinə onun bədənini qızışdırıb qıvrıqlaşdırır, daha bərk qaçmasına kömək edir. Lakin belə qaçqın bir az yüyürdükdən sonra ayaq saxlayır.

– Biz dörd nəfərik, özümüz də sağlam və qüvvətliyə, düşmənimiz isə təkdir, həm də yaralanmışdır.

– Görünür siz canınızdan bezmisiniz? – deyə kəşfiyyatçı soruşdu. – Biz həmin Tülkünün dalınca düşsək, o bizi tezliklə öz yoldaşlarının tomahavklarının zərbəsi altına verər. Əlbəttə, quronların pusquda dayandıqları yerin yaxınlığında atəş açmaqla mən ağılsız iş görmüşəm. Axı mən özümü neçə saxlaya bilərdim?.. Olan olub-keçən keçib, dostlar, qalxın gedək, hiyləgər minqi azdırmağa çalışaq; yoxsa sabah bu vaxt bizim skalplarımız Monkalmin düşərgəsi qarşısında qurumağa qoyulacaqdır.

Təhlükə ilə üz-üzə gəlməkdən əsla qorxmayan bir adam kimi soyuqqanlıqla Şahingözün etdiyi bu dəhşətli xəbərdarlıq Dunkana öz üzərinə götürdüyü vəzifənin nə qədər mühüm olduğunu xatırladı. O, meşənin tağları altında getdikcə qatılaşan qaranlıq öz baxışı ilə yarıb keçməyə çalışaraq ətrafına göz gəzdirdi. İndi ona elə gəlirdi ki, onun aciz səfər yoldaşları olan qızlar tezliklə vəhşi düşmənlərin əlinə keçəcəklər, çünki bu düşmənlər onlara, inamla və asanlıqla, heç bir maneəyə rast gəlmədən, basqın etmək üçün yırtıcı heyvanlar kimi qaranlığın düşməsini çoxdan gözləyirdilər.

Düzgün əks etməyən işıq Dunkanın qavrayış qabiliyyətini çaşdırırdı, bu səbəbdən də onun həyəcana gəlmiş xəyalı tərپənən hər bir kolu, hər bir budağı adama oxşadırdı. Ona elə gəlirdi ki, budaqların arxasından qəzəbli, dəhşətli üzləri olan adamlar boylanıb baxır və onun dostlarının hər bir addımını çox diqqətlə izləyirlər.

Duncan acizcəsinə:

– Bəs nə etməli? – deyə soruşdu. – Məni qoyub getməyin, dostlar, qoruduğum qızları müdafiə etmək üçün mənim yanımda qalın. Özü də çəkinməyin: istədiyiniz mükafatı məndən tələb edin.

Lakin nə Şahingöz, nə də hindular köməyə çağıran bu qızğın imdad çağırışına fikir vermədilər. Onlar öz aralarında danışdılar.

Doğrudur, onlar yavaş, demək olar ki, pıçıltı ilə söhbət edirdilər, lakin Heyvord kiçik döyüşçünün; həyəcanlı səsini böyük həmsöhbətlərinin sakit danışığından asanlıqla fərqləndirə bilirdi. Görünür onlar yolçuların təhlükəsizliyini təmin etmək üçün müəyyən bir tədbir düşünürdülər. Onların nə barədə danışdıqlarını Dunkan, əlbəttə, bilmək istəyirdi, eyni zamanda onların ləng tərpənmələri də onu narahat edirdi; Dunkan bu təsadüfi yoldaşlarına lap yaxınlaşdı və onlara yenə də mükafat təklif etdi. Lakin ağ ovçu əliylə rədd cavabı verdi, sonra isə, öz-özünə danışmış kimi, ingiliscə dedi:

– Unkas haqlıdır, işə qarışmağımız bizi mötəbər sığınağımızdan həmişəlik məhrum etsə də, bu aciz qızları başlı-başına qoyub getmək bizə yaraşmaz. Hərgah siz özünüzlə apardığınız qızları ən təhlükəli ilanların zəhərli dişlərindən xilas etmək istəyirsinizsə, centlmen, yubanmayın və əsla tərəddüd etməyin.

– Bu qızları xilas etmək istədiyimə şübhə ola bilərmisi?! Məgər mən sizə mükafat vəd etmədim?..

– Mənə pul təklif etməyin, – deyə Şahingöz xatircəmliliklə onun sözünü kəsdi. – Ola bilsin ki, siz öz vədinizi yerinə yetirmək üçün sağ qalmayacaqsınız, mənə isə verdiyiniz vəd, bəlkə də qismət olmadı. Məgikanlarla mən, birlikdə, sizi xilas etmək üçün əlimizdən gələni əsirgəməyəcəyik. Lakin əvvəlcə siz mənə iki şey vəd etməlisiniz, – bunu həm öz adınızdan, həm də dostlarınızın adından etməlisiniz. Yoxsa sizə kömək edə bilmərik, ancaq öz işimizi korlarıq.

– Deyin görüm hansı vədləri tələb edirsiniz?

– Birincisi: hər nə olursa-olsun siz dinməyəcəksiniz. İkincisi: indi sizi bir sığınacağa aparacağıq, bu sığınacağın yerini heç kəsə, heç zaman deməyəcəksiniz.

– Qoyduğunuz şərtlərə əməl edərəm.

– Onda dalımca gəlin! Yaralının ürəyi üçün qan damcıları nə qədər vacibdirsə, vaxtın da bizim üçün bir o qədər böyük əhəmiyyəti vardır, amma biz vaxtı əbəs yerə itiririk.

Heyvord cəld öz səfər yoldaşlarının yanına getdi, yeni belə-çinin kim olduğunu Koraya və Alisaya qısaca izah edib dedi ki, onlar heç bir şeydən qorxmamalıdırlar. Heyvordun bu sözləri başıların canına qorxu saldı. Bununla belə, Heyvordun ciddiyyət və qətiyyətlə danışıması, bəlkə də böyük təhlükənin fikri qızları gözlənilməyən və qeyri-adi bir çətinliyə hazırlaşmaq üçün ürəkləndirdi; onlar heç bir söz demədən və əsla yubanmadan Dunkanın köməyi ilə atdan düşüb cəld çaya tərəf getdilər.

Şahingöz səsini çıxarmadan əliylə qalanları da çaya tərəf çağırırdı. Sonra o dilləndi:

– Bəs atları neyləyək. Hərgah onları kəsib cəmdəklərini çaya at-saq, buna vaxtımız çox gedər. Atları burda qoyub getsək onda minqlər onları görüb tez başa düşərlər ki, atların yiyələri harada isə bu yaxınlardadır.

– İndi ki, belədir, atları burax meşəyə, – deyər Heyvord təklif etdi.

– Yox, yaxşısı, budur düşməni aldadaq. Qoy onlar elə xəyal etsinlər ki, bizə çatmaq üçün dalımızca çapa-çapa gəlməlidirlər. Bəli, bəli bu düşmənləri əlbəttə aldadar... Çinqaçkuk, kolluqda xışıldayan nədir?

– Dayçadır.

– Bax onu öldürmək lazım gələcəkdir, – deyər ovçu bildirdi və əlini dayçanın yalına uzatdı, lakin dayça hürküb kənara sıçradı. – Unkas, sən oxların kara gələr!

Ölümə məhkum edilən dayçanın sahibi:

– Dayanın, – dedi; o biri adamların pıçıltı ilə danışımasına fikir verməyərək bu sözləri ucadan dedi: – Mənim Miriam atımın dayçasına rəhm edin, o vəfalı atın balasıdır, heç kəsə də pislik etməyib.

– İnsanlar öz canlarının hayına qaldıqda öz doğma qardaşlarına da meşə heyvanları kimi baxırlar. Hərgah cürət edib bir söz belə desəniz, sizi makuasların əlinə verərəm. Unkas, ox at, nə qədər gec deyil, tez buradan çıxmaq gedək.

Boğunuq, zəhmli səs yenicə kəsilmişdi ki, yaralanmış dayça qabaq ayaqları üstünə qalxdı, sonra dizi üstə yıxıldı; Çinqaçkuk

bıçağı cəld dayçanın boğazına çəkdi və onun cəmdəyini sürüyüb çaya saldı; çayın axarı dayçanı üzünü aşağı apardı. Bu, qəddarlıq olsa da, mahiyyət etibarilə son dərəcə vacib bir tədbir idi, bu, yolçuları çox qəmgin etdi.

Bütün bu hadisələri, yolçular xəyallarına gətirdikləri təhlükənin qəribə bir əlaməti hesab edirdilər; ağ ovçunun və mögikanların hər bir hərəkətində duyulan sakit, lakin dönməz qətiyyət yolçuların qəlbini döyündürən təhlükə hissini daha da artırırdı. Kora ilə Alisanın canına uçuşma düşmüşdü, onlar bir-birinə qısıldılar, Heyvordun əli isə qoburundan çıxarılmış tapançaların birindən qeyri-iradi olaraq yapışmışdı. Meşənin qaranlığı Heyvordu qızlardan divar kimi ayırırdı.

Hindular, qorxub dartılan atların yüyənindən yapışb onları çaya tərəf apardılar.

Çayın sahilinə çatmağa az qaldıqda, mögikanlar atların başını döndərdilər və sıldırım sahilin aşağı tərəfində gözdən itdilər; az sonra onlar atları suyun axarına qarşı baş yuxarı buraxdılar. Bu zaman kəşfiyyatçı çayın lap yaxınlığındakı alçaq kolların budaqları altında gizlədilən və qayın ağacının qabığından qayırmış qayığı çıxartdı və səssizcə, əliylə qızlara işarə edib qayığa minmələrini təklif etdi.

Qızlar tərəddüd etmədən tabe oldular; onlar indi iti axan çayın sahilində qara bir hasar kimi yüksələn qatı qaranlığa qorxa-qorxa göz gəzdirdilər.

Kora və Alisa qayığa minən kimi, kəşfiyyatçı Heyvorda təklif etdi ki, suya girsin və köhnə qayığın bir yanından yapışsın; kəşfiyyatçının özü isə qayığın o biri yanından yapışdı. Beləliklə, onlar qayığı hələ bir müddət çayda itələyə-itləyə apardılar. Öldürülmüş dayçanın qəm dəryasına batan sahibi, kədərli halda onların dalınca gəlirdi. Axşamın sükutunu yalnız qayığa və çayın içi ilə ehtiyatla gedən adamların ayaqlarına özünü toxuyan suyun sırıltısı pozurdu. Heyvord bütün ixtiyarı kəşfiyyatçıya vermişdi; o isə, suyun içindən dikələn daşlardan və çayın burulğanlarından keçmək üçün, lazım gəldikcə, qayığı gah sahilə yaxınlaşdırır,

gah da sahildən uzaqlaşdırırdı; onun hər bir hərəkəti seçdiyi yola çox yaxşı bələd olduğunu sübut edirdi. Şahingöz hərdənbir ayaq saxlayırdı; belə dəqiqələrdə şlalənin tədriclə güclənən boğuc uğultusu dərin sükut içərisində eşidilirdi. Kəşfiyyatçı çox diqqətlə ətrafa qulaq verərək mürgüləyən meşənin hər cür səsini eşitməyə çalışırdı. O, meşənin tamamilə səssiz olduğunu və düşmənin yaxınlaşmasından heç bir əsər-ələmət olmadığını yəqin etdikdə yenə ehmallıca irəliləyirdi.

Nəhayət, Heyvordun gözləri yüksək sahilin suya saldığı çox qatı kölgədə qaralan bir şeyə sataşdı. Mayor onu Şahingözə göstərdi.

– Görürəm, – deyərək kəşfiyyatçı arxayın cavab verdi. Suda gördüyünüz qaraltilar sizin atlarınızdır, onları mənim hindu yoldaşlarım çayın bu yerində gizlətmisilər. Suda heç bir iz qalmır, hətta belə bir qaranlıqda bayquşun da gözləri heç bir şey görə bilməzdi.

Çay, şiş zirvələri olan uca qayaların arasından axıb keçirdi; qayaların biri lap qayığın üstünə sallanmışdı. Qayalarda bitən uca ağaclar sanki bax bu dəqiqə yıxılıb uçuruma düşəcəkdilər... Ulduzların sayrışdıqları tünd mavi səmanın fonunda çox çətinliklə sezilən bu qayaların və ağacların altında hər bir şey zil qara idi. Çay burada burulub başqa səmtə yönəlir, qabaq tərəfdə görünür, lap yaxınlıqda isə su sanki diklənib göyə qalxır və dərin mağaralara şırıltı ilə tökülürdü, mağaralardan çıxan zəhmli gurultu axşam havasının hər yerinə yayılırdı.

Atlar daşların arasında bitən seyrək kollara bağlanmışdı; onlar suyun içində dayanmışdılar və bütün gecəni bu vəziyyətdə burada qalmalı idilər.

Şahingöz Dunkana və onun səfər yoldaşlarına qayığın burun tərəfinə çəkilməyi təklif etdi, özü isə qayığın arxa tərəfində durub ayaq üstə elə düz dayandı ki, elə bil ağac qabığından qayırilan qayıqda deyil, daha möhkəm bir ağacdən qayırilmış böyük gəminin göyertəsində dayanmışdı. Hindular yavaşca kənara çəkildilər. Şahingöz əlindəki ağacı sahil qayasına dayayıb, qayığı sahildən çəşqun çayın lap ortasına itələdi. Qayığın hərəkətindən

əmələ gələn ləpələrlə çayın əks istiqamətindəki sürətli axın arasında başlanan qızgın mübarizə bir neçə dəqiqə davam etdi. Qayığın sənişinləri çox həyəcanlı halda suya baxır, bu sınıq-salxaq qayığı aşırmaqdan qorxaraq, əllərini tərپətməyə və hətta dərindən nəfəs almağa belə cəsərət etmirdilər.

Onlara təqribən iyirmi dəfə elə gəlmişdi ki, burulğan bax bu dəqiqə onları fəlakətin qucağına atacaqdır, lakin sükançının bacarıqlı əli qayığa istiqamət verərək onu hər dəfə vaxtında döndərirdi. Ovçunun cəld hərəkəti, mümkün ola bilən təhlükədən qayığı hər dəfə qurtarırdı, belə anlarda gənc xanımlar ovçunun canını dişinə tutaraq son gücünü topladığını və çıxılmaz vəziyyətdə olduğunu zənn edirdilər. Alisa burulğanın qayığı birbaşa şələləyə atacağını güman edib qorxudan yenə gözlərini yumduqda, qayıq suyun içində güclə görünən yastı və hamar daşın yanından sağ-salamat keçdi.

Heyvord Şahingözün mənzilbaşına çatdığını başa düşərək:

– İndi biz haradayıq? Bəs sonra nə edəcəyik? – deyərək soruşdu.

Kəşfiyyatçı, suyun gurultu qopardığı bir şəraitdə yavaş danışmağın mənasız olduğunu bildiyi üçün ucadan cavab verdi:

– Bura Qlenndir. Ən əvvəl, biz gərək sahilə bacarıqla yan alaq, yoxsa qayıq çevrilər, siz isə su ilə üzə-üzə təzədən geriyyə qayıdarsınız, əlbəttə, buraya gəldiyinizdən daha sürətlə gedərsiniz. Qaynayıb coşan çayda suyun axarına qarşı getmək çox çətinidir; onu da bilin ki, ağac qabığından düzəldilən qatranlı qayığın beş adamı aparması çətin işdir. Siz bax bu qayaya qalxın, mən isə gedim mögikanları və azuqəni gətirim. Bolluq olduğu halda aclıqdan əziyyət çəkməkdənsə, skalpsız yatmaq daha yaxşıdır.

Yolçuların axırıncısı daşa ayaq basdıqda, uca boylu ovçunun qaraltısı suyun üzərindən keçdi və çayı bürüyən qatı qaranlıqda dərhal gözdən itdi. Başsız qalan yolçulara acizlik güc gəldi; onlar bir neçə dəqiqə tərəddüd içində çaşıb qaldılar; hər tərəfdən içərisinə gurultu və qıjıltı ilə su axışib tökülən saysız-hesabsız mağaralardan birinə yığılmaqdan qorxaraq, onlar kələ-kötür daşlara belə ayaq basmağa cəsərət etmirdilər. Lakin onlar çox gözləməli olmadılar; qayıq yenə alçaq, daşlı sahilə yan aldı; onu

gözləyənələrə elə gəldi ki, Şahingöz hələ mogikanların yanına çatmamış qayıq tez geri qayıtmışdır.

Heyvord gülə-gülə dedi:

– İndi bizim burada qalamız da var, qarnizonumuz da, azuqəmiz də. Biz Monkalmın özündən və müttəfiqlərindən əsla qorxmaya bilərik! Ay sayıq keşikçi mənə deyın görüm irokezlər adlandırdığınız vəhşi adamlar haqqında nə fikirdəsiniz?

– Mən irokezlər haqqında yaxşı bir şey deyə bilmərəm. Hər-gah general Vebb namuslu və vəfalı hindular saxlamaq istəyirsə, bunları delavarlardan seçməlidir, acgöz, qaniçən, riyakar mo-qauqları və oneidləri isə, öz altı qəbilə ittifaqı ilə birlikdə fransızlara verməlidir.

– Axı belə halda biz cəngavər adamları əlini ağdan-qaraya vurmıyan dostlarla əvəz etməli olardıq. Eşitdiyimə görə, delavrlar öz tomahavklarını atmışlar və müharibədən aciz qadınlar kimi qorxurlar.

– Şeytan kimi hiylə işlədib, belə bir ittifaq bağlamağa vadar edən hollandiyalılara¹ və irokezlərə ar olsun! Amma mən iyirmi ildən bəridir ki, delavrları tanıyıram və hər kəs desə ki, delavrların damarlarında qorxaqlıq qanı axır, mən o adamı yalançı adlandıram. Siz delavar qəbilələrini dəniz sahillərindən qovub uzaqlaşdırmısınız, indi isə sizin başınızın altında yastıq qoymaq məqsədilə delavarlara böhtan atan və onların düşmənləri olan adamların dediklərinə inanmaq istəyirsiniz.

– Kim nə deyir-desin, mən indi aydın görürəm ki, sizin yoldaşlarınız igid və ehtiyatlı döyüşçülərdir. Onlardan biri bəlkə düşməni görə bilmiş və ya düşmən haqqında bir şey öyrənmişdir?

– Hindunu görməzdən əvvəl iyini alırsan, – deyə Şahingöz cavab verdi və qayaya qalxıb öldürülmüş maralı yerə atdı. – Mən minqləri güdərkən gözlərimə etibar etmirəm.

– Qulağınız sizə xəbər verirmi ki, onlar sığınağımızın yolunu tapmışlar?

¹ Nyu-York hollandiyalılar tərəfindən təsis edilmişdi.

– Doğrudur, bu düşərgəmiz mərəd və cürətli insanlar üçün çox yaxşı bir qala ola bilər, amma bu sığınağın yolunu düşmənlərin tapması xəbəri məni çox qəmgin edərdi. Amma, danmıram ki, atların yanından keçərkən onların bir-birinə qısılib tir-tir əsdiklərini gördüm, elə bil ki, canavarların yaxında olduğunu hiss edirdilər; unutmayın ki, canavarlar öldürülmüş maralların artıq qalan ətinə tapa biləcəklərini ümid edərək hinduların pusquda olduqları yerlərin dövrəsində gir-gir girlənirlər.

– Axı siz ayağınız altındakı maralı yaddan çıxarmışdınız! Vəhşi heyvanlar öldürdüyünüz dayçanın iyini ala bilməzdilərimi? Bu nə səs-küydür, canım?

– Yazıq Miriam! – deyə David Hamut dilləndi. – Yazıq dayça vəhşi heyvanlara qismət imiş!

Birdən Davidin səsi suyun kəsilmək bilməyən gurultusuna qarışdı, David zəbur nəğməsini oxumağa başladı:

O, torpağa sərdi Misrin ilkini
İnsanların, vəhşilərin ilkini,
Ey firon bax sən ondakı cürətə,
Sağ əliylə saldı səni heyretə.

– Dayçanın ölümü sahibini çox kədərləndirir. Mən deyərdim ki, dilsiz-ağızsız, dostlarının qeydinə qalan bir şəxs yaxşı adamdır. Bəlkə də siz haqlısınız, – deyə Şahingöz Dulkanın sonuncu mülahizəsinə cavab verərək sözünə davam etdi, – hərgah sizin fikriniz doğrudursa, onda gəlin tez maralın ətinə soyub sümüklərini çaya ataq. Yoxsa, vəhşi heyvan sürüsü tezliklə başımızın üstünü alıb ulaşmağa başlar; canavarlar dövrəmizdəki qayalarda dayanıb, hər tikə əti necə çeynəyib udduğumuza həsədlə və acgözlüklə baxarlar. İrokezlər bicedirlər, canavarların ulaşmasını eşidib o dəqiqə işdən xəbər tutarlar.

Şahingöz bu sözləri dedikdən sonra özünə lazım olan şeyləri səylə yığışdırıb yolçuların yanından keçib getdi. Mogikanlar da onun dalınca düşdülər; elə zənn etmək olardı ki, hindular ağ yoldaşlarının fikrini sezmişlər. Az sonra onların hər üçü bir-birinin dalınca gözdən itdi; sahildən bir neçə yard kənarda göylərə baş qaldıran qaranlıq sıldırım qaya sanki onları uddu.

VI fəsil

Heyvord və onunla səfərə çıxmış qızlar öz bələdçilərinin anlaşılmaz bir surətdə yox olmaları barəsində təlaş içində düşünürdülər.

Yalnız Hamut heç bir şeyə əhəmiyyət vermir, bu dəqiqələrdə onu heç bir şey maraqlandırmırdı. O, qayanın çıxıntısında oturmuşdu; bu zəbur müğənnisi tez-tez dərinədən və iniltili ah çəkib öz daxili həyəcanını bürüzə verməsəydi, onun burada olması bilinməzdi.

Bu anda boğuş səslər eşidildi; buradan çox-çox uzaqlarda, yerin altında adamlar səs-səsə verib bir-birini çağırırdılar. Daşın üstündə oturmuş yolçuların gözlərinə birdən qüvvətli işıq düşdü. Onların qarşısında, kəşfiyyatçı ilə mogikanların bayaq girdikləri sığmağın sirri açıldı.

Kəşfiyyatçı dar və dərin mağaranın o başında dayanmışdı; onun əlində bir dəstə alovlanan quru şam budağı var idi. Kəşfiyyatçının havanın təsirindən quruyub codlaşmış sərt üzünə və onun meşə geyiminə düşən alov işığı bu adama qəribə romantik bir vəhşi görkəmi verirdi. Halbuki adi gündüz işığında onun yalnız qeyri-adi libası, qamətinin sabitliyi, bir də üzündə əks olunan sayıqlığı və sadəqəlbiliyi hər kəsi heyran edərdi. Unkas kəşfiyyatçıdan bir az aralı, mağaranın yolunun ağzında dayanmışdı. Bu gənc hindunun qıvrıq, cəld və sərbəst hərəkətləri yolçuların nəzərindən yayınmırdı. Onun əynində saçaqlı haşiyəsi olan yaşıl ovçu donu var idi, lakin başı açıq idi; buna görə də müşahidəçi onun həm zəhmli, həm də sakit gözlərinin parıltısına, boyaqlarla eybəcər şəkklə salınmamış və cürətli ifadəsi olan vüqarlı üzünə, alicənablığını hiss etdirən açıq alınına, təpəsinədək ülgüclə qırılmış və bir çəngə uzun saç bəzək kimi sallanan başının qəşəng formasına tamaşa edə bilərdi. Dulkan, David və qızlar birinci dəfə idi ki, Unkası yaxından görüb ona diqqətlə baxırdılar. Alisa gənc mogikanın mərd üzünə və vüqarlı boy-buxununa elə diqqətlə tamaşa edirdi ki, sanki qədim yunanlar tərəfindən yaradılmış və indi möcüzə nəticəsində canlanmış olan çox bahalı bir heykəli nəzərdən keçirirdi. Alisa pıçıldayaraq:

– Mən xatircəm yata bilərəm, – dedi, – çünki bilirəm məni yəqin çox alicənab olan belə bir cəsur keşikçi qoruyur. Duncan, mən əminəm ki, tez-tez eşitdiyimiz və oxuduğumuz qəddar qətlərə və əzablı işgəncələrə Unkas kimi adamlar yol verməzlər.

– Sizin bu fikrinizə şərikəm, Alisa, – deyə Heyvord cavab verdi. – Mənə də elə gəlir ki, belə alın və belə gözlər yalnız qorxu hissi oyada bilər, lakin bunların sahibi aldatmağı bacarmaz. Bununla belə biz yanlış fikirlərə düşməməliyik, biz güman etməliyik ki, Unkas dərisi qırmızı olan adamların xeyirxahlıq hesab etdikləri hərəkətlərin çərçivəsindən kənara çıxmayaqdır. Bunu da deyim ki, ağ adamların da, hinduların da arasında çox yaxşı və hörmətə layiq insanlara rast gəlmək olur. Buna görə də ümidvarıq ki, bu gənc mogikan bizi peşman etməyəcək, zahiri görünüşünün aldadıcı olmadığını, üzdə bir, daxildə isə başqa bir şəxsiyyət olmadığını, doğrudan da igid və daimi dostumuz olduğunu sübut edəcəkdir.

– İndi, mayor Heyvord özünə layiq olan kimi danışır, – deyə Kora söhbətə qoşuldu. – Kim təbiətin bu xilqətinə baxanda onun dərisinin rəngini yadına salar!

Darıxdırıcı sükut çox çəkmədi, onu kəşfiyyatçı pozaraq, yollara mağaraya girməyi təklif etdi. O dedi:

– Alov çox güclənir, yəqin ki, sığınağımızın yerini minqlərə göstərəcəkdir. Unkas adyalı sal aşağı, qoy işığın qabağını kəsin... Buyurun yeyin! Əlbəttə, qarşınızda kral ordusunun mayoruna layiq olan axşam süfrəsi açılmamışdır, amma mən hətta heç bir ədviyyat vurulmadan çiy əti bir çox hərbi xidmətçilərin məmnuniyyətlə necə yediklərini görmüşəm. Bizim isə duzumuz da vardır. Bax sassafrasın¹ yenicə qırılmış budaqlarını buraya döşəyin, qoy xanımlar onların üstündə otursunlar. Əlbəttə, bu üzünə donuz dərisi çəkilən stullar deyildir, lakin budaqların iyi çöl donuzunun və ya hər hansı bir başqa donuzun iyindən daha xoşdur... Hə, dostum dayçanın fikrini çəkməyin; onun heç bir

¹ Sassafras - dəfnə bitgiləri qəbilindən olan ağacdır.

günahı yox idi; hələ dünyanın dərd-qəmini də çəkməmişdi. Ölüm onu bir çox əziyyətlərdən, belinin sıyrılmasından, ayaqlarının yorulub heydən düşməsindən xilas etdi...

Bu zaman Unkas kəşfiyyatçının əmrini yerinə yetirdi.

Şahingöz səsini kəsdi, indi şələlənin gurultusu uzaqdan gələn göy gurultusuna oxşayırdı.

– Bu mağarada qalmaq təhlükəli deyilmi? – deyə Heyvord soruşdu. – Burada qalsaq, qəflətən bizə basqın etməzlərmi? Özünüz baxın, bircə nəfər mağaranın ağzını kəsdirsə, hamımız diri-diri onun əlinə keçərik.

Qaranlıqdan, ölüm kabusuna oxşayan bir qaraltı çıxıb kəşfiyyatçının yanında dayandı, yanan kəsöv götürüb dar mağaranın uzaq guşələrinə işıq saldı. Bu qorxunc məxluq görünərkən Alisa qışqırdı, hətta cürətli Kora da sıçrayıb yerindən qalxdı. Lakin Heyvord qızlara ürək-dirək verib dedi ki, burada yad adam yoxdur, gördükləri şəxs isə onların bələdçisi Çinqaçkuktur. Hindu ikinci pərdəni qaldıraraq mağaradan bayıra çıxmaq üçün daha bir yol olduğunu göstərdi. Sonra o alovlanan budaqları əlində tutub qayanın içindən keçən dar yol ilə o biri kahaya getdi; bu da birinci mağaranın lap eyni idi.

Şahingöz gülə-gülə dedi:

– Bizim kimi – mən və Çinqaçkuk kimi – qəribə tülküləri təkcə bir yolu olan yuvada tutmaq hər vaxt mümkün olmur. Bizim bu mağara çox etibarlı yerdir. Qayalar qara əhəng daşından ibarətdir, bu daşlar isə məlum olduğu kimi çox yumşaq olur. Əvvəllər şələlə indiki yerindən bir neçə yard aşağıdan tökülürdü, buna görə də mənim fikrimcə vaxtilə bu şələlə Qudzonun ən yaxşı yerlərində olduğu kimi sakit, lal axmışdır. İllər keçdikcə bu yerlər çox dəyişilmişdir. Qayalarda çoxlu yarpaqlar əmələ gəlmişdir. Bəzi yerlərin daşı o biri yerlərin daşından daha yumşaqdır. Buna görə də belə qayalarda su dərin çuxurlar oyub açmışdır; su qayaların bəzilərini uçurmuş, bəzilərini yarıb parçalamışdır, bu səbəbdəndir ki, indiki şələlələrin nə gözəlliyi var, nə də gücü.

– Bəs biz indi haradayıq? – deyə Heyvord soruşdu.

– Vaxtilə şəlalənin coşub töküldüyü yerin yaxınlığındayıq. Hər iki yanımızdakı qayaların daşı yumşaq imiş, buna görə də qızğın su bax bu iki balaca mağaranı oyub bizim üçün gözəl sığınacaq düzəlmiş, özünü sağa və sola vura-vura öz yatağının ortasını üzə çıxarmışdır, indi keçmiş şəlalənin yatağı balaca quru adacığa çevrilmişdir.

– Deməli biz adadayıq, eləmi?

– Bəli, sağımız da, solumuz da şəlalədir. Bizdən yuxarıda da, aşağıda da çay axır. Gündüz vaxtı qayaya çıxıb suyun qəribə əməllərinə tamaşa etməyi sizə məsləhət görürəm. Su yuxarıdan sərsəm sıçrayışlarla tökülür. Bəzən sıçrayıb qabağa gedir, bəzən yavaş-yavaş axıb gəlir; bir yerdə mayallaq aşır, o biri yerdə sakitcə burulub gedir; bir yerdə qar kimi ağappaqdır, o biri yerdə ot kimi yamyaşıl görünür; gah balaca çay kimi qıjıldaya-qıjıldaya oxuyur, gah da sakitləşmək bilməyən burulğana çevrilir və daş qayaları yumşaq gil kimi oyur. Bilməlisiniz ki, xanım qızlar, çayın zərif şırnaqlarının əmələ gətirdiyi naxışlarla müqayisədə sizin boynunuza sarıdığımız zərif parça kobud tora oxşar. Çay doyunca dəlilik edib yorulduqdan sonra yoluna sakitcə davam edir və öz suyunun dəniz suyuna qovuşdurur.

Qlenn şəlalələrinin bu şəkildə təsvir edilməsi yolçuları əlçatmaz yerə sığındıqlarına inandırdı və onlar bu qəribə yerin gözəlliyinə tamaşa etməyə başladılar. Sonra hamı zəruri bir işdən yapışmağı – axşam yeməyi hazırlamağı qət etdi.

Unkas Koraya və Alisaya əlindən gələnlə qədər qulluq edirdi.

Unkasın üzündə iftixar hissilə mehribanlığın əlaqələnməmiş bir şəkildə təzahür etməsi Heyvorda çox xoş gəlirdi; Heyvord bilirdi ki, bu cür qulluq göstərmək hindularda adət deyildir. Lakin qonaqpərvərlik qaydaları hindular arasında müqəddəs sayılır, buna görə də döyüşçü ləyaqətinin ciddi qanunlarından Unkasın bir qədər kənara çıxmasına, Çinçaçkukun acığı tutmurdu.

Bu vaxt diqqətli müşahidəçi başa düşə bilirdi ki, Unkas qızları heç də bir gözdə görmür. Məsələn, Alisaya qabda su və ya

taxta nimçədə bir parça ət gətirib verərkən yalnız nəzakət göstərirdi; Alisanın qarasaçlı bacısına isə bu xidməti göstərəkən gənc mogikan gözlərini bu qızın gözəl, cazibəli üzündən uzun müddət çəkə bilmirdi. Unkas bacıların diqqətini özünə cəlb etmək üçün onlarla bir-iki dəfə danışmalı oldu. Belə halda Unkas hər dəfə, ingilis dilini yaxşı bilməsə də, ingiliscə danışır və öz fikrini başa sala bilirdi. Unkasın yoğun səsi tələffüz etdiyi ingilis sözlərinə xüsusi bir ahəng verirdi. Kora və Alisa onunla bir neçə kəlmə danışdılar, bunun nəticəsində qızlarla gənc mogikan arasında səmimi, dostluq münasibətinə oxşayan bir əlaqə yarandı.

Çinçaçkuk tonqal alovunun saldığı işıq dairəsinin yaxınlığında səssiz-səmirsiz, təşəxxüslə oturmuşdu; Çinçaçkukun qəzəbli, sərt üzündə indi aydın bir xatircəmlik ifadəsi görünürdü. Ondan fərqli olaraq Şahingöz çox nigaran idi. Bu kəşfiyyətçinin oynaq baxışı bir an belə dayanmadan ətrafı seyr edirdi.

Şahingöz zövq ala-ala yeyib-ıçırdı, hədsiz sayıqlığı və ehtiyatlı olmağı isə bir an belə unutmurdu. Bu ovçu su ilə dolu qabı və ya qızardılmış bir tikə ətini götürərkən əli havada hərəkətsiz vəziyyətdə donub qalır, özü isə başını gah bu tərəfə, gah da o biri tərəfə döndərir, sanki uzaqdan gələn zəif səslərə qulaq verirdi; təqribən iyirmi dəfə belə oldu.

Müğənni Şahingözün aşpazlığını çox bəyənirdi; Şahingöz yarpaqların altından şərəblə dolu balaca bir çəllək çıxarıb müğənniyə müraciət etdi:

– Dostum, bu üzüm şirəsinin dadına baxın, bu dayça haqqında bütün dərдинizi dağিদar və könlünüzü açar. Dostluğumuzun şərəfinə içirəm və ümidvaram ki, yazıq atcığazın ölümü aramızda kin və nifrətə səbəb olmayacaqdır. Adınız nədir?

– Hamut, David Hamut, – deyə mahnı müəllimi cavab verdi və çoxlu ədviyyat qatılmış ləzzətli içki ilə qəmini dağıtmağı qət etdi.

– Bu çox gözəl addır, yəqin ki, bu adı sizə yaxşı, namuslu ata-ananız qoymuşdur. Doğrudur, ad qoyma qda xristianların ictimaiyyəti hinduların məharətli adətlərinə əsla çata bilməz, bununla belə mən ingilis adlarını sevirəm. Ömrümdə rast gəldiyim

ən qorxaq adamın adı Aslan, arvadının adı isə Peşens (səbr) idi, halbuki bu xanım, maralın bir sajen belə yol qaçmasına sərf etdiyi vaxtdan da az bir müddət ərzində ağzına gələn saysız-hesabsız pis sözlər danışardı. hindularda ad şərəfli şeydir. Hindu, adətən özünə yaraşan bir ləqəb seçir. Çınqaçkuk “böyük ilan” deməkdir, lakin onun adı heç də göstərmir ki, bu adam doğrudan da ilandır, yox, Çınqaçkukun adı göstərir ki, bu adam insan təbiətinin hər üzünə yaxşıca bələddir, onun bütün kələkbazlığını və vəfasızlığını bilir; özü də danışmağı sevməz; öz düşmənlərinə, onların əsla gözləmədikləri anlarda zərbə endirməyi bacarır. Bəs sizin peşəniz nədir?

– Mən nəcib zəburu avazla oxumağı öyrədən ləyaqətsiz bir müəlliməm.

– Belə de!

– Mən gənc konnektikutlılara¹ mahını öyrədirəm.

– Əlbəttə, siz daha yaxşı peşə seçə bilərdiniz. Bu küçüklər də, meşələrdə həddindən çox gülüb oxuyurlar, halbuki pusquda duran tülkü kimi cıqqırlarını belə çıxarmadan yerlərində oturmalıdırlar. Heç olmasa tufəng atmağı bilirsinizmi?

– Allaha çox şükür olsun ki, ömrümdə hələ ölüm silahını əlimə almamışam.

– Bəlkə siz suların axdığı yolları kağız üzərində göstərməyi, dağların və səhraların şəklini kağıza çəkməyi bacarırsınız?

– Yox, bu mənim işim deyil.

– Sizin elə qıçlarınız vardır ki, uzun bir yolu çox qısalda bilər. Mənə elə gəlir ki, general sizi iş dalınca göndərir, doğrudurmu?

– Heç vaxt. Mən ancaq öz şərəfli peşəmlə məşğul oluram, yəni adamlara kilsə musiqisi öyrədirəm. Şahingöz:

– Çox qəribə peşədir, – deyib güldü, – yamsılayan quş kimi insanın boğazından çıxan hər cür cır və yoğun səsləri, bütün ömür boyu təkrar etmək qəribə peşədir! Onu da deyim ki, dostum, nəğmə oxumaq sizin istedadınızdır, atıcılıq məharətini və ya hər hansı bir başqa bacarığı pisləməyə heç kəsin cürəti çat-

¹ Konnektikut – Nyu-York koloniyası ilə həmsərhəd olan mahal.

madığı kimi sizin də bu istedadınızı pisləməyə heç kəsin haqqı yoxdur. İndi siz də öz bacarığınızı göstərin!

– Sizin bu xahişinizi böyük şadlıqla yerinə yetirərəm – deyərək Hamut cavab verdi.

O, dəmir sağanaqlı eynəyini düzəldib, sevdiyi kitabçanı çıxararaq dərhal Alisaya uzatdı.

Alisa gülümsədi, Heyvordun üzünə baxdı, çaşıb, qalaraq qızardı və nə edəcəyini bilmədi.

Cavan zabit isə onun qulağına pıçıldayaraq:

– Utanmayın, – dedi.

Alisa oxumağa hazırlaşdı; David qaçqınların vəziyyətinə uyğun olan bir himn seçdi. Kora da bacısı ilə səs-səsə verib oxumaq istədi. Metodist¹ David qabaqcadan öz kamertonu² ilə oxuyanlara ton verdi.

Təntənəli melodiya ətrafa yayıldı; bəzən, qızlar başlarını kitaba tərəf əyir, öz nazik səslərini ucaldır, bəzən də yavaşdırdılar, suyun şırıltısı isə belə hallarda mahnı oxuyanlara züylə tuturdu. David öz fitri zövqünə və sərrast qavrayış qabiliyyətinə əsaslanaraq, oxuyanlara rəhbərlik edirdi. O, səsini mağaranın böyüklüyünə görə çıxarırdı; onlar oxuduqca mağaranın hər bir çatı, hər bir çuxuru ürəkdən gələn səslərlə dolurdu. Hindu qayalara gözlərini elə bir diqqətlə zilləmişdi ki, elə bil onun gözləri də daşa dönmüşdü.

Kəşfiyyatçı əlini çənəsinə dayayaraq bir kənardə oturmuşdu. O, əvvəlcə mahnı oxuyanlara fikir vermirdi, lakin onun qaş-qabağı yavaş-yavaş açılmağa başladı. Kim bilir, bəlkə də ovçu mahnı səsini eşidərkən, uşaqlığını, anasının bu cür zəbur mahnılarını oxuduğu günləri yadına salırdı. Bu meşə sakininin daim hərəkətdə olan gözləri yaşardı, havanın təsirindən quruyub codlaşan yanaqlarından göz yaşları axdı. Mahnı getdikcə yavaşlırdı; adətən adam, bayaqdan bəri musiqi sədalarına qulaq asarkən

¹ Metodistlər – başlıca olaraq ABŞ, Kanada və İngiltərədə olan protestant məzhəbindən birinin tərəfdarları.

² Kamerton – çalğı alətlərini kökləmək üçün səsindən istifadə edilən kiçik polad alət.

aldığı həzzin bu dəqiqə qurtaracağını dərk edirmiş kimi, belə səsə çox diqqətlə qulaq verir. Birdən qışqırıq səsi eşidildi; bu, nə insan bağırtısına, nə də yer üzündə mövcud olan hər hansı bir başqa canlının qışqığına oxşayırdı; bu səs, havanı yarıb nəinki mağaranın bütün guşələrinə yayıldı; həm də insan qəlbinin dərinliklərinə nüfuz etdi. Bundan sonra dərin bir sükut başlandı; elə bil hətta Qlenn çayının suyu da bu dəhşətdən qorxub dayandı. Bayaقدan keyləşmiş Alisa özünə gələrək pıçıltı ilə:

– Bu nədir? – deyə soruşdu.

– Bu nədir? – deyə Dunkan da bərkədən soruşdu.

Nə Şahingöz, nə də hindular cavab vermədilər. Onlar səs gələn tərəfə hələ qulaq verirdilər, çünki fəryad səsinin yəqin yenə təkrar olunmasını gözləyirdilər. Bu səsə çox təəccüb etdiklərini onların üzündən sezmək olardı. Nəhayət, onlar öz aralarında delavarca tez-tez və çox ciddi danışmağa başladılar. Onların söhbəti qurtardıqdan sonra Unkas mağaranın gizli yolundan ehtiyatla bayıra çıxdı. O, getdikdən sonra kəşfiyyatçı yenə ingiliscə danışmağa başladı:

– Biz otuz ildən çoxdur ki, bu meşələri qarış-qarış bələdləşmişik, amma bizim heç birimiz deyə bilməz ki, bu səs nə idi. Mən elə bildirdim ki, mənim qulaqlarım hinduların bütün bağırtılarına, bütün heyvan səslərinə bələddir, amma indi görürəm ki, mən lovğa, özünə qürrələnən bir uşaqmışam.

– Məgər bu səs döyüşçülərin çağırış səsi deyildi, məgər onlar düşməni qorxutmağa çalışarkən belə bağırmırlar? – deyə Kora soruşdu və çox xatircəmliliklə üzünə örtük salmağa başladı, onun təşvişə düşmüş balaca bacısında isə belə xatircəmlilik hiss edilmirdi.

– Yox, yox, indi eşitdiyimiz səs adamın bağırını yaran çox qorxulu bir səs idi, onda nə isə qeyri-təbii bir şey hiss edilirdi. Hərgah siz hinduların döyüşə çağırən haray səsinə heç olmasa bircə dəfə eşitmiş olsaydınız, sonralar bu səsi eşidərkən dərhal tanıyardınız və onu heç bir başqa səsə oxşatmazdınız... Nə xəbər gətirmisən, Unkas? – deyə kəşfiyyatçı mağaraya qayıdan gənc mogikana yenə delavarca müraciət etdi. – De görüm nə gördün? Bizim ocağımızın işığı bayırdan görünür ki?

Eyni ləhcədə qısaca cavab verildi, yəqin ki, bu yox cavabı idi.

Sonra Şahingöz narazı halda başını bulayaraq ingiliscə sözüne davam etdi:

– Heç bir şey görünmür. Bizim düşərgəmiz hələlik heç kimə məlum deyildir. Xanım qızlar, o biri mağaraya keçin, çalışın ki, yuxuya gedəsiniz, çünki siz dincəlməlisiniz. Biz hələ günəş doğmazdan çox qabaq buradan çıxıb yola düşəcəyik, minqləri yuxuya verib Eduard fortuna çatmaq üçün tələsməli olacağıq.

Kora bu təklifə o qədər arxayınlıqla əməl etdi ki, ondan daha qorxaq olan Alisa da yerindən durub bacısının dalınca getməyə məcbur oldu. Lakin, o, mağaradan çıxarkən pıçılıyla Dunkandan xahiş etdi ki, onların yanınca getsin.

Unkas bacılara yol göstərmək üçün pərdəni qaldırdı, qızlar Unkasın bu qayğıkeşliyinə görə minnətdarlıq etmək üçün dönüb ona baxdıqda gördülər ki, kəşfiyyatçı sönüb qaralmaqda olan ocağın qırağında yenidən oturmuş, başını aşağı əyərək qollarının üstünə qoymuşdu. Yəqin axşam nəğməsini yarımçıq qoyan anlaşılmaz səsin mahiyyətini başa düşmək üçün dərin fikrə getmişdi.

Heyvord yanan şam budağını götürdü və qızların gecələməli olduqları dar mağaraya bu məşəl ilə zəif işıq saldı. Duncan bu məşəli daşların yarığına bənd edib bacılara yaxınlaşdı; onlar Eduard fortundan çıxdıqları vaxtdan bəri birinci dəfə idi ki, Duncanla təklildə qalırdılar.

Alisa ona müraciətlə:

– Yanımızdan getməyin, Duncan, – deyərək xahiş etdi, – Bu qorxulu yerdə gözümüzə yuxu getməz, bayaq eşitdiyimiz dəhşətli fəryad səsi hələ də qulaqlarımızda cingildəyir, buna görə belə yerdə heç tək qala bilmərik.

– Əvvəlcə yoxlayıb görək bu qalada qalmaq tamamilə qorxusuzdurmu, sonra isə o biri məsələlərdən danışarıq, – deyərək Heyvord cavab verdi.

O, mağaranın lap o başına, qalın adyalla örtülmüş ağzına yaxınlaşdı, adyalı qaldırır şələlələrdən sərinlik gətirən təmiz küləkli hava ilə dərinədən nəfəs aldı. Çayın ən yaxın qolu axar suyun yumşaq daşı oyub əmələ gətirdiyi dar və dərin dərədən sürətlə

keçirdi. Su gənc zabitin lap ayağının altından axırdı və ona elə gəlirdi ki, su bu tərəfdən onları çox yaxşı qoruyur.

Sonra Dunkan sözünə davam edərək:

– Təbiət özü burada keçilməz bir sədd yaratmışdır, – deyib sıldırım qayanın altında qaralan çayı göstərdi və pərdəni saldı; – siz özünüz də yaxşı bilirsiniz ki, namuslu, sədaqətli adamlar keçiyimizi çəkirlər. Deməli, buna görə də bizim Şahingözün məsləhətinə qulaq asıb burada xatircəm yata bilərsiniz. Əminəm ki, Kora mənim fikrimə şərik olacaq və deyəcəkdir ki, hər ikinizə yatmaq vacibdir.

Böyük bacı dillənərək:

– Kora sizin fikrinizə şərik ola bilər, lakin əslində bunu təsdiq etməz, – deyərək öz rəyini bildirdi. – Hərgah biz indiyədək heç kəsin başa düşmədiyi bayaqkı dəhşətli bağirtını eşitməsəydik belə, burada yenə də çox çətinliklə yuxuya gedərdik. Siz özünüz deyən, Heyvord, təhlükələrlə dolu olan belə bir yerdə qızlarının başına nələr gəldiyindən xəbəri olmayan atanın necə nigarançılıq çəkib narahat olduğunu qızları unuda bilərmə?

– Atanız hərbi adamdır. Doğrudur o, meşələrin çox təhlükəli olduğunu bilir, lakin ona bu da məlumdur ki, meşələrdə daldalanmağa münasib yerlər vardır.

Alisa ağlaya-ağlaya:

– Yazıq atam mənim axmaq və gülünc hərəkətlərimə nə qədər güzəştə gedir və səbirlə dözüdü! – dedi. – O, mənim bütün arzularımı nə qədər dərin məhəbbət hissi ilə yerinə yetirirdi. Kora, sənə deməliyəm ki, biz belə bir səfərə çıxmaqla ağılsız iş görmüşük.

– Belə bir qorxulu vaxtda atamızın yanına getməyimizə onun icazə verməsini təkidlə tələb edərkən bəlkə də düşüncəsizlik etmişəm, lakin mən ona sübut etmək istəyirdim ki, başqaları ona nə qədər laqeydlik göstərsələr də, övladları ona sədaqətlidir.

Heyvord mülayimliklə dedi:

– Atanız, Eduard fortuna gəlmək fikrində olduğunuzu eşitdikdə onun qəlbində qorxu hissi ilə məhəbbət hissi arasında amansız mübarizə başlandı və axırda məhəbbət qalib gəldi. “Mən

onlara mane olmaq istəmirəm, Dulkan, – deyə o bildirdi. – Kaş kralımızın bütün müdafiəçiləri də Koranın yarısı qədər cürətli olaydılar”.

– Heyvord, bəs atam mənim haqqımda bir söz demədi? – deyə Alisa qısqanccasına, lakin mülayimliklə soruşdu. – Əminəm ki, atam öz balaca Elsisini tamam unuda bilməzdi...

– Əlbəttə, yox, – deyə gənc zabit cavab verdi. – O öz ata məhəbbətini sizə verdiyi min cür nəvazişli adlarla bürüzə verirdi; əlbəttə, bunları təkrar etməyə mənim cürətim çatmaz, amma başa düşürəm ki, siz belə adlara tamamilə layiqsiniz. Bir dəfə o, dedi ki...

Dulkan dərhal səsinə kəsdi, çünki bayaqkı dəhşətli fəryad səsi yenə eşidildi və bundan sonra yenə ürəksıxıcı dərindən bir sükut başladı; hamı bu dəhşətli bağırtının yenə eşidiləcəyini qorxa-qorxa gözləyərək bir-birinin üzünə baxırdı. Nəhayət, kəşfiyyatçı mağaranın ağzında göründü; bu sirli səs haqqında fikirləşəndən bəri kəşfiyyatçının üzündəki sərtliyin yerini inamsızlıq ifadəsi tutmuşdu, çünki bu bağırtını yəqin ki, labüd bir təhlükənin əlaməti hesab edirdi; belə bir təhlükə qarşısında kəşfiyyatçının zirəkliyi və təcrübəli olması da kara gəlmirdi.

VII fəsil

Şahingöz dedi:

– Hərgah burada qalsaq, bizim öz xeyrimizə olan bayaqkı xəbərdarlıqla hesablaşmamış olarıq. Qoy bu zərif məxluqlar mağarada qalsınlar, biz isə, yəni mən və mögikanlar gedib qayada keşik çəkərik. Elə bilirəm ki, mayor da bizə qoşular.

– Məgər təhlükə yaxınlaşır? – deyə Kora soruşdu.

Kəşfiyyatçı təşəxxüslə dedi:

– Xanımlar, ölüm-dirim məsələsi öz sayıqlığından asılı olan bir adam həmişə hər şeyə diqqətlə qulaq verir; mən də otuz ildən çoxdur ki, meşənin hər cür səslərinə qulaq vermişəm. Nə bəbirlərin xorultusu, nə səs yamsılayan quşun fit çalması, nə də

hiyləgər minqlərin bağırtısı mənə aldada bilməz, mən bu səslərə çox yaxşı bələdəm. Mən meşənin ağır dərdə düşən adam kimi necə inildədiyini də eşitmişəm; qığılımlar səpələyə-səpələyə ilan kimi qıvrılan və havanı yanan budaqların xışılıtları ilə dolduran ildırımın gurultusunu da eşitmişəm. İndi isə nə mögikanlar, nə də mən – heç birimiz – bayaqkı bağırtının nə olduğunu başa düşə bilmirik. Buna görə də bizim fikrimizcə, eşitdiyimiz fəryad bizi ayılmaq üçün göylərin göndərdiyi səs idi.

Heyvord:

– Qəribədir, – dedi və bayaq mağaraya girərkən daşın üstünə qoyduğu tapançalarını götürdü. – Bu fəryad səsi istər əmin-amanlıq əlaməti olsun, istərsə də döyüşə çağıran bir səs olsun, hər halda biz bu səsin haradan gəldiyini tapıb öyrənməliyik. Gedin, dostum, mən də sizin dalınızca gəlirəm.

Ağır kaha havasından açıqlığa çıxdıqda və şlalələrin, burulğanların üzərində yüksələn qıvrıqlaşdırıcı sərin təmiz hava ilə nəfəs aldıqda hamı heyretə gəldi. Çayın üstündən əsib keçən güclü külək sanki suyun gurultusunu gətirib kahalara doldurdu, kahalardan isə, uzaq darların arxasından gələn göy gurultusuna oxşayan və heç kəsilmək bilməyən uğultu səsi eşidilirdi. Ay üfüqdən aralanıb xeyli yüksəyə qalxmışdı, onun işığı çayın bəzi yerlərində suya düşüb bərq vururdu; adamların durduqları yerdə qayanı çən bürümüşdü. Tam tənhalıqda, gecə vaxtı olduğu kimi, hər yer dərin bir səssizlik içində idi, yalnız qayalardan sırıltı ilə tökülən suyun uğultusu və bir də şiddətli küləyin vıyılıtları eşidilirdi. Adamlar qarşıdakı sahilə hər hansı bir həyat əlamətini görmək və onun köməyiylə bayaqkı dəhşətli səsin mənasını başa düşmək üçün nahaq yerə gözlərini oraya zilləmişdilər. Ayın donuq, zəif işığı, həyəcan keçirən adamların gərgin bir vəziyyətdə zillənən gözlərini çaşdırırdı, buna görə də onlar yalnız cılpaq qayaları və bir də hərəkətsiz ağacları görə bilirdilər.

Dunkan pıçıldadı:

– Axşam sakit və gözəl olsa da, o qədər qaranlıqdır ki, heç bir şey görünmür. Başqa bir vaxt olsaydı təbiətin bu tənha guşəsinin

mənzərəsinə məmnuniyyətlə tamaşa edərdik, Kora! Təsəvvür edin ki, siz tamamilə təhlükəsiz bir yerdəsiniz, ola bilsin ki...

– Qulaq asın, – deyə Alisa onun sözünü kəsdi.

Lakin, mayorun sözünü kəsmək üçün Alisanın göstərdiyi cəhd əbəs idi, çünki onsuz da bayaqkı bağırtyı yenidən eşidildi və mayor bilaixtiyar səsini kəsməyə məcbur oldu. Görünür, bu səs çayın yatağından qalxmışdı. O, çayı hər iki tərəfdən mənəgənə kimi araya alan qayaların arasından çıxıb havada əks etdikdən sonra meşəyə yayıldı və uzaqlarda batdı.

Bu dəhşətli fəryadın əks-sədası meşənin dərinliklərində batıb kəsildikdə Şahingöz:

– Belə bağırtya nə ad vermək olar? – deyə soruşdu. Kim bunun nə olduğunu başa düşürsə, qoy öz fikrini desin. Mən isə bunu, qeyri-təbii bir hadisə hesab edirəm.

– Belə halda burada sizi başa sala bilən adam tapılar, – deyə Dunkan cavab verdi. – Belə bağırtyı səsləri mənə çox yaxşı tanışdır, çünki mən bunları hər bir əsgərin tez-tez rast gəldiyi bir şəraitdə döyüş meydanında çox eşitmişəm. Bu eşitdiyimiz səs at bağırtyısıdır. Bəzən atı bu cür bağırmağa onun bədəninin bərk ağrımaları, bəzən də gördüyü dəhşət vadar edir. Yəqin ki, mənim atım yırtıcı heyvanlara qismət olmuşdur, ya da bu at təhlükə görür, lakin bu təhlükədən canını qurtara bilmir. Nə qədər ki, mən mağaradaydım, bu bağırtyının nə olduğunu başa düşə bilmirdim, elə ki, açıq havaya çıxdım, bu səsin mahiyyətini yanılmadan anlama bildim.

Kəşfiyyatçı və onun yoldaşları Dunkanın verdiyi sadəcə izahata çox diqqətlə qulaq asdılar.

Mogikanlar həqiqətdən xəbər tutduqda:

– Xuq – dedilər.

Şahingöz bir az fikrə getdikdən sonra cavab verdi:

– Sözlərinizin doğru olduğunu inkar edə bilmərəm, çünki buralarda at çox olsa da, mən onlara yaxşı bələd deyiləm. Yəqin ki, sahildə atların başının üstünü canavarlar kəsdirmişlər, indi isə qorxuya düşən bu heyvanlar bacardıqları kimi insanı köməyə çağırırlar... Unkas, – deyə Şahingöz delavarca gənc hinduya mü-

raciət etdi, – düş, qayığa min və çayın axarı ilə get, yanan kösövləri canavarların üstünə at, yoxsa, qorxu at üçün canavarlardan da pisdir, bunun nəticəsində atların bağı çatlar, biz isə atsız qalırıq. Halbuki sabah gərək çox yeyin yol gedək.

Gənc mogikan kəşfiyyatçının əmrini yerinə yetirmək üçün çayın kənarına endi. Az sonra çayın sahilindən uzun-uzadı, bərk ulama səsi eşidildi və getdikcə bu səs uzaqlaşmağa başladı; elə zənn etmək olardı ki, qəflətən qorxudulan canavarlar əllərinə keçən ovu buraxıb qaçmışdılar.

Unkas cəld geri qayıtdı. Bundan sonra kəşfiyyatçı yenə də öz yoldaşları ilə məsləhətləşməyə başladı.

Çox keçmədi ki, Şahingöz bir neçə addım kənara çəkilərək dilləndi:

– Bayaq biz ulduzlu səmanın göstərdiyi yolu itirən və bir neçə gündən bəri gizlənmiş günəşi görməyən ovçulara oxşayırdıq. İndi biz yolun əlamətlərini yenidən görməyə başlayırıq və allaha çox şükür olsun ki, yolumuz bir çox maneələrdən təmizlənmişdir. Sahilin kölgəsində oturun, bura şam ağaclarının kölgəsindən daha qaranlıqdır. Yalnız pıçıltı ilə danışın; mən hələ deyə bilərdim ki, bir müddət hər birimizin yalnız öz-özü ilə danışması, ağılna gələn fikirləri yalnız təklildə izləməsi daha yaxşı və daha ağıllı olardı.

Aydın başa düşmək olurdu ki, Şahingözün bayaqkı tələş və həyəcanı keçmişdir. İndi o yenə mübarizəyə hazır idi.

Sanki mogikanlar da onun bu niyyətinə şərikin idilər. Onlar qayada dayanmışdılar; buradan baxarkən çayın hər iki sahili görünürdü; lakin düşmən mogikanları görə bilməzdi. Heyvord və onunla səfərə çıxmış qızlar öz ağıllı bələdçilərinin məsləhətinə əməl etməyi vacib bildilər. Dunkan sassafras ağacının budaqlarından bir qucaq gətirib iki mağaranı bir-birindən ayıran yarığa doldurdu. Kora və Alisa iki qayanın arasına sığınıb gizləndilər. Qayaların divarları bacıları düşmən güllələrindən qoruya bilirdi; eyni zamanda mayor qorxuya düşmüş gənc xanımlara ürək-dirək verib deyirdi ki, təhlükəni lazımınca qarşılamaq üçün bütün hazırlıq görülmüşdür, təhlükə onları qəflətən

yaxalaya bilməz. Heyvord özü Kora ilə Alisanın yaxınlığında oturdu, indi onlarla yavaşcadan danışa bilirdi. Bu zaman David də meşə sakinləri kimi daşların arasında gizləndi.

Beləliklə, vaxt gəlib keçir, gecənin səssizliyini və əmin-amanlığını heç bir şey pozmurdu. Ay göyün lap ortasına qalxmışdı, onun çəpəki şüaları bir-birini qucaqlayıb mürgüləyən bacıların üstünə düşmüşdü. Dunkan Koranın böyük şalını götürüb bacıların üstünə saldı, sonra isə uzanıb başını daş parçasının üstünə qoydu. David elə səslər çıxarırdı ki, ayıqlıqda onun özü də bu səsləri eşitsə bərk acıqlanardı. Bir sözlə, yuxu kəşfiyyatçı ilə mogikanlardan savayı hamıya üstün gəlmişdi, indi hamı dünyadan xəbərsiz idi. Lakin, sayıq keşikçilərin gözüne əsla yuxu getmirdi, onlar yorğunluğun da nə olduğunu bilmirdilər. Keşikçilər qayaların çıxıntlarına söykənmiş, daş kimi hərəkətsiz uzanmışdılar və dar çayın qarşı sahilini haşiyələyən qaranlıq ağac cərgələrini gözdən qoymurdular. Heç bir səs onların qulağından yayınmırdı. Hətta, ən həssas müşahidəçi belə deyə bilməzdi ki, bu keşikçilər nəfəs alırlar ya yox. Aydın idi ki, belə bir sayıqlığı illər boyu yaranan təcrübə doğurmuşdu, bu səbəbdən də düşmənlərin çox hiyləgərcəsinə qurduqları kələk, keşikçiləri azdırma bilməzdi. Hələ ki, xatircəmlilik idi. Nəhayət, ay dolanıb batdı; ağacların zirvəsi çəhrayı rəngə boyanmağa başladı, bu isə gündüzün yenidən başlanmasını xəbər verirdi.

Bu vaxt Şahingöz axşamdan bəri birinci dəfə olaraq yerində qurdalandı, qayanın qabağından sürünə-sürünə irəliləyib şirin yuxuda olan Dunkanı durğuzdu.

– Yola düşmək vaxtdır, – deyə ovçu pıçıldadı. – Qızları oyadı, mən qayığı rahat bir yerə çəkib gətirəndə siz də hazırlaşın çayın kənarına enərsiniz.

– Gecə bir şey olmadı? – deyə Heyvord soruşdu. – Yuxu gözümdən tökülürdü, buna görə də axıradək keşik çəkə bilmədim.

– Gecənin bir yarısında olduğu kimi indi də dörd tərəf sakitlikdir. Amma səs salmayın! Dinməyin və tələsin. – Kəşfiyyatçı bu sözləri deyib qayığa tərəf getdi.

Duncan yuxudan tamamilə ayıldı və yatmış qızların üstündən şalı götürdü.

– Kora! Alisa! – deyə qızları səslədi. – Oyanın, getmək vaxtıdır!

Kora, üstündən şalın götürüldüyünü hiss edərək, əlini qaldırdı; sanki kimi isə özündən kənara itələyirdi. Alisa isə zərif səsiylə donquldanıb:

– Yox, yox, əziz ata, bizi tək qoyub getməmişdilər, Duncan bizim yanımızdaydı! – dedi.

– Bəli, Duncan buradadır, – deyə gənc zabit həyəcanla pıçıldadı, – nə qədər ki, onun canı sağdır və nə qədər ki, təhlükə sovuşmayıbdır, Duncan səni qoyub getməz!.. Kora! Alisa! Qalxın. Gərək indi yola düşək!

Birdən Alisa zil səslə qışqırdı. Kora isə yerindən sıçrayıb ayaq üstə qalxdı. Mayor söz deməyə macal tapmamış elə qorxulu uluşma başladı ki, hətta Duncanın da qanı beyninə vurdu. Bir dəqiqəliyə elə zənn etmək olardı ki, bütün iblislər və şeytanlar cəhənnəmdən çıxıb buraya gəlmiş, hər tərəfdən yolçuları araya almış və indi də onların dövrəsində fırlanaraq vəhşicəsinə bağıraraq, öz kinli qəzəblərini bu adamların başlarına yağdırırdılar.

Bu dəhşətli uluşma hər tərəfdən eşidilirdi.

Qorxudan bunu eşidənlərə elə gəlirdi ki, bir-birinə qarışan cürbəcür bağırtilar meşənin lap qalın yerindən qalxır, şlalələrin yaxınlığındakı mağaralardan çıxır, qayaların arasından yüksəlir, çayın yatağından ətrafa yayılır və göydən yağdırdı. Qulaq batıran bu dəhşətli bağırtiların yayıldığı bir vaxtda David, uca qəddini düzəltdi, əllərini qulağına qoyub bərkdən qışqırdı:

– Bu nə vur-həşirdir? Bəlkə cəhənnəmin qapıları açılıbdır? İnsan bu cür səslər çıxarmağa cürət etməz!

Davidin ehtiyatsız davranışı çayın qarşı sahilindən yaylım atəşilə qarşılandı. Yazıq mahnı müəllimi huşunu itirib, bütün gecəni yatdığı yerə yıxıldı. Düşmənlər Hamutun yıxıldığını görcək şadlıqla bağırtdılar; mogikanlar düşmənlərin bu zəfər bağırtilasına cürətli səslərlə cavab verdilər. Qızgın atışma başladı; lakin bir-birilə düşmənçilik edən hər iki tərəf o qədər təcrübəli idi ki, dal-

dalandıqları yerlərdən bir an belə çıxmırdı. Dunkan qayıq avarlarının şappılısını eşitməyə ümid edərək bütün gücünü toplayıb ətrafa qulaq verirdi; indi o, zənn edirdi ki, bircə nicat yolu varsa, o da qaçmaqdan ibarətdir. Çay həmişəki kimi yenə öz dalğalarını qayalara cırpa-cırpa axıb keçirdi, lakin qaralan suyun üzündə qayıq görünmürdü. Heyvord güman etməyə başlamışdı ki, kəşfiyyatçı onları rəhmsizcəsinə tərk etmişdir, lakin bu vaxt birdən onun ayaqları altındakı qayadan alov qalxdı; bunun ardınca eşidilən qəzəbli bağırtı sübut etdi ki, Şahingözün tüfəngindən çıxan ölüm gülləsi birbaşa canlı hədəfə dəymişdir. Hətta bu zəif müqavimətin özü də, bayaqdan bəri basqın edən düşmənləri geriye çəkməyə məcbur etdi. Vəhşilərin bağırtıları yavaş-yavaş kəsildi; Qlennin cılpaq qayaları çaxnaşma və hay-küy qopmazdan əvvəlki kimi yenə sükuta daldı.

Dunkan bir dəqiqəlik fürsətdən istifadə edərək, yerə sərilmiş Hamutun yanına yüyürüb gəldi, onu götürüb hər iki bacının sığındığı dar yarığa apardı.

Şahingöz əlini Davidin başına çəkərək sakitcə:

– Yazığın skalpı salamat qaldı, – dedi. – Amma yamanca uzun dilli adamdır. Onun sağ qalmasına təəccüb edirəm.

– Məgər o ölməyib? – deyə Kora xırıltılı səslə soruşdu; bu qızın səsinin xırıldaması, daxili aləmində dəhşət hissi ilə özünü toxtaq saxlamaq arzusu arasında gedən mübarizənin əlaməti idi.

– O sağdır, ürəyi döyünür. Qoyun bir az dincəlib özünə gəlsin, onda ağılı başına yığar və əcəli çatanadək yaşayar, – deyə Şahingöz cavab verdi, müğənninin hərəkətsiz bədəninə gözaltı baxdı və eyni zamanda son dərəcə cəld və çevik bir hərəkətlə tüfəngini doldurmağa başladı. – Unkas, götür onu apar mağaraya və sassafras budaqlarının üstündə uzandır. Nə qədər çox yatsa halı bir o qədər yaxşı olar, çünki ümid yoxdur ki, o öz uzun bədənini üçün buradan daha münasib bir daldalanma yeri tapa bilsin, mahnı oxumaqla isə özünü irokezlərdən qoruya bilməz!

– Deməli, siz onların ikinci dəfə basqın edəcəklərini güman edirsiniz? – deyə Heyvord soruşdu.

– Mən güman edə bilərəm ki, ac canavarın qarnı bircə tikə ötlə doyar? Makuaslar yoldaşlarından birini itirdilər, onlar bircə nəfər itirən kimi, hətta birinci basqınları müvəffəqiyyətsizliyə uğradıqda həmişə geri çəkilirlər. Lakin, bu zalımlar qayıdacaqlar və skalplarımızı elə keçirmək üçün başqa bir hiylə düzəldəcəklər. – Bu anda Şahingözün üzündən həyəcan bir kölgə kimi keçdi və o, başını yuxarı qaldıraraq sözünə davam etdi: – Munro kömək üçün əsgər göndərənədək biz burada qalmalı və özümü müdafiə etməliyik. Allah eləsin ki, Munro tez göndərsin.

– Kora, eşitdinizmi, bəd ayaqda ümidimiz nəyədir? – deyə Duncan soruşdu. – Biz yalnız sizin atanızın qayğıkeşliyinə bel bağlaya bilərik. İkiniz də gedin mağaraya, ora hər halda əmin-amanlıqdır, orada siz düşmənlərimizin güllələrindən salamat qalarsınız; bizim o bədbəxt yoldaşımızın da qayğısına qalın.

Cavan xanımlar Duncanın ardınca içəri mağaraya getdilər. David burada hələ də hərəkətsiz uzanmışdı, arabir zarıldaması onun huşa gəldiyini göstərirdi. Heyvord yaralı gənc xanımlara tapşırıb mağaradan çıxmaq istədikdə, onu dayandırdılar.

– Duncan... – deyə Kora titrək səslə onu çağırırdı.

Mayor dönüb gənc xanıma baxdı. Qızın rəngi qaçmış, bənizi meyit rəngi almışdı, dodaqları titrəyirdi, mayora dikilən gözlərində elə bir niğarançılıq hiss edilirdi ki, mayor dərhal onun yanına qayıtmağa məcbur oldu.

– Duncan, unutmayın ki, bu təhlükədən hamımızın sağ-salamat qurtarması üçün birinci növbədə siz salamat qalmalısınız; unutmayın ki, atamız bizi sizə etibar etmişdir; unutmayın ki, nicatımız sizin ehtiyatlı olmanızdan asılıdır, – deyə Kora ürəyini boşaltdı və onun üzünü incə bir qızartı bürüdü. – Bir sözlə, yadda saxlayın ki, siz Munro familiasını daşıyanların hamısı üçün əzizsiniz!

Heyvord, səssiz-səmirsiz oturmuş Alisaya qeyri-şüuri olaraq nəzər salıb cavab verdi:

– Həyata bəslədiyim məhəbbəti, məhz belə bir inam artırma bilər. Altmışıncı polkun mayoru olmaq etibarilə mən müdafiədə

iştirak etməliyəm. Lakin qarşımızda çox da çətin olmayan bir vəzifə durur: biz vəhşilərin basqınını dəf edib onların həmləsinə yalnız qısaca bir müddət ərzində tab gətirməli olacağıq.

Heyvord cavab gözləmədən, bütün iradəsini toplayıb bacıların yanından getdi və iki mağara arasındakı dar yarıqda uzanmış kəşfiyyatçı ilə mogikanlara qoşuldu. Bu vaxt ovçu Unkasa deyirdi:

– Yenə də deyirəm, Unkas, sən barıtı əbəs yerə çox doldurursan, buna görə də tüfəng geri təpir və güllənin sərrast getməsinə mane olur. Barıtı az-az doldurduqda, güllə yüngül olduqda və uzun müddət tuşlayıb nişan aldıqda – minqlərin canına, demək olar ki, həmişə ölüm qorxusu salmaq olur... Gedək, dostlar, gizlənək, çünki, heç kəs deyə bilməz makuaslar hansı dəqiqədə və hansı tərəfdən bizə zərbə endirəcəklər.

Hindular heç bir söz deməyib elə yerbəyer oldular ki, şələlələrə yaxınlaşan olsa görə bilsinlər. Bu balaca adanın ortasında bitən alçaq, nazik şam ağacları balaca bir meşəlik əmələ gətirirdi. Şahingöz özünü maral kimi cəld qaça-qaça buraya verdi, zirək Dunkan da onun dalınca yüyürdü. Onlar kiçik meşəlikdəki adda-budda daşların və ağacların dalında mümkün qədər gizləndilər. Onların başı üstündə yüksələn girdə qayanın hər iki tərəfində su oynaya-oynaya şırıltı ilə uçuruma tökülürdü. İndi səhər açılmışdı, qarşı sahil aydın görünürdü; Şahingöz və mayor diqqətlə cəngəlliyə baxır və şam ağaclarının kölgə saldığı şeyləri bir-birindən seçə bilirdilər.

Ürək döyündürən intizar dəqiqələri uzun çəkirdi; keşikçilər isə yeni basqının heç bir əlamətini görmürdülər. Dunkana artıq elə gəlirdi ki, yoldaşlarının atdıqları güllələr, güman edildiyindən daha parlaq nəticə vermişdir, vəhşilər çəkilib getmişlər, daha geri qayıtmayacaqlar; lakin Dunkan bu fikrini kəşfiyyatçıya söylədikdə, Şahingöz şübhə ilə başını bulayıb cavab verdi:

– Əgər siz güman edirsiniz ki, makuasları belə asanlıqla qovmaq olar, deməli, onları yaxşı tanımırınsınız. Unutmayın ki, onlar bir nəfərin belə skalpını soyub apara bilmədilər. Onlar çox yaxşı bilirlər ki, biz azıq, buna görə də bizdən əl çəkməyəcəklər...

Sss! Çayın axarı ilə yuxarı, suyun daşlara deyib sıçradığı yere baxın. O şeytanlar həmin yerdən çayı üzüb keçmişlər! Onların bəxti gətirmişdir: baxın, onlar adanın o biri kənarına çatmışlar... Sss! Səsinizi çıxarmayın, dinməyin, yoxsa bircə saniyədə saçınız başınızdan qopar.

Heyvord gizləndiyi yerdən başını çıxarıb baxdıqda, gördüyünü həqiqətən ən yüksək hünər və igidlik nümunəsi hesab etdi. Suyun güclü axını çayın aşıb töküldüyü qayanın bir küncünü oymuşdu, buna görə də qayanın qabaq çıxıntısı o qədər də sıldırım və sürüşkən deyildi. Çayın balaca adaya çırpındığı yerdə görünən yüngül ləpələrdən istifadə edərək bir neçə quron özünü çaya atmağa cürət etmişdi və indi qayanın yuxarıda göstərilən yerinə tərəf üzüb gəlirdi, çünki onlar bilirdilər ki, oradan asanlıqla qalxıb adaya çıxmaq olar.

Kəşfiyyatçının pıçıltısı kəsilən kimi, sel suyunun gətirib çılpaq qayaların daşlarına ilişdirdiyi tirlərin arasından dörd adam başı çıxdı. Çox keçmədi ki, köpüklənən yaşıl suyun içində beşinci baş görüldü; o, üzə-üzə su ilə mübarizə aparırdı. Bu hindu var gücünü toplayıb özünü təhlükəsiz yerə çətdirməyə çalışırdı. İti axan su onu başaşağı aparırdı; budur o, əlini yoldaşlarına uzatdı, lakin çayın iti axını onu yenə yoldaşlarından kənara atdı; quron suyun üzünə qalxdı, qollarını yana açıb, qaralan girdabda birdən gözdən itdi. Girdabdan bağırtı səsi gəldi. Sonra daha heç bir şey eşidilmədi; adamın canına vəlvələ salan bir sükut başlandı.

– Vəhşinin batıb məhv olması nəticəsində bir gülləmizə qənaət etdik, – deyər Şahingöz dilləndi. – Onu da bilməlisiniz ki, yorulub heydən düşən maralın bircə dəqiqə nəfəsini dərməsi onun üçün nə qədər vacibdirsə, döyüş sursatı da bizim üçün bir o qədər qiymətlidir. Tapançalarınızın barıtını dəyişdirin. Şəlalədən havaya toz kimi o qədər su zərrələri qalxır ki, yəqin, barıtımız artıq nəm çəkmişdir. Siz əlbəyaxa döyüşə hazırlaşın, mən isə güllə atacağam.

Kəşfiyyatçı barmağını dodaqlarına yaxınlaşdırıb ucadan uzun fit verdi. Qayalara göz qoyan mogikanlar da ona eyni fitlə cavab

verdiklər. Dunkan, sahilə ilişib qalan tirlərin arasından gizlənənlərin dərhal başlarını yuxarı qaldırdıklarını, lakin çox tez gizlətdiklərini gördü. Çox keçmədi ki, Dunkan xışıltı səsi eşitdi, geri dönüb baxdıqda özündən bir neçə addım o tərəfdə Unkası gördü; bu gənc hindu çox məharətlə sürünə-sürünə gəlirdi. Şahingöz delavar dilində gənc mogikana bir neçə söz dedi, Unkas isə son dərəcə ehtiyatla və sakitcə yeni mövqə tutdu. Heyvord nigarançılıq dəqiqələrini çox səbirsizliklə keçirirdi, buna görə də onun canına uçunma düşmüşdü; kəşfiyyatçı isə silahdan ağıllı və ehtiyatla istifadə etmək bərsində mühazirə oxumaq üçün bu dəqiqələri çox münasib hesab edirdi.

O, nəsihət verərək deyirdi:

– Yumşaq metaldan qayırılmış və yaxşı cilalanmış uzun lüləli tüfəng təcrübəli adamın əlində bütün silahlardan yaxşıdır. Lakin belə tüfəngdən səmərəli istifadə etmək üçün adamın gərək qüvvətli qolları, sərrast görən gözləri və yaxşı nişan almaq qabiliyyəti olsun; yalnız bu şərtlə tüfəngin üstünlüyündən bacarıqla istifadə etmək olar. Mənim fikrimcə qısa lüləli tüfənglər və süvari silahları hazırlayan silah ustaları öz peşələrini yaxşı bilirlər...

Unkasın yavaş, lakin mənalı bir səslə verdiyi siqnal Şahingözün nitqini yarımçıq qoydu.

– Görürəm, görürəm, dostum, – deyə Şahingöz cavab verdi və sözünə davam etdi. – Onlar basqına hazırlaşırlar, yoxsa arxalarını tirlərdən yuxarı qaldırmazdılar... Nə olar, bu bizim üçün daha yaxşıdır, – deyə Şahingöz əlavə etdi və tüfəngini nəzərdən keçirdi. – Onların birincisi lap Monkalmın özü olsa da, mənim gülləmdən salamat qurtarmayacaqdır. Meşədən yenə vəhşi bağırtılar eşidildi, vəhşilər bu siqnalı eşidən kimi gizləndikləri tirlərin arasından çıxdılar. Nigarançılıq Heyvorda o qədər əziyyət verirdi ki, o, vəhşilərin yerlərindən tərpendiklərini görərkən dərhal onların qabağına yüyürmək istədi, lakin Unkasın və kəşfiyyatçının hələ sakit oturduqlarını görüb yerindən tərpenmədi. Quronlar qarşılarında yüksələn qara qayaları aşıb vəhşicəsinə bağıra-bağıra irəli gəlirdilər.

Onların kəşfiyyatçıya və onun yoldaşlarına çatmalarına bir neçə sajn qaldıqda, Şahingözün tufəngi yavaş-yavaş kollarından qalxdı və onun uzun lüləsindən amansız güllə çıxıb uçdu. Qabaqdakı quron vurulan maral kimi hoppandı və yığılıb qayaların arasına düşdü.

– İndi, Unkas, növbə sənindir – deyə Şahingöz əmr verdi və gözlərini işıldada-işıldada kəmərindən xəncərini çıxartdı. – Bu şeytanların axırıncısı sənindir. Qalanlarının öhdəsindən biz gələrik, sən onların qayğısını çəkmə.

Heyvord tapançalarının birini Şahingözə verdi və kəşfiyyatçı ilə birlikdə cəld düşmənlərə tərəf enməyə başladı. Kəşfiyyatçı və mayor, hər ikisi bir vaxtda güllə atdı, lakin onların güllələri boşa çıxdı.

– Mən elə bilirdim ki, belə olacaqdır, bunu qabaqcadan demişdim, – deyə Şahingöz pıçıldadı və əlindəki balaca tapançanı nifrətlə şlaləyə atdı. – İndi hünəriniz varsa yaxın gəlin, ey qaniçən cəhənnəm köpəkləri!

Bu sözlər qurtaran kimi, çox uca boylu və üz-gözündən quduzluq yağan bir hindu dərhal Şahingözün qabağını kəsdi. Həmin dəqiqədə Dunkanla başqa bir hindu arasında əlbəyaxa vuruşma başladı. Şahingöz və onun düşməni bir-birinin qorxunc xəncər tutan və havaya qaldırılmış əllərindən eyni zirəkliklə yapışdılar. Onlar bir-birinə üstün gəlməyə çalışaraq, güclərini topladılar və bir dəqiqəyə hərəkətsiz dayandılar. Ağ ovçunun getdikcə şişən əzələləri quronun daha zəif olan əzələlərinə üstün gəlirdi; vəhşinin qolları kəşfiyyatçının gücünə tab gətirməyib bükülürdü. Birdən Şahingöz düşmənin əlindən tamamilə çıxıb xəncərini onun sinəsinə yortdu.

Bu zaman Heyvord öz düşməni ilə amansızcasına vuruşurdu; gənc zabitin həyatı təhlükədə idi. Vəhşi vuruşmanın hələ birinci dəqiqələrində Heyvordun nazik qılıncını əlindən vurub salmışdı və mayor əliyalın qalmışdı; indi Dunkanı yalnız öz fiziki gücü və zirəkliyi xilas edə bilərdi. Bunların hər ikisi: həm güc, həm də zirəklik Dunkanda var idi, lakin o, özündən heç də geri qalmayan bir

düşmənlə üz-üzə gəlmişdi. Xoşbəxtlikdən Heyvord qurunu tərksilah edə bildi və hindunun xəncəri cingiltilə daşın üstünə düşdü.

Bu andan etibarın ölüm-dirim mübarizəsi başlandı, indi vuruşanlardan biri o birini çox yüksək qayanın başından uçuruma atmağa çalışırdı.

Onlar hər dəqiqə uçurumun kənarına yaxınlaşırdılar; burada vuruşmanın müqəddəratını həll etməli olan axırncı səy göstərilməli idi. Onların hər ikisi bütün gücünü və qətiyyətini bu səy üçün toplayıb büdrəyə-büdrəyə uçurumun kənarında dayandı. Vəhşi barmaqlarını Heyvordun boğazına ilişdirib onu boğmağa başladı; Heyvord qurunun üzündə kinli təbəssümü görərkən başa düşdü ki, vəhşi onu da özü ilə sürüyüb uçuruma salmaq və özünün bu dəhşətli aqibətinə onu da şərək etmək fikrindədir. Mayorun bədəni vəhşinin hədsiz gücünə tab gətirməyib yavaş-yavaş məğlubiyyətə üz qoyurdu, lakin birdən Heyvordun gözləri qarşısından qara bir əl keçdi və xəncər tiyəsi parıldadı. Qurunun barmaqları dərhal bir-birindən aralandı və Unkasın nicat verən əlləri Dunkanı uçurumun kənarından dartıb uzaqlaşdırdı. Lakin gənc mayor, havada mayallaq vura-vura birbaşa uçurumun dibinə getməkdə olan hindunun qorxunc sifətini, cadulanmış bir adam kimi, hələ də gözləri qarşısında görürdü.

Öz düşməninin nəfəsini yenicə kəsmiş olan Şahingöz:

– Daldaya çəkilin! – deyə onları səslədi. – Hərgah canınızın qədrini bilirsinizsə, daşların dalında gizlənin, iş hələ heç də qurtarmamışdır.

Gənc mogikanın zəfər bağırtısı ətrafa yayıldı; o, Dunkanla birlikdə cəld qayanın üstünə qalxdı, (mayor döyüşə də buradan getmişdi) onların hər ikisi daşların və kolların arasında gizləndi.

VIII fəsil

Kəşfiyyatçı bu xəbərdarlığı vaxtında etmişdi. Təsvir etdiyimiz mübarizənin davam etdiyi dəqiqələrdə nə insan səsi, nə də ayaq tappılması şlalənin yeknəsəq uğultusunu pozmurdu. Quron-

lar döyüşün nəticəsini o qədər diqqətlə izləyirdilər ki, sanki onlar yerə yapışmış qalmışdılar. Vuruşmaların cəld hərəkətləri qururların düşməni tuşlayıb atmalarına mane olurdu, çünki onların atdıqları oxlar və ya güllələr öz dostlarına da dəyər bilirdi. Lakin, vuruşma qurtardıqda quduz bağırma başladı. Tüfənglərdən gurultu ilə dalbadal atəş açıldı; yaylım atəşlə qayalara qurğuşun yağdırılırdı, sanki basqın edənlər öz acıqlarını cansız qayalardan almaq istəyirdilər.

Çinçaqkuk arası kəsilmədən atəş açaraq onlara cavab verirdi. Ata mögikan əvvəlki vuruşmanın axırınadək, soyuqqanlı adamlara məxsus bir qətiyyətlə, öz yerində qalmışdı. Yalnız Unkasın zəfər bağırmasını eşitdikdə ata oğluna şadlıq nidaları ilə cavab vermiş, lakin dərhal səsini kəsib yerindən tərpənməmişdi; indi onun atdığı güllələr öz postunu əzmlə qoruduğunu sübut edirdi.

Beləliklə, xeyli vaxt keçdi. Basqın edənlər gah hamısı bərdən, gah da səpələnib tək-tək atəş açırdılar; lakin, mühasirəyə salınanları sığınacaq çox yaxşı qoruyurdu; onlar öz sığınacaqlarında o qədər yaxşı daldalanmışdılar ki, indiyədək bu kiçik dəstədə zərər çəkən təkə yazıq David olmuşdu.

Şahingöz, arxasında gizləndiyi qayanın yanından güllələrin vıyılı ilə keçib getdiyinə qulaq verərək sakitcə:

– Qoy onlar barıtlarını yandıraraq qurtarsınlar, – dedi. – Bunun bizə xeyri var: vuruşma qurtardıqda onların güllələrini yığıraq. Mənə elə gəlir ki, cansız daşlar dillənib bu vəhşilərin rəhmət gəlmələrini hələ xahiş etməzdən əvvəl, onlar özləri boş yerə güllə atıb əylənməkdən bezikəcəklər... Unkas, oğlum, sən nəhaq yerə barıt sərf edirsən və onu patrona həddindən çox doldurursan. Tüfəng geri təpir, güllə isə pis gedir. Mən sənə demişdim: bu haramzadəyə elə nişan al ki, sənənin güllən düz onun ağı zolağının altından dəysin, amma sənənin atdığı güllə iki düymə yuxarıdan dəydi.

Gənc mögikan heç bir söz deməyib sakitcə gülümsədi.

– Siz nəhaq yerə Unkası bacarıqsız bilirsiniz, – deyərək Dunkan söhbətə qarışdı. – O, mənə ölümdən çox fərsətlə və çox fədakarlığına xilas etdi. İndi ömrümün axırınadək mən onun dostu-

yam və sağ qalmağım üçün ona minnətdar olduğumu heç zaman unutmayacağam.

Unkas yerindən qalxıb əlini Heyvorda uzatdı.

Şahingöz gülümsəyib dedi:

– Səhralarda və meşələrdə dostlar bir-birinə tez-tez bu cür kömək edirlər. Deyəsən mən də bir dəfə Unkası dardan qurtarmışam, bu da mənim lap yaxşı yadımdadır ki, Unkas beş dəfə özünü qabağa verib məni ölümdən qurtarmışdır: üç dəfə minq-lərlə vuruşan zaman, bir dəfə Qorikandan üzüb keçərkən və...

– Bu güllə o birilərindən daha yaxşı atılmışdır! – deyə Dulkan qışqırdı və güllə dəyən qayadan tez kənara çəkildi.

Şahingöz yastılaşmış gülləni yerdən götürüb başını bulayabulaya dedi:

– Uça-uça yerə düşən güllə heç zaman belə yastılaşmaz. Bu, yalnız o vaxt ola bilər ki, güllə buludlardan yerə ensin.

Unkasın tüfəngi qalxdı və hamı gözlərini yuxarıya zillədi. Sırr çox tez açıldı. Çayın sağ sahilində böyük bir palıd ağacı var idi; bu ağac aşağı elə əyilmişdi ki, onun yuxarı budaqları çaya sallanırdı. Bu qocaman palıdın düyünlü budaqlarını güclə örtən yarpaqların arasında bir quron gizlənmişdi; o, gah özünü ağacın gövdəsinin o tərəfinə verir, gah da budaqların arasından boylanıb baxır və atdığı güllənin hədəfə dəyib-dəymədiyini bilmək istəyirdi.

Kəşfiyyatçı:

– Bu haramzadələr bizi məhv etmək üçün lap göyə çıxmağa hazırdırlar, – dedi. – Onu yaxşı tuşla, oğlan, mən də öz maralvuranımı doldurum. Sonra biz hər iki tərəfdən ağaca birdən güllə atırıq.

Unkas kəşfiyyatçının siqnalını gözləyirdi. Nəhayət, iki güllə atıldı. Palıdın qabığı və yarpaqları havaya qalxdı və külək onların hərəsini bir tərəfə apardı. Ağacda gizlənmiş vəhşi öz düşmənlərinə yalnız kinayəli gülüşlə cavab verdi və yenə güllə atdı; onun gülləsi Şahingözün şlyapasını başından saldı. Meşənin içərilərindən yenə quduzcasına vəhşi bağırta səsləri gəldi, mühasirəyə salınmış adamların başlarının üstündə yenə güllələr vıyıl-

damağa başladı; elə zənn etmək olardı ki, vəhşilər uca palıd ağacına çıxmış döyüşçünün sərrast nişan almasını asanlaşdırmaq üçün öz düşmənlərini sanki yerlərindən tərپənməyə qoymaq istəmişlər.

– Güllələrdən qorunmaq lazımdır, – deyər kəşfiyyatçı təklif etdi. – Unkas, atanı çağır hiyləgər şeytanın öhdəsindən gəlmək və onu yuvasından qovub çıxarmaq üçün bütün tufənglərdən güllə atmalıyıq.

Siqnal eşidildi və Şahingöz öz tufəngini doldurmağa macal tapmamış, Çinqaçkuk ona yaxınlaşdı. Unkas düşmənin mövqeyini, təcrübəli döyüşçü olan, öz atasına göstərdikdə, qoca mögikan həmişəki kimi yenə yalnız “xuq” deməklə kifayətləndi; o daha nə təəccüb etdiyini, nə də təlaşda olduğunu bildirmədi. Şahingöz və mögikanlar delavar dilində bir neçə saniyə bir-birilə danışıb məsləhətləşdilər. Söhbət qurtardıqdan sonra, hazırlanmış planı yerinə yetirmək üçün, onların hər biri öz yerinə çəkildi.

Mühasirədə olanlar budaqların arasında gizlənən döyüşçünü gördükləri andan bəri, bu döyüşçünün atdığı güllələr o qədər qorxulu deyildi, çünki döyüşçü gizləndiyi yerdən çıxan kimi, düşmənlərinin tufəngləri onu hədələyirdi. Bununla belə döyüşçünün güllələri hərdənbir sığınaqdakı adamların arasına düşürdü. Heyvordun mundiri bir neçə yerdən güllə ilə deşilmişdi. Yüngül yarasından çıxan qan onun paltarının bir qolunu batırmışdı.

Nəhayət, quron düşmənlərin səbirlə gözləmələrini görüb ürəkləndi və daha yaxşı nişan almağa çalışdı. İti gözlü Çinqaçkuk və Unkas vəhşinin niyyətini o saat başa düşdülər. Palıdın gövdəsindən bir neçə düymə yuxarıda, seyrək yarpaqların arasında vəhşinin ayaqları göründü və mögikanlar dərhal atəş açdılar. Quron çömbəldi və onun bütün bədəni aşkara çıxdı. Şahingöz bu fürsətdən son dərəcə cəld istifadə edib əlüstü tufəngindən atəş açdı. Palıdın yarpaqları titrədi, quronun tufəngi ağacdən yerə düşdü; bu vəhşinin bədəni, tez qurtaran əbəs mübarizədən sonra, havada asılı qalıb yırgalanmağa başladı, halbuki özü hələ yarpaqsız budaqdan bərk-bərk yapışmışdı.

– Rəhminiz gəlsin, ona bir güllə də vurun! – deyə Dulkan səsləndi və gözlərini bu bədbəxtdən dəhşət hissi ilə çəkdi.

– Ona bir çimdik də barıt sərf etmərəm, – deyə Şahingöz qəti cavab verdi. – Onsuz da quron məhv olmuşdur, amma bizim artıq barıtımız yoxdur, halbuki, hinduların vuruşması bəzən bir neçə gün çəkir. İndi məsələ belədir: görək onların skalpları salamat qalacaqdır, yoxsa bizimki!

Heç kəs bu sərt və qəti qərara etiraz edə bilmədi.

Meşədə bağrıtlar kəsildi; güllələr də arabir atılırdı; dostlar və düşmənlər yer ilə göy arasında asılı qalan bədbəxtdən gözlərini çəkmirdilər. Külək onun bədənini yırğalayır, doğrudur onun ağzından nə inilti, nə də şikayət səsi çıxmırdı; lakin o hərdən bir öz düşmənlərini qəmgin-qəmgin süzürdü; bu zaman, məsafənin uzaqlığına baxmayaraq, onlar quronun üzündə ümid-sizlikdən irəli gələn əzabın ifadəsini görürdülər. Kəşfiyyatçı tufənginin lüləsini üç dəfə qaldırdı, lakin hər dəfə ehtiyatlı olmaq tələbi onu dayandırdı, şöhrət qazanmış maralvuran tufəngin uzun lüləsi isə yavaş-yavaş aşağı endi. Nəhayət, quronun bir əli budaqdan üzülüb yanına düşdü. O, əlini yenə budağa ilişdirmək üçün əbəs yerə çalışırdı, çünki əliylə yalnız havanı tuta bilirdi. Şahingöz, ildırımın daha sürətlə, atəş açdı; vəhşinin meyiti uçunub qurğuşun parçası kimi birbaşa köpüklənən çaya düşdü.

Bu hadisə hətta daş ürəkli mogikanlarda da dəhşət hissi oyatdı, onlar dinməzəcə bir-birinin üzünə baxdılar. Təkcə Şahingöz mühakimə qabiliyyətini hələ itirməmişdi; o, başını bulayıb donquldana-donquldana özünü danlamağa başladı:

– Axırını doldurum barıtı da sərf etdim, çantamdan sonuncu güllə idi ki, çıxarmışdım. Axı onun suya diri və ya ölü düşməsinin mənim üçün nə fərqi var idi!.. Unkas, oğlum, get qayıqdan böyük buynuzu gətir. Bütün barıt ehtiyatımız onun içindədir. Təəssüf ki, bu ehtiyatı da son çimdiyində dək deyəsən tez sərf edib qurtaracağıq. Hərgah səhv edirəmsə, qoy mənə desinlər ki, sən makuaslara heç bələd deyilsən.

Gənc mogikan kəşfiyyatçının əmrini cəld yerinə yetirməyə getdi. Şahingöz çantasının içini həvəssiz-həvəssiz və nahaq eşə-

ləyir, öz barıt qabından heç olmasa bir neçə çimdik barıt toplaya biləcəyinə əbəs yerə çalışırdı. Çox keçmədi ki, onun bu darıxdırıcı məşğələsini Unkasın güclü gur səsi yarımçıq qoydu. Hətta, belə səslərə alışmamış olan Dunkan, gənc mogikanın səsini eşidərkən onu gözlənilməyən yeni bir fəlakət üçün signal hesab etdi. Heyvord uca qəddini düzəltməklə özünü təhlükə qarşısında qoya biləcəyini tamamilə unudaraq, cəld yerindən sıçrayıb qalxdı. O biriləri də, Dunkanın təsiri altına düşüblərmiş kimi, tez özlərini mağaraların arasındakı dar keçidə verdilər. Onlar elə cəld yeriyirdilər ki, düşmənlərin güllələri boşa çıxırdı. Unkasın qışqırığı bacıları və yaralı Davidi daldalandıqları yerdən çıxmağa məcbur etdi; az sonra gənc hindunu bu qədər böyük qorxuya salan bədbəxtliyin nə olduğunu hamı başa düşdü.

Kəşfiyyatçının yüngül qayığı qayanın yaxınlığında göründü; qayıq çayda gedirdi, yəqin onu gözə görünməyən bir üzgüçü sürürdü. Şahingöz ürəyini açmayan mənzərəni gördükdə dərhal nişan alıb tətii çəkdi; çaxmaqdan qılgılcım çıxdı, lakin tüfəng açılmadı.

– İş-işdən keçmişdir! – deyə Şahingöz fikrini bildirdi və ümitsiz bir halda tüfəngi yerə saldı. – O haramzadə çayın iti axan yerindən keçdi, hətta barıtımız olsaydı da, güllə ilə onu dayandıra bilməzdim.

Bu zaman igid quron başını qayığın içindən çıxartdı və çayın axarına yönələrək əlini havada yellədi. Onun zəfər bağırtısı eşidildi; meşədən ona ulaşma, gülüşmə və quduz bağırtılarla cavab verdilər.

Kəşfiyyatçı qayanın üstündə oturaraq:

– Gülün, şeytan balaları! – deyə donquldadı. – Meşələrdə ən sərrast vuran, ən yaxşı sayılan bu üç tüfəngin indi heç bir faydası yoxdur, onlar keçən ilki maral buynuzlarından təhlükəli deyildir!

– Bəs indi nə edəcəyik? – deyə Dunkan soruşdu. – Halımız necə olacaq, başımıza nə gələcək?

Şahingöz cavab vermək əvəzinə yalnız barmağını əmgəyinin dövrəsinə çəkdi; onun bu hərəkəti o qədər aydın bir ifadə idi ki,

bunu görənlərin hər biri kəşfiyyatçının nə demək istədiyini başa düşdü.

Gənc mayor etiraz etdi:

– Yox, yox, bizim vəziyyətimiz bu qədər ümitsiz ola bilməz! Quronlar hələ burada deyildirlər, mağaraları möhkəmləndirmək və onların sahilə çıxmalarına mane olmaq üçün bizim imkanımız vardır.

– Mən sizdən soruşmaq istərdim: bu işi hansı vasitələrlə görə bilərik? – deyə Şahingöz dilləndi. – Unkasın oxları iləmi, yoxsa qızların göz yaşları ilə? Yox, yox, siz gəncsiniz, varlısınız, dostlarınız da vardır, bunu da başa düşürəm ki, vaxtsız ölmək sizin kimi bir gəncə çox ağır gəlir. Lakin, – deyə o əlavə etdi və üzünü mogikanlara çevirdi, – unutmayın ki, biz ağıq. İndi gəlin əl-ələ verib bu meşə sakinlərinin qarşısında sübut edək ki, ölüm-dirim məsələsi qarşıya gəldikdə və vəziyyət çıxılmaz olduqda ağlar da dərisi qırmızı adamlar kimi öz canlarını əsirgəməzlər.

Duncan kəşfiyyatçının nəzərinin zilləndiyi tərəfə baxdı; hinduların hərəkəti, vəziyyətin son dərəcə təhlükəli olduğu haqqında kəşfiyyatçının fikrini təsdiq etdi.

Çinqaçkuk qayanın bir qırağında vüqarla oturmuşdu; o, xəncərini və tomahavkını daşın üstünə qoydu, şahin lələyini başından çıxartdı və saçından qalan yeganə bir çəngə tükü, axırıncı dəhşətli bir qismət üçün hazırlayırmış kimi, sığallamağa başladı. Bu hindu üzdən fikirli olmasına baxmayaraq, xatircəm görünürdü. Onun od kimi işıldayan qara gözləri indi tədricən öz cəngavərlik parıltısını itirir, laqeydlik və ölməyə hazır olmaq meylini ifadə etməyə başlayırdı.

– Mən inanmıram ki, bizim daha heç bir çarəmiz olmasın, – deyə Duncan bayaqkı fikrini yenə bildirdi. – Hər bir saniyədə bizə kömək gələ bilər, bundan başqa mən hələ ki, heç bir düşmən görmürəm. Düşmənlər mübarizədən tənqə gəlmişlər, çünki bu mübarizə onlar üçün çox təhlükəlidir və onlar belə mübarizənin xeyirli olmadığını da başa düşürlər.

– Ola bilsin ki, ya bir dəqiqədən, ya da bir saatdan sonra həmin ilanlar xəlvətə sürünə-sürünə gəlib başımızın üstünü ala-

caqlar, – deyə Şahingöz cavab verdi. – Bu saat onlar dalda bir yerdə gizlənib bütün sözlərimizə qulaq asa da bilərlər. Çınçaçkuk, – deyə o, delavarca əlavə etdi, – qardaşım, mən səninlə axırncı dəfə birlikdə vuruşmuşam... Makuas ağıllı mögikanın və onun ağüzlü dostunun ölümündən xəbər tutduqda çox sevinəcəkdir.

– Qoy minqlərin arvadları öldürülmüş adamlarının meyiti üstündə ağlasınlar! – deyə hindu sarsılmaz bir qətiyyətlə və iftixarla cavab verdi. – Mögikanların Böyük İlanı onların viqvamlarında¹ qıvrılıb yatmışdır, onların zəfər səsləri, öldürülmüş atalarının yolunu gözləyən uşaqların göz yaşları və nələsilə zəhərlənmişdir. Axırncı qarın əridiyi vaxtdan bəri on bir döyüşçünün meyiti öz əcdadının qəbirlərindən çox uzaqlarda qalıb həmişəlik torpağa qovuşmuşdur və Çınçaçkukun ağzı əbədi olaraq yumulduqdan sonra, o döyüşçülərin meyitinin harada düşüb qaldığını heç kəs deyə bilməz. Qoy makuaslar ən iti xəncərlərini qınlarından çıxarsınlar, qoy onların ən cəld tomahavkları havada fırlansın, çünki minqlərin ən qorxulu düşməni onların əlinə keçmişdir... Unkas, sən nəcib ağacın son zoğusan; o, qorxaqları çağır, onlara əmr et, qoy tələssinlər.

– Onlar ölmüş adamlarını bax orada, balıqların arasında axtarırlar, – deyə gənc başçı sakit və mülayim səslə cavab verdi. – Quronlar sürüşkən ilan balıqları ilə birlikdə üzürlər. Onlar yetişmiş meyvələr kimi ağacların budaqlarından yerə tökülüşürlər, mögikanlar isə gülürlər.

Bayaqdan bəri yerlilərin danışığına çox diqqətlə qulaq asan Şahingöz:

– Oho! – deyə dilləndi. – Deyə bilərəm ki, mögikanların kinayəli gülüşləri, makuasları qəzəbləndirir, onları daha tez intiqam almağa vadar edər. Amma mən ağlardanam, qanımda əsla hindu qanından qarışıq yoxdur, buna görə də mən ağ adam kimi, yəni söyüş söymədən və canım üçün əsla heyfsilənmədən ölməliyəm.

Qorxudan qayaya söykənilib dayanmış olan Kora irəli gələrək:

¹ Viqvam – hinduların mənzili

– Axı ölmək nə üçün? – deyə soruşdu. – Yol hər tərəfdən açıqdır. Qaçın meşəyə və allaha yalvarın ki, sizə kömək etsin. Gedin, igid adamlar, onsuz da bizim boynumuzda sizin haqqınız çoxdur, buna görə də razı olmaq ki, bizə görə siz də məhv olasınız.

– Xanım, siz hiyləgər irokezləri yaxşı tanımırırsınız, çünki elə güman edirsiniz ki, onlar buradan meşəyə gedən bütün yolları kəsməmişlər, – deyə Şahingöz cavab verdi və açıq ürəklə əlavə etdi: – Əlbəttə, biz özümüzü çaya atsaydıq, suyun axını tez zamanda bizi o qədər uzaqlara aparardı ki, irokezlərin nə güllələri, nə də onların səsləri bizə çatmazdı.

– Çalışın üzə-üzə özünüzü xilas edəsiniz! – deyə Kora təklif etdi. – Siz burada qalsanız tələfat da çox olar, bunun nə mənası var?

– Nə mənası var? – deyə kəşfiyyatçı təkrar edərək vüqarla ətrafına göz gəzdirdi. – Mənası budur ki, günahımı yada saldıqca gündə min dəfə tövbə edə-edə yaşayıb peşmançılıq çəkməkdənsə, təmiz ürəklə ölmək insan üçün qat-qat şərəflidir. General Munro bizdən soruşsa ki, onun qızlarını harada qoyub qaçmışıq, biz ona nə cavab verərik?

– Gedin, onun yanına və deyin ki, qızlar üçün kömək istəməyə gəlmisiniz, – deyə Kora təklif etdi və ali-cənablıq hissələrinin təsiri altında kəşfiyyatçıya yaxınlaşdı. – Gedin atama deyin ki, quronlar onun qızlarını şimal səhralarına tərəf aparırlar, amma tez yardım göstərsə, onları hələ də xilas etmək mümkün olar. Sizin bu söylərinizə baxmayaraq, allah köməyin yubanmasını lazım bilərsə bizim minnətdarlığımızı, son xeyir-duamızı və məhəbbətlə dolu olan səmimi salamımızı ona yetirərsiniz.

Kəşfiyyatçının codlaşmış sərt üzünün əzələləri titrədi; Kora səsini kəsdikdə isə kəşfiyyatçı, qızın dediyi sözlər haqqında dərin fikrə gedibmiş kimi, çənəsini əlinə söykədi.

Nəhayət, kəşfiyyatçı, dodaqları titrəyə-titrəyə dedi:

– Bu sözlər mənasız deyildir. Çınçaqkuk, Unkas qaragöz qızın sözlərini eşidirsinizmi?

Bundan sonra kəşfiyyatçı delavar ləhcəsində öz yoldaşları ilə danışmağa başladı. O, duruxa-duruxa, sakit-sakit danışdı, lakin onun səsində möhkəm bir qətiyyət duyulurdu. Ata mögikan kəş-

fiyyatçının sözlərinə ciddi qulaq asırdı və görünür öz yoldaşının dediyi sözlərin çox vacib olduğunu başa düşərək bu sözləri diqqətlə götür-qoy edirdi. Çınqaçkuk bir dəqiqəliyə fikirləşdikdən sonra, kəşfiyyatçının dediklərinə şərək olduğunu əliylə işarə edib bildirdi və yalnız hindulara xas olan təsirli bir səslə, ingiliscə – “yaxşı” – dedi. Sonra bu döyüşçü xəncərini və tomahavkını kəmərinə sancıb, çayın sahillərindən çox çətinliklə görünən daşa yavaş-yavaş yaxınlaşdı. Burada bir anlığa ayaq saxladı, dərin mənəli bir baxışla meşəni göstərdi, seçdiyi yolu dürüst müəyyənləşdirmək üçün öz dilində bir neçə söz dedi, suya girdi, baş vurub suyun altına getdi və kənardan baxanların gözlərindən itdi.

Kora dediyi sözlərin Çınqaçkuka təsir göstərməsindən razı qalıb təsəlli tapdı; kəşfiyyatçı Koraya bir neçə söz demək üçün yoldaşından ayrıldı və:

– Bəzən cavanlar da dünya görmüş və saç-saqqal ağartmış qocalar kimi ağıllı məsləhətlər verirlər, – dedi. – Hərgah sizi, daha doğrusu müvəqqəti olaraq rəhm edilən yoldaşlarınızı meşəyə aparsalar, yol gedə-gedə kolları və ağacların budaqlarını sındırın, elə yeriməyə çalışın ki, geniş iz buraxsınız. Belə olsa sizi əmin edirəm ki, dostunuz tapılar və o, dalınızca dünyanın lap o başına getməli olsa da, sizi darda qoymaz.

Şahingöz Koranın əlini mehribanlıqla sıxdı, tufəngini qaldırıb ona qəmli-qəmli baxdı, sonra öz maralvuranını yenə ehməllə daşın üstünə qoydu və nəhayət, Çınqaçkukun çayda gözdən itdiyi yerə endi. Şahingöz bir anlığa daşın üstündə sallana qaldı, dalğın halda ətrafına göz gəzdirdi və kədərli-kədərli dedi:

– Hərgah barıtım qalsaydı, belə bədbəxtlik və bədnamlıq da olmazdı!

Nəhayət, qollarını yana açıb suya tullandı; su yarılıb ləpələ-nərək onu uddu.

İndi burada qalanlar gözlərini, qayaya söykənib hərəkətsiz dayanan Unkasa dikmişdilər. Kora ona dedi:

– Düşmən dostlarınızı görə bilmədi, yəqin ki, indi onlar təhlükəsiz yerə çatmışlar. Vaxt deyilmi, niyə siz də onların dalınca getmirsiniz?

– Unkas burada qalacaqdır, – deyə gənc mogikan sakitcə cavab verdi.

– Sizin burada qalmağınız əsirlikdə bizim vəziyyətimizi daha da ağırlaşdırar və xilas olmaq imkanımızı azaldar, – deyə Kora etiraz etdi. – Mərd oğlan gedin, – deyə Kora, öz fikrində israr etdi, gənc mogikanın iti baxışına tab gətirməyib gözlərini yerə dikdi və bu oğlanı itaət altına ala bildiyini ötəricə duydu. – O birilərinə dediyim kimi edin – gedin atamın yanına, siz mənim ən vəfalı elçim olun. Atama deyin ki, onun qızlarını əsirlikdən qurtarmaq üçün sizə pul versin. Gedin! Mən belə istəyirəm. Sizdən xahiş edirəm, gedin!

Gənc qəbilə başçısının sakit üzündə kədər və qəm ifadəsi göründü, lakin o çox fikirləşmədi. Unkas qayalıqdan səssizcə keçib coşqun çaya girdi. Unkasın başı bu balaca adadan xeyli uzaqda sudan çıxanadək, yuxarıda qalanlar cıqqırlarını belə çıxarmadan gözlərini çaya zillədilər. Unkas dərindən nəfəs alıb yenə baş vuraraq suyun altına getdi.

Məşənin üç sakininin yəqin ki, müvəffəqiyyətlə nəticələnən bu cəld manevri cəmi bir neçə dəqiqə çəkdi. Kora axırıncı dəfə Unkasın ardınca baxıb üzünü Heyvorda döndərdi və dodaqları titrəyə-titrəyə:

– Eşitdiyimə görə, siz də üzməkdə mahirsiniz, – dedi. – Yubanmayın, siz də onların dalınca gedin! Bu səmimi adamların ağıllı hərəkətindən nümunə götürün.

– Məgər Kora Munro öz müdafiəçisinin vəfalı olmasını yalnız bu yol ilə yoxlamaq istəyir? – deyə Dulkan kədərli-kədərli gülümsəyib cavab verdi. Onun səsindən başa düşmək olardı ki, işin bu yerə gəlib çatmasına təəssüf edir.

– İndi mübahisə etmək vaxtı deyildir, – deyə gənc xanım cavab verdi.

Dulkan cavab vermədi, aciz uşaqlar kimi qısılıb onun qoluna söykənən gözəl Alisaya baxmaqla kifayətləndi.

Kora bir qədər fikirləşdikdən sonra:

– Özünüz düşünün, – deyə sözünə davam etdi, – bizim üçün ölümdən artıq nə ola bilər, əvvəl-axır hamı öləcəkdir!

– Ölümdən də pis müsibətlər olur, – deyə Dunkan, qızın öz fikrində israr etməsinə təəssüf edirmiş kimi, sərt cavab verdi, – lakin sizin yolunuzda ölməyə hazır olan adam belə müsibətlərin qarşısını ala bilər.

Kora Dunkanı dilə tutmaqdan əl çəkdi və üzünü şal ilə örtüb, yarımcan halda olan Alisanı ikinci mağaranın içərisinə apardı.

IX fəsil

Döyüş səsləri və həyəcanı sanki sehrlı bir qüvvənin əmrilə yox oldu, ətrafa sükut çökdü, dərin həyəcan keçirən Heyvordun xəyalında bütün bunlar qorxunc bir sayıqlama kimi canlandı. Baş vermiş hadisələr onun hafizəsində möhkəm nəqş olunmuşdu, bununla belə Heyvord yenicə qurtarmış bu hadisələrin doğrudan da baş vermiş olduğuna özünü çox çətinliklə inandıra bilərdi. Dunkan, özlərini iti axan çayın qucağına atmış adamların başına nə gəldiyini bilmirdi; o, həmin adamların sağ-salamat qaçıb qurtardıqlarını bildirə bilən siqnal və ya həyəcan səslərini eşitmək üçün ətrafına çox diqqətlə qulaq verirdi. Lakin bütün diqqətini nahaq yerə belə bir gərginliklə cəmləmişdi, çünki bu cəsur adamların aqibətindən xəbər verən bir şey yox idi. Düşmənlər də görünmürdü. Elə bil, çayın meşəli sahillərini həyat yenidən tərk etmişdi. Şam ağacının yuxarıdakı quru budaqlarında oturub döyüş meydanını uzaqdan seyr edən balıqtutan qırğı qonduğu uca yerdən uçub, indi geniş bir sahədə dövrə vura-vura ovunun başı üstündə süzürdü. Hinduların vəhşi bağırıqları ətrafa yayılan dəqiqələrdə qarılısı eşidilməyən əlaqarğa indi yenə səsini gah alçaldıb, gah da ucaldır, ara vermədən qarılıdır, elə bil güman edirdi ki, insan ayağı dəyməyən meşələrdə ağalıq etmək ixtiyarı yenidən ona qaytarılmışdır. Bu səslər Dunkanın qəlbinə zəif ümid hissilə isidirdi. O, yediyi zərbədən bir təhər olmuş və hələ özünə gəlməmiş Davidə dedi:

– Quronlar görünmürlər. Gəl mağarada gizlənək. Sonra görək allah nə göstərər.

Yarımuşşuz vəziyyətdə olan David dilləndi:

– Yadımdadır, mən o iki gözəl qızla birlikdə allahın müdrikliyi və qüdrətli şərəfinə dua oxuyub ona minnətdarlıq edirdim, amma mən öz günahlarıma görə amansız, həm də haqq cəzaya düçar oldum. Elə bil mən yuxuya getmişdim, amma bu əsl yuxu deyildi. Bir-birinə qarışan qızğın vuruşma sədalarından az qalırdı qulaqlarım kar olsun. Bundan baş çıxarmaq mümkün deyildi. Elə bil ki, axirət günü gəlib çatmışdı, təbiətin bütün ahəngi pozulmuşdu.

– Yazıq kişi! Sizinlə ölüm arasında doğrudan da bir şey qalmamışdır. Olan-olub, keçən-keçib. Durun dalımca gəlin. Sizi elə yerə apararam ki, orada zəbur nəğmələrindən başqa səslər eşitməzsiz.

David qarışıq təsəvvürlərlə dolu olan başını əliylə tutub:

– Şəlalənin şırıltısında gözəl bir melodiya eşidilir, suyun qıjıltısı adama çox şirin gəlir, – dedi. – Amma bilmirəm, bəlkə də qulağıma gələn bu səslər, ölümə məhkum edilənlərin naləsinə oxşayan bağırçı və iniltidir...

– Yox, yox, – deyə Heyvord səbirsizliklə onun sözün kəsdi, – heç kəs daha bağırır, sudan başqa, hər yer sakitlik və səssizlikdir... Sözümə baxın, dediyim yerə gedin, orada sevdiyiniz nəğmələri kefiniz istədiyi kimi oxuya bilərsiniz.

David küskün-küskün gülümsədi, lakin sevdiyi peşənin adını eşidərkən, üzündə razılıq əlaməti göründü. David mağaraya aparılmasına əsla etiraz etmədi, çünki orada melodiyanın köməyiylə bütün yorğunluq və əzginlikdən qurtara biləcəyinə ümid edirdi. Hamut Dunkanın qoluna söykənib bacıların yanına getdi. Heyvord isə bir qucaq sassafra budağı götürüb, mağaranın yolunu bu ətirli şaxlarla tutdu və üstünü örtüdü. Sonra Dunkan meşə sakinlərinin qoyub getdikləri adyalları bu davamsız çəpərin arxasından asdı; bunun nəticəsində içəri mağaraya işıq düşmürdü, bayır mağaraya isə dar yarıqdan yalnız zəif işıq keçə bilirdi.

Dunkan mağaraya girən yerə şax-budaq yığmaqda davam edərək dedi:

– Bu yerlilərin qanun-qaydaları heç xoşuma gəlmir, çünki bu qaydalar yerli sakinləri mübarizə aparmadan fəlakət qarşısında

diz çökməyə məcbur edir. Bizim qaydada isə tələb olunur: “Nə qədər ki, canın çıxmamışdır, ümidini də kəsmə”. Bizim qayda, daha təsəllivericidir və döyüşçünün xarakterinə də daha çox uyğun gəlir. Kora, sizə təsəlli verməyə çalışmayacağam çünki özünüz kifayət qədər ürəkli və mərdsiniz. Lakin, əsə-əsə sizə sığınan bu yazıq qızın göz yaşlarını quruda bilməzsinizmi?

Alisa bacısından kənara çəkildi və göz yaşlarının axmasına baxmayaraq özünü toxtaq göstərməyə çalışıb:

– Mən indi daha qorxmuram, Dunkan, – deyə cavab verdi.
– İndi bayaqından daha xatircəməm. Əlbəttə, hər tərəfdən yolu bağlı olan bu mağarada qorxumuz yoxdur, çünki burada bizi tapmazlar, bizə heç bir pislik etməzlər; bundan başqa, bizə görə özlərini oda-suya vurub çox böyük bir təhlükənin qucağına atan cəsur adamların da köməyinə bel bağlaya bilərik.

– Bax indi allahın fağır bəndəsi olan bizim Alisa da bu danışığı ilə Munronun qızı olduğunu sübut edir, – deyə Heyvord cavab verdi və mağaranın bayır yoluna yaxınlaşıb qızın əlini sıxmaq üçün ayaq saxladı.

– Dunkan mağaranın ortasında oturub, salamat qalmış tapançasını əsəbi halda sıxdı; mayorun sərt baxışı daxili aləmini bürüyən məyusluğunu və səbirsizliyini bürüzə verirdi.

– Quronlar buraya gəlib çıxma bilsələr də, bu yeri asanlıqla zəbt edə bilməyəcəklər, – deyə Dunkan ürəyindən keçəni bildirdi və başını qayaya söykəyib gözlərini kəhanin yoluna dikdi, daha nə kimi hadisələr olacağını səbirlə gözləməyə başladı.

Dunkanın səsi kəsildikdə uzun sürən, demək olar ki, ürəksiz xan dərin bir sükut başlandı. Mağaraya sərin səhər havası dolurdu. Dəqiqələr bir-birinin ardınca keçir, mağaradakı adamların rahatlığını heç bir şey pozmurdu; kömək gözləyən bu adamların ürəyində ümid doğmuşdu.

Hamının varlığına hakim olan təlaş və həyəcan yalnız Davidə heç bir təsir göstərmirdi. O, laqeydcəsinə bir kənarda oturmuşdu. Mağaranın deşiyindən içəri düşən işıq şüası Davidin fərsiz üzünü işıqlandırdı, onun əlindəki kitabın səhifələrində əks etdi; müğənni sanki indiki vəziyyətə aid daha çox münasib olan

bir mahnı axtarmaq üçün kitabı yenə vərəqləyirdi. Çox keçmədi ki, Hamutun bu səyi müvəffəqiyyətlə nəticələndi. O ucadan “Uayt adası” deyib himnin adını söylədi, kamertonunu züüyldətdi və adını yenicə çəkdiyi himnin müqəddiməsini ahəngdar səsilə oxudu.

– Bəlkə oxumaq xata çıxarar, – deyə Kora soruşdu və sualədicisi bir nəzərlə qara gözlərini mayorun üzünə dikdi.

Mayor isə:

– Bu yazığın səsi o qədər zəifləmişdir ki, şələlənin gurultusu və şırıltısı onu eşitməyə qoymaz, – deyə cavab verdi. – Bundan başqa, mağara səsi udur. İşiniz olmasın, qoyun ürəyi istədiyi kimi əylənsin, bunun heç bir xatası olmaz.

– “Uayt adası!” – deyə David təkrar etdi və həmişə sinifdə pıçılıtlı səslərini kəsmək istərkən ona kömək edən ciddi bir nəzərlə ətrafına göz gəzdirdi.

Kiçik fasilədən sonra müğənninin səsi eşidildi yavaş uğultulu səslər ətrafa yayıldı, nəhayət dar mağaranı melodiya bürüdü. Hamı valehedici ahəng səslərinə dərin həyəcan hissilə qulaq asır, lakin müğənninin oxuduğu mənasız sözlərə əhəmiyyət vermirdi. Alisa qeyri-şüuru olaraq göz yaşını sildi və Hamutun rəngi qaçmış bənizinə mülayim bir nəzər salıb, onun oxumasından həzz aldığı gizlətmədi. Kora müğənninin oxumağını bəyənərək gülümsündü, Heyvord isə nigaran gözlərini mağaranın yolundan çəkdi. Mahniyə qulaq asanların göstərdikləri rəğbət bu musiqi aşiqinin qəlbinə toxtaqlıq verdi; o, yaralanmazdan əvvəlki günlərdəki kimi, yenə çox həvəslə və var gücü ilə oxumağa başladı. Müğənni bir də şey göstərdi və uzanan gur səs ətrafa yayıldı. Bu anda bayırdan bərk bağırtı eşidildi. Müqəddəs himn dərhal kəsildi; müğənni susdu, sanki bu bədbəxt zəbur müğənnisini içəridən nə isə boğmalayıb nəfəsini kəsdi.

– Biz məhv olduq! – deyə Alisa qışqırır özünü Koranın qucağına atdı.

– Yox, yox, hələ bizə heç bir şey olmamışdır! – deyə Heyvord həyəcanla cavab verdi. – Bu bağırtı adanın içərilərindən gəldi; vəhşilər, öldürülmüş yoldaşlarını görüb bağıırırlar. Onlar

bizim sığınağımızı tapmamışlar, buna görə də ümid çırağımız hələ sönməmişdir.

Nicat tapmaq üçün o qədər də böyük imkan yox idi, bununla belə, Dunkanın dediyi sözlər hədəf getmədi: onun mülahizəsi gənc xanımları ürəkləndirdi və onlar öz aqibətlərinin necə olacağını dinməz-söyləməz gözləməyə başladılar.

Çox keçmədi ki, ulaşma eşidildi; sonra adanın müxtəlif yerlərindən cürbəcür səslər gəldi; əvvəlcə adanın uzaq bir yerindən eşidildi, bu səslər yavaş-yavaş mağaraya yaxınlaşmağa başladı.

Nəhayət, bu çaxnaşma və hay-küy içərisində, mağaranın gizlədilmiş yolunun bir neçə yardlığında tənəli qalibiyyət səsləri eşidildi. Heyvord elə bildi ki, onların sığınacağı tapılmışdır; buna görə də onun olan-qalan ümidi də kəsildi. Lakin qulaq verib başa düşdü ki, bağırtı səsləri Şahingözün öz tufəngini çox təəssüflə qoyub getdiyi daşın yaxınlığından gəlir; buna görə də mayor yenidən bir az təsəlli tapdı. O, hinduların danışığını aydın seçə bildirdi: nəinki onların tək-tək sözlərini, hətta Kanada ləhcəsində dedikləri bütöv cümlələri də eşidirdi. Birdən hindular bir ağızdan “Uzun Karabin” sözlərini təkrar etdilər; qonşu meşədə söylənən adı eşidərkən Heyvord yadına saldı ki, bu ad ingilis ordusunun kəşfiyyatçısı ovçu Şahingözə onun düşmənləri tərəfindən verilmişdi; Dunkan Şahingözün kim olduğunu yalnız indi başa düşdü.

“Uzun Karabin, Uzun Karabin...” sözləri ağızdan-ağıza gəzirdi, görünür bütün bu dəstə, hərbi qənimətin yanına toplaşmış və elə güman edirdi ki, tufəngin burada qalması, onun zəhmli sahibinin öldüyünü sübut edir. Sonra quronlar düşmənin adını çəkə-çəkə yenə adaya dağılışdılar.

Heyvord gənc xanımlara muraciət edərək pıçıltı ilə:

– Hər şey indi həll olar. Əgər quronlar sığınağımızı tapmasalar, biz salamat qalarıq. Onların sözlərindən belə başa düşdüm ki, buradan qaçmış dostlarımız xilas ola bilmişlər və buna görə də biz Vebbdən tezliklə kömək ala biləcəyik.

Qorxulu səssizlik şəraitində daha bir neçə dəqiqə vaxt keçdi. Heyvord başa düşürdü ki, bu vaxt quronlar yenidən, daha diqqət-

li axtarış aparırlar. O, quronların yeridikcə sassafras budaqlarına necə toxunduqlarını hiss edirdi; quru yarpaqların xışıltısını və budaqların şaqqıltı ilə sınmasını eşidirdi. Nəhayət, mağaranın yoluna yığılmış bir qucaq budaq balaca tərpenib çökdü, adyalın bir ucu açılıb sallandı və mağaranın uzaq küncünə zəif işıq düşdü. Kora bərk qorxub Alisanı bağına basdı, Dunkan yerindən sıçradı. Bayır mağaranın lap içərisindən səslər eşidildi. Bu isə sübut edirdi ki, düşmənlər mağaraya girmişlər. Mağaradakılar bir dəqiqədən sonra çoxlu səslər eşidib başa düşdülər ki, vəhşilər onların sığınağının lap yaxınlığında toplaşmışlar.

Hər iki mağaranın daxili yolları bir-birindən o qədər də uzaq deyildi, buna görə də Dunkan başa düşürdü ki, mağaradan qaçıb qurtarmaq mümkün deyildir. O, Davidin və hər iki gənc xanımın yanından keçib mağaranın ağzında dayandı və vəhşilərlə dəhşətli qarşılaşmanı gözləməyə başladı. İndi onunla amansız təqibçilərin arasında cəmi bir neçə fut məsafə qalırdı. Mayor üzünü təsadüfən tapdığı deşiyə yaxınlaşdırıb fədakarlıqdan doğan bir laqeydliklə bayıra baxmağa və quronların hərəkətlərini izləməyə başladı.

Hərgah mayor Dunkan əlini uzatsaydı nəhəng görkəmli hindunun qüvvətli çiyinlərinə toxuna bilərdi; bu hindu qəti və amiranə bir səslə öz yoldaşlarının fəaliyyətinə rəhbərlik edirdi. O biri mağaranın tağı altında bir dəstə vəhşi, kəşfiyyatçının bütün var-yoxundan ibarət olan şeyləri eşələyir və bir-bir götürüb sil-kələyirdi. Davidin yarasından dammış qan mağaranın yoluna basılmış sassafras budaqlarının yarpaqlarını qırmızı rəngə boyamışdı; hindular bunu öz tədbirlərinin müvəffəqiyyətlə nəticələndiyinə bir dəlil hesab etdilər, mağaranın içinə döşənmiş ətirli budaqları yığışdırıb yarığa çıxartdılar və onları səpələməyə başladılar, sanki nifrət etdikləri adamın meyiti bu budaqların altında gizlənmişdi. Üzdən çox qəzəbli görünən bir döyüşçü bir qucaq nazik budaq götürüb onun yarpaqlarındakı tünd dağını rəngli qan ləkələrini şadlıqla göstərdi və qışqıra-qışqıra nə isə dedi. Heyvord bu vəhşinin sözlərinin mənasını yalnız buna görə

başə düşə bildi ki, həmin vəhşi “Uzun Karabin” adını bir neçə dəfə təkrar etdi. Quronların şad səsləri kəsildi; döyüşçü bir dəstə çırpını ikinci mağaranın yoluna, Dunkan tərəfindən qoyulmuş budaqların üstünə atdı və beləliklə də, mayorun baxdığı deşiyi tutdu. Qalan vəhşilər də əllərinə keçən şax-budağı gətirib buraya yığdılar, onlar kəşfiyyatçının mağarasından çıxardıqları budaqları sassafras budaqları yığınının üstünə atır və beləliklə də, axtardıqları adamları gizlədirdilər.

Adyallar qucaq-qucaq üst-üstə qalanan şax-budağın təzyiqinə tab gətirməyib yerə düşdü, budaqlar isə öz ağırlığının təsirindən bir-birini sıxıb daşların arasındakı çatları dolu və sıx bir kütləyə çevrildi; Dunkan bunu görüb xatircəm oldu, mağaranın içərisinə qayıtdı və əvvəlki yerində dayandı; buradan mağaranın çaya tərəf açılan ikinci ağızını görə bildirdi. Dunkan sassafras budaqları yığınının yanından çəkilib gəldikdə hindular bir-birinin həvəsinə iki mağara arasındakı keçidi təmizlədilər; indi vəhşilərin adanın içərilərinə, bir az əvvəl çaydan çıxdıqları daşların yanına yüyürə-yüyürə necə getdiklərini eşitmək olardı. Onların yenidən yanıqlı-yanıqlı qışqırmaları sübut edirdi ki, öldürülmüş yoldaşlarının meyiti yanına toplaşmışlar.

Dunkan ürəklənib öz səfər yoldaşları olan qızların üzünə baxmaq istədi, çünki təhlükəli dəqiqələr ərzində özü də bərk qorxduğu üçün üzünü cavan xanımlara göstərməkdən çəkinmiş və onların daha da qorxmasına bais olmaq istəməmişdi.

– Onlar getdilər, Kora, – deyə Dunkan pıçıldadı. – Alisa, onlar bayaq gəldikləri yerə qayıtdılar, buna görə də deyə bilərəm ki, biz ölümdən qurtarmışıq.

Alisa Koranın qucağından çıxaraq diz çöküb dilləndi:

– Hərgah belədirsə, mən onda göylərə təşəkkür edirəm! Mən göylərə çox minnətdaram, çünki onlar qoca atamızı gözü yaşlı qoymadı, dünyada ən çox sevdiyim adamları ölümdən qurtardı...

Alisanın gözlərində minnətdarlıq nuru parladı, yanaqlarına incə bir qızartı çökdü, lakin qız dua oxumaq üçün dodaqlarını bir-birindən ayırır-ayırılmaz, demək istədiyi sözlər ağzında

donub qaldı, yanaqlarının qızartısı dərhal çəkildi, bənizi ölü rəngi kimi ağappaq oldu, gözlərindəki zərif parıltı söndü, dəhşətli qorxunun təsirindən üzü dəyişilib tanınmaz hala düşdü, əsəbilikdən titrəyib qıc olan barmaqları ilə nəyi isə göstərdi. Heyvord mağaranın açıq dəliyinin qabağında astana kimi qalan yastı qayaya dönüb baxdıqda Bic Tülkünün kinli və qəzəbli üzünü gördü.

Bu təsadüfün gözlənilməz olmasına baxmayaraq Duncan özünü itirmədi. Mayor hindunun üzünün ifadəsindən başa düşdü ki, Maqua yarı qaranlıq mağarada hələ heç bir şey görə bilməmişdir. Duncan, divar tını kimi uzanan mağara qayasının arxasına çəkilmək istədi, çünki burada onu və yoldaşlarını bayırdan görə bilməzdilər; lakin Duncan həmin dəqiqə başa düşdü ki, geriye çəkilmək gecdir.

Vəhşinin üzündə sezilən aşkar bir sevinc Duncanı bərk hirs-ləndirdi; o daha heç bir şey fikirləşməyib qəzəb hissənin təsiri altında nişan alıb atəş açdı. Bütün mağara gurultu səsilə doldu, sanki vulkan püskürdü; dərədən əsən külək kahadan çıxan atəş tüstüsünü dağıtdıqda, bir dəqiqə bundan əvvəl xain bələdçinin qəzəbli üzünün göründüyü yerdə daha heç kəs yox idi. Heyvord yüyürüb dəliyə yaxınlaşdıqda həmin vəhşinin alçaq və dar meydançanın qabağında əyilə-əyilə keçdiyini gördü; az sonra Maqua tamamilə gözdən itdi.

Atəş gurultusundan sonra vəhşilərin arasına ağır səssizlik çökdü. Lakin onlar Bic Tülkünün uzanan çığırta səsini eşidərkən onun nə demək istədiyini başa düşdülər; dərhal ayaq səsləri və bağırtdılar yaxınlaşmağa başladı, Duncan sarsıdıcı həyəcədən hələ özünə gəlməmiş, budaqlardan düzəldilən davamsız çəpər darmadağın edildi. Hindular hər iki tərəfdən mağaraya doluşdular. Onlar Heyvordu və gənc xanımları mağarada gizləndikləri yerdən bayıra çıxartdılar; qələbə çalan quronlar onların başına toplaşdılar.

X fəsil

Bu gözlənilməz fəlakətin üz verdiyi dəqiqədən etibarən Dunkan qaliblərin hərəkətlərini izləməyə başladı. Qırmızı dərililərdən insanlar Dunkanın mundirinin bəzəyini əlləşdirirdi, Dunkanın geyimindəki naxışlı tikmə nişanları, güləbətənləri, zərli baftaları çırpışdırmaq arzusunda idilər, bu səbəbdən də onların gözləri alışıb yanırdı, lakin nəhəng hindunun zəhmli bağırıqları vəhşiləri öz arzularına çatmağa qoymurdu; Heyvord bunu görürkən yəqin etdi ki, vəhşilər ona və Kora ilə Alisaya hələ bir müddət dəyib toxunmayacaqlar.

Gənc quronlar belə tamahkarlıq göstərdikləri halda, daha təcrübəli döyüşçülər hər iki mağaranı çox diqqətlə axtarmaqda idilər; bu axtarış sübut edirdi ki, vəhşilər qazandıqları müvəffəqiyyətlə kifayətlənməmişlər. İntiqam almağa çox səy göstərən bu hindular başqa əsirləri tapmadıqda, “Uzun Karabin” adını təkrar edərək Dunkanı və Davidi araya aldılar; onlar “Uzun Karabin” sözlərini o qədər qəzəblə deyirdilər ki, onların nə soruşduqlarına şübhə ola bilməzdi. Dunkan özünü elə göstərdi ki, guya onların suallarını başa düşmür; David isə doğrudan da fransız dilini bilmirdi. Nəhayət, quronların inadkarlığı Heyvordu yordu; bundan əlavə Heyvord qorxurdu ki, bundan sonra da susmaqda davam etsə öz qaliblərini açıqlandırar. O, ətrafına nəzər salaraq gözlərilə Maquanı axtarmağa başladı, çünki Maqua quronların suallarına onun cavabını tərcümə edə bilərdi. Quronlar isə getdikcə daha inadla, daha hirsli-hirsli qışqırırdılar.

Maquanın hərəkətləri yoldaşlarının hərəkətlərindən tamamilə fərqlənirdi. O biriləri kəşfiyyatçının kör-köhnə şeylərinə yiyələnib uşaqlara məxsus bir hərəsliliklə talançılıq etməyə çalışırdılar. Bic Tülkü isə əsirlərdən bir az kənarda sakitcə dayanmışdı; görünür o öz işindən razı idi, xəyanətkarlıq etmək üçün qarşısına qoymuş olduğu əsas məqsədə çatdığını zənn edirdi. Heyvordun gözləri dünənki bələdçisinin baxışı ilə rastlaşdıqda, mayor bilaxtiyar gözlərini Maquanın kinli, lakin sakit üzündən dəhşət hissilə çəkdi. Bununla belə Heyvord daxilindən coşub baş qaldıran nifrət hissini boğaraq özünü Maqua ilə danışmağa məcbur etdi. O, dedi:

– Bic Tülkü çox mərd döyüşçüdür, buna görə də qaliblərin dediklərini silahsız adama başa salmaqdan boyun qaçırmaz.

– Onlar soruşurlar ki, bütün meşə cığırlarına bələd olan ovçu bəs hanı? – deyə Maqua pozuq ingilis dilində cavab verdi və kinli-kinli gülümsəyərək əlini yaralı çiyinə bağlanmış yarpaqların üstünə qoydu. – Uzun Karabinin tüfəngi çox yaxşıdır, o, gözlərini heç zaman qırmır, amma bu tüfəng, eləcə də ağ başçının qısa lüləli silahı Bic Tülkünün canını ala bilməz.

– Özü başçı olan Tülkü çox igiddir, buna görə də vuruşma zamanı aldığı yaraları və ya bu yaranı kimin vurduğunu unutmağa hazırdır.

– Hindu şəkər ağacının altında oturub dincəldiyi və bir az çörək yemək istədiyi vaxt mægər müharibə gedirdi? Kolluğu ilan kimi sürünən düşmənlərlə kim doldurmuşdu? Bic Tülkünün ürəyindən qara qanlar axan zaman kimin dili dinclikdən danışdı? Mægər Maqua tomahavkın torpaqdan çıxarıldığını demişdi, mægər bu döyüş baltası torpaqdan Maquanın əliylə çıxarılmışdı?

Duncan düşmənin necə xain çıxdığını onun yadına salmağa cürət etmədi; bundan əlavə, Duncan özünü doğrultmaq da istəmirdi, çünki qorxurdu ki, özünü təmizə çıxarmaq üçün dediyi sözlər Maquanı daha da qəzəbləndirsin; buna görə Duncan daha heç bir şey demədi. Maqua da sanki, söhbəti davam etdirməyi daha lazım bilmədi; o, qəzəbləndiyi dəqiqədə aralandığı qayaya yenidən söykəndi. Səbirsizlik göstərən vəhşilər ağ adamlarla Tülkü arasında qısa danışığın qurtardığını başa düşdülər, bu zaman yenə “Uzun Karabin!” deyə bağırmağa başladılar.

– Eşidirsənmi? – deyə Maqua laqeydcəsinə xəbər dar etdi. – Quronlar Uzun Karabinin diri-diri gətirilməsini tələb edirlər, hərgah onların bu tələbi yerinə yetirilməsə, onlar Uzun Karabini gizlədənləri öldürürlər.

– Uzun Karabin çıxıb getdi. Quronlar onu tuta bilməzlər.

Tülkü soyuqqanlıqla gülümsədi və nifrətlə cavab verdi:

– Ağ adam öləndə elə zənn edir ki, dünyanın dərd-bəlasından canı qurtardı; amma dərisi qırmızı adamlar öz düşmənlərinin

hətta ruhunu, xəyalını da incitməyi bacarırlar. Bəs hanı olun me-yiti? Qoy quronlar onun skalpını görsünlər.

– Uzun Karabin ölməmişdir, o qaçmışdır.

Maqua bu sözlərə inanmayıb başını buladı və soruşdu:

– Məgər o quşdur ki, qanadlanıb uçsun? – Məgər o balıqdır ki, başını sudan çıxarıb nəfəs almadan suyun altı ilə üzə bilsin. Ağ başçı quronları axmaq hesab edir!

– Əlbəttə, Uzun Karabin balıq deyil, lakin o, üzməyi bacarır. Uzun Karabin bütün barıtını atıb qurtardıqda, quronların gözlərini isə bulud örtükdə, çayın axarı ilə üzə-üzə çıxıb getdi.

Maqua hələ də bu sözlərə inanmayaraq:

– Bəs niyə ağ başçı burda qalmışdır? – deyə soruşdu: – Məgər o suyun dibinə düşən daşdır, yoxsa skalpı başına ağırlıq eləyir?

– Mən daş deyiləm, bunu sənin öldürülmüş və şəlaləyə düşmüş yoldaşın da təsdiq edə bilərdi, – deyə Dunkan, hinduda hörmət hissi oyada bilən lovğa ibarələrə əl ataraq əsəbi halda cavab verdi. – Amma ağ adamın fikrincə yalnız qorxaqlar qadınları qoyub qaçarlar.

Maqua öz-özünə alçaqdan nə isə donquldandı, sonra səsini ucaldıb davam etdi:

– Delavarlar kollarıqda ilantək süründükləri kimi üzməyi də yaxşı bacarırlarmı? Böyük İlan hanı?

Dunkan bu Kanada ləqəblərinə görə başa düşdü ki, quronlar onun, yəni Dunkanın, təzə yoldaşlarını onun özündən daha yaxşı tanıyırlar. O, könülsüz cavab verdi:

– Böyük İlan da çayla üzüb getdi.

– Bəs Cəldqaçan Maral hanı?

– Mən bilmirəm sən kimə Cəldqaçan Maral deyirsən? – deyə Dunkan cavab verdi və fürsətdən istifadə edib söhbəti uzatmağa çalışdı.

– Mən Unkası soruşuram, – deyə Maqua cavab verdi. O, delavarların bu adını ingilis sözlərindən daha çətinliklə tələffüz etdi.

– Sən cavan delavarımı soruşursan? O da çayın axarı ilə üzüb getdi.

Maqua bu deyilənlərə dərhal inandı və bununla da sübut etdi ki, qaçqınlar onu o qədər də maraqlandırmırlar. Amma onun yoldaşlarının axtardıqları isə məhz bu qaçqınlar idi.

Vəhşilər zabitlə Tülkünün söhbətinin qurtarmasını hindulara məxsus bir səbirlə gözləyir və heç səslərini də çıxarmırdılar. Heyvord səsinə kəsdikdə vəhşilər gözlərini Maquanın üzünə dikdilər. Tülkü çayı onlara göstərdi və bütün əhvalatı bir neçə əl hərəkətilə və bir neçə sözlə izah etdi.

Vəhşilər məsələdən xəbərdar olduqda gücləri gəldikcə bağırmağa başladılar. Onların bəziləri əllərini havada qəzəblə oynada–oynada çaya tərəf qaçdılar, bəziləri suya tūpürməyə başladılar, sanki su bu vəhşiləri qaliblərə məxsus hüquqdan xaincəsinə məhrum etmiş və indi buna görə də onlar sudan intiqam almaq istəyirmişlər. Vəhşilərin daha kinli olanları isə əsirlərə altdan–altdan qəzəblə baxırdılar. Onların hətta iki–üç nəfəri əsirləri əllərilə hədələyib qəzəbli hisslərini bildirdi; hər iki bacının nə gözəlliyi, nə də qadınlara məxsus acizliyi yəqin ki, onları hinduların qəzəbindən xilas edə bilməzdi. Quronlardan birinin qırmızı əli Alisanın çiyinlərinə təkülən gözəl buruq–buruq saçının bir çəngəsindən yapışmış onun başı üstündə bıçağı dolandırdıqda gənc zabit heç bir şeylə hesablaşmayıb özünü Alisaya çatdırmaq istədi. Lakin Heyvord elə yerindən tərپənən kimi, bütün vəhşilərin başının ağası olan nəhəng hindu onun çiyindən yapışmış mənəgənə kimi sıxdı. Heyvord başa düşdü ki, özündən qat–qat çox olan düşmənlə mübarizəyə başlamaq heç bir fayda verməz; buna görə də öz taleyinə pənah gətirdi və qızlara yavaşcadan dedi ki, vəhşilər çox zaman hədələyirlər, lakin bu hədələrini yerinə yetirmirlər.

Duncan Koranın və Alisanın üstündən qorxunu götürməyə çalışdısa da, ancaq özünü aldatmaq fikrində deyildi. O, vəziyyətin təhlükəli olduğunu bir an belə unutmurdu. Heyvord üzdən özünü arxayın göstərir, lakin hindulardan biri imdadsız bacılara yaxınlaşarkən və ya gənc xanımların zərif bədənini kinli–kinli süzərkən onun bağı az qalırdı ki, çatlasın.

Ancaq vəhşilərin başçısı bütün döyüşçüləri məsləhətləşmək üçün topladıqda Heyvordun qorxusu xeyli azaldı. Vəhşilərin mübahisələri çox çəkmədi; hinduların çoxu dinmirdi, bundan da hiss etmək olurdu ki, qərar çox tez və yekdilliklə qəbul edilmişdir. Danışan hindulardan bəziləri əlini tez-tez Vebbin düşərgəsinə tərəf uzadırdı; görünür onlar həmin düşərgə tərəfdən basqın edilə biləcəyindən qorxurdular. Onlar güman edirdilər ki, ingilislər buraya bir dəstə göndərə bilərlər; bu fikir hinduları tez qərar qəbul etməyə vadar etdi və bundan sonrakı hadisələri də sürətləndirdi.

Vəhşilər yüngül qayığı çayın kənarına apardılar; bura bayır mağaranın ağızına yaxın idi. Hindular qayığı aparıb çayın kənarına qoyduqdan sonra quronların başçısı işarə ilə əsirlərə əmr etdi ki, aşağıdakı daşların yanına enib qayığa minsinlər.

Müqavimət göstərmək mümkün deyildi, buna görə də Duncan qayığa tərəf gedərək itaətkarlıq nümunəsi göstərdi; az sonra hər iki bacı ilə və bayaqdan baş verən hadisələrə mat qalan Davidlə birlikdə qayığa minib oturdu. Quronlar çayın burulğanları ilə iti axan yerləri arasında qayığın keçə biləcəyi dar yola bələd deyildilər, bununla belə çayın təhlükəli yerlərinin ümumi əlamətlərini yaxşı bilirdilər, buna görə də böyük xataya yol verməzdilər. Qayığı sürmək üçün seçilən losman keçib öz yerində oturduqda, hindular yenidən çaya tökülüşdülər, qayıq çayın axarı ilə üzüb getdi, bir neçə saniyədən sonra əsirlər çayın cənub sahilinə gəlib çatdılar; bura, bir gün əvvəl çaydan çıxıb oturduqları daşın, demək olar ki, lap qarşısında idi.

Burada vəhşilər yenə ciddi məsləhətləşməyə başladılar, lakin onların bu müşavirəsi çox sürmədi. Eyni zamanda onlar meşədən atları gətirdilər; atların sahibi olan əsirlər onları gördükdə qət etdilər ki, bu fəlakətə düşər olmalarının bəisi bu atlardır. Quronlar iki dəstəyə ayrıldılar. Onların böyük başçısı Heyvordun atına minib, çayla getməyə başladı, onun yol yoldaşlarının çox hissəsi özlərini onun ardınca suya atdılar. Çox keçmədi ki, bu quronlar meşədə gözdən itdilər. Əsirlər altı vəhşinin nəzarəti altında qaldılar; bu vəhşilərə Bic Tülkü rəhbərlik edirdi.

Heyvord hinduların özlərini çox yaxşı apardıqlarını gördükdə ümidvar oldu ki, vəhşilər onu bir əsir kimi Monkalmın yanına aparacaqlar. Dara düşən adamın beyni həmişə işləyir, ən kiçicik bir ümid isə onun cürbəcür xəyallara düşməsinə səbəb olur; buna görə də Dunkan güman edirdi ki, Monkalm Munronun atalıq hissindən bir vasitə kimi istifadə etməyə çalışacaq, bu veteranı ingilis kralına bəslədiyi sədaqətindən vaz keçməyə məcbur etmək üçün cəhd göstərəcəkdir.

Lakin quronların hərəkəti Dunkanın bütün bu mülahizələrini dərhal alt-üst etdi. Qırmızı dəriləli nəhəng quronun ardınca düşən hindular, Qorikana tərəf yönəldilər və Heyvord başa düşdü ki, o özü və səfər yoldaşları vəhşilərin əlində, çox ağır şəraitdə əsir qalacaqlar. Heyvord vəhşilərin bütün niyyətlərini və hətta əsirlər barəsində ən pis tədbirlərini belə öyrənməyə çalışdı və çarəsiz qaldıqda pulun gücündən istifadə etməyi qəət etdi; o Maquaya bəslədiyi nifrət hissini boğaraq, özünün dünənki bələdçisinə müraciət etdi:

– Mən Maqua ilə danışmaq istərdim, demək istədiyim sözlər isə yalnız böyük başçının eşitməsi üçün layiqdir.

Hindu gənc zabıtə kinli-kinli baxıb cavab verdi:

– De gəlsin, ağacların qulağı yoxdur ki, qorxursan.

– Quronlar kar deyillər, yalnız böyük başçıya layiq olan sözlər isə bu gənc döyüşçüləri məst edə bilər. Hərgah Maqua bu sözləri eşitmək istəmirsə, kral zabiti dinməyə bilər.

Hindu cavan xanımların atlarını bir təhər yəhlərləyən yoldaşlarına etinasızlıqla bir neçə söz dedi; sonra kənara çəkildi və Dunkana xəlvətcə işarə etdi ki, onun dalınca getsin.

– Hərgah sənin sözlərin mənə layiqdirsə, onda de gəlsin, – deyə Maqua təklif etdi.

– Bic Tülkü sübut etdi ki, öz kanadalı babalarının ona verdiyi şərəfli ada layiqdir, – deyə Heyvord sözə başladı. – Mən onun çox ağıllı və fərasətli olduğunu görüb, bizim üçün çox yaxşılıq etmiş olduğunu başa düşürəm və minnətdarlıq etmək vaxtı çatdıqda onu unutmayaçağam. Bəli, Tülkü nəinki böyük başçıdır, o həm də öz düşmənlərini aldatmağı bacarır.

- Bəs Tülkü nə edibdir? – deyə hindu laqeydcəsinə soruşdu.
- Məgər o görmürdü ki, meşə gizlənmiş düşmənlərlə doludur? Məgər o başa düşmürdü ki, bu düşmənlərin yanından ilanın özü də xəlvətcə sürüşüb keçə bilməz; məgər Bic Tülkü quronların gözlərindən pərdə asmaq üçün yolu qəsdən azmamışdırmı? Maqua ilə pis rəftar edən və onu öz vıqvamlarından it kimi qovmuş olan öz qəbiləsinə, guya qayıtmaq istədiyini bildirmək üçün Maqua məgər özünü bicliyə vurmamışmı? Bəs biz nə etdik? Maquanın niyyətini başa düşdükdə məgər biz ona kömək etmədik? Bunun nəticəsində də quronlar məgər elə zənn etmədilərmi ki, ağ adam öz dostu olan Maquanı düşmən hesab edir? Buna nə deyə bilərsən, məgər düz demirəm? Amma elə ki, Bic Tülkü fərasətli tərpnə quronları aldatdı, elə ki, onların gözlərini bağladı, quronlar vaxtilə Maquaya çox pislik eləmiş olduqlarını və onu qaçıb moqauklara qoşulmağa məcbur etdiklərini unuttular. Onlar Maquanı çayın cənub sahilində əsirlərin yanında qoydular, özləri isə, ağılı itirmiş adamlar kimi, şimala tərəf getdilər. Mən bilirəm: Tülkü əsl tülkü kimi iş görmək istəyir. O, geri dönmək, qoca və dövlətli şotlandiyalının qızlarını aparıb özünə tapşırmaq istəyir. Bəli, bəli, Maqua, mən bunların hamısını başa düşürəm, sənənin bu ağıl və fərasətin üçün nə kimi böyük mükafata layiq olduğunu da fikirləşib tapmışam. Ən əvvəl Uilyam–Henri fortunun başçısı Tülküyə çox böyük bir xidmət və yaxşılıq üçün belə bir böyük başçının lazım bildiyi mükafatı verəcəkdir: Tülkünün qızıl medalı olacaq, onun barıt qabı doldurulacaq, çantasında Qorikan sahilinə səpələnmiş xırda daşlar qədər saysız–hesabsız dollar cingildəyəcəkdir; marallar başçının aldığı silahın gülləsindən qaçıb qurtara bilməyəcəklərini xəbər tutduqda gəlib onun əllərini yalayacaqlar. O ki, qaldı mənə, hələ də bilmirəm sənənin xəcalətindən nə yol ilə çıxım ki, qoca şotlandiyalıdan da səxavətli olum... Səbr elə. Mən... hə, mən sənə...
- Gün çıxan tərəfdən gəlmiş gənc başçı özü mənə nə verər?
- deyə quron Heyvordun dilinin dolaşdığını görüb soruşdu.
- Gənc başçıya gəldikdə o, Duzlu göldə yerləşən adalardan odlu suyun ağızını bu tərəfə çevirəcəkdir. Bu içki Maquanın vıq-

vamlarının qabağından axıb keçəcəkdir. Maquanın ürəyi tük kimi yüngül, nəfəsi isə yabanı ballıca ətrindən də şirin olanadək bu içki selinin arası kəsilməyəcəkdir.

Maqua Heyvordun duruxa–duruxa dediyi sözlərə ciddi qulaq asırdı. Gənc zabıt, guya Maquanın hiylə işlədib quronları aldatmış olduğunu zənn etdiyini söylədikdə Maquanın üzü ciddiləşdi; bu əlamət hindunun ehtiyat etdiyini göstərirdi. Heyvord Maquanı öz qəbiləsinin viqvamlarından qaçmağa məcbur edən təhqirləri xatırlatdıqda, Tülkünün gözlərində qəzəb odu parladi; bu zaman Dunkan başa düşdü ki, Maquanın lap boş damarını tapmışdır. Dunkan bu vəhşini hiyləgərcəsinə həm intiqama susadan, həm də onda tamahkarlıq oyadan sözləri dedikdə, hər halda Maquanı son dərəcə həvəsə gətirmişdi. Tülkü mükafat haqqında özünün sonuncu sualını sakitcə, hindulara məxsus adi bir təşəxxüslə verdi, lakin onun üzünün dalğın ifadəsindən anlamaq olardı ki, cavab çox ehtiyatla və hiyləgərcəsinə verilməlidir. Quron bir qədər susduqdan sonra əlini çiyindəki yaranın qaba sarğısına qoyub dedi:

– Məgər dostlar belə edirlər?

– Sən özün Uzun Karabini tanıyırsan, hərgah o düşməni öldürmək istəsə, onu belə yüngülcə yaralamaqla kifayətlənərmisi?

– Məgər delavarlar sevdikləri adama ilan kimi sürünə–sürünə yanaşırlar? Məgər onlar özlərini bicliyə vurub qəflətən zərbə endirirlər?

– Böyük İlan aldadıb tələyə salmaq istədiyi adama heç səs sala–sala yaxınlaşdı mı?

– Ağ başçı öz dostlarına tez–tezmi qabaqdan atəş açır?

– Hərgah ağ başçı doğrudan da qarşısında duran adamı öldürmək istəyirsə, onun atdığı güllə boşamı çıxar? – deyə Dunkan ustalıqla gülümsəyib cavab verdi.

Bu cəld sorğu–sualdan sonra onların hər ikisi səsini kəsdi və bu sükut xeyli davam etdi. Dunkan Maquanın tərəddüd etdiyini başa düşdü və öz qələbəsini sona çatdırmaq arzusu ilə yenə mükafatları sadalamaq istədi, lakin Maqua əlinin mənalı hərəkətilə onu danışmağa qoymayıb dedi:

– Bəsdir! Tülkü ağıllı başcıdır, nə eləsə sonra məlum olar. Get, amma ağzını açıb danışma. Maqua danışmağa başlayanda sən ona cavab verə bilərsən.

Heyvord gördü ki, Tülkü o biri quronlara ehtiyatla baxır; buna görə də cəld onun yanından uzaqlaşdı ki, quronlar onun Maqua ilə əlbir olduğunu zənn etməsinlər. Maqua atlara yaxınlaşdı və işarə ilə Heyvorda təklif etdi ki, Kora ilə Alisanın öz narra-qanzetlərinə minmələrinə kömək etsin. Kora və Alisa quronların qəzəbli üzlərini görməmək üçün qorxudan gözlərini yerə dikmişdilər; Dunkan onların ata minmələrinə kömək edərkən qəlbini dolduran yeni ümid haqqında onlara pıçıldayıb məlumat verdi.

Nəhəng başçının dalınca getmiş hindular Davidin atını aparmışdılar, buna görə də Hamut və Dunkan piyada getməyə məcbur idilər. Lakin Heyvord buna o qədər də təəssüf etmirdi; çünki yavaş getməklə bütün dəstəni yubada bilərdi. O, ümidlə dolu nəzərlərini hələ də Eduard fortuna tərəf yönəltdi və güman edirdi ki, meşədən gələn səslər xilaskarların yaxınlaşdığını xəbər verəcəkdir.

Hazırlıq qurtardıqdan sonra Maqua hamının qabağına düşüb yollandı. David onun dalınca gedirdi. Onlardan daha arxada bacılar gəlirdilər. Heyvord bacıların yanınca gedirdi, hindular isə əsirləri hər iki tərəfdən araya alıb lap axırda gəlirdilər. Onlar bir dəqiqə belə əsirləri gözdən qoymur, sayıqlıqlarını itirmirdilər.

Heç kəs dinmirdi, yalnız Dunkan hərdənbir Alisaya və Koraya ürək-dirək verirdi; Hamut isə yanıqlı–yanıqlı köksünü ötürməklə ürəyini boşaldırdı. Yolçular Uilyam–Henri fortuna gedən yola tamamilə əks istiqamətdə olan başqa bir yol ilə, cənuba tərəf yönəldilər. Bununla belə Heyvord təklif olunan mükafatı Maquanın bu tezliklə unuduğuna əsla inanmaq istəmirdi; bir də ki, quronun özü də gərək ehtiyatlı olaydı. Lakin yolçular göz işlədikcə uzanan qalın meşənin içi ilə mil–mil irəliləyərək hey yol gedirdilər; bu yorucu səfər qurtarmaq bilmirdi.

Kora, kəşfiyyatçının vidalaşarkən dediyi sözləri yadında saxlamışdı və fürsət tapan kimi ağac və ya kolların budağını qırmaq üçün əlini uzadırdı, lakin quronların sayıqlığı bu çətin və təhlükə-

kəli fikri yerinə yetirməyə hər dəfə mane olurdu. Bu gənc xanım, vəhşilərin ehtiyatla zillənən baxışını görcək, guya nədənsə qorxduğunu bildirmək üçün qəsdən diksinirdi və ya kostyumunu düzəltməyə başlayırdı. Kora yalnız bircə dəfə budaq sındıra bildi və həmin dəqiqə əlcəyinin bir tayını yerə salmaq onun ağına gəldi. Dostlar üçün edilən bu işarəni quronlardan biri gördü; bu hindu əlcəyi qaldırıb Koraya verdi və dərhal kolun qalan budaqlarını əzib sındırdı ki, sonralar bunu görənlər olsa, elə xəyal etsin ki, guya kolluğu meşənin qalın yerində azıb dolaşan bir heyvan əzib kor qoymuşdur. Bundan sonra həmin quron əlini elə bir qətiyyətlə tomahavkına uzatdı ki, Kora qorxdu və kolları nişanlamaq fikrindən daşındı.

Hinduların hər iki dəstəsində at var idi, buna görə də əsirlər daha ümid etmirdilər ki, köməyə gələnlər onları atların ləpirlərilə axtarıb tapa biləcəklər.

Hərgah qaş-qabaqlı Maqua Heyvordu heç olmasa bir az ürəkləndirsəydi, mayor onunla dil tapıb danışardı. Lakin Tülkü çox gec-gec dönüb dala baxırdı və yola düşəndən bəri bir dəfə də ağzını açıb bir söz deməmişdi. Tülkü yalnız günəşə görə və təkə yerli sakinlərin bələd olduqları güclə görünən şeylərə görə səmt seçərək şam meşəsinin otsuz yerlərilə gedir, ya da ırmaqlardan addayıb keçirdi; onun fəhm qüvvəsi və həssaslığı, təxminən quşun uçuş istiqaməti kimi düz olan bir istiqamətdə getməsinə kömək edirdi. O, bir dəfə də olsun ayaq saxlayıb fikrə getmədi. İstər çox çətinliklə sezilən balaca cığıra rast gəldikdə, istərsə də bu cığır tamamilə itdikdə, ya da çox tapdalanmış rahat bir yola çevrildikdə, Maqua bir dəfə də olsun addımlarını nə yavaşıtırdı, nə də sürətlənirdi; o, həmişə bir qərarda gedirdi.

Nəhayət, Maqua içərisində şırıltı ilə ırmaq axan dayaz dərədən keçdi və qabaqdakı dağa elə bir dik yamacla qalxmağa başladı ki, Kora və Alisa atdan düşməyə məcbur oldular. Yolçular təpənin başına çatdılar; bura seyrək ağacları olan dümdüz sahə idi. Maqua öz qara bədənini bu ağaclardan birinin altında sərələdi, görünür başqaları kimi o da dincəlmək istəyirdi.

XI fəsil

Maqua süni torpaq qalağına oxşayan, ehram şəkilli dik təpələrdən birini düşərgə üçün seçmişdi; Amerika düzənliklərində belə təpələrə tez-tez rast gəlmək olur, Maquanın seçdiyi təpənin zirvəsi düz sahə idi, onun yamaclarının biri çox dik idi. Təpə qəflətən edilən hər hansı bir basqına qarşı möhkəm və alınmaz mövqeyə oxşayırdı; yəqin buna görə də Maqua bu təpədə düşərgə salmağı qət etmişdi. Heyvord heç bir yerdən kömək gəlməyəcəyini özlüyündə qət edərək, bu təpəni laqeydliklə gözdən keçirir, onunla əsla maraqlanmırdı; az sonra o öz səfər yoldaşlarına təsəlli verib onları ürəkləndirməyə çalışaraq, bütün varlığı ilə onlara qayğı göstərməyə başladı. O, atları təpənin zirvəsindəki ağacların və kolların budaqlarına bağladı və onların yüyənlərini ağızlarından çıxardı ki, bu narraqanzətlər otlaya bilsinlər; sonra Heyvord qalan yeyinti şeylərini aparıb fıstıq ağacının altında süfrə açdı; ağacın üfqi budaqları gənc xanımların üstünə böyük bir talvar kimi kölgə salırdı.

Yolçular bütün yolu birbaşa, dayanmadan gəlmişdilər, bununla belə onlardan biri kolluqda azıb qalan cüyürü oxla vurub öldürmüş, bu heyvanı şaqqalayıb ən ləzzətli hissələrini çiyinə alaraq səbirlə buraya gətirmişdi. İndi həmin hindu və onun yoldaşları çiy əti əllərilə parçalayıb yeyirdilər; yalnız Maqua bu məclisdə iştirak etmirdi; o, bir kənarda oturmuşdu, görünür çox dərin xəyallara dalmışdı.

Hindunun öz aclığını, xüsusən asanlıqla rəf edə bildiyi dəqi-qələrdə öz nəfsini yeməkdən saxlaması, Heyvordun diqqətini cəlb etdi. Bu gənc elə zənn etdi ki, quron bu dəqiqələrdə yoldaşlarının diqqətini özündən yayındırmaq üçün ən asan bir yol fikirləşir. Dunkan, müvafiq bir mülahizə söyləyib quronun yaxşıca plan hazırlamasına kömək etmək arzusu ilə fıstıq ağacının altından çıxdı və heç bir məqsədi yoxmuş kimi Tülküyə tərəf getdi.

– Məgər Maqua üzü günə çox yol gəlməmişdir və hələ də kanadalılardan qorxur? – deyə Heyvord qurondan soruşdu və

özünü elə göstərdi ki, guya hindunun səmimiliyinə şübhə etmir. – Uilyam-Henri fortunun rəisi öz qızlarını gecə ikən görsə məgər çox sevinməz, məgər qızları üçün çəkdiyi dərd azalmaz, məgər onun mükafat vermək səxavəti artmaz?

– Olmaya solğun üzlü adamlar öz uşaqlarını gecə çox, səhərə yaxın isə az sevirilər? – deyə Maqua laqeydliklə soruşdu.

Heyvord düşünmədən etdiyi səhvi düzəltməyə çalışaraq:

– Əlbəttə yox, – deyə cavab verdi. – Doqrudur, ağ adamlar öz ulu babalarının qəbrini bəzən unudurlar, amma ata-ananın öz balalarına məhəbbəti heç zaman sönmür.

– Ağ saçlı atanın ürəyi yumşaqdırmı? O öz arvadlarının onun üçün doğduqları uşaqların fikrini çəkirmi, onlara görə qəmgin olurmu? O öz döyüşçülərlə rəhmsizcəsinə rəftar edir, onun üz-gözündən qəddarlıq yağır.

– O, tənbellərlə və işə can yandırmayan, başısoyuq əsgərlərlə amansız rəftar edir; amma Munro ayıq və igid adamlarla ədalətli və insan qədrini bilən bir rəis kimi rəftar edir. Mən mehriban və övladcanlı atalar çox görmüşəm, lakin ürəyində ata məhəbbəti coşub-daşan Munro kimi adamlara az rast gəlmişəm. Maqua, əlbəttə, sən bu qoca kişini yalnız əsgərlərə başçılıq etdiyi zaman görmüsən, mən isə onun öz qızlarından danışarkən gözlərindən necə yaş axdığıнын şahidi olmuşam...

Heyvord sözünü kəsdi; bayaqdan onun sözlərinə diqqətlə qulaq asan hindunun üzündə birdən-birə qəribə ifadə göründü ki, bunun səbəbini Heyvord başa düşə bilmədi. Əvvəl bu gənc elə zənn etdi ki, guya vəhşi ona vəd edilən hədiyyələr haqqında fikirləşir; lakin hindunun üzündən sevinc ifadəsi yavaş-yavaş silindi və onun üzündə qəzəbli, kinli bir təbəssüm əks etdi; bu isə, yəqin ki, tamahkarlığın deyil, başqa bir qüvvətli hissin ifadəsi idi.

– Mənə bax, – deyə quron dilləndi və onun üzü yenə də tamamilə sakit bir ifadə aldı, – ağsaç kişinin qarasaç qızının yanına get, de ki, Maqua onunla danışmaq istəyir.

Dunkan elə zənn etdi ki, tamahkar hindu vəd edilmiş mükafatların doğrudan da veriləcəyini bir daha yəqin etmək istəyir.

Odur ki, çarəsiz qalib indi gənc xanımların oturub dincəldikləri yerə yavaş-yavaş və həvəssiz olaraq getdi. Heyvord onlara yaxınlaşıb Maquanın arzusunu Koraya çatdırdı.

Kora qurona tərəf yönəldikdə Duncan onun yanında gedə-gedə dedi:

– Siz Maquanın nə istədiyini bilirsiniz. Buna görə də ona bolluca vədlər verin. Amma unutmayın ki, Maqua kimi adamlar cürəti və hünəri hər şeydən yüksək qiymətləndirirlər. Yaxşı olardı ki, ona siz də öz adınızdan bir şey vəd edəydiniz. Kora, unutmayın ki, həm sizin, həm də Alisanın həyatı özünüzü itirməməyinizdən və zirəkliyinizdən asılıdır.

– Bundan sizin də həyatınız asılı olacaqdır, Heyvord!

– Mən ölsəm də böyük bir iş olmaz. Mənim atam yoxdur ki, gözləri yolda qalsın; kədərli aqibətimdən xəbər tutub təəssüf edən dostlarım da az tapılar. Bu barədə yetər, hinduya gəlib çatdıq... Budur, Maqua, bu da sənin danışmaq istədiyiniz qız!

Hindu yavaş-yavaş yerindən qalxdı və bir dəqiqəyə qədər səssiz-səmirsiz dayandıqdan sonra, Heyvorda çəkilib getməyi işarə etdi və saymazyana dedi:

– Quron qadınlarla danışanda, onun qəbiləsi qulaqlarını tıxayır.

Duncan bu təklifə əməl etmək istəməyib tərəddüd göstərdi, lakin Kora xatircəmlik əlaməti olaraq gülümsəyib dedi:

– Heyvord, eşitdinizmi, hindu nə arzu edir? Gedin Alisanın yanına, qoymayın xiffət çəksin, planlarımızı da ona izah edin!

Kora gənc zabıt uzaqlaşanaqədər gözlədi və sonra qurona müraciət edib vüqarla dedi:

– Bic Tülkü Munronun qızına nə demək istəyir?

– Mənə bax, – deyərək hindu cavab verdi, demək istədiyi sözlərə gənc xanımı çox diqqətlə fikir verməyə məcbur etmək istəyirmiş kimi, əlini onun çiyinə qoydu; Kora isə sakitcə lakin qətiyyətlə vəhşidən kənara çəkildi. – Maqua göllərin ətrafında yaşayan qırmızı dərililə quronlar qəbiləsinin anadangəlmə başçısı və döyüşçüsüdür. Maqua ömründə birinci dəfə ağ üzlü adamlara rast gəlməmişdən əvvəl iyirmi qışın qarını yay günəşinin necə

əritdiyini və qar komalarını necə ırmağa döndərdiyini iyirmi dəfə görmüşdür. O zaman Maqua xoşbəxt idi! Sonra ağ adamlar Maquanın meşələrinə soxuldular, ona odlu su içməyi öyrətdilər, o da veyl və avara oldu. Onda quronlar Maquanı öz atalarının meşələrindən qovdular və qıllı bizon kimi onu təqib etməyə başladılar. Maqua gölün sahillərinə qaçıb gəldi və nəhayət, toplar şəhərini gördü. Burada Maqua ova çıxır və balıq tuturdu, axırda yerlilər onu buradakı meşədən də qovdular və düşmənlərin əlinə saldılar. Quronların anadangəlmə başçısı olan Maqua öz düşmənlərinin – moqauqların döyüşçüsü oldu.

Quron sözünü qurtardıqda, Kora ona:

– Mən bunların hamısını eşitmişəm, – dedi.

Maqua kimlər tərəfindən necə incidildiyini yadına salarkən daxilində coşan həyəcanı boğmağa çalışırdı. Sonra o, sözünə davam edib dedi:

– İndi görək bütün bu işlərdə Bic Tülkünün günahı varmı? Ona odlu suyu kim verdi? Onu kim alçaq adam elədi? Əlbəttə, ağ üzlü adamlar, sənin rəngində olan adamlar!

– Məgər bu mənim təqsirimdir ki, dünyada üzünün rəngi mənim üzümün rəngindən olan vicdansız adamlara rast gəlmək olur? – deyə Kora soruşdu.

– Yox, Maqua axmaq deyil, döyüşçüdür. Mən bilirəm, sən kimilər odlu içkini heç dillərinə də vurmurlar. Böyük ruh sənə ağıl vermişdir.

– Sənin başına gələn müsibətlərin və ya etdiyən səhvlərin nəticələrini yüngülləşdirmək üçün əlimdən nə gələr və ya mən nə deyə bilərəm?

– Mənə bax, – deyə hindu təkrar etdi və yenə arxayınlaşıb özünü çəkdi. – Fransız və ingilis atalar öz tomahavklarını torpaqdan qazıb çıxardıqda, Tülkü moqauqlara qoşuldu, öz qəbiləsinə qarşı çıxdı. Solğun sifətlilər qırmızı dərililəri ov ovladıqları meşələrdən qovub çıxartdılar; indi də hindu qəbilələri müharibə edəndə, onları döyüşə ağ adam aparır. Qorikanda böyük başçı olan sənin atan, bizim dəstəyə başçılıq edirdi. O, moqauqlara

cürbəcür əmrlər verirdi, moqauklar isə onun sözünə baxırdılar. O, elan etdi ki, hindu odlu su içib rəisin döyüşçülərinin çadırlarına gəlsə, onun bu hərəkəti bağışlanmayacaqdır. Maqua ehtiyatsızlıq edib nəfsini saxlamadı, odlu suyun dadına baxdı, bu içki isə onu Munronu komasına gətirib çıxardı. İndi qoy ağsaç kişinin qızı desin, başçı nə elədi?

– Başçı öz vədlərini unutmadı və günahkarı cəzalandırmaqla ədalətli iş gördü, – deyə cürətli gənc xanım cavab verdi.

– “Ədalətli!” – deyə hindu təkrar etdi və qızın sakit üzünə kinli-kinli baxdı. – Özü yamanlıq elədiyi halda başqasını cəzalandırmaq məgər ədalətdir? Maquanın ağı başından çıxmışdı, heç özünü bilmirdi, onun özü heç bir şey eləmir, heç bir söz də demirdi. Onu hər cür yollara salan, onu dedirdən odlu su idi. Munro buna inanmadı, üzü solğun adamların gözləri qabağında quronların başçısının əl-qolunu bağladılar və onu it kimi kötəklədilər.

Kora bilmirdi bu sözlərə necə cavab versin, buna görə də dinmirdi.

Maqua rəngli naxışlar vurulmuş sinəsini örtən nazik çiti qoparıb sinəsini göstərərək sözünə davam etdi:

– Bura, bıçaq və güllə yaralarının yerinə bax. Belə yaralar vurulmuş hər bir döyüşçü bunların yerini bütün qəbilə qarşısında fəxrlə açıb göstərər, amma ağsaç kişinin təqsiri üzündən quronların başçısının kürəyində zolaqlar qalmışdır, o da bu zolaqları ağların rəngbərəng parçaları ilə örtüb gizlətməyə çalışır.

– Mən elə bilirdim hindu başçısı dözümlüdür, – deyə Kora bildirdi, – bədəninin çəkdiyi ağırlardan heç ruhu da inciməz.

Qırmızı dərili vəhşi bədənindəki dərin çapığı barmağı ilə göstərərək dedi:

– Çippeveylər¹ Maquanı sütuna sarıyıb ona bax bu yaranı vuranda, quron onların lap gözlərinin içinə baxıb gülür və deyirdi ki, adamın bədəninə ancaq qadınlar belə ağrısız bıçaqlayarlardı. O dəqiqələrdə Maquanın ruhu buludların arasında idi. Amma Maqua elə ki, Munronun zərbələrini hiss etməyə başladı,

¹ Çippeveylər – sayca çox olan hindu tayfasıdır.

onun təhqir edilən ruhu qayın ağacı altında yatıb qaldı. Quronun ruhu heç vaxt keflənməz və heç bir şeyi yaddan çıxarmaz.

– Onun dərini yadından çıxarmaq olar! Hərgah mənim atam sənəin barəndə insafsızlıq etmişdirsə, sən ona sübut et ki, təhqir olunmağını bağışlayıb, onun qızlarını özünə qaytarmaq hindunun əlindən gələn işdir. Mayor Heyvord sənə deyib...

Maqua başını hirsli-hirsli buladı; o, ürəyində nifrət etdiyini bir də eşitmək istəmirdi.

Kora başa düşmüşdü ki, bu vəhşi çox dəliqanlı olan Dunkanı kələk işlədib yamanca aldatmışdır; o, bir neçə dəqiqədən sonra yorucu sükutu pozaraq:

– Bəs nə tələb edirsən? – deyə qurondan soruşdu.

– Mən quronun xoşuna gələni tələb edirəm, – deyə vəhşi cavab verdi. – Yaxşılığa-yaxşılıq, yamanlığa-yamanlıq!

– Deməli, Munro səni incitdiyinə görə, sən də onun kimsəsiz aciz qızlarından intiqam almaq istəyirsən, eləmi? Qocanın yanına gedib ondan əvəz tələb etmək igid kişiyyə yaraşmazmı?

Vəhşi:

– Solğun üzlü adamların qolları uzun, bıçaqları itidir, – deyib, kinli-kinli güldü. – Özünü Munronun döyüşçülərinin gülləsi qabağına vermək Tülkünün nəyinə lazımdır, hazır ağsaçın canı Tülkünün əlindədir də!

Kora qəti və sakit danışmaq üçün var gücünü toplayaraq:

– Maqua, de gorum nə etmək istəyirsən? – deyə soruşdu. – Bizi meşənin qalın bir yerinəmi aparmaq istəyirsən, yoxsa bizim barəmizdə daha çirkin bir iş görmək fikrindəsən? Məgər elə bəxşişlər yoxdurmu ki sənəin incikliyini yadından çıxarsın və ürəyini yumşaltsın? Səndən xahiş edirəm, heç olmasa mənəim yazıq bacımdan əl çək, bütün acığımı məndən çıx. Onu buraxsan mal-dövlət sahibi olarsan; bütün qəzəbini ancaq bircə bədbəxtin başına yağdırıb qızasını ondan al, ürəyin də soyusun. Hərgah bizim qoca atamız qızlarının ikisini də birdən itirsə, yəqin ki, bu dərddə tab gətirməyib ölür. Onda Tülküyə kim bolluca bəxşiş verir?

– Mənə bax, – deyə quron yenə dilləndi. – Alagöz qız Qorikan sahilinə qayıdacaq və bütün əhvalatı qoca başçıya nağil edər-

cəkdir, ancaq bu şərtlə ki, qarasaç qız ulu babalarının Böyük ruhuna and içsin ki, yalan deməyəcəkdir.

Kora öz qadınlıq vüqarı ilə və özünü mülayim aparmaqla vəhşinin qəzəbini soyutmağa çalışaraq:

– Mən nə vəd etməliyəm? – deyə soruşdu.

– Maqua quronları qoyub getdikdə, onun arvadını başqa bir başçıya verdilər. İndi Maqua yenidən quronlarla dostlaşmışdır və öz qəbiləsinin qəbirləri olan yerə, böyük gölün sahillərinə qayıdacaqdır. İngilis rəhbərinin qızı Maqua ilə birlikdə getməli və onun vıqvamında həmişəlik qalıb yaşamalıdır.

Vüqarlı Kora bütün daxilini gəmirən hiddət hissini boğaraq hindudan mülayimliklə soruşdu:

– Sevmədiyi bir arvadı, yad qəbilədən, solğun üzlülər qəbiləsindən olan arvadı öz mənzilində saxlamaq Maqua üçün xoş olarmı? Mənim fikrimcə, Maqua Munronun verdiyi qızılı alıb, bəxşislərlə bir quron qızının ürəyini ələ gətirsə, daha yaxşı iş görmüş olar.

Hindu susub bir müddət heç bir söz demədi və Koranın üzünə elə bir nəzər saldı ki, qız xəcalətindən gözlərini yerə dikdi. Sonra hindu, kamına çatan adama məxsus kinli bir sevinclə cavab verdi:

– Belə halda quronun kürəyi yenə ağrısı onun bütün əziyyətlərinə qatlaşa bilən bir arvadı olardı. Munronun gözəl qızı Maqua üçün su gətirərdi, onun taxılını biçib–döyərdi, onun üçün yemək bişirərdi. Saçı ağarmış başçının bədəni topların arasında yatardı, Bic Tülkü isə onun canını əlində saxlardı.

– Yırtıcı! Sənə verilən o ada tamamilə layiqsən! – deyərək, Kora hirsini boğa bilməyib qışqırdı. – Yalnız şeytan belə intiqam alar. Amma yanılırsan: sən özünü çox güclü hesab edirsən. Doğrudur, Munronun canı sənin əlindədir, lakin sənin qəzəbin və kinin nə qədər çox olsa da, Munronun canı səndən qorxmaz!

Quron gənc xanımın bu cürətli sözlərinə kinayə ilə gülümsədi; onun üzünün bu ifadəsi fikrindən dönmək istəmədiyini sübut edirdi; o, işarə ilə bildirdi ki, danışığı qurtarmışdır. Kora vəhşi ilə sərt danışdığına peşman olmuşdu, lakin Maqua yerindən qalxıb

yoldaşlarının yanına getdi. Heyvord çox həyəcanlı olan gənc xanıma tərəf yüyürüb gəldi və bayaqdan diqqətlə izlədiyi söhbətin nəticəsini soruşdu. Kora Alisanı qorxutmaq istəmədiyinə görə, Dunkana açıq cavab verməyib işin mahiyyətini gizlətdi; lakin, mayor qızın üzünün ifadəsindən başa düşdü ki, söhbət uğursuz olmuşdur; Koranın hindulara təlaşla baxması da bunu sübut edirdi. Alisa öz aqibətləri barəsində bacısına dalbadal suallar verirdi, lakin Kora cavab əvəzinə yalnız əlini qırmızı dərilili adamların oturduqları yerə uzatdı, kiçik bacısını bağına basıb getdikcə güclənən bir həyəcanla pıçıldadı:

– Sən öz suallarının cavabını orada, orada, onların üzündə görürsən... Səbr edək görək axırı nə olar.

Koranın bədəninin əsməsi və duruxa-duruxa pıçıldaması işin nə yerdə olduğunu çox aydın göstərirdi və bu barədə uzun-uzadı izahat verməyə ehtiyac qalmırdı. Əsirlər o andan etibarən gözlərini hinduların oturduqları yerə zillədilər, çünki orada əsirlərin ölüm-dirim məsələsi həll edilməkdə idi.

Maqua, bayaqdan doymaq bilmədən yeyən, indi isə istirahət edən o biri vəhşilərə çatdıqda ayaq saxladı. O, hindu başçısına xas olan bir təşəxxüslə danışmağa başladı. Maquanın ağzından birinci sözlər çıxan kimi vəhşilər qədlərini düzəldib ona hörmətlə qulaq asmağa başladılar. Quron öz ana ləhcəsində danışır-
dı, buna görə də ağlar onun nə demək istədiyini yalnız əl hərəkətlərinə görə təxmin edə bilərdilər.

Maquanın əllərinin hərəkətinə və səsinin ahənginə görə əvvəlcə elə zənn etmək olardı ki, o çox sakit danışır. Maqua öz yoldaşlarının diqqətini cəlb edib onları çox həvəsləndirdikdən sonra isə əlini böyük göllər tərəfə tez-tez uzatmağa başladı; buna görə də Heyvord elə zənn etdi ki, Maqua quronların vətəmindən və onların qəbiləsindən danışır. Maquanı dinləyən vəhşilər, görünür, onun fikrini bəyənidilər, çünki arabir “xuq” deyər qışqırır və bir-birinin üzünə baxırdılar. Tülkü çox hiyləgər olduğuna görə, ilk sözlərinin göstərdiyi təsirdən dərhal istifadə etmək fikrinə düşdü.

İndi bu vəhşi, “kanadalı ataların” düşmənlərlə vuruşmaq üçün, quronların müxtəlif quşlar və heyvanlarla dolu ucsuz-bucaqsız meşələrini və mehriban kəndlərini tərk edib uzun və əziyyətli yol gəlmələrindən söhbət salmışdı. O, dəstədəki döyüşçülərin adlarını bir-bir çəkir, onlardan hər birinin igidliyindən və ən yaxşı sifətlərindən danışır, onların necə yaralanmalarını, nə qədər skalp soyduqlarını xatırladırdı. Bu hiyləgər hindu hər dəfə qarşısındakı vəhşilərin birinin adını çəkərkən, həmin döyüşçü öyünüb fərəhlənir və onun qaramtul üzünü qızarırdı; lakin tərif edilən bu adam yersiz təvazökarlıq və tərəddüd göstərmədən, Maquanın sözlərinin doğru olduğunu cürbəcür hərəkətlərlə və nidaları ilə təsdiq edirdi. Birdən Maquanın səsi yavaşdı; öz qəbilə adamlarının şanlı igidliklərindən və qələbələrindən danışarkən, bu başçının səsinə hiss edilən sevinc və iftixardan indi heç bir əsər-ələmət qalmadı. O, Qlenn şalələsini, əl çatmaz qayalı adanı, onun mağaralarını, Qlenn çayının saysız-hesabsız iti axan yerlərini və burulğanlarını təsvir edirdi. Nəhayət, “Uzun Karabin” adını çəkdi və hindular, quronların sevmədikləri bu adı eşidərkən, ağız-ağıza verib hiddətlə qışqırdılar; xeyli uzanan bu əsgəri çağırış təpənin ətəyindəki meşədə əks edib kəsilənədək, Maqua gözlədi. O, gənc əsir zabiti göstərdi və Heyvordun öz əliylə uçuşma atdığı hindu döyüşçünün ölümünü təsvir etməyə başladı. Bundan sonra, başçı göylə yer arasında asılı qalan hindunun başına gələnləri xatırlatdı, hətta onun məhvinin bütün dəhşətli mənzərəsini cürbəcür hərəkətlərlə təsvir etdi. Maqua ağaclardan birinin budağından yapışdı, həmin bədbəxtin ömrünün son dəqiqələrini, bədəninə necə titrədiyini və hətta, onun ölümünü təqlid edib göstərdi. Dostlardan hər birinin də necə məhv olduğunu danışdı, öldürülən hinduların mərdliyini və səxavətli olduğunu xatırlatdı. Hindu bu əhvalatı nəql edib qurtardıqdan sonra səsinə yenidən dəyişdirdi; indi onun səsi sakit, kədərli, yanıqlı idi; bu səs eyni zamanda məlahətli idi. Maqua öldürülənlərin arvadlarından və uşaqlarından, onların kimsəsizliyindən, kədərindən danışdı, axırda döyüşçülərin borcunu xatır-

latdı, t hqr edildikl rin  görə intiqam almalı olduqlarını söylədi. Maqua səsini birdən ucaldıb çox qəzəbli danıřmağa bařladı v   z uzun nitqini tam bir sıra həyəcanlandırıcı suallarla qurtardı:

– Məgər quronlar itdirl r ki, bütün bu əziyyətlərə d zs nl r? Maquanın arvadına kim deyəcəkdir ki, onun skalpı balıqlara qis-m t oldu, dođma qəbiləsi isə onun  l m   c n intiqam almadı? Kim  z əlini d řm n qanına boyamadan Vassavatimin anasının g z n  görünməyə cürət edər? Qocalarımız bizdən: bəs d řm n-lərin skalpları hanı? – deyə soruřduqda, əlimizdə isə bir  eng  belə d řm n saçı olmadıqda, biz qocalara n  cavab verəcəyik? Qadınlar bizi barmaqları ilə göstərib rüsvay edəcəklər. Quronun adı l k l nmiřdir, bu l k ni d řm n qanı ilə yumaq lazımdır.

Havaya yayılan quduz bađırtılar Maquanın səsini  řitm y  mane oldu; v řil r bařa d řd l r ki, indi onların intiqam almaq fürsəti vardır. Onların hamısı oturduđu yerdən qalxdı,  z q z b-lərini v řic sin  bađırtılarla bildirməyə bařladı. V řil r x n-c rl rini qınından çıxardılar, tomahavklarını yuxarı qaldırdılar v  yüyürə-yüyürə əsirlərin  st n  cumdular. Heyvord Koranı v  Alisanı qorumaq  c n  z n  qabağa verdi və qırmızı dərililər-dən birini tutub gücü gəldikcə sıxdı.  sirin gözlənilmədən m qa-vim t göstərməsi Maquanın da mübarizəyə qořulmasına imkan verdi. O, nə isə qıřqırdı v  v řil rin diqqətini  z n  cəlb etdi. Tülkü hiyləgər sözlər deyib, əsirlərin dərhal öldürülməsinə mane oldu və bu b db xtl r  daha çox əziyyət vermək  c n v řil ri dilə tuta bildi. Quronlar onun təklifini bađıra-bađıra, řadlıqla qarřıladılar.

Onlardan ikisi dərhal Heyvordun  st n  atıldı,  c nc s  isə yöndəmsiz nəgmə müəllimini yaxaladı. Lakin, ađların hec biri qəti m bariz siz təslim olmadı, halbuki, belə mübarizə faydasız idi. Hətta, zəif David  z d řm nini yerə yıxdı. Yalnız  c nc  quron Davidin  l qolunu bađlayıb köməyə gəldikdən sonra, quron-lar Heyvorda üstün g l  bildilər. Bundan sonra, Dulkanın qollarını dala burdular, onu ađacın gövdəsinə bađladılar; bu həmin ađac idi ki, Maqua quronun  l m n  cürbəcür hərəkətlərlə təsvir

edərkən, onun budaqlarından tutub sallanmışdı. Gənc zabit özünə gəldikdə gördü ki, Koranı da sağ tərəfində olan ağaca bağlamışlar. Koranın rəngi qaçmışdı. O, çox həyəcanlı idi, lakin düşmənlərin hər bir hərəkətini diqqətlə, igidcəsinə izləyirdi. Duncan sol tərəfində Alisanı gördü; bu sarışın saçlı qızın zərif bədənini şam ağacına yalnız söyüd çubuqları ilə bağlanmışdı; qızın heydən düşmüş qıçları bədəninə ağırlığına tab gətirmirdi. David ömründə birinci dəfə mübarizəyə girişmişdi, indi isə çox dərin fikirlərə dalmışdı və bilmirdi onun bu hərəkəti əsl xristiana yaraşarmı!

Bu vaxt quronlar öz dəhşətli planlarını yerinə yetirməyə başladılar. Onların bəziləri tonqal qalamaq üçün çır-çırpını və qollubudaqlı ağacları üst-üstə yığdılar; o biriləri iki cavan ağacı, başı yerə dəyənədək əydilər; onlar Heyvordun qollarını bu ağacların budaqlarına bağlayıb, sonra ağacları buraxmaq istəyirdilər. Lakin Maqua çox həzz almaq üçün, daha qəddar və dəhşətli bir yolla intiqam almaq fikrində idi.

Maquanın yoldaşları hamıya məlum olan bu işgəncə alətini əsirlərin gözləri qarşısında hazırladıqları zaman, Bic Tülkü Koraya yaxınlaşdı və onun üçün nə kimi cəza hazırlandığını kinli bir qəzəblə göstərib dedi:

– Hə, Munronun qızı buna nə deyər? Onun başı çox gözəldir, Bic Tülkünün viqvamında balışa qoyulmağa layiq deyil, eləmi?

– Bu qanıçən nə demək istəyir? – deyə heyrətə düşmüş Heyvord soruşdu.

Gənc xanım:

– Heç bir şey, – deyə qəti cavab verdi. – O, vəhşidir və sözü-nün dalını-qabağını bilmir. Nadan olduğu üçün onu bağışlamaq lazımdır.

Qəddar quron Koranın sözlərinin mənasını başa düşməyərək dedi:

– Bağışlamaq. – Bunu görməzsən! Hindunun hafizəsi ağzülülərin qollarından uzundur. De görüm, sarışın saçlı qızı atasının yanına göndərimmi? Sən Maqua üçün su gətirmək və çörək bişirməkdən ötrü onun dalınca böyük göllərə tərəf gedərsənmi?

Kora işarə ilə tələb etdi ki, Maqua kənara çəkilsin, çünki Koranın ona qarşı nifrəti coşub daşmışdı. O:

– Çəkil get, – deyə elə bir qətiyyət göstərdi ki, qəddar vəhşi onun bu qətiyyəti qarşısında aciz qaldı. – Sən həyatımın son dəqiqələrini də qəlbimdə sənə qarşı coşan nifrət hissilə zəhərləyirsən.

Lakin Maqua kinayə ilə Alisanı göstərərək dedi:

– Baxın! Uşaq ağlayır! Onun hələ ölmək vaxtı deyil! Gəlin onu Munronun yanına göndərək, qoy qocanın ağarmış saçlarını darasın və pis günündə ona dayaq olsun.

Kora özünü saxlaya bilməyib kiçik bacısına baxdı və onun gözlərində yalvarıcı bir ifadə sezdi: bu işə, Alisada yaşamaq arzusunun nə qədər qüvvətli olduğunu aydın göstərirdi.

Alisa titrək səslə:

– O nə deyir, əziz Kora, – deyə soruşdu. – Deyəsən o dedi ki, məni atamın yanına göndərmək istəyir, eləmi?

Kora balaca bacısının üzünə xeyli baxdı və onun üzündə bir-birinə zidd olan qüvvətli hisslərin mübarizəsi əks etdi. Nəhayət o, bayaqkı qətiyyətini itirmiş bir səslə dilləndi; indi onun səsinə də ancaq analıq nəvazişi hiss edilirdi. O deyirdi:

– Alisa, quron hər ikimizin sağ qalmasını təklif edir... hələ, bundan da böyük bir vəd verir: o, Dunkanı da, bizim misilsiz Dunkanımızı da azad edər, onu da, səni də dostlarımızın... atamızın yanına... bədbəxt atamızın yanına göndərər, amma bu şərtlə mən razı olam ki...

Koranın səsi titrəyib kəsildi. Alisa ona müraciətlə:

– Sözü nü yarımçıq qoyma, Kora! – dedi. – Hərgah sən razı olsan, – nəyə razı olsan? Kaş ki, o mənə təklif edəydi! Səni xilas etmək üçün, sənin gedib qoca atamıza təsəlli verə bilməyin üçün, Dunkanı azad etmək üçün... allah bilir ki, ölümümə razı olardım!

Kora bir qədər qəti və sakit səslə:

– Ölmək? – deyə qəmgin-qəmgin soruşdu. – Ölüm mənim üçün onun təklifindən qat-qat asan olardı. Kim bilir, bəlkə də iş ölümlə qurtaracaq... O, istəyir ki, – deyə Kora sözünə davam

etdi, – o, tələb edir ki, mən onun arvadı olum. Alisa, mənim əzizim, sevimli bacım, siz də, mayor Heyvord, mənə məsləhət verib kömək eləyin. Siz Alisanı və özünüzü belə bir qurban bahasına xilas etmək istəyirsinizmi? Alisa, sən sağ qalmağının nəyin bahasına tamam olduğunu bilə-bilə istərdinmi ki, canını mənim köməyimlə xilas edəsən? Siz necə, Dunkan? Deyin, mənə məsləhət verin, necə istəyirsiniz elə də edin, mən bütünlüklə sizin ixtiyarınızdayam.

– Mən razıyammi? – deyə gənc zabit heyratlə və hiddətlə qışqırıb cavab verdi. – Kora, Kora! Görürəm, siz başımıza gələn fəlakətə istehza edirsiniz! Yox, belə dəhşətli yol ilə xilas olmağı yadınızdan çıxarın, hətta bunu fikirləşməyin özü ölümdən min dəfə ağırdır!

– Mən yaxşı bilirdim ki, siz məhz belə cavab verəcəksiniz! – deyə Kora ürək sözünü bildirdi; onun yanaqlarına al qızartı çökdü, gözlərində isə qəlbinin dərinliyindən baş qaldıran gizli bir hissini qığılıcımlı parladi.

– Bəs mənim Alisam nə deyir? Sənin xatirinə mən hər bir şeyə razı olaram...

Heyvord və Kora balaca bacımın cavabını gözləyirdilər; lakin Alisanın qolları hərəkətsiz halda sallanıb qalmışdı, yalnız barmaqları əsəbiliklə tərپənirdi; onun sarışın saçlı gözəl başı sinəsinə düşmüşdü; sanki qızda heç bir həyat əsəri yox idi, halbuki bütün varlığı həyəcan içərisində çırpınırdı. Nəhayət, Alisanın başı yavaş-yavaş qalxmağa başladı və yüngülcə yırğalandı.

– Yox, yox, yox, bir yerdə yaşadığımız kimi bir yerdə də ölməyimiz hamısından yaxşıdır.

– Aha, indi ki belədir, öl! – deyə Maqua qışqırdı və əlindəki tomahavkı bu imdadsız sarışın qıza atdı.

Quron Alisanın mətinliyini və mərdliyini gördükdə daha qəzəbini saxlaya bilməyib dişlərini bir-birinə qıcadı, çünki bu əsir qızı indiyədək ən zəif, ən aciz və qorxaq bir məxluq hesab edirdi. Maquanın atdığı tomahavk Heyvordun üzünün yanından vıyıltı ilə keçib, Alisanın qızılı rəngə çalan saçından bir çəngə

kəsdi və onun başının üstündə ağacın gövdəsinə sancılıb titrədi. Vəhşinin bu zalimliyi Dunkanı son dərəcə qəzəbləndirdi. O, var gücünü toplayıb ağlagəlməz bir qüvvə ilə kəndirlərini qırdı və Alisanı daha sərrast zərbə ilə vurub öldürmək istəyən, buna görə də bağıra-bağıra onu nişan alan hindunun üstünə cumdu. Mübarizə başlandı; Dunkanla hindu ikisi də yerə yıxıldı. Qırmızı dərililə hindunun çılpaq bədəni Heyvordun əlindən sürüşüb çıxdı, hindu mayorun əlindən qurtarıb ayağa qalxdı və dizini gənc zabitin sinəsinə basıb iri bədəninin bütün ağırlığını onun üstünə yıxdı. Dunkan xəncərin havada parıldadığını gördü. Bu anda onun başının üstündən nə isə vıyıldayıb keçdi və dərhal tüfəng atəşinin səsi eşidildi. Heyvord sinəsinin ağırlıqdan xilas olduğunu hiss etdi və düşmənin üzündə bayaqkı qəzəbin əvəzinə dəhşət ifadəsini gördü, hindunun cansız cəsədi Heyvordla yanaşı, quru yarpaqların üstünə yıxıldı.

XII fəsil

Quronlar, yoldaşlarından birinin qəflətən ölməsindən mütəəssir olub bir anlığa keyidilər. Lakin, düşmənlə pəncələşən dostu xilas etmək üçün atdığı güllənin dosta dəyməsindən qorxmayan və belə şəraitdə düşməni güllə ilə vurmağa cəsarət edən əlin fəlakətli sərrastlığını gördükdə, quronların hamısı bir ağızdan “Uzun Karabin” – deyə qışqırdı. Bu səsə, ehtiyatsız vəhşilərin öz silahlarını yığdıqları seyrək ağaclıqdan ucalan bağırta cavab verdi. Quronlar göz açıb yummağa macal tapmamış, Şahingöz onların qarşısında göründü. Sevdii tüfəngi ikinci dəfə doldurmağa onun vaxtı olmamışdı; buna görə də Şahingöz tüfəngi ağac kimi əlində fırlada-fırlada quronların üstünə gəlirdi və heyrət içində donub qalmış qırmızı dərililərə sürətlə yaxınlaşmaqda idi. Lakin, Şahingöz nə qədər cəld yerisə də, qıvraq və qüvvətli bir adam kəşfiyyatçını qabaqlayıb, özünü misilsiz bir cürətlə quronların lap içərisinə vurdu, tomahavkını havada tovlaya-tovlaya, parıldayan xəncərini oynada-oynada Koranın yanında

dayandı. Quronlar hələ özlərinə gəlməmiş, onların arasına ölüm kabusuna oxşayan bir adam da girdi. O, keyiyib mat qalan hinduların yanından şütüyüb keçərək, Koranın o biri yanını kəsdi. Ağlara əzab verən zalim vəhşilər bu şücaətli adamların hünərini görüb geri çəkildilər. Təəccüb səsləri ucaldı, sonra quronların canına dəhşətli qorxu salan adlar eşidildi:

– Cəldqaçan Maral! Böyük İlan!

Yalnız ehtiyatlı və sayıq Maqua özünü itirmədi. O, balaca meydançanı iti bir baxışla süzdü, hansı tərəfdən hücum edildiyini başa düşdü, yoldaşlarını döyüşə çağırmaqla, habelə özü nümunə göstərməklə onları ruhlandırırdı, uzun xəncərini çəkib qışqıra-qışqıra Çinqaçkukun üstünə cumdu. Bu hərəkət ümumi vuruşmanın başlanması üçün siqnal oldu. Nə bu tərəfin, nə də o biri tərəfin atəş silahı yox idi, buna görə də əlbəyaxa mübarizə gəirdi.

Unkas düşmənin nərəsinə cavab verib, quronlardan birinə hücum etdi və sərrast balta zərbəsilə onun başını əzdi. Heyvord Maquanın tomahavkını ağacın gövdəsindən qoparıb döyüşə girdi. İndi hər iki tərəfdən vuruşanların sayı bərabər idi, buna görə də onların hər biri öz düşmənilə təkbətək vuruşurdu. Zərbələr ildırım sürətilə və tufan kimi qəzəblə endirilirdi. Az sonra kəşfiyyətçi quronlardan birini də vurub yerə sərđi.

Heyvord düşmənlə qarşılaşma dəqiqəsini gözləməyərək, tomahavkı gücü gəldikcə düşməne atdı. Bu silah hindunun alnına yalnız küt tərəfilə dəydi, zərbə hindunu bir anlığa gicəlləndirdi. Gənc zabit bu müvəffəqiyyətdən ruhlanaraq öz düşməninin üstünə əliyalın yüyürdü, lakin bu cürətli hərəkətin düşüncəsizlik olduğunu dərhal başa düşdü, çünki qəzəbli quronun əlində parıldayan xəncərin zərbələrindən özünü müdafiə etməli oldu. Xoşbəxtlikdən Duncan öz düşməninə qucaqlamağa müvəffəq oldu; o hindunun qollarını sinəsinə bərk-bərk sıxaraq, xəncərin tiyəsini özündən kənar etdi. Lakin Heyvord taqətdən düşməyə başladı. Gənc mayor hiss etdi ki, düşməni bu vəziyyətdə çox saxlaya bilməyəcəkdir. Bu anda Duncan ucadan haray səsi eşitdi:

– Öldürün bu veylləri! Lənətə gəlmiş minqlərə rəhm etməyin!

Daha sonra Şahingöz öz tufənginin qundağını Heyvordun düşməninin açıq başına gücü gəldikcə endirdi; quronun qolları boşaldı; o mayorun qucağından sürüşüb tirtap yerə sərildi və dərhal canı çıxdı.

Unkas düşmənlərin birini öldürdükdən sonra, şir kimi nəre çəkib o birinin üstünə cumdu. Birinci vuruşmada iştirak etməyən beşinci quron bir an durub baxdıqdan sonra, dörd tərəfdə qızğın vuruş getdiyini görüb, yarımçıq qalan intiqamı başa çatdırmaq fikrinə düşdü. O, bağıra-bağıra imdadsız Koranın üstünə hücum etdi və hələ uzaqdan öz iti baltasını ona atdı. Tomahavk gənc qızın yalnız çiyinə dəydi, Koranı ağaca sarıyan söyüd çubuqlarını kəsdi, nəticədə Kora azad oldu. Kora vəhşinin əlindən qurtara bildi; o öz canından keçib özünü Alisaya yetirdi, bacısını əsirlikdə saxlayan çubuqları, işə alıxmamış barmaqları ilə, tələsə-tələsə qırmağa çalışdı. Bacının bu alicənab sədaqəti hər bir kəsə təsir edə bilirdi, lakin quronun qəlbində insani hisslərdən heç bir əsər-ələmət yox idi. O, Koranı, dağılmış sıx saçlarından yapışıb dartaraq, Alisadan ayırdı, qəddarlıqla fırladıb üzünü üstə yıxdı. Vəhşi, Koranın qıvrılan qara saçlarını pəncələyib qəzəbli qəhqəhə ilə yuxarı dartdı. Onun xəncərinin tiyəsi Koranın qəşəng başının üstündə dolandı. Lakin belə quduzcasına zövq almaq vəhşiyə bəhə oturdu; o, istədiyi cinayəti törətmək fürsətini fəvqə verdi. Onu Unkasın iti gözləri gördü. Gənc mogikan sanki uçub havaya qalxdı və ildırım sürətilə düşmənin üstünə atılaraq, onu gənc xanımdan kənara itələyib yıxdı. Unkas bu təkəni çox qüvvətlə vurduğuna görə özü də düşmənin yanına yıxıldı. Hər iki rəqib eyni bir vaxtda sıçrayıb ayağa qalxdı, onların xəncərləri havada parıldadı; onların hər ikisi qanına qəltan oldu. Lakin vuruşma çox tez qurtardı. Unkasın iti xəncəri düşmənin ürəyinə sancıldıqda, Heyvordun tomahavkı və Şahingözün tufənginin qundağını quronun kəlləsinə endi.

Döyüş qurtarmışdı, lakin Bic Tülkü ilə Böyük İlan arasında mübarizə hələ də davam edirdi. Bu döyüşçülərin hər ikisi fərsətli, aldığı ləqəbə layiq idi. Onlar hələ vuruşmağa başlamazdan

əvvəl bir-birinin qarşısında səssiz-səmirsiz və hərəkətsiz dayandılar, onların hər biri öz tomahavkını düşməninə atdı və özünü düşmən zərbəsindən çox cəld yayındırdı; nəhayət, onlar qəflətən bir-birinin üstünə atıldılar, möhkəm qucaqlaşmış halda yerə yıxıldılar və ilan kimi qıvrılmağa başladılar. Qalıblar öz düşmənlərinin nəfəsini kəsdikdə, hələ Böyük İlanla Bic Tülkünün çarpışdığı yerdə havanı bulud kimi bürüyən tozdan və yarpaqlardan başqa bir şey görünmürdü. Bu toz buludu kiçik meydançanın ortasından ətrafa süzüb gedirdi, sanki onu qasırğa qabağına qatıb aparırdı. Heyvord, Şahingöz və Unkas dərhal toz buluduna tərəf yüyürdülər. Lakin Unkas öz atasının çoxdankı düşməninə xəncərlə vurub öldürmək üçün bu qalın toz pərdəsini nüfuzedicisi bir baxışla yarıb keçməyə əbəs səy edirdi; Şahingözün zəhmli tüfəngi nahaq yerə nişan almışdı, Dunkanın öz qüvvətli əllərilə qurunu tutub sıxmağa çalışması faydasız idi. Toza və qana bulaşmış rəqiblər bir-birini dəhşətli qüvvətlə sıxıb boğmaqda idilər; onlar bir-birinə o qədər sıx yapışib eşələnirdilər ki, elə bil yerdə bircə adamın bədəni sürünürdü. Qoca mogikanın skeletə oxşayan fiquru və qurunun qaramtil bədəni o qədər tez-tez çevrilirdi ki, Çinçaçkukun dostları onun düşməninə zərbə endirmək üçün bircə saniyəlik fürsəti ələ keçirə bilmirdilər. Maquanın gözləri əfsanəvi əjdaha gözləri kimi tez-tez yanıb sönürdü. Tülkü bu mübarizənin nə ilə nəticələncəyini sanki öz düşmənlərinin üzünün ifadəsindən başa düşürdü; lakin, məhvi labüd olan Maquanın başına düşmənin əli enərkən, Maqua elə cəld çevrilirdi ki, endirilən zərbənin altına onun başının əvəzinə Çinçaçkukun acıqlı üzü düşürdü. Bu iki düşmən, təpənin zirvəsindəki meydançanın mərkəzindən lap kənarına yumalanıb çatdı. Birdən mogikan xəncərlə qurona qüvvətli zərbə endirmək fürsətini ələ keçirdi. Maquanın qolları qəflətən boşaldı; o, arxası üstə yıxılıb qaldı; görünür, canı çıxmışdı. Çinçaçkuk cəld sıçrayıb ayağa qalxdı; bu vaxt onun qələbədən xəbər verən səsi ucalıb meşəyə yayıldı.

– Afərin delavarlar! Qələbə mogikanındır! – deyərək Şahingöz qışqırdı və öldürücü tüfəngini yenə havaya qaldırdı. – Mənim

son zərbəm zəfər şərəfini qalibin əlindən almaz və onu, məğlub etdiyi düşmənin skalpını soymaq hüququndan məhrum etməz, bu qalibin qanuni hüququdur.

Lakin, Şahingözün tufənginin qundağı havanı viyılı ilə yarıdıda, hiyləgər quron sivişdi, özünü meydançanın kənarından aşırıb dik yamacla başı-aşağı yumalandı, sonra alçaq kolluğun içində ayağa qalxdı və bir saniyə belə keçməmiş gözdən itdi. Delavarlar onu ölmüş bilirdilər; onlar öz səhvlərini başa düşdükdə heyrətlə qışqırdılar, maralı qovan köpəklər kimi, bağıra-bağıra yüyürüb Maquanın dalınca getdilər. Lakin, Şahingöz onları bərk-dən səsləyib ayaq saxlamağa və təpənin zirvəsinə qayıtmağa məcbur etdi.

– Bu onun əlindən gələr, – deyə kəşfiyyatçı bildirdi. – İkiüzlü, yalançı və alçaq hiyləgərdir! Özünə bərabər düşmənlə tək-bətək vuruşda məğlub olan namuslu delavar yerindən qalxmazdı, onu başından vurub öldürərdilər. Lakin bu hiyləgər makuaslar vəhşi çöl pişiyi kimi öz canının hayına qalıb ölümdən qorxaraq tir-tir əsirlər. Ondən əl çəkin, qoyun qaçsın-axı onun nə tufəngi var, nə də kamani, fransız yoldaşları da uzaqdadır. O, zəhərli dişləri qoparılmış, zıncırovlu ilan kimi zərərsizdir. Bax, Unkas, – deyə Şahingöz delavar ləhcəsində əlavə etdi, – sənin atan skalpları soyur. Yerdə sərilib qalan veyllərin meytlərini gözdən keçirmək pis olmaz, yoxsa onların biri də ayağa qalxıb bağıra-bağıra və qarğa kimi qarıldaya-qarıldaya meşədə gizlənər.

Bu vaxt Çinqaçkuk meytlərin başından skalpları qələbə rəmzi kimi soyub götürmüşdü.

Unkas yüyürə-yüyürə gənc xanımların yanına gəldi, Alisanı cəld ağacdən açıb azad etdi.

Bayaqdan dizi üstə qalmış Alisa ayağa qalxıb özünü Koranın qucağına atdı və hönkürə-hönkürə atasının adını çəkdi. Bu vaxt onun, göyərçin gözləri kimi günahsız gözlərində yeni ümid şöləsi parladi.

– Biz xilas olduq, xilas olduq! – deyə o, pıçıldayırdı. – Əziz atamızın yanına qayıda bilərik. Nə böyük xoşbəxtlikdir! Atamız

daha dərd çəkməkdən çərləməz... Sən də, Kora, mənim əziz bacım, sən də xilas oldun... Dunkan da xilas oldu... – deyə gənc xanım əlavə edərək, sevindiyyindən gülümsəyib Heyvorda baxdı. İgid və nəcib Dunkanımız sağ-salamatdır!

Kora, ehtiraslı qəlbin dərinliklərindən gələn, lakin aralarında məntiq olmayan bu sözlərə cavab vermirdi. O, Alisanı bağına basaraq ona tərəf əyildi və başını sığallaya-sığallaya təsəlli verməyə başladı. Mərd Dunkan bacıların sevincini görüb kövrələrkə ağlayır və buna görə heç də utanmırdı. Qana batmış Unkas sanki laqeydcəsinə kənarda durub baxırdı, guya bu mənzərə ona təsir etməirdi. Lakin bu təmkinli mogikanın gözlərində sevinc və rəğbət hissi parlayırdı.

Bu vaxt Şahingöz meytləri ehtiyatla yoxlayırdı; o bütün düşmənlərin ölmüş olduğunu yəqin etdikdən sonra Davidin yanına gəlib onu ağacdən açdı. Yazıq zəbur müğənnisi son dəqiqəyədək yerindən qımıldanmamış və öz nicatını səbirlə dayanıb gözləmişdi.

Kəşfiyyatçı axırıncı söyüd çubuğunu qırıb ataraq:

– Buyurun, siz yenə azadsınız, – dedi. – Amma burası da var ki, görünür, hətta indinin özündə də azadlığınızdan, dünyaya ilk dəfə gəldiyiniz vaxta nisbətən, daha yaxşı istifadə etmək imkanınız yoxdur. Ömrünün çoxunu səhralarda keçirmiş olan bir adamın məsləhətindən inciməsəniz, mən öz fikrimi sizə məmnuniyyətlə söylərəm. Qulaq asın, sizə məsləhət görürəm ki, jiletinizin cibində saxladığınız aləti rədd edəsiniz. Onu rast gəldiyiniz axmağın birinə satın, puluna da gərəkli bir silah, heç olmazsa adicə süvari tapançası alın.

Azadlığa çıxarılmış David isə belə cavab verdi:

– Silah oynatmaq, şeypur səsləri döyüş meydanına yaraşar, qələbə şərəfinə isə mədhnamələr və minnətdarlıq himnləri oxuyarlar. Dostum, – deyə o əlavə etdi və arıq, zərif əlini ovçuya uzatdı, onun tez-tez qırılan gözləri yaşardı, – sənə minnətdaram ki, saçım təbiətin qoyduğu yerdə qalır. Əlbəttə, o biri adamların saçları, bəlkə də, mənimkindən daha yumşaqdır, ipək kimidir və daha qəşəng qıvrılır, lakin mən həmişə yəqin etmişəm ki,

mənim saçım örtüyü baş üçün tamamilə yararlıdır. Mən mübarizəyə girişmədim, bunun səbəbi müharibələrə anadangəlmə nifrət etməyimdən daha artıq, bütpərəstlərin əl-qolumu bağlamaları idi. Sən mübarizədə fədakarlıq və məharət göstərdin, buna görə də daha mühüm olan başqa vəzifələrimi yerinə yetirməyə başlamazdan əvvəl, sənə təşəkkür etmək istəyirəm. Sənə ona görə təşəkkür edirəm ki, xristianların tərifinə layiq olduğunu sübut etdin.

– Boş şeydir, mən elə böyük bir xidmət göstərməmişəm ki, onun haqqında danışmağa dəysin. Bizim yanımızda qalsanız, bax bu cür qanlı vuruşmalar çox görürsünüz, – deyə; zəbur müğənnisinin səmimi minnətdarlıq izhar etməsini görərkən ürəyi yumşalan ovçu cavab verdi. – Mən dar günümdə hayıma çatan öz köhnə dostumu tapmışam. Budur o, buyurub baxa bilərsiniz, mənim sərrast maralvuranım, – deyə Şahingöz öz tufənginin qundağını sıgallaya-sıgallaya əlavə etdi. – Tufəngin qaytarılmasının özü də bir qələbədir! İrokezlər biddirlər, amma tufəngləri dincəldikləri yerdən uzaqda qoyub öz əllərilə öz başlarına iş açdılar. Hərgah Unkas və onun atası hindular kimi səbirli olsaydılar, biz silah ələ keçirib bütün vəhşilər sürüsünün və əlimizdən qaçıb canını qurtaran dələduzun nəfəsini vaxtında kəsə bilərdik.

Kəşfiyyatçı daşın üstündə oturub tufəngini diqqətlə yoxlamağa başladı.

Hamut da yerdə oturdu və cibindən balaca kitabçasını, dəmir sağanaqlı eynəyini çıxardı. O, gözlərini qaldırıb göyə dikərək dedi:

– Mənim dostlarım, sizə təklif edirəm ki, bütpərəst kafirlərin yırtıcı pəncələrindən ağlagəlməyən bir yol ilə xilas olmağımızın şərəfinə mənimlə birlikdə əhsən deyəsiniz. Sizdən xahiş edirəm öz hisslərinizi “Norshampton” adlı bu gözəl və təntənəli mahnı ilə izhar edəsiniz!

Hamut bu müqəddimədən sonra, seçdiyi beytlərin səhifəsini və hansı şeirlə başladığını göstərdi, kamertonunu dodaqlarına yapışdırdı və bütün bu hərəkətləri, məbədin tağları altında olduğu kimi, əda ilə başa çatdırdı. Lakin bu dəfə onun qarşısındakı adam-

ların heç biri ona qoşulmadı. Bu dəqiqələrdə Kora və Alisa bir-birilə mehriban-mehriban danışdılar, Heyvord isə gözlərini onlardan çəkə bilmirdi. Müğənni, təkcə qaşqabaqlı kəşfiyyatçıdan ibarət olan öz auditoriyasının az adamlı olmasından pərt olmayıb oxumağa başladı və müqəddəs mahnını maneəsiz başa çatdırdı.

Şahingöz öz tufənginin çaxmaq daşını sazlayıb onu doldurur, mahnıya isə laqeydliklə qulaq asırdı; bu himn Şahingözün qəlbində həyəcan oyatmadı. David öz istedadını yəqin hələ heç zaman bu qədər diqqətsiz dinləyicilər qarşısında nümayiş etdirməmişdi.

Ovçu başını buladı və bir neçə anlaşılmaz söz dedi ki, yalnız “boğaz” və “irokezlər” sözlərini eşitmək mümkün oldu. Sonra ovçu yerindən qalxıb, quronların silahlarını toplamağa getdi. Çinqaçkuk ona kömək edərkən həm Unkasın, həm də özünün silahını tapdı. Az sonra hətta Heyvorda və Davidə də silah verildi; güllə və barıt da kifayət qədər idi.

Şahingöz elan etdi ki, yola düşmək vaxtıdır. Bu zaman David Hamut öz mahnısını qurtarmışdı, bacılar isə özlərinə gəlmişdilər. Dunkanın və kiçik mogikanın köməyilə gənc xanımlar sıldırım dik yamacdan endilər. Onlar yamacın qurtaracağında otu və kol yarpaqlarını qırıp otlayan narraqanzetləri gördülər. Alisa və Kora atlandılar və ölüm təhlükəsi üz verən dəqiqələrdə həqiqi bir dost kimi köməyə gəlmiş olan bələdçinin dalınca düşdülər.

Səfər çox çəkmədi. Şahingöz quronların getdikləri dar cığır-dan dönüb cəngəlliyə girdi, qıjıldayan irmağın dayaz yerindən keçdi və sıx qollu-budaqlı qara-ağacların kölgə saldığı dar dərədə dayandı. Yolçular bədbəxtlik gətirən təpədən bir neçə yüz sajin uzaqlaşmışdılar; atlar onlara yalnız dayaz çaydan keçən zaman lazım oldu.

Kəşfiyyatçı və mogikanlar indi yolçuların düşərgə saldıqları bu xəlvət yerə sanki yaxşı bələd idilər, çünki onlar öz silahlarını ağacların gövdəsinə söykəyib, quru yarpaqları eşələməyə başladılar; çox keçmədi ki, göyümtül gilli torpaqda balaca bir çala qazdılar. Həmin çaladan dərhal şəffaf, pırıldayan və şırıltılı su fəvvarə vurub qalxdı. Şahingöz bir şey axtarırmış kimi ətrafına

göz gəzdirdi və onun üzündə təəccüb ifadəsi göründü; elə zənn etmək olardı ki, o, axtardığı şeyi tapa bilməmişdir. Nəhayət, Şahingöz dilləndi:

– Təəssüflər olsun! Əlbəttə heç bir şübhə ola bilməz ki, bu laqeyd şeytanlar – moqauklar və onlardan geri qalmayan tuskarorlar və onondaqamlar burada olmuşlar, bu çalanın suyundan içmişlər. Amma bilmək olmur bu haramzadələr çömçəni hara atmışlar. Bundan sonra gəl bu huşsuz köpəklərə yaxşılıq elə! Budur, bax, sənin yaxşılığının müqabilində sənə bu cür sağ ol deyirlər: suyu içir çömçəni də tullayırlar. Ən zəngin aptek anbarı bu keçilməz qalın meşədə yerin dərin qatından fəvvarə vurub qalxan bulağın yanında heç bir şeydir. Görün bu axmaqlar gili tapdalayıb necə çirkləndirmiş, bu gözəl yeri necə korlamışlar, elə bil onlar insan deyil, qanmaz vəhşi heyvanlardır!

Bu vaxt Unkas bir söz demədən çömçəni Şahingözə uzatdı; demə Şahingöz çox əsəbiləşdiyinə görə, qaraağacın budağından asılmış çömçəni görməyibdir! Kəşfiyyatçı çömçəni su ilə doldurdu, bulaqdan uzaqlaşdı quru və bərk torpaqlı yerə çəkildi; burada sakitcə oturub ləzzətlə bir neçə udum su içdi, çiyindən asılan çantasındakı azuqənin qalığını diqqətlə gözdən keçirməyə başladı.

Şahingöz boş su qabını Unkasa qaytararaq:

– Sağ ol, bala – dedi. – İndi görək haramzadə quronlar pusquda gizləndikləri zaman nə yeyirmişlər. Görürsənmi, bu dələduzlar maral cəmdəyinin ən yaxşı yerlərini hazırlayıblarmış. Amma ət çiy qalıbdır; irokezlər əsl vəhşidirlər! Unkas, al mənim çaxmağımı ocaq qala; çox yol gəlmişik, ləzzətli yemək yorğunluğumuzu çıxarıb gücümüzü artırır.

Heyvord Koranın və Alisanın atdan düşmələrinə kömək etdi, otun üstündə oturub, yenicə qurtarmış dəhşətli və qanlı vuruşmadan sonra xoş istirahətdən zövq almağa başladı.

Şahingöz yemək hazırlayarkən mayor onunla söhbətə başladı:

– Mənim alicənab dostum, deyin görüm, necə oldu ki, siz özünüzü bizə vaxtında yetirə bildiniz? Bəs Eduard fortunun qarnizonundan niyə kömək almadınız?

– Hərgah biz kömək üçün qalaya getmiş olsaydıq geri qayıdanda meyitlərinizin üstünə quru yarpaq tökməli olardıq, əlbəttə, sizin skalplarınızı da mühafizə etməyə müvəffəq olmazdıq, – deyə ovçu soyuqqanlıqla cavab verdi. – Yox, biz başqa cür edə bilməzdik: uzun-uzadı yol gedib fortu axtarmaqdan, buna əbəs yerə vaxt və qüvvə sərf etməkdənsə, sıldırım Qudzon sahilində gizlənməyi, makuasları güdüb onların bütün hərəkətlərini izləməyi qət etdik.

– Deməli siz bütün başımıza gələnləri görmüsünüz, eləmi?

– Əlbəttə yox, hamısını görməmişik. Hindunun baxışı çox həssas və nüfuzedicidir, bu fərasətli məxluqu aldatmaq asan deyildir, bununla belə biz sizdən uzaqlaşmamışdıq. Etiraf etmək lazımdır ki, bax bu cavan mögikanı saxlamaq və pusquda qalmağa məcbur etmək çox çətin idi. Nə deyim sənə, ay Unkas; sən özünü mərd və mətin bir döyüşçü kimi yox, səbirsiz və hər şeyə burnunu soxan qadın kimi aparırdın!

Unkas dönüb ovçunun sərt üzünə baxdı, lakin cavabında ona heç bir söz demədi. Heyvorda elə gəldi ki, guya gənc mögikan kinli-kinli gülümsədi. Bununla belə Unkas həm buradakı başqa adamlara hörmət etdiyinə görə, həm də böyük yoldaş hesab etdiyi Şahingözün hörmətini saxladığı üçün öz qəzəbini boğdu.

– Bizi necə əsir aldıqlarını gördünüz mü? – deyə Heyvord sorğu-sualı davam etdirdi.

– Biz bunu eşitdik, – deyə mənalı cavab verdi. – Hindunun haray səsi meşələrdə yaşayan adamlara öz təsirini dərhal göstərir, onlar bu səsin mənasını çox tez başa düşürlər. Lakin siz çayın o biri sahilinə keçdiyiniz zaman, biz ilan kimi, qalın yarpaqların altından sürünə-sürünə getməli olduq, az sonra isə sizi tamamilə gözdən itirdik; ağaclara bağlanıb ölümünüzü gözlədiyiniz dəqiqələrdək sizi yolda daha görə bilmədik.

– Bu möcüzədir ki, siz yolu azmamısınız! Axı bu quldur, quronlar dəstəsi iki yerə ayrılmışdı və dəstənin hər ikisində də atlar var idi.

– Biz doğrudan da azdırılmışdıq və az qalmışdı ki, sizin izinizi itirək, amma Unkas bizə kömək elədi. Biz meşənin lap içə-

rilərinə gedən cıdırı tutub irəliləməyə başladıq; elə güman edirdik ki, vəhşilər öz əsirlərini meşənin lap dərin yerlərinə aparacaqlar. Amma bir neçə mil irəlilədikdən sonra, heç bir sındırılmış budağa rast gəlmədikdə mən azmadığımızı şübhə etməyə başladım; cıdırda yalnız at ləpirlərini və mokasin geymiş adamların ayaq izlərini gördükdə şübhəm daha da artdı.

– Bizi əsir tutanlar ehtiyatkarlıq üzündən bizi də hindu məkəsini geyməyə məcbur etmişdilər, – deyə Dulkan cavab verdi.

– Düzdür, düzdür, onlar ağıllı hərəkət etmişlər; bu onların çoxdankı adətidir; amma bu sadə hiylə bizi doğru yoldan sapdırma bilməzdi.

– Bəs onda xilas olunmağımız üçün nəyə minnətdarıq?

– Mənim üçün eyib olsa da, etiraf etməliyəm ki, siz bax bu gənc mogikanın zirəkliyi və fərasəti sayəsində xilas oldunuz. Bax indinin özündə də, gənc mogikanın haqlı olduğunu yəqin etdiyim halda da, öz gözlərimə çətinliklə inanıram.

– Bu sirri bizə başa salarsınızmı?

Şahingöz Koranın və Alisanın narraqanzetlərinə boylanıb baxaraq dedi:

– Unkas gördü ki, gənc xanımların mindikləri atlar qabaq və dal ayaqlarını bir tərəfdən yerə eyni bir vaxtda qoyurlar. Halbuki mənim bildiyimə görə, ayıdan başqa, dördayaqlı heyvanların heç biri belə yerimir.

– Belə yeriş narraqanzet atların başlıca üstünlüyüdür. Lakin bəzən başqa atları da bu cür yorğa yerişə alışdırırlar.

– Ola bilər, ola bilər, – deyə Şahingöz, gənc zabitin izahatını diqqətlə dinləyib cavab verdi. Yükdaşıyanlara o qədər bələdliyim yoxdur, amma marallardan və qunduzlardan çox şey deyə bilərəm. Atlar hansı yerişlə yeriirlər–yerasinlər, istər hər iki ayağını eyni bir tərəfdən qoysunlar, istərsə də başqa cür yerasinlər, hər halda, Unkas bu heyvanların yerişinin xüsusiyyətini sezdirdi və atların ləpirləri bizi qırılıb əzilmiş kolluğa gətirib çıxardı. Narraqanzet ləpirlərinin yaxınlığında kol budaqlarının biri sındırılmış və yuxarıya doğru əyilmişdi. Qadınlar adətən çiçəyi saplağından belə qırırlar. Kolun qalan budaqları isə rəhmsizcəsine

sındırılıb əzik-əzik edilmişdi və başısağı sallana qalmışdı; görünür bunları kobud kişi əli bu hala salmışdı. Buna görə də mən belə fikirləşdim: görünür quronlardan biri xanımın budaq qırdığını görmüş və qalan budaqları da özü qırmışdır ki, biz daldan gəlib bunu görsək zənn edək ki, cavan bir maral kola girib yol azmış və cəngəllikdən çırpınıb çıxmaq istərkən onu əzmişdir.

– Biliciliyiniz sizi aldatmamışdır, doğrudan da belə olmuşdu.

– Qırılmış budaqları gördükdə bunun səbəbini başa düşmək çətin deyildi, – deyə kəşfiyyatçı necə bir incə və qeyri-adi həssaslıq nümayiş etdirdiyini özü də dərk etmədən əlavə etdi. – Atın ləpirlərinə baxıb onun yorqa yeridiyini başa düşmək bundan daha çətinidir. Mən qırılıb əzilmiş kolun yanına çatdıqda öz-özümə dedim: minqlər yəqin ki, bulağa tərəf yollanacaqlar, çünki onlar bu bulağın suyunun çox gözəl olduğunu bilirlər.

– Məgər bu bulağın suyu məşhurdur, başqa sulardan onun nə fərqi var ki? – deyə Heyvord soruşdu və səfalı görünüşü olan dayaz dərəyə, şırıldayan bulağa çox maraqla baxdı.

Böyük göllərdən cənubda və şərqdə olmuş hindular arasında az adam tapılar ki, bunun çox yaxşı bulaq olduğunu bilməsin. Bəs siz özünüz bu suyun dadına baxmaq istəmirsiniz?

Heyvord qabı götürüb bir neçə udum su içdi və üz-gözünü turşudub qabı kənara atdı. Kəşfiyyatçı ürəkdən, lakin yavaşca gülüb dedi:

– Aha, bu su sizin xoşunuza gəlmir, çünki ona hələ alışmamışsınız. Bir vaxt var idi ki, bu su mənim də xoşuma gəlmirdi, amma indi maral həmişə duz yalamaq istədiyi kimi, mən də məhz bu bulaqdan su içmək istəyirəm. Sizin tünd şərablarınız şəhərlərin əhalisini, bu suyun qırmızı dərililəri cəzb etdiyi qədər cəzb etmir; hindular xüsusən xəstələndiklərini hiss etdikdə bu suya çox can atırlar. Bunlar bir yana qalsın, gəlin axşam yeməyinin qeydinə qalaq və yeyib özümüzə gələk, çünki biz hələ çox yol getməliyik.

Şahingöz tez başa gələn nahardan sonra elan etdi ki, yenidən yola düşmək vaxtıdır. Bacılar ata mindilər, Dunkan və David

tüfənglərini götürüb gənc xanımların dalınca getdilər. Şahingöz qabaqda gedir, mogikanlar isə dəstənin ardınca gəlirdilər. Bu kiçik dəstə şimala tərəf uzanan dar cığırla yollandı; şəfali suyu irmağa qovuşan bulaq öz yerində, quronların meyitləri isə qonşuluqdakı təpədə qaldı.

XIII fəsil

İndi dəstəyə Maquanın əvəzinə Şahingöz başçılıq edirdi; Maqua kimi o da dəstəni çox çətinliklə sezilən əlamətlərin köməyiylə aparırdı. O, ağaclara bir örtük kimi sarılmış mamıra öteri, çöpəki nəzər salaraq, arabir başını göyə qaldırır, batmaqda olan günəşə baxırdı, ya da piyada gedənlərin dayaz yerlərdən keçdikləri saysız-hesabsız irmaqlara nəzər salırdı; onun müəyyən etdiyi yolun düzgünlüyü barəsində hər cür tərəddüd və şübhədən xilas olması üçün göyə və yerdəki əlamətlərə belə bir quş baxışı nəzər yetirməyin özü də kifayət idi. Bu vaxt meşənin yaşıl donunun rəngi dəyişməyə başlamışdı: ağacların tağlı budaqlarının açıq yaşıla çalan rəngi xeyli tündləşmişdi, bu isə axşamın yaxınlaşdığını xəbər verirdi.

Günəş ağ pambıq qalaqlarını xatırladan buludlara qızılı xallarla bəzək vurur, qərb dağlarının başının üstünü alan qara buludlara isə ensiz çəhrayı haşiyə çəkirdi. Şahingöz qəflətən döndü və əliylə bu gözəl mənzərəni göstərərək dedi:

– Bu vaxt insan gərək canının bütün ağrı-acısını çıxarsın və yalnız dincəlməklə məşğul olsun. Hərgah insan təbiətin dilini bilsəydi, quşlardan və çöl heyvanlarından nümunə götürsəydi, öz yaşayışını daha yaxşı, daha ağıllı idarə edə bilərdi. Bunu da deyim ki, bizim gecəmiş tez qurtaracaqdır. Çünki ay doğan kimi biz yolumuza davam edəcəyik. Yadımdadır ki, makuaslarla ilk dəfə üz-üzə gələrkən, onlarla məhz burada vuruşmuşdum; insan qanı tökməyə də məni bu ilk döyüşüm məcbur etmişdi. O zaman öz skalplarımızı xilas etmək üçün tirlərdən və daşlardan istehkam kimi bir şey düzəltmişdik. Hərgah sizi burayadək düz yol ilə

gətirmişəmsə, onda biz həmin blokhausu¹ tezliklə görəcəyik; o bu arada, sol tərəfdə olmalıdır.

Üzdən sərt görünən ovçu, səfər yoldaşlarının cavabını gözləmədən, cürətlə sıx şabalıd meşəliyinə girdi; burada ağacların körpə zoğları torpağı, demək olar ki, tamamilə örtmüşdü. Ovçunun yaddaşı doğrudan da yaxşı imiş. O, qalın kolluqdan keçib, balaca, alçaq yaşıl təpənin dövrəsindəki talaya çıxdı. Bu təpədə yarıuçuq blokhaus görünürdü. Onun ağac qabığından döşənmiş damı çoxdan uçulub yatmış, çürüyüb torpağa qarışmışdı, lakin tələsik çatılan iri şam tirləri hələ yerlərində qalırdı, halbuki binanın bir tərəfi zamanın hücumuna tab gətirməyib çökmüşdü; bu isə yöndəmsiz binanın tamamilə dağılmasına səbəb ola bilərdi.

Heyvord və onun səfər yoldaşları bu köhnə blokhausu çox ehtiyatla yaxınlaşmaqda idilər, Şahingözlə hindular isə nəinki qorxu bilmədən, həm də heç bir maraq əlaməti bürüzə vermədən bu alçaq binaya girdilər. Kəşfiyyatçı, keçmişin hadisələrini bir-bir yadına salan adam kimi, binanın divarlarına diqqətlə göz gəzdirir, Çinqaçkuk isə bu tənha yerdə baş vermiş olan bir döyüşün qısaca tarixini Unkasa nəql edirdi; Çinqaçkuk öz gənclik rəşadətindən söz saldıqda, onun üzündə və duruşunda qaliblərə məxsus bir iftixar sezilirdi.

Kora və Alisa axşamın sərin havasında, belə bir təhlükəsiz yerdə dincəlmək ümidilə atdan məmnuniyyətlə düşdülər. Onlar elə zənn edirdilər ki, buranın sakitliyini meşə heyvanlarından başqa heç bir şey poza bilməz.

Ehtiyatlı Dunkan, Şahingözün blokhausu nəzərdən keçirib qurtardığını gördükdə ona müraciət edərək:

– Mənim şərəfli dostum, – dedi, – yaxşı olmazdımı ki, dincəlmək üçün yad gözlərdən uzaq olan, daha gizli bir guşə seçəydik? Daha az tanınan, daha az ayaq dəyən bir yer axtarıb tapmaq bəlkə daha ağıllı olardı?

– Bu blokhausun yerini bilən adamların, demək olar ki, hamısı ölübdür, – deyə ağ ovçu təmkinlə və fikirli halda cavab verdi.

¹ Blokhaus – çöldə, meşədə tikilən kiçik istehkam

– Bir-birilə düşmənçilik edən moqikanlarla moqauklar arasında bax burada baş vermiş döyüşəbənzər vuruşmalar haqqında o qədər də çox kitab yazılmır. O vaxt mən hələ çox gənc idim və delavarlar qəbiləsinin incidildiyini, zülm altında olduğunu bildiyim üçün bu qəbiləyə qoşulub, onun düşmənlərilə vuruşdum. Bizim qanımıza susayan haramzadə moqauklar tirlərdən çatılmış bu evciyi qırx gün qırx gecə mühasirədə saxladılar. Bu istehkamin planını mən düşünüb hazırlamışdım; blokhauzun özünü də mən tikdim, halbuki mən hindu deyil, ağ adamam. Delavarlar da mənim işimə kömək etdilər, buna görə də biz əl-əl verib qısa müddətdə yaxşıca bir istehkam tikdik. Sonra, qanıçən köpəklərə buradan hücum etdik; onların heç biri evinə sağ qayıtmadı ki, başlarına, burada gələn müsibəti obalarında nəql edə bilsinlər. Bəli, bəli, o vaxt mən hələ gənc bir oğlan idim və belə qanlı tamaşaları ömrümdə birinci dəfə idi ki, görürdüm; dəhşət içində fikirləşirdim ki, onlar da mənim kimi canlı adam idilər, indi isə quru torpaqda leş-leşə söykənmişlər, onların meytələri vəhşi heyvanlar tərəfindən yeyiləcək, ya da yağışın altında qalıb çürüyəcəkdir. Öldürülənləri mən öz əlimlə basdırdım. Onlar indi sizin düşərgə saldıığınız bu balaca təpənin altındadırlar. Bunu da demək lazımdır ki, bu təpəcik bir yığın insan sümüklərinin üstündə yüksəlsə də, oturmaq üçün çox rahatdır.

Heyvord və Kora ilə Alisa ot basmış qəbrin üstündən dik qalxdılar. Gənc xanımlar bu yaxınlarda şahidi olduqları dəhşətli hadisələri hələ yaddan çıxarmamışdılar, bununla belə öldürülmüş moqauqların qəbirlərinin lap yanında oturduqlarından xəbər tutduqda, canlarına çökən dəhşət hissini boğa bilmədilər. Tutqun işıq, kədərli hisslər oyadan, boz ot basmış meydança, cəngəllik və kolluq zolağı, onun kənarında qaralan, göylərə baş qaldırıb buludlarla ötüşən hündür şam ağacları – bütün bunlar əzablı qorxu hissini artırır.

Şahingöz:

– Onlar ölmüşlər, onlardan qorxmayın, – deyərək, əlini yel-ləyib sözünə davam etdi. – Onlar daha heç zaman döyüş haray-

ları ilə meşənin sakitliyini pozmayacaqlar. Onlar daha heç zaman öz tomahavklarını havada oynatmayacaqlar. O zaman bax bu çəmənlikdə vuruşanlardan yalnız Çinqaçkuk, bir də mən salamat qalmışıq. Bizim dəstəmiz mənim bu mögikan dostumun qardaşlarından və qohumlarından ibarət idi; indi görün onun tayfasından kim qalmışdır!

Şahingözün söhbətinə qulaq asanlar bilaixtiyar üzlərini hindu dostlarına tərəf çevirdilər, onların bu qəmgin aqibətinə ürəkdən acıdılar. Mögikanların qaraltısı hələ də görünürdü. Unkas mögikanların şanlı igidlikləri haqqında öz atasının dediklərinə çox diqqətlə və maraqla qulaq asırdı.

Bu zaman toran lap qovuşmuşdu. Şahingöz və onun yoldaşları Kora ilə Alisanın gecələməsi üçün yer rahatlamağa başladılar. Hələ bir çox illər bundan əvvəl yerliləri bu talada müvəqqəti qala yaratmağa məcbur edən bulaq, yarpaqlardan çox tez təmizləndi, onun büllur kimi dupduru suyu çoxaldı, axıb yaşıl təpəni suvardı. Bundan sonra köhnə blokhausun bir tərəfinin damını düzəltdilər; indi bu dam içəridə yatanları həmin yerlərdə bolluca düşən şəhdən qoruya bilərdi; bundan əlavə çoxlu nazik çubuq və quru yarpaq yığıb bunlardan Kora ilə Alisa üçün yataq düzəltdilər.

Çalışqan meşə sakinləri gecələmə yerini rahatlıqla, gənc xanımlar axşam yeməyinə oturub, aclıqlarını dəf etdilər, onlar bu yeməyi aclıq üzündən deyil, zərurət üzündən yeməyə məcbur oldular. Sonra onlar özləri üçün hazırlanmış ətirli yataqda uzandılar və dərhal yuxuya getdilər.

Duncan onların rahatlığını qorumaq üçün bütün gecəni blokhausun bayır divarlarından birinin qarşısında dayanıb keşik çəkməyi qət etdi. Lakin Şahingöz ona Çinqaçkuku göstərdi, özü də sakitcə otun üstündə uzandı və dedi:

– Ağ adamın gözləri gecə vaxtı keşik çəkmək üçün əsla yaramaz. Bizim keşikçimiz mögikan olacaqdır, biz isə arxayın yata bilərik.

– İstirahətə mənim sizdən daha az ehtiyacım var, – deyə Heyvord cavab verdi. – Məndən başqa qoy hamı yatsın, mən dayanıb keşik çəkəcəyəm.

– Hərgah biz altmışıncı polkun ağ çadırları arasında olsaydıq və qarşımızda da Monkalm kimi düşmənimiz olsaydı, onda mən sizi ən yaxşı keşikçi hesab edərdim, – deyər kəşfiyyatçı etiraz etdi, – lakin bu qalın meşədə, belə qaranlıq bir gecədə, siz yalnız əbəs yerə özünü əziyyət verəcək, heç bir şey görməyəcək, eşitməyəcəksiniz. Buna görə də, yaxşısı budur Unkasdan və mənim özümdən nümunə götürün, gözünüzü yumub yatın, arxayın olun ki, səhərə sağ-salamat çıxacaqsınız.

Doğrudan da Heyvord gördü ki, gənc hindu təpənin döşündə uzandı, o, istirahət üçün ələ keçən vaxtdan, ələ bil, daha səmərəli istifadə etməyə çalışırdı; Davidin yarasının ağırlaşması nəticəsində qızdırması qalxmış, qızdırmanın hövlündən dili ağızda qurquru olmuşdu; çətin yol gəlmək nəticəsində onun qızdırması daha da artmışdı və indi o da Unkas kimi təpənin döşündə uzanmışdı. Gənc zabıt faydasız mübahisəni davam etdirmək istəməyərək yerə dirsəklənib arxasını blokhausun tirlərinə verdi, lakin ürəyində qət etdi ki, Kora ilə Alisanı Munroya aparıb çatdırmanınca gözlərini belə yummayacaqdır. Kəşfiyyatçı gənc zabitin müqavimətinin qırıldığını zənn etdi; ovçu bunu yəqin etdikdən sonra çox tez yuxuya getdi.

Duncan yuxu ilə xeyli vaxt mübarizə apara bildi. Onu bürüyən axşam havası qaranlıqlaşmışdı, lakin Duncan yerdə uzanıb yatmış adamların qaraltısını hələ seçə bilir və meşədən gələn hər bir zəif səsə, Çinqaçkukun hər dəfə dərinə nəfəs almasına diqqətlə qulaq verirdi; Çinqaçkuk, hər tərəfdən qara divarlar kimi yüksələn ağaclar kimi qəddini düzəldib saxlayaraq hərəkətsiz halda səssizcə oturmuşdu.

Lakin, bir azdan sonra Duncan balaban quşlarının qəmgin çığırıtlarını bayquş iniltisi hesab etməyə başladı; indi o, mürğü döyürdü və gözünə görünən kolu keşikçi yoldaşı hesab edirdi; nəhayət, Duncanın başı çiyinə düşdü, çiyini isə yerə əyildi; onun bütün bədəni süstləşdi, büzüşdü və axırda dərin yuxuya daldı.

Çiyindən yavaşca vurulması mayoru yuxudan oyatdı. Ona lap yavaşca toxunulmuşdu, lakin Duncan gecənin əvvəllərində

öz üzərinə götürmüş olduğu vəzifəni xatırlayaraq yerindən sıçrayıb qalxdı.

– Kimdir gələn? – deyə mayor soruşdu və əlini qılıncına atdı.

– Dostdur, – deyə yavaş səsle Çinqaçkuk cavab verdi və ağacların yarpaqlarının arasından xoş işığı süzülüb keçən ayı göstərdi, sonra ingiliscə yanlış tələffüzlə əlavə etdi: – Ay çıxmışdır. Ağ adamın fortu isə hələ çox uzaqlardadır. Getmək vaxtıdır, indi yuxu fransızın hər iki gözünü örtmüşdür.

– Düzdür, düzdür, sən haqlısan. Dostlarını çağır, atları yüyənlə, mən də öz səfər yoldaşlarımı – qızları oyadaram.

Bu anda blokhauzdan Alisanın cingiltili səsi eşidildi:

– Biz bayaqdan oyanmışıq, Duncan; bu cür şirin yuxudan sonra yolumuza davam etməyə hazırıq; amma siz bu uzun gecəni heç yatmamısınız, adama ömür qədər uzun gələn dünənki ağır gündüzdən sonra gecəni də oyaq qalmağınız sizə əziyyət verəcəkdir. Bu əziyyətləri, əlbəttə bizə görə çəkirsiniz!

– Düzünü bilmək istəyirsinizsə, mən çalışırdım yatmayam, amma gözlərim sözümə baxmadı...

– Yox, Duncan boynunuza alın, – deyə Alisa gülümsəyib onun sözünü kəsdi və blokhauzun kölgəsindən ay işığına qərç olan meydançaya çıxdı. – Burada bir az ləngiyə bilməzdikmi ki, siz də dincələydiniz? İnkər edə bilməzsiniz ki, indi dincəlmək sizə çox vacibdir! Biz Kora ilə sizin keşiyinizi həvəslə çəkərik, siz də, o biri igidlər də yatıb bir az dincəlin.

– Sizin qarşınızda çox xəcalət çəkirəm, çünki mən yuxunun öhdəsindən gələ bilmirəm, hərgah bacarsaydım, ömrümdə gözlərimi yummazdım, – deyə gənc zabıt cavab verdi; o, çox pərt olmuşdu və qorxurdu ki, bu sözlərinə gülsünlər.

Çinqaçkukun boğuc çağırış səsi Duncanın sözünü yarımçıq qoydu. Dərhal Unkas bütün diqqətini cəmləyib qulaq verdi.

Başqaları ilə birlikdə yuxudan oyanmış Şahingöz:

– Düşmən buraya gəlir, mögikanlar bunu eşidirlər, – deyə pıçıldadı. Mögikanlar təhlükənin yaxınlaşdığını hiss edirlər.

– Allah, sən özüm saxla! – deyə Heyvord dilləndi. – Qan axıdılmasını çox görmüşük, bəs edər!

Zabit bu sözləri dedikdən sonra silahını götürüb irəliyə çıxdı. O, mogikanları narahat edən və yəqin ki, hələ uzaqda olan çox yavaş səsləri eşitdikdə:

– Yəqin buralarda meşə heyvanlarından biri gözib dolanır, – deyə pıçıldadı.

– Sss! – deyə sayıq kəşfiyyatçı xəbərdarlıq etdi. – Səsini eşitdiyiniz heyvan deyil, insandır. Doğrudur, mən hindulara nisbətən koram və karam, amma indi mən də insan ayaqlarının səsini seçirəm. Əlimizdən qaçıb qurtaran quron yəqin Monkalmın qabaq dəstələrindən birinə rast gəlmişdir, fransızlar da indi bizim izimizə düşmüşlər. Mən özüm də bu yerdə insan qanı tökmək istəməzdim, – deyə o, əlavə etdi və hələ aydın görünməyən blokhaus binasına təlaşla göz gəzdirdi, – lakin, olacağa çarə yoxdur. Atları blokhausu aparın. Unkas, sən və dostlar siz də blokhausda gizlənin. Onun divarları nə qədər köhnəlmiş olsa da, sizi qoruya bilər, çünki bu divarlar güllə səslərini çox eşitmişdir.

Şahingözün arzusu yerinə yetirildi. Mogikanlar narraqanzetləri uçuq blokhausun içərisinə apardılar, o biri yolçular da səsiz-səmərsiz blokhausu girdilər.

Yaxınlaşmaqda olan addım səsləri o qədər aydın eşidilirdi ki, daha heç bir şübhəyə yer qalmırdı. Çox çəkmədi ki, danışq səsləri də eşidildi. Bu danışanlar hindu ləhcəsində bir-birini çağırırdılar; Şahingöz həmin adamların quron dilində danışqlarını Heyvorda pıçıldı ilə dedi.

Vəhşilər, atların blokhausu əhatə edən cəngəlliyə burulduğu yerə çatdıqda, yəqin izi itirmişdilər.

Onların səslərindən başa düşmək olardı ki, blokhausu on iki nəfərə qədər adam yaxınlaşmaqdadır: görünür onların hamısı bir yerə toplaşmışdı, çünki səsləri birləşib gur uğultu kimi çıxırdı.

Heyvordun yanında dayanmış Şahingöz:

– Görünür bu haramzadələr bizim az olduğumuzu bilirlər, – deyə pıçıldadı və tirlərin arasından baxdı, – yoxsa onlar belə hay-küy qaldırmağa cürət etməzdilər. Yaxşı qulaq verin. Adama elə gəlir ki, onların hər birinin iki dili və cəmi bir ayağı vardır.

Duncan, çox igid olmasına baxmayaraq, belə ağır intizar dəqiqələrində kəşfiyyatçının laqeyd və kəskin sözünə cavab verə bilmədi. O, əlindəki tufəngi daha bərk sıxaraq divarın balaca dəşiklərindən, ay işığına qərq olmuş talaya daha diqqətlə və daha təlaşla baxmağa başladı. Hinduların arasından uca və amirənə bir səs eşidildi, o biri hindular isə səslərini kəsdilər; bu sükut sübut edirdi ki, hindu öz başçılarının ömrələrinə hörmətlə qulaq asırlar. Yarpaqlar xışıldadı, quru budaqların şaqqıltısı eşidildi; yəqin vəhşilər dəstələrə ayrılıb itirdikləri izi axtarmağa getdilər. Blokhauzda gizlənənlərin bəxtindən ayın işığı çox qüvvətli deyildi və buna görə də ağacların baş-başa verməsindən əmələ gələn meşə tağlarından keçə bilmirdi. Qırmızı dərililərin axtarıları nəticə vermədi; yolçular güclə görünən cığırı meşədən ayıran kiçik sahədən o qədər cəld keçdilər ki, onların zəif izləri kölgədə itib qaldı.

Bununla belə az sonra yarpaqların və budaqların xışıltısı göstərdi ki, yorulmaq bilməyən vəhşilər kolları çox səylə aralayıb baxır və blokhauzun yaxınlığındakı balaca meydançanın dövrəsində olan cavan şabalıd meşəsinə yavaş-yavaş yaxınlaşırlar.

Heyvord öz tufənginin lüləsini tirlərin arasından bayıra çıxarmağa çalışaraq:

– Deyəsən buraya gəlirlər, – dedi. – Mənə elə gəlir ki, onlar lap yaxınlaşdıqda biz onlara atəş açmalıyıq, eləmi?

– Tufəngi gizlədin, – deyə Şahingöz etiraz etdi. Bu yaramazlar çaxmağın şaqqıltısını eşidib və ya hətta barıtın iyini alıb dərhal buraya gələrlər. Lakin öz skalplarımızı mühafizə etmək xatirinə allah bizim mübarizəyə başlamığımızı rəva bilsə, onda hinduların şakərlərinə və vərdişlərinə yaxşıca bələd olan və döyüş harayı eşidərkən heç də qoyub qaçmayan adamların təcrübəsinə bel bağlaya bilərsiniz.

Duncan geri dönüb gördü ki, tir-tir əsən cavan xanımlar blokhauzun uzaq bir küncündə bir-birinə qısılmışlar, mögikanlar isə kölgədə dayanmışlar; görünür onlar mübarizəyə məmnuniyyətlə hazırlaşmışdılar. Gənc zabit səbirsizliyinə üstün gəlib yenə bayıra baxdı və işin axırını səssizcə gözləməyə başladı. Bu anda

kolluğun sıx budaqları bir-birindən aralandı və uca boylu, silahlı bir quron meydançada göründü. O, sükuta dalmış blokhouza tərəf dönüb gələndə ay işığı onun tutqun üzünə düşdü; onun üzündə təəccüb və maraq ifadəsi donub qalmışdı. Bu hindu təəccüblə səsləndi və nə isə yavaşdan dedi. Yoldaşı dərhal ona yaxınlaşdı.

Quronlar bir az yan-yana dayanıb yarımüçüq binanı barmaqları ilə göstərdilər və nə isə öz aralarında məsləhətləşdilər. Sonra onlar irəliyə gəlməyə başladılar, lakin çox yavaş-yavaş və ehtiyatla addım atırdılar, arabir ayaq saxlayıb blokhouza çox diqqətlə baxırdılar. Bu vəhşilər, daxilində maraq hissi həyəcan hissilə mübarizə aparan və bu səbəbdən heyrət içində qalan marallara oxşayırdılar. Quronlardan biri ayağını xırdaca yaşıl tərəciyə qoydu və onu gözdən keçirmək üçün əyildi. Bu vaxt Heyvord gördü ki, Şahingöz xəncərini qınından çıxartdı, tufənginin lüləsini isə aşağı endirdi. Gənc zabit də onun kimi etdi və labüd olan mübarizəyə hazırlaşdı.

İndi quronlar o qədər yaxında idilər ki, atın kiçik bir hərəkəti və ya insanın bərkdən nəfəs alması dərhal qaçqınların yerini bildirirdi. Lakin quronlar ayaqlarının altındakı tərənin qəbir tərəsi olduğunu başa düşdükdə bir-birilə tez-tez danışmağa başladılar. Onların səsi yavaş və vüqarla çıxırdı; adama elə gəlirdi ki, bu qırmızı dərililəri qorxuya bənzər bir ehtiram hissi bürümüşdür. Vəhşilər səslərini kəsib ehtiyatla geriye çəkildilər, lakin onlar gözlərini blokhouz xarabalığından çəkmirdilər, sanki bu lal divarların arxasından bax bu dəqiqə xəyal görünəcəyini güman edirdilər; nəhayət onlar yavaş-yavaş cavan meşəliyə çəkilib gözdən itdilər.

Şahingöz tufəngini yerə qoyub dərindən köksünü ötürdü və pıçılıtlı ilə aydınca dedi:

– Bilirsinizmi, onlar ölümlərin hörmətini saxlayırlar, bu isə onların canını, bəlkə də onlardan daha yaxşı olan adamların canını xilas etdi.

Heyvord diqqətlə ovçunun üzünə baxdı, lakin heç bir söz demədi və yenidən üzünü vəhşilərə tərəf döndərdi, çünki bu anda

vəhşilər onu hər şeydən daha çox maraqlandırdı. Heyvord iki quronun kolluqdan necə çıxdığını eşitdi və az sonra başa düşdü ki, o biri quronlar da bu yoldaşlarının başına toplaşmış onların dediklərinə diqqətlə qulaq asırlar. Onlar bir neçə dəqiqə ciddi və rəsmi surətdə danışdılar; bu söhbət onların əvvəlki səs-küylü müşavirəsinə oxşamırdı. Az sonra qırmızı dərililərin səsləri yavaşmağa başladı və nəhayət, meşənin dərinliyində tamamilə batdı.

Şahingöz işarə ilə Heyvorda təklif etdi ki, atları binadan çıxarsın və Alisa ilə Koranın ata minmələrinə kömək etsin.

Sonra bu kiçik dəstə səssizcə, yola düşdü. Gənc xanımlar quronların qəbrinə və uçuq blokhauza qorxa-qorxa boylanıb baxırdılar; dəstə ay işığına qərq olmuş çəmənliyi arxada buraxıb göz-gözü görməyən qaranlıq meşəyə girdikdə qızların qorxusu daha da artdı.

XIV fəsil

Şahingöz yenə balaca dəstənin qabağına düşdü; lakin bu dəfə ovçu dünənkindən daha çox qətiyyətsizlik göstərirdi, halbuki, indi onunla düşmənlər arasında böyük bir məsafə var idi; görünür Şahingöz meşənin bu yerinə heç bələd deyildi. O, mogikanlarla məsləhətləşmək üçün dəfələrlə ayaq saxlayır, ayı onlara göstərir və ya ağacların qabığına diqqətlə nəzər salırdı. Dəstə hər dəfə bir az dayandıqda Heyvord və Alisa ilə Kora təhlükəni dərk etmək nəticəsində kəskinləşən bir diqqətlə ətrafa qulaq verir və qəzəbli quronların yaxınlaşmalarından xəbər verə bilən hər hansı bir əlaməti görməyə və ya hiss etməyə çalışırdılar. Lakin ucu-bucağı olmayan bu meşəlik sanki əbədi yuxuya dalmışdı; uzaqdan qulağa çox güclə gələn ırmağın həzin şırıltısından başqa meşədən heç bir səs eşidilmirdi. Kolluqda, budaqların arasında quşlar, heyvanlar və insanlar daldalanmış olsaydılar da onlar çox dərin yuxuda idilər. İrmağın zəif və ahəstə şırıltısı bələdçiləri bir çox çətinliklərdən qurtardı. Şahingöz və mogikanlar dərhal suya tərəf döndülər.

Şahingöz ırmağın kənarına yaxın yerdə ikinci dəfə dayandı, ayaqlarından mokasinlərini çıxardı, Heyvorda və Hamuta da ayaqlarını soyunmalarını təklif etdi. Sonra onlar suya girdilər. Bu balaca dəstə təqribən bir saat ırmağın yatağı ilə irəliləyib heç bir iz buraxmadı. Ay üfünün qərb hissəsində toplaşan iri qara buludların arxasında gizləndikdə yolçular əyri-üyrü dayaz ırmaqdan çıxdılar və yenə çoxlu ağacları olan qumluq düzlə getməyə başladılar. Ovçu burada görünür özünü daha xatircəm hiss edirdi; indi o nə etdiyini bilən adam kimi inamla və cəld yeri yirdi. Az sonra cığır dönüb əyilməyə başladı, yolçular başa düşdülər ki, bu cığır dağların arasından keçir və onlar tezliklə dağ dərələrindən birinə girməli olacaqlar.

Şahingöz ayaq saxlayıb yoldaşlarını gözlədi və yavaşdan dedi:

– Meşənin qalın yerlərində cığırları öyrənmək, duzlu bulaqları və ırmaqları tapmağa alışmaq çətin deyildir. Amma bu yeri görənlərin hansı biri deməyə cürət edər ki, bu lal ağacların və qayaların arasında böyük bir dəstə gizlənə bilər?

– Deməli, biz Uilyam-Henri fortunun yaxınlığındayıq, eləmi? – deyərək Heyvord soruşub kəşfiyyatçıya tərəf gəldi.

– Uilyam-Henri fortu hələ bizdən çox uzaqdadır, bundan başqa biz hələ olduqca narahat yol ilə getməli olacağıq. Baxın, – deyərək ovçu əlavə edib balaca bir gölü göstərdi; onun sakit səthində ulduzların hərəkətsiz əksi görünürdü; – ona “Qanlı Göl” deyərlər. Mən nəinki burada çox olmuşam, həm də düşmənlərlə vuruşmuşam, özü də gün çıxandan gün batnadək!

– Deməli, bu gördüyümüz, vuruşma zamanı həlak olan igidlərin qəbridir, eləmi? Mən “Qanlı Göl” adını eşitmişdim, amma bu dəhşətli hovuzu heç zaman görməmişdim.

– Hə, bu yerlərdə vuruşmuşuq! – deyərək Şahingöz sözünə davam etdi; o, Dunkanın sözlərinə cavab verməkdən daha çox, başında bir-birini sürətlə qovan fikirləri araşdırırdı. – Burada fransızlardan da ölənlər az olmamışdı. Bax bu suyun qandan necə qızardığını öz gözüm ilə görmüşəm.

– Hər halda bu əsgər üçün rahat qəbirdir, – deyə Dunkan öz fikrini bildirdi. – Deməli, siz burada, sərhəddə çox xidmət etmişiniz, eləmi?

– Mənmi? – deyə kəşfiyyatçı iftixarla cavab verdi. – Atdığım güllələrin səsini bu yamaqların, demək olar ki, hamısı təkrar etmişdir, Qorikanla çay arasında bir kvadrat mil belə yer tapılmaz ki, orada mənim bu maralvuranım düşməni və ya meşə heyvanını vurub yerə sərməsin... Ss! Gölməçənin o tərəfində bir şey görmürsünüz?

– Çox çətin ki, bu qaranlıq meşədə bizim kimi ikinci bir yurdsuz adam tapılsın.

– Onlar kimi məxluqlar ev və ya sığınaq fikrini o qədər də çəkmirlər, gecə şəhi də onların bədənini islatmır, onlar dan yeri sökülən kimi özlərini suya verirlər, – deyə Şahingöz cavab verdi və Dunkanın çiyindənən elə bir əsəbilikdə yapışdı ki, zabıt adətən heç bir şeydən qorxmayan bu adamın bütün varlığını nə kimi mövhumu qorxunun bürüdüyünü başa düşdü.

– Göylərə and içirəm ki, o canlı adamdır və özü də bizə tərəf gəlir. Tüfənglərinizi götürün, dostlar, çünki qabaq tərəfdən gələn adamın düşmən və ya dost olması hələ məlum deyildir.

– Kimdir gələn? – deyə sərt bir səs fransızca soruşdu.

– Bu nə deməkdir? – deyə Şahingöz pıçıldadı. – Eşitdinizmi o, nə ingiliscə danışır, nə də hinduca.

– Kimdir gələn? – deyə yenə həmin səs soruşdu.

Sualın ardınca çaxmaq şaqqıltısı eşidildi və naməlum adam hədələyici bir vəziyyət aldı.

– Fransa! – deyə Heyvord fransızca bərkdən cavab verdi, ağacların kölgəsindən gölməçənin kənarına çıxdı və keşikçidən bir neçə yard aralı dayandı.

– Gecənin bu vaxtında haradan gəlib, haraya gedirsiniz? – deyə qrenader¹ köhnə Fransa sakinlərinə məxsus bir aksentlə fransızca soruşdu.

¹ Qrenader – seçmə əsgər

– Kəşfiyyatdan qayıdıb, yatmağa gedirəm.

– Siz kral zabitisinizmi?

– Əlbəttə, kamrad. Yoxsa təhər-töhürümdən oxşamıram?

Mən atıcı polkunun kapitanıyam. (Heyvord əsgərin nişanlarından başa düşmüşdü ki, o nizami polkların birində xidmət edir). İngilis qalası komandirinin qızlarını da özümlə əsir aparıram... Aha! Bu barədə eşitmisənmi? Mən onları fortun yaxınlığında əsir tutmuşam, indi generalın hüzuruna aparıram.

– Xanımlar, and içirəm ki, sizin bu vəziyyətiniz məni çox qəmgin edir, – deyə gənc əsgər xanımlara müraciət etdi və əlini qaldırıb ədəblə təzim etdi, – amma nə etmək olar, müharibə zamanı belə şeylər çox olur! Özünüz yəqin edəcəksiniz ki, bizim generalımız çox yaxşı adamdır, xanımlarla çox xoş və mülayim rəftar edir.

– Bu, hərbi xidmətçilərin adətidir, – deyə özünü çox toxtaq saxlayan Kora fransızca cavab verdi. – Salamət qalın. Arzu edirəm ki, bizə bundan daha yaxşı bir vəzifə tapşırınsızlar.

Əsgər ədəblə Koraya baş əydi, Heyvord isə: “Gecəniz xeyrə qalsın, yoldaş” – deyə əsgərə müraciət etdi. Yolçular dərhal yerlərindən tərpendilər, keşikçi əsgər isə lal gölməçənin kənarında yenə var-gəl etməyə başladı. Düşmənlərin bu cur təhlükəli hərəkətə cəsarət etmələri əsgərin heç ağına belə gəlmirdi; o gənc xanımları görəkən yadına düşən mahnını oxuyurdu və bəlkə də bu mahnı ona indi çox uzaqlarda olan öz sevimli Fransasını xatırladırdı: “Vive le vin, vive l'amour!”¹.

Kəşfiyyatçı gölməçədən bir az uzaqlaşdıqda pıçıldayaraq:

– Çox böyük xoşbəxtlik oldu ki, siz bu dələduzla dil tapıb danışa bildiniz! – dedi. – Həmin əsgər allaha şükür eləsin ki, sizinlə mülayim rəftar etdi. Yoxsa həmvətənlərinin sümükləri arasında onun da skeleti üçün yer tapılırdı.

Şahingöz sözünü davam etdirə bilmədi, çünki hovuz tərəfdən gələn boğuq və uzun inilti səsi Şahingözün sözünü yarımcıq

¹ “Yaşasın şərab, yaşasın məhəbbət”

qoydu; elə zənn etmək olardı ki, öldürülmüş adamların ruhları doğrudan da öz su qəbirlərinin dövrəsində hələ də dolanırdılar.

– Bu gördüyümüz əsgər adi diri adamlardan idi, doğrudurmu? – deyə kəşfiyyatçı sözünə davam etdi. – Ruhların heç biri silahdan belə bacarıqla istifadə edə bilməzdi.

– Hə, gördüyümüz əsgər canlıca bir adam idi, amma bilmirəm o yazıq sağ qaldımı, buna mənim şübhəm var, – deyə Heyvord cavab verdi və Çinqaçkuku öz yanında görmədikdə ətrafına göz gəzdirməyə başladı.

İkinci dəfə inilti səsi eşidildi, lakin bu dəfə səs əvvəlkindən zəif gəlirdi; sonra nə isə suya düşüb şappıladı, bunun ardınca yenə dərin bir sükut başladı.

Kiçik dəstə nə edəcəyini bilmirdi, buna görə də tərəddüd içində dayanmışdı. Bu zaman hindu kolluqdan çıxdı. Mogikanların başçısı öz yol yoldaşlarına yaxınlaşmaqda idi. O, bir əliylə bədbəxt fransız əsgərinin skalpını qurşağına bərkidir, o birisilə isə skalp soyan bıçağını və tomahavkını yerinə qoyurdu; bu silahların hər ikisi gənc əsgərin qanına boyanmışdı. Çinqaçkuk, guya çox şərəfli bir vəzifəni yenicə yerinə yetirmiş olan bir adam kimi, iftixarla əvvəlki yerini tutdu.

Kəşfiyyatçı tufəngini yerə endirib əllərilə onun lüləsindən yapışaraq dərin xəyəllərə qərq olmuşdu. O, nəhayət başını kə-dərli-kə-dərli bulayıb donquldandı:

– Siz nə deyirsiniz deyən, mən çox təəssüf edirəm ki, bu hadisə minqlərdən birinin başına deyil, qədim ölkələrdən olan bu gülər üzlü gəncin başına gəldi.

– Bəsdir, – deyə Heyvord cavab verdi; o qorxurdu ki, heç bir şeydən xəbəri olmayan bacılar kiçik dəstənin dayanmasının səbəbini başa düşsünlər. – Olan olub, keçən keçib, mən də deyirəm ki, gərək bu hadisə olmayaydı, indi ki, olub daha bu barədə danışmağa dəyməz. Mənə belə gəlir ki, biz düşmən keşikçilərinin mövqeyinə gəlib çıxmışıq.

– Düzdür, – deyə Şahingöz xəyəllər aləmindən ayrılıb cavab verdi, – doğrudan da bu hadisə haqqında fikirləşmək yersizdir.

Hə, hə, yəqin fortun dövrəsinə çoxlu fransız toplaşmışdır, buna görə də işimiz çox çətinləşir.

– Həm də vaxtımız olduqca azdır, – deyə Heyvord əlavə etdi və başını qaldırıb batan ayı görməyə qoymayan dumanlı buludlara baxdı.

– Doğrudur, vaxtımız azdır, – deyə kəşfiyyatçı təsdiq etdi.

– Amma biz iki yol ilə forta gedib çıxma bilərik.

– Hansı yollarla, tez deyin, axı vaxt bizi gözləmir.

– Birinci yol belədir: gənc xanımlar atdan düşməli və heyvanları başına buraxmalıdırlar. Biz mögikanları qabağa göndəririk, onda bəlkə düşmənin keşikçilərinin səflərini yarıb keçməyə və fransızları leş-leşə söykəyib onların meyitlərinin üstündən forta daxil olmağa müvəffəq olarıq...

– Yox, yox! – deyə Heyvord onun sözünü kəsdi. – Əsgərlər olsaydı bu yol ilə düşmənin mühasirəsini yarıb keçə bilərdik, amma səfər yoldaşlarımız qadınlardan ibarət olduğu halda biz bu yolu seçə bilmərik.

– Doğrudan da bu yol xanımlar üçün qanlı və çətin bir yol olardı, – deyə kəşfiyyatçı Heyvordun fikrinə şərik oldu. – Lakin mən öz mərdliyimə hörmət etdiyim üçün, bu yolu xatırlatmağı özümə borc bildim. Deməli, biz gərək yolu burulub fransızların istehkamlar silsiləsindən yan keçək, sonra qərbə doğru xeyli dönüb gedək və dağlara qalxaq. Mən orada sizi elə gizlədərəm ki, Monkalmanın mənfur əlaltıları aylarla axtarsalar da izimizi tapa bilməzlər.

– Qoy belə də olsun, amma nə qədər tez tərpənsək bir o qədər yaxşıdır.

Məsələ aydın idi, müzakirəni davam etdirməyə ehtiyac qalmırdı. Odur ki, Şahingöz ancaq: “Mənim dalımca gəlin” – dedi və yolçuları bu təhlükəli yerə gətirib çıxarmış olan yol ilə dönüb geri qayıtdı. Onlar çox ehtiyatlı idilər, ayaqlarını yerə qoyarkən çalışırdılar ki, səs çıxmasın, çünki hər bir dəqiqə fransızların patrullarına və ya pusquda dayanmış keşikçilərinə rast gələ bilərdilər.

Dəstə yenə bayaqkı gölməçənin yanından keçərkən, Heyvord və kəşfiyyatçı gölün dəhşət hissi doğuran kədərli suyuna

çöpəki nəzər saldılar. Onlar suyun bu lal sahilində hələ bir az bundan əvvəl gəzinən fransız əsgərinin meyitini suda görmək üçün əbəs yerə gözlərini gölməçəyə zilləmişdilər; suyun yalnız bir az ləpələnməsi sübut edirdi ki, bayaqkı qanlı hadisədən sonra o hələ tamamilə sakitləşməmişdir.

Şahingöz səmti dəyişib dağlara tərəf yönəldi; bu dağlar kiçik ovalığın qərb sərhədini təşkil edirdi. İndi Şahingöz diş-diş zirvələri olan uca dağların kölgəsində qalmağa çalışaraq öz səfər yoldaşlarını cəld aparırdı. Yol getdikcə çətinləşirdi; yolçular xəndəklərin kəsib keçdiyi daşlı, kələ-kötür yerlərdən keçməli olurdular. Bu səbəbdən də kiçik dəstə yavaş-yavaş getməyə başladı. Hər iki tərəfdən ucalan çılpaq, qara dağlar yolçularda əmin-amanlıq hissi doğururdu. Nəhayət, dəstə qayaların və sey-rək ağacların arasından burula-burula keçən dik bir yamacla başıyuxarı yavaş-yavaş qalxmağa başladı.

Yolçular dağa qalxdıqca, adətən günün doğmasından az əvvəl görünən qalın duman çəkilməyə başladı. Yolçular dağların otsuz yamaclarında bitən sısqqa ağacların altından çıxıb mamır basmış yastı qayaya qalxdıqda gördülər ki, Qorikanın qarşı sahilindəki dağın yaşıl şamlığı üzərində dan yeri sökülməyə başlamışdır.

Kəşfiyyatçı Koraya və Alisaya atdan düşməyi təklif etdi, narraqanzetlərin yüyənini ağızlarından çıxartdı, bu yorğun heyvanların yəhərlərini götürdü, onlara, özləri üçün yem tapmalarına, kolların yarpaqlarını və quru otu qırpmalarına imkan verdi.

– Gedin, – deyə o, atlara müraciətlə dilləndi, – təbiətin səxavət göstərdiyi yerlərdə özünüz üçün yem tapmağa çalışın, bir də ehtiyatlı olun, yoxsa bu dağlarda veyllənən yırtıcı canavarların cənginə keçərsiniz.

– Bizə daha at lazım olmayacaq? – deyə Heyvord soruşdu.

– Özünüz baxıb fikirləşin, – deyə kəşfiyyatçı cavab verdi və dağın şərq kənarına yaxınlaşaraq, işarə ilə hamını öz dalınca çağırırdı. – Buradan Monkalmın düşərgəsi çox aydın görünür, hərgah insanların qəlbini də bu qədər aydın görmək mümkün olsaydı, dünyada riyakarlar, ikiüzlü adamlar az olardı, minqlərin hiyləgərliyi də onlara fayda verməzdi.

Yolçular sıldırım qayaya yaxınlaşdıqda, kəşfiyyatçının tamamilə haqlı olduğunu yəqin etdilər və onları bu dağın başına gətirməsinin səbəbini də başa düşdülər.

Dağ təqribən min fut hündürlüyündə idi və yüksək bir konusa oxşayırdı, göllərin qərb sahili boyunca xeyli uzanan, Qorikanın o biri tərəfindəki digər iri dağlarla birləşən dağ silsiləsinin bir qolu idi. Qorikanın bütün cənub hissəsini indi yolçular öz ovuclarının içi kimi aydın görürdülər.

Gölün lap sahilində, onun qərb kənarına yaxın yerlərdə uzun torpaq səngərlər və Uilyam-Henri qalasının alçaq tikililəri görünürdü. Suyun dalğaları iki alçaq qalaçanın özüllərinə çırpınırdı, fortu o biri tərəflərdən isə dərin bir xəndək və böyük bataqlıq qoruyurdu. İstehkamların dövrəsindəki meşə qırılmışdı, lakin mənzərənin qalan yerlərinə təbiət yaşıl xalça döşəmişdi, yaşıllıq olmayan yerlərdə isə adama xoş təsir bağışlayan şəffaf su şırıltı ilə axıb keçir, ya da zəhmli qayalar öz cılpaq zirvələrilə göylərə baş qaldırırdı. Qalanın dövrəsində keşikçilər dayanmışdılar; yolçular qala divarlarının bayır tərəfində gecəni yuxusuz keçirən və indi hələ də mürgüləyən əsgərləri gördülər. Cənub-şərqdə, fortun lap yaxınlığında salınmış hərbi düşərgənin dövrəsində xəndəklər qazılmışdı, düşərgə qala üçün daha münasib bir yer olan qayalı təpədə salınmışdı. Şahingöz mayor Heyvordla bir vaxtda Qudzonu tərk etmiş olan dəstəni, yolçulara göstərdi. Bir qədər cənubda meşədən qara tüstü qalxırdı, görünür orada düşmənin çoxlu qüvvəsi yuva salmışdı.

Lakin gənc zabiti gölün qərb sahilində gördükləri daha çox maraqlandırır. Bir zolaqda bu böyük düşərgənin çadırları ağarırdı, Heyvorda elə gəldi ki, düşərgənin yeri böyük bir dəstənin yerləşməsi üçün çox kiçikdir, əslində isə düşərgə Qorikandan başlanıb dağların ətəklərinə tərəf bir neçə yüz yard uzanırdı. Top batareyaları irəli çıxarılmışdı. Yolçular qarşılarında xəritə kimi sərilmiş bu mənzərəyə baxan zaman dərədən topların gurultusu ucaldı və şərq dağlarının boyunca keçərək qayalardan şiddətli əks-səda qopartdı.

– Səhər günəşinin şüaları aşağıda onların üstünə yenicə düşmüşdür, – deyə kəşfiyyatçı, fikirli haldaymış kimi, duruxa-duruxa dedi, – buna görə də keşikçilər yatanları top gurultusu ilə oyatmaq fikrinə düşmüşlər. Biz bir neçə saat yubanmışıq! Monkalm meşələri öz mənfur irokezləri ilə doldurmuşdur.

– Doğrudan da qala mühasirəyə alınmışdır, – deyə Dunkan cavab verdi. – Məgər forta gedib çıxmaq üçün daha bir yol tapmaq mümkün deyil? Yenidən hinduların əlinə keçməkdənsə, fortun içərisində mühasirədə qalmaq daha yaxşıdır.

– Baxın! – deyə kəşfiyyatçı səsləndi və Koranın diqqətini fortun başqa bir tərəfinə, Koranın atasının evi yerləşdiyi tərəfə, bilaixtiyar cəlb etdi. – Baxın, komendant evinin daşları mərmidəyikcə necə qopub tökülür! Hərçənd bina möhkəmdir və divarları qalındır, buna baxmayaraq fransızlar bu binanı tikildiyi vaxta nisbətən daha tez uçuracaqlar.

– Heyvord, mənə çox ağır gəlir ki, atam təhlükədə ola-ola mən onun dərдинə şərik ola bilmirəm, – deyə qorxu bilməyən Kora həyəcanla bildirdi. – Gedək Monkalmın yanına, xahiş edək ki, qalaya getmək üçün mənə icazə versin. Fəlakətdə olan atanın qızının bu xahişini Monkalm rədd etməyə cürət etməz.

– Ağlum kəsmir ki, fransızın çadırına çatanadək başınızı salamat saxlaya biləsiniz, – deyə kəşfiyyatçı vəziyyətin təhlükəli olduğunu açıqca bildirdi. – Hərgah, bax aşağıda, sahil boyu düzülüb istifadəsiz qalan min qayıqdan heç olmasa biri mənim olsaydı, biz düşmən düşərgəsinə bir təhər özümüzü çatdırıb bilərdik. Lakin ehtiyatlı olun, düşmənin atəşi bir azdan sonra kəsiləcəkdir, çünki yerə çökməkdə olan duman gündüzü gecəyə döndərəcəkdir, belə şəraitdə hindunun atdığı ox ən mükəmməl topdan da təhlükəlidir. Hərgah mənim dalımca getməyə hünəriniz çatarsa, mən irəliyə gedərəm: görürəm bu köpək minqlər ağcaqayın meşəliyinin kənarında gizlənmişlər, heç olmasa, onları qovub pərən-pərən salmaq üçün mən özüm də Uilyam-Henri fortuna girməyi indi çox arzu edirəm.

– Sizin dalınızca getməyə gücümüz çatır, – deyə Kora qəti cavab verdi, – heç bir təhlükədən də qorxumuz yoxdur.

Kəşfiyyatçı üzünü ona döndərdi və gülümsəyərək, onun fikrini ürəkdən bəyəndiyini bildirib cavab verdi:

– Açığımı deməliyəm, mən istərdim ki, ölümdən sizin kimi az qorxan mincə nəfər mərd yoldaşım olsun. Onda bir həftə də çəkməzdi ki, mən fransızları qovub öz mağaralarına doldurdum. Lakin, – Şahingöz üzünü o biri yolçulara tutdu, – duman o qədər tez yaxınlaşır ki, onun himayəsinə yalnız düzənlikdə sığına biləcəyik. Yadda saxlayın, mənim başıma bir iş gəlsə, elə bir səmt seçin ki, külək həmişə sizin sol üzünüvə vursun; mogikanların dalınca getsəniz daha yaxşı olar, çünki onlar nə gündüz, nə də gecə yolu azmazlar.

Kəşfiyyatçı əlini yelləyib dik yamacdan ehtiyatla enməyə başladı. Heyvord bacıların qolundan yapışmışdı; az sonra onların hamısı hələ bayaq çox çətinliklə dırmandıqları dağın ətəyinə çətdilər.

Yolçular Şahingözün seçdiyi səmtlə gedərək Uilyam-Henri fortunun qərb qapılarının qarşısındakı düzənliyə endilər. İndi qala yarıqaranlığa bürünmüşdü; qalın duman düşmənin yolçuları görməsinə mane olurdu. Lakin yolçular burada ayaq saxlayıb gözləməli oldular ki, nəmiş duman düşmənin düşərgəsinə pərdə çəksin. Dəstə dayandıqda mogikanlar fürsətdən istifadə edərək meşədən çıxdılar və ətrafa göz gəzdirməyə başladılar. Kəşfiyyatçı onlardan bir az aralı gedirdi.

Bir azdan sonra Şahingöz qayıtdı; pərtlikdən üzü qızarmışdı.

– Hiyləgər fransız lap yolumuzun ağzında keşikçi qoymuşdur, – deyə o, fikrini bildirdi. – Burada qırmızı dərililər də var, ağlar da, belə dumanlı havada düşmənlərin gözündən yayınmaq da olar, onların pəncəsinə keçmək də.

– Dolama yol ilə gedib keşikçilərdən yan keçmək, təhlükə sovuşduqda isə yenə cığıra qayıtmaq olmazmı? – deyə Heyvord soruşdu.

– Qəti seçilib müəyyən edilmiş səmti belə dumanlı havada tərkdəndən sonra inamla demək olarmı ki, öz yolumuzu nə vaxt və hansı dəqiqədə yenidən tapa biləcəyik? Qorikan dumanı barı-

şıq demisinin tüstüsünə, ya da mığmığadan qorunmaq üçün qalanan tonqalın üstündə, burula-burula qalxan tüstüyə oxşamaz.

Şahingöz sözünü deyib qurtarmağa macal tapmamış, top gurultusu eşidildi; mərmə meşədən keçib ağaca dəydi, ağacın gövdəsindən sıçrayıb yerə düşdü.

Bu qorxulu xəbərdarlığın ardınca dərhal hindular göründülər. Unkas tez-tez delavar dilində danışmağa başladı.

– Bəlkə də belədir, oğlan – deyər kəşfiyyatçı sözünü qurtarmış, gənc mogikana cavab verdi. – Gəlin gedək, duman yaxınlaşır!

– Yox, dayanın! – deyər Heyvord səsləndi. – Əvvəl deyin görək nəyə ümid bağlamısınız!

– Planlarımızı izah etmək çətin deyildir, bunu da bilin ki, müvəffəqiyyətə ümidimiz azdır. Bununla belə yenə də bir şeyə ümid etmək yaxşıdır. Bax bu gördüyünüz mərmə, – deyər Şahingöz əlavə edib zərərsiz mərməni ayağı ilə itələdi, – o istehkamdən uçub buraya gələrkən yolda torpağı qazıb sovurmuşdur. Yolun başqa əlamətləri itdikdə biz gərək mərmənin açdığı şırımı tapaq. İndi daha danışmaq lazım deyildir. Dalımca gəlin, yoxsa duman çəkilər, onda biz dostlarımızla düşmənlərimizin arasında qalarıq, onların çarpaz atəşinə rast gələrik.

Heyvord başa düşdü ki, doğrudan da belə çətin dəqiqələrdə danışmaq əvəzinə tədbir görmək lazımdır. Heyvord bacıların arasında dayandı, dumanlı havada güclə görünən kəşfiyyatçının qaraltısından gözlərini çəkməyərək onları cəld addımlarla irəli apardı. Az sonra məlum oldu ki, Şahingöz dumanın çox qalın olacağını düz deyirmiş, iyirmi yard belə yol getməmiş onlar o qədər qalın dumana düşdülər ki, indi hətta bir-birini çətinliklə görürdülər.

Yolçular sola burulub dolama yol ilə bir az getdikdən sonra, sağa döndülər. Heyvord güman edirdi ki, onlar dost istehkamı arasındakı yolun yarısını qət etmişlər, lakin birdən mayordan təqribən iyirmi fut¹ aralı kim isə fransızca acıqlı-acıqlı qışqıraraq soruşdu:

¹ Fut – 30,479 santimetrə bərabər olan uzunluq ölçüsüdür.

– Kimdir gələn?

– İrəli! – deyə kəşfiyyatçı pıçıldayıb sola döndü.

Həmin anda bir neçə səs sualı təkrar etdi; bu səslərin hər birində təhdid hiss olunurdu.

– Mənəm! – deyə Dunkan fransızca cavab verdi və bacıların qollarından yapışıb çəkə-çəkə apardı.

– Axmaq! “Mən”, yəni kim?

– Fransanın dostu.

– Mənə elə gəlir ki, sən Fransanın düşməninə daha çox oxşayırsan. Dayan, yoxsa and içirəm ki, səni şeytanın dostunun kökünə salaram! Atəş açın, yoldaşlar! Atəş!

Əmr dərhal yerinə yetirildi, əlli tüfəngdən açılan atəş dumanı yarıdı. Xoşbəxtlikdən hədəf aydın görünmürdü, buna görə də güllələr yolçuların yanından keçdi və onlar qaçqınların o qədər yaxınlığından ötdü ki, gənc xanımlar və Dunkan güllələrin öz qulaqlarının bir neçə düyməliyində vıyıldadığını zənn etdilər. Yenə çağırış və təqib səsləri eşidildi. Bu zaman Şahingöz ayaq saxladı və cəld qət etdi:

– Hamımız birdən onlara atəş açaq. Onlar elə bilərlər ki, biz hücumu keçmişik, buna görə də ya geriyyə çəkirlər, ya da kömək gözləmək üçün dayanarlar.

Çox yaxşı düşünülen bu plan baş tutmadı. Fransızlar atəş səsini eşidən kimi, bütün düzənlik canlandı, gölün sahillərindən, meşənin lap uzaq kənarınadək düzənliyin hər yerində tüfənglərdən şaqhaşaq atəş açıldı.

– Biz bütün dəstəni özümüzə cəlb edəcəyik! – deyə Dunkan dilləndi. – Dostum, hərgah öz canınız və bizim canımız sizin üçün qiymətlidirsə, bizi irəliyə, forta tərəf aparın!

Kəşfiyyatçı Dunkanın arzusunu şadlıqla yerinə yetirərdi, lakin indi onun özü də fortun hansı tərəfdə olduğunu bilmirdi, o, gah bir üzünü, gah da o biri üzünü küləyə tərəf tuturdu, lakin bu da nəticə vermirdi, çünki hər iki üzünü eyni dərəcədə sərincilik hiss edirdi. Belə çətin dəqiqədə Unkas torpağı üç yerdən oymuş olan top gülləsinin açdığı şırıma toxundu.

– Qoyun keçim qabağa, – deyə Şahingöz əyildi və mərminin açdığı şırımın istiqamətinə göz yetirdikdən sonra bu istiqamətlə cəld irəli getdi.

Bağırıtı səsləri, söyüş, güllə səsləri hamısı bir-birinə qarışmışdı və hər tərəfdən eşidilirdi. Birdən işıq zolağı göründü, duman halqalanıb qalxmağa başladı, dərənin üstündə toplar gurladı və onların səsi dağlarda və mağaralarda əks etdi.

– Bu toplar fortdan atılır! – deyə Şahingöz bərkdən öz yoldaşlarına müraciət etdi. – Biz isə axmaqlıq edib üzümüzü meşəyə tutmuşuq, öz ayarımızla makuasların xəncərinin altına gedirik!

Kiçik dəstə öz səhvini başa düşdükdən sonra dərhal itirilmiş vaxtın əvəzini çıxmağa çalışdı; yolçular var qüvvələrini toplayıb ayaqlarına güc verdilər. Dulkan Koranı Unkasa tapşırmağa razı oldu, Kora isə gənc mogikanın himayəsinə şadlıqla sığındı. Aydın idi ki, təqib niyyətilə qızıxmış əsgərlər qaçqınların dalınca gəlirdilər.

– Onlara aman verməyin! – deyə təqibçilərdən biri fransızca əmr etdi; görünür o qalanlarına başçılıq edirdi.

Qəflətən yuxarıdan bir səs eşidildi:

– Dayanın, hazırlaşın, mənim igidlərim! Əvvəl düşməni görməyə çalışın! Mən komanda verdikdən sonra aşağı atəş açarsınız!

Dumanlıqdan gələn başqa bir səs buna cavab verdi:

– Ata, ata! Mənəm, Alisayam, sənin Elsinəm!

Əvvəlki səs yenə eşidildi:

– Dayanın! – Bu əmr elə həyəcanla və o qədər bərkdən verildi ki, bu səs meşəyə çatıb əks etdi. – Bu mənim qızımdır! Allah mənim balalarımı özümə qaytardı! Darvazanı açın. Mənim igidlərim, irəli! Tüfənglərinizin tətiiyini çəkməyin, yoxsa mənim quzularımı öldürərsiniz. Fransızları süngü ilə vurub dəf edin...

Dulkan darvazanın paslı cəftələrinin cırlıtısını eşitdi; o həmin səsin gəldiyi yerə yüyürə-yüyürə özünü darvazaya tərəf verdi və orada tünd qırmızı geyimləri olan döyüşçülərə rast gəldi. Dulkan öz batalyonunun əsgərlərini görəndə kimi tanıdı və onlara başçılıq edərək düşmənləri qısa müddətdə istehkamdan qovub uzaqlaşdırdı.

Tir-tir əsən Kora və Alisa bir anlığa ayaq saxladılar; Dunkanın qəflətən qaçması onları heyrətə salmışdı; qızlar Dunkanın, onları ataraq getməsinin səbəbini başa düşə bilmədilər. Lakin gənc xanımlardan biri dillənməyə və ya fikrini toplamağa macal tapmamış, yaşının çoxluğundan və əsgəri xidmətin çətinlikləri üzündən saçları ağarmış çox uca boylu, nəcib və igid görkəmli bir zabıt dumanlıqdan baş vurub çıxdı. Koranı və Alisanı qucaqlayıb bəgriyə basdı və onun qırışmış, solğun yanaqlarından od kimi göz yaşları axdı. O, şotlandiyalı aksentilə ucadan deyirdi:

– Sənə çox şükür, ilahi! İndi qoy necə təhlükə gəlsə-gəlsin, sənə müti bəndən onu qarşılamağa hazırdır.

XV fəsil

Fransızların hücum edən qüvvələri o qədər çox idi ki, Munro onlara müvəffəqiyyətlə müqavimət göstərə bilmirdi. Elə zənn etmək olardı ki, Vebbin dəstəsi Qudzon sahillərində arxayınca mürgüləyir, Eduard fortunun komendantı isə öz həmvətənlərinin ağır vəziyyətə düşdüklərini tamamilə unutmuşdur. Fransızların müttəfiqləri olan hindular Monkalmın əmrilə meşələrə və seyrək ağaclarla dolmuşdular; onların döyüşə çağıran bağırtıları Britaniya qoşununun düşərgəsində eşidildikcə, buradakı adamların bağı yarılırdı.

Mahir və təcrübəli Monkalm yorucu səhra meşələrinin alınması ilə əlaqədar olan çətinliklər üzərində çalınmış qələbə ilə sanki kifayətlənmişdi və təpələrin işğal olunmasına əhəmiyyət vermirdi, halbuki, mühasirəyə salınan ingilis qüvvələrini bu təpələrdən hücumla asanlıqla əzə bilirdi.

Hündür yerlərin alınmasına əhəmiyyət verilməməsi, bu qərribə etinasızlıq, daha doğrusu çətin yamaqlara qalxmaqdan qorxmaq meyli, o dövrün hərbi əməliyyatının başlıca zəif cəhəti hesab edilə bilirdi. Bu səhv hindularla asan şəraitdə mübarizə aparmaqdan irəli gəlirdi; belə mübarizə zamanı qalalar çox nadir hallarda tikilirdi və toplardan, demək olar ki, heç istifadə edilmirdi.

Mayor Heyvord qalanın mühasirədə saxlanmasının beşinci, özünün isə qalada olmasının dördüncü günü düşmənlə danışıqlar başlanmasından istifadə etdi və göl tərəfdən gələn təmiz, sərin hava ilə nəfəs almaq üçün qalaçalardan birinin hasarına qalxdı; bundan əlavə Heyvord mühasirədə olanların müvəffəqiyyətləri ilə tanış olmaq istəyirdi. Hasarın boyunca var-gəl edən keşikçi hesaba alınmazsa, Heyvord burada tək idi. Çox gözəl və sakit bir axşam yaxınlaşmaqda idi; gölün şəffaf sularından buraya sərinləşdirici, xəfif külək əsirdi. Zənn etmək olardı ki, topların gurutusu və mərmilərin vıyılması kəsilən andan etibarən təbiət özünü ən mülayim və cazibədar bir şəkildə göstərməyi qət etmişdi. Batmaqda olan günəşin şüaları yeri nura qərq edirdi, lakin yay aylarında bu yerlərin iqliminin xüsusiyyətini təşkil edən əzici bürkü hiss edilmirdi. Təzəcə otlardan yaşıl don geymiş dağlara baxdıqca adamın ürəyi açılırdı; yarım şəffaf buludlar bu dağlara zəif kölgə salmışdı. Qorikanın himayəsindəki çoxlu xırda adalar sanki dincəlirdi; onların bəziləri alçaq idi və elə bil suya qərq olmuşdu, ya da gölün üzünə səpələnmiş kimi görünürdü; bəzi adacıqlar isə sanki gölün aynaya oxşar səthi üzərində asılı qalmışdı və yaşıl məxmər döşənmiş balaca təpələrə oxşayırdı. Mühasirəyə salınmış düşərgənin balıqçıları bu adalar arasında öz qayıqları ilə səsizcə üzür, ya da gölün hamar səthində dayanıb balıq tuturdular.

İki kiçik, dümağ bayraq yellənirdi, bunların biri fortun irəliyə çıxan tininə, digəri isə qalanı mühasirəyə salanların batareyasına sancılmışdı; bayraqların hər ikisi barışıq olduğunu göstərirdi; barışıq isə hərbi əməliyyatın dayandırılmasına səbəb olmuşdu. Bir az arxa tərəfdə İngiltərə və Fransanın ipək bayraqları dalğalanırdı. Bunlar gah açılır, gah da bükülüb yenidən sallanırdı.

Yüz nəfərə qədər şən və qayğısız fransız balıq ovuna çıxmışdı; gənclər kədər hissi oyadan, lakin indi susmuş fort topunun təhlükəli qonşuluğunda, gölün daşlı, dayaz yerində tor çəkirdilər; bu zaman gənclərin içərisindən uçan qışqırıq və gülüşmə səsləri dağların şər qaymaclarında təkrar olunurdu. Balıq tutanların bəziləri özlərini şappıltı ilə suya atıb çox həvəslə çimirdi, o biri-

ləri isə fransızlara məxsus maraq hissilə qonşuluqdakı təpələrə baxmağa getmişdilər. Mühasirəyə salan tərəfin keşikçiləri mühasirədə olanlara göz qoyurdular, mühasirədə olanlar isə bu əyləncələrdə iştirak etməsələr də, üzdən laqeyd görünən, lakin ürəyində rəğbət göstərən tamaşaçılar kimi, balıqçılara baxırdılar. Hər tərəfdən mahnı səsləri gəlirdi; əsgərlərin bəziləri çalıb-oyunayırdılar, bu əyləncə, ağların öz vaxtlarını necə keçirmələrinə tamaşa etmək üçün, meşələrdən çıxan qaşqabaqlı hinduları də cəlb edirdi. Bir sözlə, elə zənn etmək olardı ki, bu adamlar qısa barışıq dəqiqələrindən deyil, bayram gününün istirahətindən həzz alırdılar.

Dunkan gözlərini bir neçə dəqiqə ərzində bu mənzərədən çəkə bilmədi; birdən o qəflətən dönüb fortun qərb darvazasına tərəf baxdı. Yaxınlaşmaqda olan ayaq səsləri zabitin diqqətini cəlb etdi. O, qalaçanın tininə çıxıb gördü ki, fransız zabitinin müşayiətilə kəşfiyyatçı forta keşik çəkən dəstəyə tərəf gəlir. Şahingöz üzdən çox fikirli və çaşqın görünürdü, sanki o düşmən əlinə düşdüyünə görə özünü son dərəcə təhqir olunmuş və alçaldılmış hesab edir, buna görə də iztirab çəkirdi. Sevimli tufəngi yanında deyildi. Onun qolları maral dərisindən çəkilən qayıqla daldan bağlanmışdı. Nümayəndələrin əmin-amanlıqda olduqlarını göstərən ağ bayraqçılara son zamanlar o qədər tez-tez rast gəlmək olurdu ki, Heyvord yaxınlaşmaqda olanlara əvvəlcə etinasızlıqla nəzər saldı; ona elə gəlirdi ki, bu dəqiqə qarşılaşacağı düşmən zabiti müəyyən bir təklif irəli sürəcəkdir. Lakin mayor meşələr sakini olan öz dostunun uca boyunu, vüqarlı, qəmgin üzünü görüb tanıdıqda heyrət içində diksindi və durduğu yerdən düşüb qalanın mərkəzinə tərəf getmək üçün döndü.

Lakin Dunkanın eşitdiyi tanış səslər onun diqqətini cəlb etdi və əvvəlki niyyətindən daşınmağa vadar etdi. Dunkan torpaq səngərin içəri döngələrinin birindən burulub çıxarkən Kora ilə Alisaya rast gəldi; bacılar təmiz hava almaq və nəhayətsiz macəralardan sonra bir az dincəlmək üçün gəzməyə çıxmışdılar. Gənc zabit yalnız bircə məqsədlə, yəni bacıları xilas etmək məqsədilə, onları fortun qabağında qoyub getməyə məcbur olduğu o ağır

dəqiqədən bəri qızlarla görüşməmişdi. Heyvord Kora ilə Alisanı axıncı dəfə gördüyü vaxt, onlar təlaş və yorğunluq nəticəsində çox incimişdilər; indi isə gənc xanımların üz-gözündən gözəllik və tərəvət yağır, halbuki, onların üzündən təşviş və qorxu izləri hələ də silinməmişdi. Təəccüblü deyildir ki, gənc zabıt bacılara rast gələrkən bir müddət hər bir şeyi unudu və yalnız onlarla söhbət etməyi qət etdi. Lakin Heyvord ağzını açıb bir söz belə deməyə macal tapmamış, gülər üzlü Alisanın xoş səsi eşidildi:

– Ay vəfasız, yaxşıca düşmüsünüz əlimizə! Öz xanımlarını darda qoyub qaçan sədaqətsiz rıtsarın kefi necədir! Bir çox gündən bəri... yox, əsrlərdən bəri gözləyirdik ki, bizim ayağımıza düşərək xahiş edəcəksiniz ki, sizin hiyləgərcəsinə geri çəkilməni, daha doğrusu qaçmanızı, alicənablıqla bağışlayaq... Axı, düzünü deməliyəm ki, elə cəld qaçdınız ki, yaralı maral da sizə çata bilməzdi!

– Başa düşürsünüzmü ki, sizə nə qədər minnətdar olduğumuzu, ömrünüzdə necə dua etdiyimizi Alisa bu sözlərlə bildirmək istəyir, – deyə ağır təbiətli və daha təmkinli olan Kora əlavə etdi. – Bunu da deməliyəm ki, indi evimizə gəlməkdən çox səylə çəkinməyiniz bizə bir az təəccüblü gəlir, halbuki, bu evdə sizi qızlar xeyir-dua ilə, onların atası isə minnətdarlıqla qarşılayar.

– Sizin atanız təsdiq etmişdir ki, mən sizin yanınızda olmasam da, sizin təhlükəsizliyinizi əsla unutmamışdım, – deyə gənc zabıt cavab verdi. – Bu günlər bax o kəndə yiyələnmək uğrunda şiddətli mübarizə aparılmışdır, – deyə o, əlavə etdi və fortun qonşuluğunda olan, dövrəsində səngərlər qazılmış düşərgəni göstərdi. – Kim bu kəndə yiyələnsə, inamla deyə bilər ki, fortun da, onun içində olanların da sahibidir. Sizdən ayrıldığımdəqiqədən etibarən bütün gecə-gündüzümü orada keçirmişəm, çünki bunu mən özümə borc bilirdim. Lakin, – Dunkan gizlətməyə müvəffəq olmadığı bir qəmginliklə sözünə davam etdi, – hərəgah mən bilsəydim ki, əsgər borcu hesab etdiyim hərəkətim qorxub qaçmaq əlaməti hesab ediləcəkdir, onda, əlbəttə sizin gözünüzdə görünməyə utanardım.

– Heyvord! Duncan! – deyə Alisa qışqırdı və mayorun yerə dikilmiş gözlərinə baxmaq üçün əyildi; gənc xanımın qızılı rəngə çalan telləri qızarmış yanağına düşdü, beləliklə də onun gözlərinin yaşardığını qismən gizlətdi. – Hərgah bilsəydim ki, mənim mənasız boşboğazlığımdan bu qədər inciyəcəksiniz, dilimi lal edib danışmazdım. Sizin xidmətlərinizi nə qədər səmiyyətlə və ədalətlə qiymətləndirdiyimizi, sizə nə qədər səmiyyətlə (az qalmışdı ki, “nə qədər ürəkdən” desin) minnətdar olduğumuzu Kora deyə bilər!

– Kora sözlərinizin doğruluğunu təsdiq edə bilərmisən? – deyə Duncan soruşdu və razı qalıb gülümsəyərkən, onun üzündən kədər buludu dərhal çəkildi.

Kora birdən-birə cavab vermədi; o, üzünü çevirib Qorikan gölünün şəffaf səthinə baxdı. Munro bacılarının böyüyü öz qara gözlərini yenidən gənc zabıtə çevirdikdə, bu gözlərdə hələ də elə bir əzab sezilirdi ki, Duncan bunu gördükdə dünyada hər şeyi unutdu və yalnız bu qızın dərdinə ürəkdən şərik olmağı qət etdi.

– Siz xəstəsinizmi, əziz miss Munro? – deyə Duncan soruşdu. – Biz bayaqdan boşboğazlıq edib zarafatlaşırıq, amma siz sıxıntı çəkirsəniz.

– Eybi yoxdur, – deyə Kora təmkinlə cavab verdi. – Mən bizim Alisa kimi gülər üzlü ola bilmirəm, bəlkə mənim bədbəxtliyim də elə bundan irəli gəlir. Baxın, – deyə Kora, öz borcunu dərk etmək bahasına, ani iradəsizliyinə qalib gəlmək istəyirmiş kimi, sözünə belə davam etdi, – ətrafınıza göz gəzdirin, mayor Heyvord və deyin: öz şərəfli adını, nüfuzunu mühafizə etməyi özü üçün böyük səadət hesab edən əsgərin qızı nə düşünməlidir?

– Nə şərəfli ad, nə də nüfuz adamın özündən asılı olmayan şərait üzündən puç olmamalıdır, – deyə Duncan səmimiyyətlə cavab verdi. – Lakin sizin sözləriniz mənim vəzifəmi yadıma saldı. Mən sizin igid atanızın yanına getməli və müdafiə işləri barəsində, onun nə kimi qərarlar qəbul etdiyini öyrənməliyəm. Arzum budur ki, allah sizə ən böyük səadət bəxş etsin, nəcib xanım... Kora, mən sizə belə müraciət edə bilərəm və belə müraciət etməliyəm.

Kora səmimiyyətlə əlini ona uzatdı; bu zaman gənc xanımın dodaqları əsdi və bənizi qaçdı.

– Salamət qalın, Alisa, – deyə Dunkan əlavə etdi; onun sə-sində, Koraya müraciət edərkən bayaqkı heyranlığın əvəzinə, indi mehribanlıq duyulurdu. – Salamət qalın, Alisa, biz tezliklə görüş-şərik, ümidvaram ki, bu görüşümüz qələbədən sonra olacaqdır.

Heyvord cavab gözləmədən, qalaçanın ot basmış pilləkənindən enib təlim meydanından keçərək, bir neçə dəqiqədən sonra Munronun hüzuruna gəldi. Polkovnik öz darısqal otağında iri addımlarla gəzişirdi; keçirdiyi həyəcan üzündə əks edilmişdi. O:

– Siz məni qabaqladınız, mayor Heyvord, – dedi. – Mən lap indicə sizi çağırırdımaq istəyirdim.

– Təəssüf ki, ser, gördüm ki, sizə çox səmimiyyətlə tərifləyib məsləhət gördüyüm elçimiz bir fransızın nəzarəti altında qayıtmışdır. Ümidvaram onun sədaqətli olmasına şübhələnmək üçün heç bir səbəb yoxdur, eləmi?

– Uzun Karabinin vəfalı olduğunu çoxdan bilirəm, – deyə Munro cavab verdi, – onun səmimiliyinə heç kəs şübhə etmir, lakin deyəsən bu dəfə bəxti ona yar olmamışdır. Monkalm kəşfiyyatçımızı tutmuş və öz millətinin lənətə gəlmiş nəzakətliliyi üzündən onu mənim yanıma belə bir sifarişlə göndərmişdir, guya Monkalm Uzun Karabinin xətrini çox istədiyimi bildiyinə görə onu öz yanında dustaq saxlamaq istəməmişdir.

– Bəs general Vebbin köməyi necə oldu?

– Bəs siz mənim yanıma gələrkən yolda heç bir şey görmə-diniz? – deyə qoca polkovnik acı istehza ilə cavab verdi. – Ay səbirsiz cavan, özünüzdən çıxmayın, tələsməyin. Bu centlmenlərin Eduard fortundan çıxıb qalamıza çatmalarına vaxt lazım deyilmi?

– Deməli onlar hələ yol gəlirlər? Bunu kəşfiyyatçımı dedi?

– Bəli. Amma görək axı bunlar nə vaxt gəlib çıxacaqlar? Hansı yol ilə gələcəklər, bundan mənim xəbərim yoxdur, çünki fərsiz kişi bu barədə mənə heç bir söz deməyibdir. General Vebb deyəsən məktub yazıbmiş, məsələnin yeganə sevindirici cəhəti də budur. Hərgah məktubda bəd xəbər yazılmış olsaydı, fransız müsyö iltifat, göstərib məktubu hökmən bizə çatdırardı.

– Deməli, general Monkalm məktubu özündə saxlamış, elçimizi isə buraxmışdır, eləmi?

– Bəli. Buyur, fransızların, tərifi göylərə qaldırılan “rəhmdilliyi” belədir!

– Bəs kəşfiyyatçı nə deyir? Onun gözləri, qulaqları və dili vardır. Bəs dilcavabı bir söz demədi?

– Doğrudur, ser, kəşfiyyatçının bütün duyğu orqanları vardır, bütün görüb eşitdiklərini nəql edə bilir. Uzun sözün qıyası, onun dediklərindən belə məlum olur ki, Qudzon sahillərində Eduard fortu adlanan əlahəzrət qalası vardır, bu qalaya, bildiyiniz kimi həmin ad İork şahzadəsi həzrətlərinin şərəfinə verilmişdir. Bu fortun kifayət qədər əsgəri vardır.

– Axı, heç başa düşə bilmirəm, fortdakılar bizim köməyimizə gəlmək fikrində deyildirlərmi?

– Həmin qalada səhər və axşam təlimləri keçirilir. Əsgərliyə yeni alınanlardan biri şorba bişən ocağın yanında dayanıb, barıt doldurarkən barıt oda tökülüb alışmışdır. – Birdən Munro acı və kinayəli danışıqdan əl çəkib fikrə getdi və əsl mətləbdən danışmağa başladı: – həmin məktubda bizim üçün mühüm bir şey ola bilərdi... yox, olmalı idi!

Duncan öz raisinin əhvalının dəyişməsindən istifadə edərək, söhbətin əsl məqsədinə keçməyi qət etdi və:

– Biz gərək təcili tədbir görək, – dedi. – Sizdən gizlədə bilmirəm, ser, düşərgəmiz düşmənin qarşısında çox davam gətirə bilməyəcəkdir və təəssüflə bunu da əlavə edirəm ki, fortun özündə də görünür vəziyyət bir qədər yaxşı deyildir, topların yarından çoxu partladılmışdır.

– Başqa cür ola bilərdimi? Topların bəziləri gölün dibindən çıxarılmışdır, bəziləri bu ölkələrin meşələrində çoxdan qalıb paslanmışdı, bəziləri isə heç zaman top deyil, adicə bir oyuncaq şeyi olmuşdur. Olmaya, ser, güman edirsiniz ki, Böyük Britaniyadan üç min mil uzaqda olan bu səhrada yaxşı toplara malik olmaq mümkündür?

– Qala hasarları uçur, azuqə qurtarmaqdadır, – deyə Heyvord davam etdi. – Hətta əsgərlər arasında narazılıq və təşviş əlamətləri nəzərə çarpır.

– Mayor Heyvord, – deyə polkovnik öz gənc peşə yoldaşına üzünü vüqarla döndərüb müraciət etdi: – hərgah indicə sizin dediklərinizdən xəbərim olmasaydı və vəziyyətimizin yaxşı olmadığını başa düşməsəydim, onda ordu sırasında yarım əsrlik xidmətim, əsgərlikdə baş ağartmağım hədərlər olardı. Bununla belə biz unutmamalıyıq ki, ordumuzun bir hissəsi və qaladakı öz qoşunumuz hələ sağ–salamatdır. General Vebbin köməyimizə qoşun göndərəcəyindən ümidimi kəsən dəqiqələrdək lap gölün kənarından yığılmış çınqıl daşları ilə olsa da bu qalanı müdafiə edəcəyəm. İndi bizim üçün ən vacib bir məsələ Eduard fortu rəisinin göndərdiyi məktubu alıb oxumaqdır.

– Bu işdə karınıza gələ bilmərəmmi?

– Kara gələ bilərsiniz, ser. Markiz de Monkalm başqa nəzakətli hərəkətlərinə əlavə olaraq məndən xahiş edir ki, bu qala ilə onun düşərgəsi arasındakı talada onunla görüşüm; Monkalmın dediyinə görə, o bizə əlavə məlumat vermək istəyir. Onunla görüşməyi çox arzu etdiyimizi bildirmək mənəcə ehtiyatsızlıq olardı, buna görə də Monkalmın yanına yüksək rütbəli zabitlərdən birini, yəni sizi öz müavinim kimi göndərmək istərdim.

Dunkan nəzərdə tutulan görüşdə öz rəisini əvəz etməyə həvəslə razı oldu. Gənc zabit lazımı tapşırıq aldıqdan sonra baş əyib rəisin otağından çıxdı.

Dunkan yalnız fort komendantının nümayəndəsi kimi hərəkət edə bilirdi, buna görə də iki düşmən tərəfin rəislərinin görüşüylə əlaqədar ola bilən təntənə və rəsmiyyət təşkil edilmədi. Dunkan Munro ilə danışdıqdan on dəqiqə sonra baraban sədaları altında, xırdaca ağ bayrağın himayəsində qala darvazasından çıxdı.

Fransız zabiti Dunkanı qarşıladı və onu Monkalmın uzaqdakı çadırınadək adi rəsmiyyət qaydaları ilə müşayiət etdi.

Fransız generalı düşmən cəbhəsinin gənc elçisini öz zabitlərinin arasında ayaq üstə qəbul etdi; müharibədə öz qəbilələrinin

döyüşçülərinə başçılıq edən yerli sakinlərin qarayanız rəhbərləri də burada idi. Heyvord qaralan qırmızı dərililər qrupuna cəld nəzər saldı və onların arasında zabitə sakitcə, lakin çox diqqətlə baxan Maquanın üzünü qəflətən gördü, sonra Heyvord dayandı; qeyri-iradi olaraq yavaşdan heyrətlə içini çəkdi; lakin mayor daxilində coşan bütün həyəcanı tez boğaraq üzünü düşmən komandirinə çevirdi. Monkalm da bir addım irəli atıb ona tərəf gəldi.

Burada təsvir etdiyimiz dövrdə Monkalm öz xoşbəxtliyinin və şöhrətinin yüksək pilləsinə çatmışdı. Belə bir mövqə və nüfuz sahibi olmasına baxmayaraq Monkalm rəftarca mülayim idi, rıtsarlıq məharətilə yanaşı olaraq onun mehribanlıq və mülayimliyi də şöhrətinin çox artmasına səbəb olmuşdu. Dunkan gözlərini Maquanın kinli üzündən çəkib generala tərəf döndərdi.

Monkalm fransızca söhbətə başladı:

– Mayor, mən çox şadam... Eh, bəs tərcüməçi hanı?

– Mənə elə gəlir ki, bizə tərcüməçinin köməyi lazım deyildir, – deyərək Heyvord fransız dilində təvazökarlıqla cavab verdi. – Sizin dilinizdə bir az danışa bilirəm.

– Buna mən çox şadam, – deyərək Monkalm cavab verdi və Dunkanla təkliddə danışmaq üçün onu qolundan dostcasına tutub o biri adamlardan uzaqlaşdıraraq öz çadırının içərilərinə apardı. – Bu dələduzları görməyə gözüm yoxdur, adam bilmir onların yanında özünü necə aparsın. Keçək mətləbə, – deyərək Monkalm davam etdi, – əlbəttə, sizin rəisinizi qəbul etmək şərəfi mənə nəsib olsaydı, mən bununla çox fəxr edərdim, lakin sizin kimi bacarıqlı və yəqin ki, lütfkar bir zabiti buraya göndərməyi rəisinizin lazım bilməsinə çox şadam.

Dunkan baş əydi. O, Monkalmın hiylələrinə aldanmamağı qət etdiyinə baxmayaraq, generalın komplimentini eşidərkən məmnun oldu. Monkalm fikirləşirmiş kimi bir anlığa susdu, sonra dedi:

– Sizin rəisiniz mənim hücumlarımı dəf etməyə tamamilə qadir olan igid bir adamdır. Amma, mayor, siz özünüz deyiniz, onsuz da şəksiz-şübhəsiz olan igidliyinizi sübut etmək meyliyindən əl çək-

məklə insanpərvərlik göstərmək vaxtı çatmamışmı? Unutmayın ki, qəhrəmanda həm insanpərvərlik, həm də igidlik olmalıdır.

– Bizim fikrimizcə bu sifətlərin hər ikisi bir-birinə qırılmaz tellərlə bağlıdır, – deyə Dunkan gülümsəyib cavab verdi. – Zati-alinizin şücaətini igidliyin səbəbi hesab edərək biz indiyədək sizə insanpərvərlik müqabilində insanpərvərliklə cavab vermək üçün fürsət tapa bilməmişik.

– Monkalm da təriflənməyə adət edən və indi tərifə etinasız yanaşan adama məxsus bir hərəkətlə yüngülcə baş əydi. O, bir az fikirləşdikdən sonra əlavə etdi:

– Bəlkə mənim durbinlərim məni aldatmışdır və sizin istehkamlarınız mənim toplarımın birgə atəşinə güman etdiyimdən daha yaxşı tab gətirir? Bizim qüvvələrimizə bələdliyiniz varmı?

– Bu barədə aldığımız xəbərlər müxtəlif səciyyəlidir, – deyə Dunkan etinasızlıqla cavab verdi, – lakin əldə etdiyimiz ən yüksək rəqəm göstərir ki, sizin qüvvələriniz iyirmi min nəfərdən çox deyildir.

Fransız dodağını dişlədi və həmsöhbətinin fikrini üzündən oxumaq istəyirmiş kimi, gözlərini ona zillədi. Lakin Monkalm az sonra özünə xas olan soyuqqanlıqla danışımağa başladı və öz qoşunlarının sayını iki dəfə çox göstərən bu rəqəmin guya düzgün olduğunu təsdiq etmək istədiyini bildirdi:

– Mayor, bu bizim sayıqlığımız üçün bir ləkədir ki, nə qədər səy göstəririksə də, ordumuzun nə kimi qüvvələrə malik olduğunu gizlin saxlaya bilmirik, halbuki bu yerlərin ucsuz-bucaqsız qalın meşələrində buna nail olmaq sanki o qədər də çətin deyildir. Mənə dedilər ki, komendantın qızları fortun mühasirəyə salınmasından sonra oraya gəlmişlər.

– Bu doğrudur, markiz, lakin qızlar əl-ayağımıza dolaşıb bizi heç də ruhdan salmırlar, əksinə onların özləri cəsarət və mətinlik nümunəsi göstərirlər. Hərgah markiz de Monkalm kimi mahir bir generalın həmlələrini dəf etmək üçün tək-cə qətiyyət və əzm kifayət etsəydi, onda mən Uilyam-Henri fortunun müdafiəsini Munronun böyük qızına cəsarətlə etibar edərdim.

– Nəcib sifətlər nəslən keçir, buna görə də bu barədə dediklərinizə inanıram; amma burasını da unutmaq lazım deyil ki, bayaq dediyim kimi, mərdliyin də öz hüdudu vardır və adam gərək heç zaman insanpərvərliyi unutmasın. Mayor, ümidvaram ki, siz qalanı bizə təslim etmək niyyətilə yanıma gəlmisiniz.

– Məgər zati-aliniz müdafiəmizin o qədər zəif olduğunu yəqin etmişdirmi ki, belə bir tədbiri zəruri sayır?

– Müdafiənin uzanması məni kədərləndirərdi. Müdafiənin uzun çəkməsi mənim qırmızı dərilə dostlarımı əsəbiləşdirir, – deyər Monkalm Dunkanın sualına cavab verməyib öz fikrini davam etdirdi və söhbətə çox diqqətlə qulaq verən hindular qrupunu süzdü. – Mən hələ indinin özündə də hücumdan onları çox çətinliklə çəkindirirəm.

Heyvord dinmədi, çünki onun hafizəsində lap bu yaxınlarda güclə xilas olduğu təhlükələr haqqındakı qəmgin xatirələr və bu əzablara düçar olmuş yazıq qızların obrazları canlanmışdı.

Monkalm isə özünün əlverişli vəziyyətdə olduğunu zənn edərək fürsətdən istifadə edib:

– Bu, hindular kimi cənablar, acıqlandıqları zaman xüsusilə təhlükəli olurlar, – deyər sözünə davam etdi, – belə vaxtda onların qəzəbini soyutmağın nə qədər çətin olduğunu sizə deməyim artıqdır, çünki buna siz özünüz də bələdsiniz. Hə, necə bilirsiniz, mayor? Qalanın təslim edilməsi şərtlərindən danışaqları?

– Qorxuram ki, zati-aliniz Uilyam–Henri qalasının möhkəmliyi və onun qarnizonunun miqdarı barəsində aldadılmış olarsınız.

– Mən heç də Kvebek¹ qarşısında deyiləm, mənim qarşımda vur–tut ikicə min üç yüz igid döyüşçü tərəfindən müdafiə edilən yalnız torpaq istehkamlar durur, – deyər Monkalm müxtəsərcə cavab verdi.

– Əlbəttə dövrəmizdə torpaq səngərlər yaradılmışdır, fortumuz isə Daymond burnunun qayalıqlarından tikilməmişdir, lakin o, baron Diskaunun və dəstəsinin məhvinə bais olan sahildə yük–

¹ Kvebek – Kanadada şəhərdir; müəllif məşhur Kvebek qalasını nəzərdə tutur.

səlidir. İstehkamlarımızdan bir az o tərəfdə isə güclü qoşun saxlayırıq, biz bunu müdafiə vasitələrimizin bir hissəsi hesab edirik.

– Bunlar da altı və ya səkkiz min nəfərdir! – deyə Monkalm yəqin ki, tam etinasızlıqla bildirdi. – Bu qüvvələrin sərkərdəsi elə güman edir ki, onun əsgərləri açıq çölə nisbətən Eduard fortunun hasarları arxasında daha çox əmin-amanlıqdadırlar.

İndi Heyvord da sayını qəsdən özü çox göstərdiyi dəstə haqqında generalın soyuqqanlıqla dediyi sözləri eşidərkən pört oldu və öz növbəsində o da dodağını dişlədi. Onların hər ikisi susub fikrə getdi. Nəhayət, Monkalm söhbəti davam etdirdi və yenə eyni ibarələri təkrar etdi; bu ibarələrdən aydın olurdu ki, onun, yəni Monkalmın zənnincə, Heyvordun buraya gəlməkdən yalnız bircə məqsədi vardır ki, o da qalanı təslim vermək şərtləri haqqında danışıqlar aparmaqdır; Heyvord isə generalın ələ keçirdiyi Vebbin məktubundan nə kimi nəticələr çıxardığını çox ehtiyatla öyrənməyə çalışırdı. Lakin hər iki tərəfin qurduğu kələklər nəticə vermədi və xeyli davam edən bu faydasız danışıqdan sonra Dunkan markizlə vidalaşdı. Düşmən sərkərdəsinin xoş rəftarı və istedadı Dunkana yaxşı təsir bağışlamışdı, lakin o, Monkalmın çadırına gələrkən nəzərdə tutduğu şeyi öyrənmək məqsədinə nail ola bilməmişdi. Monkalm Dunkanı qapıyadək ötürdü və yenə təklif etdi ki, iki düşərgə arasındakı düzənlikdə fortun komendantı onunla, yəni Monkalmı şəxsən görüşsün.

Nəhayət, onlar vidalaşmış bir-birindən ayrıldılar. Dunkan yenə fransız zabitinin müşayiətilə fransızların qabaq postuna qayıtdı, oradan isə dərhal geriye, forta gəldi və yubanmadan birbaşa öz rəisinin binasına getdi.

XVI fəsil

Heyvord içəri girdikdə, Kora ilə Alisa da Munronun yanında idilər. Alisa polkovnikin qucağında oturub incə barmaqları ilə onun ağarmış saçlarını oynadırdı; atası onun uşaq kimi oynamasına yalandan acıqlanıb qaş-qabağını tökdükdə, Alisa al dodaq-

ları ilə qoca atasının qırışmış alnından öpüb onun süni qəzəbini soyudurdu. Kora da onların yanında oturmuşdu; o, Alisaya bəslədiyi məhəbbətdən irəli gələn analıq nəvazişilə kiçik bacısının nazlı hərəkətlərini izləyərək gülümsəyə-gülümsəyə bu maraqlı səhnəciyə baxıb xoşallanırdı. Gənc xanımların nəinki yenicə xilas olduqları, həm də onlar üçün hələ də qorxu törətməkdə olan təhlükələr səmimi ailə mehribanlığının bu təsirli dəqiqələrində sanki unudulmuşdu. Gənc xanımlar keçirdikləri qorxu və təlaş, qocaman əsgər isə öhdəsinə düşən qayğıyı unutmuşdu, sanki onlar qısa barışıq, dinclik və əmin-amanlıq dəqiqələrindən doyunca həzz almağa çalışırdılar. Dunkan qayıtdığını xəbər verməyə tələsdiyi üçün, heç bir xəbərdarlıq etmədən otağa girib dayandı və səsini çıxarmayaraq ata-bala məhəbbətinin bu gözəl təcəssümünə bir qədər tamaşa etdi. Lakin Alisanın qaynaşan cəld gözləri Dunkanın aynaya düşmüş əksini gördü, o utandığından qızarıb tez atasının qucağından düşdü və bərkdən:

– Mayor Heyvord! – dedi.

– Sən mayorun harada olduğunumu bilmək istəyirsən? – deyərək Munro soruşdu. – Mən onu fransızla boş-boğazlıq etməyə göndərmişəm... Bıy, özü burda imiş!.. Siz, ser, gənc olmaqla bərabər diribaşsınız; çox tez qayıtdınız! Yetər boşboğazlıq, Alisa, çıx get! Əsgərin işi-gücü azdırmı ki, sən də bir tərəfdən çərənçilik edib onun vaxtını alırsan?

Alisa bərkdən gülüb, burada qalmağın münasib olmadığını başa düşərək qapıya tərəf yönələn Koranın dalınca getdi.

Munro tapşırığın yerinə yetirilməsi nəticələrini Dunkandan soruşmaq əvəzinə, yalnız öz fikirlərilə məşğul olan adam kimi, başını aşağı salıb əllərini dalına qoyaraq otaqda bir az gəzişdi, nəhayət atalığ məhəbbətilə dolu gözlərini yerdən çəkib başını qaldıraraq dilləndi:

– Çox gözəl uşaqlardır, bunlar, Heyvord. Belə uşaqları olan hər bir ata fəxr etməyə haqlıdır.

– Onların barəsində mənim fikrimi bilməyə çalışmağınız ar-tıqdır, ser...

– Düzdür, qoçaq oğlan, düzdür, – deyə səbirsiz qoca onun sözünü yarımçıq qoydu. – Siz bu məsələ barəsində öz fikrinizi forta girdiyiniz gün daha ətraflı şərh etmək istəyirdiniz, lakin mən belə hesab etdim ki, toy mərasimilə əlaqədar olaraq səadət arzularımı bildirmək və bayram şənliyindən söhbət açmaq belə bir vaxtda mənim kimi qoca əsgərə yaraşmaz, çünki kralımın düşmənləri toy gecəsi, çağırılmamış qonaqlar kimi, qəflətən gəlib qanımızı qaralda bilirlər. Lakin mən haqlı deyilməşəm, Dunkan, mənim balam, mən səhv etmişəm və indinin özündə də sizi dinləməyə hazırım.

– Sizin sözləriniz, əziz ser, mənə çox xoş gəlir, bununla belə mən ən əvvəl sizə Monkalmın tapşırığını yetirməliyəm...

– Cəhənnəmə olsun fransız da, onun polkları da, ser! – deyə hövsələsiz qoca əsgər səsinə ucaldıb hirsli-hirsli danışmağa başladı. – O, hələ Henri fortuna yiyələnmişdir və yiyələndə də bilməyəcəkdir, amma bu şərtlə ki, Vebb öz öhdəsinə düşən vəzifəni layiqincə yerinə yetirə. Lakin ser, allaha şükür biz hələ elə bir fəlakətli vəziyyətə düşməmişik ki, ağzıgöyçəyin birisi desin ki, guya Munronun başı işə o qədər qarışıbdır ki, ailə qarşısında öz vəzifələrini də unutmuşdur və bu barədə guya fikirləşməyə belə onun macalı yoxdur. Mənim həqiqi ürək dostumun gözünün ağır-qarası bircə övladı vardı ki, o da sizin ananız idi, Dunkan, buna görə də indi mən sizi dinləyəcəyəm, hətta müqəddəs Lüdovikin bütün cəngavərləri müqəddəs kralın özünün başçılığı ilə qalamızın qarısını kəsdirib, mənimlə danışmağa icazə istəsələr də...

Heyvord başa düşdü ki, Munro fransız generalının tapşırığına qəsdən əhəmiyyət vermir və bundan həzz alır; qocaya bələd olduğu üçün bilirdi ki, onun bu cür danışmaq həvəsi tez sönəcəkdir, buna görə də Dunkan hələ səbirlə qulaq asmağı qət edib mümkün qədər sakit cavab verməyə çalışdı:

– Sizə məlum olduğu kimi, ser, cəsarət edib sizin oğlunuz olmaq şərəfini iddia etmişəm.

– Düzdür, düzdür, bala, yadımdadır. Siz çox açıq və aydın danışmışdınız. Amma izin verin sizdən soruşum: mənim qızım-ladamı belə aydın danışmışınız?

– Şərəfimə and içirəm ki, yox! – deyə Dunkan səmimiyyətlə etiraf etdi. – Hərgah mən vəziyyətimin verdiyi imkanlardan istifadə edərək, ürəyimi qızınıza açmış olsaydım, sizin etimadınızı tapdalaşmış olardım.

– Siz özünüzü həqiqi centlmen kimi aparırsınız, mayor Heyvord, bu işə ən yüksək təqdirə layiqdir. Lakin Kora Munro təvazökar qızıdır və heç kəsin qəyyumluğuna, hətta atasının da qəyyumluğuna ehtiyacı yoxdur.

– Kora?..

– Hə də, Kora. Məgər sizin miss Munro ilə evlənmək arzunuzdan danışmırıq, ser?

– Mən... mən... mən... Gərək ki, mən heç kəsin adını çəkmədim, – deyə Dunkan dili topuq vura-vura cavab verdi.

– Bəs elədirsə, onda kiminlə evlənməyinizə məndən razılıq istəyirdiniz, mayor Heyvord? – deyə qoca əsgər soruşdu və şərəfinin təhqir olunduğunu gizlədə bilmədi.

– Sizin heç də az gözəl olmayan başqa bir qızınız da vardır.

Dunkan, bayaq qocanın böyük qızının adını təəccüblə çəkdiyi kimi, qoca da təəccüblə:

– Alısamı?.. – deyə soruşdu.

– Bəli, mən onu sevirəm.

Gənc zabit səsini kəsdi və yenicə dediyi sözlərə Munronun necə cavab verəcəyini gözlədi. Polkovnik otaqda xeyli gəzişdi; sərt üzünün dərisi əsəbilikdən dartınırdı, sanki o fikir dəryasına qərqlənmişdi. Qoca, nəhayət, Heyvordun qarşısında dayandı və onun gözlərinin içinə baxaraq danışmağa başladı:

– Dunkan, mən sizi ona görə sevirdim ki, damarlarınızda dostumun qanı axır. Sizi öz yaxşı sifətlərinizə görə də sevirdim; nəhayət, qızımı xoşbəxtliyə çıxara biləcəyinizi güman etdiyim üçün sevirdim. Lakin məni çox qorxuya salan şey doğru olsaydı, bütün məhəbbətim nifrət hissinə çevrilərdi.

– Mən yol vermərəm ki, hər hansı bir hərəkətim və ya fikrim sizdə bu cür dəhşətli dəyişikliyə səbəb olsun! – deyə gənc zabit cavab verdi; o, Munronun qüvvətli baxışının təsirindən bir anlığa belə gözlərini yerə dikmir, şax onun gözlərinin içinə baxırdı.

Qoca özünü düşündürən hissləri Dunkanın başa düşmədiyini güman etmirdi, bununla belə Heyvordun üzdən dəyişildiyini görüb bir az yumşaldı və daha sakit səslə sözünə davam etdi:

– Siz mənim oğlum olmaq istəyirdiniz, Dunkan, halbuki, ata demək istədiyiniz adamın kim olduğunu, onun başına nələr gəldiyini əsla bilmirsiniz. Əyləşin, cavan oğlan, mən ürəyimin yaralarını sizə qısaca şərh edəyəm...

Bu dəqiqələrdə həm Dunkan, həm də Munro Monkalmın tapşırığını unutmuşdular, halbuki bu tapşırığı Dunkan özü gətirmişdi və bu bilavasitə Munroya aid idi. Hər iki həmsöhbət stulları özlərinə yaxın çəkdi. Qocaman əsgər bir az fikrə getdi; yəqin ki, o, çox kədərli bir şey haqqında fikirləşirdi. Gənc zabıt isə bu anlarda, qocaya hörmətlə diqqət yetirdiyini nümayiş etdirmək istəyirmiş kimi, səbirsizliyini boğmağa çalışırdı. Nəhayət, Munro sükutu pozdu.

– Mayor Heyvord! – deyə şotlandiyalı söhbətə başladı. – Siz yaşda olanda mən çox varlı-sanlı bir mülkədarın Alisa Qrexem adlı yeganə qızı ilə əhd-peyman etmişdim, bir-birimizdən heç zaman ayrılmayacağıma, ölənədək bir-birimizə vəfalı olacağımıza hər ikimiz söz vermişdik. Alisanın atası bizim evlənməyimizə razı olmurdu, bunun səbəbi təkcə mənim yoxsul olduğum deyildi. Odur ki, mən namuslu bir adam kimi hərəkət etdim: qızın vədini özünə qaytardım, özüm də vətəni tərk etdim. Mən bir çox yad ölkələr gəzdim, müxtəlif məmləkətlərdə çoxlu qan tökdüm. Nəhayət əsgəri borcum məni Vest-hind adalarına gətirib çıxartdı. Mən orada bir qıza rast gəldim; sonralar o mənim arvadım və Koranın anası oldu. Həmin qadının atası bu adaların sakini olan bir centlmen idi. Anasının əcdadı isə, öz bədbəxtliyindən, – qoca bu sözləri təəssüflə dedi, – məzlum insanlar zümrəsinə mənsub idi, yəni dövlətlilərin və öz əlinin əməyilə yaşamaq istəməyənlərin varlanması xatirinə vicdansızcasına kölə halına salınmış adamlar idi. Lakin, mənim qızıma xor baxmağa cürət edən adama rast gəlsəm, bütün qəzəbimi onun başına yağdıraram. Siz özünüz də, mayor Heyvord, cənubda anadan olmusunuz; o yerlərdə hibridləri alçaq irq hesab edirlər.

– Çox təəssüf ki, belədir, ser, – deyə Duncan cavab verdi və bilaixtiyar pərt olub gözlərini yerə dikdi.

– Siz də mi mənim qızıma bu tənəni vurursunuz? Belə bir “alçaq” adamla evlənməklə Heyvordlar qanını ləkələməkdənmi qorxursunuz? – deyə Munro əsəbiliklə soruşdu: – halbuki Kora göyçək və cazibəlidir, bir insan olmaq etibarilə çox nəcib və xeyirxahdır.

– Mən heç zaman bu cür şərəfsiz və vəhşi fikirlərə düşmə-rəm, – deyə Duncan cavab verdi. – Lakin, polkovnik Munro, sizin kiçik qızınıza vurulmağımın səbəbini onun mülayimliyi, gözəl-liyi və məftunedici qəşəngliyi çox yaxşı izah edə bilər; buna görə də məni nahaq yerə ittiham etməyiniz əsassızdır.

– Siz haqlısınız, ser, – deyə qoca cavab verdi və yenə sakit, daha doğrusu mülayim danışmağa başladı. – Alisa anasına o qə-dər oxşayır ki, elə bil bir almadır yarı bölünüb; o, miss Qrexemin hələ dərd-qəm nə olduğunu bilmədiyi çağlarına oxşayır. Mənim birinci arvadım öldükdən sonra mən Şotlandiyaya qayıtdım. Onu da deyim ki, fikir verin, Duncan, Alisa Qrexem iyirmi il tək yaşamış, ona xəyanət etməyə cürət etmiş adamı yaddan çıxar-mayıb ərə getməmişdi. Bundan əlavə, ser, Alisa Qrexem mənim etibarsız çıxmağımı da unutmuşdu; o vaxt evlənməyimizə mane olan bütün əngəllər aradan qaldırılmış olduğu üçün Alisa mənə ərə getməyə razı oldu.

– Sonra da Alisanı doğdu? – deyə Duncan soruşdu.

– Hə, – deyə qoca cavab verdi. – Mən onunla cəmi bircə il yaşadım. Bu bir il, gəncliyi sonsuz dərd və qəm içərisində sol-muş qadın üçün qısa ömürlü bir səadət idi.

Qocanın qəmginliyində əzəmət və ciddiyyət hiss edilirdi, buna görə də Heyvord ona təskinlik vermək üçün bir söz demə-yə cürət etmədi. Munronun davranışından elə zənn etmək olardı ki, qarşısında Duncanın olduğunu unutmuşdur. O, iztirabdan tanınmaz hala düşmüş üzünü gizlətmirdi. Gözlərindən iri yaş dam-cıları axırdı. Nəhayət, polkovnik hərəkətə gəldi. Özünə gələn adamlar kimi, yerindən qalxdı, otağın o başına gedib qayıtdı, Duncanın qarşısında dayanaraq, ondan ciddi surətdə soruşdu:

– Yadımdadır, mayor Heyvord, görək ki, siz markiz De Monkalmdan mənə sifariş gətirmişdiniz, eləmi?

Duncan da bir anlığa pərt oldu, lakin tez özünə gəlib markizin, qismən yaddan çıxardığı, tapşırığını çaşa-çaşa şərh etməyə başladı.

Qoca, Heyvordun məlumatını bir qədər dinlədikdən sonra:

– Elə bu dediyiniz də kifayət edər, mayor Heyvord! – deyər acıqlı-acıqlı cavab verdi. – Fransızların nəzakəti haqqında bir neçə cildlik tədqiqat əsəri yazmaqdan ötrü, bu eşitdiklərim də kifayət edər. Buna baxın, bir buna baxın, o centlmen mənə danışmaq aparmağa dəvət edir, mən ləyaqətli və qabiliyyətli müavinimi onun yanına göndərdikdə isə (gənc olduğunuza baxmayaraq, Duncan, bunu sizin haqqınızda demək olar) o mənim qarşımda tapmaca qoyur!

– Bəlkə markiz sizin nümayəndəniz haqqında belə yaxşı fikirdə deyil, mənim əziz serim! Xahiş edirəm yadınıza salasınız ki, indi markizin təkrar yenidən göndərdiyi dəvət fort komendantının köməkçisinə deyil, özünə aiddir.

– Məgər, ser, müavin ona tapşırıq verən şəxsin bütün səlahiyyətinə və nüfuzuna malik deyilmə? Fransız Munro ilə görüşüb danışmaq istəyir! Açıq deyirəm, ser, mən həmin adamın görüşünə getmək arzusundayam, heç olmasa ona görə ki, onun qoşunlarının sayca çox olmasına və onun irəli sürdüyü iddialara baxmayaraq, hələ də qətiyyətli və mətin olduğumuzu ona göstərək. Cavan oğlan, mənə elə gəlir ki, bunun özü də pis siyasət deyil.

Duncan Munronun bu fikrinə həvəslə razı oldu, çünki kəşfiyyətçidən alınmış məktubun məzmununu tezliklə bilməyi çox vacib hesab edirdi.

– Şübhə yoxdur ki, fransız generalı sizin tərəddüdsüzlüyünüzü və mətinliyinizi görəkən heç də məmnun olmayacaqdır, ser, – deyər Duncan öz fikrini bildirdi.

– Bunu siz çox düz deyirsiniz!

– Bəs nəzərdə tutulan görüş barəsində nə qərara gələcəksiniz?

– Mən fransızla görüşəcəyəm, özü də əsla heç bir şeydən qorxmadan, lap tezliklə görüşəcəyəm. Gedin, mayor Heyvord!

Fransızların yanına adam göndərin, qoyun o, fransızların düşərgəsinə kimin gələcəyini onlara xəbər versin. Biz balaca bir dəstə ilə onların yanına gedərik. Mənə baxın, Dunkan, – deyə qoca pıçıltı ilə əlavə etdi, halbuki, otaqda onların ikisindən başqa heç kəs yox idi; – kim bilir, bəlkə fransızların bizi dəvət etmələrində bir xəyanət vardır, buna görə də hər ehtimala qarşı özümüzə köməkçi dəstəsi aparmağımız pis olmaz, siz necə bilirsiniz?

Gənc zabıt otaqdan çıxdı və gün dolanıb batmağa getdiyi üçün, lazımı sərəncamlar verməkdən ötrü tələsdi. O, bir neçə dəqiqədən sonra əsgərləri sıraya düzdü, fransızların düşərgəsinə bayraqlı çapar göndərdi və ona tapşırırdı ki, fort komendantının yaxınlaşdığını düşmənlərə xəbər versin, Heyvord bütün bu tədbirləri gördükdən sonra kiçik bir eskortu¹ fortun qərb darvazasına apardı və burada öz rəisinə rast gəldi; rəis Monkalmın yanına getməyə tamamilə hazır idi və ancaq mayoru gözləyirdi. Adi rəsmiyyət qurtaran kimi fortun komendantı və onun gənc köməkçisi eskortun müşayiətilə qalanı tərk etdilər.

Onlar istehkamlardan ən çoxu yüz yard uzaqlaşmışdılar ki, qabaq tərəfdə fransız generalının adamları göründülər; onlar mühasirəyə salan qüvvələrin batareyalarını fortdan ayıran یرmanın axdığı dərə ilə fransızlara tərəf gəlirdilər. Munro qalanı tərk etdiyi dəqiqədən etibarən qəddini çox əzəmətlə saxlayır və üz-dən özünü vüqarlı göstərirdi. Monkalmın şlyapasında tərpenən ağ lələyi gördükdə polkovnikin gözlərinə işıq gəldi və keçirdiyi illərin bütün izləri onun iri, qüvvətli fiqurundan sanki bir anda silinib yox oldu.

– Əsgərlərimizə əmr edin, ehtiyatlı olsunlar, ser, – deyə Munro Dunkanın qulağına pıçıldadı.

Yaxınlaşmaqda olan fransız dəstəsinin baraban səsləri qocanın danışığını yarımçıq qoydu. İngilislər də dərhal eyni salam səslərilə cavab verdilər. Hər dəstədən ağ bayraqlı çapar ayrıldı, ehtiyatlı şotlandiyalı ayaq saxladı. İngilislərin eskortu onun yaxınlığında dayandı. Monkalm qısa hərbi təbrikdən sonra cəld və

¹ Eskort – keşik, mühafizə dəstəsi

yüngül addımlarla Munronun qabağına gəldi. O, qocaman əsgərin qarşısında başını açdı, bu zaman onun şlyapasındakı dümağ lələk az qaldı yerə dəysin.

Munronun davranışında daha çox özəmət və mərdlik, fransızın davranışında isə təmkinlik və yaltaqcasına nəzakət hiss edilirdi. Bir neçə saniyə ərzində onların heç biri dinmədi. Onlar bir-birini çox diqqətlə süzdülər. Nəhayət, Monkalmın yüksək rütbəsinə və görüşün xarakterinə uyğun olaraq sükutu fransız pozdu. Adı salamlamadan sonra o, Dunkana müraciət etdi və tanış bir adam kimi onun üzünə baxıb gülümsəyərək fransızca dedi:

– Mayor, mən çox şadam ki, danışığımızda siz də iştirak edəcəksiniz. İndi tərcüməçinin köməyinə ehtiyacımız yoxdur, çünki, bilirəm, siz mənim sözlərimi o qədər dürüst çatdıracaqsınız ki, sanki mən sizin öz dilinizdə danışırım.

Duncan baş əydi.

Monkalm ingilislərin buradakı kiçik dəstəsi kimi, lap yaxında dayanan öz eskortuna müraciətlə dedi:

– Geriyə, uşaqlar! Bir az geri çəkilin!

Fransızlara etibar etdiyini sübut etmək üçün mayor Heyvord da öz eskortuna bir qədər geriyyə çəkilmək əmrini vermək istədikdə, dərəyə nəzər saldı və meşəlikdə çoxlu hindu görüb təlaşa düşdü; hindular iki sərkərdənin görüşünə çox maraqla baxırdılar.

Mayor Heyvord, demək olar ki, dörd tərəfdən görünən hinduları göstərərək, bir qədər pərt olmuş halda dedi:

– Əlbəttə, markiz de Monkalm özü də görür ki, onun vəziyyətilə bizim vəziyyətimiz arasında bərabərlik yoxdur. Keşikçilərimizi buraxsaydıq, biz hökmən düşmənin əlinə keçərdik.

– Mayor, sizə verilən vəd sizi təhlükədən qoruyur, – deyərək Monkalm cavab verdi və təşəxxüslə əlini ürəyinin başına qoydu.

– Məncə bu kifayət edər.

– Bəli! Geriyə çəkilin, – deyərək Duncan ingilis eskortuna başçılıq edən zabitə müraciət etdi, – o qədər geriyyə çəkilin ki, danışığımızı eşitməyəsınız, özünüz də əmr gözlərsınız.

Munro keşikçi dəstəsinin uzaqlaşmasına baxarkən, bütün varlığını bürüyən həyəcanı gizlədə bilmədi və dərhal izahat tələb etdi.

– Onlara etibar etmədiyimizi bildirmək bizim üçün sərfəli deyildir, ser, – deyə Dunkan rəisin fikrinə etiraz etdi. – Markiz de Monkalm əmin-amanlıqda olduğumuza söz verib zəmin olmuşdur, mən də onun sözlərinə bel bağladığımızı sübut etmək üçün eskortumuzun geriyyə çəkilməsini əmr etdim.

– Ola bilsin ki, bunlar hamısı düzdür, ser, etirazım yoxdur, lakin markizin sözlərinə çox inanmıram.

– Əziz ser, siz unudursunuz ki, həm Avropada, həm də Amerikada şöhrət qazanmış olan bir zabitlə danışırıq. Belə bir mənəvə və nüfuz sahibi olan adamdan ehtiyat etməyimiz yersizdir.

Qoca polkovnik labüd zərurətlə hesablaşdığını bildirmək istəyirmiş kimi, qollarını yana açdı.

Monkalm, yavaş danışan bu adamların söhbətinin qurtarmasını səbirlə gözləyirdi; nəhayət, o, Munroya daha da yaxın gəldi və danışığa başladı:

– Mayor, sizin rəisinizlə bu görüşün təşkil olunmasını ona görə xahiş etmişəm ki, öz kralının şərəfini qorumaq üçün əlindən gələni etmiş olduğunu ona sübut edim və insanpərvərliklə də hesablaşmaq lazım olduğuna onu inandırım. Mən həmişə və hər yerdə deyəcəyəm ki, sizin rəisiniz düşməni dəf etməyə bəslədiyi axırıncı ümidi puç olanadək mərdliklə müqavimət göstərmiş və təslim olmamışdır.

Dunkan fransız generalının bu müqəddiməsini qoca komendantə tərcümə etdi; Munro isə çox vüqarla, lakin mülayimliklə belə cavab verdi:

– Markiz de Monkalmın bu rəyini hər necə qiymətləndirsəm də, mənə, bu rəy o zaman daha inandırıcı olar ki, mən ona tamamilə layiq olduğumu sübut etmiş olam.

Heyvord polkovnikin cavabını fransız generalına yetirdikdə, Monkalm gülümsəyib dedi:

– Sizin həqiqi mərdliyinizi görüb indiyədək verdiyim vəd, sizin yersiz və faydasız inadkarlığınız nəticəsində mənim üçün

sərfəli olmaya bilər ki, buna da təəssüf etməmək olmaz. Sayca sizdən üstün olduğumuzu və bizə müvəffəqiyyətlə müqavimət göstərə bilməyəcəyinizi şəxsən yəqin etmək üçün zəhmət çəkib bizim düşərgəni nəzərdən keçirmək istəməzdinizmi, polkovnik?

– Mən bilirəm ki, fransız kralına yaxşı xidmət edirlər, – deyə şotlandiyalı tərəddüd etmədən cavab verdi, – lakin mənim hökmdarımın da güclü və sədaqətli ordusu vardır.

– Lakin bizim xoşbəxtliyimizdən burada belə bir ordu yoxdur, – deyə Monkalm cavab verdi.

– Heyvord, fransız generalından soruşun, durbin vasitəsilə Qudzonu görə biləmi? – deyə Munro ötkəmliklə təklif etdi. Həmçinin bunu da bilirmi ki, general Vebb tərəfindən göndərilən qoşun qüvvəsi bizə nə vaxt və harada gəlib qoşulmalıdır?

– Qoy sizə general Vebb özü cavab versin, – deyə hiyləgər Monkalm cavab verdi və əlindəki açılmış məktubu birdən Munroya uzatdı. – Bax, polkovnik, bu məktubu oxuyub bilərsiniz ki, general Vebbin dəstəsi mənim ordumu narahat etməyəcəkdir.

Qoca əsgər fransız generalının sözlərini Dulkanın tərcümə etməsini gözləməyərək, məktubu cəld aldı; onun hərəkətinin cəldliyindən bilmək olardı ki, Munro ələ keçirilmiş olan bu məktubun məzmununa çox böyük əhəmiyyət verirdi. Munro tələs-tələsə məktubu oxuyurdu; onun üzü əsgəri vüqar ifadəsini tədriclə itirir, bunun əvəzinə üzündə böyük bir kədər əks olunurdu. Komendantın dodaqları əsdi, əlləri boşaldı və məktub sürüşüb yerə düşdü, qoca, bir zərbə ilə bütün ümidi puç edilən bir adam kimi, peşman olub başını aşağı saldı. Dulkan məktubu qaldırdı və belə bir özbaşnalıq üçün hətta üzr istəmədi; o, məktubun böyük məyusluq əmələ gətirən məzmunu ilə tanış oldu. Bu məktubda general Vebb müqavimət göstərməyi Munroya məsləhət görmürdü, əksinə, fortune tezliklə təslim edilməsini vacib hesab edir və göstərirdi ki, Uilyam-Henri qalasının komendantına kömək olaraq bir nəfər belə göndərmək imkanına malik deyildir.

Dulkan məktubun hər iki tərəfini nəzərdən keçirərək:

– Burada heç bir kələk yoxdur, – dedi, – məktub Vebb, tərəfindən imzalanmışdır. Yəqin ələ keçirilən məktub da budur.

– Webb mənə xəyanət etmişdir! – deyə Munro təəssüflə cavab verdi. – İndiyədək hələ bədnamçılığın nə olduğunu bilməyən bir evi Webb rüsvay etdi, o, mənim ağ saçlarımı bədnam etdi!

– Belə deməyin! – deyə Duncan etiraz etdi. – Biz hələ qalının da, öz əsgəri şərəfinizin də ağasıyıq! Öz həyatımızı elə bir qiymətə satırıq ki, düşmənlər bu alqının çox baha olduğunu söyləyərlər.

– Təşəkkür edirəm sənə, oğlum! – deyə qoca donuxma vəziyyətindən qurtarıb özünü cəmləşdirərək cavab verdi. – Sən Munronun borcunu yadına saldın! Biz forta qayıdıb, istehkamlarımızın içərisində özümüz üçün qəbir hazırlırıq.

– Cənablar, – deyə Monkalm dilləndi və bir neçə addım irəli gəldi, – bu məktubdan bir fürsət kimi istifadə edərək igidləri alçaltmaq və ya belə bədnam yol ilə şübhəli şöhrət qazanmaq fikrində olduğumu güman edirsinizsə, onda siz məni, Lui de Sen-Veranı yaxşı tanıyırsınız. Səbr edin, mənim şərtlərimi dinləyin.

– Bu fransız nə deyir? – deyə qoca əsgər sərt soruşdu. – Yoxsa o, baş qərargahdan göndərilmiş məktubu gətirən kəşfiyyatçını tutub məktubu ələ keçirdiyinə görə lovğalanır? Ser, ona deyin ki, hərgah öz düşmənlərini sözlə qorxuda biləcəyinə ümid edirsə, yaxşısı budur qoy mühasirə vəziyyətini ləğv edib Eduard fortuna yaxınlaşmağa çalışsın.

Duncan Monkalmın sözlərinin mənasını polkovnikə izah etdi. Heyvord markizin sözlərini tərcümə edib qurtardıqda Munro bayaqından daha xatircəmliklə dedi:

– Markiz de Monkalm, sizi dinləyirik.

– Hazırda sizin fortu əldə saxlaya bilməyiniz mümkün deyil, – deyə alicənab düşmən təkrar etdi, – buna görə də, mənim dövlətimin mənafeyi naminə həmin istehkam məhv edilməli idi, lakin əsgər üçün əziz olan hər bir şey şəxsən sizə və sizin igid yoldaşlarınıza güzəşt ediləcəkdir.

– Bəs bayraqlarımız? – deyə Heyvord soruşdu.

– Onları İngiltərəyə qaytarıb kralınıza göstərərsiniz.

– Silahımız?

– Silahımız özünüzdə qalacaqdır. Onu yalnız özünüz daha şə-
rəflə saxlaya bilərsiniz.

– Qalanı boşaldıb təhvil verməliyikmi?

– Bu tədbir həyata keçirilərkən sizə böyük hörmət göstərilə-
cəkdir.

Duncan Munroya müraciət etdi və Monkalmin təklifini ona izah etdi. Polkovnik onun dediklərini heyrət içində dinlədi, elə bil fransızların bu qeyri-adi və gözlənilməz alicənablığı ona çox böyük təsir bağışlamışdı. Nəhayət Munro dilləndi:

– Gedin, Duncan; gedin markizlə onun çadırına və işi orada qurtarın. Heç zaman ağıma gəlməzdi ki, dostuna kömək etmək-
dən qorxan ingilislər və əlverişli vəziyyətindən yalnız öz mənafeyi üçün istifadə etməkdən imtina edib hədsiz namusla hərəkət edən fransızlara rast gələcəyəm.

Qocaman əsgər bu sözləri dedikdən sonra yenə başını aşağı saldı və yavaş-yavaş dönüb forta qayıtdı. Təşvişə düşən qarnizon Munronun pərtliyini görəndə kimi dərhal başa düşdü ki, o, qəmgin xəbər gətirir.

Duncan, fortun təslim edilməsi şərtlərini müəyyən etmək üçün Monkalmin yanında qaldı. O, birinci gecə qarovulları zamanı qalaya qayıtdı və komendantla qısaca məsləhətləşdikdən sonra yenə qalanın darvazasından çıxdı. Duncan ikinci dəfə gedərkən elan edildi ki, hərbi əməliyyat dayandırılmışdır və Munro tərəfindən imzalanan müqaviləyə əsasən fort səhər düşmənin ixtiyarına verilməlidir, fortun qarnizonunun silahı, bayraqları, hərbi ləvazimatı özündə qalacaq və deməli, əsgəri təsəvvürə görə qarnizonun şərəfinə toxunulmayacaqdır.

XVII fəsil

Hər iki düşmən tərəfin qoşunları 1757-ci il 9 avqust gecəsini Qorikan yaxınlığındakı səhrada keçirdilər; onlar Avropa düzənliklərində qalmış olsaydılar da gecəni təqribən eyni şəraitdə keçirməli olardılar. Məğlub olanlar səslərini çıxarmırdılar, bükəf,

qəmgin və pərişan idilər; qaliblər isə şadyanalıq edirdilər. Lakin, həm qəmginliyin, həm də sevincin sonu çatdı, hələ səhər açılmazdan qabaq səssizlik başlanmışdı; ucsuz-bucaqsız meşələrin sükutunu yalnız qabaq mövqelərdəki gənc fransız keşikçilərdən birinin ucadan haylaması, ya da fortun hasarlarından yüksələn və düşmənlərin qalaçalara müəyyən edilmiş vaxtdan qabaq yaxınlaşmalarına mane olan hədə-qorxu səsləri pozurdu. Lakin bu tək-tək səslər də dan yeri sökülməzdən əvvəlki dumanlı, həzin dəqiqələrdə kəsildi.

Belə bir səssizlik şəraitində fransızların düşərgəsində iri bir çadırın yan pərdələri aralandı və oradan uca boylu bir adam çıxdı. Büründüyü plaş onu soyuq meşə şəhindən qoruya bildiyi kimi, bütün vücudunu da örtmüşdü. Fransızların komandirinin rahat yatması üçün onun çadırının qabağında keşik çəkən əsgər bu adamın yolunu kəsmədi. Əsgər hətta hərbi hörmət əlaməti olaraq ona təzim də etdi. Həmin plaşlı zabit çadırlar şəhərinin içindən cəld keçib Uilyam-Henri fortuna yönəldi.

Naməlum adam onun yolunu kəsən çoxsaylı keşikçilərdən hər birinə rast gələrkən, keşikçilərin suallarına cəld və yəqin ki, qənaətləndirici cavab verirdi; hər halda onun öz yoluna davam etməsinə heç kəs mane olmurdu.

Bu plaşlı adam, tez-tez lakin çox yubandırılmadan dayandırılırsa da, hər halda düşərgənin içərisindən səssiz-səmirsiz birbaşa qabaq mövqelərə tərəf gedirdi; nəhayət, o, düşmən fortuna ən yaxın olan posta keşik çəkən əsgərə yaxınlaşdı. Yenə adi sorğusual başlandı:

– Kimdir gələn?

– Fransa!

– Parol?

– Qələbə, – deyə yol gedən adam cavab verdi və keşikçiyə o qədər yaxınlaşdı ki, əsgər onun ucadan pıçıldayıb dediyi sözləri eşidə bildi.

– Yaxşı, – deyə keşikçi cavab verib tüfəngini çiyinə aldı.

– Siz gəzməyə çox tezdən çıxmısınız.

– Sayıqlıq üzündən, oğlum, – deyə həmin adam keşikçiyə cavab verdi, plaşını dartıb keşikçinin üzünə baxdı və yenə ingilis qalasına doğru yönələrək yoluna davam etdi.

Keşikçi diksinib silahını aşağı endirdi və onu qabağa tərəf uzadıb, bu tanınmaz adamı əsgərə layiq çox hörmətlə salamladı; əsgər silahını yenidən çiyinə alıb, geri dönərək öz postuna tərəf yönəldikdə qeyri-ixtiyari olaraq öz-özünə dedi:

– Doğrudan da sayıq olmaq lazımdır! Mənə elə gəlir ki, generalımız heç vaxt yatmır.

Plaşlı zabıt, qəflətən keşikçinin təəccüblə ağızından çıxan sözlərini qulaq ardına vurub, öz yoluna davam etdi və daha heç yerdə ayaq saxlamayıb, birbaşa gölün alçaq sahilinə gəlib çıxdı. Uilyam-Henri fortunun qərb qalaçasına lap yaxınlaşdı. Ayın üzünü seyrək bulud örtmüşdü, lakin onun zəif işığı ətrafda olanları aydın olmasa da, hər halda görməyə imkan verirdi. Zabıt ehtiyatlı olmaq üçün ağacın gövdəsinə söykəndi və uzun müddət bu vəziyyətdə durdu; görünür o ingilis istehkamlarının qaranlığa gömülmüş, lal səngərlərini çox diqqətlə gözdən keçirirdi. O, qalaya heç də adicə maraqla göstərən və ya gəzməyə çıxan bir tamaşaçı kimi baxmırdı; əksinə, onun gözləri bir nöqtədən tez sürüşüb o birinə zillənir və bu baxış sübut edirdi ki, həmin adam hərbi işə yaxşı bələddir. Nəhayət, bu müşahidə gərək ki, plaşlı adamı qane etdi; o, səhərin açılmasını gözləyirmiş kimi, başını səbirsizliklə qaldırıb şərqdəki dağın zirvəsinə baxdı və geriye dönmək istəyirdi ki, birdən yaxınlıqdakı qalaçanın tinindən qulağına dəyən yavaş səs onu yenidən ayaq saxlamağa məcbur etdi.

Elə bu anda uca boylu bir adam qalaçanın kənarına yaxınlaşıb yerində dondu; görünür o da, fransızların düşərgəsinin uzaq çadırlarına nəzər salırdı. Bu adam üzünü şərqə tərəf tutmuşdu; zənn etmək olardı ki, o da səhərin açılmasını səbirsizliklə gözləyir. Uzaqdan qaraltısı görünən bu adam sonra torpaq bəndə söykəndi; sanki o, gölün şəffaf səthinə tamaşa edirdi; bu dəqiqələrdə sayrısan saysız-hesabsız ulduzların əksi düşmüş gölün səthi elə bil sualtı səma idi. Sübhün bu vaxtı, ingilis istehkamına söy-

kərib, xəyal dəryasına qərq olan bu adamın uca boyu və qəmgin görünüşü, onun kim olduğunu plaşlı müşahidəçiyə çox aydın nişan verdi. Fransızların düşərgəsindən gəlmiş zabit ehtiyatkarlıq üzündən gizlənməyə məcbur oldu; o, ağacın arxasına keçdi. Həmin saniyədə onun diqqətini başqa bir səs cəlb etdi; plaşlı zabit yenə səssiz-səmirsiz donub qaldı. Suyun güclə eşidilən yavaş şappıltısı onun qulağına dəydi, az sonra isə sahildəki çınqılın xışılısı eşidildi. Göldən qara bir kölgə çıxdı və fransız zabitinin durduğu yerə xəlvətcə yaxınlaşmağa başladı. Sonra yavaş-yavaş tufəngin lüləsi yuxarı qalxdı, lakin fransız zabiti əlini cəld uzadıb tufəngin çaxmağından yapışdı və beləliklə də atəşin açılmasına mane oldu.

– Xuq! – deyə hindu qışqırdı və xaincəsinə atəş açmasına belə bir qəribə şəraitdə və gözlənilmədən maneçilik göstərildiyinə təəccüb etdi.

Fransız zabiti hinduya cavab vermək əvəzinə əlini onun çiyinə qoydu və heç bir söz deməyib hindunu bu yerdən uzaqlaşdırdı, çünki burada danışmaları onlardan hər biri üçün təhlükəli ola bilərdi və hindu də buraya yəqin ki, qan tökmək üçün gəlmişdi. Plaşlı adam plaşının yaxasını açıb hərbi geyimini və döşündəki ordenini göstərərək, Monkalm olduğunu nişan verdi və sərt şəkildə soruşdu:

– Bu nə deməkdir? Məgər mənim övladım bilmirmi ki, ingilis kişilərilə Kanada kişiləri arasında müharibə qurtarmışdır?

– Bəs quronlar neyləsinlər? – deyə hindu fransızca, pozuq şəkildə olsa da, cavab verdi. – Döyüşçülərimizin heç biri hələ skalp soymamışdır, solğun üzlülər isə artıq bir-birilə dostlaşmışlar.

– Aha! Bic Tülkü! Hələ dünənədək bizim düşmənimiz olmuş bir dostun belə hərəkəti yersizdir. İngilislərin düşərgəsini Bic Tülkünün tərk etdiyi vaxtdan bəri günəş neçə dəfə batmışdır?

– Bəs o günəş harada batıbdır? – deyə hindu hirsli-hirsli soruşdu. – Günəş dağın dalına çəkilməmişdir, buna görə də hər yer qaranlıq və soyuq olmuşdur. Amma günəş yenidən göründükdə hər yer işıqlı və isti olacaqdır. Bic Tülkü öz qəbiləsinin günəşi-

dir. Onu tayfasından qara buludlar ayırırdı, indi isə bu günəş yənə işıq verir və göyün üzü də açılmışdır.

– Mən çox yaxşı bilirəm ki, öz qəbiləsi içərisində Tülkünün sözü keçir, – deyə Monkalm cavab verdi, – çünki hələ dünən Tülkü quronların skalplarını soymağa çalışırdı, bu gün isə quronlar tonqalın kənarına düzülüb Tülkünün məsləhətlərinə qulaq asırlar.

– Maqua böyük başcıdır.

– Qoy Bic Tülkü bunu sübut etmək üçün öz qəbiləsinə bizim yeni dostlarımızla yaxşı rəftar etməyi öyrətsin.

– Bəs nə üçün kanadalıların¹ başçısı öz cavan döyüşçülərini meşələrə gətirib torpaq evi² top atəşinə tuturdu? – deyə hiyləgər hindu soruşdu.

– Həmin torpaq evi almaq istəyirdik. Bu yerlər mənim ağamındır, buna görə də mənə və sənin böyüklərinə əmr edilmişdi ki, ingilislərin adamlarını bu yerlərdən qovub çıxaraq. İngilislər də buralardan getməyə razı olmuşlar; buna görə də mənim ağam ingilisləri daha düşmən hesab etmir.

– Yaxşı. Amma, Maqua tomahavkını götürmüşdü ki, qana boyasın. Amma, bax Tülkünün döyüş baltası parıldayır. Balta qızardıqda, başçı onu torpağa basdıracaqdır.

– Axı Maqua söz vermişdir ki, Fransanın şöhrətinə ləkə vürməsin! Böyük kralın Duzlu gölün o tayında yaşayan düşmənləri Maquanın düşmənləri, böyük kralın dostları isə onun özünün və qəbiləsinin dostları olmalıdır.

– “Dostları olmalıdır!” – deyə hindu kinayə ilə təkrar etdi.
– Qoy mənim böyüyüm əlini Maquaya versin.

Monkalm başa düşürdü ki, kömək üçün topladığı hərbi hindu qəbilələrini zor işlətmək yoluyla deyil, güzəştlər etməklə təsir altında saxlamaq daha asandır; buna görə də Monkalm hindunun tələbini həvəssiz olsa da yerinə yetirdi. Maqua fransız generalının barmağını öz sinəsindəki dərin çapıqın üstünə qoyub iftixarla soruşdu:

– Mənim böyüyüm bilirmi bu nədir? Bax, bunu deyirəm.

¹ Kanadalılar deyərkən, müəllif fransızları nəzərdə tutur.

² Torpaq ev – ingilislərin fortu nəzərdə tutulur.

– Əlbəttə, hər bir döyüşçü yara yerlərini görəndə kimi tanıyar. Sənin bədəninin burasını qurğuşun güllə deşmişdir.

– Bəs bu nədir? – deyə hindu adətdən kənar olaraq, plaşla örtülməmiş açıq kürəyini Monkalma göstərdi.

– Bunu? Mənim oğlum rəhmsizcəsinə təhqir edilmişdir. Bəs ona bu zərbələri kim endirmişdir?

– Maqua ingilislərin vıqvamında bərk yatmışdı, çubuqlar onun kürəyində zolaqlar saldı, – deyə hindu cavab verdi və daxilində qəzəbli bir kin coşduğunu gizlətməyib boğuş bir səslə güldü. Lakin az sonra Maqua özünü cəmləşdirib lovğa-lovğa dedi: – Get sən öz əsgərlərinə de ki, barışıq başlanmışdır. Bəc Tülkü isə özü bilir quron döyüşçülərilə necə danşacaqdır.

Hindu Monkalmın cavabını gözləmədən silahını qoltuğuna vurub yavaş-yavaş meşəyə tərəf getdi; onun qəbiləsinin adamları da bu meşədə gizlənmişdilər. Düşərgədə keşikçilər hər addımda onu səsləyib çağırırdılar, lakin Maqua əsgərlərin suallarına əsla əhəmiyyət verməyib, qaş-qabağını sallayaraq yoluna davam edirdi; əsgərlər ona dəymirdilər, çünki onu yerindən və görkəmindən tanıyırdılar və misilsiz cürət sahibi olduğunu bilirdilər.

Monkalm Maquadan ayrıldığı yerdə xeyli qalıb öz vəhşi müttəfiqinin boyunəyməzliyi haqqında kədərli-kədərli düşündü.

Nəhayət, Monkalm, belə bir təntənəli dəqiqələrdə zəiflik hesab etdiyi bu cür fikirlərdən əl çəkərək, geriyə dönüb öz çadırına tərəf yollandı və yolüstü keşikçilərə əmr etdi ki, düşərgəni adi siqnal ilə yuxudan oyatsınlar.

Fransız barabanlarının ilk sədaları ucalıb meşədə əks olundu. Dərhal bütün dərə hərbi musiqi ilə doldu; onun titrək səsi, çalınan barabanların gurultusunu batırırdı. Qaliblərin şeypurlarının şən və ruhlandırıcı sədaları, hətta ən tənbel əsgərin geyinib öz postuna gəldiyi dəqiqəyədək, fransızların düşərgəsinin hər yerində eşidildi. İngilislərin zil siqnalı isə kəsik-kəsik səslənib, çox tez kəsildi.

Az sonra fransız əsgərləri generalı qarşılaşmağa hazırlaşaraq sıraya düzüldülər. Monkalm öz qoşununun sıralarını gözdən keçir-

rərkən, göz qamaşdırıcı günəşin şüaları əsgərlərin silahlarına düşüb parıldayırdı. General Monkalm artıq hamıya yaxşı məlum olan müvəffəqiyyətləri əsgərlərə təntənəli surətdə elan etdi. Fortda keşik çəkmək üçün dərhal fəxri dəstə ayırdılar. Bu dəstə öz rəisinin qarşısından təntənə ilə, çevik addımlarla keçdi. Sonra fransızların yaxınlaşdıklarını ingilislərə xəbər verən siqnal səsləri ucaldı.

İngilis qalasında tamamilə başqa bir mənzərə müşahidə etmək olardı. Qaliblərin yaxınlaşdığını xəbər verən siqnalın səsi kəsilən kimi, ingilislər qalanı boşaldıb getməyə dərhal hazırlaşdılar. Qaşqabaqlı əsgərlər, doldurulmuş tüfənglərinin qayığını çiyinlərinə keçirib sırada öz yerlərini tuturdular; onlar müvəffəqiyyətsizliklə yenicə qurtaran mübarizədə coşmuş qanlarının qızgınlığını hələ hiss edən adamlar kimi davranırdılar; sanki onlar öz mənliliklərinin təhqir olunması üçün intiqam almağa fürsət axtarırdılar. Bununla belə ingilislərin qaladan getmələri hərbi qaydalara ciddi surətdə uyğun olaraq, təmin edilirdi. Qadınlar və uşaqlar vurnuxurdular; bir çoxları onsuz da az olan avadanlığının tör-töküntüsünü yığışdırır, ya da ətrafa göz gəzdirib öz ərlərini və atalarını axtarırdılar.

Mərd, lakin qəmgin görünən Munro əsgərlərə yaxınlaşarkən, onlar sırada səssiz-səmirsiz dayanmışdılar. Gözlənilməyən zərbə, yəqin ki, Munronun lap qəlbini sarsıtmışdı, lakin o, düşər olduğu fəlakətə mərdliklə dözməyə çalışırdı.

Bu qocaman əsgərin, üz verən böyük dərdə sakit və vüqarla qatlaşması Dunkana böyük təsir bağışladı. Dunkan tapşırılan vəzifəni yerinə yetirdikdən sonra polkovnikə yanaşib, şəxsən ona lazım olub-olmadığını soruşdu.

– Mənim qızlarım, – deyərək Munro müxtəsər, lakin mənalı cavab verdi.

– Allah sən saxla! Qızlarınızın vəziyyətini yüngülləşdirmək üçün məgər lazımı tədbirlər görülməmişdir?

– Bu gün mən ancaq hərbi xidmətdəyəm, mayor Heyvord, – deyərək qocaman əsgər cavab verdi. – Burada olanların hamısı özünü mənim övladım hesab etməyə haqlıdır.

Bu cavab Duncan üçün kifayət idi. O, son dərəcə zəruri olan vaxtın bir dəqiqəsini belə itirmədən Munronun mənzilinə, Koranı və Alisanı axtarmağa getdi. Duncan onlara polkovnikin alçaq evinin astanasında rast gəldi. Onlar getməyə hazır idilər; qadınlar onların başına yığışib ağlaşmışdılar. Koranın bənizi qaçmışdı, daxilində keçirdiyi həyəcan üzündə əks etmişdi, lakin o, mətinliyini və mərdliyini əsla itirmirdi; Alisanın isə gözləri qızarmışdı, bu da qızın çox və ürəkdən ağladığını sübut edirdi. Hər iki gənc xanım Duncanı görərkən sevindiklərini gizlədə bilmədilər; Kora qaydadan kənara çıxaraq, bu dəfə birinci dilləndi. O:

– Fort məhv oldu, – deyə qəmgin-qəmgin gülümsəyib söhbətə başladı. – Amma şərəfimizin ləkələnmədiyinə ümidimi itirməmişəm.

– Şərəfimiz həmişəkindən daha parlaq nurlanır. Lakin, əziz miss Munro, indi gərək siz başqa şeyləri unudub yalnız özünüzü düşünəsiniz, yalnız özünüzün qayğınıza qalasanız. Hərbi adətlər tələb edir ki, sizin atanız və mən hələ bir müddət əsgərlərin yanında qalaq. Biz qalanı boşaldıb yola çıxan zaman çaxnaşma, qarışıqlıq və gözlənilməyən başqa təsadüflər ola bilər; indi deyin, belə vaxtda sizi sədaqətlə öz qanadı altına ala bilən adamı haradan tapa bilərik?

– Bizə heç kəs lazım deyildir, – deyə Kora cavab verdi. – Bizim atamız kimi bir kişinin qızlarını belə dəqiqələrdə təhqir etməyə və ya incitməyə kim cürət edə bilər!

Gənc zabıt tələsə-tələsə ətrafına göz gəzdirərək:

– Mənə qalsa, sizi tək qoymağa razı olmazdım, – deyə sözü-nə davam etdi; – desəydilər ki, sizi tək buraxsam ən yaxşı kral fortunun komandanı təyin ediləcəyəm, yenə də razı olmazdım. Yadınıza salın, Kora, bizim Alisa sizin kimi ürəkli və dözümlü deyildir, allah bilir hələ onun başına nələr gələ bilər!

Kora bayaqından daha qəmgin gülümsəyərək:

– Bəlkə də siz haqlısınız, – dedi. – Eşidirsinizmi? Dosta çox möhtac olduğumuz bir dəqiqədə onu bizə təsadüf özü göndərir.

Duncan qulaq verdi və Koranın nə demək istədiyini dərhal başa düşdü.

Mayor müqəddəs himnin ahəstə, təntənəli melodiyasını eşitdi. Heyvord, əvvəlki sakinləri tərəfindən tərk edilmiş olan qonşu evə girdi və orada öz möminlik duyğularını izhar etməkdə olan Davidi gördü.

Dunkan əlini Hamutun çiyinə qoydu, sonra öz xahişini qıscaca şərh etdi. David, peyğəmbərin bu sadəqəlb adaşı isə belə cavab verdi:

– Elədir ki, var, o gənc xanımların cəzbedici, ahəngdar xüsusiyyətləri çoxdur. Düşünürəm ki, təhlükələr bizi bir-birimizə qovuşdurmuşdur; indi, dinclik dəqiqələrində də bir-birimizin dayağı olmalıyıq. Səhər mədhlərimi və təriflərimi yalnız minacatla qurtarmaq lazımdır, mən gedirəm onların yanına. Dostum, mənə qoşulub oxumaq istəyirsənmi? Mahnının şeir vəznə çox sadə, melodiyası isə hamıya məlumdur.

Hamut balaca kitabçasını özündən bir qədər uzaqda tutdu və kamertonla ton verərək, heç bir maneə ilə hesablaşmayan bir qətiyyətlə himn oxumağa başladı. Heyvord müqəddəs himnin oxunub qurtarmasını gözləməyə məcbur oldu. Dunkan, Davidin eynəyini çıxartdığını və kitabçanı yenə cibinə qoyduğunu gördükdə dedi:

– Sizə bir vəzifə olaraq tapşırılır: gərək çalışsınız ki, heç kəs gənc xanımlara yaxınlaşb, onları təhqir etməyə və ya onların mərd atalarının başına gələn müsibətə rişxənd etməyə cürət eləməyə. Onların nöqərləri də bu vəzifənin yerinə yetirilməsində sizə kömək edərlər.

– Elədir ki, var!

– Ola bilər ki, hindular və ya düşmən qoşunu içərisindəki başqa fırıldaqçılar yanınıza yol tapıb sizə sataşsınlar; onda təslim olmaq şərtlərini onlara xatırladın və hədələyib, deyin ki, onların nalayiq hərəkətləri haqqında dərhal Monkalma məlumat veriləcəkdir. Əminəm ki, belə adamları cilovlamaq üçün sizin birçə söz deməyiniz kifayət edəcəkdir.

– Bu da kar eləməsə, mən belə azğınları bax bununla yola gətirə bilərəm, – deyə David qürurla cavab verib kitabını gös-

tərdi. – Məşhur ayə söylənsə, daha doğrusu lazımı avazla bərk-dən oxunsa, ən quduz adamı sakit edə bilər. O kəlam bax budur: “Bütpərəstlər nə üçün belə quduzluq edirlər?”

Heyvord:

– Bəsdir, – dedi, – biz bir-birimizi başa düşürük, indi hər birimiz gerek öz vəzifəsini yerinə yetirməklə məşğul olsun.

Hamut Heyvordun fikrinə çox şadlıqla şərik oldu; onlar gənc xanımların yanına getdilər. Kora özünün yeni və çox məzəli himayəçisini sevinclə olmasa da, hər halda mehribanlıqla qarşıladı. Alisa, Heyvordun qayğıkeşliyinə görə ona təşəkkür edərkən, hətta bu qızın da solğun üzünü həmişəki kimi güldü. Dunkan dedi ki, qabaq dəstə ilə bir neçə mil yol getdikdən sonra gənc xanımlara qoşulmaq fikrindədir, nəhayət, o, Alisa və Kora ilə vidalaşdı.

Bu vaxt yola düşmək siqnalı verildi və ingilis qoşununun qabaq dəstəsi yerindən tərpəndi. Şeypur səsi bacıları diksindiridi; onlar ətrafa göz gəzdirdikdə, qala darvazasının ağzını kəsdirən ağ mundirli fransız əsgərlərini gördülər. Bu anda bacıların başlarının üstündən elə bil iri bulud keçdi; onlar yuxarı baxdıqda gördülər ki, enli fransız bayrağının altında dayanmışlar.

– Gedək, – deyə Kora təklif etdi. – Burada qalmaq ingilis əsgərinin qızlarına yaraşmaz.

Alisa bacısının qoluna girdi. Onlar sıx insan dəstələrini yara-yara qala meydanını tərk etdilər.

Gənc xanımlar darvazadan çıxarkən, fransız zabıtləri onlara baş əyib təzim edirdilər, lakin hər hansı bir qulluq göstərməyi təklif etməkdən çəkinirdilər, çünki başa düşürdülər ki, onların köməyini Munronun qızları özləri üçün alçaqlıq hesab edə bilirlər. Bütün ekipajlara, yük heyvanlarına xəstələr və yaralılar mindirilmişdi, buna görə də Kora özündən daha zəif olanın yerini əlindən almaqdansa, piyada gedib yolun bütün çətinliklərinə dözməyi üstün bildi. Doğrudan da lazımı nəqliyyat vasitələri çatışmadığına görə, şikəst və xəstə əsgərlərin bir çoxu dəstənin ardınca zəif qıçlarını çəkə-çəkə getməyə məcbur idi. Yaralılar inildəyirdilər; onların yanınca gedən yoldaşları səslərini çıxar-

mır və kədərli idilər; qadınlar və uşaqlar başlarına nələr gələcəyini fikirləşdikcə qorxudan tir-tir əsirdilər. Bu cəsarətsiz adamlar fortun darvazasından çıxarkən qəmgin bir mənərənin şahidi oldular: darvazanın yaxınlığında, sağ tərəfdə fransız ordusu dayanmışdı, çünki Monkalmin əsgərləri istehkamı işğal edən kimi, general bütün qoşun dəstələrini forta çəkib gətirmişdi. Ümumi qaydaya görə fransızlar məğlub olanlara əsgəri hörmət göstərərək, onların hərəkətinə səssiz-səmirsiz, lakin diqqətlə göz yetirirdilər; qaliblərin heç biri nə öz müvəffəqiyyətilə öyünüb düşmənə istehza ilə gülür, nə də ona təhqir edici bir söz deyirdi.

İngilislərin təqribən üç min nəfərlik qoşun dəstələri yaylalıqla yavaş-yavaş müdafiə məntəqəsinə doğru üz tutub gedirdilər. Qudzona gedən yol müdafiə məntəqəsi olan yerdə meşəyə dönürdü. Qalın meşənin kənarında hindular göründülər. Bu qırmızı dərililə adamlar gözlərini öz düşmənlərindən çəkmirdilər; onların bəziləri quzğun kimi ingilislərin dalına düşmüşdülər, görünür çoxsaylı fransız qoşununun burada olmasından çəkinmələri üçün ingilislərə basqın etməyə cəsarət etmədilər. Bununla belə, quronların bəziləri məğlub edilənlərə qarışmış və yol gedən bu adamlara qaşqabaqlı, kinli-kinli baxırdılar, lakin öz düşmənçiliyini açıq bürüzə verməyə cürət etmədilər.

Heyvordun başçılıq etdiyi qabaq dəstə dərəyə enib təcridlə gözdən itdi. Birdən Kora söyüşmə səsləri eşitdi və acıqlı səslər gələn tərəfə dönüb baxdı. Dəstədəki adamların biri sıradan çıxmışdı və itaətsizlik göstərməsinin cəzasını çəkirdi, yəni ələ keçirdiyi ev şeylərini kim isə əlindən almışdı.

Bu adam çox uca boylu və olduqca acgöz tamahkar idi, buna görə də çırpışdırdığı şeyləri özxoşuna vermək istəmirdi. Kənar adamlar da işə qarışdılar; onların bəziləri əsgərin tərəfini, o birləri isə sataşan adamın tərəfini saxlayırdılar. Səslər getdikcə bərkdən və acıqlı eşidilirdi. Bu vaxt yüz nəfərə qədər vəhşi gəldi; onlar hələ bir dəqiqə bundan əvvəl on iki nəfərə qədər quron olan yerə, elə bil göydən düşdülər. Az sonra Kora gördü ki, Maqua öz həmvətənlərinin arasına soxuldu, onlara müraciət edib,

qan tökməyə çağıran odlu sözlərlə danışmağa başladı. Qadınlar və uşaqlar ayaq saxladılar və hürküdülmüş bir dəstə quş kimi bir-birinə dəydilər.

Maqua əllərini dodaqlarına yapışdırdı; dərhal çox pis və qorxunc bağırtı eşidildi. Meşənin hər yerinə səpələnmiş olan hindular yaxşı bələd olduqları bu bağırtını eşidərkən diksindilər. O dəqiqə düzənliyin hər tərəfindən vəhşi bağırtı səsləri gəldi; meşədən də bu cür bağırtı ucaldı. Bu elə bir səs idi ki, onu insan həmişə çıxara bilməzdi.

Bu bağırtı dəhşətli bir faciə üçün siqnal oldu: meşədən iki min nəfərdən çox vəhşi çıxdı, onlar dərhal bu uğursuz düzənliyə səpələndilər. Dəhşətli qanlı qırğın başlandı. Hər tərəfdə, insanın bağırtını yaran, ən qorxunc ölüm hökmran idi. Müqavimət göstərilməsi qatilləri daha da qızıdırırdı; vəhşilər hətta meyitlərə də zərbələr endirməkdən əl çəkmirdilər. Qan sel kimi axırdı. Quronlar bu qanı görərkən daha da özlərindən çıxıb quduzlaşırdılar.

İntizamlı dəstələr cəld sıx sıralara düzüldülər və hərbi cəbhənin zəhmli görünüşü ilə vəhşilərin basqınını dayandırmağa çalışdılar. Əsgərlər buna müəyyən dərəcədə müvəffəq oldular; lakin təəssüf ki, əsgərlərin bir çoxu son dərəcə qəzəblənən vəhşiləri susdura biləcəyinə ümid edərək, tufənglərini havada tovlaya-tovlaya onların üstünə cumurdu, vəhşilər isə bu əsgərlərin tufənglərini əllərindən alırdılar.

Bu cür hadisələr baş verən zaman həmişə belə olur: qırğın başlanandan bəri nə qədər vaxt keçdiyini heç kəs bilmirdi. Bu dəhşətli faciə bəlkə də on dəqiqə idi ki, davam edirdi, lakin bu dəqiqələrin hər biri adama yüz il kimi gəlirdi. Kora və Alisa dəhşətli mənzərə qarşısında donub qalmışdılar; qorxu onları heydən salmışdı; onlar elə bil durduqları yerə mıxlanmışdılar. Bir qrup qadın geriyyə çəkilə-çəkilə Alisa ilə Koranın başına topladı, bunun nəticəsində qızların yolu hər tərəfdən kəsildi; sonra qadınların dəstəsi seyrəlməyə başladı: qadınların çoxu ölümdən qorxub pərən-pərən düşdü. Onlar başlarını götürüb hara gəldi qaçır və beləliklə də, quronların baltaları altına düşür-

dülər. Hər tərəfdən bağırtdı, inilti, yalvarma və qarğış səsləri eşidilirdi. Bu anda Alisa atasının ucaboylu fiqurasını gördü. Munro düzənliklə gedirdi; elə bil o, özünü fransızların düşərgəsinə çatdırmağa çalışırdı. Təhlükə ilə hesablaşmayaraq Munro sözünün üstündə durmayan Monkalmın yanına tələsirdi ki, qadınları qorumaq üçün onun vəd etdiyi, lakin indiyədək gəlib çıxmayan mühafizə dəstəsinin göndərilməsini tələb etsin. Günəş şüaları altında parıldayan saysız-hesabsız baltalar və lələklərlə bəzədilmiş mizraqlar Munronun canını almağa hazır idi, lakin quduzlaşmış özlərindən çıxan vəhşilər qocaman əsgərin xatircəm və sakit üzünü görərkən əl saxlamağa məcbur olurdular. Munro dəhşətli zərbələri hələ də bacarıqlı əliylə özündən kənar edirdi; bəzən də quronların özləri onu öldürməklə hədələyirdilər, lakin bu hədəni yerinə yetirməyə onların, sanki mərdliyi çatışmırdı; belə saniyələrdə quronlar mizraqlarını və tomahavklarını aşağı salırdılar.

Munro qızlarının yanından keçib getdi, yəqin onları görməmişdi; bu vaxt Alisa:

– Ata, ata! Biz buradayıq, buradayıq! – deyə atasını səslədi.
– Yanımıza gəl, ata, yoxsa biz də həlak olarıq!

Alisa bu sözləri elə yanıqlı səslə təkrar etdi ki, lap daş ürəkli adamın da ona rəhmi gələrdi; lakin cavab eşidilmədi. Bir azdan sonra Alisanın səsi, sanki atasının qulağına dəydi; nəhayət qoca dayanıb qulaq verməyə başladı; lakin həmin dəqiqə Alisa özündən gedib yerə yıxıldı, Kora isə onun yanında diz çöküb, dərin məhəbbət hissilə başını onun cansız bədəninə üzərinə əydi. Munro ümitsizlik əlaməti olaraq başını buladı, lakin komandirin yüksək vəzifəsini xatırlayıb bu yerdən yan keçdi.

Hamut:

– Ledi, – deyə çağırırdı; belə dəqiqələrdə aciz və faydasız olan bu adam himayə üçün etibar edilən gənc xanımların yanından getmək fikrində deyildi. – Ledi, bu, şeytanların bayramıdır, belə yerdə qalmaq xristianlara yaraşmaz. Qaçaq, gedək!

– Gedin, – deyə Kora gözlərini bacısından çəkməyərək cavab verdi, – özünüzü xilas edin, siz mənə kömək edə bilməzsiniz.

Gənc xanım bu sözləri deyərkən əlini mənalı bir hərəkətlə qaldırıb saldı; David Hamut bunu gördükdə Koranın sözünün qəti olduğunu yəqin etdi. O, dəhşətli əməllərini davam etdirən, quronların qaralan vücudlarına bir az baxdı; onun uca boy-buxunu daha da dikləndi. O, dərinlən köksünü ötürdü, keçirdiyi həyəcan üzündə əks etdi; bu isə onun bütün varlığına hakim kəsilən hissləri aydın büruzə verirdi. O:

– Tövratda deyilir ki, David gücsüz bir uşaq olarkən arfa səsilə və oxuduğu mahnının sözlərilə çar Saulu susdurmuşdur, – dedi. – Mən də bu dəhşətli dəqiqələrdə musiqinin gücünü sınağa çalışaram.

Bu sözlərdən sonra Hamut səsini ucaldıb var gücü ilə oxudu. Müqəddəs himn hətta qanlı meydanı bürüyən qışqırtı və bağırıtı səsləri içərisində eşidilirdi. Vəhşilərin bir çoxu müğənniyə və gənc xanımlara tərəf yüyürüb gəlir və bu kimsəsiz-köməksiz bədbəxtlərin var-yoxunu əllərindən almaq, skalplarını da soyub aparmaq istəyirdilər, lakin vəhşilər çox həvəslə oxuyan müğənninin hərəkətsiz qərribə vücudunu görərkən bir anlığa ayaq saxlayır və ondan yan keçib gedirdilər. Vəhşilər ovsunlanan adamlar kimi əvvəlcə heyrətə dalır, sonra isə tədriclə valeh olmağa başlayırdılar. Bu vaxt onlar özlərindən xeyli gücsüz olan bu məxluqlara tərəf gəlir, ağ döyüşçünün öz ölümqabağı nəğməsinə mətinliklə oxumasını tərifləyirdilər. David bu müvəffəqiyyətə aldanıb ruhlanaraq səsini daha da ucaldırdı; o güman edirdi ki, oxuduğu müqəddəs himn vəhşilərə kar eləyir; buna görə də himnin təsirini qüvvələndirmək üçün mümkün qədər daha bərkdən oxumağa çalışırdı. Lakin bu səy əks nəticə verdi. Hamutun mahnısının səsi onların yanından yüyürüb keçən bir hindunun diqqətini cəlb etdi. Bu Maqua idi. Biri Tülkü keçmiş əsirlərini yenidən ələ keçirə biləcəyini başa düşdükdə, sevindiyindən vəhşicəsinə bağıra-bağıra onların yanına yüyürdü.

O, qana batmış əliylə Koranın paltarından yapışaraq:

– Gedək, – dedi. – Quronun vıqvamının qarısı hələ də sənin üzünə açıqdır. Məgər quronun mənzili bu yerdən yaxşı deyildir?

– Rədd ol! – deyə Kora qışqırdı və vəhşinin qəzəbli üzünü görməmək üçün əliylə gözlərini örtüdü.

Hindu gülə-gülə qanlı əlini qaldırıb dedi:

– Bu əlimin bulaşdığı qan qırmızıdır, amma ağ adamların bədəninin qanıdır.

– Qaniçən zalım! Bu qırğını sən düzəltmişən!

– Maqua böyük başcıdır, – deyə vəhşi lovğalana-lovğalana cavab verdi. – Qara saçlı əsir qız onunla gedəcəkmimi?

– Heç vaxt!

Maqua bir az tərəddüd etdi, sonra bu hiyləgər hindu özündən getmiş olan yüngül Alisanı yerdən qaldırıb çiyinə alaraq meşəyə yollandı.

Kora onun dalınca qaçaraq:

– Dayan! – deyə gücü gəldikcə qışqırdı. – Onunla işin olmasın, cəllad! Fikrin nədir?

Lakin Maqua onun səsini, sanki eşitmirdi.

Hamut, ona əhəmiyyət verməyən Koranı səsləyərək:

– Getməyin, getməyin, ledi! – deyirdi. – Büt-pərəstlər mahnının müqəddəsliyini hiss etmişlər. Onların törətdikləri bu çaxnaşma və qanlı faciə tezliklə qurtaracaqdır.

Lakin, vəfalı David, Koranın ayaq saxlamaq istəmədiyini gördükdə, onun dalınca yüyürdü və ariq əliylə takt vura-vura yenə müqəddəs mahnını oxumağa başladı. Beləliklə, onlar yollarında gah qaçanlara, gah yaralılara, gah da ölülərə rast gələ-gələ dərədən keçdilər. Qəzəbli quron özünü və çiyində apardığı qəniməti çox yaxşı müdafiə edə bilərdi. Kora isə vəhşilərin zərbələri altında həlak olardı, lakin onun dalınca gələn və dəliyə oxşayan məzəli kişi buna mane olurdu; Hamutun bu sərsəmliyi hindularda qorxu və pərəstiş hissi oyadırdı, buna görə də Hamuta dəyib-toxunan olmurdu.

Maqua təhlükələrdən uzaqlaşib təqiblərdən özünü xilas edə bildi. Nəhayət o, dayaz və dar dərəyə enib onun içilə meşəyə girdi; meşədə yolçuların keçən günlər qoyub getdikləri narra-qanzetləri çox tez tapdı. Bu atlara, Maquanın özü kimi, başqa bir

yırtıcı hindu keşik çəkirdi. Tülkü Alisanı atlardan birinin yəhərinə yıxıb Koraya əmr etdi ki, o biri ata minsin.

Gənc xanım onu oğurlayan vəhşinin üzünə baxdıqca canına dəhşətli qorxu düşürdü, lakin fəlakətli, qanlı faciə yerindən tezliklə uzaqlaşacağını dərk edərkən, bir az təsəlli tapırdı. Kora ata sızradı və əllərini bacısına uzatdı; Koranın bu hərəkətində o qədər səmimi məhəbbət və ürək yanğısı hiss edilirdi ki, hətta zalım quronun özü də Koranın istəyini rədd edə bilmədi. O, Alisanı düşürüb Koranın atına mindirdi, atın cilovundan yapışib meşənin lap qalın yerlərinə doğru getməyə başladı. David güman etdi ki, onu, yəqin ən gərəksiz bir şey hesab etdiklərinə görə öldürmədilər və ondan əl çəkdilər; o, hinduların qoyub-getdikləri yəhərsiz atın belindən uzun qıçını aşırıb, əsir qızların dalınca çapdı.

XVIII fəsil

Fortun alındığı vaxtdan keçən üçüncü gün başa gəlməkdə idi. Qorikan sahillərində səssizlik və ölüm hökm sürürdü. Əllərini qana batırmış qaliblər getmişdilər. Hələ bu hadisələrin baş verdiyi günədək qalibiyyətli ordunun fərəhli həyatının qaynar bulaq kimi coşduğu düşərgənin yerində indi yiyəsiz qalan lal daxmalar görünürdü. Qala tüstülənən xarabazarlığa çevrilmişdi. Qaralıb kömürə dönmüş tirlər partlamış mərmilərin qəlpələri və dağıdılmış daş binaların tör-töküntüsü bir-birinə qarışmışdı.

Havanın özü də çox dəyişilmişdi. Günəş bütün istiliyi özü ilə apararaq qalın dumana bürünüb gizlənmişdi, şiddətli avqust istisindən qaralmış yüzlərlə insan meyiti noyabr küləyinə oxşayan, çox soyuq küləyin təsirindən soyuyurdu. Bundan əvvəl təpələrin üstündən aşib burula-burula şimala doğru gedən şəffaf duman indi şiddətli küləyin qabağına düşüb qayıdır və öz görünüşü ilə adamı kədərləndirirdi. Qorikanın şəffaf səthi də görünmürdü. Yaşıl çalan acıqlı dalğalar sahilə çarpır, şimal küləyi gölün üzərində uğuldayırdı.

Tək-tük cılız otlar küləyin gücünə tab gətirməyib yırğalanırdı. İndi aydın görünən dağlar öz çılpıqlığı ilə ətrafdakı mənzərədən

seçilirdi. Gözünü çox səylə yuxarı zilləyib nəhayətsiz səmanı görmək istəyən adam buna müvəffəq olmazdı, çünki göyün üzünü qalın duman boz pərdə kimi örtmüşdü.

Külək bir qərarda əsmirdi: gah nə isə pıçıldaıyıb demək istəyirmiş kimi yerə sərələnir, gah da qalxıb öz qəmgin nəğməsini vıyılıtlı ilə oxuya-oxuya meşəyə cumur, yolunda qırdığı yarpaqları və budaqları havaya sovururdu. Bir neçə qarğa güclü yağışla və şiddətli tufan küləylə mübarizə aparırdı. Qarğalar başlarının üstündəki ucsuz-bucaqsız, yaşıl ümman kimi uzanan meşədən çıxarkən, şadlıqla yerə qonur və rast gəldikləri cəmdəkləri dimdikləyib yeyirdilər.

Hər tərəf heyrətə dalmışdı və qəbiristan xarabalığını xatırlardan bir səssizlik içində idi. Elə bil, buraya kim gəlmişdisə, qəflətən ölümün rəhmsiz pəncəsinə keçmişdi. Lakin, buraların yolunu kəsən dəhşətli maneələr indi sanki aradan qaldırılmışdı və qanlı cinayətlərin bəisləri bu yerləri tərkdikləri vaxtdan bəri, insan birinci dəfə buraya yaxınlaşmağa cürət etmişdi.

Günəşin batmasından bir saat əvvəl, Qudzona tərəf gedən cığırın meşəyə döndüyü yerdə olan ağacların arasındakı balaca cəmənlikdən beş adam çıxdı və xarabalığa tərəf yönəldi. Adamlar əvvəlcə yavaş-yavaş və ehtiyatla yeriyirdilər. Onların qabağınca gələn adam çox qıvraq yeriyirdi; onun ehtiyatlılığı və çevikliyi yerlilərdən olduğunu sübut edirdi. O, hər bir balaca təpəyə qalxaraq hər bir torpaq komasını, hər bir iri kəsəyi çox diqqətlə nəzərdən keçirir, sonra isə yollarını davam etdirmək üçün əliylə yoldaşlarına səmt göstərirdi. Onun yol yoldaşları da meşə müharibəsi şəraitində zəruri olan ehtiyatkarlığı bir an belə unutmurdular. Onların yenə hindulardan olan, başqa bir yoldaşı bir az kənara çəkilib, meşənin dövrəsinə diqqətlə göz gəzdirdi. Onun gözləri təhlükənin ən kiçik bir əlamətini belə görməyə çoxdan alışmışdı. Dəstədəkilərin qalan üç nəfəri isə ağ adamlardan idi.

Gölün sahilinə doğru getdikcə hər addımda təsadüf edilən dəhşətli faciənin mənzərəsi dəstədəki adamlara, onların öz xasiyyətlərindən asılı olaraq, müxtəlif dərəcədə təsir göstərirdi.

Qabaqda gedən gənc, eybəcər hala salınmış meyitlərə gözaltı, qəmgin-qəmgin nəzər salırdı. O, bütün varlığını bürüyən qüvvətli hissləri sözlə ifadə etməkdən çəkinirdi, lakin öz hisslərini tamamilə cilovlamaq üçün hələ kifayət qədər təcrübəli deyildi. Onun qırmızı dərilə böyük yoldaşı isə belə zəifliyin nə olduğunu bilmirdi. O, yalnız illər boyu yaranıb təkmilləşən bir soyuqqanlılıqla meyitlərin yanından keçdi.

Dəstədəki ağ adamlar qəmgin idilər, lakin onlar bu kədəre müxtəlif dərəcədə qatlaşırdılar. Saçı ağarmış, üzü qırışmış adamın döyüşkən davranışından və yerişindən məlum olurdu ki, meşə sakinləri kimi geyinmiş olmasına baxmayaraq, bütün müharibə dəhşətlərinə çoxdan alışmışdır; bununla belə, həmin adam xüsusilə dözülməz qəddarlığın nəticələrini görərkən, qəlbində coşan hissləri dərin inilti ilə bürüzə verməkdən çəkinmirdi. Onunla yan-bayan gedən gənc tez-tez diksinir və öz daxilində coşan hissləri bürüzə verməmək üçün özünü saxlamağa çalışırdı, çünki yəqin yoldaşının halına acıyırdı. Yalnız hamıdan daldə gələn şəxs başından keçən bütün fikirləri ucadan ifadə edir və dediyi sözlərin eşidilməsindən, bunun verə biləcəyi nəticədən əsla qorxmurdu.

Oxucu bu yolcuların, əlbəttə kim olduğunu duyur: onlar mögikanlardan və onların ağ dostu – kəşfiyyatçıdan, habelə Munro ilə Heyvorddan ibarət idilər.

Unkas qabaqda gedirdi; o, düzənliyin ortasına çatdıqda qışqırdı; yoldaşları onun səsinə eşidib qaça-qaça oraya gəldilər. Gənc hindu bir-birinin üstünə atılmış bir dəstə qadın meyitinin yanında dayanmışdı. Çürüməkdə olan meyitlərin üfunətinə və ağır təsir bağışlamasına baxmayaraq Munro və Heyvord heç bir qüvvə ilə qarşısı alınə bilməyək coşmuş məhəbbət hissini təsiri altında özlərini cəld meyitlərin arasına verdilər, çünki onlar axtarıqları adamları bu meyitlərin arasında tapmaq ümidində idilər. Kəşfiyyatçı yaxınlaşan zaman, onlar meyitlərin arasına səssiz-səmirsiz dayanıb fikrə getmişdilər. Cəsur meşə sakini bu qəmli mənzərəyə nəzər saldı; onun üzündə qəzəb əks etmişdi. O:

– Mən bir çox döyüş meydanlarında olmuşam, – dedi, – mən saatlarla qan izi ilə getməli olmuşam, lakin qaniçən şeytanın bu-radakı qədər qəddarlıq törətdiyini heç yerdə görməmişəm... Sən nə deyə bilərsən, Çınçaçkuk, – deyə kəşfiyyatçı delavar dilində soruşdu. – Olmaya sən zənn edirsən ki, təpələr qarla örtülən günlərdə quronlar özlərinin bu hərəkətilə öz qadınları qarşısında öyünəcəklər?

Mogikanların başçısının qarayanız üzündə qəzəb əlaməti göründü; o xəncərini qınından çıxartdı, sonra yavaş-yavaş bu dəhşətli mənzərədən üzünü çevirdi; indi onun üzündə elə bir sakitlik və xatircəmlik sezilirdi ki, sanki bu adam ömründə heç hirslənməyin nə olduğunu bilmirmiş!

Gənc mogikan ayaqlarının ucunda qalxıb boylanaraq diqqətlə irəliyə baxıb:

– Xuq! – dedi.

Onun səsi və tərənəməsi qarğaları hürkütdü; onlar başqa bir yerdə yem tapmaq üçün uçub getdilər.

Kəşfiyyatçı, sıçramaq üçün özünü cəmləşdirən bəbir kimi çömbələrek:

– Nə olub, bala, – deyə Unkasdan soruşdu.

Unkas isə cavab verməyib cəld yüyürdü və bir neçə dəqiqədən sonra cəngəlliyin içindən cəld çıxdı, Koranın şlyapasından cırılıb düşmüş yaşıl yaşmaq parçasını müvəffəqiyyət əlaməti olaraq əlində yellətməyə başladı. Onun hərəkətləri, havada yellənən vual və gənc mogikanın yenidən qışqırması o biri yoldaşlarının dərhal onun başına toplaşmasına səbəb oldu.

Munro ümitsizliyini əks etdirən bir səslə, cəld:

– Mənim balam! – dedi. – Balamı özümə verin!

Gənc mogikanın qısa, təsirli cavabı eşidildi:

– Unkas tapmağa çalışar...

Gənc vəhşinin bu səmimi, lakin dərin mənalı sözləri, balaları əlindən çıxan ataya əsla təsir etmədi. O, vualı alıb əlində əzizdirdi və qorxa-qorxa kollara göz gəzdirməyə başladı, sanki həm kolların aşkara çıxara biləcəyi sirlərdən qorxurdu, həm də ümidini kollara bağlamışdı.

Heyvord:

– Buralarda meyit yoxdur, – dedi. – Görünür, tufan, bu yerləri qarsalamamışdır.

– Bu, başınızın üstündəki göy kimi, aydın bir məsələdir, – deyə qərardan getməyən kəşfiyyatçı cavab verdi. – Amma istər Koranın özü, istərsə də onun var yoxunu əlindən alanlar bu cəngəllikdən keçmişdir, çünki hamını valeh edən üzün örtüyü yadımdadır. Sən haqlısan, Unkas; qara saçlı qız burada olmuşdur, sonra da hürküdülmüş maral kimi meşəyə qaçmışdır, qaçmağı bacaranların heç biri burada ləngiyib qalmazdı, çünki bilirdi ki, burada çox yubansa onu haqlayıb öldürərlər. Gəlin qızın buraxdığı izləri axtaraq. Bəzən mənə elə gəlir ki, hindunun gözləri havada torpaq arısının izlərini belə tapa bilər.

Koranın izlərini axtarmaq təklif edildikdə, gənc mogikan yerindən götürülüb ox kimi getdi; kəşfiyyatçı hələ sözünü qurtarmamışdı ki, birdən meşənin kənarından qələbə bağirtəsi eşidildi. Gənc mogikanın yoldaşları özlərini təlaşla meşənin kənarına çatdırdılar və yaşmağın başqa bir parçasının fıstıq ağacının aşağı budağına ilişib qaldığını gördülər.

Kəşfiyyatçı səbirsiz Heyvorda toxtaqlıq vermək üçün əlindəki uzun tüfəngilə onun yolunu kəsərək:

– Yavaş, yavaş, – dedi. – İndi nə etmək lazım olduğunu bilirik. Ancaq izləri tapdalanmayın. Vaxtsız atılan bircə addım saatlarla təlaşa səbəb ola bilər. Amma biz onların izini tapmışıq, bunu heç cür inkar etmək olmaz.

– Allah sizi xoşbəxt eləsin, ay hörmətli adam, allah sizi xoşbəxt eləsin! – deyə Munro qışqırdı.

– Hərgah onlar başlı-başına buraxılmışlarsa, ola bilər ki, belə bir dolama yolla getmişlər və bizdən indi on iki mil uzaqdadırlar. Hərgah onları quronlar, ya da başqa fransız hinduları tutmuşlarsa, çox güman ki, indi Kanada sərhədinin yaxınlığındadırlar. Bəs belə halda nə etmək olar? – deyə qətiyyətli kəşfiyyatçı fikrini yekunlaşdırmaq istədi və yoldaşlarının təlaş etdiklərini, onların üzündəki ümitsizlik ifadəsini görüb əlavə etdi. – Mogikanlarla

mən izin bir başındayıq, deməli izin o biri başını, yüz millərlə uzaqda olsa da, tapacağıq! Yavaş, ehtiyatlı ol, Unkas. Kənd əhli kimi sənin də heç səbrin yoxdur, yaddan çıxarırsan ki, yüngül addım dayaz iz buraxar.

Məşəyə yapışıqlı olan alçaq kolluğun içindən keçmək istəyən bir adamın açdığı yolu bayaqdan çox diqqətlə nəzərdən keçirən Çınçaçkuk birdən:

– Xuq! – dedi. İndi o, qəddini düzəltmişdi və iyrenc bir ilanı görmüş adam kimi üz-gözünü turşudub, aşağıyı göstərdi.

Heyvord vəhşinin göstərdiyi yeri əyilib diqqətlə gözdən keçirərək:

– Burada insan ləpirləri aydın görünür! – dedi. – Kim isə bu gölməçənin kənarı ilə gedirmiş; bunun insan izi olması şəksizdir. Qızlar əsir tutulmuşlar.

– Səhrada acından ölməkdənsə əsir düşmək yaxşıdır, – deyə kəşfiyyatçı cavab verdi. – Ləpir getdikcə daha aydın görünəcək. Mən əlli çaxmaqdaşı müqabilində, bir o qədər qunduz dərisindən mərc gələ bilərəm ki, mögikanlarla birlikdə biz birbaşa qururların viqvamlarına gedib çıxacağıq! Əyil bax, Unkas! Bu mokaşinə görə bir şey öyrənə bilərikmi? Heç bir şübhə ola bilməz ki, bunlar çəkmə izi deyil, mokasin izidir.

Gənc mögikan əyildi və buraya səpələnmiş yarpaqları kənara ataraq izi çox diqqətlə nəzərdən keçirməyə başladı; zəmanəmizdə yalnız bankir şübhəli pul çekini bu qədər diqqətlə gözdən keçirərdi. Nəhayət, Unkas çömbəldiyi yerdən qalxdı; başa düşmək olardı ki, gənc mögikan apardığı müayinənin nəticəsindən razı qalmışdır.

– Hə, de görək nə tapdın, oğlan, – deyə kəşfiyyatçı ondan soruşdu. – Bu ləpirə əsasən bir şey bilmək olarmı?

– Bu Bic Tülkünün izidir.

– Məsələ məlumdur! Yenə bu quldur, yenə bu şeytan bildiyini edir! Nə qədər ki, mənim bax bu maralvuranım Tülkünün aşını bişirməmişdir, o, hələ çox cinayətlər törədəcəkdir.

Heyvord:

– Mokasinlərin hamısı bir-birinə oxşayır, yəqin ki, burada nə isə bir dolaşılıq var, – dedi. Bu sözlər Heyvordun inamsızlığını deyil, ümidini hələ itirmədiyini daha aydın əks etdirirdi. Kəşfiyyatçı ona cavab verdi:

– Siz deyə bilərsiniz ki, bütün ayaqlar da bir-birinə oxşayır, halbuki hamımız çox yaxşı bilirik ki, ayaqların bəziləri iri, bəziləri isə xırda olur; bəziləri pəncədən enli, bəziləri isə ensiz olur; bəzilərinin üstü dik, bəzilərininki alçaq olur; bəzilərinin dabanları içəriyə doğru basıq olur, bəzilərininki isə dala çox çıxır. İki kitab bir-birinə nə qədər oxşayırsa, mokasinlər də bir-birinə bir o qədər oxşayır. Qoy mən də baxım, Unkas. Mokasinlər və kitablar haqqında bir deyil, iki rəy söylənsə, onların halına təfavüt etməz.

Kəşfiyyatçı dərhal işə başladı. O, həmin dəqiqə:

– Sən haqlısan, mənim balam, – deyərək Unkasa müraciət etdi. – İcməyə hinduya nisbətən içən hindu yeriyəndə bədəninin ağırlığını daha çox dabanlarına salmağa çalışır; içməyə alışıb adam, istər ağ olsun, istərsə də qırmızı dəri, yeriyəndə həmişə ayaqlarını bir-birindən aralı qoyur. Bu izlərin də eni və boyu məhz belədir! Sən də bax, saqamor, belə izləri çox ölçmüşən!

Çinqaçkuk kəşfiyyatçının arzusunu yerinə yetirməyə razı oldu; o, izləri tez gözdən keçirib ayağa qalxdı və təmkinlə yalnız bir cəzə söz dedi:

– Maqua.

– Deməli məsələ aydındır: buradan qarasaç qız və Maqua keçmişdir.

– Bəs Alisa onların yanında olmamışdır? – deyərək Heyvord soruşdu.

– Alisanın buralara ayaq basmış olmasının heç bir əlamətinə hələ rast gəlməmişik, – deyərək kəşfiyyatçı cavab verdi və kolları, ağacları, torpağı diqqətlə gözdən keçirməyə başladı. – Oradakı nədir? Unkas, gör o göyəm kolundan asılan nədirsə gətir bura.

Gənc hindu kəşfiyyatçının xahişini yerinə yetirdi və ona qəribə bir şey gətirib verdi. Kəşfiyyatçı onu alıb yuxarı qaldırdı və ürəkdən, lakin səssizcə güldü.

– Bu, müğənninin çalğı alətidir! Unkas, altı fut iki düymə insan cəmdəyinin ağırlığına tab gətirə bilən iri çəkmələrin izlərini axtar, – deyə kəşfiyyatçı təklif etdi. – Mən bu kişinin salamat qaldığına inanmağa başlayıram; deyəsən o, bağırmaqdan əl çəkib yaxşı bir işdən yapışmışdır.

Kora ilə Alisanın yanında heç olmasa yaxşı-yaman bir dostları vardır, – deyə Heyvord öz fikrini bildirdi.

Şahingöz isə etinasızlıqla gülümsəyərək:

– Aydındır, – dedi. – O, oxumaqdan əl çəkən deyil! Bu adam nahar hazırlamaq üçün maral öldürə bilərmə, bataqlıqdan və marmırlıqdan keçə bilərmə, ya da quronun başını kəsə bilərmə? Əgər bunlar onun əlindən gəlməzsə, deməli, meşədəki adicə qaratoyuq ondan ağıllıdır... Hə nə deyirsən, oğlan, fikrimizin doğru olduğunu sübut edə bilən bir dəlil varmı?

– Buradakı iz, uzunboğaz çəkmə geyinmiş adamın ləpirinə oxşayır. Olmaya bizim dostumuzun ləpiridir?

– Yarpaqlara ehtiyatla toxun, yoxsa ləpirin şəkli pozular. Bu, qarasaç qızın ləpirləridir. Müğənni bu izi bircə ayağının dabanı ilə örtə bilərdi.

– Hanı? Qoyun, balamın izlərinə mən də baxım! – deyə Munro irəli gəlib kolları araladı və əyilib güclə görünən izlərə baxdı.

Ayağını yerə yüngülcə, lakin tez basıb götürən adamın izi hər halda qalmışdı və indi də aydın görünürdü. Qocaman əsgər bu ləpirə diqqətlə baxdı, axırda onun gözləri yaşardı. Heyvord qocanın fikrini dağıtmağa çalışaraq, kəşfiyyatçıya dedi:

– İndi ki, biz izləri tapmışıq, gəlin yubanmadan yola düşək. Belə vaxtda hər bir dəqiqə əsirə bir il kimi gəlir.

– Hələ vaxt deyil, tələsməyin, – deyə Şahingöz etirazını bildirdi və izləri nəzərdən keçirməkdə davam etdi. – İndi bizə məlumdur ki, quldur quron, qarasaç qız və müğənni buradan keçmişlər. Bəs buruq-buruq qızılı saçları və göy gözləri olan qız hanı? Bu qız boyca balaca olsa da və bacısı kimi cürətli olmasa da hər halda üzdən göyçəkdir və xoş danışığı vardır. Məgər onun dostları yoxdur, məgər onun elə bir adamı yoxdur ki, qayğısına qala?

– Allah özü bilir ki, onun heç vaxt dostu əskik olmayıb! Məgər biz onu axtarmırıq? Mən özüm onu tapmayınca axtarışı davam etdirəcəyəm, – deyə Heyvord fikrini bildirdi.

– Belə halda biz gərək müxtəlif yollarla gedək, çünki göygöz qız buralardan keçməmişdir, o, ayağını yerə nə qədər yüngül qoysaydı, izi hökmən qalardı.

Heyvord kənara çəkildi. Sanki onun bütün coşqunluğu, bütün həvəsi bir anda söndü. Kəşfiyyatçı öz həmsöhbətinin əhvalının dəyişməsinə fikir vermədi və bir qədər düşündükdən sonra sözüünə davam etdi:

– Bu düzənlikdə qarasaç qızdan və ya onun bacısından savayı heç bir başqa qadın belə iz salmazdı. Qarasaç qızın burada olduğunu öyrəndik, bəs kiçik qızın izləri hanı? Bu izi tutub gedək, hərgah heç bir şey tapmasaq, yenidən düzənliyə qayıdıb başqa yol ilə gedərik... Qabağa keç, Unkas, quru yarpaqları da gözdən qoyma. Mən kollara fikir verəcəyəm, atan isə torpağı gözdən keçirəcəkdir. Gedək, dostlar, gün təpələrin dalına keçir.

– Bəs mən bir iş görə bilmərəmmi? – deyə təlaşlı halda, Heyvord soruşdu.

Qırmızı dərililə dostları ilə irəlidə gedən kəşfiyyatçı dedi:

– Sizmi? Sizin üçün də iş tapılar, dalımızca gəlin, ləpirlərimizin üstünü tapdalayıb örtün.

Hindular xeyli yol getdikdən sonra dayandılar və yerdə nəyə isə bayaqından da çox diqqətlə baxmağa başladılar. Ata ilə oğul bir-birilə tez-tez və bərkdən danışa–danışa gah onların hamısını sevindirən şeyə, gah da bir-birinə baxırdılar.

– Olmaya onlar balaca qızın ləpirini tapıblar? – deyə kəşfiyyatçı soruşdu və cəld hinduların dalınca getdi. Bu nədir? Burada pusqu düzəldiblər?.. Yox, ən yaxşı tufəngə and içirəm ki, burada minik atları olmuşdur! Hə, indi bütün sirr aşkara çıxmışdır, hər şey bizim üçün gecə yarısı üzünü göstərən şimal ulduzu qədər aydındır. Bəli, bəli, onlar bax burada ata minmişlər. Atlar, bax bu ağaca bağlıymış, bax o tərəfdən də şimala, birbaşa Kanadaya enli yol gedir.

Duncan:

– Bunlar bir yana qalsın, axı Munronun kiçik qızı Alisanın heç bir izi-tozu yoxdur, – dedi.

– Unkasın bax indicə yerdən tapdığı işıldayan şey nəzərə alınmazsa, hələ ki, onun izi tapılmamışdır. Gətir bura tapdığını, oğlan, biz ona yaxşı-yaxşı baxaq.

Heyvord Alisanın çox xoşuna gələn bu bəzəkli sancağı görə kimi tanıdı. Sevgisinə sədaqətli qalan Heyvord yadına sala bildi ki, bu sancağı həmin qanlı qırğın səhəri sevgilisinin yaxasında görmüşdü. O, sevgilisinin bu nişanəsini alıb tez bağına basdı; lakin bu şey heyrət içində olan kəşfiyyatçının gözündən dərhal itdi; o, gözlərini yerə nə qədər zillədisə də sancağı görə bilmədi; onu axtarmaq üçün tufənginin ucu ilə yarpaqları xeyli eşələdikdən sonra təəssüflə:

– Dünyanın işi belədir, – dedi, – elə ki, gözlərin zəifləməyə başladı, qocalığını gözünün önünə al! Bu cür işıldayan şeyi görə bilməyən adama nə demək olar! Bununla belə minqlə haqq-hesab çəkmək üçün gözlərim çox yaxşı görür. Amma siz nə deyirsiniz, deyin, mən itən sancağı tapmaq istərdim, heç olmasa ona görə ki, aparıb qanuni sahibinə verəydim; buna nail olsaq biz çox uzun bir izin hər iki ucunu tapmış olardıq, çünki indi izin o biri başı ilə bizim aramızda geniş Lavrenti, bəlkə də böyük göllər vardır.

– Elə buna görə də yubanmaq olmaz, getmək lazımdır, – deyər Heyvord cavab verdi. – Niyə durmusunuz, gedək!

– Deyirlər ki, cavanlar dəliqanlı olarlar. Axı biz dələ ovuna getmirik, Qorikan sahillərində maral ovuna da çıxmırıq! Biz gecə-gündüz, həm də tək-tək adamların ayağı dəyən səhra ilə yol getməli olacağıq, belə yerlərdə kitabın verdiyi bilik də kömək eləməz. Hindu, əvvəlcə ocağın qırağında oturub məsləhət qəlyanı çəkməyincə, belə səfərə çıxmaz; mən özüm ağ olsam da, hinduların bu adətinə hörmət edirəm, çünki çox ağıllı və gərəkli hərəkətdir. Buna görə də biz köhnə qalının xarabalığına qayıdıb orada ocaq qalayacağıq, səhər açıldıqda isə, heç də boşboğaz qadınlara kimi və ya səbirsiz uşaqlara kimi deyil, əsil mərd kişilərə kimi dincəlmiş və işə hazır vəziyyətdə yerimizdən qalxacağıq.

Heyvord kəşfiyyatçını danışığında başa düşdü ki, onunla höcətləşmək fayda verməz. Munro yenə bədbinləşdi; yəqin onu bu vəziyyətdən yeni, təsirli bir hadisə qurtara bilirdi. Zərurətlə hesablaşmaq lazım gəldi; gənc zabit qocaman əsgərin qolundan tutub hinduların və kəşfiyyatçının dalınca getdi; onlar artıq düzənliyə gedən yola döndülər.

XIX fəsil

Yolçular qala xarabalığına qayıdarkən gecənin qaranlığında bu yerlər daha dəhşətli görünürdü. Kəşfiyyatçı və onun yoldaşları gecəni keçirmək üçün tez yer rahlamağa başladılar. Qaralmış divara bir neçə tir söykədilər; Unkas bu tirlərin üstünə çırpı düşədi; hamı bu müvəqqəti sığınığa qane oldu. Gənc hindu işini qurtardıqdan sonra, yenicə hazırladığı narahat daxmasını işarə ilə göstərdi; Heyvord isə onun işarələrlə nə demək istədiyini başa düşdü və Munronu daxmaya girmək üçün dilə tutmağa başladı. Sonra Dunkan istəkli balalarını itirmiş qoca Munronu öz dərđini çəkmək üçün tək qoyub havaya çıxdı. O, çox həyəcanlı olduğuna görə, istirahət heç yadına düşmürdü.

Şahingöz və hindular ocaq qalayıb qaxac ayı ətindən ibarət kasıbfəndi axşam yeməyinə başladılar, gənc zabit isə bu vaxt dağıdılmış qalanın Qorikana baxan tərəfinə getdi. Külək yatmışdı, dalğalar da qumlu sahilə daha sakit və eyni bir ahənglə baş çəkib qayıdırdılar. Qalın qara buludlar, quduzcasına bir sürətlə ötüşməkdən yorulublarmış kimi, indi parçalanırdılar; daha ağır buludların qara karvanı üfüqdə cəmləşirdi; yüngül buludlar hələ də gölün üzərində, yüksəkdə sürünür, ya da, öz yuvalarının dövrəsində dəstə ilə süzən quşlar kimi, dağ zirvələrinin arasında dolanırdı. Hərəkətdə olan buludların arasından hərdənbir görünən qırmızı ulduz, qaranlıq səmaya zəif işıq səpələyirdi. Qatı qaranlıq dəryasına batan ətraf dağlar daha görünmürdü. Düzənlik böyük bir qəbiristanı xatırladırdı; onu hər tərəfdən bürüyən kədərli səssizliyi poza bilən nə zəif xışıltı, nə də hənirti eşidilmirdi.

Duncan bir neçə dəqiqə dayanaraq, keçmiş sığıntılı bir təfəsilatla xatırladan bu mənzərəyə tamaşa etdi. O, gah meşə sakinlərinin guruhur yanan ocağına tərəf torpaq səngərə, gah da meyitlərin sərilib qaldıqları o tərəfdəki qaranlıq səhraya baxırdı. Az sonra ona elə gəldi ki, o tərəfdən anlaşılmaz səslər eşidir. Gənc zabıt qorxduğunu dərk etdikdə özünü məzəmmət etdi. O, zəifcə pərildəşən ulduzların suya düşmüş əksinə tamaşa etmək üçün üzünü gölə çevirdi. Lakin indiki dəqiqələrdə onun çox həssaslaşan qulağı yenə də zəif səslər eşidirdi. Nəhayət, ona elə gəldi ki, qaranlıq tərəfdən ayaq səsləri eşidir. Duncan təlaş içində, yavaş səslə kəşfiyyatçıyı çağırırdı. Şahingöz karabinin qayışını çiyinə keçirib Heyvordun yanına gəldi; onun sakit zahiri görünüşü özünün və səfər yoldaşlarının təhlükəsizliyi üçün çox xatircəm olduğunu sübut edirdi. Duncan ona müraciətlə:

– Qulaq verin, – dedi, – düzənlikdən cürbəcür səslər gəlir. Bəlkə Monkalm qələbə çaldığı yerləri hələ tərk etməmişdir?

– Belə çıxır ki, qulaq gözdən itidir, – deyə kəşfiyyatçı yenə xatircəmliliklə etiraz etdi; o, bir parça ayı ətinə ağzına qoyub çeynəyir, buna görə də, eyni vaxtda iki işlə məşğul olan adamlar kimi, sözü ləngiyə-ləngiyə deyir və aydın danışmırdı. – Monkalmın bütün qoşunu ilə Teydə necə yerbəyer olduğunu mən özüm gördüm: fransızlar müvəffəqiyyətlə qurtardıqları döyüşdən sonra evə qayıdıb qadınlarla gülüb-oynamağı sevirilər.

– Bilmirəm. Müharibə vaxtı hindular az yatırlar, ola bilər ki, quronların bəziləri qarətəkarlıq məqsədilə burada qalıblar. Yaxşı olardı ki, ocağı söndürüb keşikçi qoyaq. Qulaq verin! Eşidirsinizmi? Mən bu səsi deyirdim!

– Hindular tək-tək hallarda qəbirlərə yaxın gələrlər. Hərçənd onlar adam öldürməyə həmişə hazırdırlar, amma, adətən skalp soymaqla kifayətlənirlər...

– Eşidirsinizmi?.. Yenə!.. – deyə Duncan kəşfiyyatçının sözünü kəsdi.

– Eşidirəm, eşidirəm; yemləri lap az olanda, ya da yemləri artıq düşəndə canavarlar həmişə qudurlar, – deyə kəşfiyyatçı

yenə xatircəm cavab verdi. – Hava bir az işıq və vaxtımız da bir qədər çox olsaydı, bu şeytanların bir neçəsinin dərisini soyardıq. Doğrudan... Bu nə ola bilər?

– Deməli, canavarlar deyil?

Şahingöz yavaş-yavaş başını tərpətdi və Dunkana işarə etdi ki, onun dalınca, tonqalın işığı düşməyən yerə gəlsin. Belə bir ehtiyatkarlıq tədbirini yerinə yetirdikdən sonra Şahingöz ətrafa diqqətlə xeyli qulaq verdi; bilmək istəyirdi ki, onu heyrətə salan bayaqkı yavaş səs bir də eşidiləcəkmi? Görünür, onun belə səs göstərməsi əbəs idi, çünki bir dəqiqədən sonra Dunkanın qulağına pıçıldayıb dedi:

– Unkası çağırmaq lazımdır. Bizim qulağımızın ala bilmədiyini ən yavaş səsləri də hindu eşidə bilir; axı mən özüm də ağam və bunu danmıram.

Atası ilə söhbət edən gənc mogikan bayquş səsini eşidərkən diksindi, cəld ayağa qalxdı və bu səsin haradan gəldiyini axtarmaq istəyirmiş kimi, gözlərini qaranlığa zillədi. Kəşfiyyatçı Unkası ikinci dəfə səslədi; bir neçə dəqiqədən sonra Dunkan gördü ki, Unkas səngərin kənarılə, çox ehtiyatla, onlara tərəf gəlir.

Şahingöz delavar dilində Unkasa bir neçə söz dedi. Unkas nə üçün çağırıldığını bildikdə, dərhal üzə üstə yerə sərildi; Dunkana elə gəldi ki, Unkas yerdə tamamilə hərəkətsiz sakit uzanmışdır. Heyvord gənc döyüşçünün tirtap uzanıb hərəkətsiz qalmasına təəccüb etdi, belə şəraitdə onun necə məlumat əldə edə bilməsilə maraqlandı, bir neçə addım irəli gəldi və bayaqdan gözlərini zillədiyi qaraltının yanında çömbəldi. Bu zaman Unkas yox olmuşdu; indi Heyvord torpaq tirəsinin üstündə yalnız güclə sezilən hündür bir şeyin qaraltısını görürdü.

– Bəs hanı mogikan? – deyə kəşfiyyatçıdan soruşdu və təəccüblə geri çəkildi. – Mən onun bax burada, yerə necə uzandığını gördüm və and içə bilərdim ki, hələ uzandığı yerdən tərpənməmişdir.

– Sss! Yavaş danışın. Axı bilmirik, bəlkə bizə qulaq asan var, minqlər çoxbilmiş tayfadır. O ki, qaldı Unkasa, o, düzənliyə gedibdir, hərəgah makuaslar hələ buradadırlarsa, onlar fəndgirlikdə heç də özlərindən geri qalmayan bir rəqiblə üz-üzə gələcəklər!

– Siz elə zənn edirsiniz ki, Monkalm özünün bütün hindularını hələ aparmayıb? Silaha sarılmaq üçün yoldaşlarımızı çağırıq. Beş nəfərlik, beşimiz də döyüslərdə bərkdən–boşdan çıxmış adamıq.

– Hərgah canınızın qədrini bilirsinizsə, heç kəsə bir kəlmə də olsun deməyin. Saqamora baxın. Hərgah burada düşmənlərdən birisi gizlənmişdirsə, o, yaxınlığımızda təhlükə olduğunu başa düşdüyümüzü saqamorun üzündən əsla sezə bilməz.

– Axı onlar saqamoru görsələr öldürərlər. Tonqalın işığında onun qaraltısı çox aydın görünür, buna görə də labüd olaraq birinci onu məhv edərlər.

Kəşfiyyatçı, həmişəkindən daha həyəcanlı bir səslə:

– Siz düz deyirsiniz, – dedi, – bunu inkar etmək olmaz. Bəs nə edək. Bircə şübhəli baxışın özü də hücumla səbəb ola bilər, özü də hücum elə tez başlanır ki, biz ona heç hazırlaşmağa da macal tapmırıq. Biz Unkası çağıranda Çinqaçkuk eşitdi, özü də bilir ki, biz yeni bir iz tapmışıq. Mən ona deyərəm ki, tapdığımız minqin izidir; o da öz işini bilər.

Kəşfiyyatçı barmaqlarını ağızına soxub fışılıtlı, yavaş səs çıxardıqda, Dulkan bu səsi ilan fışılıtlısına oxşadıb diksinərək kənara çəkildi. Çinqaçkuk başı ilə əlinə dirsəklənib oturmuş və fikrə getmişdi; lakin adını daşdığı heyvanın xəbərdarlıq səsini eşitdikdə başını qaldırdı və qara gözlərilə ətrafı cəld və çox diqqətlə süzdü. Çinqaçkuk təəccüb və təlaş etdiyini yalnız bu an və bəlkə də qeyri–iradi hərəkətlə bildirdi. Onun tufəngi o qədər yaxında idi ki, əlini uzatsaydı çatardı. O, rahatlanmaq üçün qurşağını açmışdı və buna görə də tərpnərkən tomahavki yerə düşdü. Əsəblərinin və əzələlərinin dincəlməsini istəyən adam kimi, bu vəhşi insan da bədəninə boşaldıb yayxalamışdı. Vəhşi, dirsəkləndiyi əlinin dincəlməsini istəyirmiş kimi, başını o biri əlinə söykəyib yenə bayaqki kimi oturdu və baş verə bilən hadisələri yalnız hindu döyüşçüsünə xas olan soyuqqanlılıq və mərdliklə gözləməyə başladı.

Lakin, Heyvord başa düşdü ki, mogikanların başçısı mürgüləmir; onun burun deşikləri körüklənirdi, başı bir az yana əyilmişdi, cəld, iti nəzərlərilə ətrafdakı şeylərə göz gəzdirdi.

Şahingöz Heyvordun qoluna toxunaraq pıçıldadı:

– Saqamora baxın! O, bilir ki, adicə bir ehtiyatsız davranış və ya baxış planlarımızı pozub bizi haramzadələrin pəncəsinə sala bilər...

Qəflətən havada görünən parıltı və onun ardınca eşidilən güllə səsi Şahingözün sözünü yarımçıq qoydu. Kənarında Çinqaçkukun oturduğu ocaqdan qığılcımlar qalxdı. Heyvord ikinci dəfə ocağa tərəf baxdıqda, onun kənarında Çinqaçkuku daha görmədi.

Bu vaxt kəşfiyyatçı tüfəngini hazır tutmuşdu və düşmənin görünməsini səbirsizliklə gözləyirdi. Lakin həmlə, nəticə verməyən təkə bir cəhdlə, görünür qurtarmışdı. Kəşfiyyatçı və Dunkan bir-iki dəfə kolluğun xışılığını eşitdilər, aydın görməyən qaraltılar özlərini tez kolluğa vurdular. Az sonra Şahingöz o tərəfdəki canavarları göstərdi; canavarlar onların cövlan-gahına girənin qabağınca qaçırdılar. Bir neçə dəqiqə davam edən həyəcanlı intizardan sonra suyun şappıltısı eşidildi və dərhal başqa bir tüfəngdən atəş açıldı.

– Bu Unkasdır! – deyə kəşfiyyatçı bildirdi. – Bu oğlanın tüfəngi çox düz vurandır. Ata öz uşağının dilini yaxşı bildiyi kimi mən də Unkasın gülləsinin səsinə bələdəm, çünki daha yaxşı bir tüfəng ələ keçirənədək Unkasdakı tüfəng mənim idi.

– Bu nədir? – deyə Dunkan soruşdu. – Onu güdürlər, görünür işimiz bitibdir!

– Bax, o kösövlərin sıçrayıb ocağın kənarına səpələnməsi göstərir ki, bizi tələyə salmaq istəyirmişlər; bu hindu isə təsdiq edə bilər ki, bizə heç bir yerdən zərər dəyməmişdir, – deyə kəşfiyyatçı cavab verib tüfəngini aşağı saldı və ocağın işığı düşən yerdə yenidən görünən Çinqaçkukun dalınca, torpaq səngərə tərəf yönəldi. – O, nə idi, saqamor? Doğrudanmı minqlər bizə basqın edirlər, yoxsa həyəcana bais olan adam yalnız hərbi dəstəyə qoşulub ölümlərin skalpını soyan və evlərinə qayıdanda öz igidlikləri ilə qadınların qarşısında öyünən alçaq həriflərdən biri idi!

Çinqaçkuk dinməz–söyləməz əvvəlki yerində oturdu, az qala onun özünü bir təhər eləmiş olan xatalı güllənin dəydiyi kösövə

diqqətlə baxdı və yalnız bundan sonra cavab verdi. O barmağını qaldırıb ingiliscə:

– Bir, – deməklə kifayətləndi.

Şahingöz əyləşərək dedi:

– Elə mən də belə başa düşmüşdüm, O, Unkasın güllə atmasından əvvəl özünü gölə ata bilmişdir, buna görə də yəqin ki, bu yaramaz, iki mogikanın və bir ağ ovçunun izilə gedərkən guya pusquda gizlənən böyük bir dəstəyə rast gəldiyi haqqında olmanın uydurmalar düzəldib nəql edəcəkdir. O, zabitlər barəsində danışmayacaqdır, çünki bu yerlərdə zabitlər hesaba alınmır. Qoy necə istəyir nəql eləsin, nə işimizə qalıb! Ağla batmayan yalanlar deyən abırsız adamın ağzından vurub susduran namuslu adamlar hər yerdə vardır. Alçaq elə tuşlamışdı ki, onun gülləsi lap sənin qulağının dibindən vıyıldaııb keçdi, saqamor.

Çinçaqkuk yenə əvvəlki kimi sakitcə oturub, heç qərarından dönmürdü; onun əhəmiyyətsiz hesab etdiyi belə bir hadisə əsla vecinə deyildi. Unkas da gəlib onlara qoşuldu, o da atası kimi sakitcə ocağın qırağında oturdu.

Heyvord qarşısındakı adamları çox maraqla və təəccüblə seyr edirdi. Ona elə gəlirdi ki, bu meşə sakinləri arasında nə isə bir sirr vardır və o, bu sirri başa düşə bilmir. Qaranlıq düzdə baş vermiş hadisələri, ağ irqdən olan hər hansı bir gənc kimi bütün təfsilatı ilə nəql etmək, hətta bir az da özündən artırmaq əvəzinə, gənc mogikan gördüyü işlərin gec-tez hamıya məlum olacağını dərk etməklə kifayətlənmişdi. İndiki dəqiqələr hindunun öyünməsi üçün doğrudan da münasib deyildi və hərgah Heyvord soruşmasaydı, yəqin ki, bu barədə heç bir söz deyən olmayacaqdı.

– Bəs düşməninizin axırı necə oldu, Unkas? – deyərək Dunkan soruşdu. – Güllənizin səsini eşidəndə, yəqin etdik ki, siz əbəs yerə güllə atmamısınız.

Gənc döyüşçü ovçu paltarının yaxasını açdı və qazandığı qələbənin simvolu olaraq, ikrah hissi oyadan bir çəngə saç göstərdi. Çinçaqkuk bu skalpı alıb bir neçə dəqiqə diqqətlə gözdən keçirdi, sonra kənara atdı və nifrət əlaməti olaraq üz-gözünü turşutdu. O:

– Oneidlər! – dedi.

– Oneidlər! – deyə kəşfiyyatçı da təkrar etdi. O, qanlı emblemə baxmaq üçün yaxınlaşdı. – Allah sən özün saxla! Hərgah oneidlər bizim izimizlə gəlirlərsə, onda bu məlunlar bizi hər tərəfdən araya alacaqlar! Ağ adam baxanda, bir hindunun dərisilə o biri hindunun dərisinə fərq qoymur, amma saqamor bu dərinin minqin başından soyulmuş olduğunu söyləyir, bu başibəlalı minqin hansı qəbilədən olduğunu da deyir, elə bil həmin skalp kitab vərəqi, onun hər bir tükü isə hərf imiş. Bizim qoçaq oğlan, indi sən də görək bu yaramaz hansı qəbilədənindir?

Unkas başını qaldırıb kəşfiyyatçıya baxdı və mülayim səsle:

– Oneida! – deyə cavab verdi.

– Yenə oneida! Hətta bircə nəfər hindunun dilindən çıxan söz, adətən doğru olur; elə ki, bu sözə həmin hindunun qəbiləsindən olan adamlar şərik olurlar, onda sözün doğruluğuna heç bir şəkk-şübhə ola bilməz.

Heyvord:

– O yazıq bizi fransız hesab etmişdir, – dedi, – yoxsa öz dostlarının canına qəsd etməzd.

– Heç ola bilməz ki, həmin adam boyaqla üzünə hərbi naxışlar çəkmiş mogikanı quron hesab etsin! Bu ona oxşayardı ki, siz Monkalmin ağ mundirli əsgərini qırmızı gödəkcəli ingilis qvardiyaçısı hesab edəsiniz, – deyə kəşfiyyatçı öz etirazını bildirdi. – Yox, yox, ilan öz işini çox yaxşı bilir; bir də ki, burada böyük səhv olmamışdır, çünki ağların bir-birilə vuruşduqları zaman delavarların və minqlərin qəbilələri kimin tərəfində olurlarsa olsunlar, bir-birini sevmirlər. Buna görə də oneidlər ingilislərə xidmət etsələr də, bəxtim çəksəydi və bu yaramaza mən rast gələydim, onu özüm də dərhal güllə ilə vurardım.

– Belə eləsəydiniz, sazişimizi pozmuş olardınız.

Şahingöz sözüne davam edərək dedi:

– Adam hər hansı bir tayfa ilə tez-tez üz-üzə gələndə və bu tayfanın içərisində namuslu şəxslər olanda, adam özü də dələduz olmayanda – onların arasında mehribanlıq əmələ gəlir.

Amma mogikanlarla minqlərin arasındakı mehribanlıq insanın ilanı sevməsinə daha çox oxşayır!

– Belə sözləri eşidəndə adamın qanı qaralır!

– O ki, qaldı mənə, mən haqqı sevirəm, buna görə də deyə bilmərəm ki, minqləri görməyə gözüm yoxdur. Bununla belə mənə elə gəlir ki, maralvuranımın o zirək oneidi güllə ilə vurub yerə sərməsinə yalnız gecənin qaranlığı mane oldu.

Şahingöz səsini kəsib ocaqdan üzünü çevirdi.

Heyvord durub torpaq səngərə getdi. O, meşələrdə əsgər həyatına alışmamışdı, buna görə də qəflətən hiyləgərcəsinə edilən bu cür basqınların mümkün olduğunu fikirləşdikcə təlaş edirdi.

Dunkan hinduların adətlərinə çox yaxşı bələd idi, buna görə də ocağın nə üçün yenidən qalandığını, hindu döyüşçülərin, habelə, Şahingözün yenə tüstülənən ocağın kənarında, öz əvvəlki yerlərində nə üçün təmkinlə və ciddiyətlə oturmalarının səbəbini başa düşürdü. O da, ətrafındakıları görüb sayıq müşahidə etmək üçün səngərin kənarında oturdu.

Çinçaçkuk bir xeyli fikrə getdikdən sonra, başı yumşaq daşdan qayırılmış çubuğunu çəkdi. Əsəbləri sakitləşdirən tənbəkinin ətrindən doyduqdan sonra, çubuğu kəşfiyyətçiyə verdi. Beləliklə, bu adamlar çubuğu dinməz-söyləməz üç dəfə bir-birinə ötürdülər. Heç kəs ağzını açıb bir söz demədi. Sonra saqamor, həm yaşca, həm də rütbəcə böyük olduğuna görə, sakitcə və vüqarla dediyi bir neçə sözlə mübarizə planını izah etdi. Kəşfiyyətçi ona cavab verdi. Çinçaçkuk yenə dilləndi, çünki Şahingöz onun fikrinə şərik çıxmırdı. Gənc Unkas dinməz-cə oturub böyüklərin danışığına hörmətlə qulaq asırdı. Axırda Şahingöz nəzakət əlaməti olaraq Unkasın fikrini soruşdu. Heyvord ata və oğlun hərəkətlərinə əsasən belə başa düşdü ki, onların hər ikisi bu mübahisədə bir fikirdədirlər, ağ ovçu isə başqa bir fikirdədir. Mübahisə getdikcə qızışırdı.

Unkasın da sözləri onun daha təcrübəli atasının sözləri kimi çox diqqətlə dinlənildi. Ocağın başındakıların heç biri səbirsizlik göstərüb tələsməyə çalışmırdı; onların hər biri yalnız bir neçə dəqiqə fikirləşdikdən sonra cavab verirdi.

Mogikanlar danışdıqca əllərilə o qədər aydın hərəkətlər göstəridilər ki, Heyvord onların fikrini asanlıqla başa düşə bilirdi. Hinduların tez-tez əllərilə danışması aydın göstərirdi ki, onlar düşmənin quruda ayağının izlərilə təqib olunmasını təkidlə tələb edirlər; Şahingöz isə əlini tez-tez Qorikana tərəf uzadırdı; bundan da belə başa düşmək olardı ki, o, düşmənin su yolu ilə təqib olunmasını təklif edir.

Kəşfiyyatçı karıxmış kimi görünürdü; yəqin məsələ onun istədiyi kimi həll olunmurdu; birdən o, ayağa qalxdı, bayaqkı küskünlüyündən əl çəkərək yerli hindular kimi çox tez-tez danışmağa başladı. O, təklif etdiyi planın yerinə yetirilməsi üçün neçə gün lazım idisə, əlini də bir o qədər havaya qaldırıb hər dəfə, günəşin hərəkət yolunu göstərirdi. Sonra Şahingöz dağların arasından, çaylardan və göllərdən keçən uzun bir yolu təsvir etdi. Heç bir şeydən xəbəri olmayan, yatmış Munronun qocalığı və taqətsizliyi əl hərəkətlərilə o qədər aydın təsvir edilirdi ki, bu hərəkətlərin mənasını asanlıqla başa düşmək olardı. Dunkan hiss etdi ki, onun da haqqında danışsınlar, çünki kəşfiyyatçı əlini uzadaraq, “Səxavətli Əl” sözlərini dedi; bu isə Dunkana, onun səxavətli olması üçün, dost qəbilələr tərəfindən verilmiş ləqəb idi. Sonra, heydən düşmüş yorğun adamın səndələmə yerisinin əksinə olaraq yüngül qayıq hərəkətləri təsvir edildi. Şahingöz öz sözünü oneidin skalpını göstərməklə qurtardı; yəqin o, tezliklə, həm də iz buraxmadan yola düşməyin zəruri olduğunu söyləyirdi.

Mogikanlar Şahingözün dediklərinə diqqətlə qulaq asdılar. Şahingözün nitqi öz təsirini göstərdi. Kəşfiyyatçı son sözlərini deyərkən, mogikanlar adət üzrə səs-səsə verdilər, bu isə göstərirdi ki, onlar Şahingözün fikrini bəyənmişlər. Daha doğrusu, Unkas və onun atası Şahingözün gətirdiyi dəlillərə inanıb, əvvəlki fikirlərindən əl çəkdilər.

Məsələ həll edilən kimi, mübahisə də dərhal kəsildi. Şahingöz öz fikrinin bəyənildiyini yoldaşlarının gözlərində əks etməsinə əhəmiyyət verməyərək, sönməkdə olan ocağın kənarında tirtap uzanıb gözlərini yumdu.

Bayaqdan bəri özgəsinin dərđini çəkən mogikanlar, söhbətin kəsilməsindən istifadə edərək, özləri haqqında fikirləşməyə başladılar. Sərt hindu başçısının səsi dərhal yumşaldı. Çinqaçkuk öz oğlu ilə mülayim, mehriban və hətta zarafatyana danışmağa başladı. Unkas atasının səmimi sözlərinə şadlıqla cavab verirdi. Hələ kəşfiyyatçı dərđin yuxuya gedib bərkdən xorna çəkməyə başlamazdan əvvəl, onun səfər yoldaşlarının üzü tamamilə dəyişilmişdi.

Bu hinduların dilinin ahəngini sözlə təsvir etmək mümkün deyildir. Onların danışığının bu xüsusiyyəti gülüşlərində və nəvazişli sözlərində xüsusilə aydın sezilir; onların səslərinin, xüsusən oğlanın səsinin diapazonu adamı valeh edirdi; o, lap yoğun səslə danışdığı halda birdən mələhətli qadın səsinə xatırladan nazik səse keçirdi. Ata öz oğlunun sərrast və çevik hərəkətlərini seyr etdikcə valeh olurdu; bu sevinc onun gözlərində aydın sezilirdi; Unkasın sirayətedici yavaş gülüşünə atası gülümsəməklə cavab verirdi. Qəlbində coşan atalıq məhəbbətinin təsirindən saqamurun üzündəki sərtliyi tamamilə silinmişdi.

Hindular bir saat ərzində bütün dərđ-qəmi unudaraq ən xoş hissələrini qanadlandırdılar; sonra Çinqaçkuk yatmaq istədiyini söylədi, yun adyalı başına çəkib nəm torpağın üstündə uzandı. Unkasın sevinci dərhal yox oldu. Bu gənc, kösövləri çox səylə elə düzdü ki, atasının ayaqları qızıb isti qalsın; sonra da xarabalıqda özü üçün yer rahatladı.

Heyvord, təcrübəli meşə sakinlərinin çox xatircəm olduqlarını görüb ürəkləndi; o da yıxılıb yatdı. Qala xarabalığında rahatlanan bu adamlar hələ gecə yarısından çox qabaq şirin yuxuya getdilər.

XX fəsil

Şahingöz yatanları oyadarkən göydə hələ ulduzlar sayrışırdı. Munro və Heyvord gecəni keçirdikləri daxmanın astanasında, Şahingözün səsinə eşidən kimi, cəld yerlərindən qalxdılar. Sığınanqlarından çıxdıqda gördülər ki, kəşfiyyatçı onları gözləyir.

Ağıllı bələdçi adi qayda ilə salamlaşmaq əvəzinə, əliylə və gözü ilə işarə edib onları başa saldı ki, dinmək olmaz. Onlar lap yaxınlaşdıqda Şahingöz pıçıldadı:

– Bir kəlmə də danışmayın. Ağ adam səssiz meşə şəraitində necə danışmaq lazım olduğunu yaxşı başa düşmür, bunu bədbəxt müğənninin başına gələn qəza da sübut etdi... Di gedək, – deyər Şahingöz qalanın örtülü yerinə tərəf yönələrək sözünə davam etdi, – bu tərəfdən xəndəyə enək. Çalışın daşların və tirlərin üstü ilə yeriyəsiniz.

Səfər yoldaşları Şahingözün bu əmrinə əməl etdilər, halbuki belə bir qeyri-adi ehtiyatkarlığın səbəbini hələ də başa düşmürdülər. Onlar, torpaq fortu üç tərəfdən əhatə edən çuxura endikdə gördülər ki, binalar uçub çuxuru doldurmuşdur. Onlar çox ehtiyatlı və səbirli olduqları üçün, kəşfiyyatçının dalınca gedib Qorikan gölünün qumlu sahilinə çıxma bildilər.

Kəşfiyyatçı yenicə qurtaran çətin yola dönüb baxaraq:

– Bizim burada buraxdığımız izi yalnız iyləyib tapmaq mümkündür, – dedi. – Ot qaçqını güdaza verər, çünki ləpirlər onun üstündə qalır; ağacın və daşın üstündə isə mokasinlərin izi qalmır. Hərgah hərbi çəkmələrimiz olsaydı, onda bəlkə də ehtiyat etməli olardıq; amma maral dərisindən yaxşı hazırlanmış ayaq-qabısı olan adam buradan arxayınca dağlara gedə bilər... Unkas, qayıq itələ yaxına gəlsin, çünki buralar qumluqdur, ləpirlər çox aydın qalır... Ehtiyatlı ol oğlan, qayıq sahilə toxunmamalıdır, yoxsa məlunlar buradan hansı yol ilə getdiyimizi başa düşərlər.

Cavan oğlan qayıq yavaşca sürüb sahilə yaxınlaşdırdı; kəşfiyyatçı qala xarabalığından qalan taxtanı qayıqə söykədi və zabidlərə işarə etdi ki, qayıqə minsinlər. Bundan sonra sahilə hər şeyi əvvəlki kimi dağıyıq hala saldılar. Şahingöz ağac qabığından qayırlan qayıqə elə mindi ki, arxada ayağının izləri qalmadı, hindular ayna kimi şəffaf göldə dağların geniş qara kölgəliyində ehtiyatla avar çəkə-çəkə qaladan xeyli uzaqlaşanaq Heyvord dinmədi.

Nəhayət, o soruşdu:

– Xəlvətə, bu tezliklə getməyin nə mənası varmı?

– Hərgah öldürdüyümüz oneidin qanı təmiz sulu gölün indi üz-düyümüz qədər böyük bir yerini boyaya bilsəydi, onda sizin göz-ləriniz öz sualınıza cavab verərdi, – deyə kəşfiyyatçı cavab verdi.

– Axı, siz deyirdiniz ki, oneid tək idi, ölülərdən isə qorxmaq mənasızdır.

– Düzdür, o öz kələyini tək qurmuşdu! Lakin hindu, demək olar ki, həmişə xatircəm olur ki, onun qanı yerdə qalmayacaqdır, hərgah öldürülsə, gec-tez düşmənlərinin birindən hökmən intiqam alınacaqdır.

– Qabaqda da, arxada da düşmənlər vardır, buna görə də səfərimiz yəqin ki, təhlükələrlə dolu olacaqdır.

– Təhlükələrləmi? – deyə Şahingöz sakitcə təkrar etdi. – Yox, səfərimiz o qədər də təhlükəli olmayacaqdır. Qulağımızın və gözümüzün itiliyi sayəsində biz haramzadələrdən bir neçə saat qabağa düşə bilərik; hərgah silaha əl atmaq lazım gəlsə, onda heç olmasa üçümüz, bu yerlərdə rast gələ bildiyiniz adamlardan hər biri kimi, tufəngdən yaxşıca istifadə edə bilərik. Yox, yox, qorxmayın, təhlükəni heç ağılınıza da gətirməyin, amma burası var ki, gərək mümkün qədər sürətlə, siz demişkən, birbaşa yürüşlə gedək. Basqının, vuruşmanın və başqa bu cür əyləncələrin olması da mümkündür, lakin hər yerdə daldalanmağa imkanımız olacaqdır, döyüş sursatımız da boldur.

Ola bilsin ki, Heyvord təhlükəni kəşfiyyatçının başa düşdüyü kimi başa düşmürdü. O, ovçuya cavab vermək əvəzinə, dinməz-söyləməz oturmuşdu, qayıq da suyun üzü ilə rahat üzüb gedirdi. Onlar səhərə yaxın gölün boğazlarına gəlib çatdılar, saysız-hesabsız adacıqların arasından cəld və ehtiyatla keçməyə başladılar.

Çinqaçkuk avarını əlindən buraxdı. Unkas və kəşfiyyatçı bu yüngül qayığı əyri-üyrü, dolaşiq boğazlardan keçirirdi; burada qayıqla qət edilən hər bir fut yol onları müəyyən bir təhlükəyə yaxınlaşdırırdı. Saqamor adacıqları, kolları bir-bir çox diqqətlə gözdən keçirirdi; suyun daha təmiz yerinə gəlib çatdıqda, itigözlü Çinqaçkuk dar boğazlara qanad gərən çıpaq qayaların və zəhmli meşələrin boyunca qabağa, uzaqlara nəzər salırdı.

Heyvord bu yerlərin gözəlliyinə maraqla tamaşa edir və eyni zamanda təlaş keçirirdi; o, hər şeyi diqqətlə izləyirdi, nəhayət, nahaq yerə həyəcan keçirdiyini özlüyündə qət etmək istəyirdi ki, birdən saqamorun verdiyi siqnalla avarlar dayandırıldı.

Çınqaçkuk əlini qayığın böyrünə yavaşca vurub, təhlükənin yaxınlaşdığını xəbər verən kimi, Unkas qəflətən:

– Xuq! – deyə səsləndi.

– Nə olub? – deyə kəşfiyyatçı soruşdu. – Göl o qədər sakit-dir ki, elə bil bu yerlərdə heç vaxt külək əsməyib; mən isə gölün buradan bir neçə mil irəlisini görə bilirəm.

Hindu avarı qaldıraraq, gözünü zillədiyi tərəfi göstərdi. Dulkan da o tərəfə baxdı. Qayıqdan on futlarla uzaqda alçaq, meşəli adacıqlardan biri görünürdü; ada o qədər sakit və dinc görünürdü ki, elə bil insan ayağı onun tənhalığını heç zaman pozmamışdır.

Dulkan:

– Mən orada qurudan və sudan başqa heç bir şey görmürəm, – dedi. – Çox gözəl mənzərədir...

– Ss! – deyə kəşfiyyatçı onun sözünü kəsdi. – Sən hər addımını ölçüb-biçməmiş atmazsan, saqamor. Gördüyümüz ancaq kölgədir, amma qeyri-adi bir kölgədir... Görürsünüzmü, mayor, adadan buxar qalxır.

– Sudur da buxarlanır.

– Uşaq belə deyər. Bəs tüstüyə oxşayan o qara zolaq nədir? Bu zolaq qoz meşəsinin lap içərilərindəkə uzanır. Həmin tüstü ocaqdan çıxır, ocaq isə sönməkdədir.

– İndi ki, belə oldu, o yerə gedib çataq, şübhədən də qurtaraq, – deyə səbirsiz Dulkan cavab verdi. – Görünür, orada adam azdır, çünki bu bir parça torpaqda çox adam yerləşə bilməz.

– Hərgah siz hinduların fəndgirliyinə kitablarda yazılan qaydalar əsasında qiymət versəniz, onda sizin bu cəhdiniz ölümünzlə qurtarmasa da, yanılmanıza səbəb olar, – deyə Şahingöz cavab verdi və özünə xas olan bir zirəkliklə ətrafa çox diqqətlə göz gəzdirdi. – Hərgah mənim fikrimi bilmək istəsəniz, onda deyərdim ki, bizim iki yolumuz var: ya gərək geri dönüb quronları izləməkdən əl çəkək...

– Heç vaxt! – deyə Heyvord belə bir şəraitə görə çox bərkədən cavab verdi.

Şahingöz isə səbirsiz gənc zabiti özündən çıxmağa qoymamaq üçün cəld hərəkətlərlə ona işarə edib sözünə davam etdi:

– Səs salmayın, səs salmayın. Elə mən özüm də bu fikirdəyəm, amma güman edirdim ki, nə varsa hamısını görək deyəm. Deməli biz üzə-üzə yolumuza davam etməliyik; hərgah boğazlarda hindulara və ya fransızlara rast gəlsək, onda, qayığı döndərüb bax o sıldırım qayaların arasından keçərik! Düzümü deyirəm, saqamor?

Hindu cavab vermək əvəzinə avarını suya endirdi və qayığı daha cəld sürməyə başladı. Qayığın hərəkətini necə idarə etdiyinə əsasən hindunun nə fikirdə olduğunu başa düşmək çətin deyildi. Onlar daha cəld avar çəkə-çəkə bir neçə dəqiqədən sonra elə bir yerə gəlib çatdılar ki, adanın indiyədək görünməyən bütün şimal sahili buradan çox aydın göründü.

– O iki qayığı və tüstünü görürsünüzmü? – deyə kəşfiyyatçı pıçıldadı, – hava duman olduğuna görə bu haramzadələr bizi hələ görə bilməmişlər, yoxsa onların döyüşə çağıran səslərini eşidərdik... gücünüz gəldikcə avar çəkin, dostlar. Biz onlardan uzaqlaşırıq, deyə bilərəm ki, artıq onların güllələrindən də uzaqlaşmışıq...

Gülləsi boğazın sakit səthində keçən tüfəngin yaxşı tanış olan səsi və adadan gələn zil qışqırtı Şahingözün sözünü ağzında qoydu. Bu isə sübut edirdi ki, onların qayığını adadakılar görmüşlər. Onlar bir azdan sonra gördülər ki, vəhşilər qayıqlara doluşub qaçqınların dalınca gəlirlər. Dunkan, qayıqdakı üç bələdçinin nə üzlərində, nə də hərəkətlərində heç bir dəyişiklik sezə bilmədi; indi onlar avarları daha çox qabağa atır və qollarını rəvan işlədirdilər. Balaca qayıq isə çox asanlıqla irəliləyirdi.

Şahingöz başını sola döndərüb soyuqqanlıqla baxa-baxa avar çəkməkdə davam edərək Çinçaqkuka dedi:

– Sən onları bizə bundan artıq yaxınlaşmağa qoyma, saqamor, elə et ki, onlar bizdən məhz bu qədər aralı olsunlar. Bu quronların bütün qəbiləsində elə bir tüfəng tapılmaz ki, bizi bu qədər uzaqdan vura bilsin. O ki, qaldı mənim maralvuranıma, ona tamamilə bel bağlamaq olar.

Kəşfiyyatçı, qayığın düşməndən istənilən məsafədə olmasını mögikanların ikilikdə təmin edəcəyini yəqinləşdirdikdə, tez öz avarını əlindən buraxdı və xatalı tüfəngini qaldırdı. O, öz silahını üç dəfə çiyinə sıxıb nişan aldı, hər dəfə yoldaşları güllə səsi eşidəcəklərini gözlədilər; lakin Şahingöz hər dəfə tüfəngini aşağı sallayaraq tələb etdi ki, düşmənin yaxınlaşmasına imkan versinlər. Nəhayət onun dəqiq və tələbkar baxışı sanki razı qaldı; Şahingöz sol əlini tüfəngin lüləsinə qoyub onun ağzını yavaş-yavaş qaldırmağa başladı; bu anda qayığın burun tərəfində oturmuş Unkasın qəflətən içini çəkməsi, Şahingözün bu dəfə də atəş açmasına mane oldu. O, Unkasa müraciət edərək:

– Nə olub, bala? – deyə soruşdu. – Sən quronların birini qışqırıb can verməkdən xilas etdin, de görək nə üçün diksindin?

Unkas qayıqdan bir az qabaqda daşlı sahili göstərdi; oradan başqa bir hərbi qayıq çıxıb onların yolunu kəsmək istəyirdi.

İndi təhlükə yəqin idi. Kəşfiyyatçı tüfəngini qoyub avardan yapışdı. Çınqakuk, yeni düşmənlərdən uzaqlaşmaq üçün, qayığı qərb sahilə tərəf yönəltdi. Eyni zamanda, qaçqınlara arxadan basqın edənlər qışqır-bağır salıb özlərini nişan verirdilər. Bu qorxulu hadisə hətta Munronun süstlüyünü üstündən götürdü. O, təcrübəli döyüşçüyə məxsus bir qətiyyətlə:

– Sahilə çıxıb vəhşilərlə vuruşaq, – dedi.

– Kim ki, hindulara müharibədə qalib gəlmək istəyir, gərək lovğalanmayıb biclik və hiylə işlətməkdən çəkinməsin, – deyə Şahingöz cavab verdi. – Sahilin yaxınlığı ilə sür, saqamor. Biz bu azğınlardan yan keçərik, bəlkə də onlar yolumuzu kəsməyə cəhd edəcəklər.

Şahingöz düz demişdi. Quronlar qayıqlarını düz istiqamətdən döndərdilər və bu səbəbdən özlərini yubatdılar. İndi quronların qayıqları qaçqınların qayığından iki yüz yard aralı gəlirdi. Onlar sürətlə getməkdə indi bir-birini ötməyə çalışırdılar. Qayıqlar o qədər cəld gedirdi ki, qabaqlarında gölün suyu qaynayıb köpüklənirdi. Qayıqlar, sürətli hərəkət nəticəsində, sudan qalxan dalğaların qucağında yırğalanırdı. Buna görə və həm də hamılıqla

avar çəkməyin zəruri olması üzündən quronlar hələ silaha əl atmırdılar. Qaçqınlar olduqca çox güc sərf etməli olduqlarından yorulmağa başlamışdılar. Təqib edənlər qaçqınlardan sayca çox idilər. Qaçmağa kömək etmək üçün kəşfiyyatçının çarə axtarmış kimi, hər tərəfə həyəcanla göz gəzdirdiyini gördükdə Dulkan nigaranchılıq çəkməyə başladı.

Fikrindən dönmək bilməyən meşələr sakini Çinqaçkuka müraciət etdi:

– Qayığın günəş tərəfdən bir az yana döndər, saqamor, çünki görürəm, bu dələduzlar yoldaşlarının birini qurban vermək fikrindədirlər. Qayığın günəş tərəfdən lap döndər, onda ada bizimlə onların arasını kəsər.

Bu hiylə yerinə düşdü. Uzun, ensiz ada arada qaldı.

Qaçqınların qayığın bir sahilin boyu uzununu keçdiyi halda, təqib edənlər o biri sahinin qabağından üzməli oldular. Kəşfiyyatçı və onun yoldaşları bu üstünlükdən istifadə etdilər və kolluğa daldalana-daldalana onsuz da həddini aşmış söylərini daha da artırdılar. Hər iki qayıq, var gücü ilə baş alıb gedən bir cüt löhrəm at kimi adanın ən alçaq, axırncı tinindən burulub keçdi; qaçqınlar qabaqda idilər. Kəşfiyyatçı:

– Məhz bu qayığın seçməkdə ağıllı iş görmüsən, saqamor, – dedi. – Yaramazlar yenə bütün qüvvələrini toplayıb avarlara güc verirlər, buna görə də biz tüstülü silahların əvəzinə, yonulmuş ağaclarla və sərrast gözlərimizin köməyiylə skalplarımızı qorumalı oluruq. Di gəlin hamımız birlikdə avar çəkək, dostlar!

– Onlar bizə atəş açmaq istəyirlər, – deyə Heyvord xəbərdarlıq etdi, – güllələri hökmən bizə dəyəcəkdir, çünki biz onlarla düz bir istiqamətdəyik.

– Qayığın içinə uzanın, – deyə kəşfiyyatçı təklif etdi, – siz də, polkovnik də qayığın içinə uzanın, onda quronlar üçün hədəf azalar.

Heyvord gülümsəyərək cavab verdi:

– Döyüşçülərin güllə qabağında durduqları dəqiqələrdə rüt-bəcə böyük olanların öz canı hayına qalib hiylə işlətməsi heç də yaxşı nümunə olmazdı.

– Xudaya, xudaya! Ağ adamın mərdliyi bax belə olarmış! – deyə kəşfiyyatçı etiraf etdi. – Olmaya siz elə xəyal edirsiniz ki, saqamor, yaxud Unkas, ya da qanında heç bir qarışıqı olmayan mən özüm, açıq mübarizə aparmaq mümkün olmadıqda hiylə işlətməkdən çəkinərdik?

– Dediklərinizin hamısı düzdür, dostum, – deyə Heyvord cavab verdi. – Amma bizim adətlərimiz sizin istədiyiniz kimi hərəkət etməyə yol vermir.

Quronların birgə atəş açması bu danışıqı yarımçıq qoydu. Güllələr qaçqınların yan-yörəsində vıyıldadıqda Dunkan gördü ki, Unkas dönüb ona və Munroya baxdı. Düşmənin yaxında olmasına və şəxsən özünün təhlükə qarşısında qaldığına baxmayaraq Unkasın üzündə əsla həyəcan hiss edilmirdi; Unkasın üzünün ifadəsindən yalnız bunu başa düşmək olardı ki, o bəzi adamların öz canlarından keçib, nahaq yerə təhlükəli hünər göstərmək istədiklərinə təəccüb edir. Görünür, Çinqaçkuk ağ adamların şəkərinə daha yaxşı bələd idi, çünki bir dəfə də olsun başını döndərüb onlara baxmır və qayıqı yönəltdiyi səmtdən gözünü çəkmirdi. Çox keçmədi ki, güllələrin biri başçının əlindən yüngül və yastı avarı vurub, qayıqdan xeyli aralı şappıltı ilə suya saldı. Unkas əlindəki avarla suyu yarım dairə şəklində yarıdı; qayıq yana buruldu, Çinqaçkuk isə öz avarını tutub yuxarı qaldırdı, mogikan döyüşçülərinə məxsus bir avazla səsləndi və yenə öz mühüm işinə davam etdi.

Arxadakı qayıqlarda olanlar qışqırıb deyirdilər:

“Böyük İlan!”, “Uzun Karabin!”, “Cəldqaçan Maral!”. Bu çağırış səsləri təqib edənlərin qoluna sanki qüvvət verdi. Kəşfiyyatçı maralvuranını götürüb başından yuxarı qaldırdı və onu əzəmətlə havada silkələdi. Vəhşilər bu təhqirə cavab olaraq gücləri gəldikcə qışqırdılar; dərhal yenə yaylım atəşi açıldı. Güllələr qayığın dörd tərəfinə səpələnirdi. Onların biri, hətta qayığın qabığını deşdi. Bu qorxulu dəqiqədə mogikanlar əsla təlaş etmirdilər; onların keyimiş üzündə nə ümid, nə də qorxu hiss

edilmirdi. Bu vaxt kəşfiyyatçı yenidən dönüb yavaşca gülərək Heyvorda dedi:

– Bu azğınların tufənglərinin səsi özlərinə xoş gəlir, amma minqlərin arasında elə bir iti gözlü adam tapılmaz ki, suyun üzündə yırgalanan qayığa sərrast nişan ala bilsin! Görürsünüz-mü, bu şeytanlar tufənglərini doldurmaq üçün yoldaşlarından birini avar çəkməkdən azad etdilər; onlar vur-tut iki fut yol gedə bildikləri halda, biz ən azı üç fut yol gedirik.

Duncan öz qayıqlarının vəhşilərdən xeyli uzaqlaşdığını yəqin etdikdə çox sevindi. Quronlar yenə atəş açdılar, bu dəfə güllələrin biri Şahingözün avarının ucuna dəydi, lakin heç bir zərər vurmadı.

Kəşfiyyatçı avarın güllə dəyən yerinə maraqla baxaraq dedi:

– Əcəb! Belə güllə uşağın da dərisini cıza bilməzdi. Mayor, hərgah siz avar çəkməyin öhdəsindən gələ bilsəydiniz, mən maralvuranımı bu danışıqda iştirak etməyə məcbur edərdim.

Heyvord avardan yapışib məharət hesab edilə biləcək bir səylə işə girişdi, Şahingöz isə tufəngin çaxmaqdaşını gözdən keçirdikdən sonra cəld nişan alıb atəş açdı. Qabaqkı qayığın burun tərəfində olan quron güllə atmaq üçün ayağa qalxdı, lakin dalı üstə yıxıldı və tufəngi əlindən suya düşdü. Lakin həmin quron az sonra, ağılnı itirmiş vəhşilər kimi, sərsəm hərəkətlərlə yenidən ayağa qalxdı. Onun yoldaşları dərhal avarlardan əllərini çəkdi-lər, buna görə də qayıqlar bir-birinə yan alıb dayandılar. Çinqaçkuk və Unkas bu fürsətdən istifadə edib qayığı küləyin səmtinə yönəldilər. Duncan isə yorulmaq bilmədən, avar çəkməkdə davam edirdi. Ata və oğul, onlardan birinə güllə dəyib dəymədiyini öyrənmək üçün səssizcə, sualedici nəzərlə bir-birinin üzünə baxdılar; onların hər ikisi çox yaxşı bilirdi ki, heç biri, hansı qəzaya düşər olursa-olsun cıncırını belə çıxarmaz, heç bir söz deməzdi. Saqamorun çiyindənən bir neçə iri qan damcısı axırdı. Saqamor Unkasın gözünü bu qan damcılarına zillədiyini gördükdə, bir ovuc su götürüb çiyininin qan ləkəsini yudu və bununla da yarasının yüngül olduğunu bildirdi. Kəşfiyyatçı:

– Yavaş, mayor, yavaş avar çəkin, – deyə xəbərdarlıq etdi; bu vaxt artıq o, tufəngini yenə doldurub hazırlamışdı. – Biz qururlardan çox uzaqlaşmışıq, buna görə də tufəngim bu qədər uzaqdan öz üstünlüyünü bütünlüklə göstərə bilməz; görürsünüz-mü, minqlər məsləhətləşirlər. Qoy onlar güllə çatan qədər bizə yaxınlaşsınlar. Belə halda mənim gözlərimə bel bağlaya bilərsiniz, onda mən bu azğınları Qorikanın axırınadək ardımızca üzüb gəlməyə məcbur edərəm; bunu da vəd edirəm ki, onların güllələri bizə dəysə də, ancaq dərimizi üzdən yalayıb keçəcəkdir, mənim maralvuranım isə üçündən ikisinin canını alacaqdır.

– Əsas məqsədimizi unuduruq, – deyə Dunkan bildirdi. – Yaxşısı budur üstünlüyümüzdən və onun verdiyi fürsətdən istifadə edib düşməndən mümkün qədər çox uzaqlaşaq.

Bu vaxt Munronun xırıltılı səsi eşidildi:

– Balalarımı özümə verin! Dərqli atanın halına acıyın, verin mənim uşaqlarımı!

Kəşfiyyatçı bu sözləri eşitcək, uzaqdakı qayıqlara axırıncı dəfə nəzər saldı, silahını kənara qoydu, yorulmuş Dunkanı əvəz edib avar çəkməyə başladı. Mogikanlar da var qüvvələrini əsirgəmədən ona kömək etməyə başladılar; cəmi bir neçə dəqiqə ərzində onlar düşməndən o qədər uzaqlaşdılar ki, Heyvord yəni-dən təsəlli tapıb xatircəm oldu.

Onlar getdikcə gölün enli yerlərinə çatırdılar; indi qayıq hündür qayalı sahilin boyu uzununu keçirdi. Gölün bu yerlərində adalar az idi, həm də o qədər uzaqdaydı ki, onlardan yan keçmək mümkün idi. Avarlar suya aramla və daha müntəzəm dəyirdi; avar çəkənlər ölüm təhlükəsi törədən təqibdən canlarını indi qurtarmışdılar; buna görə də qayığı çox xatircəm sürürdülər, sanki onlar su idmanı ilə məşğul idilər və heç də özlərini xilas etməyə çalışan adamlara oxşamırdılar.

Yolçular gölün şimalındakı körfəzə çatanadək qayığı bu qayda ilə sürdülər. Burada qayığı sahilə yaxınlaşdırdılar. Şahingöz və Heyvord yaxınlıqdakı qayaya qalxdılar. Onların birincisi aşağıda göz işlədikcə uzanan gölün səthinə baxaraq, bir neçə mil

uzaqdakı burunun qarşısında qaralan xırda bir şeyi mayora göstərdi və soruşdu:

– Görürsünüzmü?.. Sizcə o nə ola bilər?

– Əgər o qaralan şey bizdən bu qədər uzaqda və belə xırda olmasaydı, mən onu quş hesab edərdim. Doğrudanmı o canlı şeydir?

– O, yaxşı qayınağacı qabığından qayırılmış qayıqdır. Onu quduz və hiyləgər minqlər sürürlər. Bu azğınlar özlərini elə göstərməyə çalışırlar ki, guya başları axşam yeməyinə qarışmışdır. Lakin elə ki, qaş qaraldı, onlar ləpirləri iyləyə-iyləyə, heyvan axtaran köpəklər kimi, izimizcə düşəcəklər. Biz ya gərək onları azdıraq, ya da Bic Tülkünü izləməkdən əl çəkək. Bəzən bu göllər, xüsusən su quşlarına rast gələn zaman, çox faydalı olur, – deyə kəşfiyyatçı fikirli halda ətrafına göz gəzdirib sözüne davam etdi; – lakin, buralarda balıqdan başqa heç bir canlı daldalana bilməz. Bundan başqa, həmin qayığın üstündə, qayanın boyu uzunu burulan tüstü mənim xoşuma gəlmir. Canımdan mərc gələrəm ki, bu tüstü siqnaldir, özü də onu bizdən başqa da görənlər vardır... Danışmağın faydası yoxdur, işə başlamaq vaxtıdır.

Şahingöz dalğın halda qayadan sahilə endi. O, öz müşahidələrinin nəticəsini delavar dilində yoldaşlarına bildirdi; sonra onlar baş-baş verib ciddi məsləhətləşdilər. Öz fikirlərini bildirdikdən sonra qayığı qaldırıb çiyinlərinə aldılar. Qaçqınların hamısı qəsdən böyük və aydın iz buraxa-buraxa özünü meşəyə verdi. Az sonra bir ırmağa çatdılar, ondan keçib yollarına davam etdilər və nəhayət qabaqdakı, iri, çılpaq qayaya çatdılar. O yerdə ki, izin qalmayacağını güman etmək olardı, onlar oradan ırmağa doğru dal-dalı geri getməyə başladılar. İrmağın yatağı ilə gedərək gölə çatdılar və qayığı dərhal bu gölə endirdilər. Onlar balaca bir təpənin arxasına keçmişdilər və ona görə də burundan görünmürdülər; sahilin kənarıyla isə bir haşiyə kimi, xeyli uzanan qalın kolluq suya doğru başaşağı sallanmışdı; yolçular bu təbii hasara daldalanaraq səbirlə və ehtiyatla irəliləyirdilər; nəhayət, kəşfiyyatçı dedi ki, onun fikrincə yenə sahilə yaxınlaşmaq lazımdır.

Onlar sahilə o vaxta qədər gözlədilər ki, toran qovuşdu və sahilin mənzərəsini seçmək daha mümkün olmadı. Bu vaxt qaç-

qınlar yenidən yola düşdülər. Qaranlıq onlar üçün əlverişli idi. Onlar səssizcə və gücləri gəldikcə avar çəkə-çəkə gölün qərb sahilinə tərəf gəldilər. Qayığın yaxınlaşmaqda olduğu dağın qaraltısına baxarkən Duncan orada heç bir şey seçə bilmədi, lakin mogikan gözaltı elədiyi bu körfəzə təcrübəli sükançı kimi inamla və sərrastlıqla çıxdı.

Yolçular qayığı yenə sudan çıxarıb meşəyə apardılar, orada üstünə çır-çırçı töküb gizlətdilər. Sonra yolçular öz silahlarını və yol avadanlığını götürdülər; kəşfiyyatçı Munro isə Heyvorda dedi ki, o, hindularla birlikdə səfəri davam etdirməyə hazırdır.

XXI fəsil

Ştatların sakinlərinə, hətta Ərəbistan səhrasından və ya Orta Asiya çöllərindən indi daha az məlum olan bir yerin sərhədində qaçqınlar sahilə çıxmışdılar. Bu yer Şamplen vilayətini Qudzon və Moqauk vilayətlərindən və müqəddəs Lavrenti vilayətindən ayıran, sahəsi dərəli-təpəli, bəhrəsiz, boş bir diyar idi. Hekayə-mizdə bəhs edilən vaxtdan etibarən yerli sakinlərin çalışqanlığı sayəsində bu yerin dövrəsində zəngin və gündən-günə tərəqqi edən məskənlər salınmışdı. Lakin indinin özündə də bu yerin içərilərinə yalnız ovçular və vəhşilər ayaq basa bilirlər.

Lakin Şahingöz və mogikanlar bu geniş səhranın dağlarından və dərələrindən çox keçmişdilər; buna görə də bu yerlərə bələd olan adamlara məxsus bir inamla dərhal səhranın içərilərinə doğru irəlilədilər. Yolçular, gah ulduzlara əsasən səmt seçərək, gah da hər hansı bir irmağın axarı ilə irəliləyərək, ağır şəraitdə saatlarla yol getdilər. Nəhayət, kəşfiyyatçı ayaq saxlamağı təklif etdi; hindular bir az məsləhətləşdikdən sonra ocaq qalayıb, gecənin qalanını burada keçirmək üçün lazımi hazırlıq görməyə başladılar.

Şeh qurumağa və günəş dumanı qovub meşəyə bolluca işıq şüaları səpələməyə başladığında yolçular yenidən səfərə çıxdılar.

Şahingöz hamıdan qabaqda gedirdi. Bir neçə mil getdikdən sonra daha ehtiyatla yeriməyə başladı; o tez-tez ayaq saxlayıb

ağaclara, ırmaqların axınına və onların suyunun rənginə fikir verirdi. Şahingöz öz müşahidələrinə etibar etmədiyinə görə tez-tez Çinqaçkuka müraciət edir və onun rəyini diqqətlə dinləyirdi. Onlar bir dəfə də belə məsləhətləşərkən, Heyvord gördü ki, Unkas səssiz-səmirsiz dayanıb böyüklərin danışıqına səbirlə və maraqla qulaq asır. Heyvord bu gənc hindu başçısı ilə söhbət edib işdən xəbərdar olmağı çox arzulayırdı. Lakin onun özünü toxtaq saxlamasını görüb qət etdi ki, özü kimi Unkas da böyüklərin biliciliyinə və fərasətinə tamamilə bel bağlayır. Nəhayət kəşfiyyatçı ingiliscə danışib vəziyyətin çətinliyini cəld izah etdi. O dedi:

– Mən quronların məskəninə gedən yolun şimala tərəf uzandığını gördükdə, dərhal başa düşdüm ki, onlar dərələrlə gedəcək və Kanada çaylarının mənbəyinə çatanadək Qudzon çayı ilə Qorikan gölünün arasını səmt götürəcəklər; sonra onlar Kanada çayları ilə başıyuxarı gedib fransız müstəmləkələrinin mərkəzinə çıxacaqlar. İndi biz Skaruna yaxınlaşmışıq, amma heç bir izə hələ də rast gəlməmişik! İnsan hər şeyə qadir deyildir, ola bilsin ki, biz izi itirmişik.

– Allah özün bizi belə səhvdən uzaq et! – deyə Dulkan cavab verdi. – Öz izimizlə geri qayıdaq və bu dəfə hər şeyə daha diqqətlə göz yetirək. Belə bir çətin vəziyyətdən çıxmaq üçün Unkas məsləhət verə bilməzdimi?

Gənc mogikan atasının üzünə baxdı, lakin heç bir söz deməyib yenə sakitcə, təmkinlə dayandı, Çinqaçkuk oğlunun bu baxışının mənasını başa düşərək, əliylə işarə edib onun danışmasına icazə verdi. Unkasın üzünün sakit, ciddi ifadəsi dərhal yox oldu, üzündə sevinc əlaməti göründü. O, yolçuların dayandığı yerdən on futlarla qabaqda olan kiçik dağın döşünə tərəf, maral kimi sıçraya-sıçraya yüyürdü və torpağı sanki bir heyvan tərəfindən yenicə qazılıb eşələnən təpədə şəstlə dayandı. İndi hamının gözü gözlənilmədən təpəyə yüyürüb gedən gənc mogikanda idi.

Kəşfiyyatçı Unkasın dayandığı yerə gəlib çatdıqda:

– Bu izdir! – dedi. – Bizim oğlanın iti gözləri və ötkəm ağı vardır.

Unkas, şimalı və cənubu, sağında və solunda aydın görünən iz əlamətlərini göstərərək:

– Baxın! – dedi, – qarasaç qız saxta düşən yerə tərəf getmişdir.

– İt də bundan yaxşı iz tapa bilməzdi! – deyə kəşfiyyatçı cavab verib dərhal Unkasın göstərdiyi yola tərəf yüyürdü. – Bəxtimiz gətirmişdir, yaman gətirmişdir; indi biz kef çəkə-çəkə gedə bilərik. Bəli, bəli! Buyurun, budur hər iki yorğa atınızın ləpirlərinə baxa bilərsiniz! Görürsünüzmü quron general kimi səyahətə çıxmışdır. Onu bədbəxtlik basmışdır, ağılı başından çıxıb-dır!.. İndi təkər izlərini axtar, saqamor, – deyə kəşfiyyatçı sözü-nə davam edib şadlığından güldü. – Bu axmaq bir azdan sonra karetda səyahət edəcək, Amerikada misli-bərabəri olmayan üç cüt ən yaxşı göz isə onu izləyəcəkdir.

Kəşfiyyatçının kefinin kökəlməsi və axtarılan adamların izilə qırx mildən çox dolama yol gəldikdən sonra gözlənilməyən belə bir müvəffəqiyyətin qazanılması bütün dəstənin qəlbində bilaix-tiyar ümid doğurdu. Geniş maşın yolu ilə gedən səyyah kimi, hindular inamla irəliləməyə başladılar. Hər hansı bir iri daş, irmaq, yaxud torpağı qalan yerlərdən daha bərk olan bir parça yer, yolçulara səmt göstərən izin itməsinə səbəb olduqda, iti gözlü kəşfiyyatçı izin gerisini dərhal bir qədər irəliddə tapırdı; belə hallarda bir dəqiqədən çox yubanmaq lazım gəlmirdi. Lakin Maqua da düşməndən qaçıb gizlənməyə çalışan yerlilərin adı hiylələrindən istifadə etmişdi. Maqua mümkün olan yerlərdə irmaqda və ya torpaqda yanlış izlər buraxmış və birdən-birə dönüb səmtini dəyişdirmişdi, lakin bu hiylə yolçuları həmişə aldada bilmirdi; onlar süni izi tutub getməyə başlamazdan əvvəl öz səhvlərini başa düşürdülər.

Yolçular günortaya yaxın Skarundan keçib, batmaqda olan günəşə tərəf yönəldilər. Təpələrin birindən düzənliyə endilər; buradan iti irmaq axırdı; sonra yolçular birdən Tülkünün düşərgə salmış olduğu yerə gəlib çıxdılar. İrmağın kənarlarında sönmüş kösövlər qalmışdı; maral sür-sümüyü hər tərəfə səpələnmişdi, ağaclarda isə at dişlərinin aydın yeri qalmışdı. Heyvord bir az o

tərəfdə şax-budaqdan qayırmış bir koma gördü və ona çox maraqla baxmağa başladı, yəqin Kora ilə Alisa bu komada dincəlmişlər. Dörd tərəfdə torpaq tapdalanmışdı, adamların və heyvanların ləpirləri çox aydın qalmışdı; bununla belə iz burada elə bil qəflətən kəsilirdi.

Narraqanzetlərin ləpirlərini tapmaq çox asan idi; görünür onlar yalnız yem axtarıb tapmaq üçün, bələdçisiz və məqsədsiz baş alıb gedirmişlər. Atların getmiş olduqları yolu atasıyla birlikdə axtaran Unkas, nəhayət onların yenicə tərək etdikləri yeri tapdı. Unkas izi tutub getməzdən əvvəl öz müvəffəqiyyətini yoldaşlarına xəbər verdi. Onlar məsləhətləşməyə başladığında Unkas meşəyə gedib qayıtdı; o, bellərində küləş yəhərləri olan və çulları çirklənmiş bir cüt madyanı yedəyindən darta-darta gətirirdi; görünür atlar neçə gündən bəri idi ki, özbaşına qalmışdılar.

Dunkanın, bunları görəni kimi rəngi qaçdı; o kolların və yarpaqların lap indicə dəhşətli bir sirri açacağından qorxurmuş kimi, döyükdə-döyükdə ətrafına göz gəzdirərək:

– Bu nə deməkdir? – deyə soruşdu.

Kəşfiyyatçı isə:

– Bu o deməkdir ki, səyahətimiz sona çatır, – deyə cavab verdi. – Hərgah o yaramazı təqib edən olsaydı və aciz qadınların dəstədən qalmamaq üçün atları olmasaydı, Maqua hökmən bu əsir xanımların skalpını soyardı, lakin daldan düşmənlər gəlməyəndə, Maqua onların başında bir tükə belə toxunmaz. Minqin qadınla pis rəftar etdiyini güman edənlər nə hindulara, nə də meşə qanununa bələd deyillər. Doğrudur, atlar burdadır, amma quronlar çıxıb getmişlər. İndi onların getdikləri yolu axtarıb tapmaq lazımdır.

Şahingöz və mogikanlar çox həvəslə işə başladılar. Onlar bir neçə yüz fut eni olan bir sahədə axtarış aparmağı qət etdilər; dəstə üzvlərindən hər biri bu sahənin müəyyən bir yerini nəzərdən keçirib yoxlamağı öhdəsinə götürdü. Lakin bu tədqiqat heç bir nəticə vermədi. Burada ayaq izləri çox idi. Lakin elə zənn etmək olardı ki, bu izlər həmin yerin dövrəsində dolanan, ancaq

buradan uzaqlaşmaq istəməyən adamlardan qalmışdı. Kəşfiyyatçı və onun yoldaşları bir-birinin dalına düşərək, düşərgənin dövrəsini bir də araşdırdılar, bir də gəlib mərkəzə çıxdılar, lakin yeni bir şey tapa bilmədilər.

Kəşfiyyatçı:

– Heç belə şeytan əməli görməmişəm! – dedi. – Saqamor, necə olursa-olsun biz gərək bu sirri açaq. Axtarışa bulaqdan başlayaq və bütün bu yeri qarış-qarış gözdən keçirək. Qoy quron öz qəbiləsi qarşısında lovğalanıb deməsin ki, yeriyəndə ayaqlarının izi qalmır.

Kəşfiyyatçı özü nümunə göstərdi və iş bu dəfə daha səylə girişdi. Hətta hər bir yarpağı da diqqətlə gözdən keçirdilər. Yerə düşüb qalmış bütün ağaclar qaldırıldı, bütün daşlar yerindən götürüldü. Məlumdur ki, hindular öz izlərini ağaclar və daşlarla çox səbirlə və hiylə ilə örtmək üçün bu şeylərdən çox zaman istifadə edirlər. Amma bu axtarış da nəticə vermədi. Nəhayət, Unkas öz işini hamıdan qabaq qurtararaq bulaqdan çıxan sısqa və bulanlıq ırmağın kənarını qazmağa başladı və ırmağın suyunu yatağından başqa tərəfə axıtdı. İrmağın əvvəlki ensiz yatağı quruduqda, Unkas çömbəlib onu çox diqqətlə və səylə nəzərdən keçirməyə başladı. Çox keçmədi ki, gənc döyüşçünün şad səsi eşidildi; bu isə onun axtarışının müvəffəqiyyətlə nəticələndiyini göstərirdi. Hamı buraya topladı, Unkas isə su ilə gətirilmiş yaş torpaqda qalan mokasin ləpirini göstərdi.

Tapdığı mamont dişinə və ya mastodont¹ qabırğasına çox maraqla baxan bir təbiətşünas kimi Şahingöz tapılan yeni izi fərəhlə nəzərdən keçirərək:

– Bizim bu oğlan öz xalqının şöhrətini yüksəklərə qaldıracaq, quronlara isə çox başağrısı verəcəkdir, – dedi. – Amma deməliyəm ki, tapılan bu iz hindunun izi deyildir! İz yiyəsi yeriyəndə dabanını yerə çox bərk basır, pəncələri isə həddindən artıq dördküncüdür, elə bil bir fransız rəqqası öz qəbilə adamlarını oynamağa həvəsləndirirmiş... Unkas, tez geriyyə qayıt, müğənni-

¹ Mastodont – qədim zamanlarda yaşamış xortumlu heyvandır.

nin ayağının ölçüsünü mənə gətir. Sən onun ayağının lap yaxşı ləpirini bax o qayanın yan-yörəsində taparsan.

Gənc mogikan tapşırığı yerinə yetirməklə məşğul olarkən kəşfiyyatçı və Çinqaçkuk izləri diqqətlə nəzərdən keçirildilər. İzlər güman edilən adamın ləpirlərinə tamamilə oxşayırdı, buna görə də Şahingöz tərəddüd etmədən, tam cəsarətlə dedi ki, bu iz Davidin ləpiridir, onu bu yerdə çəkmələrini çıxarıb mokasin geyməyə məcbur etmişlər. Sonra o əlavə etdi:

– İndi mən bütün bu əlamətləri o qədər dürüst və aydın izah edə bilərəm ki, elə bil Bic Tülkünün bütün kələklərini lap gözümlə görmüşəm. Bildiyimiz kimi bizim müğənninin əsas xüsusiyyəti onun yaxşı oxumaq bacaran boğazından və qıçlarının uzunluğundan ibarətdir; bunu bildiyimiz üçün deyə bilərik ki, Davidi qabağa salmışlar, qalanlar da onun izilə getmişlər.

– Bəs axı mən heç iz-zad görmürəm!.. – deyə Dunkan etiraz etdi.

– Nərmə-nazik xanımların balaca ləpirlərinimi deyirsiniz? – deyə kəşfiyyatçı onun sözünü kəsdi. – O dələduz gənc xanımları sudan keçirmək üçün yaxşıca bir çarə tapmış, özü də xəyal etmişdir ki, onları axtarmaq üçün daldan gələn adamları bu yol ilə çaşdırma biləcəkdir. Bir az da yol getdikdən sonra gənc xanımların qəşəng ayaqlarının ləpirlərini görəcəyik, mən buna başımı verərəm.

Bütün dəstə izlərə həyəcanla baxa-baxa irmaq boyu uzunu getdi.

Az sonra su öz yatağına qayıtdı. Meşə sakinləri ləpirlərin su altında qaldığına əmin idilər, buna görə də irmağın hər iki kənarının torpağını xatircəmliliklə nəzərdən keçirirdilər. Yolçular yarım mildən çox gedib iri, çılpaq bir qayanın dibinə çatdılar; irmaq da buradan çıxırdı. Onlar qurunun bu yerlərdə sudan çıxıb ya çıxmadığını yəqin etmək üçün ayaq saxladılar.

Onların bəxti gətirirdi. Diribaş və çalışqan Unkas az sonra bir çəngə mamırın üstündə ləpir tapdı; görünür hindulardan biri çaşıb ayağını mamıra basmışdı. Unkas basdalanmış mamırın göstərdiyi istiqamətlə gedib yaxınlıqdakı cəngəlliyə girdi, burada da çox aydın və təzəcə bir iz tapdı; bu iz yolçuları bulaq başına gətirib çıxaran izlərə oxşayırdı. Unkas yenə bərkdən səslənib öz

müvəffəqiyyətini yoldaşlarına xəbər verdi. Beləliklə də axtarış burada başa çatdırıldı.

Hamı bu yerə gəlib çatdıqda kəşfiyyatçı dedi:

– Bu doğrudan da əsl hindu kələyidir, çox zirəkliklə düşünülmüşdür.

– Biz yolumuzu davam etdirəcəyikmi? – deyə Heyvord soruşdu.

– Tələsməyin. Biz yolumuzu tapmışıq, amma yenə də gərək hər şeyi dönə-dönə götür-qoy edək. İndi hər şey aydındır, yalnız bircə məsələdən başqa, biz gərək öyrənək görək o dələduz quron qadınları irmaqla necə aparmışdır? Quronun özü də istəməzdi ki, xanımların ayaqları suya toxunsun.

– Çətinlikdən qurtarmağa bax bu kömək eləməzdimi? – deyə Heyvord o tərəfdə görünən xərək kimi bir şeyi göstərdi; bu doğrudan da budaqlardan səliqəsiz qayırmış və ağac lifi ilə bərkidilmiş xərək idi. Görünür daha lazım olmadığına görə onu burada qoyub getmişdilər.

– İndi məsələ tamamilə aydındır! – deyə Şahingöz fərəhlə cavab verdi. – Dələduzlar izi itirmək məqsədilə belə bir şeyi hazırlamağa azı bir neçə saat vaxt itirmişlər. Mən onların belə şeylərə günlərlə vaxt sərf etdiklərini özüm görmüşəm, nəticəsi də həmişə belə olmuşdur. Budur, baxa bilərsiniz: üç cüt mokasin və iki cüt xırda ayaq ləpəri! Çox təəccüblüdür, belə xırdaca ayaqları olan adam görəsən necə gəzə bilir! Unkas, bu ayağın uzunluğunu ölçmək istəyirəm, qayış kəməri mənə ver... İlahi! Uşaq ayağından böyük deyildir, halbuki qızların özləri uca boylu və cüssəlidlirlər...

Munro, yüngül ləpirlərə ata məhəbbətilə baxaraq:

– Mənim qızlarımın zərif ayaqları belə əzablar üçün yaranmışdır, – dedi. – Qorxuram ki, biz onları tapınca lap candan düşmüş olsunlar.

Kəşfiyyatçı başını bulayaraq:

– Bundan qorxmaq lazım deyildir, – dedi. – Onlar xırda, lakin möhkəm və sərrast addımlarla getmişlər. Baxın, dabanları yerə güclə dəyirmiş. Bax, burada qarasaç qız bir kökdən o birisinin

üstünə tullanmışdır. Yox, yox narahat olmayın, aydın görürəm ki, qızların heç biri taqətdən düşməmişdir. Amma müğənninin burada ayaqları ağrımağa başlamışdır, o yorulmuşdur; ləpirləri də bunu aydın göstərir. Görürsünüzmü müğənninin burada ayağı sürüşmüşdür; burada ayaqlarını aralı qoya-qoya yerimiş, sonra da büdrəmişdir; burada isə yenə xizəkli adamlar kimi yerimişdir. Aydın məsələdir: işi-peşəsi elə oxumaqdan ibarət olan adam ayaqlarının öhdəsindən gələ bilməz.

Təcrübəli meşə sakini bu şəksiz dəlillərə əsaslanaraq həqiqəti o qədər inamla və dəqiqliklə tapıb üzə çıxartdı ki, elə bil bu hadisələri öz gözü ilə görmüşdü. Yolçular Şahingözün inandırıcı sözlərindən ürəklənərək, bu qədər aydın və eyni zamanda çox sadə dəlillərə qane oldular; onlar oturub bir az yedilər, sonra isə yenidən yola düşdülər.

Kəşfiyyatçı batmaqda olan günəşə baxıb cəld addımlarla irəlilədi. Heyvord və Munro dalda qalmamaq üçün var güclərini toplayıb yeyin yeriməyə çalışdılar. İndi onlar bayaqkı dayaz dərə ilə gedirdilər. İz axtaranlar çox inamla yeriyirdilər, çünki bu yerlərdə quronlar öz izlərini heç itirmək fikrinə düşməmişdilər. Lakin bir saat belə keçməmiş Şahingöz addımlarını xeyli yavaşıtıdı; o tez-tez gah suya, gah da başqa bir tərəfə baxırdı, elə bil təhlükə yaxınlaşdığını hiss edirdi. Nəhayət, o, ayaq saxlayıb yoldaşlarını gözlədi.

– Mən burada quronların iyini almışam, – deyə Şahingöz fikrini bildirdi. – Bax orada sıx çətirli ağaclıq başlanır, deməli biz quronların düşərgəsinə lap yaxınlaşırıq... Saqamor, sən dağ tərəfdən get, Unkas ırmağın boyu uzununu soldan gedər, mən də izi tutub getməyə çalışaram. Əgər bir hadisə olsa, qarğa üç dəfə qarılıyacaqdır. Mən bu quşların birini quru palıd ağacından uçarkən gördüm, bu da quronların düşərgəsinə yaxınlaşdığımızı göstərən əlamətlərdən biridir.

Hindular heç bir söz deməyib hərəsi öz səmtinə yönəldi, Şahingöz isə hər iki centlmenlə ehtiyatla irəli getdi. Az sonra Heyvord bələdçiyə qoşuldu; o, düşmənləri tezliklə görmək arzusun-

da idi. Kəşfiyyatçı ona dedi ki, özünü meşənin kənarına versin və orada gözləsin, çünki Şahingöz bəzi şübhəli əlamətləri təkləkdə yoxlamaq istəyirdi. Dunkan tabe olub yerindən tərpəndi və az sonra elə bir yerə gəlib çatdı ki, buradan baxarkən onun qarşısında tamamilə yeni bir mənzərə açılırdı.

Akrlarla böyüklüyü olan bir sahədə ağacların hamısı kəsilmişdi və təmizlənmiş talaya yay axşamının zəif işığı düşürdü. Dunkanın dayandığı yerdən bir az o tərəfdə güclü dağ çayı balaca bir göl əmələ gətirmişdi; bu göl iki dağın arasındakı düzənliyin, demək olar ki, bütün sahəsini tuturdu. Bu geniş hovuzdan su o qədər düz və sakitcə axırdı ki, onun əmələ gətirdiyi şələlə elə bil təbii deyil, insan əliylə süni surətdə yaradılmışdı. Gölün kənarında və hətta onun içində yüzə qədər pəlçiq ev tikilmişdi, elə bil göl öz sahillərindən kənara çıxmışdı. Bu evləri pis havadan yaxşıca qoruyan girdə damlar göstərirdi ki, həmin mənzillərin tikilməsinə, yerlilərin belə işlər üçün adətən sərf etdiklərindən, daha çox əmək və səy sərf olunmuşdur. Uzun sözün qıssası, kənd və ya şəhər adlandırılıla bilən bu insan məskəni çox səliqəli görünürdü, elə bil müəyyən bir plan əsasında tikilmişdi, halbuki, ağ adamların fikrincə, planla mənzil tikmək hinduların adəti deyildi. Amma bu məskən, elə bil bomboş idi. Belə olmasa da, Dunkan bir neçə dəqiqə davam edən öz müşahidəsinin nəticəsində bu fikrə gəlmişdi; nəhayət, ona elə gəldi ki, iməkləyə-iməkləyə ona tərəf yaxınlaşan bir neçə adamı görür; yəqin onlar nə isə ağır bir şey dartıb gətirirdilər; az sonra Dunkan bu ağır şeyin iri bir top olduğunu yəqin edib qorxuya düşdü. Həmin dəqiqə daxmalardan bir neçə qaramtıl baş çıxdı və tala dərhal canlandı; lakin bu dəqiqələrdə talaya doluşan məxluqlar bir daldalanacaq yerdən o birinə o qədər cəld keçirdilər ki, nə onların gördükləri işi dərk etmək, nə də özlərini lazımınca görmək mümkün olurdu. Heyvord bu şübhəli və anlaşılmaz hərəkətlərdən təşvişə düşdü və şərti siqnal vermək, qarğa kimi qağıldamaq istədi, lakin birdən yaxınlığında yarpaqların xışıldaması onu dönüb başqa tərəfə baxmağa məcbur etdi.

Gənc zabit özündən bir neçə yüz yard uzaqdakı tanınmaz hindunu görcək diksinib bir neçə addım geri çəkildi. Lakin Dunkan tez özünə gəldi, signal vermək fikrindən daşındı, gizləndiyi yerdə qalıb həmin tanınmaz hindunun hərəkətlərini diqqətlə izləməyə başladı.

Daha bir neçə dəqiqə keçdikdən sonra Dunkan yəqin etdi ki, onun burada olmasından heç kəsin xəbəri yoxdur. Dunkanın gördüyü yerli sakin də yəqin, onun kimi, bu qəsəbənin alçaq tikililərini və qəsəbədə yaşayanların səssiz hərəkətlərini seyr edirdi. Həmin vəhşinin üzünə boyaqlarla kobud naxışlar çəkilmişdi, buna görə də onun üzü haqqında aydın bir təsəvvür almaq mümkün deyildi; bununla belə, Dunkana elə gəldi ki, həmin adamın üzü o biri quronların üzü kimi qəzəbli və acıqlı deyil, qəmgindir. Onun başı hinduların adəti üzrə qırılmışdı, təpəsində yalnız bircə çəngə tük qalmışdı. Saçından üç-dörd şahin lələyi sallanırdı. Əynində cırılmış çit pləş var idi, onun alt paltarı adicə bir köynəkdən ibarət idi, köynəyin qolları isə şalvar əvəzinə geyilmişdi. Qıçları çılpaq idi və göyəm kolunun tikanları ilə çox yaralanmışdı. Ayaqlarına yaxşı maral dərisindən tikilmiş mokasin geymişdi. Bu vəhşinin ümumi görünüşü çox qəmgin və miskin idi.

Dunkan özünün bu qonşusunu maraqla nəzərdən keçirdiyi dəqiqələrdə kəşfiyyatçı yavaşca və ehtiyatla ona yaxınlaşdı.

Gənc zabit ona pıçıldayıb dedi:

– Görürsünüzmü, quronların qəsəbəsinə gəlib çatmışıq. Bax burada da bir vəhşi dayanmışdır, yəqin o bizim buradan keçməyimizə mane olacaqdır.

Dunkan barmağı ilə həmin tanınmayan adamı göstərdikdə kəşfiyyatçı ona baxıb diksindi və az qaldı tufəngi əlindən yerə düşsün. Sonra o, tufənginin, ağzını aşağı salladı və uzun boynunu uzadıb vəhşiyə diqqətlə baxmağa başladı:

– Bu yaramaz, quronlardan deyildir, – dedi, – Kanada qəbilələrindən də heç birinə mənsub deyildir, amma paltarından görünür ki, o ağ adamı soyundurmuşdur. Siz görmədiniz, o silahını və ya kamanını hara qoydu?

– Yəqin onun silahı yoxdur, özü də deyəsən pis niyyətli adama oxşamır. Gördüyünüz kimi, suyun kənarında vurnuxan öz dostlarına bu vəhşi siqnal verməsə, qorxumuz yoxdur.

Kəşfiyyatçı üzünü Heyvorda döndərib onun üzünə, aşkar bir təəccüblə xeyli baxdı. Sonra ağzını açdıq bu anda Dunkan kəşfiyyatçının, həmişə təhlükəli şəraitdə olmaq üzündən adət etdiyi, səssiz gülüşünü eşitdi.

– Suyun kənarında vurnuxanlardan bizə ziyan gəlməz! – deyər Şahingöz cavab verdi və əlavə etdi: – Məktəblərdə oxuyub şəhərlərdə yaşayanlar elə belə olarmış! Amma bu oğlanın qıçları uzundur, ona çox da etibar etmək olmaz. Siz onu gözdən qoymayın, mən isə kolların arasından keçib arxadan yaxınlaşaraq, onu diri tutaram. Bax, güllə atmayasınız ha.

Şahingöz yarıya qədər kolluğa girdikdə birdən Heyvord əlini uzadıb onu saxladı və dedi:

– Görsəm ki, vəziyyətiniz təhlükəlidir, onda güllə ata bilərəmmi?

Şahingöz, Dunkanın sualının əsl mənasını başa düşmürmüş kimi, bir qədər ona baxdıqdan sonra başını buladı, yenə də səssizcə gülərək cavab verdi:

– Elə olsa, bütün bir vzvod əvəzinə də güllə ata bilərsiniz, mayor.

Şahingöz az sonra yarpaqların arasında gözdən itdi. Dunkan bir neçə dəqiqə çox həyəcan keçirdikdən sonra kəşfiyyatçı yenə gördü. İndi kəşfiyyatçı əsir tutmaq istədiyi vəhşiyə arxa tərəfdən sürünə-sürünə yaxınlaşırdı. Vəhşiyə çatmağa bir neçə fut qalmış o, yavaş-yavaş və səssizcə ayağa qalxdı. Həmin dəqiqə suda bir neçə dəfə bərkdən şappıltı eşidildi. Dunkan vaxtında dönüb baxdı və yüzə qədər qaraltının dalğalanan suya birdən atıldığını gördü. Dunkan yenidən tüfəngini götürüb üzünü yaxınlığındakı hinduya tərəf çevirdi. Heç bir şeydən xəbəri olmayan bu vəhşi əsla qorxmadı və boynunu uzadıb mənasız bir maraqla gölə baxdı. Bu anda Şahingözün əli onun başının üstündə görünürdü; lakin kəşfiyyatçının əli birdən-birə aşağı düşdü və o, yeni-

dən gülüb qəşş etdi. Şahingöz doyunca gülüb qurtardıqdan sonra öz düşməninin boğazından yapışmaq əvəzinə əlini onun çiyininə vurub ucadan dedi:

– Bu nə gündür, düşmüsünüz, dostum? Olmaya qunduzlara zəbur nəğməsi öyrətmək fikrindəsiniz?

– Elədir ki, var, – deyə o, cəld cavab verdi.

XXII fəsil

Oxucu, Heyvordun heyrətini bizim təsvir edə biləcəyimizdən daha yaxşı təsəvvürünə gətirə bilər. Heyvordun iməkləyən hindu hesab etdiyi qaraltılar demə dörd ayaqlı heyvan imiş; onun göl hesab etdiyi şey qunduzların çimmək yeri; gözünə şələlə kimi görünən isə bu ağıllı və əməksevən heyvanların düzəlttikləri su bəndi; tanıya bilmədiyi düşmən isə onun sınınmış dostuzəbur müəllimi, David Hamut imiş. Davidin burada tapılması hər iki bacının aqibəti barəsində Dulkanın qəlbini təsəvvürə gəlməyən ümidlərlə doldurdu, buna görə də gənc zabıt gizləndiyi yerdən çıxaraq, hadisənin iki əsas qəhrəmanına tərəf yüyürdü.

Şahingöz özünü gülməkdən saxlaya bilmirdi. O, heç bir nəzakət əlaməti göstərmədən, Hamutu kobudcasına fırladıb o yan bu yanına baxdı və bir neçə dəfə dedi ki, quronlar David üçün kostyum seçməkdə böyük məharət göstərmişlər. Sonra Şahingöz yazıq Davidin əlindən tutub elə bərk sıxdı ki, onun gözləri yaşardı. Şahingöz Davidə bu yeni peşəsində müvəffəqiyyət arzuladı, sonra isə soruşdu:

– Deyəsən indi qunduzları görüb ilhama gələrək oxumaq istəyirdiniz, doğrudurmu? Bu bic heyvanlar sizin sənətinizə bir az bələddirlər, çünki oxumaq səsi eşidərkən quyruqlarını qaldırıb salırlar, bunu siz özünüz də indicə gördünüz. Mən oxuyub yazmağı bilən, amma qoca, təcrübəli qunduzdan qat-tat axmaq olan, adamlar görmüşəm; o ki, qaldı oxumağa, onlar bunu bacarmazlar, çünki anadan lal olmuşlar! Qulaq asın, belə mahnı xoşunuza gəlirmi?

David qulaqlarını tıxadı; havadan qarğa qarılısı eşidildikdə Heyvord özü də bu quşu görmək üçün başını qaldırıb baxdı, halbuki, əvvəlcədən bilirdi ki, Şahingöz qarğa qarılısına oxşayan siqnal verəcəkdir. Siqnal eşidilən kimi bir qədər o tərəfdə görünən, qalan yolçuları göstərərək Şahingöz gülə-gülə:

– Görürsünüzmü, bax bu musiqinin çox yaxşı və misilsiz olmasına şübhə ola bilməz, çünki o mənim üçün iki yaxşı tüfəngə bərabərdir, hələ bıçaq və tomahavkları demirəm... Bunlar öz yerində, yaxşı ki, sizin əmin-amanlıqda olduğunuzu gördük; indi deyin görək, gənc xanımların başına nə gəlib?

– Onlar bütpərəstin yanında əsirdirlər, – deyə David cavab verdi. – Düzdür çox fikir çəkirlər, amma yerləri rahat, özlərinin də heç bir qorxusu yoxdur.

– İkisidəmi? – deyə Heyvord tənqəfəs soruşdu.

– Elədir ki, var. Hərçənd yolda çox əziyyət çəkdik və yemə-yimiz doyunca deyildi, amma uzaq bir ölkəyə əsir aparıldığımız zaman ixtiyarımız əlimizdən alınmasaydı, başqa bir şeydən narazılığımız olmazdı.

Munro uçuna-uçuna:

– Bu sözlərinizə görə, allah sizə yar olsun! – dedi. – Qızlarım sağ-salamat özümə qaytarılacaqdır!

– Deyə bilmərəm, onlar əsirlikdən tezmi qurtaracaqlar, – deyə David cavab verdi. – Bu vəhşilərin başçısı o qədər sərsəmdir ki, onu qadir allahdan başqa heç kəs ağıllandıra bilməz. Ona yuxuda da, ayıqlıqda da təsir göstərmək istədim, amma görünür nə musiqi, nə də söz ona kar etmir...

– Bəs o məlun haradadır? – deyə kəşfiyyatçı onun sözünü birdən kəsdi.

– Bu gün o öz adamları ilə maral ovuna çıxmışdır; eşitdiyimə görə sabah daha uzaqlardakı meşələrə və Kanada sərhədlərinin yaxınlığına gedəcəklər. Böyük qız qonşu qəbiləyə göndərilmişdir, bu qəbilənin daxmaları bax o dağın qaralan zirvəsinin o tayındadır; balaca qız isə quronların arvadlarının yanında qalmışdır; onların mənzilləri buradan iki mil uzaqdakı yayladadır.

– Alisa, mənim yazıq Alisam! – deyə Heyvord dilləndi.
– Ona təsəlli verib hayına çatan bacısı da əlindən çıxmışdır.

– Elədir ki, var. O, iztirab çəkməmişdir, çünki xeyir-dua, müqəddəs zəbur dərdli ürəyə təsəlli verir.

– Məgər o musiqidən həzz alır?

– Lap mükəmməl surətdə, lap özünün ürəyi istəyən qədər həzz alır. Amma bunu da etiraf etməliyəm ki, mənim bütün söylərimə baxmayaraq, qız gülməkdən çox ağlayır. Belə dəqiqələrdə mən müqəddəs mahnılar oxumaqdan çəkinirəm. Amma əhvalımızı duruldan sakit və xoş dəqiqələri də olur, belə vaxtlarda vəhşilər səslərimizi eşidib valeh olurlar.

– Bəs niyə sizi qoyurlar ki, kefiniz istəyən kimi gəzəsiniz?

David özünü çox müti adamlar yerinə qoyaraq cavab verdi:

– Mənim kimi bir soxulcan nə ilə öyünə bilər! Doğrudur, zəbur mahnıları keçib gəldiyimiz qanlı qırğın meydanında öz gücünü göstərə bilmədi, amma burada bütpərəstlərin ürəyini bir qədər yumşaltmışdır, buna görə də məni istədiyim vaxt gedib-gəlməyə qoyurlar.

Kəşfiyyatçı güldü və vəhşilərin bu qəribə rəhmdilliyini, yəqin ki, çox düzgün izah etdi:

– Hindular ağı başında olmayan adama heç vaxt toxunmazlar. Yolunuz açıq olarkən və öz izlərinizlə (bu izlər isə dələnin-kindən bir az aydındır) geriyyə qayıda bildiyiniz halda, bəs nə üçün gözü yolda qalanlara xəbər gətirmədiniz?

David yenə də yazıq-yazıq cavab verdi:

– Xristianların mənzilinə ayaq basmaq mənə bir də nəşib olsaydı sevincim yerə-göyə sığmazdı, amma nə edim ki, ayaqlarım geri dönüb qayıda bilmirdi, çünki mənə etibar edilmiş zərif məxluqlar əsirlikdə qalıb dərd çəkərdilər.

Davidin çətin və qəliz dilini başa düşmək asan deyildi, lakin onun gözlərinin səmimi ifadəsi və namuslu üzünün qızarması, düz danışdığını çox yaxşı sübut edirdi. Unkas Davidə yaxınlaşıb ona rəğbətlə baxdı. Şahingöz zəbur müğənnisinin çox əzizlədiyi alətini ona uzadaraq dedi:

– Qulaq as, dostum, sənin bu tütəyini ocağa atıb yandırmaq istəyirdim, amma bundan ayrılı bilmirsənsə, onda özünə qaytara bilərəm, ala çal kefin açılısın!

Hamut kamertonu aldı və öz razılığını guya öhdəsinə düşən mühüm vəzifələrin yol verdiyi bir şəkildə izhar etdi. O, kamertonun saz olmasını bir neçə dəfə yoxlayıb öz səs ilə tutuşdurdu; onun xarab olmadığını yəqin etdi və bir neçə dəfə adını çəkdiyimiz balaca kitabdan bir neçə beyt oxumaq istədiyini ciddi surətdə bildirdi.

Lakin Heyvord onun bu möminlik səyinə cəld mane oldu və qızların vəziyyəti haqqında suallar verməyə başladı. O, hər bir şeyi indi daha ətraflı soruşurdu, halbuki, söhbətin əvvəlində daxilində cəldlənən hisslər onun danışmasına mane olurdu. David çox sevdiyi kamertonundan gözünü çəkmək istəmirdi, lakin suallara cavab verməyə məcbur olurdu, çünki gənc xanımların atası da indi söhbətə qoşulmuşdu. Yeri gəldikcə kəşfiyyatçı da sual verirdi. David yenidən əlinə keçən kamertonu işə salıb söhbətin arasını tez-tez kəsirdi; bununla belə iz axtaranlar öz məqsədlərinə çatmaq üçün faydalı ola bilən əsas məsələlərlə tanış ola bildilər. Davidin dedikləri sadə olmaqla bərabər bunların içində fakt da az idi.

Məlum oldu ki, Maqua təhlükənin sovuşmasını gözləmək üçün bir qədər dağda ləngimişdi; sonra dağdan enib Qorikan gölünün qərbindən keçən yol ilə Kanadaya tərəf getmişdi. Bu hiyləgər quron bütün cığırlara yaxşı bələd idi, hətta bunu da bilirdi ki, dalınca gələnlər olsa da onu bu tezliklə izləməyəcəklər. Buna görə də Maqua özünü yormadan yavaş-yavaş getmişdi. Davidin çox sadə danışığından aydın olurdu ki, onun burada hinduların arasında olması bu vəhşilərin xoşuna gəlmir; müğənninin burada qalmasına ona görə yol verirdilər ki, hinduların sirri ilahiyyə bəslədikləri hörmət hissi hətta Maquanın da qəlbində yox deyildi.

Quronlar gecə əsirlərə xüsusilə qayğı göstərmiş, onları meşənin rütubətindən qorumaq və qaçmalarına mane olmaq üçün tədbir görmüşdülər. Yuxarıda dediyimiz kimi, quronlar atları bulağın yanında başlı-başına buraxmış və izlərini itirmək üçün

olmazın hiylələrə əl atmışdılar. Maqua düşərgəyə gəlib çatdıqda, quronların adəti üzrə əsir qızları bir-birindən ayırmışdı. Koranı yaxınlıqdakı dərələrin birində olan qəbiləyə göndərmişdilər. David yerlilərin adətlərinə o qədər bələd olmadığı üçün, həmin qəbiləni yerli-yataqlı öyrənə bilməmişdi. O, yalnız bunu öyrənə bilmişdi ki, həmin qəbilənin adamları Uilyam-Henri qəlasına sonuncu basqında iştirak etməmişlər, lakin quronlar kimi onlar da Monkalmın müttəfiqləridirlər.

Mogikanlar kəşfiyyatçı müğənninin aydın olmayan dolaşq sözlərini getdikcə daha maraqla dinləyirdilər. David indi Koranın yaşadığı hindular qəbiləsinin nə ilə məşğul olduğunu izah etməyə çalışdıqda, birdən kəşfiyyatçı belə bir sualla onun sözü-nü kəsdi:

– Görmədiniz, onların bıçaqları necə idi? İngilis bıçaqlarınamı, yoxsa fransız bıçaqlarına daha çox oxşayırdı?

– Belə boş-boş şeylərə fikir vermək heç ağılıma belə gəlmirdi, mənim bütün fikrim-zikrim qızlara təsəlli vermək idi.

– Vaxt gələr, siz vəhşi bıçağını bir daha boş şey hesab etməzsiniz, – deyə kəşfiyyatçı cavab verdi. – Deyin görək biçinin qurtarması münasibətilə onlar bayram edirlərmi? Həmin qəbilənin totemlərini¹ görmüsünüzmü?

– Mən ancaq bunu deyə bilərəm ki, onların taxılı çoxdur; bu dən süddə isladıldıqda çox dadlı və mədə üçün faydalı yemək olur. Onların heç bir totemini görməmişəm. Hinduların musiqisinin gəldikdə, bu barədə heç danışmağa belə dəyməz. Onlar heç vaxt səs-səsə verib allaha dua eləmirlər, görünür bütperəstlərin ən dinsizidirlər.

– Siz hindulara böhtan atırsınız. Hətta minqlər də Böyük Ruhdan mərhəmət və kömək gözləyirlər.

– Bəlkə də belədir, – deyə David cavab verdi, – amma mən onların ağlagəlməz dərəcədə rəngbərəng boyanmış qəribə şəkillərini gördüm; onlar bu şəkillərə baxarkən heyran qalırlar, xüsusən murdar və iyrenc bir şeyin şəklinə çox ehtiramla pərəstiş edirlər.

¹ Totem - hinduların qəbilə nişanıdır; bu nişanı olan adama zaval yoxdur.

– İlan şəklinəmi? – deyə kəşfiyyatçı tələsik soruşdu.

– Ona oxşayan bir şeydir. Mənim gördüyüm sürünən tıbağa şəkliydi.

Davidin dediklərinə diqqətlə qulaq asan mogikanlar, tıbağa adını eşidərkən, ikisi də birdən:

– Xuq! – dedilər. Kəşfiyyatçı isə mühüm, lakin xoşagəlməyən bir şey ixtira etmiş adam kimi başını buladı.

Sonra Çinçaqkuk delavar dilində sakitcə və qürurla elə danışmağa başladı ki, hətta onun sözlərini başa düşməyənlərin də diqqətini dərhal özünə cəlb etdi. Çinçaqkukun hərəkətlərində dərin mənalı, bəzən də qəti bir fikrin ifadə edildiyini başa düşmək olardı. O, bir dəfə əlini yuxarı qaldırdı, əlini aşağı saldıqda isə yüngül plaşının yaxasını açdı və bu hərəkətlə ifadə etdiyi fikrini təsdiq etmiş kimi, barmağını sinəsinə vurdu. Dunkanın gözləri vəhşinin hərəkətlərini izləyirdi; başçı yaxasını açarkən, Dunkan onun qarabuğdayı sinəsində adı yenicə çəkilən heyvanın-tıbağanın göy boyaqla çox səliqə ilə çəkilmiş solğun şəklini gördü. Kəşfiyyatçı qırmızı dərilə dostundan üzünü döndərərək dedi:

– Biz elə bir şey kəşf etmişik ki, göylərin arzusundan asılı olaraq bizə ya xeyir verə bilər, ya da zərər. Dostumuz Çinçaqkuk delavarların saqamoru və tıbağaların böyük başçısıdır. Müğəninin dediklərindən aydın olur ki, bu qəbilənin bəzi hinduları başqa bir tayfaya qoşulmuşdur; Çinçaqkuk da indicə həmin tayfadan danışır. Biz təhlükəli yol ilə gedirik, çünki xain çıxan dost çox zaman düşməndən də qəddar olur.

Duncan:

– Açıq danışın, – dedi.

– Bu, çoxdan olmuş, qanqaraldan bir əhvalatdır, mən isə onu yadıma salmaq istəmirəm, çünki danmaq olmaz ki, bu hadisənin əsas baisi dərisi ağ adamlar olmuşlar. Axırda elə oldu ki, qardaş-qardaşa qarşı tomahavk qaldırdı, minqlərlə delavarlar isə bir yol ilə getdilər.

– Deməli, siz güman edirsiniz ki, Kora həmin qəbilədə yaşayır?

Kəşfiyyatçı başı ilə “hə” cavabı verdi; görünür bu kədərli məsələdən danışmaq arzusunda deyildi. Səbirsiz Duncan bacıları

azad etmək üçün, müstəsna hünər və fədakarlıq tələb edən cəhdlər göstərilməsini tələsə-tələsə təklif etməyə başladı. Munro özünü cəmləşdirərək, gənc zabitin son dərəcə təhlükəli olan planlarını ağ saçlarına və yaşının çoxluğuna yaraşmayan bir həvəslə dinləyirdi. Kəşfiyyatçı, qəlbi məhəbbət hissilə döyünən bu gəncin öz ürəyini boşaltmasına imkan verdikdən sonra, onu inandıra bildi ki, misilsiz mərdlik və çox soyuqqanlı olmağı tələb edən belə bir işdə tələsmək tamamilə ağılsızlıq olardı.

– Yaxşı olardı ki, bizim bu müğənni hinduların düşərgəsinə qayıtsın və bizim buraya gəlib çıxdığımızı cavan xanımlara xəbər versin, – dedi, – lazım olanda biz onu siqnalla məsləhətləşməyə çağırırıq. Dostum, siz qarğa qarılısını çobanaldadan quşun fit səmindən ayıra bilərsinizmi?

– O çox qəşəng quşdur, – deyə David cavab verdi. – Bu quşun zərif, həzin səsi var, amma çox kəsik-kəsik və ahəngsiz oxuyur.

– Nə olar, hərgah bu quşun fiti sizin xoşunuza gəlsə, qoy onun səsi sizin üçün siqnal olsun. Amma yadınızda saxlayın: siz çobanaldadanın üç dəfə fit verdiyini eşitdikdə, kolluğa gəlməlisiniz, çünki həmişə bu quş kolluqda olur...

– Dayanın, – deyə Heyvord onun sözünü kəsdi, – mən də onunla gedəcəyəm.

– Siz? – deyə Şahingöz təəccüblə soruşdu. – Yoxsa günəşin neçə çıxıb batmasını daha görmək istəmirsiniz?

– David canlıca sübutdur ki, quronlar mərhəmətli ola bilirlər.

– Buna sözüm yoxdur, amma burası var ki, ağı başında olan heç bir adam, David kimi, öz boğazını yırtma bilməz.

– Sevdiyim qızı azad etmək üçün özümü, canından keçən bir qəhrəman kimi dəliliyə vura bilərəm, ümumiyyətlə bu işin xatirinə hər cür dona girə bilərəm, nə lazımsa edərəm. Siz etiraz etməyin, təfəvütü yoxdur, mən fikrimdən dönməyəcəyəm.

– Şahingöz gənc zabitə dinməz-söyləməz, təəccüblə xeyli baxdı. Lakin Dulkan indiyədək Şahingözə onun məharətinə görə və göstərdiyi xidmətlərin xatirinə, demək olar ki, kor-koranə itaət etdiyi halda, indi özünü, hər bir sözü qanun olan, rəis kimi aparırdı.

O, əlini yellədi, bununla da daha heç kəsin etirazına qulaq asmayacağını bildirdi və bayaqından da sakit danışmağa başladı:

– Mən geyimimi dəyişə bilərəm, istəyirsinizsə şəklimi dəyişdirin – boyaqla üzümü naxışlayın; bir sözlə məni hansı dona istəyirsinizsə salın, hətta özümü gicliyə qoymağa da razıyam.

– Məncə, siz qoşun dəstələrini müharibəyə göndərəndə heç olmasa müvafiq şərti əlamətlərin və düşərgə yerlərinin qabaqcadan müəyyən olunmasını lazım bilirsiniz, çünki qabaqcadan belə tədbir görüldükdə sizin tərəfinizdə vuruşanlar dostlara harada və nə zaman rast gələcəyini bilərlər, – deyə kəşfiyyatçı cavab verdi. Dunkan isə onu daha danışmağa qoymayıb dedi:

– Mənə qulaq asın. Siz bax bu sədaqətli yoldaşımızdan öyrəndiniz ki, hindular iki müxtəlif xalqa olmasa da, hər halda iki qəbiləyə mənsubdurlar. Sizin “qarasaçlı” adlandırdığınız qız bu iki qəbilədən birindədir, bu qəbiləni isə siz delavərlərin bir qolu hesab edirsiniz. Onun kiçik bacısı olan o biri qız isə yəqin ki, bizim açıq düşmənlərimizin – quronların yanındadır. Onu azad etmək mənim borcumdur. Buna görə də bacılardan birini dardan qurtarmaq üçün siz tədbir görməkdə olun, mən isə o biri bacını xilas etmək üçün əlimdən gələni edəcəyəm, ya buna nail olacağam, ya da öləcəyəm.

Gənc döyüşçünün gözlərində mərdlik işığı parladı, onun zahiri görünüşü zəhmli bir görkəm aldı. Şahingöz hinduların bütün hiyləgərliyinə çox yaxşı bələd idi, buna görə də gənc zabitin hansı təhlükələrə məruz qala biləcəyini qabaqcadan bilirdi, lakin onu, qəflətən ağına gələn bu fikirdən daşındırmaq üçün yol tapa bilmirdi.

Ola bilsin ki, gənc zabitin bu cürəti Şahingözün xoşuna gəlmişdi. Bu dəqiqələrdə Şahingözün nələr fikirləşdiyi hələ məlum deyildi; lakin bir azdan sonra, Dunkanın niyyətinə etiraz etmək əvəzinə, Şahingöz məsələyə öz münasibətini birdən-birə dəyişdirdi və Dunkana planının yerinə yetirilməsində kömək etməyə başladı.

O, mehriban-mehriban gülümsəyərek:

– Nə olar ki, suya getmək istəyən maral, gərək hamıdan dalda yox, qabaqda olsun, – dedi. – Çınqaçkukun, istədiyiniz qədər, hər cür boyaqları vardır. Zəhmət çəkib bax bu tirin üstündə oturun, Çınqaçkuk bu saat sizi lap kefiniz istəyən səfəh kökünə salar ki, özünüz də razı qalarsınız, buna mən başımla cavab verirəm.

Duncan buna razı oldu. Bayaqdan bəri bu söhbətə diqqətlə qulaq asan mögikan isə can-başla işə başladı. Öz qəbiləsinin bütün biciklərini yaxşı bilən və bu işdə təcrübəsi olan Çınqaçkuk gənc zabitin üzünə hinduların dostluq və şənlik əlaməti hesab etdikləri naxışları cəld və çox bacarıqla çəkdi. Bu naxışların arasında gizli müharibə niyyəti hesab edilə bilən cizgilərin olmamasına ciddi fikir verdi; digər tərəfdən vəhşi, dostluq ifadə edən bütün əlamətləri çox səylə naxışladı. Sonra Duncan lazıminca geyindirildi; indi hər kəs Dunkana baxsaydı deyərdi ki, doğrudan da o, bir-birinə dost olan müttəfiq qəbilələri gəzən bir hoqqabazdır.

Hamı Duncanın lazıminca naxışlanıb geyindiğini təsdiq etdikdə, kəşfiyyatçı ona bir neçə məsləhət verdi, siqnallar haqqında onunla şərtləşdi və görüş yeri təyin etdi. Öz gənc dostundan ayrılmaq Munroya çox ağır təsir bağışlayırdı, lakin qoca bu ayrılığa zahirən laqeyd baxırdı, halbuki onun göstərdiyi bu münasibət daha xatircəm olduğu vaxtlardakı coşqun, namuslu xarakterinə əsla uyğun deyildi. Kəşfiyyatçı Heyvordu kənara çağıraraq ona dedi ki, qocanı qorxusuz bir yerdə qoyub Çınqaçkuka tapşırmaq istəyir, özü isə Unkasla birlikdə delavar hesab etdiyi tayfanın arasında kəşfiyyat aparmağa gedəcəkdir. Sonra Şahingöz öz nəsihət və məsləhətlərini təkrar edib, söhbəti aşağıdakı təntənəli və səmimi sözlərlə qurtardı:

– Di gedin, qoy göylər sizin köməyiniz olsun! Siz mərdlik göstərdiniz, bu mərdlik mənim xoşuma gəldi, çünki sizin bu niyyətinizi yalnız qanı qaynayan, cəsur ürəkli gənclər yerinə yetirə bilirlər. Amma təcrübəli adamın nəsihətlərini də yaddan çıxarmayın. Mincə qalib gəlmək üçün bütün mərdliyinizi əsirgəməməlisiniz və kitabların öyrətdiyindən qat-qat artıq ağıllı hərəkət etməlisiniz, gedin, allah sizə yar olsun! Quronlar sizin skalpınızı

soymağa müvəffəq olsalar, bilin ki, iki igid döyüşçüyə arxalanan adam sizin qanınızı yerdə qoymayacaqdır. Başınızdan əskik olan hər bir tük üçün onlar düşmənlərdən birinin canını alacaqlar.

Dunkan bələdçinin əlini səmimiyyətlə sıxdı, öz qoca dostunu bir də ona tapşırdı və Davidə qabağa düşməsinə işarə etdi. Şahingöz qoçaq gəncin dalınca bir neçə dəqiqə iftixarla baxdıqdan sonra fikirli-fikirli başını buladı, geri qayıdıb dəstəsinin qalan adamlarını meşəyə apardı.

Dunkanla Davidin seçdikləri yol qunduzların təmizlədikləri yerdən və onların gölünün kənarından keçirdi. Heyvord təhlükə üz verən zaman yoldaşa kömək etmək üçün, əlindən heç bir şey gəlməyən sadəlövh Davidlə tək qaldıqda öz üzərinə götürdüyü vəzifənin bütün çətinliklərini birinci dəfə aydın təsəvvür etdi. Onun hər iki tərəfində göz işlətdikcə uzanan bu boş səhra toran qovuşan dəqiqələrdə daha da cansıxıcı görünürdü; buradakı kiçik daxmaların səssizliyi də adama çox ağır təsir bağışlayırdı.

Dunkanla David göldən yan keçib, getdikləri dərədəki balaca bir təpəyə qalxmağa başladılar. Onlar yarım saatdan sonra geniş bir talaya gəlib çıxdılar; bu talada da qunduzların komaları var idi. Lakin heyvanlar burada daha yaşamırdılar. Kolluğun içindən keçən balaca yolu tərək etməzdən əvvəl, tamamilə təbii bir hiss Dunkanı bir dəqiqəliyə ayaq saxlamağa məcbur etdi, çünki hər bir adam igidlik tələb edən bir işə başlamazdan əvvəl dayanıb özünü cəmləşdirir.

Ağacları təmizlənməmiş cığırın qarşı tərəfində, ırmağın dağdan axıb töküldüyü yerin yaxınlığında palçıqla tirdən və çırpıdan kobud şəkildə tikilən 50-60 daxma görünürdü. Komalar adda-budda tikilmişdi, onları tikənlər görünür, nə təmizliyə, nə də səliqəyə fikir verməmişdilər; bu cəhətdən həmin daxmalar qunduzların məskəmindən o qədər çox fərqlənirdi ki, Dunkan heç də ağla gəlməyən daha təəccüblü bir hadisənin şahidi olacağını fikirləşməyə başladı. Zəif toran işığında komaların qarşısındakı adam boyu qalın otluqdan bir-bir çıxan və sonra, yerə gömülürmüş kimi, qəflətən gözdən itən iyirmi və ya otuz fiquru gördük-

də Dunkanın bayaqkı nigarançılığı heç də azalmadı. Həmin fiqurlar qəflətən elə tez görünür və gözdən itirdilər ki, Dunkan onları canı-cəsədi olan məxluqlar deyil, parıldayan qara xəyallar hesab etdi. Bir anlığa onun gözünə çılpaq, arıq bir fiqur göründü; bu fiqur əllərini qərribə bir surətdə havada oynadırdı; çox keçmədi ki, onun dayandığı yer yenə boş göründü; həmin fiqur qəflətən başqa bir yerdə zahir oldu, kim bilir bəlkə bu başqa fiqur idi. David, yoldaşının dayandığını gördükdə onun gözlərini zillədiyi tərəfə baxaraq dillənib Heyvordu özünə gəlməyə məcbur etdi. O:

– Bu yerlərdə hələ əkilib becərilməyən münbit torpaqlar çoxdur, – dedi, – öyünmədən bunu da deyə bilərəm ki, bu büt-pərəstlər diyarında qaldığım bir neçə gün ərzində buralara çoxlu xeyirxahlıq toxumu səpilmişdir.

Heç bir şey başa düşməyən Dunkan:

– Bu qəbilələr ovu başqa məşğuliyyətlərdən daha çox sevirlər, – dedi və yenə təəccüblü fiqurlara baxmağa başladı.

– Mən burada üç gecə qalmışam və üç dəfə də uşaqları müqəddəs mahnı oxumaqda iştirak etməyə toplamışam. Mən oxuduqca onlar elə qışqırıb ulaşırdılar ki, mənim tüklərim biz-biz olurdu.

– Siz kimləri deyirsiniz?

– Mən öz gözəl vaxtlarımı bax o boş və yöndəmsiz damlarda keçirən şeytan balalarını deyirəm. Eh, nə qoyub nə axtarırsınız! Bu ölkənin heç yerində çubuq cəzası verildiyini görməmişəm; buna görədir ki, allahın ən gözəl nemətinin belə çıxır-bağıra sərf edilməsinə əsla təəccüb etmirəm.

David gənclərin meşədən gələn zil qışqırıqlarını eşitməmək üçün qulaqlarını tutdu. Dunkan istehza ilə gülümsədi və:

– Gedək, – deyə qəti təklif etdi.

Onlar Davidin dediyi “filistimlilərin çadırları”na tərəf getdilər.

XXIII fəsil

Öz məskənlərini qorumaq üçün hinduların, ağlar kimi keşikçilər qoymaq adəti yoxdur.

Buna görə də Dulkan və David oynayıb əylənən uşaqların yanına gəlib çıxdıqda, onların burada görünmələri tamamilə gözlənilməz bir hadisə oldu. Uşaqlar onları görəndə kimi qulaqbatıran zil səslə bərkdən qışqırdılar, sonra isə sehrkar məxluqlar kimi, yaxınlaşanların gözlərindən itdilər. Yərə sərilmiş oğlan uşaqlarının qarabuğdayı bədənləri, solmaqda olan otun rəngindən heç seçilmirdi. Buna görə də ilk saniyələrdə elə zənn etmək olardı ki, yer doğrudan da yarılıb uşaqları udmuşdur. Lakin, Dulkan gözlərini diqqətlə zillədikdə gördü ki, ona hər tərəfdən oynaq, qara gözlər baxır.

Maraqda dolu bu gözlərin kinli baxışı gənc zabitin iradəsini bir anlığa əlindən alıb onu həvəsdən saldı, lakin onun öz fikrindən dönməsi artıq gec idi. Uşaqların bağırmasını eşidib yaxınlıqdakı daxmadan çıxan on nəfərə qədər hindu döyüşçüsü vuruşa hazırlanmış adamlar kimi, qaş-qabaqlarını tökərək astanada dayanıb yad adamların yaxınlaşmasını gözləyirdi.

Belə bir mənzərəyə qismən alışmış olan David zahirən dönməz bir qətiyyətlə birbaşa onlara tərəf getdi. Hindular bu kəndin əsas daxmasının qabağına toplaşmışdılar. Ağac qabığından və budaqlarından tikilmiş bu qaba komada, adətən qəbilənin ağsaqqalları məsləhətə toplaşır və qəbilə yığıncaqları keçirilirdi. Dulkan, qüvvətli qara vüudları olan, hinduların arasından saymaz-yana keçməyə özünü çətinliklə məcbur etmək istədi, lakin çətinlik çəkdi, halbuki belə bir dəqiqədə onun özünü üzdən laqeyd göstərməsi son dərəcə zəruri idi. Bununla belə, Dulkan özünü toxdaq saxlamaqdan həyatının asılı olduğunu dərk edərək, fikirlərini cəmləşdirməyə çalışdı və dalınca getdiyi yoldaşının soyuqqanlılığına, onun fərasətinə bel bağladı. Qanıqən qəddar düşmənlərin indi lap yaxınlığında olduğunu dərk edərkən Dulkanın əli yerdən-göydən üzüldü, lakin öz hisslərini o qədər bacarıqla cilovlaya bildi ki, çəkdiyi qorxunu bürüzə vermədi. O,

da özünü itirmədən, Hamut kimi, daxmanın küncündəki ətirli çırpıdan bir qucaq götürüb üstündə oturdu.

Qonaq daxmaya girdikdən sonra astanada dayanmış döyüşçülər də içəri girib, qonağın dövrəsində oturdular və yadelli adamın söhbətini səbirlə gözləməyə başladılar. Hinduların daha böyük bir dəstəsi köhnə daxmanın dirəklərinə söykəniləqeyd-cəsinə baxırdı. Üç-dörd nəfər ən qoca və şöhrətli hindu başçısı bir az qabaqda, yerdə oturdu.

Yandırılan gur alovlu məşəllərin havada titrəyən qırmızımtıl işığı qaranlıq yarır, buradakı adamların gah üzlərini, gah da bütün vücutlarını görməyə imkan verirdi. Dunkan burada necə qəbul ediləcəyini ev sahiblərinin üzlərindən sezməyə çalışırdı. Lakin qabaqda oturmuş hindular ona, demək olar ki, heç baxmırdılar; onlar gözlərini yerə dikmişdilər, üzlərinin ifadəsindən isə, qonağa həm hörmət etdiklərini, həm də etibar etmədiklərini başa düşmək olardı. Kölgədə dayanmış adamlar daha az təmkinli idilər. Bir azdan sonra Dunkan onların yoxlayıcı və eyni zamanda tərəddüdü baxışlarını gördü; onlar Dunkanın üzünə və paltarına çox fikir verirdilər; Dunkanın heç bir hərəkəti, dediyi sözlərin heç biri və geyiminin biçimindəki hər hansı bir incəlik bu hinduların diqqətindən yayınmırdı.

Nəhayət, saçına dən düşmüş, qüvvətli və möhkəm cüssəli bir hindu daxmanın qaranlıq küncündən irəli gəlib dilləndi. O, veyandotların və ya quronların dilində danışdı; Dunkan onun sözlərini başa düşmürdü. Bu hindunun danışdığıca göstərdiyi əl hərəkətlərindən elə başa düşmək olardı ki, o, düşmənçilik niyyətilə yox, daha çox bir dost kimi danışır. Heyvord başını buladı və hinduya cavab verə bilmədiyini əlinin hərəkətilə başa saldı. O fransızca:

– Məgər qardaşlarımla heç biri nə fransızca, nə də ingiliscə bilmir? – dedi və bu dillərdən birini bilən adamın tapılacağına ümid edərək hinduları bir-bir gözdən keçirdi.

Hinduların bir çoxu, Dunkanın sözlərinin mənasını anlamaq istəyirmiş kimi, başını ona tərəf döndərdi, lakin onların heç biri cavab vermədi.

Dunkan hər bir sözü yavaş-yavaş və aydın tələffüz edərək, yenə fransızca söhbətə başladı:

– Böyük başçımızın öz övladları ilə danışdığı dili bu ağıllı və igid xalqın nümayəndələrindən heç birinin bilmədiyini gördükdə mən çox qəmgin oldum. Əgər böyük başçımız qırmızı dərilili döyüşçülərin ona bu qədər az hörmət etdiklərindən xəbər tutsa çox inciyər.

Uzun və darıxdırıcı bir sükut başlandı; bu müddətdə hindular Dunkanın bu məzəmmətinin bağışladığı təsiri heç bir hərəkətlə, heç bir sözlə bildirmədilər. Bundan əvvəl, Dunkana müraciət etmiş hindu, nəhayət ona Kanada ləhcəsində soyuqqanlılıqla belə cavab verdi:

– Böyük başçımız öz xalqı ilə söhbət etmək istəyəndə məgər quronların dilində danışır?

– Böyük başçımız öz övladlarına fərq qoymur; dərilərinin rəngindən asılı olmayaraq – istər qırmızı, istər qara, istərsə də ağ dərilili olsunlar – onların hamısını bir gözdə görür, amma quronların igidliklərindən daha çox razıdır, – deyər Dunkan qeyri-müəyyən bir cavab verdi.

Ehtiyatlı olan həmin başçı yenə soruşdu:

– Hələ beş gecə bundan əvvəl sağ-salamat olan ingizlərin¹ skalplarını çaparlar böyük başçının hüzurunda sayanda, böyük rəhbər buna nə deyəcəkdir?

Dunkan bu sözləri eşidərkən bilaixtiyar diksinərək cavab verdi:

– İngizlər böyük başçımızın düşmənləri idilər və şübhə yoxdur ki, o, deyəcək: “Bu yaxşıdır, mənim quronlarım çox igid tayfadır”.

– Kanadadakı başçımız bu fikirdə deyildir. O, gələcəyi mülahizə edib hinduları mükafatlandırmaq əvəzinə, keçmişini yadına salır. O, quronları deyil, ölü ingizləri görür. Bu nə deməkdir?

– Onun kimi böyük başçılar az danışır, çox fikirləşirlər. O, çalışır ki, həyatda düşmənləri olmasın.

¹ İngiz - ingilis

– O, bizim düşmənlərimiz olan, delavarlara qulaq asır, delavərlər də onun qulaqlarını yalanla doldururlar, – deyə hindu incimiş halda cavab verdi.

– Bu ola bilməz. Qulaq as, böyük başçımız mənə, müalicə etməyi bacaran bir adama, əmr etmişdir ki, böyük göllərin sahillərində yaşayan qırmızı dərilil övladlarının yanına gəlim və onların arasında xəstələrin olub-olmadığını öyrənim.

Dunkanın bu sözlərindən sonra yenə heç kəs danışmadı.

İndi hamının gözü Dunkana zillənmişdi; onlar elə baxırdılar ki, Dunkanın sözlərinin doğru və ya yalan olduğunu sanki yoxlayıb yəqin etmək istəyirdilər; onların gözlərində o qədər zəka və anlaq əlaməti hiss olunurdu ki, Dunkan bunu sezib diksindi. Lakin, onu bu çətin vəziyyətdən, az əvvəl danışan hindu qurtardı. Bu quron soyuqqanlıqla sözüne davam etdi:

– Kanadanın bilici adamları məgər üzlərinə boyaq çəkirlər? Eşitdiyimizə görə, onlar üzlərinin ağılığı ilə fəxr edirlər.

Dunkan daha inamla danışmağa başlayaraq:

– Hinduların başçıları öz ağ qardaşlarının yanına gələndə, kəl gönündən geydiyi paltarını çıxarır ki, ona təklif edilən köynəyi geysin, – deyə cavab verdi. – Mənim üzümü qardaşlarım boyamışlar, buna görə də mən üzübayaqlı gəzirəm.

Hinduların, bəyənmə əlaməti olaraq, yavaşdan səslənmələri göstərirdi ki, qəbilənin şərinə deyilən bu sözlər yaxşı təsir bağışlamışdır. Hinduların ahıl başçısı Dunkanın sözlərindən razı qaldığını hərəkətilə bildirdi, yoldaşlarının əksəriyyəti də bu hərəkəti təkrar etdi. Dunkan imtahanın ən çətin mərhələsindən keçmiş olduğunu hiss edib xatircəm oldu; o, öz uydurmasına həqiqət donu geydirmək üçün sadəcə bir rəvayət fikirləşib hazırlamışdı, buna görə də onun müvəffəqiyyətə ümidi möhkəmləndi.

Hindular sanki fikirlərini cəmləşdirmək və qonaqlarının sözlərinə layiqli cavab vermək istəyirlərmiş kimi, bir neçə dəqiqə dinmədilər; nəhayət başqa bir hindu döyüşçüsü yerindən qalxdı; onun duruşundan başa düşmək olardı ki, danışmaq istəyir. Lakin o, ağızını açmağa macal tapmamış meşədən yavaş, lakin qorxunc

səs gəldi, dərhal bunun ardınca canavarın yanıqlı ulamasına oxşayan çox zil bağırtı eşidildi. Gözlənilməyən bu dəhşətli mənəə Dunkanı yerindən sıçrayıb qalxmağa və dəhşətli bağırtının təsirindən başqa hər bir şeyi unutmağa məcbur etdi. Hindu döyüşçüləri o dəqiqə daxmadan bayıra tökülüşdülər və ucadan bağırıb ətrafa səs saldılar; bu bağırtılar, ağacların tağları altında hələ də cingildəyən dəhşətli səsi, demək olar ki, batırdı. Dunkan, özünü saxlaya bilməyib yerindən götürüldü və intizamsız halda bir-birinə qarışan hindulara qoşuldu. Kişilər, qadınlar, uşaqlar, qocalar, xəstələr və canı saf olanlar, bir sözlə hamı, daxmalarından bayıra tökülüşmüşdü; onların bəziləri bərkdən qışqırır. Bəzilərsə quduzcasına bir sevinclə əl çalırdılar, müxtəsər, hamı gözlənilməyən bir hadisə ilə əlaqədar olaraq öz şadlığını vəhşicəsinə bildirirdi. Çığır-bağır içində keçən ilk dəqiqələrdə başını itirmiş Dunkan, az sonra bu şadlığın səbəbini baha düşdü.

Göydən düşən işıq bir neçə xırda cığırın dönüb səhranın içərilərinə doğru uzandığı yerdə, ağacların arasındakı açıqlığı görməyə imkan verirdi. Yavaş-yavaş daxmalara tərəf gələn bir dəstə döyüşçü bu cığırın birində göründü.

Həmin döyüşçülərdən biri qabaqda gəlirdi; onun çiyinə aldığı ağacdən asılmış bir neçə insan skalpı az sonra aydın göründü. Dunkanın eşitdiyi qəribə bağırtılar, ağların çox tutarlı bir ibarə ilə “ölüm hayı” adlandırdıqları səslər idi; bu bağırtılar hər dəfə təkrar edilərkən, düşmənin başına nə iş gətirildiyini qəbiləyə xəbər verirdi. Heyvord qarşısında, baş verən hadisələrin mənasını hinduların məişəti haqqındakı məlumatına əsasən başa düşürdü. Döyüşçülər dəstəsinin zəfərlə qayıtması Dunkanın hindularla söhbətinin kəsilməsinə səbəb olmuşdu; Dunkan bu səbəbdən də toxtaqlıq tapdı və vəziyyətinin yaxşılaşması münasibətilə özünü ürəyində təbrik etdi, çünki bu hadisəyə başı qarışmış hindular onu, əlbəttə unutmuşdular.

Gələn döyüşçülər daxmalara çatmağa bir neçə fut qaldıqda dayandılar. Onların həm öldürülən yoldaşlarının kədərli aqibətin-

dən, həm də qaliblərin şadlığından xəbər verən yanıqlı və zəhmli bağırtiları kəsildi. Döyüşçülərdən biri bağıra-bağıra bir neçə-söz dedi; görünür bu sözlərin heç bir qorxulu mənası yox idi; lakin bayaqkı quduz bağırtilar kimi bu sözləri də anlamaq çətin idi. Gətirilmiş təzə xəbərin nə kimi vəhşicəsinə bir şadlıqla qarşılandığını, olduğu şəkildə təsvir etmək mümkün deyildir. Bir anda hinduların məskəninin hər yerində ağlagəlməz çaxnaşma və vurnuxma başladı. Döyüşçülər xəncərlərini siyirib yellədə-yellədə iki cərgəyə düzülülər, bu cərgələrin arasında qalan keçid, yenicə gəlmiş dəstədən başlanaraq daxmalaradək uzanırdı. İndicə başlanmalı olan dəhşətli bir oyunda iştirak etmək üçün, qadınlar da dəyənək və balta götürüb dəstələrə tərəf yönəldilər. Hətta uşaqlar da böyüklərdən geri qalmırdılar; oğlanlar öz atalarının qurşağından çıxartdıqları tomahavkları götürüb xəlvətcə dəstəyə qoşulur və öz ata-analarının vəhşi adətlərini yamsılayırdılar.

Məşənin kənarına yaxın bir yerdə iri çırpı şələləri yığılmışdı; ahıl bir qadın bu çırpı yığınınə od vurdu. Sönməkdə olan gündüzün işığı tonqaldan qalxan alovun işığında solğunlaşdı, hər şeyin görünüşü, eyni zamanda, həm daha da aydınlaşdı, həm də daha qorxunc bir şəkil aldı. Bütün bu mənzərə, qaralan uca şam ağaclarından ibarət çərçivəyə geydirilmiş qəribə bir lövhəyə çevrildi. Bu lövhənin uzaq fonunda yenicə gəlmiş döyüşçülərin qaraltısı görünürdü. Bir az qabaqda dayanmış iki kişi, tezliklə başlanmalı olan tamaşada, görünür, baş rolları oynayacaqdı. Tonqalın işığı kifayət qədər qüvvətli olmadığı üçün həmin iki kişinin üzünü aydın görmək mümkün deyildi. Lakin hiss olunurdu ki, bu kişilərin biri qəddini düz saxlayıb mərd dayanmış və qismətini qəhrəmanlıqla gözləyirdi; o biri kişi isə başını aşağı salmışdı, elə bil dəhşətli bir müsibət onun belini qırmış, ya da xəcalətindən içini yeyə-yeyə gözlərini yerə dikmişdi. Dulkan özündə bu kişilərdən birincisinə rəğbət hiss edirdi. O, tanımadığı bu adamın bütün hərəkətlərinə, hətta ən əhəmiyyətsizinə də diqqət yetirirdi. Onun son dərəcə mütənasib biçimli boy-buxununa çox səylə baxarkən Dulkan özünü inandırmağa çalışırdı ki, bu gənc əsir gözlədiyi dəhşətli əzabla pəncələşərkən qalib gəlməlidir. Gənc

zabit qeyri-iradi olaraq yerindən tərənib quronların qaralan cərgələrinə yaxınlaşdı, sanki nəfəs çəkmədən baş verməli olan hadisəni böyük maraqla gözləməyə başladı. Qorxunc bağırçı eşidildi: bu, siqnal idi. Bayaقدan davam edən sükutu dərhal bağırçı səsləri pozdu; bu bağırçılar Dunkanın o vaxtadək eşitdiyi bütün səslərdən güclü idi. Təhər-töhürü xoşa gəlməyən əsir yerindən tərənəmədi; o biri əsir isə bağırçıni eşidərkən maral kimi zirəklik göstərib cəld yerindən götürüldü. Əsir, hamının gözlədiyi kimi düşmən sıralarının arasıyla yüyürmək əvəzinə aralıqdakı dar keçidə çatdıqda birdən geri döndü, buna görə də heç kəs ona zərbə endirməyə macal tapmadı; əsir buraya toplaşan uşaqların başları üstündən sıçrayıb, zəhmli cərgələrin daha az təhlükəli olan arxa tərəfinə keçdi. Bu hiylə yüzlərlə ağızdan bir vaxtda çıxan qarğış və söyüşlə qarşılandı; özlərindən çıxan hindular cərgələrdən dağılışıb bir-birinə dəydidilər və talaya səpələndilər.

İnsanı yalnız fəlakətə düşər etməyə çalışan kinli əcinnələrin öz qanlı və çirkin əməllərini törətmək üçün cəmləşdikləri xəyali dəhşətlər meydanına oxşayan bu yerə, alovlanan çırpı tonqalları qorxunc işıq salırdı.

Arxa cərgədəki insan qaraltıları, adamın gözləri önündən şütüyüb keçən və mənasız, quduz hərəkətlərilə havanı yaran kabuslara oxşayırdılar; alovlanan tonqalların yanında yüyürə-yüyürə keçən vəhşilərin üzündə, onların heyvani meylləri qorxunc bir şəkildə əks etmişdi.

Tamamilə aydındır ki, qaçan əsir bu qədər çoxlu düşmənin arasında ayaq saxlayıb nəfəsini dərmək imkanından məhrum idi.

Bəzən əsirin özünü meşəyə çatdırmasına az qalırdı, lakin belə dəqiqələrdə düşmənlər dəstə ilə yüyürüb onun qabağını kəsir və onu qova-qova, rəhmsiz təqibçilərin içərisinə qaytarırdılar. Qaçan əsir, kamandan buraxılmış ox kimi, sürətlə birdən yana dönüb, özünü tonqala vurdu, cəld bir sıçrayışla alovun üstündən atıldı və daldan qovanların böyük bir dəstəsinin yanında sağ-salamat keçərək, ağacsız meşə cığırının qarşı tərəfində göründü. Lakin burada da onu qarşılayıb geri dönməyə məcbur etdilər. Bu zaman əsir, özünə müttəfiq axtarırmış kimi, bir də izdihamı yarıb

keçməyə cəhd etdi. Sonra aradan bir neçə an keçdi ki, bu müddətdə də Dulkan mərd gəncin həlak olduğunu zənn etdi.

Təsəvvürə gəlməyən bir çaxnaşma şəraitində hər tərəfə baş alıb qaçan insan qaraltılarından başqa heç bir şeyi görmək mümkün deyildi. Qaldırılan əllər, parıldayan xəncərlər və yoğun dəyənəklər havada gözə çarpırdı, lakin zərbələr görünür hədəfə dəymirdi. Qadınların zil qışqırtıları və döyüşçülərin quduzcasına bağırmaları, bu səhnənin bağışladığı dəhşətli təsiri daha da qüvvətləndirirdi. Misilsiz bir cəldliklə sıçraya-sıçraya havanı yaran əsirin qıvraq qaraltısını Dulkan hərdən bir anlığa görə bildirdi; belə anlarda Dulkan əsirin tükənmək bilməyən gücünü hələ itirmədiyinə, bundan hələ bacarıqla istifadə etdiyinə inanmaqdan daha artıq ümid edirdi. Birdən izdiham geriye dönüb, Dulkanın dayandığı yerə yaxınlaşdı. Ağır cüssəli bir adam qadınları və uşaqları itələyib yerə yıxaraq onların içərisinə soxuldu; bu ümumi çaxnaşma içərisində əsir yenə göründü. Lakin onun insanı qüvvələri bu çətin mübarizəyə daha tab gətirə bilmirdi. Elə bil bunu əsirin özü də dərk edirdi. O, adamların bir-birindən bir az aralanmalarından istifadə edərək, döyüşçülərin yanından güllə kimi ötüb keçdi və var gücünü toplayıb özünü meşəyə çətdirməyə cəhd etdi; Dunkana isə elə gəldi ki, bu, əsirin axırcı cəhdi idi. Öz gücünü qoruyan uca boylu, qüvvətli bir quron, demək olar ki, daban-dabana onun ardınca qaçdı; quronun havaya qalxmış əli əsirə zərbə endirməyə hazır idi, lakin Dulkan ona badalaq vurdu, bunun nəticəsində, çox bərk yüyürən quron, qətlinə susadığı əsirdən bir neçə fut aralı kəlləsi üstə yerə gəldi. Aradan cəmi bircə an keçdi, bununla belə əsir bu fürsətdən bacarıqla istifadə edə bildi; o, geri döndü, Dulkanın gözləri önündən yenə ildırım sürətilə keçdi və sonrakı anda totemə söykənib sakitcə dayandı; bu totem, baş daxmanın qabağında yerə basdırılmış balaca və boyanmış bir sütundan ibarət idi.

Dulkan əsirin təhlükədən qurtarmasında iştirak etdiyinə görə fəlakətə düşməkdən qorxaraq, durduğu yerdən uzaqlaşdı. O, dəstə-dəstə daxmaya tərəf üz tutub gedən hinduların dalınca düşdü; bu anda hindular, adam öldürülməsinə tamaşa etmək

üçün dayanıb gözləyən, lakin qətlin baş tutmaması üzündən məyus olan adamlar kimi, qaşqabaqlı və lal-dinməz gədirdilər. Qəlbində baş qaldıran maraqlı hissənin və ya bəlkə də daha nəcib olan başqa bir hissənin təsiri altında Dunkan həmin əsirə yaxınlaşdı. Əsir bir qolu ilə sütunu qucaqlayıb dayanmışdı, bu qədər səy və qüvvə sərf etmək nəticəsində ağır-ağır, çətinliklə nəfəs alırdı, lakin çəkdiyi əziyyətləri heç bir hərəkətilə büruzə vermirdi. Qəbilə məclis qurub əsirənin müqəddəratı məsələsini müzakirə və həll etməli idi, o vaxtadək isə qəbilənin müqəddəs adəti əsiri öz qanadı altında salamat saxlayacaq idi, buna görə də, hələlik əsirə heç bir zaval yox idi. Lakin qəbilə ağsaqqallarının bu müşavirəsinin verəcəyi nəticəni qabaqcadan söyləmək olardı.

Quronların dilində elə bir söyüş yox idi ki, onu istədiklərinə çatmayan hindu qadınları həmin əsirənin üzünə vurmasınlar. Bu qadınlar əsirənin səylərinə istehza edib gülürdülər, deyirdilər ki, onun qıçları qollarından yaxşıdır, gərək onun qanadları olaydı, çünki o, ox və bıçaqdan istifadə etməyin qaydasını bilmir. Əsir bütün bu təhqirlərə bir sözlə belə cavab vermirdi; onun üzünü yalnız öz ləyaqət hissini və ətrafındakılara nifrətini ifadə edirdi. Qadınlar getdikcə daha mənasız söyüş söydülər və söydükcə zil səslə qışqırır və bərk bağırırdılar. Bir qadın qabaqcadan bir çəngə çıxırıb yandırır adamları yara-yara lap qabağa gəlirdi və əsirənin söykəndiyi sütunun qabağında özünə yer düzəltdi. Bu qadının qurumuş iyrenc vücutuna görə, demək olardı ki, o cadugərdir. Həmin qadın öz qəbiləsi içərisində də bir cadugər kimi tanınırdı. O, yüngül paltarını çiyindən dalına ataraq kinayə ilə ariq əlini qabağa uzadıb lenaplar ləhcəsində danışa-danışa əsirə sataşmağa başladı. Qadın əlini əsirənin üzünə uzadıb çırıq çalaraq dedi:

– Mənə bax, ey delavar! Sizin qəbiləniz arvad qəbiləsidir, buna görə də sizin əlinizə tufəng deyil, belə daha çox yaraşır. Sizin qadınlarınız maral analarıdır, sizin aranızda ayı və ya çöl pişiyi, ya da ilan balalasıydı, siz qorxub qaçardınız. Quron qızları sənə üçün tuman tikəcəklər, biz də sənə yer tapacağıq...

Qarının bu hərəkətindən sonra vəhşi gülüşməyə başladı; bu zaman gənc qadınların daha xoş, məlahətli səsləri onların qoca

rəfiqəsinin cırıltılı səsinə qərribə bir şəkildə qarışırdı, lakin əsir bu təhqirlərə əsla əhəmiyyət vermirdi. Elə bil, hər tərəfdən düşmənlərlə əhatə olunduğunu görmürdü. O, səssiz-səmirsiz dayanıb bu səhnəyə acıqlı-acıqlı baxan döyüşçülərin tərəfinə yalnız bircə dəfə vüqarla nəzər saldı.

Əsirin özünü toxtaq saxlaması qarşısındakı qarını qəzəbləndirdi; qarı əllərini belinə vurub yenə qəzəbli sözlər yağdırmağa başladı. Lakin onun özünü yorması əbəs idi. Söyüş söyməkdə qəbilə içərisində tayı-bərabəri olmayan bu qarı indi o qədər acıqlanmışdı ki, ağzından köpük daşlarırdı, bununla belə əsirin hərəkətsiz üzündə bircə əzələ də tərpənmədi. Onun laqeydliyinin qarına göstərdiyi təsir kənarda durub baxanlara da keçməyə başladı. Bir oğlan kaftara kömək etmək istədi. O, əlindəki tomahavkı əsirin üzünün lap yaxınlığında yellətdi və qarının söyüşünə öz lovğa sözlərini əlavə etdi. Əsir (bu Unkas idi) üzünü işığa tutub çox nifrətli baxışla oğlanı təpədən dırnağa qədər süzdü. Bir an sonra o özünü ələ alıb yenə sakitcə sütuna söykəndi. O, duruşunu dəyişdirdikdə, Dulkanın gözləri Unkasın mərd, nüfuzəddici baxışı ilə rastlaşdı.

Heyvord öz dostunun təhlükəli vəziyyətə düşməsinə görə heyrət içində keyimiş və çox qəmgin olmuşdu. O, Unkasın baxışının təsirindən bir az geri çəkildi, çünki qorxurdu ki, özündən asılı olmayan yersiz bir hərəkəti ilə əsir dostunun məhvini yaxınlaşdırın. Bununla belə, Heyvordun belə bir qorxuya düşməsi üçün heç bir əsas yox idi. Bu zaman döyüşçülərdən biri buraya toplaşmış qəzəbli adamları yara-yara özünə yol açdı. Acıqlı bir hərəkətlə qadınları və uşaqları kənara itələyib Unkasın qolundan yapışdı və onu qəbilənin məsləhətə toplaşdığı daxmanın qarısına tərəf apardı. Qəbilənin bütün başçıları və adlı-canlı döyüşçülərin çox hissəsi oraya yönəldi; Heyvord bunu görə çox narahat oldu və hinduların diqqətini özünə cəlb etmədən onlara qoşulub daxmaya girməyə yol tapdı.

Daxmadakı hinduların qəbilədə malik olduqları nüfuzlarına görə yərbəyer olmaları bir neçə dəqiqə çəkdi; bir sözlə onlar

Heyvordun dindirildiyi zaman yerləşdikləri qayda ilə düzüldülər. Ahıl döyüşçülər və qəbilənin əsas başçıları bu geniş daxmanın gur məşəllə işıqlandırılan orta hissəsində, onlardan gənc olan döyüşçülər isə arxada yerləşdilər. Beləliklə, boyanmış qarabuğdayı sifətlərin yan-yana düzülməsindən qaramtil bir dairə əmələ gəldi. Uca boylu Unkas daxmanın ortasında, ulduzların sayrışmasını görməyə imkan verən bacanın lap altında, fikrə dalıb sakitcə dayanmışdı.

Onun özünü təmkinlə saxlaması və qəddini vüqarla tutması düşmənlərin diqqətini cəlb edirdi. Hindular gözlərini tez-tez Unkasın üzünə zilləyirdilər; bu vaxt hinduların baxışı fikirlərindən dönmək niyyətində olmadıqlarını və eyni zamanda əsirin cəsarətinə heyran qaldıqlarını aşkar bildirirdi.

Unkasın misilsiz bir hünərlə sıçraya-sıçraya qaçmağa başlamasından əvvəl, onun yanında Dulkanın gördüyü o biri əsir isə özünü başqa cür aparırdı. Unkasın qəflətən qaçması nəticəsində başlanan hay-küy və çaxnaşma içərisində bu adam heykəl kimi dayanıb yerindən tərpənmirdi. Heç kəs ona əl uzatmır və heç kəs onun hərəkətlərini izləmirdi; bununla belə həmin adam da daxmaya girdi, sanki bütün ixtiyarını təleyinə tapşıracağı üçün indi görünür ona itaət etməyə məcbur idi və mübarizə aparmaq fikrindən tamamilə əl çəkmişdi. Heyvord qorxa-qorxa fikirləşirdi ki, bu əsir də bəlkə dostlarından biri olar; o, fürsət elə keçirən kimi əsirin üzünə baxdı. Lakin onun üzü Heyvorda tanış gəlmədi; bundan əlavə, qərribə burası idi ki, həmin adam bütün öz tanınma əlamətlərilə qurolardan əsla seçilmirdi. Lakin, öz qəbilə adamlarına qaynayıb qarışmaq əvəzinə bir kənarda əyləşib qəddini bükdü və incidilmiş adamlar kimi büzüşdü, elə bil mümkün qədər daha az yer tutmağa çalışırdı. Bütün hindular yerbəyer olduqda və daxmaya səssizlik çökdükdə, oxucuya tanış olan ağsaçlı başçı lenni-lenapların ləhcəsində ucadan danışmağa başlayıb Unkasa müraciət etdi:

– Ey delavar, qadınlar qəbiləsindən olsan da, özünü əsl kişi kimi apardın. Mən səni yedirdərdim, amma quronun naharına

yoldaş olan adam gərək onunla dostlaşsın. Gün çıxanadək sənə dəyib-toxunan olmaz, elə ki, gün çıxdı, biz öz fikrimizi sənə bildirərik.

– Yeddi gecə və yeddi yay günü ərzində heç bir şey yeyib-içmədən quronları təqib etmişəm, – deyə Unkas saymazyana cavab verdi. – Lenapların övladları yeməyin fikrini çəkmədən ədalət yolu ilə getməyi bacarırlar.

Hindu başçısı əsirin özünü tərifləməsinə əhəmiyyət vermə-yərək sözüne davam etdi:

– Mənim döyüşçülərimdən ikisi sənin yoldaşını təqib edir. Onlar qayıtdıqda ağsaqqallarımız sənə deyərlər: sağmı qalmalı-san, yoxsa ölməlisən.

– Məgər quronun qulağı kardır, – deyə Unkas nifrətlə cavab verdi. – Delavar sizə əsir düşən vaxtdan bəri, tanıdığı tüfəngin səsini iki dəfə eşitmişdir. Sizin döyüşçülər heç zaman geri qayıt-mayacaqlar.

Bu cürətli sözlərdən sonra, qısa, lakin sıxıntılı bir sükut çök-dü. Dunkan başa düşdü ki, mogikan kəşfiyyatçının xatalı tüfən-ginə işarə vurur. Buna görə də bu işarənin qaliblərə necə təsir bağışladığını öyrənmək üçün Dunkan özünü irəli verib boylandı; lakin hindu başçısı sadəcə etirazla kifayətləndi:

– Hərgah lenaplar belə məharətlidirlərsə, bəs niyə onların ən igid döyüşçülərindən biri indi bizim hüzurumuzdadır?

– O, qaçan qorxağın dalınca gedirdi, amma tələyə düşdü. Fəndgir qunduzun özü də tələ ilə ələ keçə bilər.

Unkas təqib etdiyi qorxaqdan danışarkən, kənardə oturmuş quronu barmağı ilə göstərdi. Ümumi səssizlik içində hamı dönüb o adama baxdı; buradakı adamların içərisindən hədələyici yavaş uğultu yüksəldi.

Qadınlar və uşaqlar bu hədələyici səsi eşitcək daxmaya doluş-dular; daxma o qədər darısqallaşdı ki, iynə atılsaydı adam əlin-dən yerə düşməzdi.

Bu vaxt daxmanın ortasında oturmuş ahıl döyüşçülər öz fikir-lərini bir neçə sözlə bir-birinə bildirirdilər. Sonra yenə uzun sü-

rən, ağır sükut başlandı. Hamı mühüm, ciddi qərarın elan edil-məsini dinməz-söyləməz gözləyirdi. Dal tərəfdə dayananlar baş verənləri daha yaxşı görmək üçün ayaqlarının ucunda qalxıb boylanmağa başladılar; hətta müttəhim quron daha qüvvətli bir hissini təsirindən utanmağı unutdu və pərt olmuş qəbilə başçıları-nın məclisinə nigarançılıqla, qorxa-qorxa baxarkən başını qal-dırdıqda mənfur üzünü daxmadakılara göstərdi.

Nəhayət, başçı sükutu pozdu. O, oturduğu yerdən qalxıb Unka-sın yanından keçərək cani quronun qarşısında təşəxxüslə da-yandı. Bu vaxt arıq qarı əlində məşəl yavaş-yavaş və bir cür yanakı, dingildəyə-dingildəyə məclisin ortasına keçdi; o, don-quldana-donquldana nə isə deyirdi, bəlkə də qarğış edir və ya ovsun oxuyurdu. Bu qarının ortalığa çıxması, onun tərəfindən, mühakiməyə tamamilə yersiz bir müdaxilə idi, lakin heç kəs ona fikir vermədi.

Qarı Unkasa yaxınlaşaraq əlində alovlanan kösövü elə tutdu ki, onun qırmızımtıl işığı Unkasın üzünə düşsün və kiçik bir hə-yəcanını belə görməyə imkan versin.

Mogikan yenə də mətin dayanmışdı və özünü qürurla saxla-yırdı; o, gözlərini havaya zilləmişdi, sanki onun gözləri bütün maneələri yarıb keçərək gələcəkdən xəbər verməli idi. Qadın Unkası gözdən keçirib öz arzusuna çatdıqdan sonra ondan kənara çəkildi və əlindəki kösövün alovu ilə qorxaq quronun üzünə işıq saldı.

Quronun üzünə döyüşçü naxışları çəkilmişdi. Paltarı, qəşəng və yaraşılıq bədəninin yalnız bir hissəsini örtürdü. O, məşəl işı-ğında təpədən dırnağa qədər bütünlüklə aydın görünürdü. Dun-kan bu quronun tir-tir əsdiyini gördükdə üzünü nifrətlə ondan döndərdi. Qarı quronun təəssüf ediləcək bədnam bir vəziyyətdə olduğunu görərkən zil səs çıxartdı; bu vaxt başçı əlini qabağa uzadıb qarını yavaşca kənara itələdi; sonra gənc caninin adını çəkib ona öz ana dilində müraciət etdi:

– Ey, Kövrək Qarğı! Doğrudur, Böyük Ruh səni üzədən göy-çək yaratmışdır, amma yaxşı olardı ki, sən heç dünyaya gəlmə-

yəyidin. Kənddə sənin səsin çox bərk çıxır, döyüş meydanında isə eşidilmir. Mənim gənc döyüşçülərimin heç biri hərbi məşq sütünuna tomahavkı sənin kimi dərin yeridə bilmir. Lakin düşmən sənin kürəyinin necə olduğunu bilir, gözlərinin nə rəngdə olduğunu isə heç zaman görməmişdir. Səni üç dəfə döyüşə çağırmışlar, sən isə üç dəfənin üçündə də cavab verməyi unutmusan. Sənin qəbilənin adamları sənin adını heç zaman çəkməyəcəklər, çünki bu ad unudulmuşdur.

Başçı hər bir cümləni dedikdən sonra dayanırdı ki, sözün təsiri qüvvətlənsin; o danışarkən canı onun rütbəsinə və yaşına hörmət əlaməti olaraq başını yuxarı tutdu.

Müttəhimin üzü daim gah xəcalət çəkdiyini, gah da qorxu və vüqar hissini ifadə edirdi. Fikri dağınıq görünən bu gənc çəkdiyi iztirabın təsirindən qıyılan gözlərini, onun müqəddəratını həll etməli olan vəhşilərin birinin üzündən çəkib o birinin üzünə zilləyirdi. Son dəqiqələrdə vüqar hissi üstün gəldi. O, ayağa qalxıb sinəsini açdı və aman verməyən hakimin sıyırıb onun üstünə çəkdiyi parıldayan iti xəncərə cürətlə baxdı. Xəncər müttəhimin ürəyinə sancıldıqda, o, özünün güman etdiyindən ölümün daha az dəhşətli olduğuna sevinirmiş kimi, hətta gülümsədi, yerində qürurla və sərt dayanan Unkasın ayağı altına üzü üstə şappıltı ilə yıxıldı.

Qarı qıy vurdu və məşəlini yerə atıb söndürərək daxmanı qaranlığa qər qəttdi. Bayaقدan durub tamaşa edənlər dəstə-dəstə divanxanadan bayıra çıxdılar; Dunkana elə gəldi ki, özündən və quronun hələ də uçunan meyitindən başqa daxmada heç kəs qalmamışdır.

XXIV fəsil

Lakin az sonra Dunkan yanıldığını yəqin etdi. Kim isə öz ağır əlini onun çiyinə qoydu; Dunkan dərhal Unkasın yavaş səsinə eşitdi; Unkas onun qulağına pıçıldayıb dedi:

– Quronlar köpəkdirlər. Döyüşçü qan görəndə qorxmaz. Ağsaç və saqamor sağ-salamatdırlar, Şahingözün karabini isə kef çəkir. Get, Unkas və Səxavətli Əl bir-birini tanımır. Bəsdir.

Heyvord daha çox şey eşitmək istərdi, lakin dostunun əli onu yüngülcə itələdikdə, o, qapıya yönəlməyə məcbur oldu və Unkasla danışdığını eşidən olsa bu danışığın təhlükəyə səbəb ola biləcəyini yadına saldı. Dulkan zərurət tələbinə tabe olub yavaş addımlarla, həvəssiz-həvəssiz daxmadan çıxdı və bayırda veyllənən camaata qarışdı. Cığırda sönməkdə olan tonqallar daxmanın qabağında səssiz-səmirsiz gəzişən hinduların üstünə donuq və zəif işıq salırdı; təsadüfən qalxan qüvvətli alov daxmanı işıqlandırdı və meyitin yanında dayanmış Unkas bir anlığa göründü.

Az sonra bir dəstə döyüşçü yenidən daxmaya girdi; onlar quronun meyitini daxmadan çıxarıb qonşuluqdakı meşəyə apardılar. Dulkan öz həyatını təhlükə qarşısında qoyub dalınca gəldiyi qızın heç olmasa bir izini tapmağa çalışaraq, daxmaların arasında gəzişməyə başladı. Heç kəs ona fikir vermirdi; hərəgah Dulkan istəsəydi, asanlıqla qaçıb öz yoldaşlarına qoşula bilərdi. Lakin həm Alisanın qayğısını çəkməsi, həm də Unkasın müqəddəratı ilə əlaqədar olaraq onu düşündürən və Alisanın qayğısından, əlbəttə nisbətən zəif təsir göstərən yeni bir qayğı onu hinduların düşərgəsində qalmağa məcbur edirdi. Buna görə də Dulkan bir daxmanın yanından keçib o birinə yanaşır və yalnız axtarışının heç bir nəticə vermədiyini qəti yəqin etmək üçün daxmaların içinə göz yetirirdi. Bu qayda ilə Dulkan quronların kəndini bütünlüklə dolaşdı. O, fayda verməyən bu axtarışdan əl çəkərək, Davidi axtarıb tapmağı qət etdi və gəldiyi yol ilə ağsaqqallar şurasının daxmasına tərəf geri qayıtdı.

Gənc zabıt həm divanxana, həm də qətl otağı olan binaya çatdıqda gördü ki, hinduların qəzəbi soyumuşdur. Döyüşçülər yenə daxmaya toplaşmışdılar, lakin indi Qorikan çayının yuxarılarına keçirilən sonuncu hərbi səfərdən söhbət açıb sakitcə çubuq çəkirdilər. Onlar Dulkanın qayıtdığını gördükdə onun peşəsini və şübhəli bir şəraitdə buraya gəlib çıxmasını yadlarına saldılar. İndiyədək şərait Heyvordun planlarının baş tutması üçün münaşib idi, buna görə də fəaliyyətə başlamaq vaxtının çatmış olduğunu yəqin etmək üçün öz duyğularından savayı Dunkana hələ heç bir məsləhətçi lazım deyildi.

Dunkan inamsızlığını əsla büruzə vermədən daxmaya girdi və o da ev sahibləri kimi təşəxxüslə bir kənardə oturdu. Dunkan, otağa cəld bir baxışla göz gəzdirən kimi, başa düşdü ki, Unkas hələ də bayaqdan qoyub getdiyi yerdə qalır; lakin David haraya isə yox olmuşdu. Unkasın yanında qoyulmuş gənc quronun sayıq baxışından savayı heç bir şey əsiri darıxdırmırdı; halbuki silahlı döyüşçü qapının ağzını kəsdirmişdi. Bütün başqa cəhətlərdən əsir tamamilə sərbəst idi; lakin o, danışıqda əsla iştirak etmirdi, canı və iradəsi olan adama deyil, daşdan yonulmuş gözəl bir heykələ daha çox oxşayırdı.

Hinduların aman vermədən öz düşmənlərinin nəfəsini kəsdiqlərini hələ bu yaxınlarda görmüş olan Heyvord başa düşürdü ki, hər hansı bir ehtiyatsız hərəkətilə hinduları şübhəyə salmamalıdır. Buna görə də Heyvord danışmaqdan dinməməyi və fikirləşməyi lazım bildi; qəsdən kölgədə seçdiyi yerdə oturduqdan sonra, fransızca danışan ahıl başçılarından biri Dunkana müraciət etdi:

– Mənim kanadalı başçım öz övladlarını yaddan çıxarmır. Mən ona minnətdaram. Cinlər bir gəncin arvadının aqlını başından almışlar. Məharətli yadelli onun aqlını başına gətirə bilərmi?

Heyvord hindular arasında müalicə işində yayılan fırıldaqçılığa bələd idi. O, dərhal başa düşdü ki, öz məqsədinə çatmaq üçün hindunun bu təklifindən istifadə edə bilər. İndi onu daha çox sevindirən bilən başqa bir təklif ola bilməzdi. Lakin, Heyvord yalandan öz üzərinə götürdüyü həkim adının ləyaqətini gözləmək lazım olduğunu başa düşdüyü üçün, sevincini büruzə vermədi və dərin mənalı ibarələrə əl atıb əda ilə cavab verdi:

– Bəzi cinlər və şeytanlar elmin qarşısında aciz olurlar.

Hindu yenə dedi:

– Qardaşım, görürəm müalicə eləməkdə çox ustadır, işə başlasın, bəlkə naxoşu sağalda bildi.

Dunkan buna başı ilə işarə edib razılıq verdi. Hindu bu işarəyə qane oldu, adət xatirinə çubuq çəkib yola düşmək vaxtını gözlədi. Səbirsiz Heyvord hinduların bu cür adət mərasimlərini

öz ürəyində söydü, çünki belə adətə indi mütləq riayət edilməsi onu yubadırdı. Bununla belə, Heyvord da, qarşısında oturmuş başçı kimi, özünü laqeydliyə vurub gözləməyə məcbur oldu. Dəqiqələr bir-birinin ardınca keçirdi və bunların hər biri Dunkana bir saat qədər gəlirdi. Nəhayət, quron çubuğunu çəkib qurtardı və xəstənin yanına getmək üçün plaşını çiyinə atdı. Bu zaman iri gövdəli bir döyüşçü qapıdan içəri girdi, ehtiyatla özlərini cəmləşdirən döyüşçülərin arasından səssizcə keçdi və Dunkanın oturduğu alçaq çırpı kürsüsünün o başında oturdu. Dunkan öz qonşusuna səbirsizliklə nəzər saldı və bütün varlığını getdikcə güclənən bir dəhşətin bürüdüyünü hiss etdi, çünki onun yanında oturan Maqua idi.

Bu hiyləgər və qəddar başçının gözlənilməyən bir vaxtda qayıtması, quronun xəstə yanına getməsinə mane oldu. Sönmüş bir neçə çubuq, yenidən yandırıldı; Maqua heç bir söz demədən tomahavkını kəməmindən çıxartdı və onun küpündəki oyuğu tənəkə ilə doldurub tomahavkın içi boş sapının ucunu ağzına qoydu və tənəkəki tüstüsünü elə bir laqeydliklə sümürməyə başladı ki, son iki gününü keçirdiyi yorucu ov, sanki onun üçün uşaq əyləncəsi idi. Beləliklə, təqribən on dəqiqə keçdi, lakin bu qısa fasilə Dunkan üçün bir ildən çox oldu. Döyüşçüləri hər tərəfdən ağ tüstü bürümüşdü; nəhayət onların biri dillənməyə cəsarət etdi:

– Xoş gəlmisən! Dostum ovdan əli dolumu qayıdıbdır?

– Oğlanlar şələlərinin ağırlığından güclə yeriyirlər, – deyərək Maqua cavab verdi. – Qoy Kövrək Qarğı ovçu cıdırı ilə onların qabağına getsin.

Dərin və mövhumı bir sükut başlandı. Hamı çubuğunu ağzından çıxartdı, elə bil bu anda onlar murdar bir şey sümürmüşlər. Tüstü onların başı üstündə nazik buruqlar şəklində dolanaraq halqalanır və damın bacasından bayıra çıxırdı; bunun nəticəsində daxmanın havası təmizlənir və hinduların qara üzləri aydın görünürdü. Onların çoxu gözlərini yerə dikmişdi; daha gənc olan döyüşçülərin bəziləri ən çox hörmət edilən iki başçının arasında oturmuş ağ saçlı hinduya tərəf çəpəki baxırdılar. Bu hindunun nə

boy-buxununda, nə də geyimində onun belə bir hörmət sahibi olduğunu sübut edə bilən bir şey nəzərə çarpmırdı. Onun boy-buxunu, yerlilərin nöqteyi-nəzərindən, o qədər də diqqətə layiq deyildi; geyimi də qəbilənin adi üzvlərinin geyimindən heç seçilmirdi. Burada olan hinduların əksəriyyəti kimi, o da başını aşağı salıb bayaqdan yerə baxırdı; ətrafındakıları gözaltı süzmək üçün başını qaldırmağa cürət etdikdə, gördü ki, hamının gözü ondadır. O, ümumi səssizlik şəraitində ayağa qalxıb dedi:

– Yalan deyirdilər. Mənim oğlum yox idi. Adı burada çəkilən oğlan unudulmuşdur, çünki onun qanı quron qanı deyil, ağ qandır. Şərçi və hiyləgər çippevey mənim arvadımı aldadıb yoldan çıxartmışdı. Böyük Ruh dedi ki, Uiss-en-tuş nəslə kəsilməlidir. Uiss-en-tuş xoşbəxtkdir ki, belə bir adamın öldürülməsilə nəslinin üstündən ləkə götürüləcəkdir. Mən qurtardım.

Bu danışan adam öldürülən qorxaq, gənc hindunun atası idi. O, dözümlülüyünün və mətinliyinin dinləyicilər tərəfindən bəyənildiyini onların baxışlarından yəqin etmək üçün ətrafa göz gəzdirdi. Lakin, hinduların sərt adətləri bu zəif qoca üçün çox ağır olan tələblər qoyurdu. Onun baxışı ibarəli və lovğa danışığına uyğun gəlmirdi; qırışmış üzünün hər bir əzələsi, çəkdiyi əzabın təsirindən titrəyirdi. Canı bahasına tamam olan öz qələbəsinə həzz almış kimi, daha bir dəqiqə yerində dayandı; buradakı adamların baxışı elə bil onu heydən salırdı; nəhayət o, üzünü onlardan döndərərək plaş ilə örtərək səssizcə daxmadan çıxdı.

Yaxşılıq etmək xasiyyətinin və qüsurlu xasiyyətin irsən sonrakı nəsillərə keçdiyinə inanən hindular bu adamın daxmadan çıxıb getməsinə imkan verdilər və ona heç bir söz demədilər. Sonra başçılardan biri daxmadakıların diqqətini bu kədərli macəradan yayındıraraq, şux səslə danışmağa başladı, Maqua yenicə gəldiyi üçün hörmət əlaməti olaraq başçı ona müraciət etdi:

– Ayılar bal ilə dolu küplərin dövrəsində vurnuxduqları kimi, delavarlar da mənim kəndimin dövrəsində girlənirlər. Amma elə bir hadisə olubdurmu ki, quronu yatdığı yerdə yaxalaya bilsinlər?

Maqua qaş-qabağını töküb alnını qırışdıraraq soruşdu:

– Göllərdən gələn delavarlarmı?

– Yox. Öz doğma çaylarında yaşayanlar. Onların biri öz qəbiləsinin hüdudlarından kənara çıxmışdır.

– Mənim cavanlarım onun skalpını soymuşlarmı?

– Onun qıçları çox davamlı imiş, amma burası da var ki, onun əlləri tomahavkı deyil, beli daha yaxşı işlədə bilir, – deyə başqa bir quron cavab verdi və hərəkətsiz dayanan Unkası göstərdi.

Maqua bu sözlərlə maraqlanmaq və tez əsirin üzünə baxıb həzz almaq əvəzinə, fikrə gedərək çubuq çəkirdi. Öldürülmüş qorxaq gəncin atasının dediyi faktlara Maqua özlüyündə təəccüb edirdi; bununla belə suallar verməkdən özünü çəkirdi və sorğu-sualı başqa bir münasib vaxta saxlamağı lazım bildi. Yalnız, böyük bir fasilə keçdikdən sonra Maqua çubuğunun külünü çırpdı, tomahavkını kəmərinə sancıb yerindən qalxdı və ondan bir az arxada dayanan əsirin tərəfinə ilk dəfə nəzər saldı. Zahirən fikri dağınıq görünən sayıq Unkasın nəzərindən bu hərəkət yayınmadı; o qəflətən üzünü işığa tərəf döndərdi; onun baxışı ilə Maquanın baxışı rastlaşdı. Təqribən bir dəqiqə ərzində bu döyüşçülərin hər ikisi bir-birinin gözünün içinə cürətlə, çox hünərlə baxdı; onların heç biri öz rəqibinin qəzəbli baxışının təsirindən gözünü qırpmadı və zərrə qədər özünü itirmədi. Unkas görkəmcə indi daha əzəmətli görünürdü; qovulmaqdan yorulan və var gücünü toplayıb özünü qorumağa çalışan vəhşi heyvan kimi, onun burun deşikləri genəlib körüklənirdi; lakin özü o qədər xatircəm və mərd dayanmışdı ki, kənardan ona baxanların xəyalı onu, öz qəbiləsinin müharibə allahının gözəl heykəli hesab edə bilirdi. Maquanın üzünün hiddətli ifadəsi silinib onun yerini kinli bir ifadə tutdu. Maqua Unkasın düşmən canına qorxu salan zəhmli ləqəbini ucadan dedi:

– Cəldqaçan Maral!

Yaxşıca tanıdıqları bu adı eşidərkən döyüşçülərin hamısı sıçrayıb ayağa qalxdı; hindular heyrət içində donub öz mətinliklərini bir anlığa itirdilər. Mənfur və eyni zamanda hörmətli ad, döyüşçülər tərəfindən bir ağızdan təkrar edildi və hətta daxmadan bayırda da eşidildi. Bayırda daxmanın qapısını kəsdirmiş

qadınlar və uşaqlar səs-səsə verib bu adı təkrar etdilər, bunun ardınca uzanan inilti fəryad eşidildi.

Ulaşmaya oxşayan bu inilti hələ tamamilə kəsilməmiş, içəri-dəki kişilərin həyəcanı büsbütün soyudu. Hamı, belə bir təlaşdan utanırmış kimi, yenidən öz yerində oturdu, lakin öz mənalı və təsirli nəzərlərini əsirdən hələ xeyli bir müddət çəkə bilmədi; hamı quronlarla döyüzlərdə öz şücaətini dəfələrlə nümayiş etdirmiş olan bu döyüşçünü çox maraqla süzürdü.

Unkas öz qələbəsindən həzz alırdı, lakin öz sevincini sakitcə bir təbəssümdən başqa, heç bir şeylə bildirmirdi.

Maqua onun gülümsədiyini görərkən, əlini qaldırıb əsirin qarşısında silkələdi; o, bilərziyindən asılmış gümüş bəzək şeylərini qolunun hərəkətilə cingildədə-cingildədə, kinli səslə ucadan ingiliscə dedi:

– Ey, mogikan, sən öləcəksən!

– Şəfali sular ölü quronları, heç zaman diriltməz, – deyərək Unkas ahəngdar delavar ləhcəsində cavab verdi, – iti axan çay bu quronların sümüklərini yuyub aparır; quronların kişiləri arvad, arvadları isə bayquşdurlar. Get öz köpək quronlarını çağır, qoy onlar gəlib döyüşçüyə baxsınlar. Mənim burnum təhqir edilmişdir, çünki burada qorxaq qanın iyini alır.

Unkasın sonuncu eyhamı hindulara bərk toxundu; onlar bununla özlərini ağır surətdə təhqir olunmuş hesab etdilər. Əsirin danışdığı qədim dili burada başa düşənlər çox idi. Bircə Maqua fürsət olduğunu başa düşüb ondan dərhal istifadə etdi. Yüngül dəri paltarını çiyindən atdı, əlini qabağa uzatdı və yoldançıxaran hiyləgərliyini işə salıb, təhlükəli danışıq qabiliyyətini nümayiş etdirdi və sözləri bir-birinin dalınca yağıdırmağa başladı. Maquanın təsadüfi səhvləri və qəbilə sıralarından qaçması qəbilə üzərində onun təsirini nə qədər zəiflətməmiş olsaydı da, onun mərdliyi böyük və natiqlik istedadı çox qüvvətli idi. Onu həmişə həvəslə dinləyənlər olurdu və dinləyicilərə öz fikrini təsdiq etdirməyə, onları öz ardınca aparmağa, demək olar ki, həmişə müvəffəq olurdu. İndi onun istedadını intiqam arzusu coşdururdu.

Maqua əvvəlcə Qlenn yaxınlığındakı adaya basqınla əlaqədar olan hadisələrdən, öz yoldaşlarının ölümündən və qəbilənin ən təhlükəli düşmənlərinin qaçmasından danışdı. Sonra, ələ keçən əsirləri apardığı dağın təbiətini və mənzərəsini təsvir etdi. Maqua qızlar barəsində öz vəhşi niyyətlərinin və baş tutmayan kələyin üstündən keçdi, lakin Uzun Karabinin dəstəsinin qəflə-tən hücumu keçməsindən və bu hücumun fəlakətli nəticəsindən danışdı. Buraya çatdıqda nəfəsini dərib ətrafına göz gəzdirdi. Həmişəki kimi, indi də hamının gözü Maquada idi. Bu qarabuğdayı insan fiqurları yerlərindən belə qımıldanmır və bütün diqqətlərini son dərəcə gərginləşdirirdilər, bu səbəbdən də heykələ oxşayırdılar.

Sonra Maqua cingiltili, qüvvətli səsini yavaşıtıdı və ölənlərin xidmətlərindən danışmağa başladı. O, hər bir hinduda rəğbət oyada bilən sifətlərin heç birini yaddan çıxarmadı. Onun dediyindən məlum olurdu ki, öldürülmüş quronlardan biri heç zaman ovdan əliboş qayıtmırdı, başqası düşməni qovarkən yorulmaq bilmirdi, filan döyüşçü igid, o biri isə səxavətli idi. Bir sözlə, Maqua ölənlərin məziyyətini elə bir mahirliklə şişirtirdi ki, qəbilə üzvlərinin hər birində onlara rəğbət oyada bildi. Sonra nitqini bu sözlərlə qurtardı:

– Mənim gənclərimin sümükləri quronların qəbiristanındadır mı? Siz bilirsiniz ki, yox. Onların ruhları batan günəşə tərəf yollandı və indi əbədi gözəl ovlağa gedən yoldakı böyük çaylardan keçir. Lakin onlar yemək ehtiyatı götürmədən, tufəngsiz, xəncərsiz, mokasinsiz, çıpaq və dilənçi kökündə yola düşdülər. Buna razı olmaq mümkündür mü? Onların ruhları ədalət yurduna ac irokezlər və qorxaq delavarlar kimi daxil olmalıdırlar, yoxsa onlar öz dostlarını silahlı və çiyini paltarlı qarşılayacaqlar? Babalarımız, veyandotlar qəbiləsinin bu günə qaldığını görəndə nə deyirlər? Onlar uşaqlarımızı acıqlı-acıqlı süzüb deyirlər: “Rədd olun! Quron adı ilə buraya çippeveylər gəlmişlər”. Qardaşlar, biz ölənləri yaddan çıxarmamalıyıq! Gəlin bu mogikanı bəxşişlərimizin ağırlığından qıçları əsənədək yükləyək və onu gənclə-

rimizin dalınca göndərək. Onlar bizdən imdad gözləyirlər, onlar deyirlər: “Bizi unutmayın”. Şələsinin ağırlığına tab gətirməyən bu mogikanın onların izilə gedən ruhunu gördükdə, nə fikirdə olduğumuzu başa düşərlər. Onda onlar öz yollarına şadlıqla davam edərlər, övladlarımız isə deyərlər: “Atalarımız öz dostları ilə belə rəftar etmişlər, biz də onlarla belə rəftar etməliyik”. Bir ingizdən nə çıxar? Biz çoxlu ingiz öldürmüşük, amma torpaq onların qanından hələ də doymamışdır. Quronun adının ləkəsini yalnız hindu qanı təmizləyə bilər. Bax, bu delavar ölməlidir!

Maqua öz nitqi ilə dinləyicilərin ürəyini elə məharətlə ələ ala bildi ki, hinduların hər cür insanpərvərlik hissləri yox oldu və onun yerini intiqam arzusu tutdu. Üzdən vəhşi və qəzəbli görünən bir döyüşçü natiqin sözlərinə xüsusilə çox fikir verirdi. Onu həyəcana gətirən bütün hissləri üzündə əks etmişdi; nəhayət bunların yerini dəhşətli bir qəzəb ifadəsi tutdu. Maqua nitqini qurtardıqda, həmin döyüşçü yerindən qalxıb qışqırdı və cilalanmış dəstəsindən yapışib cəld öz başı üstündə fırlatdığı balaca baltası dərhal məşəl işığında parıldadı. Onun hərəkəti və bağırması elə bir gözlənilməz anda baş verdi ki, onun öz niyyətini yerinə yetirməsinə sözlə mane olmaq mümkün olmadı. Onun əlindən sanki parıldayan işıq şüası qəflətən çıxdı və dərhal qüvvətli qara bir xətt onun yolunu kəsdi. Birincisi, yəni həmin işıq zolağı tomahavk, ikincisi, yəni bu işığın yolunu kəsən qara xətt isə baltanın hədəfə dəyməsinə mane olmaq üçün Maquanın uzatdığı əl idi. Başçının cəldliyi və çevikliyi, demək olar ki, vaxtında kara gəldi. Bu iti silah Unkasın baş geyiminin döyüşçüyə məxsus lələyini kəsib, daxmanın nazik divarından keçdi, elə bil bu baltanı son dərəcə güclü bir maşın atmışdı.

Dunkan hindunun təhlükəli hərəkətini gördükdə, öz dostu barəsində ən nəcib niyyətlə ayağa qalxdı. O, baltanın hədəfə dəymədiyini bircə baxışla yəqin etdi; və bütün varlığını bürüyən dəhşət hissi yox oldu; indi Dunkan Unkasa heyran qalmışdı, çünki Unkas hələ də dayandığı yerdən tərpenməyərək öz düşməninin lap gözünün içinə, soyuqqanlıqla, sakitcə və əzmlə baxırdı. Sonra Unkas düşmənin zərbəsinin boşa çıxmasına, özünün isə

salamat qalmasına, sanki təəssüf edirmiş kimi, gülümsədi və öz dilində nifrətlə bir neçə söz dedi.

Maqua əsirin sağ-salamat qaldığını yəqin etdikdə dedi:

– Yox, günəş bu delavarın bədnamçılığına işıq salmalı, qadınlar onun meyitinin neçə titrəyəcəyini görməlidirlər, yoxsa bizim intiqamımız adicə bir uşaq əyləncəsi olardı. Onu əbədi səssizlik olan yerə aparın, görək bu delavar səhər öldürüləcəyini bildiyi halda, gecəni sakit yata biləcəkdirmi?

Əsirə keşik çəkməli olan gənclər dərhal Unkasın qollarını ağac lifindən düzəldilmiş kəndirlə bağladılar və onu qorxunc bir səssizlik içində daxmadan apardılar. Unkas yalnız qapıya çatdıqda, onun möhkəm yerləşində tərəddüd hiss edildi; o, öz düşmənlərini cəld və vüqarlı bir baxışla süzərkən, Dunkan onun üzünün ifadəsini görüb sevindi və başa düşdü ki, Unkas xilas olmağa ümidini hələ kəsməmişdir.

Maqua öz müvəffəqiyyətindən həddindən artıq razı qalmışdı və özünün gizli planları ilə məşğul idi. Buna görə də sorğu-sualı davam etdirmədi; az sonra o da durub daxmadan getdi və beləliklə də Dunkan üçün fəlakətli nəticə verə bilən bu söhbəti yarımçıq qoydu. Dunkanın qəzəbi, fitri mətinliyi və Unkasın aqibəti üçün çəkdiyi nigarançılıq getdikcə artırdı; bununla belə Heyvord bu təhlükəli və hiyləgər düşmənin, yəni Maquanın, çıxıb getdiyini gördükdə təsəlli tapdı.

Maquanın nitqinin doğurduğu həyəcan tədriclə keçdi. Döyüşçülər öz yerlərində oturdular və daxma yenə tüstü ilə doldu. Təqribən yarım saat keçdi. Heç kəs ağzını açıb danışmadı, demək olar ki, heç kəs başını da tərpətmədi. Hamı çox ciddi bir sükut içində fikirləşirdi; bu qədər qızğın olan və eyni zamanda özlərini çox bacarıqla saxlaya bilən bu adamların arasında hər hansı bir təsirli hadisədən sonra, adətən həmişə belə bir dərin sükut başlanır.

Xəstə qadına yardım göstərməsini bayaq Dunkandan xahiş edən başçı çubuğunu çəkib qurtardı və daxmadan çıxmaq üçün ayağa qalxdı, onun getməsinə bu dəfə daha heç bir şey mane

olmadı; həmin hindu səssizcə işarə ilə yalançı həkimi də öz dalınca getməyə çağırırdı.

Heyvordun axtarışının nəticə vermədiyi daxmaların arasından keçmək əvəzinə, həmin hindu yana döndü və birbaşa qəsəbənin yaxınlığında yüksələn dağın ətəyinə doğru getdi; dağa əyri-üyrü dar cığırla qalxmaq lazım idi. Oğlan uşaqları meşənin açıq yerindəki çəmənlikdə yenə oynayırdılar. Tonqalların alovu başçının və Dunkanın yolunu işıqlandırır və bu yerin sərt mənzərəsini daha da cansıxıcı bir şəkllə salırdı. Onlar kol basmış bir dərəyə endilər. Elə bu vaxt qızışan tonqalın alovu bütün ətrafa işıq saldı, qəflətən qərribə bir məxluq onların yolunu kəsdi.

Hindu ayaq saxladı.

Şara oxşayan iri, girdə bir şey tərپənməyə başladı; Dunkan bunun nə olduğunu əsla başa düşə bilmədi. Tonqalın alovu yenə gücləndi və onun işığı bu qərribə məxluqun üstünə düşdü. İndi hətta Dunkan onun narahat və yöndəmsiz bədən hərəkətindən başa düşdü ki, bu girdə şey ayıdır. Ayı bərkdən və qəzəblə bağırdı, lakin daha heç bir başqa düşmənçilik niyyəti göstərmədi. Görünür, quron təsadüfən rast gəldiyi bu qərribə yolçunun dinc olduğuna əmin idi, buna görə də ona diqqətlə baxdıqdan sonra, sakitcə öz yoluna davam etdi.

Duncan bilirdi ki, hinduların arasında çox zaman öyrədilmiş əl ayıları yaşayır; buna görə də o, həmin ayının qəbilənin sevimlisi olduğunu zənn edərək, yol yoldaşının dalınca xatircəm getdi. Quron bu heyvana tamaşa etməyə vaxt itirmədən, onun yanından keçdi. Lakin Heyvord ayının daldan basqın etməsindən qorxaraq, qeyri-iradi surətdə ona dönüb baxırdı. Heyvord dallarınca ayının cığırla qaça-qaça gəldiyini gördükdə onun narahatlığı heç də azalmadı. O, ağızını açıb danışmaq istədikdə hindu ağac qabığından düzəldilən qapını açıb dağdakı mağaraya girdi.

Duncan ayının yolunun bu qapı ilə kəsiləcəyini və heyvanın içəri girə bilməyəcəyini zənn edib sevinərək hindunun dalınca mağaraya girdi; birdən qapının dartılıb açıldığını eşitdi. Duncan dönüb baxdıqda yenə qıllı ayını gördü. İndi onlar iki qayanın

arasından keçən uzun, dar bir qalereyada idilər; heyvanla üz-üzə gəlmədən buradan çıxıb getmək mümkün deyildi. Gənc zabıt mümkün qədər bələdçiyə yaxın olmağa çalışaraq, özünü cəld irəli verdi. Ayı onun dalına düşüb hərdənbir bağırırdı; hətta o öz iri pəncələrini bir-iki dəfə qaldırıb Dunkanın çiyinə qoydu.

Bələ bir çətin və qeyri-adi vəziyyətdə olan Heyvordun əsəblərinin çoxmu davam gətirə biləcəyini söyləmək çətinidir. Lakin baxtıdan, az sonra onun gözləri qabağında zəif işıq parıldadı və onlar tezliklə işıq gələn yerə çatdılar.

Qayanın içində oyulmuş bu böyük mağara yaşayış üçün o qədər yararlı deyildi. Onun ara divarları daşlardan, budaqlardan və ağac qabığından düzəldilmişdi. Mağaraya, yuxarisindəki baca kimi deşikdən, gündüz işığı düşürdü, gecə vaxtı isə bu mənzili gündüz işığını əvəz edən tonqal və məşəllə işıqlandırirdilər. Quronlar öz qiymətli şeylərinin çoxunu, bütün qəbilənin ümumi müxəlləfatını burada saxlayırdılar. Az sonra məlum oldu ki, guya təbiət xaricində olan qüvvələrin qəzəbinə gəldiyi zənn olunan, xəstə qadını da buraya gətirmişlər. Quronlar elə xəyal edirdilər ki, həmin qadına əziyyət verən şeytan daxmaların şax-budaqdan düzəldilən damından içəriyə asanlıqla girir, lakin burada, mağaranın daş divarlarından xəstə qadına asanlıqla hücum edə bilməz.

Bələdçi xəstə qadına lap yaxınlaşdı. Onun yanında bir neçə qadın dayanmışdı. Heyvord bunların arasında Davidi görərəkən təəccüb etdi.

Yalançı həkim xəstəyə bircə dəfə nəzər salan kimi, başa düşdü ki, onu sağaltmaq üçün mütləq həkimliyi bilmək lazımdır. Bu qadın, iflic olmuş adamlar kimi tirtap uzanıb qalmışdı və ətrafındakıqlarla əsla maraqlanmırdı. Heyvord tətbiq edəcəyi müalicənin müvəffəqiyyətindən və ya müvəffəqiyyətsizliyindən xəstənin həyatının əsla asılı olmadığını yəqin edərkən heç də xəcalət çəkib pərt olmadı. İlk dəqiqələrdə çəkdiyi vicdan əzabı keçib getdi və o, öz rolunu yerinə yetirmək üçün hazırlaşmağa başladı. O, başa düşdü ki, gəlişindən az əvvəl xəstə

qadının yaxın adamları musiqinin gücünü onun üzərində sına-
maq istəmişlər.

Heyvord öz bələdçisi ilə buraya gəlib çıxarkən Hamut ürəyini mahnının köməyi ilə boşaltmağa hazırlaşdı; o, bir az ara verdikdən sonra himn oxumağa başladı; hərəgah inam və etiqadın belə hallarda doğrudan da müəyyən bir əhəmiyyəti olsaydı, Hamutun himni möcüzə göstərə bilərdi. Hamutun öz mahnısını axıradək oxuyub qurtarmasına mane olmadılar, çünki hindular bu musiqinin xəstəyə kömək edəcəyini güman edir, bu səbəbdən də musiqinin qüvvəsinə hörmət göstərirdilər. Himnin son səsi Heyvordun qulağına dəydikdə o, mahnının axırını quyunun dibindən çıxan bir səslə arxadan kiminsə təkrar etdiyini eşitdi və qeyri-iradi olaraq diksinib kənara çəkildi; Heyvord dönüb baxdıqda gördü ki, bədheybət qıllı məxluq mağaranın, kölgəli yerində oturub özünə-ayıya məxsus hərəkətlə narahat halda yırğalanır, himni yavaşca donquldana-donquldana təkrar edir.

Bu qəribə əks-sədanın Davidə bağışladığı təsiri təsvir etmək çətindir. Təəccübdən Davidin gözləri bərəldi və səsi qəflətən kəsildi. Heyrətdən daha çox qorxuya oxşayan hissən təsirindən David qışqıra-qışqıra Heyvorda: “Qız yaxındadır və sizi gözləyir!” – dedi və cəld qaçıb mağaradan çıxdı.

XXV fəsil

Bu hadisə həm gülməli, həm də vahiməli idi; bu iki hissən bir-birinə qarışması qəribə təsir bağışlayırdı. Yorulmaq bilməyən bu heyvan hələ də özünü yırğalaydı; ayı Davidin oxuduğu melodiyanı yamsılamaq üçün göstərdiyi gülməli cəhdlərdən yalnız, David mağaranı tərk edəndən sonra əl çəkdi. Başçı, xəstə qadının yatağına yaxınlaşdı və yad adamın məharətini görmək üçün, buraya toplaşmış qadınlara çıxıb getməyi işarə etdi. Qadınlar xəstənin yanından getmək istəməsələr də heç bir söz deməyib itaət etdilər. Uzaqdakı qapının bərkədən örtülməsinin əks-sədası kəsildikdə, başçı xəstə qadını Heyvorda göstərib dedi:

– İndi qoy mənim qardaşım öz gücünü göstərsin.

Üzərinə götürdüüyü vəzifəni yerinə yetirməyə belə bir əmrlə dəvət edilən Heyvord bilirdi ki, kiçik bir tərəddüd təhlükəli nəticə verə bilər; bu barədə fikirləşərkən Heyvord təlaş etdi. O, hindu cadugərlərinin öz nadanlığını və acizliyini adətən örtbasdır etmələrinə kömək edən ovsunu və qərribə ayinləri yadına salmağa çalışdı. Dunkan cadugəri yamsılamağa başladıqda ayının zəhmli bağirtısı ona mane oldu; hərgah ayı bu anda işə qarışmasaydı, yəqin ki, Dunkan çaşardı və təhlükəli bir səhvə yol vermiş olardı. Dunkan cadugərlik söylərini göstərməyə üç dəfə təşəbbüs etdi və hər dəfə ayının bu anlaşılmaz müqavimətinə rast gəldi; həm də heyvanın bağirtısı hər dəfə daha bərkdən və zəhmli çıxırdı. Nəhayət quron:

– Görürəm, şeytanların acığı tutur, – dedi, – mən gedirəm. Qardaş, bu qadın mənim ən igid döyüşçülərimdən birinin arvadıdır, onun barəsində ədalətli ol... Səs salma, – deyə o, hirsələnmiş heyvana müraciət etdi, – mən gedirəm.

Dunkan bu qərribə və xaraba binada çarəsiz xəstə qadınla və təhlükəli heyvanla tək qaldı. Ayı özünə məxsus bir fərasətlə hindunun hərəkətlərinə fikir verirdi; nəhayət, qapının yenidən örtülməsi səsi başçının mağaradan bayıra çıxdığını bildirdi. Bu zaman ayı dönüb yırğalana-yırğalana Dunkana yaxınlaşdı və onun qabağında öz adicə oturuşu ilə əyləşdi.

Gənc zabit ayıdan gözlədiyi basqını dəf etmək üçün, bir şey ələ keçirmək məqsədilə, ətrafına göz gəzdirdi.

Lakin heyvanın halı görünür birdən-birə dəyişilmişdi. O daha donquldanmır, qəzəbli olduğunu heç bir əlamətlə göstərmirdi. Ayının iri, tüklü bədəni elə bil anlaşılmayan daxili bir həyəcanın nəticəsində tir-tir əsirdi. O, yöndəmsiz qabaq pəncələrini gülümsəyən sifətinə sürtürdü. Heyvord gözlərini heyvanın hərəkətlərindən çəkmirdi. Birdən o gördü ki, heyvanın bədheybət başı çiyinə düşdü və başının yerində kəşfiyyətçinin mülayim üzü göründü.

Heyvord səsini çıxarmaq istədikdə, ehtiyatlı meşə sakini ona müraciətlə dedi:

– Sss! Haramzadələr yan-yövrəmizdə gəzirlər.

– Deyin görüm axı belə bir dona girməyin mənası nədir və siz nə üçün belə bir təhlükəli yola qədəm qoymusunuz? – deyə Heyvord soruşdu.

– Eh! Adamın başına elə hadisələr gəlir ki, o ağıllı-başlı fikirləşməyi və hər şeyi qabaqcadan götür-qoy eləməyi unudur, – deyə kəşfiyyatçı cavab verdi. – Hər bir əhvalatın əvvəli olduğuna görə, mən də bütün hadisələri sizə başdan nəql edəcəyəm. Sizdən ayrıldıqdan sonra mən komendantla saqamoru qunduzun köhnə daxmasında qoydum, çünki onlar Eduard qalasına nisbətən həmin qunduz daxmasında daha salamat qala bilərdilər, buraya burunlarını soxmaq quronların ağına gəlməz. Bundan əlavə, şimal-şərq hinduları qunduzlara dəyib-toxunmazlar, çünki onların arasında qunduz alverçiləri hələ yoxdur. Sonra şərtləşdiyimiz kimi, mən Unkasla hinduların düşərgəsinə tərəf getdim. Siz Unkası gördünüzmü?

– Gördüm, özü də onu görməyimə çox peşman oldum, O, əsir tutulmuş və ölümə məhkum edilmişdir, gün doğan zaman öldürüləcəkdir.

Kəşfiyyatçı:

– Mən qabaqcadan bilirdim ki, Unkasın aqibəti belə olacaqdır, – dedi, indi onun səsində kədər hiss edilirdi. Lakin az sonra o yenə ötkəm səslə danışmağa başladı, – mənim buraya gəlib çıxmağıma da Unkasın bədbəxtliyə uğraması səbəb olmuşdur, belə bir qoçaq oğlanı quronların pəncəsində qoymaq olmaz. Yaramazlar hərgah Cəldqaçan Maralı da Uzun Karabini də (mənə onlar belə ad qoymuşlar) bir sütuna sarıya bilsəydilər çox şad olardılar! Onu da deyim ki, onların mənə belə bir ad qoymalarının səbəbini heç zaman başa düşə bilməmişəm, çünki maralvuran tüfəngin atəş açması ilə Kanada karabirlərinin atəş açması arasındakı fərqlə, təbaşirlə çaxmaqdaşı arasındakı fərqi eynidir...

– Olub keçənləri bir-bir danışın, – deyə Heyvord səbirsizliklə təklif etdi, – axı biz bilmirik ki, quronlar buraya nə vaxt qayıdacaqlar.

– Onlardan qorxmaq lazım deyildir. İki saatlıq nitqinin əvvəlində heç bir şeydən qorxusu olmayan vaiz kimi, bizim də indi heç bir şeydən qorxumuz yoxdur... Hə, mən Unkasla həmin azğınlara rast gəldik. Unkas kəşfiyyat üçün çox uzaqlara getmişdi. Buna görə onu məzəmmət etmək də olmaz, çünki o, dəliqanlıdır; bundan başqa quronların biri qorxaq çıxdı, qoyub qaçdı, beləliklə də Unkası öz dalınca aparıb tələyə saldı.

– Həmin quronun bu əməli ona baha tamam oldu!

Kəşfiyyatçı mənəli bir hərəkətlə əlini boğazına, çəkdi və başını tərptədi, sanki o: “Sözlərinizin mənasını başa düşürəm” demək istəyirdi.

– Oğlan itdikdən sonra mən quronların üstünə cumdum, bunu özünüz də təsəvvür edə bilərsiniz. Dəstədən qalan bir-iki quronla mənim aramda vuruşma başladı; bunu deməyəcəyəm, çünki iş dəxli yoxdur. Mən o şeytan balalarını güllə ilə vurduqdan sonra, çox asanlıqla birbaş daxmaya tərəf gəldim. Burada bəxtim mənə yar oldu və məni bu qəbilənin məşhur cadugərlərindən birinin geyinib-keçindiyi yerə gətirib çıxartdı; mən yaxşı bildirdim ki, bu cadugər şeytanla doğru-doğruyana mübarizəyə hazırlaşır. Bu fırlıdaqçının başından endirilən sərrast zərbə onu gicəlləndirib yerə yıxdı. Sonra qışqırmasına mane olmaq üçün onun ağzını qozla doldurdum, özünü isə iki cavan ağaca bağladım, işimi davam etdirə bilmək üçün cadugərin ayı dərisini geyib özümü bu dona saldım.

– Siz də ayı rolunu həqiqətən çox məharətlə oynadınız, sizin oyununuza ayının özü də həsəd aparardı.

– Nahaq yerə təəccüb edirsiniz, mayor, – deyər meşə sakini fəxrlə cavab verdi, – bu yerlərdə heyvanların bütün hərəkətlərini və şəkərini öyrəndikdən sonra onları yamsılamağı bacarmasaydım özümü çox pis ovçu hesab edərdim. Lazım gəlsə lap çöl pişiyi və ya əsil bəbir donuna girib sizə kefiniz istəyən tamaşanı göstərə bilərəm. Ayı kimi yöndəmsiz bir heyvanı yamsılamağa nə var! Bu heç də çətin deyil. Bunlar keçib gedər, bəs gənc xanım haradadır?

– Allah bilir! Bu kəndin bütün daxmalarına baş vurmuşam, amma heç yerdə onun izini belə tapmamışam.

– Müğənni bizi tərək edərkən dediyi sözləri eşitdinizmi: “qız yaxındadır...” Allahın bu sadələvh bəndəsi qorxub özünü itirdi və qızın tapşırığını düz çatdırma bilmədi, lakin onun sözlərinin dərin mənası vardır. Ayı dırmaşmağı bacarmalıdır, buna görə mən gərək divarların o biri tərəfinə də baş çəkəm. Bəlkə bu qayalarda bal ilə dolu küplər gizlətmişlər, mən isə, bildiyiniz kimi, şirin şey yeməyi sevən bir heyvanam.

Kəşfiyyatçı ətrafına göz gəzdirdi və öz zarafatına gülüb, yöndəmsiz ayı kimi, arakəsmə divara dırmaşmağa başladı. Lakin o, divarın yuxarisına çatan kimi, dönüb Heyvordun dinməməsinə işarə etdi və çox cəld aşağı endi.

– Alisa buradadır, – deyə o, pıçıldadı, – siz onu bax o qapının dalında görə bilərsiniz. Mən bu yazıq qıza bir neçə söz deyib ürək-dirək verə bilərdim, amma qorxuram ki, mənim kimi bəd-heybət bir heyvanı görüb ağılı itirsin. Öz aramızdır, mayor, siz öz üz-gözünüzü boyayıb elə bir kökə salmışınız ki, heç kəsin xoşuna gəlməzsiniz.

Duncan cəld özünü qapıya tərəf atmaq istədikdə kəşfiyyatçının axırıncı sözlərini eşidib pərt olaraq:

– Məgər mən bu qədər iyrənc bir şəkildəyəm? – deyə qəmgin-qəmgin soruşdu.

– Canavar sizdən qorxmaz, ingilis qvardiyaçılarının birgə atəş açmasına da mane ola bilməzsiniz, lakin mən sizi daha qəşəng vaxtınızda görmüşəm. Sizin rəngbərəng zolaqlar çəkilmiş üzünüz, ola bilsin ki, hindu qadınlarının xoşuna gələr, lakin ağ dərilili qızlar özləri kimi ağ dərilili adamları bəyənilirlər. Baxın, – deyə kəşfiyyatçı əlavə etdi və qayanın çatlamış yerini göstərdi; oradan çıxan su çox saf, balaca bir bulaq əmələ gətirmişdi, – siz üzünüze saqamorun yaxdığı boyağı asanlıqla təmizləyə bilərsiniz, elə ki, geri qayıtdınız, mən sizi yenidən boyayıb naxışlamağa çalışaram. Şıq geyinməyi sevən gənclər öz paltarlarını tez-tez dəyişdirməyi sevdikləri kimi, cadugər də öz üzünün boyasını dəyişdirməyə adət etmişdir.

Kəşfiyyatçı hələ danışır, Duncan isə üzünü yumağa başlamışdı. Bütün idbar və gülməli naxışlar bir dəqiqənin içində onun üzündən getdi və gənc zabıt yenə anadangəlmə şəklinə düşdü. Heyvord öz sevgilisinin görüşünə bu qayda ilə hazırlaşmış tələsik yoldaşı ilə vidalaşdı və ona göstərilən yol ilə çıxıb getdi. Kəşfiyyatçı başını tərpedib xeyir-dua edərək onun ardınca xeyli baxdı; sonra quronların anbarının vəziyyətini soyuqqanlılıqla yoxlamağa başladı. Qeyd etmək lazımdır ki, quron ovçuları öz qənimətlərini də bu mağarada saxlayırdılar.

Uzaqda güclə görünən zəif işıqdan başqa Duncanın heç bir bələdçisi yox idi; lakin bu işıq, sevən qəlbə qütb ulduzu kimi yol göstərirdi. Duncan can atdığı məqsədinə-mağaranın o biri gözü-nə bu işığın köməyi ilə çatdı; mağaranın bu gözü, Uilyam-Henri qalasının komendantının qızı kimi, adlı-sanlı bir əsiri saxlamaq üçün ayrılmışdı. Uğursuz qala darmadağın edildiyi zaman ələ keçirilən cürbəcür şeylər bu binaya gətirilmişdi. Duncan axtardığını – bənizi qaçmış, təlaş içində olan, qorxub özünü itirmiş gözəl Alisanı – belə bir hərc-mərclik içərisində tapdı. David Duncanın buraya gələcəyini qıza xəbər vermişdi.

Öz-üzündən qorxubmuş kimi titrəyən bir səslə Alisa:

– Duncan!.. – deyə onu çağırırdı.

Duncan isə buradakı çamadanların, yeşiklərin, silah və mebelin üstündən aşıb özünü ona çatdıraraq:

– Alisa!.. – deyə eyni sevinclə cavab verdi.

– Mən bilirdim ki, siz məni tərək etməyəcəksiniz, – deyə Alisa dilləndi. Duncanın üzünə baxarkən qızın qəmgin sifəti bir anlığa qızardı. – Amma deyəsən təksiniz! Məni yaddan çıxarmadığınızın görə sizə çox minnətdaram. Amma istərdim ki, tək olmaydınız.

Duncan, qızın titrədiyinə görə ayaq üstə dayana bilmədiyini görüb onu yavaşca oturtdu və oxucuya məlum olan, əsas hadisələri bir-bir ona nəql etdi. Alisa həyəcədən nəfəsi qarala-qarala qulaq asırdı; gənc zabıt qızın bədbəxt atasının müsibətindən danışmağa başladığıda, Alisanın yanaqlarından o qədər bolluca yaş

axmağa başladı ki, elə bil bu qız ömründə heç zaman ağlamamışdı. Lakin, Duncan nəvaziş göstərüb ona təsəlli verdi, qız da onu axıradək zəif həyəcan içərisində dinlədi.

– İndi, Alisa, – deyə Duncan əlavə etdi, – sizin özünüzdən, yalnız sizdən çox şey asılıdır. Təcrübəli, misilsiz dostumuz kəşfiyyatçının köməyiylə biz bu vəhşilər qəbiləsindən uzaqlaşma bilərik, lakin buna nail olmaq üçün siz gərək çox böyük mərdlik göstərəsiniz. Yadda saxlayın ki, siz yenidən atanıza qovuşacaqsınız, unutmayın ki, onun xoşbəxtliyi, həmçinin də sizin xoşbəxtliyiniz sizin söylərinizdən asılıdır.

– Atamın xatirinə hər şeyə hazırım, mənim boynumda onun haqqı çoxdur!

– Mənim xatirimə də, – deyə gənc zabit qızın bayaqdan tutub saxladığı zərif əlini nəvazişlə sıxıb cavab verdi.

Duncan qızın təəccüblə dolu məsum baxışını görərkən yəqin etdi ki, qız onun danışmasını gözləyir. O:

– Öz sevgimdən danışmaqla vaxtınızı almaq istəmirəm, bir də ki, bunun heç yeri də deyildir, – dedi, – axı mənim kimi ürəyi dolu bir adam istəməzmi ki, əzabdan özünü xilas etsin? Deyirlər ki, müsibət və bədbəxtlik adamları bir-birinə qəlbən daha möhkəm bağlayır; sizə görə hamımızın çəkdiyimiz dərd mənimlə atanız arasında məsələnin yalnız bəzi cəhətlərinin qaranlıq qalmasına səbəb olmuşdur.

– Bəs əzizimiz Kora necə, Duncan? Yəqin Kora da unudulmamışdır, doğrudurmu?

– Unudulmamışdır, yox! Onun halına acıyırlar, hələ heç bir qadının dərini onun dərini kimi ürəkdən çəkməmişlər. Sizin atanız öz uşaqlarını bir gözdə görür, amma mən, Alisa məndən inciməzsiniz... Desəm ki, Koranın ləyaqətinə bir qədər etinasızlıq göstərilmişdir.

– Deməli siz mənim bacımın ləyaqətinə bələd deyilsiniz, – deyə Alisa cavab verdi və əlini Duncanın ovcundan çəkdi, – Kora həmişə sizi özünün ən əziz bir dostu kimi xatırlayır.

– Mən Koranı çox şadlıqla öz dostum hesab edəcəyəm, – deyə Duncan cəld cavab verdi, – lakin, Alisa, sizin barənizdə

danışarkən atanız bildirdi ki, mən qəlbimi daha əziz və daha çox sevdiyim Alisaya bağlaya biləcəyimə ümid edə bilərəm.

Alisa bərk diksindi və həyəcana gəlib bir anlığa üzünü yana çevirdi; lakin az sonra özünü o qədər cəmləşdirə bildi ki, keçirdiyi həyəcanı boğmağa müvəffəq oldu. O, böyük təsir bağışlayan sadəlik və yalvarış ifadəsilə Dulkanın lap gözlərinin içinə baxaraq:

– Heyvord, – dedi, – mən atamla görüşməyincə və onun razılığını almayınca öz niyyətinizdə israr etməyin.

Duncan istəyirdi ki: “Mən bundan artıq bir söz deməməliyəm, lakin bundan az da deyə bilmədim” – desin, lakin kim isə onun çiyinə toxunub sözlərini yarımçıq qoydu. Duncan sıçrayıb ayağa qalxdı və dönüb baxdıqda gözləri Maquanın qaralan vücuduna və qəzəbli üzünə sataşdı. Bu vəhşinin yoğun səslə, kinayə ilə gülməsi bu anda Dunkana şeytanın dəhşətli və istehzal qəhqəhəsi kimi gəldi. Hərgah Duncan bütün varlığına hakim kəsilən hirsinin əlində aciz qalsaydı, quronun üstünə atılar və onunla ölüm-dirim mübarizəsinə girişərdi. Lakin Duncan silahsız olduğuna görə və düşməninin hayına kimlərin gələcəyini bilmədiyi üçün, indi həmişəkəndən daha çox istədiyi qızı qorumaq xatirinə hirsini dərhal soyutdu və mübarizə fikrindən döndü.

Alisa əllərini yazıq-yazıq döşündə daraqlayaraq:

– Sizə nə lazımdır? – deyə soruşdu. Alisa Heyvord üçün son dərəcə qorxduğunu gizlətməyə çalışdı, onu oğurlamış bu hindunun üzünə həmişəki kimi yenə soyuqqanlıqla, təşəxxüslə və vüqarla baxdı.

Öz qələbəsindən zövq alan hindunun üzü yenə ciddiləşdi; lakin o, gənc zabitin zəhmli baxışı qarşısında yavaş-yavaş geri çəkildi. Maqua hər iki əsirini bir anlığa çox diqqətlə süzdükdən sonra, kənara çəkildi və mağaranın yolunu tir ilə kəsdi; lakin bu, Dulkanın gəldiyi yol deyildi. Duncan vəhşi tərəfindən qəflətən yaxalanmasının səbəbini indicə başa düşdü və daha heç bir nicat yolu qalmadığını özlüyündə yəqin edərək, Alisanı bağrına basdı. Duncan özü haqqında fikirləşərkən öz məhvinə, demək olar ki,

heç təəssüf etmirdi, çünki belə bir şəraitdə ölümdən qurtara biləcəyinə ümid edə bilməzdi. Lakin Maqua, görünür birdən-birə zorakılığa əl atmaq fikrində deyildi. O, yeni əsiri tutub saxlamaq üçün lazım olan ilk tədbiri görmüşdü; Maqua özünün istifadə etdiyi yoldan; əsirlərin çıxıb qaça biləcəklərinə onların ümidini tamamilə kəsməmiş, mağaranın ortasında hərəkətsiz qalan bu əsirlərə ikinci dəfə gözünün ucuyla da baxmadı. Heyvord vəhşinin hər bir hərəkətini izləyirdi. O, zərif Alisanı bağrına basıb özünü çox toxtaq saxlayırdı; düşmənin rəhmə gəlməsini ondan xahiş etməyə mənlivi və vüqar hissi yol vermirdi. Maqua öz işini qurtarıb əsirlərə yaxınlaşaraq ingiliscə dedi:

– Solğun üzlü adamlar ağıllı qunduzları tələyə salıb tuturlar, lakin qırmızı dərililər də ingizləri tutmağı bacarırlar.

Heyvord hirsələndi, iki adamın ölüm-dirim məsələsi həll olduğunu unudub Maquanın üstünə qışqırdı:

– Quron! Özün kimi, intiqam almaq cəhdin də ancaq nifrətə layiqdir.

– Ağ adam işgəncə sütununa söykənən zamandamı bu sözləri deyəcəkdir? – deyə Maqua soruşdu. Sonra istehza ilə gülümsədi və bununla da göstərmək istədi ki, gənc zabiti aciz hesab edir.

– Burada sənin gözlərinin içinə dediyim sözləri sənin bütün xalqın qarşısında da deyəcəyəm! – deyə Dunkan cavab verdi.

Hindu:

– Bic Tülkü böyük başçıdır! – dedi. – O, gedib öz döyüşçülərini buraya gətirəcəkdir ki, onlar ağ üzlü adamın çəkdiyi əzablara necə hünərlə güldüyünə tamaşa etsinlər.

Maqua bu sözləri deyib üzünü onlardan döndərdi və Dunkanın gəldiyi yol ilə çıxmaq istədi, lakin bu zaman qulağına bağırtı səsi gəldi; Maqua ayaq saxlamağa məcbur oldu. Ayı qapının ağzında görüldü. O, adəti üzrə yerində dayanıb, sağa-sola yırğalanırdı. Maqua ayıya xeyli diqqətlə baxdı. Bu hindu öz qəbiləsinin mövhumatçılıq adətlərinə heç də etina etmirdi, buna görə də bu heyvanın ayı dərisi geymiş cadugər olduğunu hiss etdikdə, onun yanından saymazyanə keçmək istədi. Lakin ayının yenidən daha bərk-

dən və daha zəhmlə bağırması Maquanı dayanmağa məcbur etdi. Sonra Maqua, daha zarafat etmək istəməyirmiş kimi, birdən yerindən tərpenib inamla irəli keçdi. Ayı dal-dalı çəkildi və yolun ortasına çatdıqda pəncələrini qaldırıb havanı döyəcləməyə başladı.

Başçı, quron dilində:

– Axmaq! – deyib, ayının üstünə qışqırdı. – Çıx get uşaqlarla və qadınlarla oyna!

Maqua öz qəbiləsinin fırladaqçı cadugəri hesab etdiyi bu məxlunun yanından yenə keçmək istədi; o, qurşağından asılmış xəncəri və ya tomahavki ilə ayını hədələmək fikrində deyildi. Ayı qəflətən əllərini, daha doğrusu, pəncələrini qabağa uzatdı və Maquanı qucaqladı; onun qolları doğrudan da ayı qolları kimi çox güclü idi. Heyvord, güclə nəfəs ala-ala bir bağlamaya sarınan gön kəməri açdı və kəşfiyyatçının öz qüvvətli əzələləri ilə düşmənin qollarını yanlarına bərk-bərk sıxdığını gördükdə vəhşinin üstünə atıldı, onun qollarını və qıçlarını bizim burada təsvir etdiyimizdən daha cəld sarıdı. Quronun əl-qolu tamamilə bağlandıqda, kəşfiyyatçı onu qucağından buraxdı, Dunkan isə öz düşməninə arxası üstə uzandırdı; indi belə vəziyyətdə Maquanın əlindən daha heç bir şey gəlməzdi.

Maqua var gücünü toplayıb çox çırpındı, nəhayət, yəqin etdi ki, özündən qat-qat güclü olan bir adamın əlindədir. Mübarizə apardığı dəqiqələrdə Maqua cıncırını belə çıxarmırdı. Lakin Şahingöz öz hərəkətinin səbəbini qısaca izah etmək arzusuyla, qıllı heyvan dərisini başından çıxarıb zəhmlə və sərt üzünü qurona göstərdikdə, Maqua daha sakit dayana bilmədi və heyrət içində hinduların adı “xuq” sözünü dedi.

– Aha! Deyəsən dilin açıldı, – deyə qalib istehza ilə güldü. – Amma bir iş var, mən gərək sənə ağzını möhkəm bağlayam ki, dillənib bizə zərər vurmayasın.

Kəşfiyyatçı öz işini çox səylə qurtardıqdan sonra Dunkandan soruşdu:

– Bəs bu şeytan buraya hardan gəldi? Siz mənim yanımdan çıxandan sonra heç kəs buralara yaxın düşməmişdir.

Duncan Maquanın buraya gəldiyi qapını göstərdi. Kəşfiyyatçı sözünə davam edərək:

– Di yubanmayın, tez qızı götürüb buradan çıxarın, – deyə təklif etdi, – biz özümüzü gərək tez meşəyə çatdıraq.

– Bu mümkün deyildir! – deyə Duncan cavab verdi. – Qız qorxudan özündən getmişdir... Alisa! Mənim əziz Alisam, özünüzə gəlin!.. Yoxsa səyimiz baş tutmaz! Alisa dediklərimi eşidir, amma durub mənimlə getməyə onun təqəti qalmamışdır. Siz gedin, nəcib dost, özünüzü xilas edin, biz də bəxtimizə bel bağlayıb burada qalarıq.

– Hər izin axırı vardır, hər bir müsibət isə ibrət dərsidir! – deyə kəşfiyyatçı etiraz etdi. – Bax qızı bu hindu paltarına bürüyün. Onun balaca bədənini tərəkən-dırnağa qədər gizlədin, yoxsa bu yerlərdə ikinci belə nəcib ayaq olmadığı üçün, onun ləpirini görsələr işdən xəbər tutarlar. Onun hər tərəfdən üstünü yaxşıca örtün. Bax belə! İndi onu, alın qucağınıza, özünüz də dalımca gəlin.

Duncan kəşfiyyatçının bütün əmrlərini dərhal yerinə yetirdi; odur ki, kəşfiyyatçı hələ sözünü qurtarmamış Duncan Alisanı qucağına alıb onun dalınca, təbiətin yaratdığı qalereya ilə qapıya tərəf yönəldi. Onlar ağac qabığından qayırılmış balaca qapıya yaxınlaşdıqda, qapının o tərəfindən səslər eşidildi; aydın idi ki, xəstə qadının dostları və qohumları qapının ağzını kəsdirmişdilər və mağaraya buraxılmalarını səbirlə gözləyirdilər.

Şahingöz Duncanın qulağına pıçıldadı:

– Mən ağzımı açıb danışan kimi ingilis ləhcəm bu dələduzlara sübut edəcək ki, onların arasında düşmən vardır. Siz onlarla öz ləhcənizdə danışmalısınız, mayor. Onlara deyərsiniz ki, cini mağarada qoyub ağzını bağlamış, qadını isə şəfaverici ot kökləri axtarıb tapmaq üçün meşəyə aparırıq. Nə biclik bilirsinizsə işə salın.

Qapı bir balaca aralandı, elə bil mağaranın içərisində gedən danışığa bayırdan qulaq verən var idi. Kəşfiyyatçı nəsihətlərini kəsməli oldu. Bərk bağırıtı səsi qapının dalında qulaq asanı geri-yə çəkilməyə məcbur etdi. Kəşfiyyatçı fürsətdən istifadə edib

qapını cürətlə açdı və mağaradan çıxaraq öz ayı rolunu davam etdirdi. Dunkan da daban-dabana onun dalınca gedərək az sonra xəstə qadının təlaş içində olan bir dəstə qohumlarının və dostlarının gözlədikləri yerə çatdı.

Buraya yığışmış adamlar kənara çəkilərək xəstənin atasına və onun yanınca gələn ikinci adama yol verdilər; yəqin ki, bu ikinci adam xəstə qadının əri idi. Qadının atası Dunkana müraciətlə:

– Mənim qardaşım cini qovdumu? – deyə soruşdu. – Qardaşımın qucağındakı kimdir?

– Sənin övladındır, – deyə Dunkan vüqarla cavab verdi. – Cin onun bədənindən çıxmışdır, indi kahada ağzı bağlı qalır. Mən bu qadını buralardan bir az uzaqlaşdırmalıyam ki, özünə gəlsin, daha cindən qorxub qəşş eləməsin. Günəş çıxan zaman qadın döyüşçünün vəqvamında olacaqdır.

Xəstə qadının atası Dunkanın sözlərini quron dilində izah etdikdə, vəhşilər bu xəbəri eşidib pıçıldaşaraq razılıq etdilər. Başçının özü isə Dunkana buradan uzaqlaşmağı işarə etdi və təşəxxüslə ucadan dedi:

– Get... Mən kişiyəm, cinlə vuruşmaq üçün dağlara gedəcəyəm.

Heyvord buradan getməsinə işarə edildiyini gördükdə çox sevindi və bir dəstə adamın yanından keçərkən, xəstə qadının atasının yuxarıda dediyi sözlərini eşidərək qorxuya düşdü və ona belə cavab verdi:

– Yoxsa mənim qardaşım dəli olmuşdur ki, belə deyir? Hər-gah o, mağaraya girsə cinlə üz-üzə gələr, cin isə tez onun bədən-ninə girər! Qardaşım bəlkə də cini mağaradan qovub çıxarar, onda cin qardaşımın qızının dalınca qaçıb meşəyə gələr! Yox, yaxşısı budur qoy mənim övladlarım mağaranın ağzında dayanıb gözləsinlər, cin göründükdə isə onu dəyənəklə əzişdirləsinlər. Cin bicdir, onunla vuruşmağa bu qədər adamın hazır olduğunu gördükdə qaçıb dağlarda gizlənər.

Dunkanın bu qəribə təklifi istədiyi təsiri bağışladı. Xəstə qadının əri və atası mağaraya girmək fikrindən əl çəkildilər, toma-

havklarını çıxarıb mağaranın ağzını kəsdirtilər, bütün qəzəblərini xəstə qadına guya əzab verən, cinin başına yağdırmaq üçün fürsət gözləməyə başladılar. Qadınlar və uşaqlar da cini döymək üçün çoxlu budaq qırdılar və daş yığdılar. Yalançı cadugərlər isə bu fürsətdən istifadə edib əkildilər.

Şahingöz hinduların mövhumatçılığından istifadə etmək fikrinə düşərkən bunu da bilirdi ki, qəbilənin başçılarının ən ağıllıları adətə çevrilmiş yanlış təsəvvürlərə inanmırlar və yalnız qəbilənin hörmətini saxladıqları üçün belə adətlərə dözürlər. Şahingöz belə hallarda vaxtın da qədrini bilirdi. Hindular özlərini nə qədər aldatsalar da və onların özlərini aldatmaları Şahingözün planlarına nə qədər kömək etsə də, hiyləgər hindunun bir balaca şübhələnməsi Şahingözün bütün planlarını alt-üst edər və nəticədə onu fəlakətə uğradardı. Buna görə də Şahingöz ələ keçməmək üçün daha münasib hesab etdiyi cıgırla yollandı, qəsəbəyə girməyib onun kənarından keçdi. Uzaqdakı tonqalların işığı daxmalara girib çıxan döyüşçüləri hələ görməyə imkan verirdi. Lakin, uşaqlar oynamağı buraxıb evlərinə çəkilmişdilər; hadisələrlə dolu narahat axşamın hay-küyü və həyəcanı yaxınlaşmaqda olan gecənin sakitliyinə qarışıb yavaş-yavaş yox olmaqda idi.

Alisa təmiz havanın təsirindən özünə gəldi. O, yalnız fiziki cəhətcə heydən düşmüşdü, qavrayış qabiliyyətini və şüurunu isə itirməmişdi, buna görə də bütün hadisələri eşidib dərk etmişdi və bu səbəbdən ona izahat verməyə ehtiyac qalmırdı. O, Dunkanın qucağından indiyədək düşə bilmədiyinə xəcalət çəkərək:

– Qoyun mən özüm yeriyim, – dedi. – İndi doğrudan da halım yaxşıdır.

– Yox, Alisa, siz hələ çox zəifsiniz.

Qız Heyvordun qucağından düşməyə çox cəhd edirdi, buna görə də Dunkan öz əziz şələsini yerə qoymağa məcbur oldu. Özünü ayı cildinə salan adam öz sevgilisini qucağından yerə qoymaq istəməyən aşiqin qəlbini döyündürən, sevgi kimi qüvvətli bir hissini təsirini duymurdu; hələ də titrəyən Alisanın məsum utancaqlıq hissi də bəlkə ona tanış deyildi. Şahingöz daxma-

lardan xeyli uzaqlaşdıqda dayandı və çox yaxşı bildiyi bir şeydən danışmağa başladı:

– Bu yol sizi birbaşa ırmağa aparıb çıxarar. Şəlaləyə çatanadək ırmağın sol sahili ilə gedərsiniz. Sağ tərəfdəki təpəyə qalxarsınız, oradan baxdıqda başqa bir qəbilənin işıqlarını görə bilərsiniz. Oraya gedib sığınaq istərsiniz. Hərgah həmin qəbilədəkilər əsl delavarlardır, onda sizin heç bir şeydən qorxunuz olmaz. Çox uzaq qaçmaq mümkün deyildir. Biz hələ on mil getməmiş, quronlar bizi haqlarlar və skalplarımızı soyub apararlar. Gedin!

– Bəs siz? – deyə Heyvord təəccüblə soruşdu. – Biz ki, sizdən ayrılmırıq?

– Quronlar delavarların iftixarını əsir saxlayırlar. Mogikanlar tayfasının sonuncu nümayəndəsi olan Unkas quronların əlinədir. Hərgah quronlar sizin skalpınızı soymuş olsaydılar, mayor, necə ki, sizə vəd etmişdim, hər bir tükünüzün əvəzinə bu haramzadələrdən biri məhv edilərdi; lakin gənc saqamor ölüm meydana gətirilərsə, onda hindular mogikanın dostu ağ rəngli adamın öz canından necə keçə bildiyini görürlər.

Bu meşələr sakininin Unkası Dunkandan açıqdan-açığa əziz tutmasından və onu daha çox istəməsindən mayor əsla incimədi, lakin belə bir təhlükəli yoldan qayıtmaq üçün Şahingözü yenə də dilə tutmağa çalışdı. Alisa da ona kömək edirdi. Heyvord kimi o da kəşfiyyatçıya yalvarıb xahiş edirdi ki, son dərəcə təhlükəli və baş tutmasına ümid az olan öz fikrindən əl çəksin. Dunkanla Alisanın yalvar-yaxarı heç bir nəticə vermədi. Kəşfiyyatçı onları səbirsizliklə dinlədi və söhbəti elə bir şəkildə kəsdi ki, Alisanı dərhal susmağa məcbur etdi, Heyvordu isə inandırdı ki, bundan sonra Şahingözün fikrinə etiraz etmək fayda verməyəcəkdir.

Şahingöz dedi:

– Eşitdiyimə görə gənclik çağlarında adamda elə bir hiss olur ki, ata ilə oğula nisbətən kişini qadına daha möhkəm bağlayır. Ola bilər. Bax siz, Dunkan, istədiyiniz bu qızı xilas etmək üçün hər şeydən əziz olan canınızdan da keçmişdiniz; mənə elə gəlir ki, sizi bu igidliyə ruhlandıran da məhz həmin hissdır. Mənə

gəldikdə, deməliyəm ki, o gəncə tufəng atmağı öyrətmişəm, o da bunun min qat əvəzini çıxmışdır. Bir çox qanlı döyüşlərdə mən Unkasla yan-yana durub düşmənlə vuruşmuşam; bir tərəfindən onun tufənginin, o biri tərəfindən isə saqamorun tufənginin səsinə eşidəndə xatircəm olurdum ki, arxa tərəfində düşmənlər yoxdur. Qışda və yayda, gecə və gündüz birlikdə bu düzləri gəzmişik, bir qabdan yemişik. Birimiz durub keşik çəkəndə o bizim yadırdıq. Unkasın min bir əzabla öldürülməyə aparıldığını, mənim isə bu zaman yaxınlıqda olduğumu o vaxt deyə bilirlər ki... Bu gənc dostu olmaması üzündən yalnız o zaman məhv ola bilər ki, yer üzündə vəfa və sədaqət yox olsun, maralvuranım isə müğənninin tütəyi kimi gərəksiz bir şeyə dönsün.

Duncan kəşfiyyatçının əlini buraxdı. Kəşfiyyatçı geri dönüb möhkəm addımlarla quronların daxmalarına tərəf getdi. Bir-birinə qovuşmaq səadətində bəxş etdiyi sevinci unudaraq Heyvord və Alisa Şahingözün dalınca qəmgin-qəmgin xeyli baxdılar, sonra isə delavərlərin uzaqdakı kəndinə doğru yönəldilər.

XXVI fəsil

Şahingöz öz fikrini hər necə olursa-olsun yerinə yetirməyi möhkəm qətiyyətli, lakin çətinliklərə və təhlükələrə rast gələcəyini də çox yaxşı başa düşürdü. Kəşfiyyatçı quronların düşərgəsinə qayıtdıqda, düşmənlərin gözündən pərdə asmağa və özünə qarşı onlarda şübhə oyatmamağa yol tapmaq üçün öz ötkəm zəkasının bütün gücündən istifadə etməyə çalışdı. Hərgah Şahingöz öz canı hayına qalib şəxsi təhlükəsizliyini təmin etmək fikrinə düşsəydi, birinci növbədə gərək Maquanı və cadugəri məhv edəydi, lakin bunu ağ adama əsla yaraşmayan bir hərəkət hesab edirdi. Buna görə də Şahingöz Maquanın əl-qolunu bağladığı kəndirin möhkəmliyinə bel bağlayaraq birbaşa düşərgənin mərkəzinə tərəf yönəldi.

O, quronların daxmalarına yaxınlaşdıqca daha qətiyyətlə addım atırdı; hinduların düşmənciliyini və ya da dostluq niyyətini

bürüzə verə bilən heç bir əlamət onun sayıq gözlərindən yayınmırdı. Daxmaların ən kiçiyi lap qabaq tərəfdə idi; elə zənn etmək olardı ki, bu daxmanın tikilməsi yarımçıq qalmışdır və indi orada heç kəs yaşamır. Lakin divarların çatlarından içəri düşən zəif işıq göstərirdi ki, daxmanın tikilməsi yarımçıq qalmışdırsa da onun içərisində yaşayan vardır. Kəşfiyyatçı, hücumu başlamazdan əvvəl düşmən ordusunun avanqardı ilə tanış olmaq istəyən ehtiyatlı general kimi bu daxmaya yönəldi.

Şahingöz, rolunu oynadığı ayını yamsılamağa başladı, əllərini yerə qoyub daxmanın kiçik deşiyinə yaxınlaşdı; oradan baxarkən daxmanın içərisini görmək olurdu. Məlum oldu ki, David Hamut burada yaşayır. Mahnı müəllimi başını bu tənha yerə çəkib, öz dərdinə-qəminə və keçirdiyi qorxulara bildiyi kimi qatlaşırdı.

Qədim əyyamın möcüzələrinə David nə qədər kor-koranə inansa da, müasir insanların həyatına təbiət fəvqündəki qüvvələrin açıqdan-açığa qarışa bilməsini inkar edirdi. O, Valaamın eşşəyinin danışa bilməsinə əlbəttə inanırdı, lakin ayının nəğmə oxumasını eşidə biləcəyinə bir qədər şübhələnirdi, halbuki ayının doğrudan da nəğmə oxuduğunu öz qulaqları ilə eşidib buna çox mat qalmışdı. Şahingöz müğənniyə nəzər salan kimi dərhal başa düşdü ki, o çox qorxulu fikirlər keçirir. David bir qucaq çırpının üstündə oturub qəmgin xəyallara dalmışdı və hərdənbir çırıqdan götürüb ocağa atırdı ki, od sönməsin. Bu musiqi pərəstişkarı həmişəki kimi geyinmişdi, lakin indi daz başını üçbucaq şəkilli şlyapa ilə örtmüşdü, görünür bu şlyapa heç kəsin xoşuna gəlmədiyi üçün oğrular ona tamah salmamışdılar.

Fərasətli Şahingöz mağarada Davidin xəstəni necə cəld tərک etdiyini yadına saldı və indi müğənninin nələr fikirləşdiyini başa düşdü. O, daxmanın dörd tərəfinə dolanıb yəqin etdi ki, bu mənzil quronların o biri daxmalarından tamamilə kənardadır. Buna görə də Şahingöz içəri girməyə cürət etdi. O, alçaq qapıdan girən kimi Hamutla üz-üzə gəldi. Onların arasında indi yalnız ocaq qalırdı. Şahingöz oturdu. Onlar bir dəqiqəyə qədər səslərini çıxarmayıb bir-birinə baxdılar. Bu heyvanın qəflətən daxmaya

gəlməsi Davidin bütün varlığını lərzəyə salmışdı. O, kamertonunu cibindən çıxarıb ayağa qalxdı; bəlkə də qarşısındakı heyvanı musiqinin köməyi ilə cadulamaq fikrində idi. David əlləri titrəyə-titrəyə öz çalğı alətini götürüb:

– Ey üzü gülməyən bədheybət, dilbilməz heyvan! – dedi.
– Bilmirəm sən nəçisən, nə karəsən, nə fikirdəsən; hərgah sən allahın ən dinc bəndələrindən birinə qarşı pis fikrə düşmüşənsə, onda İsrail övladının sözlərinə qulaq as və tövbə et!

Ayının bütün qıllı vücudu titrədi. Sonra Hamut yaxşı tanıdığı bir səs eşitdi:

– Sən bu tütəyini bir kənara qoy, özü də boğazını qıfıllamağı öyrən. Bir saat qışqırmaqdan sonra beşcə sadə ingilis sözünü demək daha təsirlidir.

David nəfəsi tənqləşə-tənqləşə:

– Sən kimsən? – deyərək soruşdu.

– Mən də sən kimi bir adamam, sən qanın kimi mənim qanımda da ayı qanın qarışığı yoxdur. Əlindəki bu axmaq çalğı alətini sənə qaytaran adamı nə tez unuttun?

– Doğrudandırsa mənə qarşı basmır? – deyərək David həyəcanla dilləndi. O, həqiqətdən xəbər tutarkən yavaş-yavaş özünə gəlib təsəlli tapdı.

Şahingöz öz cəsarətsiz yoldaşını inandırmaq üçün ayı dərisini başından atıb namuslu üzünü göstərərək:

– Özünüzdən çıxmayın, qorxmayın, mənəm – dedi, – siz özünü yəqin edə bilərsiniz ki, mənim də dərim nərmə-nazik xanımların dərisi kimi o qədər ağ olmasa da, hər halda ağdır, amma burası var ki, dərimi səma küləkləri və günəş bir balaca qızartmışdır. İndi işə başlamaq vaxtıdır!

– Deyin görüm o qızın və onu canından keçib axtarmağa gələn oğlanın halı necə oldu?

– Onlar başlarını tomahavklardan xoşbəxtliklə qurtardılar. Siz deyərək bilərsinizmi Unkas hardadır?

– Bu gənc əsirdir və çox qorxuram ki, onun işi bitirilmiş olsun. Ürəkdən təəssüf edirəm ki, belə yaxşı niyyətləri olan bir

adam vaxtsız ölüb dünyadan nadan getməlidir. Mən çox yaxşı bir himn yadıma salmışam...

– Məni onun yanına apara bilərsinizmi?

– Bu çətin iş deyildir, – deyə David könülsüz cavab verdi, – amma qorxuram ki, sizin orada olmanız bu bədbəxtə kömək etmək əvəzinə işini daha da korlasın.

– Əbəs danışib vaxtı itirməyin, durun məni onun yanına aparın, – deyə Şahingöz ona etiraz edib üzünü örtüdü.

Şahingöz daxmadan birinci çıxıb Davidə nümunə göstərdi.

Unkasın dustaq saxlandığı daxma, qəsəbənin lap mərkəzində idi və elə bir yerdə tikilmişdi ki, oraya xəlvət girib-çıxmaq mümkün deyildi. Lakin Şahingöz heç də gizlənmək fikrində deyildi. O, indiki görkəminə və üzərinə götürdüyü rolu ifa etmək bacarığına arxalanaraq açıq, düz yol ilə birbaş həmin daxmaya tərəf getdi. Axşamın düşməsi də onun xeyrinə idi. Uşaqlar çoxdan dərin yuxuya getmişdilər. Bütün qadınlar və döyüşçülərin əksəriyyəti gecə olduğuna görə öz daxmalarına çəkilmişdilər. Yalnız dörd-beş döyüşçü Unkasın saxlandığı zindanın qapısı ağzında dayanaraq əsiri əsla gözdən qoymurdu.

Bu döyüşçülər bütün qəbilənin yaxşı tanıdığı və indi ayı dərisi geymiş cadugərin müşayiətilə Hamutun daxmaya tərəf gəldiyini gördükdə, onların ikisini də maneəsiz olaraq irəli buraxdılar, lakin qapıdan uzaqlaşmaq istəmədilər. Əksinə, cadugərlə səfeh adamın – bu qərribə məxluqların – daxmada nə edəcəklərini bilmək istəyir və onlara çox maraqla baxırdılar.

Kəşfiyyatçı quronlarla onların dilində danışa bilmədiyi üçün, danışmaq aparmağı Davidə tapşırmaq oldu. Hamut sadələvh olmasına baxmayaraq, tapşırığı çox yaxşı yerinə yetirdi və müəllimini çox razı saldı. David, onun danışdığı dili o qədər də yaxşı başa düşməyən hinduya müraciət edib ucadan dedi:

– Delavarlar qorxaq qadınlardır! Mənim axmaq həmvətənlərim olan ingizlər delavarlara əmr etmişdilər ki, tomahavklarını götürüb Kanadadakı böyüklərini öldürsünlər, onlar da hansı cinsdən olduqlarını unutmuşlar. Cəldqaçan Maralın qətl meydanında, quronların qarşısında, necə ağlayacağını mənim qardaşım görmək istərdimi?

Quron əsirin bu dərəcədə alçalmasını görməkdən həzz ala-
cağını “xuq” sözü ilə bildirdi.

– İndi ki, belədir, qoy mənim qardaşım kənara çəkilsin,
cadugər isə içəri girib cinləri o köpəyin canına salıdırın.

Quron Davidin sözlərini yoldaşlarına izah etdi; onlar da bu
təklifi eşidib razı qaldılar. Vəhşilər daxmanın qapısından bir az
kənara çəkilib cadugərə işarə etdilər ki, içəri girsin. Lakin ayı
buna əməl etmək əvəzinə yerində durub bağırırdı.

Bu zaman David quronlara müraciət etdi:

– Cadugər qorxur ki, onun nəfəsi öz qardaşlarına da dəyib
onların mərdliyini əlindən alsın. O deyir ki, qoy qardaşlarım bir
az kənarda dayansınlar.

Belə bir qəzaya uğramağı özləri üçün ən böyük bədbəxtlik
hesab edən quronlar dərhal geri çəkildilər və qapıdan o qədər
aralı dayandılar ki, içəridə deyilən sözləri indi eşidə bilməzdilər,
lakin bayırdan içəri girənləri görürdülər. Kəşfiyyatçı quronların
indi təhlükəsiz yerdə dayandıqlarına inandığını bildirərək,
yerindən qalxıb yavaş-yavaş daxmaya girdi. Daxmada ürək
sıxıcı bir səssizlik var idi; burada əsirdən başqa heç kəs yox idi;
daxmanı yalnız ocağın sönməkdə olan kösövləri işıqlandırır.

Ağac lifindən hazırlanmış kəndirlərlə qolları və qıçları bağ-
lanmış Unkas daxmanın bir küncündə oturub divara söykənmiş-
di. Gənc mogikan qarşısında dayanan bədheybət məxluqa bax-
maq istəmədi. Kəşfiyyatçı bayırdan güdülüb-güdülmədiklərini
yəqin etmək üçün, Davidi qapının ağzında qoydu və daxmada
özü ilə Unkasdan başqa heç kəsin olmadığını öyrənənədək hələ
öz ayı rolunu oynamaqda davam etdi. Bu çox ağıllı bir tədbir idi.
Odur ki, kəşfiyyatçı hələ danışmadı, yamsıladığı heyvana xas
olan cürbəcür hərəkətlər göstərdi. Gənc mogikan əvvəlcə elə
güman etdi ki, düşmənlər onu incitmək və mərdliyini sınamaq
üçün doğruçu ayını onun yanına salmışlar; lakin o, ayıya çox
diqqətlə baxdıqda, bu heyvanın üz-gözünü qırıxdırmasının süni-
liyini və heyvana xas olmadığını dərhal başa düşdü, yanındakı bu
məxluqun ayı olmadığını qət etdi, halbuki Heyvord ayının üz-

gözündə heç bir qüsur görə bilməmişdi. Hərgah Şahingöz onun aylıq istedadını sayıq Unkasın bəyənmədiyindən xəbər tutsaydı, yəqin ki, ondan inciyərdi.

David şərti siqnalı verən kimi, daxmada zəhmli ayı bağirtısı əvəzinə dərhal ilan fişiltısı eşidildi.

Unkas bayaqdan oturub divara söykənmiş və hətta gözlərini də yummuşdu, elə bil ayını görmək istəmirdi. Lakin ilan fişiltısını eşidən kimi cəld ayağa qalxdı, o gah başını aşağı əyərək, gah da üzünü o tərəf – bu tərəfə tutaraq daxmanın hər yerinə göz gəzdirdi; nəhayət heç bir şeyi yayındırmayan gözlərini qıllı bədhəybət heyvana zillədi; sanki bu anda sehrlə bir qüvvə onu gözlərini ayıdan çəkməyə qoymurdu. Yenə həmin fişiltı səsi eşidildi, yəqin bu səs ayının ağzından çıxırdı. Gənc oğlan daxmanı bir də nəzərdən keçirdi və yenə üzünü ayıya tərəf döndərdi.

– Şahingöz! – deyə Unkas çox ehtiyatla dilləndi.

Şahingöz isə yenicə yaxınlaşan Davidə müraciətlə:

– Onun iplərini kəs! – dedi.

Müğənni bu əmri dərhal yerinə yetirdi. Nəticədə Unkas azad oldu. Bu anda quru heyvan dərisi xışıldadı və qayıqlarını açıb boşaldaraq dəridən çıxdı. Sonra par-par parıldayan uzun xəncərini çıxarıb Unkasa verərək:

– Qırmızı quronlar daxmanın yaxınlığındadırlar, – dedi, – ehtiyatlı olmaq lazımdır.

Şahingöz bu sözləri deyərəkən mənalı bir baxışla ikinci xəncəri göstərdi; hər iki xəncər bu axşam çox məharətlə düşmənlərdən ələ keçirilmişdi.

Unkas dedi:

– Gedək Tısağaların yanına. Onlar mənim əcdadımın övladlarıdır.

– Nə deyim, bala, – deyə kəşfiyyatçı ingiliscə cavab verdi, – mənə elə gəlir ki, sən də damarlarındakı qan həmin qandandır, amma burası var ki, zaman keçdikcə onun rəngi bir az dəyişmişdir. Bəs bayırda, qarının ağzında dayanan minqlərlə nə edəcəyik? Onlar altı nəfərdirlər, amma biz iki, çünki müğənnini saymıram.

Unkas nifrətlə:

– Quronlar lovğadırlar. Onlar marala pərəstiş edirlər, özləri isə ilbiz kimi qaçırlar. Delavarlar tısağa nəsindəndirlər, amma maraldan cəld qaçırlar.

– Düz deyirsən, bala, mən şübhə etmirəm, yüyürməkdə sən onların bütün qəbiləsini ötüb keçərsən. Ağ adamın isə qolları qıçlarından bacarıqlıdır. O ki, qaldı mənə, yüyürməkdə bu yaramazlarla bacara bilmərəm.

Unkas yol göstərmək üçün qarıya yaxınlaşdıqda Şahingözün son sözlərini eşidib tez geriyyə qayıtdı və yenə daxmanın küncündə əvvəlki yerində oturdu. Şahingöz yalnız öz fikirlərilə məşğul olduğuna görə Unkasın bu hərəkətini görməyib danışmaqda davam edirdi:

– Unkas, buna əhəmiyyət vermə, sən qaç, mən isə yenidən ayı dərisini geyərəm və cəld qaçmaq lazım olan vaxt biclik işlətməyə çalışaram.

Gənc mogikan cavab vermədi, lakin əllərini qoynuna qoyub daxmanın divar dirəklərinin birinə söykəndi. Kəşfiyyatçı ona baxaraq:

– Bəs niyə durmusan, – dedi, – niyə yubanırsan? Qaçıb qurtarmağa mənim kifayət qədər vaxtım olacaqdır. Çünki o haramzadələr əvvəlcə sənə dalınca düşəcəklər.

– Unkas burada qalır, – deyə gənc mogikan sakitcə cavab verdi.

– Nəyə görə?

– Atamın qardaşı ilə birlikdə vuruşmaq və delavarların qardaşı ilə birlikdə ölmək üçün.

– Afərin, oğlum, – deyə Şahingöz cavab verdi və dəmir kimi bükülməz barmaqları ilə Unkasın əllərini sıxdı, – hərgah sən məni qoyub getsəydin, mogikan kimi yox, əsl minq kimi hərəkət etmiş olardın. Lakin mən bu təklifi sənə etməyi özümə borc bildim, çünki gənclərdə yaşamaq arzusu daha qüvvətlidir. Əlbəttə, cəngavərlik igidliyi kara gəlməyən yerdə kələk işlətmək lazım gəlir. Al bu ayı dərisini gey; əminəm ki, mənim kimi sən də ayını çox məharətlə yamsılaya biləcəksən.

Unkas heç bir söz deməyib cəld heyvan dərisini geydi və böyük yoldaşının əmrini gözləməyə başladı.

Şahingöz üzünü Davidə tutaraq:

– İndi qulaq as, dostum, – dedi, – geyiminizi dəyişmək sizin üçün çox xeyirli olar, çünki əyninizdəki paltar səhrada yaşamaq üçün yararlı deyildir. Bax, alın mənim ovçu köynəyimi və papağımı, öz adyalınızla şlyapanızı isə verin mənə. Bundan başqa, siz öz kitabınızı, eynəyinizi və tütəyinizi də mənə etibar eləməlisiniz. Əmin-amanlıq vaxtı bir-birimizə rast gəlsək, bunların hamısını qaytararam, üstəlik böyük təşəkkür də alarsınız.

David bütün bu şeyləri həvəslə Şahingözə verdi; geyimini dəyişdirməsi indiki şəraitdə onun özü üçün bir çox cəhətdən əlverişli idi; belə olmasaydı, başqa bir vaxtda onun bu hərəkətini böyük səxavət hesab etmək olardı. Şahingöz dərhal Hamutun paltarını geydi; daim nigaranlıqla baxmaqdan yorulmayan gözlərinə eynək taxdı, başına isə üçbucaq şlyapanı qoydu, indi onu ulduzların işığında müğənniyə oxşatmaq olardı, çünki onlar boyca bir-birindən o qədər fərqlənmirdilər.

Şahingöz yeni bir əmr verməzdən əvvəl, məsələni tamamilə biçirmək istəyərək müğənnidən soruşdu:

– Deyin görüm, tez hər şeydən qorxanlardan deyilsiniz?

David lap boş damarından tutulduğuna görə bir az inciyən kimi oldu və sonra cavab verdi:

– Mən dinc peşə adamıyam, o ki, qaldı xasiyyətimə, ümidvaram ki, rəhmdilliyə və mehribanlığa meylim daha çoxdur, lakin heç kəs deyə bilməz ki, hətta ən çətin şəraitdə əlimi allahın ətəyindən üzdiyüm vaxt olubdur.

– Sizin üçün ən böyük qorxu o vaxt olacaqdır ki, vəhşilər aldadılmış olduqlarını başa düşsünlər. Hərgah onlar sizi dərhal öldürməsələr, deməli onlar sizi dəli hesab edirlər ki, bu da sizi ölümdən qurtarar; belə olsa, vaxt gəlib çatdıqda öz yatağınızda oləcəyinizə ümid edə bilərsiniz. Biz daxmadan çıxandan sonra işin üstü açılmasa, siz də burada qalmalı olsanız, daxmanın qaralıq yerində oturub özünüzü Unkasa oxşatmalısınız və hindular

hiyləmizdən xəbər tutanadək burada qalmalısınız; elə ki, işimizin üstü açıldı, dediyim kimi, onda bəxtinizə bel bağlamalısınız. İndi iki yoldan birini seçməlisiniz: ya bizimlə qaçmalısınız, ya da burada qalmalısınız.

– Delavarın əvəzinə burada qalacağam, – deyə David qəti cavab verdi. – O mənim yolumda igidcəsinə və alicənablıqla vuruşmuşdur, mən də onun üçün bundan daha böyük bir yaxşılıq da etməyə hazırım.

– Siz əsl kişi kimi danışırınsınız. Başınızı, aşağı salın, qıçlarınızı da yığın, çünki qıçlarınız hədsiz uzun olduğuna görə kələyin üstünü tez açə bilər. Bacardığınız qədər səsinizi çıxarmayın, bu da yaxşı olardı ki, özünü xas olan bağırtılardan birini qoparasınız, çünki hindular sizin bu bağırtınızı eşidib yadlarına salarlar ki, siz başı boş adamsınız. Əminəm ki, hindular sizə dəyib-toxunmayacaqlar, amma işdir şayət onlar sizin skalpınızı soysalar, xatircəm ola bilərsiniz; Unkasla mən bunu heç zaman yaddan çıxarmayacağıq və sizin intiqamınızı əsl döyüşçü və sədaqətli dostlar kimi alacağıq.

David onların getmək istədiklərini gördükdə:

– Dayanın, – dedi, – mən pisliyə pisliklə cavab verməməyi öyrədən kimsənin ləyaqətsiz, dilsiz, ağızsız xələfiyəm. Buna görə də, mən həlak olsam, heç kəsi cəsədimə qurban verməyin, canımı bədənimdən ayıranların isə günahından keçin; hərgah onları yadınıza salmaq istəsəniz, yalnız bu bəndələrin ağillanıb əbədi xoşbəxtliyə qovuşmalarına dua edərsiniz.

Kəşfiyyatçı pərt olub fikrə getdi. Sonra o:

– Sizin dedikləriniz heç meşə qanununa uyğun gəlmir, – dedi, – amma fikirləşəndə adam başa düşür ki, bu əsl insanpərvərlik və nəciblikdir. – Kəşfiyyatçı ağır-ağır köksünü ötürüb əlavə etdi: – Qoy göylər sizin köməyiniz olsun, dostum! Mənə elə gəlir ki, əbədiyyəti gözləriniz önünə gətirib; getdiyiniz yola nəzər salsanız, görərsiniz ki, siz doğru yol ilə gedirsiniz.

Kəşfiyyatçı bu sözləri deyib Davidə yaxınlaşdı və ürəkdən onun əlini sıxdı; bundan sonra, ayı dərisi geymiş Unkasın müşayiətilə cəld daxmadan çıxdı.

Şahingöz, arxadan quronların baxdığını gördükdə, özünü quru və arıq Davidə oxşatmağa çalışaraq uca qəddini bacardıqca dik tutdu və zəbur müğənnisi kimi, oxuduqca takt vurmaq üçün əlini qaldırdı. Xoşbəxtlikdən gecənin bu vaxtı Şahingözün səsini eşidənlərin qulaqları məlahətli musiqi sədalarına o qədər də alışmamışdı, bu isə Şahingözün təhlükəli niyyətinin baş tutmasına kömək edirdi. Bir dəstə vəhşinin yanından keçmək lazım idi, kəşfiyyatçı onlara yaxınlaşdıqda daha ucadan qışqırırdı. Şahingözlə Unkas vəhşilərə lap yaxınlaşdıqda, ingiliscə danışa bilən quron əlini uzadıb kəşfiyyatçını dayandırdı. O, müğənni hesab etdiyi şəxsin gözlərinin ifadəsini görməyə çalışaraq ona tərəf əyilib:

– De görək delavar körpəyinin halı necədir? – deyə soruşdu.
– O qorxdumu?.. Bəs biz onun naləsini nə vaxt eşidəcəyik?

Buna cavab olaraq elə bir acıqlı nərə səsi eşidildi ki, onu əsl ayı bağirtisindən seçmək heç mümkün deyildi; gənc hindu bunu eşidərkən əlini aşağı salıb tez kənara çəkildi; elə bil ki, qarşısındakı məxluqun doğrudan da ayı olub-olmadığını yəqin etmək istəyirdi. Səsini hiyləgər düşmənlərin tanımasından qorxan Şahingöz bu fürsətdən çox şadlıqla istifadə etdi və elə musiqi səsləri çıxartdı ki, arif adamlar bunu əsl ahəngsizlik nümunəsi hesab edərdilər. Lakin, bu səslər Şahingözə daha çox hörmət qazandırdı, çünki vəhşilər ümumiyyətlə dəli hesab etdikləri adamların hörmətini saxlayırlar. Hinduların bu kiçik dəstəsi yoldan çəkilib cadugəri və onun təbi gəlmiş köməkçisini irəli buraxdı.

Unkas və kəşfiyyatçı daxmaların yanından əzəmətlə və inamla keçirdilər; indi, bu qərarla öz yollarına davam etmələri üçün onlar misilsiz bir cürət və dönməz iradə sahibi olmalıydılar, çünki keşikçilərin maraqlı hissi qorxu hissindən üstün gəlmişdi, buna görə də onlar cadunun əsirə necə təsir göstərdiyini bilmək üçün daxmaya yaxınlaşdılar. Bunu Şahingöz də görürdü. İçəridə Davidin kiçik bir ehtiyatsızlığı və səbirsiz hərəkəti hiyləni aşkara çıxarırdı, halbuki David bütün bacarığını toplayıb vaxtı hələ uzatmalı idi. Yalançı zəbur müğənnisinin bağirtıları bir

çoxlarının diqqətini cəlb edirdi; onlar bu hoqqabazlıqla maraqlanıb öz daxmalarının astanasında dayanaraq gedənlərin dalınca baxırdılar; ya mövhumi bir hissə qapılıraq, ya da ehtiyatkarlıq üzündən bəzi döyüşçülər iki-üç dəfə Şahingözügilin yolunu kəsirdisə də, lakin onları heç kəs yubandırmadı; gecənin qaranlığı və misilsiz cəsərət Şahingözügilin planının yerinə etməsinə kömək edirdi.

Qaçqınlar kəndi arxada qoyub qalın meşəyə yaxınlaşmaqdaydılar; Unkasın dustaq saxlandığı daxmadan bu zaman uzun-uzadı qışqırtı səsi gəldi. Mogikan bu səsi eşidib diksindi.

Kəşfiyyatçı isə dostunun çiyindən tutub:

– Dayan! – dedi. – Qoy onlar bir də qışqırsınlar. Birincisi yalnız təəccüb bağırtısı idi!

Şahingözügil çox yubanmalı olmadılar, çünki bir an belə keçməmiş yeni bağırtılar eşidildi və bu bütün düşərgəyə yayıldı. Unkas ayı dərisindən çıxdı. Şahingöz əlini onun çiyinə vurub qabağa keçdi. O, kolun içindən doldurulmuş iki tufəng çıxartdı, Unkasın öz tufəngini özünə qaytardı və maralvuranını başının üstündə fırlaya-fırlaya dedi:

– Qoy indi bu şeytanlar bizim izimizlə gəlsinlər! Nə qədər fərsiz olsaq, heç olmasa ikisinin meyitini yerə sərə biləcəyik.

İşə hazırlaşan ovçular kimi onlar tufənglərini aşağı saldılar, cəld yollarına davam etdilər və az sonra meşənin qaranlığında gözəndən itdilər.

XXVII fəsil

Unkasın zindanının qapısı ağızında qalan vəhşilərin marağı cadugərdən qorxmalarına üstün gəldi.

Onlar içəridən ocağın zəif işığı gələn deşiyə ehtiyatla yaxınlaşdılar. Davidi hələ bir müddət özlərinin əsiri hesab etdilər; lakin sonra, məhz Şahingözün dediyi kimi oldu. Müğənni büzüşüb bir yerdə çox oturmaqdan yoruldu, təcridlə qıçlarını uzatmağa başladı, ayağının biri axırda sönməkdə olan kəsövlərə

dəyib onları kənara tulladı. Quronlar müğənniyə baxarkən əvvəlcə elə bildilər ki, mögikanı belə eybəcər hala cadu salmışdır. Lakin David güdüldüyünü ağına gətirməyib başını döndərdikdə və sadəlvəhlüyünü, fağırılığını bildirən üzünü göstərdikdə, hətta hər şeyə tez inanan vəhşilərin də daha heç bir şübhəsi qalmadı. Onlar tez daxmaya girdilər, heç bir qaydaya əməl etmədən, birbaşa burada oturmuş adamın üstünə gəldilər və aldadılmış olduqlarını dərhal başa düşdülər. Qaçqınların eşitdikləri birinci bağırtı da daxmadan bu vaxt çıxıb ətrafa yayıldı. David öz dostlarının bu yerlərdən qaçıb uzaqlaşmalarına kömək etməyi möhkəm qət etmişdi, lakin işin üstünün açıldığını gördükdə, fikirləşdi ki, indi onun ələyi ələnilib, xəlbiri isə göydə fırldayır. Onun nə kitabı var idi, nə də kamertonu; bu vaxt çox qüvvətli olan yaddaşı onun köməyinə gəldi.

David bu dünyadan köçüb başqa bir aləmə getməyə hazırlaşmaq üçün dəfn zəburunun birinci misralarını gücü gəldikcə, ilhamla ucadan oxudu. Hindular Davidin səfeh olduğunu tez yadlarına saldılar və cəld daxmadan çıxıb düşərgənin bütün əhalisini ayağa qaldırdılar.

Həyəcan signalı eşidilən kimi döyüşə getməyə və ya düşmənin dalınca qaçmağa hazır olan iki yüz adam ayaq üstündə idi. Əsirin qaçması xəbəri çox tez yayıldı, qəbilənin bütün üzvləri, adətən müşavirələr keçirilən daxmanın dövrəsində toplaşaraq, böyüklərinin sərəncamlarını səbirsizliklə gözləyirdilər. Aydındır ki, bic, ağıllı Maquanın bu cür gözlənilməz hadisə zamanı burada olması zəruri idi. Dərhal onun adı ağızdan-ağıza düşdü, hamı, camaat içərisində Maquanı görmədikdə təəccüblə ətrafa göz gəzdirməyə başladı. Maquanın tezliklə buraya gəlməsini tələb etmək üçün onun yaşadığı daxmaya elçilər göndərildi.

Eyni zamanda gənc döyüşçülərin ən zirəklərinə və bacarıqlılarına əmr edildi ki, şübhəli qonşuların, yəni delavarların, quronlara qarşı bir kələk qurub qurmadıqlarını yəqin etmək üçün, xəlvətcə meşədən keçib talanı yoxlasınlar. Qadınlar və uşaqlar vurnuxurdular; bütün düşərgədə dəhşətli çaxnaşma əmələ gəl-

mişdi. Lakin ümumi həyəcan yavaş-yavaş zəifləməyə başladı və bir neçə dəqiqədən sonra qoca başçılar daxmada mühüm müşavirəyə toplaşdılar.

Çoxlu səs gurultusu dəstənin yaxınlaşmasını xəbər verdi. Daxmanın qabağına toplaşmış adamlar kənara çəkilib dəstəyə yol verdilər; Şahingözün çoxdan bəri əsirlikdə qoyub getdiyi başibəlalı cadugəri qucağında gətirən bir neçə döyüşçü daxmaya girdi.

Quronların bu adama münasibətləri müxtəlif idi: bəziləri cadugərin iqtidarına kor-koranə inanırdılar, başqaları isə onu kələkbaz hesab edirdilər. Lakin indi hamı onu çox diqqətlə dinləyirdi. Nəhayət, cadugər başına gələn əhvalatı qısaca söyləyib qurtardıqda, xəstə qadının atası da danışmağa başladı və nə bilirdisə hamısını dedi. Bu iki adamın söylədikləri sözlər, axtarış üçün lazımı istiqamət verdi; quronlar da bu axtarışa həmişəki kimi ehtiyatla, dərhal hazırlaşmağa başladılar.

Onlar mağaranın nəzərdən keçirilib yoxlanmasını ən ağıllı və igid döyüşçülərə tapşırtdılar. Vaxt itirmək olmazdı, buna görə də döyüşçülər dərhal yerlərindən qalxıb səssiz-səmirsiz daxmadan çıxdılar. Onlar mağaranın qapısına çatdıqda, kiçiklər özlərindən böyükleri qabağa buraxdılar və onların hamısı alçaq qaranlıq qalereyaya girdi. İndi onlar lazım gəldikdə özlərini qurban verməyə hazır idilər, eyni zamanda da məlum olmayan bir düşməndən ehtiyat edirdilər.

Mağaranın birinci gözü, əvvəlki kimi, yenə qaranlıq və səssiz idi. Xəstə qadın yenə də əvvəlki yerində və eyni vəziyyətdə uzanıb qalmışdı, halbuki dəstədə elələri də vardı ki, onlar “ağ adamların həkiminin” xəstə qadını meşəyə apardığını öz gözlərilə gördüklərini söyləyirdilər. Buradakılar dərhal gözlərini xəstənin atasına zillədilər. Bu lal ittihamdan acıqlanan və bu anlaşılmaz hadisədən özlüyündə pərt olan xəstənin atası qızının ya tağına yaxınlaşdı və onun üzünə şübhəli-şübhəli baxdı, elə bil xəstənin yad adam olmadığına inanmırdı. Qızı artıq ölmüşdü.

Qoca döyüşçüyə üz verən bu dərd təbii olaraq bir anlığa onun bütün başqa hisslərinə üstün gəldi; o, əliylə gözlərini örtüdü.

Sonra özünə gəlib yoldaşlarına baxdı və meyiti göstərərək öz xalqının dilində dedi:

– Gənc dostumun arvadı bizi tərək etmişdir! Böyük Ruhun öz övladlarına acığı tutmuşdur.

Bu qəmgin xəbər ciddi bir sükut içərisində qarşılandı. Qısa sükutdan sonra ən qoca hindulardan biri ağzını açıb danışmaq istəyirdi ki, birdən mağaranın qonşu gözündən qara bir şey yumalana–yumalana gəldi. Hamı, bunun kim olduğunu bilmədiyi üçün, qeyri–iradi olaraq geri çəkildi və tanıya bilmədiyi bu şeyə təəccüblə baxmağa başladı. Nəhayət, Maquanın qırışib–bürüşmüş, lakin həmişəki kimi, yenə acıqlı olan üzünə zəif işıq düşdü. Hamı onu tanıyan kimi təəccüblə uğuldadı.

Buraya gəlmiş vəhşilər başçının nə vəziyyətdə olduğunu başa düşən kimi, onların xəncərləri havada parıldadı və çox keçmədi ki, Maquanın əl–qolu açıldı. Quron, öz yuvasından çıxan şir kimi, ayağa qalxıb silkindi. O, heç bir söz demirdi, yalnız titrəyən əliylə xəncərin sapından yapışmışdı, kinli gözləri isə qarşısındakı vəhşiləri çox diqqətlə süzürdü, sanki hələ soyumaq bilməyən qəzəbini tökmək üçün adam axtarırdı.

Unkasın, kəşfiyyatçının və hətta Davidin bəxtindən artıq Maquanın əli onlara çatmazdı. Quduzluqdan Maquanın nəfəsi qaralmışdı, acığından danışa bilmirdi. O, ətrafındakı adamların dostları olduğunu yəqin etdikdə, dişlərini xırçıldıtdı və acığını çıxmaq üçün qarşısında elə bir adam görmədiyinə görə, qəzəbini boğdu. Lakin buradakılar Maquanın son dərəcə qəzəbli olduğunu başa düşdülər, odur ki, bir neçə dəqiqə ərzində heç kəsdən səs çıxmadı; hamı onsuz da qəzəblənib, sərsəmlilik dərəcəsinə çatan bu adamı daha da acıqlandırmaqdan qorxur və buna görə də ağzını açıb bir söz deməyə cəsarət etmirdi. Yalnız kifayət qədər vaxt keçdikdən sonra, buradakı quron başçılarının ən böyüyü danışmağa cəsarət etdi. O:

– Dostum düşməyə rast gəlmişdir, – dedi. – De görək düşmənin haradadır, qoy quronlar ondan intiqam alsınlar.

– Qoy delavar ölsün, – deyə Maqua gurultulu səslə acıqlı–acıqlı cavab verdi.

Yenidən başlanan təsirli sükut xeyli davam etdi; onu yalnız bayaq birinci olaraq danışan başçı çox ehtiyatla pozaraq:

– Gənc mögikan ayaqdan çox qıvrıqdır, lakin döyüşçülərim onun izilə gedirlər, – dedi.

Maqua sinəsinin lap dərinliklərindən çıxan boğuş yığun səslə:

– Məgər o qaçmışdır? – deyər soruşdu.

– Aramızda olan cin gözlərimizi bağlamışdır.

– Cin! – deyər Maqua istehza ilə təkrar etdi. – Bu həmin cindir ki, bu qədər quronların canını almışdır; bu həmin cindir ki, şəlalənin kənarında mənim döyüşçülərimi öldürmüşdür, şəfali bulağın başında döyüşçülərimin skalplərini soyub aparmışdır və indi də, gördüyünüz kimi, Bic Tülkünün qol-qıncını bağlamışdır!

– Mənim dostum kimi deyir?

– Ağ dərilə olduğuna baxmayaraq öz ürəyinə görə, biclikdə və ağılta quronlardan heç də geri qalmayan köpəyi – Uzun Karabini – deyirəm.

Bu zəhmli ad mağaradakı quronlara çox ağır təsir bağışladı. Döyüşçülər bir neçə dəqiqə fikirləşdikdən sonra başa düşdülər ki, bu zəhmli və cürətli düşmən lap indicə onların düşərgəsində imiş; buna görə idi ki, bayaqdan heyrət içində olan quronlar indi qəzəblənməyə başladılar; Maquanı içəridən gəmirən quduz hirs qəflətən yoldaşlarına da keçdi. Onların bəziləri hirsli-hirsli dişlərini xırçıldadır, bəziləri öz hisslərini ucadan bağırmaqla bürüzə verir, bəziləri isə havanı quduzcasına yumruqlayırdılar, elə bil ki, bu zərbələr düşməyə dəyəcəymiş! Lakin qəflətən coşan bu hiddət az sonra soyudu, quronlar kədərli, lakin ehtiyatlı bir sükuta daldılar; hindularda belə sükut adətən onların hər cür işdən soyuyub mat qaldıqları dəqiqələrdə müşahidə edilir.

Bu zaman Maqua baş vermiş hadisələrin mahiyyətini anlayıb tamamilə dəyişilmişdi və özünü belə bir mühüm məsələdə nə etmək lazım olduğunu yaxşıca bilən bir adam kimi göstərdi.

O:

– Gedək mənim xalqımın yanına, – dedi, – o bizi gözləyir.

Yoldaşları heç bir söz deməyib onun fikrinə şərik oldular və mağaradan çıxıb məsləhət daxmasına qayıtdılar. Onlar gəlib

oturduqda hamı gözünü Maquaya dikdi. Maqua isə adamların baxışından başa düşdü ki, başına gələn əhvalatı nəql etməlidir. O ayağa qalxdı, heç bir şey əlavə etmədən və heç bir şeyi gizlətmədən bütün əhvalatı danışdı. Maqua Dulkanın və Şahingözün qurduqları kələyi açıb izah etdi. Hətta ən mövhumatçı hinduların özü də indi Maquanın dediyi sözlərə inanmaya bilmirdi. Açıq-aşkar yəqin idi ki, quronlar misilsiz bir cürət sahibi olan şəxs tərəfindən aldadılıb təhqir edilmişlər.

Maqua sözünü qurtardıqda buraya toplaşmış bütün qəbilə (əslində qəbilənin bütün döyüşçüləri burada idilər) yerindən tərpənmədi. Quronlar öz düşmənlərinin həm azğınlığına, həm də hünər və müvəffəqiyyətinə eyni dərəcədə heyran qalan adamlar kimi, bir-birilə baxışdılar. Sonra hamı intiqam almaq üçün fikirləşməyə başladı.

Qaçqınları təqib etmək üçün onların dalınca ikinci bir dəstə göndərildi, başçılar isə müşavirəyə başladılar. Rütbəcə böyük olan döyüşçülər bir-bir danışib öz planlarını təklif edirdilər. Maqua onları hörmətlə, səssizcə dinləyirdi. Bu zirək və fəndgir quronun bütün hiyləgərliyi, bütün təmkinliyi indi özünə qayıtmışdı. O, qarşısına qoyduğu məqsədə doğru çox ehtiyatla və biliciliklə irəliləyirdi. Danışmaq istəyənlərin hamısı öz fikrini bildirdi; yalnız bundan sonra Maqua öz rəyini izah etməyə hazırlaşdı. Onun rəyinin indi xüsusi əhəmiyyəti var idi, çünki kəşfiyyata göndərilmiş döyüşçülərin bəziləri qayıdıb xəbər gətirmişdilər ki, qaçqınların izləri birbaşa onların müttəfiqlərinin, yəni delavarların düşərgəsinə gedir. Maqua öz planını yoldaşlarının qarşısında ehtiyatla şərh etdi. Öz natiqlik məharəti sayəsində onun planı bir səsle qəbul edildi (bunun məhz belə olacağını qabaqcadan güman etmək olardı).

Başçıların bəziləri, bir zərbə ilə delavarların düşərgəsinə zəbt etmək və öz əsirlərini elə keçirmək üçün delavarlara qəflətən basqın edilməsini təklif edirdilər. Çox təhlükəli olan və müvəffəqiyyətlə nəticələnmə biləcəyinə ümid az olan bu planı Maqua asanlıqla rədd etdi. Sonra özünün əsirləri ələ keçirmə barəsindəki planını şərh etdi.

Maqua öz planını şərh edərkən əvvəlcə qarşısındakı adamların mənlili məsələsindən danışib onları intizama həvəsləndirdi. O, quronların igidlik və rəşadət göstərdiklərinə dair çoxlu misallar gətirdi, sonra quronların ağıllı və fərasətli olduqlarını tərifləməyə başladı. O dedi ki, qunduzları başqa heyvanlardan, adamları başqa canlılardan, nəhayət quronları bütün qalan bəşəriyyətdən fərqləndirən məhz ağıl və fərasətdir. Quronların çox ağıllı və fərasətli olduqlarını həddindən artıq şişirtdikdən sonra Maqua indiki vəziyyətdə onların bu fərasətindən necə istifadə edilə biləcəyini təsvir etməyə başladı. O deyirdi: bir tərəfdən quronların solğun üzli böyük başçısı olan Kanada valisi öz övladlarına, tomahavklarını qana boyadıqları vaxtdan bəri, acıqlı-acıqlı baxır, digər tərəfdən, sayca quronlar kimi çox olan, lakin ayrı dildə danışan, başqa məqsədlər güdən və quronları sevməyən digər bir xalq hər cür bəhanədən istifadə edib, onları böyük ağıl başçının gözündən salmağa hazırdır. Sonra Maqua quronların ehtiyaclarından, keçmiş xidmətlərinə görə almalı olduqları bəxşislərdən, əllərindən çıxmış ov yerlərindən və məskənlərdən, belə hallarda, ürəyindən keçəni bir yana qoyub ağıl ilə iş görmək lazım gəldiyindən danışdı. Maqua, mülayimliyin qocalara xoş gəldiyini, ən qəzəbli və şöhrətli döyüşçülərdən bir çoxunun isə qaşqabağını tökdüyünü gördükdə, düşmən üzərində qəti qələbədən danışmağa başladı. Hətta Maqua işarə vurdu ki, kifayət qədər ehtiyatlı olduqda və hiylə işlətdikdə delavarların hamısını məhv etmək mümkün olacaqdır. Bir sözlə, Maqua döyüşə getməyə hazır olanların ürəyindən xəbər verən sözləri məkr və ustalılıqla elə əlaqələndirdi ki, hər iki tərəfi özündən razı sala bildi. Amma tərəflərin heç biri Maquanın niyyətini tamamilə başa düşdüyünü deyə bilməzdi.

Heç də təəccüblü deyildir ki, məhz Maquanın rəyi üstün gəldi. Hindular ehtiyatla hərəkət etməyi qət etdilər və bütün işə başçılığı bu cür ağıllı məsləhətlər verən başçıya bir səslə tapşırıdılar.

İndi Maqua bütün hiylələrini yeritməyə, nəhayət nail olmuşdu. O öz xalqının rəğbətini yenidən qazanmaqla bərabər, həm də

onun başçısı oldu. Maqua o biri başçılarla məsləhətləşməkdən imtina etdi və öz adının, öz nüfuzunun şərəfini saxlamaq üçün özünü təşəxxüslə çəkməyə başladı.

Hər tərəfə kəşfiyyatçılar göndərildi; casuslara əmr edildi ki, delavarların düşərgəsinə gedib nə lazımsa öyrənsinlər; döyüşçülərə tapşırıldı ki, evlərinə getsinlər və çağırılarkən gəlməyə hazır olsunlar; qadınlara əmr edildi ki, dağılsınlar.

Maqua bütün bu əmrləri verdikdən sonra düşərgənin bu başından düşüb bütün daxmalara baş çəkə-çəkə o başına çatdı; o güman edirdi ki, belə tədbir öz planının müvəffəqiyyətlə nəticələnməsinə kömək edəcəkdir. Maqua dostlarının inamını möhkəmlətdi və tərəddüd edənlərə ürək-dirək verdi. Sonra öz daxmasına getdi. Bu quron başçısı xalq tərəfindən qovulan zaman arvadını qoyub getmişdi; az sonra onun arvadı ölmüşdü. Maquanın uşağı yox idi, odur ki, indi o, daxmasında tək qalmışdı. Bu, Davidin yaşadığı həmin yarıuçmuş tənha daxma idi. Hərdənbir David Maqua ilə bu daxmada bir-birinə rast gəldilər; belə hallarda Maqua Davidi əsla saymır, onu adam yerində görmür, onun varlığına laqeyd baxır, lakin ona dəyib toxunmurdu.

Artıq hamı yatmışdı, lakin Maquanın gözünə yuxu getmirdi, o, istirahəti özünə haram etmişdi.

Hərgah, yenicə seçilən bu başçının indi nə ilə məşğul olduğunu maraqlanıb bilmək istəyən olsaydı, görərdi ki, Maqua daxmanın bir küncündə oturub öz planlarını götür-qoy edir; Maqua döyüşçülərin toplanışını təyin etdiyi vaxt gəlib çatanadək bütün gecəni bu vəziyyətdə keçirdi. Hərdənbir divarların çatlarından içəri soxulan külək yanan kösövlərin zəif alovunu qızıqdırdıqda tək-tənha oturmuş, qaşqabaqlı hindunun üzünə titrək alov işığı düşürdü.

Hələ səhərin açılmasına çox qalmış döyüşçülər bir-bir Maquanın tənha daxmasına gəlməyə başladılar. Nəhayət, burada iyirmiyə qədər adam topladı. Onların hər birinin silahı və bütün döyüş ləvazimatı var idi, halbuki üzlərinə döyüş naxışları çəkilməmişdi. Üzdən qəzəbli görünən bu adamlar daxmaya səssiz-

səmirsiz, çox ehtiyatla girirdilər; onların bəziləri daxmanın qarənliq küncündə oturur, bəziləri isə, cansız heykəllər kimi, ayaq üstə mıxlanıb qalırdı.

Seçilmiş dəstənin adamları gəlib cəmləşdikdə, Maqua ayağa qalxdı, əlinin işarəsilə onları öz dalınca çağırdı, özü isə hamıdan qabağa düşdü. Döyüşçülər “hindu cərgəsi” deyilən qayda ilə, bir-bir başçının dalına düşdülər. Onlar düşərgədən səssizcə və xəlvətcə keçib gedirdilər; heç də hərbi şöhrət arzusunda olan, misilsiz və təhlükəli hünər göstərməklə ad çıxarmaq fikrinə düşən döyüşçülərə deyil, kabusa daha çox oxşayırdılar.

Maqua düz yol ilə birbaşa delavərlərin düşərgəsinə yönəlmək əvəzinə, öz dəstəsini hələ bir müddət irmağın əyri-üyrü sahillərilə və qunduzların gölünün kənarı ilə apardı. Hava işıqlaşmağa başladıqda onlar bu ağıllı və əməksevən heyvanların (yəni qunduzların) sahmana saldıqları talaya gəlib çatdılar. Maqua heyvan dərilərindən düzəldilmiş əvvəlki libasını geydi; onun geyimində tülkü şəklində görünürdü. Döyüşçülərin birinin paltarına qunduz şəklində çəkilmişdi; bu şəkil həmin döyüşçünün xüsusi simvolu – totemi idi.

Geyimində qunduz şəklində olan döyüşçü güman edirdi ki, özünə qohum bildiyi qunduzların qüdrətli icmasından yan keçsə və ona hörmət göstərməsə, bu qohumlarını təhqir etmiş olar. Buna görə də döyüşçü ayaq saxladı, mülayim və dostcasına bir neçə söz dedi, sanki ağıllı məxluqlarla danışırdı. O, qunduzları öz qarışı adlandırdı və xatırladı ki, yalnız bu döyüşçünün havadarlığı və nüfuzu sayəsində onlar indiyədək sağ-salamat qalmışlar, halbuki, acgöz tacirlər hinduları çoxdan dilə tuturdular ki, qunduzları məhv etsinlər. Döyüşçü qunduzlara vəd etdi ki, bundan sonra da gözü onların üstündə olacaqdır.

Yoldaşları döyüşçünün bu qəribə nitqini o qədər ciddi və diqqətlə dinlədilər ki, sanki onun sözləri hamıya eyni dərəcədə, böyük təsir bağışlayırdı. Suyun üstündə bir-iki dəfə qara kölgələr görüncə quron çox sevindi ki, dediyi sözlər hədəfə getməmişdir. Həmin döyüşçü sözünü qurtardıqda, ucuq qazma damdan

iri bir qunduz başını çıxartdı; bu dam xaraba qalmışdı, buna görə də vəhşilər zənn edirdilər ki, orada yaşayan yoxdur. Qunduz damdan başını çıxararkən, bayaqdan nitq irad edən quron bunu qunduzların hədsiz etimadının bir əlaməti kimi başa düşdü və buna əsasən səfərinin uğurlu olacağını zənn etdi. Qunduz başını tez çəkib gizlənmişdi, lakin döyüşçü hələ də onun tərəfinə baxıb minnətdarlıq edir və heyvanı tərifləyirdi.

Maqua həmin döyüşçünün öz qohumluq məhəbbətini izhar etməsinə çox vaxt itirdiyini gördükdə işarə etdi ki, dəstə yola düşsün. Hindular çox ehtiyatla, addım ata-ata birgə irəliləyirdilər; qulaqları hədsiz dərəcədə həssas olmayan adamlar onların addım səslərini eşidə bilməzdilər.

Hərgah quronlar geri dönüb baxsaydılar görərdilər ki, uçuq damdan yenə həmin heyvan başını çıxarıb quronların dalınca o qədər diqqət və maraqla baxır ki, onun ağıllı bir məxluq olduğunu güman etməmək olmaz. Doğrudan da heyvanın hər bir hərəkətində idrak əlaməti o qədər aydın sezilirdi ki, hətta ən təcürbəli müşahidəçi bu hadisənin mahiyyətini izah etməkdə aciz qalardı; lakin quronların dəstəsi meşəyə girdikdə məsələ məlum oldu. Heyvan uçuq damdan çıxdı; indi onun xəz maskasının altından Çınqaçkukun ciddilənmiş üzü görünürdü.

XXVIII fəsil

Delavarların qəbiləsi, daha doğrusu bu qəbilənin yarısı, o vaxt quronların müvəqqəti məskəninin yaxınlığında düşərgə salmışdı; delavarlar da təqribən quronlar qədər döyüşçü çıxara bilirdilər. Öz qonşuları kimi, delavarlar da İngiltərə krallığına məxsus olan əraziyə Monkalmın dalınca gedir və moqaukların ovlağına cürətlə basqın edirdilər. Yadellilərin köməyə son dərəcə möhtac olduqları bir vaxtda delavarlar, hindulara xas olan bir ehtiyatlıqla, yardımdan boyun qaçırmışdılar; delavarlar Monkalma onun elçiləri ilə sifariş göndərmişdilər ki, onların baltaları kütlənmişdir və indi onları itiləmək üçün çox vaxt lazımdır.

Mahir siyasətçi olan Kanada rəisi qət etmişdi ki, sərt tədbirlər görməklə qeyri-fəal dostları açıq düşmənlərə çevirməkdənsə, dostların qeyri-fəal qalmasına dözmək daha ağıllı olar.

Maqua dəstəsini səssiz-səmirsiz meşəyə apardığı zaman delavərlərin düşərgəsi üzərində yüksəlməkdə olan günəş, gündüzün daha sonrakı saatlarına aid işlərlə məşğul olan adamları nura qərq etmişdi. Qadınlar daxmalara girib-çıxırdılar: onların bəziləri səhər yeməyi hazırlayır, başqaları ev-eşik yığışdırırdı; bir çoxları isə dayanıb dərdləşirdi. Döyüşçülər qrup-qrup dayanmışdılar; onlar az danışır, lakin nə barədə isə çox fikirləşirdilər; danışanda da özlərini çox qiymətli fikir söyləyən adamlar kimi göstərirdilər. Düşərgənin hər yerində, daxmaların arasında çoxlu ov ləvazimatı nəzərə çarpırdı, lakin heç kəs bu avadanlığa yaxın düşmürdü. Hərdənbir öz silahını nəzərdən keçirən döyüşçünü də görmək olurdu. Bəzən bir dəstə döyüşçü qəsəbənin mərkəzindəki böyük daxmaya dönüb baxırdı, sanki bu adamların hamısı bayaqdan həmin daxmanın fikrini çəkirmiş.

Düşərgə salınmış yastı təpənin lap kənarında qəflətən bir adam göründü. O silahsız idi, üzünün boyaqlı naxışları bu şəxsin sifətinin anadangəlmə ciddiyətini və sərtliyini artırmamış, əksinə onu daha mülayim bir şəkə salmışdı. Bu adam o qədər yaxınlaşdı ki, delavərlər onu görə bilsinlər, sonra, buraya dostluq niyyətilə gəldiyini hərəkətlərlə bildirdi. O, əvvəlcə əlini göyə qaldırdı, sonra onu mənalı bir hərəkətlə ürəyinin başına qoydu. Delavərlər məskəninin sakinləri də onun salamına cavab verib təklif etdilər ki, yaxın gəlsin. Bu qarabuğdayı yad adam bu cür qarşılanmasından ruhlanaraq, təbii səki hesab edilə bilən və al rəngə boyanmış səhər səması fonunda qabarıq görünən təpədən endi, təşəxxüslü addımlarla düşərgənin içərisinə tərəf gəldi. Bu adam yaxınlaşdıqca, qollarından və boynundan asdığı gümüş bəzək şeyləri və gön mokasinlərinin dövrəsinə bənd edilmiş xırdaca zınqırovlar yavaş-yavaş cingildəyirdi. Yad adam qadınlara əsla fikir verməyərək, kişiləri ədəblə salamladı. O, üzlərinin vüqarlı ifadəsi qəbilə başçıları olduqlarını bildirən bir dəstə

adama çatdıqda dayandı; delavarlar bu boylu-buxunlu adamı yaxından görərəkən tanıdılar ki, o, quronların Bic Tülkü ləqəbilə məşhur olan başçısıdır.

Delavarlar onu ciddiyyətlə, sükut içərisində və ehtiyatla qarşıladılar. Qabaqda dayanmış döyüşçülər kənara çəkildilər və bütün şimal hindularının dillərini bilən ən yaxşı delavar natiqinə yol verdilər. Həmin delavar makuasların dilində danışmağa başladı:

– Müdrik quron, xoş gəlibdir. Yoxsa, o, göl sahillərində yaşayan qardaşları ilə birlikdə sukka-tuş¹ yeməyə gəlibdir?

– O, məhz bu niyyətlə gəlibdir, – deyə Maqua şərq hökmdarına məxsus bir əzəmətlə başını əyib cavab verdi.

Delavarların başçısı əlini uzadıb quronun biləyindən yapışdı; onlar yenə bir-birini dostcasına salamladılar. Sonra delavar qonağı daxmaya gəlməyə və onunla səhər süfrəsində oturub yeməyə dəvət etdi. Maqua bu dəvəti qəbul etdi. Hər iki döyüşçü üç-dörd qocanın müşayiətilə daxmaya yönəldi. Qalan delavarlar Maquanın gözlənilmədən buraya gəlib çıxmasının səbəbini bilməyə çox çalışırdılar. Lakin onlar öz səbirsizliyini heç bir hərə-kətlə, heç bir sözlə bildirmədilər.

Adicə səhər yeməyi zamanı Maqua ilə delavarların başçısı çox ehtiyatla söhbət edirdilər; yalnız, bu yaxınlarda Maquanın iştirak etdiyi ovla əlaqədar olan əhvalatdan danışılırdı. Bununla belə daxmadakıların hər biri çox yaxşı başa düşürdü ki, Maquanın buraya gəlməsi müəyyən gizli bir məqsəd güdür və onların qəbiləsinin müqəddəratı ilə çox əlaqədardır. Hər iki başçı yeyib doyduqdan, qadınlar isə yeməyin qalıqlarını və içərisində içki olan kudu qablarını yığırdıqdan sonra hər iki tərəf deyişməyə hazırlaşdı.

– Mənim böyük kanadalı başçım üzünü öz övladlarına – quronlara – yenədəmi çevirmişdir? – deyə delavarların natiqi soruşdu.

– Məgər elə bir vaxt olmuşdur ki, kanadalı başçımızın nəzəri öz quron övladlarının üstündən əskik olsun? – deyə Maqua cavab verdi. – O mənim xalqımı, özünün ən sevimli övladı adlandırır.

¹ Qarğıdalı və paxla unundan hazırlanmış xörək

Delavar yalan hesab etdiyi bu sözlərə guya inandığını bildirmək üçün təşəxxüslə baş əydi və sözünə davam etdi:

– Sizin döyüşçülərin tomahavkları çox qızarmışdı!

– Əvvəllər belə idi, indi isə bizimkilərin tomahavkları həm parıldayır, həm də kütləşmişdir, çünki ingizlər öldürülmüşlər, delavarlar isə bizim qonşularımızdır.

Delavarların başçısı dinclik əhval-ruhiyyəsi doğuran bu komplimentə yalnız əl hərəkətlərilə cavab verdi və daha heç bir söz demədi. Bu zaman Maqua, qırğından danışılarkən nə isə bir şey xatırlayırmış kimi, soruşdu:

– Mənim əsirəm olan qız delavar qardaşlarımı narahat etmir?

– Biz onun buraya gəlməsinə şadıq.

– Delavarlarla quronlar bir-birindən uzaq deyildirlər, onların arasındakı yol açıqdır; hərgah əsir qız mənim qardaşımı narahat edərsə, göndər onu bizim qadınların yanına.

Delavarların başçısı bayaqından daha qətiyyətlə:

– Əsir qızın aramızda olmasına şadıq, – dedi.

Maqua bir neçə dəqiqə dinmədi; görünür o, Koranı qaytarmaq üçün göstərdiyi birinci cəhdin baş tutmamasına laqeyd baxırdı. Sonra o, yenidən dilləndi:

– Mənim döyüşçülərim dağlarda ova çıxmaq üçün delavarlara yer verirlərmi?

– Lenaplar öz dağlarının ağalarıdır, – deyə delavarların başçısı bir qədər təkəbbürlə cavab verdi.

– Bu yaxşıdır, qırmızı dərililər hər bir hərəkətlərində ədaləti unutmurlar. Axı öz tomahavklarını və xəncərlərini bir-birinə qarşı təmizləyib itiləmək onların nəyinə lazımdır! Məgər bu yerlərdə öldürməyə solğun bənizlilər azdır?

Maqua, dediyi sözlərin delavarların ürəyini yumşaltması üçün bir az gözlədikdən sonra əlavə etdi:

– Mənim qardaşlarım meşələrdə yad adamların mokasinlərinin izlərini görməmişlər? Onlar ağ adamların izini tapmamışlar?

– Qoy mənim kanadalı başçım gəlsin, övladları onu görməyə hazırdırlar, – deyə delavarların başçısı qeyri-müəyyən şəkildə cavab verdi.

– Böyük başçı hinduların viqvamlarına onlarla çubuq çəkmə-yə gəlir. Quronlar da onu görərəkən şad olurlar. Lakin ingizlərin, heç vaxt yorulmaq bilməyən, uzun qolları və qıçları vardır. Mənim gənc döyüşçülərim belə güman edirdilər ki, delavarların kəndinin yaxınlığında ingizlərin ləpirlərini görmüşlər.

– Onlar lenapları yatdıqları yerdə yaxalaya bilməzlər.

– Bu yaxşıdır. Gözləri açıq olan döyüşçü düşməni görə bilər, – deyə Maqua cavab verdi və söhbətin mövzunu yenə dəyişdirdi, çünki həmsöhbətini aldada bilməyəcəyini yəqin etmişdi. – Mən qardaşıma bəxşislər gətirmişəm.

Quronların hiyləgər başçısı öz səxavətindən danışarkən ayağa qalxdı və gətirdiyi bəxşisləri, gözləri böyüyən ev sahiblərinin qarşısına qoydu. Bəxşislərin çoxu, Uilyam–Henri qalası yaxınlığında qırğın zamanı qadınların üst–başından qoparılmış ucuz bəzək şey-lərindən ibarət idi. Hiyləgər quron bu bəzək şeylərini həm seç-məkdə, həm də onları paylaşdırmaqda çox bacarıqla hərəkət etdi. O, bahalı şeyləri iki nəfər ən nüfuzlu başçıya bağışladı, qalan bəx-şisləri isə rütbəcə daha kiçik olanlara elə nəzakətlə və yerinə düşən komplimentlərlə payladı ki, onların hamısı razı qaldı.

Quron başçısının çox yaxşı düşünüb hazırladığı bu hiylə dər-hal öz nəticəsini verdi. Delavarların üzündən ciddiyyət silindi; onlar mehribanlıq göstərməyə başladılar. Bu dəyişiklik başçının üzündə daha aydın nəzərə çarpırdı. O, bəxşislərin öz payına düşən çox hissəsini bir qədər gözdən keçirdikdən sonra, ifadə ilə danışmağa başladı:

– Mənim qardaşım müdrək başçıdır. Biz onun gəlişinə şadiq.

– Quronlar öz delavar qardaşlarını sevirler, – deyə Maqua cavab verdi. – Axı bir də onlar öz qardaşlarını niyə sevməsin-lər?! Onların hamısını bir günəş isindirir, onların günahsız və ədalətli adamları öldükdən sonra bir yerdə ova çıxacaqlar. Qır-mızı dərililər dost olmalıdırlar və ağ adamları gözdən qoymama-lıdırlar. Mənim qardaşım meşədə casuslara rast gəlməyib?

Adının mənası “Bərk Ürək” olan delavar bu dəfə mətinliyi və səbatlı olmağı unutdu. O, üzdən mülayimləşdi və özü də axır-da ürəyini açıb daha aydın danışmağa başladı:

– Mənim düşərgəmin yaxınlığında özgə mokasinləri olmuşdur. Onların izləri mənim daxmalarıma gəlib çıxmışdır.

– Mənim qardaşım bu köpəkləri qovdumu? – deyə Maqua soruşdu.

– Qovmaq olmaz. Yolçu həmişə lenaplar qəbiləsinin övladları üçün əziz qonaqdır.

– Yolçu, amma casus yox.

– Məgər ingizlər öz qadınlarını casus kimi bizim aramıza göndərirdilər? Quronların başçısı bəs demədimi ki, qadınları vuruşma zamanı tutub gətirmişdir?

– Quronların başçısı yalan deməmişdir. İngizlər öz kəşfiyyatçılarını göndərmişlər. Onlar mənim viqvamlarımda olmuşlar, lakin elə bir adama rast gəlməmişlər ki, onları salamlayıb mehribanlıqla qarşılansın. Buna görə də delavarların yanına qaçmışlar, çünki deyirlər ki, delavarlar bizim dostlarımızdır; onlar Kanada başçısını ürəklərindən çıxarmışlar.

Zərbə çox tutarlı idi və mədəni aləmdə Maquaya mahir diplomat şöhrəti qazandıra bilərdi. İngilislərlə bu yaxınlarda olmuş müharibədə delavarların iştirak etməmələri fransız müttəfiqlərinin böyük narazılığına səbəb olmuşdu; bunu delavarların özləri də yaxşı bilirdilər. Onlar başa düşürdülər ki, bundan sonra fransızlar delavarlara etibar etməyəcəklər və onların hər bir hərəkətinə irad tutmağa çalışacaqlar. Başa düşmək heç də çətin deyildi ki, belə vəziyyət delavarlar üçün sonralar yaxşı nəticə verməz. Delavarların uzaq məskənləri, ovlaqları, yüzlərlə qadın və uşaqları fransızlara məxsus olan ərazidə idi. Buna görə də Maquanın gətirdiyi bəd xəbər, delavarları qorxutmasa da, hər halda məyus etdi. Maquanın məqsədi də bu idi.

Bərk Ürək:

– Qoy mənim başçım üzümə baxsın, o, sifətimdə heç bir dəyişiklik görməz. Doğrudur, mənim cavanlarım müharibəyə yollanmamışdılar, çünki gördükləri yuxular onların müharibəyə gətmələrinə mane olurdu. Amma onlar böyük ağ başçını sevir və onun hörmətini saxlayırlar.

– Böyük ağ başçı xəbər tutsa ki, onun ən qorxulu düşməni övladlarının düşərgəsində yedirdilib saxlanılır – onda inanarmı ki, delavarlar onu sevirlər? Qaniçən ingizin ocağımızın başında oturub çubuq çəkdiyini, bu qədər çoxlu dostumuzu öldürmüş olan solğun üzli adamın delavarlar arasında asudə gəzdiyini ağ başçıya desələr, delavarların səmimiliyinə inanarmı? Yetər, mənim böyük kanadalı rəhbərim o qədər də axmaq deyildir!

Delavarların başçısı:

– O hansı ingizdir ki, delavarlar ondan qorxurlar, o kimdir ki, mənim cavanlarımı öldürmüşdür? – deyə soruşdu. – Kimdir mənim böyük başçımın qəddar düşməni?

– Uzun Karabin.

Delavar döyüşçüləri, məşhur olan bu adı eşidərkən diksindilər. Bu döyüşçülərin təəccüb etmələri aydın göstərirdi ki, onlar fransız müttəfiqləri arasında ad çıxarmış olan adamın burada, delavarların əlində olduğunu indiyədək bilmirmişlər.

– Mənim qardaşım nə demək istəyir? – deyə Bərk Ürək təəccüblə soruşdu.

– Quronlar heç vaxt yalan demirlər! – deyə Maqua saymaz-yana cavab verdi; o, başını divara söykəyib qarabuğdayı sinəsini nazik paltarı ilə örtüdü. – Qoy delavarlar öz əsirlərini bir-bir sayıb gözdən keçirsinlər; onların arasında dərisi nə qırmızı, nə də ağ olmayan bir adam taparlar.

Uzun sürən sükut başlandı. Delavarların başçısı yoldaşları ilə kənara çəkildi; qəbilənin ağsaqqallarını çağırmaq üçün adamlar göndərildi.

Döyüşçülər bir-bir alaçığlara girir və Maquanın gətirdiyi mühüm xəbəri hamıya çatdırırdılar. Bu xəbəri hamı təəccüblə qarşılayırdı. Hindular bu yeni xəbəri bir-birinə yetirirdilər; çox keçmədi ki, bütün düşərgədə böyük bir çaxnaşma başlandı. Qadınlar döyüşçülərin ağzından təsadüfən çıxan tək-tük sözləri eşitmək üçün əllərini işdən çəkdilər. Uşaqlar oyunlarını yarımçıq qoyub böyüklərin arasında gəzişir, mənfur düşmənin belə bir cürət göstərməsinə təəccüb edən kişilərin rabitəsiz sözlərinə çox maraqla və həvəslə qulaq asırdılar.

Həyəcan bir az zəiflədikdə, qocalar məsələni çox ciddi götür-qoy etməyi qərara aldılar, çünki bunu, belə qorxulu və çətin vəziyyətdə, qəbilənin şərəfi və təhlükəsizliyi tələb edirdi. Ümumi vurnuxma və çaxnaşmanın başladığı dəqiqədən bəri Maqua nəinki oturduğu yeri tərk etmədi, həm də daxmanın divarına bayaqdan söykəndiyi vəziyyətdə, hərəkətsiz qalmasından görünürdü ki, o, ətrafında baş verən hadisələrə əsla əhəmiyyət vermirdi. Belə olduğu bu tayfanın başçılarından görmək istədikləri hər bir tədbiri qabaqcadan yaxşıca bilirdi; demək olar ki, bir çox hallarda Maqua delavarların niyyətlərini onların özlərinin dərk etmələrindən də əvvəl duyurdu.

Delavarların məsləhətləşməsi çox çəkmədi. Məsləhətləşmə qurtarıqda ümumi hay-küydən məlum oldu ki, başçıların görüşündən sonra bütün qəbilənin dərhal tənənəli yığınağı olmalıdır. Belə yığınaqlar adətən, çox mühüm hadisələr olan zaman keçirilirdi.

Hiyləgər quron daxmadan çıxdı və səssiz-səmirsiz düşərgənin qabağındakı meydançaya gəldi. Delavar döyüşçüləri də buraya axışib gəlməyə başlamışdılar.

Təqribən yarım saat keçdi. Ətəyində delavarların düşərgə saldıqları dağın zirvəsi üzərində günəş yüksəlməyə başladığında, delavarların əksəriyyəti artıq öz yerlərində oturmuşdu. Günəşin qüvvətli şüaları təpənin dövrəsindəki ağacların arasından süzülüb çıxarkən meydançaya toplaşanların sayı min nəfərdən artıq olardı.

Delavarlar tayfasına üz vermiş hadisəni yığınağın qarşısında şərh etmək hüququna qəbilənin yalnız ağsaqqalları və ən təcrübəli adamları malik idilər. Belə adamlardan biri danışmayınca, gənc döyüşçülərdən heç biri, nə qədər əsgəri igidlik göstərmiş olsa da, nə kimi fitri istedadı və natiqlik məharətinə malik olsa da, bu sükutu pozmağa haqlı deyildi. Bu yığınaqda nitq etməli olan qoca döyüşçü hələ danışmaq istəmirdi, yığınağa izah etməli olduğu məsələnin çox mühüm olması görünür onu həyəcanlandırır. Sükut, məsləhət məclisindən əvvəlkinə nisbətən indi daha çox çəkdi. Hətta yaşca ən balaca olan uşaq da səbirsizlik göstərüb səsini çıxarmadı. Hinduların əksəriyyəti gözlərini

inadla yerə zilləmişdi; hərdən onların biri gözlərini yerdən çəkib, daxmalardan birinə tərəf çevirirdi; bu daxma öz tikilişinə və pis havalardan qorumağa uyğunlaşdırılmış olmasına görə, o biri daxmalardan seçilirdi. Döyüşçülərin əksəriyyəti səssiz-səmirsiz gözünü yerə dikmişdi.

Nəhayət, izdiham içərisindən pıçıltı səsləri eşidildi və hamı birdən öz yerindən qalxdı. Bu anda indicə təsvir etdiyimiz daxmanın qapıları açıldı; oradan üç nəfər çıxdı və yavaş-yavaş yığıncığa tərəf gəlməyə başladı. Bu adamların üçü də yığıncıqdakı qocaların hamısından yaşlı idi; bu üç nəfərdən biri sağındakı və solundakı yoldaşlarının köməyiylə yeriyirdi, onun yaşı insana çox nadir hallarda nəsib olan qədər çox idi. Bu qocanın vaxtı ilə sidr ağacı kimi dümdüz və çox görkəmli olan qəddi yüz ildən çox sürdüyü ömrünün ağırlığına tab gətirməyib bükülmüşdü; hindulara xas olan çevik və yüngül yeridən indi onda heç bir əsər qalmamışdı. Bu pırani kişi ona çox uzaq görünən yolunu yavaşca, qarış-qarış qət edirdi. Qırışmış qaramtıl üzü ilə çiyinlərinə tökülən ağappaq uzun saçları arasındakı uyğunsuzluq dərhal nəzərə çarpırdı.

Bu qəbilə başçısının geyimi zəngin və təmtəraqlı idi, lakin öz qəbiləsinin adamlarının sadə adətlərinə tamamilə uyğun gəlirdi. Qocanın geyimi tükü təmizlənmiş ən yaxşı heyvan dərilərindən tikilmişdi; bu libasa qocanın keçmiş hərbi rəşadətlərini təsvir edən heroqlif naxışlar çəkilmişdi. Onun döşündə çoxlu medal var idi; medalların bəziləri gümüşdən, bir-ikisi isə qızıldan qayırmışdı. Bunlar uzun ömrü boyunca ağlardan hədiyyə olaraq alınmışdı. Biləklərinə və topuqlarına qızıl halqalar keçirmişdi. Hərbi işdən çoxdan ayrıldığı üçün saçlarını uzatmışdı, başında cıqqaya oxşayan bir şey görünürdü. Cıqqaya vurulmuş daş-qaşlar, dümağ saçlarının əksinə olaraq qara rəngə boyanmış və aşağıya sallanan dəvəquşu lələklərinin arasında, par-par parıldayırdı. Onun tomahavkı, demək olar ki, başdan-başa gümüşə tutulmuşdu, xəncərin sapı isə sal qızıldan qayırmış buynuz kimi bərq vururdu.

Bu hörmətli qocanın gəlməsilə əlaqədar olan səs-küy kəsilən kimi, hamı pıçıltı ilə “Tamenund” adını dönə-dönə təkrar

etməyə başladı. Maqua bu ağıllı və ədalətli delavərin şöhrəti haqqında çox eşitmişdi.

Qocanın gözləri yumulu idi, sanki insan hərisliyindən doğan əməllərə illər boyu baxmaqdan yorulmuşdu. Dərisinin rəngi ətrafındakı adamların çoxunun dərisinin rəngindən elə bil daha tünd idi; demək olar ki, bədəninin hər yerinə döyülüb çəkilmiş çal-çarpaz zolaqlar, çox mürəkkəb və eyni zamanda gözəl na-xışlar əmələ gətirmişdi.

Tamenund iki hörmətli yoldaşına söykənə-söykənə yeri yir-di; o, kənarda səssizcə dayanıb baxan quronun yanından keçdi və ona əsla əhəmiyyət vermədi; nəhayət delavərlərin topladığı-ları tərəcəyə qalxıb, lap ortada monarx kimi əzəmətlə və başçıya məxsus bir vüqarla oturdu.

Xalq öz qoca başçısını misilsiz bir hörmət və məhəbbətlə qarşıladı. Ədəb və hörmət tələblərinə əsasən gözlənilən uzun bir fasilədən sonra, qəbilənin əsas başçıları yerlərindən qalxdılar; onlar qəbilə başçısına yanaşdı, onun əllərini öz başlarına qoydular; yəqin ki, bununla onun xeyir-dua verməsini xahiş edirdilər. Daha gənc olan başçılar qocanın yalnız paltarına əllərini vurmaqla kifayətlənir, ya da ömrünü başa vurmaqda olan bu ədalətli və igid adamın heç olmasa lap qarşısında baş əymək üçün yaxınlaşırdılar. Yalnız müəyyən bir igidlik göstərərək ad çıxarmış olan gənc döyüşçülər yaxın gəlirdilər; delavərlərin çoxu isə bu qədər hörmətli və çox sevimli olan insanın üzünə baxmaqda özünü xoşbəxt hesab edirdi. Qoca qəbilə başçısına hörmət-izzət göstərildikdən sonra, başçılar öz yerlərinə qayıtdılar; bu zaman bütün düşərgəyə dərin sükut çökdü.

Tamenundu buraya gətirən qocalardan biri bir neçə gəncə pıçılı ilə nə isə dedi; gənclər dərhal yerlərindən qalxıb camaatın arasından çıxdılar və yuxarıda deyildi ki kimi, səhərdən bəri hamının diqqətini cəlb edən daxmaya girdilər. Bir neçə dəqiqədən sonra onlar qayıtdılar və bu təntənəli yığıncağa bəis olan adamları divanxanaya gətirdilər. Adamlar aralanıb onlara yol verdilər. Gələnlər ortalığa çıxdıqda, yığıncaqdakılar yenidən sıxlaşıb əsirləri dövrəyə aldılar.

XXIX fəsil

Kora əsirlərin qabağında dayanıb əlləri ilə Alisanın hər iki əlindən tutmuşdu. Bu alicənab xanım dövrəsindəki vəhşilərin zəhmli sifətlərini əsla fikir vermir, heç bir şeydən qorxmur və gözlərini qorxudan tir-tir əsən, bənizi qaçmış Alisadan çəkmirdi. Heyvord da onların yanında dayanmışdı. Şahingöz, özündən daha yüksək saydığı bu əsirlərin şərəfinə hörmət əlaməti olaraq onlardan bir qədər arxada durmuşdu və indiki dəqiqələrdə, onlarla eyni bir vəziyyətdə olduğu halda da, onların hörmətini gözləyirdi. Unkas əsirlərin arasında yox idi. Yenə səssizlik çökdü; aradan xeyli keçdikdən sonra, qəbilə başçısının yanında oturan qoca başçılardan biri ayağa qalxdı və lap yaxşı başa düşülən ingilis dilində ucadan soruşdu:

– Mənim əsirlərimin hansı Uzun Karabindir?

Bu suala nə Dulkan, nə də kəşfiyyətçi cavab vermədi. Dulkan dərin sükut içində olan qaş-qabaqlı hinduları süzdü və gözləri Maquanın kinli üzünə sataşdıqda diksinib geri çəkildi. Dulkan dərhal başa düşdü ki, əsirlərin bu yığıncağa çağırılmasında hiyləgər vəhşinin əli vardır; buna görə də Maquanın qanlı niyyətlərinin baş tutmasına mane olmaq üçün bütün bacarığını sərf etməyi qət etdi. Dulkan hinduların adama çox tez divan tutduqlarını görmüşdü, buna görə də dostunun da, bu tezliklə öldürülməsindən ehtiyat edirdi. O, çox fikirləşmədi və hətta öz canı bahasına olsa da dostunu ölümdən qurtarmağı qət etdi. Lakin Dulkan hələ bir söz deməyə macal tapmamış, delavərlərin həmin başçısı bayaqkindən daha aydın danışmağa başlayıb sualını təkrar etdi. Dulkan buna vüqarla belə cavab verdi:

– Bizim ikimizə də silah verin, özümüzü də bax o meşənin kənarında qoyun. Sizin sualınıza biz öz işimizlə cavab verərik.

– Deməli, adını yaxşı tanıdığımız döyüşçü siz imişsiniz eləmi? – deyə başçı soruşdu və Heyvordun üzünə çox maraqla baxdı; adətən öz xeyirxahlığı ilə şöhrət tapan və ya pis əməlləri ilə tanınan, ya da təsadüf nəticəsində ad çıxarmış olan adamı

belə bir maraqla süzürlər. – Ağ adamı delavarların içərisinə gəlməyə məcbur edən nədir?

– Ehtiyac. Mən buraya yemək üçün, sığınacaq üçün gəlmişəm, dostlarımın yanına gəlmişəm.

– Ola bilməz. Meşə, ovlamaq üçün heyvan və quşlarla doludur. Döyüşçünün öz başını çəkib daldalanması üçün ən yaxşı sığınacaq buludsuz səmadır, delavarlar isə ingizlərin dostu deyildir. Bəsdir, diliniz ürəyinizdəki mətləbi demir.

Dunkan səsinə kəsdi; o bilmirdi söhbəti necə davam etdirsin; sorğu-suala və ətrafında baş verən bütün hadisələrə çox diqqətlə fikir verən kəşfiyyatçı isə bu vaxt cürətlə irəli gələrək:

– “Uzun Karabin” adı çəkilərkən cavab verməməyimin səbəbi heç də utanmağım və ya qorxmağın deyildi, – dedi, çünki namuslu adamda bu hisslərin heç biri olmaz, lakin mən minqlərə ixtiyar vermərəm ki, öz fitri qabiliyyətlərinə görə dostlarının xüsusi ad verdikləri adama ləqəb qoysunlar. Bir də ki, bu ləqəb yanlışdır; maralvuran heç də karabin deyil, adicə bir tüfəngdir. Düzünü bilmək istəsəniz, ailəsinin Nataniel adı verdiyi, öz çaylarında yaşayan delavarların isə Şahingöz kimi şərəfli bir adla çağırıdıkları adam doğrudan da mənəm. İrokezlərin Uzun Karabin adlandırdıkları adam da mənəm.

Bayaqdan Dunkana çox diqqətlə baxan hindular dərhal gözələrini, dəmirdən tökülmüş qəşəng heykələ oxşayan, Şahingözün uca boy-buxununa zillədilər. İki adamın bu şərəfli adı daşımağa haqlı olduğunu iddia etməsi heç də təəccübə səbəb olmadı, çünki özünü başqa bir adamın adı ilə qələmə verənlər hindular arasında az təsadüf edilsə də, onlar belə adamların olduğunu yaxşı bilirdilər. Bir neçə qoca bir-birilə məsləhətləşdi; görünür onlar qurunu ətraflı dindirməyi qət etdilər. Bu başçılardan biri qurona müraciət etdi:

– Qardaşım dedi ki, mənim düşərgəmə xəlvətcə ilan sürünüb gəlmişdir. Kimdir o?

Maqua kəşfiyyatçımı göstərdi.

Duncan öz köhnə düşməninin təhlükəli niyyətini bu dəfə tamamilə yəqin edərək dilləndi:

– Olmaya ağıllı delavar canavarın hüzməsinə inanır? İt heç vaxt yalan deməz, amma eşidən olubdurmu ki, canavar doğru söz desin?

Maquanın gözlərində od parladı, lakin özündən çıxmağın yersiz olduğunu xatırlayaraq, o, heç bir söz demədi, üzünü nifrət hissilə döndərdi; o, əmin idi ki, hindular fərasətli olduqları üçün, kimin haqlı olduğunu çox tez yəqin edəcəklər.

Maqua yanılmamışdı; ağsaqqallar yenə bir qədər məsləhət-ləşdikdən sonra, çoxbilmiş delavar, başçıların qərarını ehtiyatlı sözlərlə elan etdi:

– Mənim qardaşımı yalançı adlandırdınız, qardaşımın dostla-rının isə buna acığı tutmuşdur. Onlar yəqin etmişlər ki, qardaşım düzünü demişdir. Əsirlərə silah verin, qoy onlar hansının Uzun Karabin olduğunu özləri sübut etsinlər.

Maqua özünü elə göstərdi ki, guya bu sözləri kompliment hesab edir. O, belə bir təklifə razı olduğunu başı ilə işarə edib bildirdi, çünki əmin idi ki, kəşfiyyatçı kimi mahir bir atıcı həqi-qəti çox tez aşkara çıxaracaqdır.

Uzun Karabin adını iddia edən dostlara, yəni Şahingözə və Heyvorda, dərhal silah verdilər; onlara əmr etdilər ki, dayandıq-ları yerdən təqribən əlli yard uzaqdakı kötüyün üstündə görünən gil qabı, burada oturan camaatın başı üstündən güllə ilə vursun-lar. Heyvord güllə atmaqda kəşfiyyatçı ilə bəhsə girişməli oldu-ğunu dərk edərkən gülümsədi, lakin Maquanın əsl niyyətini öyrənənədək yalançılıqdan əl çəkməməyi qət etdi. O, tüfəngini söylə qaldırdı, üç dəfə nişan alıb güllə atdı; güllə qabdan bir neçə düymə aralı keçib ağacı deşdi. Hindular bu nəticədən razı qal-dıqlarını səs-səsə verib bildirdilər; bu isə sübut edirdi ki, onlar hədəfin bu qədər yaxınlığına güllənin dəyməsini görüb Hey-vordu güllə atmaqda usta hesab edirlər. Hətta Şahingöz başını tərپəttdi, sanki bununla demək istəyirdi ki, nəticə onun güman etdiyindən də yaxşıdır. Lakin Şahingöz bu qədər sərrast atəş

açan atıcı ilə yarışmaq arzusunda olduğunu bildirmək əvəzinə, tufənginə söykənib dərin fikrə getdi və uzun müddət bu vəziyyətdə qaldı. Gənc hindulardan biri onu xəyallar aləmindən qaytardı. O, əlini Şahingözə vurub çox pozuq ingilis dilində dedi:

– Solğun bənizli adam bundan yaxşı güllə ata bilərmə?

– Düzdür, quron, bundan daha sərrast güllə ata bilərəm! – deyə Şahingöz, qısa qundaqlı tufəngi sağ əlində tutub qaldıraraq, Maquanı elə cəld hədələməyə başladı ki, sanki əlindəki tufəng deyil, içiboş yüngül qarğı idi, – bəli, quron indi səni öldürərdim, özü də dünyada heç bir qüvvə buna mane ola bilməzdi! Bu dəqiqə sənəni ürəyini güllə ilə vurub deşə bilərdim? Buna olan inamım və yəqinliyim, havada süzən şahinin qumruquşu üzərində öz qələbəsinə olan yəqinliyindən qat-qat artıqdır! Bəs bundan niyə çəkinirəm? Nə üçün? Yalnız ona görə ki, səni öldürməklə günahsız, incə məxluqların fəlakətə düşmələrinə bais olaram!

Kəşfiyyatçının qızarıb yanan üzü, onun qəzəbli baxışı, şax tutduğu qəddi-qaməti onun sözlərini eşidən hinduların ürəyini qorxu ilə doldurdu. Delavarlar cıncıqlarını belə çıxarmayıb işin axırını gözləyir və yerlərindən əsla qımıldanmırdılar; lakin Maqua, düşmənin mərhəmətinə inanmasa da, adamların arasında dayanıb tərənəmirdi, elə bil ki, yerə mıxlanmışdı. Kəşfiyyatçının yanında dayanmış gənc delavar ona yenə təklif etdi:

– Onu vur.

Şahingöz tufəngini başının üstündə qəzəblə fırlaya-fırlaya bərkədən cavab verdi:

– “Onu vur”! Axmaq! Nəyi vurum?

Sinnə dolmuş delavar başçısı Şahingözə müraciət edərək:

– Hərgah ağ adam doğrudan da adını öz üstünə götürdüüyü döyüşçüdürsə, qoy onun atdığı güllə hədəfin daha yaxınına dəysin, – dedi.

Kəşfiyyatçı qəhqəhə çəkib güldü, sonra tufəngi dümdüz uzatdığı sol əlinə aşırıldı; güllə açıldı – çox güman ki, o, tufəngin silkələnməsi nəticəsində açılmışdı, – və gil qab parçalanıb havaya qalxdı, onun tikələri ətrafa səpələndi. Kəşfiyyatçının say-

mazyana tulladığı tüfəngin, tappıltı ilə yerə düşməsi də, demək olar ki, həmin anda eşidildi.

Buradakı adamlar Şahingözün sərrast atıcılığına ilk dəqiqədə valeh olub heyrətə gəldilər. Sonra onlar bir-birilə pıçıldeşmağa başladılar; pıçılıtlı səsləri getdikcə qüvvətlənirdi. Bəziləri Şahingözün bu misilsiz zirəkliyinə heyran qaldığını açıqdan-açığa bildirirdilər. Lakin əksəriyyət elə güman edirdi ki, Şahingözün hədəfi belə bir zirəkliklə sərrast vurması tamamilə təsadüfi bir şeydir. Heyvord özü üçün sərfəli olan bu fikrə şərik çıxıb ucadan:

– Bu tamamilə təsadüfi bir şeydir! – dedi. – Nişan almamış güllə atmaq olmaz!

Heyvord gözaltı Şahingözə işarə edib yalvarırdı ki, onun yalanının üstünü açmasın; lakin meşələr sakini Heyvordun bu işarəsinə əhəmiyyət verməyərək:

– Təsadüf! – deyə onun sözünü həyəcanla təkrar etdi. – Olmaya o yalançı quron da bunu təsadüf hesab edir? Bu cavan zabitə tüfəng verin, heç bir hiylə işlətmədən bizi mərd-mərdana üz-üzə dayandırın; qoy bizim hərəkətimiz və gözlərimiz mübahisəni həll etsin.

– Tamamilə aydındır ki, quron yalançıdır, – deyə Heyvord buna soyuqqanlılıqla etiraz etdi. – Quron sizi Uzun Karabin adlandırdığını öz qulağınızla eşitdiniz.

Hərgah qoca delavar işə yenidən qarışmasaydı, kim bilir inadcıl Şahingöz öz şəxsiyyətini sübuta çatdırmaq üçün daha nə kimi dəlillər gətirəcəkdi.

Qoca delavar:

– Buludlardan enən şahin istədiyi vaxt qayıda bilər, – dedi. – Onlara tüfəng verin!

Bu dəfə kəşfiyyətçi tüfəngi hərisliklə aldı; bayaqdan bəri atıcının hər bir hərəkətini çox diqqətlə izləyən Maqua indi ehtiyatın yersiz olduğunu yəqin etmişdi.

Kəşfiyyətçi, xatalı çaxmağı ölüm törətməyə dəfələrlə məcbur etmiş olan barmağını tüfəngin lüləsinə vurub, Dunkana müraciət etdi:

– Hansımızın daha yaxşı atıcı olduğunu gəlin bu delavarlar qəbiləsi qarşısında sübut edək! Mayor, bax o ağacdan asılmış boranını görürsünüzmü? Hərgah siz sərhəd xidməti üçün yararlı atıcısınızsa, o boranını güllə ilə vurub deşməlisiniz.

Duncan Şahingözün göstərdiyi şeyə baxdı və yeni imtahana hazırlaşdı. Bu, hinduların işlətdikləri və boranıdan qayırmış balaca bir qab idi. Bu qab mübahisə edənlərdən yüz yard uzaqdakı balaca şam ağacının qurumuş budağından qayıyla asılmışdı. Yuxarıda deyildiyi kimi, Duncan pis atıcı deyildi, indi o öz məharətini göstərmək üçün bütün səyini sərf etmək fikrində idi. Hərgah Duncan bilsəydi ki, bütün həyatı bu atəşin nəticəsindən asılıdır, yəqin ki, bu qədər ehtiyatla və bu qədər diqqətlə nişan almazdı. Duncan atəş açdı: üç-dörd hindu boranı asılmış ağaca tərəf yüyürdü və qışqıraraq dedi ki, güllə lap boranın yanında ağaca dəymişdir. Döyüşçülər bu xəbəri razılıq səslərilə alqışladılar və gənc zabitin rəqibinin üzünə sualedici bir nəzər saldılar.

Şahingöz həmişəki kimi yenə ürəkdən, lakin səssizcə gülərək:

– Kral qvardiyaçısı üçün bu nəticə pis deyil! – dedi. – Lakin burası var ki, mənim tufəngim gülləni əsl hədəfdən bu cür tez-tez yayındırılmış olsaydı, onda, xəzindən qadın muftaları hazırlanan bir çox dələlər hələ də meşədə gəzişərdilər, öz payını almaq üçün o dünyaya yollanmış olan bir çox qəddar minqlər isə hələ indi də yırtıcılıqdan əl çəkməyib öz çirkin əməllərini törətməkdə davam edərdilər. Ümidvaram ki, bu boranın yiyəsi olan qadının vıqvamında, hələ belə boranılar çoxdur.

Şahingöz bu sözləri deyə-deyə tufənginə barıt doldurub onun çaxmağını ayağa çəkdi. O öz nitqini qurtardıqdan sonra ayaqlarını bir-birindən araladı, tufəngin lüləsini eyni bir hərəkətlə yavaş-yavaş yerdən qaldırmağa başladı. Kəşfiyyatçı tufəngin lüləsini lap gözlərinin bərabərinə qaldırırdıqda, onu bir anlığa bu vəziyyətdə saxlayıb, hərəkətsiz qaldı; bu anda elə bil kəşfiyyatçı da, onun əlindəki tufəng də daşdan yonulmuş bir heykəl idi. Tufəngin lüləsindən dərhal alov çıxıb parıldıadı. Gənc hindular qabağa yüyürdülər; lakin onların təlaşlı axtarışından və ümid-

siz baxışlarından aydın başa düşmək olardı ki, onlar Şahingözün atdığı güllənin izini-tozunu belə tapa bilməmişlər.

Delavarların qoca başçısı üzünü kəşfiyyatçıya tutdu və bir şeydən iyrənən adam kimi, üz-gözünü turşudub ona dedi:

– Çıx get burdan, sən it dərisi geymiş canavarsan. İngizlərin Uzun Karabini ilə mən özüm danışaram.

Şahingöz bu sözlərdən əsla pərt olmayıb belə cavab verdi:

– Heyif olsun! Adı üstümdə ləqəb olan tüfəng indi əlimdə olsaydı, mən sizə söz verə bilərdim ki, boranı asılmış qayıışı güllə ilə vurub qıraram, boranı isə sınımayıb yerə düşər. Bu mahaldakı meşələrin mahir atıcısının atdığı gülləni tapmaq istəyirsinizsə, onda siz axmaqısınız! Siz mənim gülləmi boranının həndəvərində deyil, onun içində axtarmalısınız.

Hindu gəncləri Şahingözün bu sözlərinin mənasını dərhal başa düşdülər (çünki bu dəfə o, delavar dilində danışdı); onlar yüyürə-yüyürə gedib, boranını ağacdən düşürdülər və sevinclə, qışqıra-qışqıra yuxarı qaldıraraq onun deşilmiş yerini camaata göstərdilər; güllə boranı qabın boğazından dəyib o biri tərəfindən çıxmışdı. Döyüşçülər bu gözlənilməz xəbəri eşitdikdə ağız-ağıza verib fərəhlə qışqırdılar. Şahingözün bu gülləsi məsələni həll etdi və onun sərrast atıcılığı haqqındakı sözlərin doğru olduğunu təsdiq etdi. Bu məharətə valeh olan hinduların maraqla dolu gözləri bir az əvvəl Heyvorda zilləndiyi halda, indi bərk-boşdan çıxmış kəşfiyyatçıyı tərədən dırnağa, diqqətlə süzürdü. Qəflə-tən başlanmış həyəcanlı hay-küy bir az yavaşdıqda, delavarların qoca başçısı yenə sorğu-suala başladı; o, Dunkana müraciət edərək:

– Nə üçün sən qulaqlarımı doldurub məni aldatmaq istəyirdin? – deyər soruşdu. – Yoxsa delavarlar o qədər axmaqdırlar ki, cavan qaplanı qocasından seçə bilməzlər?

Duncan hindular kimi obrazlı danışmağa çalışaraq:

– Delavarlar ququnun necə yalançı bir quş olduğunu hələ başa düşəcəklər, – dedi.

Qoca başçı: – Yaxşı, indi görərik adamların qulağını kim doldurur, – dedi və üzünü qurona tutub əlavə etdi: – Qardaş, delavarlar sənə qulaq asırlar.

Öz niyyətini izah etməyə bu sözlərlə vadar edilən quron yerindən qalxdı. Qətiyyət və vüqarla hinduların dövrəsinin lap ortasına çıxıb, əsirlərin qabağında natiqsayağı dayandı, danışmaq üçün özünü cəmləşdirdi. Lakin ağzını açmazdan əvvəl dövrəsindəki hinduların gərgin üzlərini iti baxışla süzdü, elə bil ki, onu dinləməyə hazır olanların başa düşə biləcəkləri müvafiq sözlər və ibarələr fikirləşib tapmaq istəyirdi. Maqua həm düşmənçilik, həm də hörmət hissilə dolu bir baxışla kəşfiyyətçiyə nəzər saldı. Sonra isə sönməz kinlə dolu gözlərini Dunkanın üzünə zillədi. Tır-tır əsən Alisanı gözucu süzdü, lakin onun gözləri dönməz iradəli, zabitəli və eyni zamanda gözəl Koraya sataşdıqda, çox çətinliklə izah edilə bil ən bir ifadəli baxışla gözlərini ona zillədi. Sonra, çirkin niyyətlərini bürüzə verməyərək, Kanadada işlənən dildə danışmağa başladı, çünki buradakıların əksəriyyəti bu dili başa düşürdü.

Hiyləgər quron dedi:

– İnsanları yaratmış olan Ruh, onları cürbəcür rəngə salmışdır. Onların bəziləri əfəl ayıdan da qaradır. Belə adamlar qul olmalıdırlar və Ruh onlara əmr etmişdir ki, qunduz kimi həmişə işləsinlər. Cənub küləyi əsəndə siz onların iniltisini eşidə bilərsiniz; bu inilti kəllərin böyürtüsündən daha bərk gəlir; belə iniltilər böyük Duzlu gölün sahillərindən qalxır; dallarınca bu gölün sahillərinə gəlib yan alan iri qayıqlar onları dəstə-dəstə tutub aparır; Ruh bəzilərini də elə yaratmışdır ki, bunların üzləri meşə sincabından da solğundur; Ruh bunlara əmr etmişdir ki, öz qulları üçün tacir və canavar olsunlar. Ruh bu tayfaya göyərçin qanadları – uçmaqdan heç zaman yorulmayan qanadlar – ağacların yarpaqlarından sayca çox olan oğul-uşaq və bir də bütün dünyanı udmağa hazır olan tamahkarlıq vermişdir. Ruh bu adamlara vəhşi qışqırtısına oxşayan səs, dovşan ürəyinə oxşayan ürək, donuz bicliyi (lakin bu tülkü bicliyi deyildir) və maral qıçlarından uzun

olan qollar vermişdir. Ağ adam dilini işə salıb hinduların qulaqlarını doldurur; onun bicliyi torpağın nemətlərini yığmağa kömək edir, əlləri isə duzlu suların sahillərindən başlamış böyük gölün adalarınadək bütün torpaqları zəbt edir. Böyük Ruh ağ adama kifayət qədər pay vermişdir, lakin ağ adam hamının payına yiyələnmək istəyir, solğun üzlü adamlar belədirlər... Böyük Ruh dərisi bu günəşdən də parlaq və qırmızı olan adamlar da yaratmışdır. – Maqua bu sözləri deyərkən yuxarı baxaraq, üfüqdən dumanı yarıb işıq salan solğun günəşi mənəli bir hərəkətlə göstərdi. – Böyük Ruh bu torpağı nə şəkildə yaratmışsa, o şəkildə də qırmızı dərilil adamlara vermişdir – quş və heyvanlarla dolu olan yaşıl otları örtülü şəkildə vermişdir. Böyük Ruhun qırmızı dərilil övladları düzlüklə yaşayırdılar. Günəş və yağış onlar üçün cürbəcür meyvələr yetişdirirdi, küləklər onları yayda sərinləndirdi. Hərgah qırmızı dərilil adamlar bir-birilə vuruşurdularsa, bunu yalnız kişi olduqlarını sübut etmək üçün edirdilər. Onlar igid və ədalətli olmuşlar; onlar xoşbəxt idilər...

Natiq bura çatdıqda, nəql etdiyi rəvayətin dinləyicilərdə rəğbət oyadıb-oyatmadığını yəqin etmək üçün səsini kəsdi, yenə ətrafına göz gəzdirdi. Gördü ki, hər tərəfdən hamı gözlərini ona zilləmiş, başını yuxarı qaldırmışdır və burun deşikləri körükləyir. Sonra Maqua yavaş, qəmgin səslə sözünə davam etdi:

– Böyük Ruh öz qırmızı dərilil övladlarına ona görə müxtəlif dillər vermişdir ki, bütün heyvanlar onları başa düşə bilsinlər. Böyük Ruh onların bəzilərinə əmioğlusunu ayı ilə birlikdə qarlı yerlərdə məskən vermişdir, başqalarını bərəkətli ovlağa gedən yolun üstündə, batan günəşin yaxınlığında, o birilərini isə böyük, şirin suların dövrəsindəki torpaqlarda yerləşdirmişdir; ən böyük, ən istəkli övladlarına isə Duzlu gölün qumluqlarını bağışlamışdır. Mənim buradakı qardaşlarım o xoşbəxt tayfanın adını bilirlərmi?

– Onlar lenaplar idilər! – deyə iyirmiyə qədər hindu cəld cavab verdi.

Maqua, onların keçmiş əzəmətinə və ad-sanına, guya hörmət etdiyini bildirmək üçün, bicliklə başını əyərək dedi:

– Onlar lenni-lenaplar idilər. Lenap qəbilələri idi! Günəş duzlu sudan qalxıb şirin suya enirdi və heç zaman lenaplardan gizlənmirdi. Axı bir də ağıllı xalqın keçmişindən onun özünə, mənim kimi bir meşə qurununun söhbət açmasının nə mənası vardır! Bu xalqın necə təhqir edildiyini, onun keçmiş əzəmətini, igidliklərini, qazandığı şöhrəti, onun keçirdiyi xoşbəxt günləri, düçar olduğu itkilərini, məğlubiyyətlərini və çəkdiyi müsibətləri ona xatırlatmağın nə mənası vardır! Bütün bunları öz gözlərilə görmüş olan və dediklərimin doğru olduğunu bilən adamlar, məgər bu xalqın içərisində yoxdur? Mən sözümlü qurtardım. Dilim ağzımda dönmür danışam, çünki qurğuşun ürəyimə sancılır. Mən qulaq asıram.

Natiqin səsi kəsildikdə, hamı üzünü qoca Tamenunda çevirib baxdı. Qəbilə başçısı öz yerində oturduğu dəqiqədən indiyədək, hələ ağzını açmamışdı. Zəiflikdən qəddi bükülən bu adam harada olduğunu, görünür, dərk etmirdi və bütün bu çaxnaşma zamanı səssiz-səmirsiz oturmuşdu. O, qurunun yumşaq, xoş səsini eşidərkən bir az özünə gələn kimi olmuş, başını bir-iki dəfə qaldırmışdı, sanki qurunun sözlərinə qulaq asmaq istəyirdi. Lakin bic Maqua qocanın tayfasının adını çəkdikdə, qoca, adətən xəyallara isnad verilən və heç bir şeyi ifadə etməyən, küt bir baxışla hinduları süzdü. O, ayağa durmaq üçün bütün gücünü topladı, hər iki yanında oturmuş başçıların köməyiylə qalxdı və zəiflikdən səndələdiyinə baxmayaraq vüqarla dayandı. Az sonra gur, boğuş səslə danışmağa başladı. Tamamilə səssizlik olduğuna görə qocanın səsi guruldayırdı. O deyirdi:

– Kimdir lenapların övladlarını yada salan? Kimdir keçənlərdən danışan? Məgər yumurtadan qurd çıxmır, məgər qurddan milçək əmələ gəlib məhv olmur? Delavarlara yaxşı keçmişdən danışmağın nə mənası vardır? Yaxşısı budur gəlin indiki olub-qalanımız üçün də Manittoya minnətdarlıq edək.

Maqua qocaların dayandığı yerə yaxınlaşaraq dedi:

– Danışan veyandotdur, Tamenundun dostudur.

Qoca qaş-qabağını tökərək:

– “Dost!” – deyə təkrar etdi. Onun gözlərində parlayan acıq və hiddət ifadəsi, gözlərini qorxunc bir şəklə saldı. – Məgər minq yer üzünün hökmdarıdır? Quronu buraya gəlməyə nə məcbur etmişdir?

– Ədalət arzusu. Quronun əsirləri onun buradakı qardaşlarının yanındadır, quron da özünə məxsus olan şeyi aparmaq üçün buraya gəlmişdir.

Qoca, ayaq üstə dayana bilməsinə kömək edən başçılardan birinə baxdı və onun qısa izahatını dinlədi. Sonra üzünü Maquaya döndərüb, onu çox diqqətlə xeyli süzdü və nəhayət, danışmağa həvəsi olmayan adamlar kimi, yavaşca dedi:

– Ədalət böyük Manittonun qanunudur. Mənim övladlarım, bu yadellini yedirdin. Sonra isə, quron, burada nəyin varsa apar get.

Qəbilə başçısı bu təntənəli qərarı elan etdikdən sonra, oturub yenə gözlərini yumdu. Delavarların heç biri bu hökmə etiraz etməyə cürət etmədi. Tamenund öz qərarını bildirdikdən sonra, dərhal dörd ya beş gənc döyüşçü Heyvordun və kəşfiyyatçının arxasına keçdi, onların qollarını zirəkliklə, cəld, qayıqla bağladı. Maqua buradakı hindulara sevinclə göz gəzdirdi. Kişi əsirlər əl-qolları bağlı olduğuna görə müqavimət göstərə bilməzdilər; Maqua bunu yəqin etdikdə, hamıdan çox istədiyi qızın üzünə baxdı. Kora onun baxışını elə bir təmkinli və qəti baxışla qarşıladı ki, Maqua tərəddüd etdi. Bu vaxt Maqua, əvvəllər işlətdiyi hiyləni yadına saldı, Koranı söykəndiyi döyüşçünün əlindən alıb Heyvorda işarə etdi ki onun dalınca gəlsin; sonra, aralanıb yol verən hinduların içindən keçməyə başladı.

Lakin Kora, Maquanın güman etdiyi kimi, ona tabe olmaq əvəzinə, özünü qəbilə başçısının ayaqları altına atıb ucadan dedi:

– Ey ədalətli, hörmətli delavar! Sənin mərdliyinə və qüdrətinə bel bağlayaraq xahiş edirik ki, bizə rəhm edəsən! Bu rəhmsiz və qəddar vəhşinin sözlərinə inanma. O, qana susamışdır və öz kamına çatmaq üçün sənin qulaqlarını yalan sözlərlə doldurur. Sən özün uzun ömür sürmüşsən, yamanlıq çox görmüşsən, buna görə də biçarələrin dərdinə şərikin olmalısən.

Qoca gözlərini çətinliklə açıb yenə camaata baxdı. O, Koranın səsinə eşitdikdə başını yavaş-yavaş ona tərəf döndərdi və nəhayət, gözlərini cavan xanıma, hərəkətsiz halda zillədi. Kora diz çöküb əllərini sinəsində çarpazlamışdı və qəbilə başçısının solmuş, lakin hələ də zəhmli görünən üzünə hörmətlə baxırdı. Tamenundun üzünü tədriclə dəyişirdi; yüz il bundan əvvəl öz gənclik ehtirası ilə delavərlərin bir çox qəbilələrini ruhlandırılmış zəkası, indi üzündə heyrət ifadəsilə birlikdə əks etmişdi. O, yanındakıların köməyi olmadan, asanlıqla ayağa qalxdı, öz qətiyyətli və hamını valeh edən bir səslə soruşdu:

– Sən kimsən?

– Sənin nifrət etdiyən ingizlər qəbiləsindən olan bir qadınam; lakin bu qadın sənə heç zaman yamanlıq etməmişdir və hərgah özü istəyəydi də sənin xalqına pislilik edə bilməzdi. O səndən kömək istəyir.

Qəbilə başçısı, diz çökmüş Koradan gözlərini çəkməyərək xırıltılı səslə qarşısındakı hindulara müraciət etdi:

– Övladlarını, mənə deyən görüm, indi delavərlər harada düşərgə salmışlar?

– Şəffaf Qorikan bulaqlarının o tayında, irokezlərin dağlarında.

Qoca başçı sözünə davam edərək:

– Doğma çayımın suyundan içdiyim vaxtdan bəri isti yay çox gəlib keçmişdir, – dedi. – Qorikanın ağ sakinləri ağ adamların hamısından ədalətli idilər, lakin onlar susadılar və çaya yiyələndilər. Olmaya onlar bizi burada da, öz düşərgəmizdə də təqib etmək istəyirlər?

– Biz heç kəsi təqib etmirik, heç bir şey ələ keçirmək istəmirik, – deyərək Kora cavab verdi. – Sizin yanınıza əsir gətirilmişik və yalnız bunu xahiş edirik ki, dincliklə öz qohum-əqrabamızın yanına qayıtmağımıza icazə verəsiniz. Məgər sən bu xalqın atası olan Tamenund deyilsən?

– Mən, yaşının çoxluğundan tənqə gəlmiş Tamenundam.

– Yeddi il bundan əvvəl sənin döyüşçülərindən biri bu yerlərin sərhədində ağ başçının əlinə keçmişdi. Həmin döyüşçü xe-

yirxah və ədalətli Tamenund tayfasından olduğunu söylədi. Ağ rəhbər ona: “Get, – dedi, – sən azadsan, çünki Tamenund tayfasındansan”. Həmin ingilis döyüşçüsünün adı sənin yadındadır mı?

Qəbilə başçısı, çox qocalmış adamlara məxsus, aydın bir hafizənin köməyiylə xatirələrini yadına salaraq:

– Yadımdadır, – dedi, – gülər üzlü bir uşaq idim, dənizin qumlu sahilində dayanıb baxarkən, qanadları olan bir iri qayıq gördüm; o, günəşin çıxdığı tərəfdən gəlirdi.

– Yox, yox, mən belə bir uzaq keçmiş demirəm, bu yaxınlarda qohumlarımdan birinin sən qohumuna etdiyi yaxşılığı deyirəm.

– Bəlkə bu hadisə delavərlərin ovlaqlarına yiyələnmək üçün ingizlərlə hollandiyalıların vuruşduqları vaxt olmuşdur? O zaman Tamenund başçı idi və birinci dəfə öz kamanını solğun üzlü adamların ildırım¹ ilə əvəz etdi...

– Yox, o vaxt da deyil, – deyər Kora onun sözünü kəsdi. – Mən deyən hadisə lap sonralar olmuşdur. Bu hadisə lap bu yaxınlarda, demək olar ki, dünən olmuşdur. Yəqin ki, bu iş sən yadından çıxmamışdır.

Qoca təsirli bir səslə:

– Hələ dünən lenəplərin övladları dünyanın ağası idilər! – dedi. – Duzlu gölün balıqları, quşlar və meşə heyvanları lenəplərin övladlarını özlərinin saqamorları hesab edirdilər!

Kora ümitsiz halda başını aşağı saldı və özünün ağır dərdi ilə bir dəqiqə ərzində mübarizə apardı. Sonra başını qaldıraraq gözəl üzünü və parıldayan gözlərini göstərərək sözünə davam etdi:

– De görüm, sən uşaqların varmı?

Taqətsizliyi arıq üzündən də bilinən qoca, mehribanlıqla gülümsəyib, oturduğu səkidən Koraya baxdı, sonra qarşısındakı adamlara yavaş-yavaş göz gəzdərərək cavab verdi:

– Mən böyük bir xalqın atasıyam.

¹ İldırım – qədim hinduların avropalıların tufənglərinə verdikləri addır.

– Mən özüm üçün heç bir şey istəmirəm, əcdadımın günahı üçün hər cür cəzanı çəkməyə hazırım. Lakin mənim yanında duran qız indiyədək göylərin qəzəbinin cəfasını çəkməmişdir. O, ömrünün son günlərini keçirən qoca bir kişinin qızıdır. Bu qızı sevən çoxdur, olduqca çoxdur; o, çox mehribandır, ürəyi təmizdir, bir çoxlarının əzizidir, buna görə də onu bu haramzadəyə qurban vermək olmaz.

– Mən bilirəm ki, solğun üzlülər təşəxxüslü və acgöz tayfadırlar. Mən bilirəm ki, onlar nəinki yer üzünün sahibi olduqlarını iddia edirlər, həm də güman edirlər ki, onların rəngində olan adamların ən pisləri qırmızı rəngli adamın saqamorlarından yaxşıdır. Hərgah onlar dərisinin rəngi qardan ağ olmayan bir qadını öz viqvamlarına gətirsələr, onların qəbiləsinin köpəkləri hürməyə, qarğaları isə qarılamağa başlar. Amma qoy onlar Manittonun qarşısında özlərini çox öyməsinlər. Onlar bu yerə, çıxan günəş tərəfdən gəlmişlər və batan günəş tərəfə çıxıb gedə bilirlər. Ağacların yarpaqlarını çəyirtkənin necə yediyini, lakin vaxt gəlib çatdıqda ağacların yenə çiçəkləyib yarpaqlandığını çox görmüşəm.

Kora, keylikdən ayrılmış kimi, dərindən ah çəkərək:

– Belə olmağına belədir, – dedi. – Lakin buraya sən öz qəbiləndən olan başqa bir adam da gəlmişdir. Onu sən hüzuruna gətirməyiblər. Quronun buradan qələbə ilə getməsinə yol verməzdən əvvəl, həmin adamın da fikrini dinləyin.

Tamenundu müşayiət edənlərin biri, onun döyükdüyünü gördükdə dedi:

– Qızın dediyi adam ilandır, ingizlərin qırmızıdərilili nökrəlidir. Biz onu saxlamışıq ki, sonra əziyyət verək.

– Qoy o gəlsin, – deyə dünyagörmüş qoca əmr etdi.

Qoca yenə öz yerində oturdu; nə qədər ki, döyüşçülər onun əmrini yerinə yetirməyə getməmişdilər, burada elə bir səssizlik var idi ki, qonşu meşədə yarpaqların xışıltısı aydın eşidilirdi.

XXX fəsil

Həyəcanlı sükut bir neçə dəqiqə davam etdi. Sonra camaat təlatümə gəldi, aralandı, yenidən sıxlaşıb birləşdi. Ətdən çəkilməmiş çəpərin əmələ gətirdiyi dövrənin ortasında Unkas dayanmışdı. Bayaqdan bəri qocanın üzünü böyük maraqla süzən gözlər, indi dərin daxili bir heyranlıqla əsirin yaraşlıqlı qəddi-qamətinə zillənmişdi. Nə hamının hörmət etdiyi qoca qəbilə başçısının burada olmasına, nə də ona göstərilən müstəsna diqqətə baxmayaraq, gənc mögikan özünü itirmir, əsla qərardan getmirdi. O, hər tərəfə diqqətlə nəzər saldı, həm uşaqların maraqla dolu diqqətli baxışını, həm də qaşqabaqlı başçıların düşməncəsinə nəzərini xatircəmliliklə, təmkinlə qarşıladı. Lakin Unkas buradakı adamları vüqarla süzdükdən sonra, onun gözləri Tamenunda sataşdıqda, bu oğlan dünyagörmüş qocanın oturduğu yerə səssiz addımlarla, yavaş-yavaş yaxınlaşdı və lap onun qabağında ayaq saxladı. Unkas burada xeyli dayanıb ətrafını çox diqqətlə seyr etdi; nəhayət delavar başçılarından biri Unkasın burada olduğunu Tamenunda xəbər verdi. Qəbilə başçısı gözlərini açmadan soruşdu:

– Manitto ilə əsir hansı dildə danışır?

– Öz ataları kimi o da delavar dilində danışır, – deyə Unkas cavab verdi.

Bu gözlənilməyən xəbər qəflətən eşidildikdə, adamların arasından yavaş, lakin qəzəbli bir uğultu qopdu; bu uğultunu şir nərəsilə müqayisə etmək olardı. Unkasın dediyi sözlər ağıllı qocaya da qüvvətli təsir bağışladı, lakin qoca bu təsiri başqa bir şəkildə büruzə verdi. O, sanki bədnam bir şeyi görməkdən özünü məhrum etmək istəyirmiş kimi, gözlərini əliylə örtüdü və indicə eşitdiyi sözləri boğuc səslə yavaşca təkrar etdi:

– Delavar! Mən ömrümdə, lenap qəbilələrinin məsləhət tonqalları alovlanan öz qədim məskənlərindən neçə qovulduqlarını və maral sürüləri kimi pərən-pərən salınıb irokez dağlarına necə səpələndiklərini görmüşəm! Göy küləklərinin rəhm etdiyi məşələrimizi, yad xalqın necə baltalayıb doğradığını görmüşəm;

mən meşələrdə gözən heyvanların və ağacların üstündən uçub keçən quşların insan vıqvamlarında necə yaşadığını görmüşəm; lakin öz xalqının düşərgəsinə, zəhərli ilan kimi, xəlvətcə sürünüb soxulan alçaq delavara hələ heç zaman rast gəlməmişəm.

Buna cavab olaraq Unkasın xoş avazlı, məlahətli səsi eşidildi:

– Yalançı quşlar dimdiklərini açmışlar, Tamenund da onların nəğmələrini eşitmişdir.

Dünyagörmüş qoca diksinib başını yana əydi, elə bil uzaqdan gələn melodiyanın batmaqda olan son səsini eşitmək istəyirdi.

– Tamenund yatmışımı? – deyə o dilləndi. – Onun qulaqlarında cingildəyən nə səsdir? Yoxsa qışlar geri çəkilmişlər, yoxsa lenapların övladları üçün yay yenidən qayıdır?

Tamenundun ağzından yağan rəbitəsiz sözlərin ardınca tən-tənəli hörmət sükutu başlandı. Tamenundun xalqı bu anlaşılmaz sözlərin sirli söhbətlərdən biri olduğuna çox tez inandı; belə söhbətləri isə, buradakıların etiqadına görə qoca qəbilə başçısı guya Böyük Ruh ilə aparırdı; buna görə də hamı qocanın ağzından çıxan bu sirr-ilahinin açılmasının nəticələrini qorxa-qorxa gözləyirdi. Qəbilə başçısının qoca yoldaşlarından biri uzun müddət səbirlə gözlədikdən sonra başa düşdü ki, Tamenund hamını maraqlandıran məsələni unutmuşdur; buna görə də qarşısında dayanan əsiri qocanın yadına salmağa cürət edərək dedi:

– Yalançı delavar Tamenundun sözlərini eşitməkdən ehtiyat etdiyinə görə titrəyir. İngizlər ona iz göstərdikdə, bu köpək ulayır.

Unkas ətrafına göz gəzdirərək cavab verdi:

– Siz də elə köpəklərsiniz ki, hər hansı bir fransızın yediyi maralın sür-sümüyünü qabağımıza atdıqda, sevindiyyinizdən zingildəyirsiniz!

Unkas cavab olaraq zəhərli, lakin bəlkə də haqlı olan bu sözləri deyərkən, iyirmiyə qədər xəncər havada parladı və bir o qədər də döyüşçü cəld sıçrayıb ayağa qalxdı; lakin başçılardan birinin işarəsi döyüşçülərin qəzəbini soyutdu. Bu zaman Tamenund hərəkətə gəldi və bununla da danışmaq istədiyini bildirdi. O dedi:

– Ey delavar, sən öz adına az layiqsən. Mənim xalqım bir çox qışlardan bəridir ki, parıldayan günəşi görmür, başlarının üstünü qara buludlar alan zaman öz qəbiləsini tərək edən döyüşçü isə ikiqat xaindir. Manittonun qanunu ədalətli qanundur. Belə olmalıdır. Nə qədər ki, çaylar axır və dağlar yerində dayanmışdır, nə qədər ki, ağaclar çiçəkləyir və çiçək tökür belə də olmalıdır. Mənim övladlarım, o sizindir onunla qanun əsasında rəftar edin.

Tamenund öz hökmünü verib qurtaranadək heç kəs yerindən qımıldanmadı; hamı cıncırını belə çıxarmadan qocaya çox diqqətlə qulaq asdı. Elə ki, qoca sözünü qurtardı, onda buradakıların hamısını eyni intiqam hissilə birləşdirən bərk bağırta eşidildi; bu səs buradakıların rəhm etmədən, qəddarcasına bir iş görmək niyyətində olduqlarını xəbər verirdi. Xeyli davam edən belə vəhşi bağırtilar içərisində başçılardan biri ucadan qışqıraraq elan etdi ki, əsirə odla əzab veriləcəkdir. Dövrə vurub oturmuş hindular dağlışdılar; sevinc səsləri, əsirə işgəncə verilməsi üçün görülən hazırlıqla əlaqədar olaraq, qopan hay-küyə və çaxnaşmaya qarışdı. Heyvord var gücü ilə dartınırdı ki, onu hər tərəfdən tutub saxlayan adamların əlindən çıxsın. Şahingöz xüsusi, təlaşlı bir baxışla ətrafına boylanırdı; Kora isə yenə özünü qəbilə başçısının ayağına ataraq ona yalvarırdı ki, rəhmə gəlsin.

Lakin Unkas bu dəhşətli dəqiqələrdə çox sakit dayanmışdı və narahat olduğunu əsla bildirmirdi. O, işgəncənin hazırlanmasına laqeydliklə baxırdı; əzab verməli olan hindular ona yaxınlaşdıqda, Unkas onları qəti, tərəddüdsüz bir baxışla qarşıladı. Bu cəlladların ən qəzəblisi gənc mogikanın köynəyinin yaxasından yapışıb dartaraq onu cırdı. Sonra o, vəhşilərə məxsus sevincə qışqıraraq Unkasın yanına sıçradı. Lakin öz fikrindən qəflətən döndü; elə bil təbiət fəvqündəki bir qüvvə Unkası xilas etmək üçün işə qarışdı. İşgəncə verməyə gələn delavarın gözləri sanki yerindən çıxdı, ağzı açıldı və heyrət içində donub qaldı, elə bil ki, bu adam daşa dönmüşdü. O, yavaş-yavaş əlini qaldıraraq barmağı ilə əsirə sinəsini göstərdi. Onun yoldaşları başına toplaş-

dılar və hamının gözləri əsirin sinəsində abı boyaqla döyülüb çəkilən balaca tısağa şəklinə zilləndi.

Unkas sakitcə gülümsəyib, bu mənzərəyə tamaşa edə-edə öz qələbəsindən bir anlığa həzz aldı. Sonra əlini vüqarla və təşəxxüslə qaldırıb adamları yavaşca kənara itələdi, şahənə bir vüqarla ortalığa çıxdı və camaatın heyrətli pıçılısı üzərində yüksələn bir səslə dedi:

– Ey lenni-lenapların nəsli olan adamlar! Mənim tayfam dünyanın dayağıdır. Sizin zəif qəbiləniz əcdadımın zirehi üzərində durur! Delavarın odu mənim babalarımın övladını məgər yandıra bilər? – deyə Unkas əlavə etdi və sinəsindəki sadə əlaməti iftixarla göstərdi. – Belə bir tayfadan törəyən qan sizin əlovunuzu söndürürdü. Mənim tayfam bütün qəbilələrin əcdadıdır!

Əsirin sözlərinin mənası deyil, onun səsi Tamenunda daha artıq təsir göstərmişdi. O, Unkasın səsinə valeh olaraq ayağa qalxıb:

– Sən kimsən? – deyə soruşdu.

Əsir üzünü camaatdan çevirib, qocanın şəxsiyyətinə və yaşına hörmət əlaməti olaraq, baş əydi və təvazökarlıqla cavab verdi:

– Çınçaçkukun oğlu Unkasam, böyük Unamisın – Tısağanın övladlarından biriyəm.

Dünyagörmüş qoca yenə dilləndi:

– Tamenundun son dəqiqələri yaxınlaşır! Gündüz, nəhayət gecəyə yaxınlaşır! Burada, məni məsləhət tonqalı kənarında əvəz edə bilən bir şəxs vardır, buna görə də mən Manittoya təşəkkür edirəm. Çınçaçkukun oğlu Unkas axır ki, tapıldı! Qoyun ölməkdə olan qartalın gözləri doğan günəşə baxsın.

Unkas çox cəld, lakin vüqarla səkiyə yüyürüb qalxdı; buradan baxarkən, heyrətə dalan həyəcanlı camaat görünürdü. Tamenund Unkasa baxmaqdan doymurdu, yəqin keçmişin xoşbəxt günlərini xatırlayırdı. Nəhayət, qoca heyrət yuxusundan ayılıb dilləndi:

– Olmaya mən cavanlaşmışam? Yoxsa mən bütün bu qışları yuxuda görmüşəm? Küləyin sovurduğu qum kimi səpələnən öz xalqımı görmüşəm, ağaclardakı yarpaqlardan sayca çox olan in-

gizləri görmüşəm. Atdığım ox maralı hürkütməzdi; mənim qolum tələf olmuş palıdın budağı kimi quruyardı; ilbiz yüyürməkdə məni ötüb keçərdi; bununla belə qarşımda Unkas dayanmışdır; mən də solğun bənizlilərlə vuruşmağa getdiyim zamanlar bax onun kimiydim! Unkas öz qəbiləsinin qaplanıdır, lenapların böyük oğludur, mogikanların ən müdrik saqamorudur! Ey delavarlar, mənə deyin görüm, olmaya Tamenund yüz qış yatıb yuxuya qalmışdır?

Bu sözlərdən sonra başlanan dərin sükut dəqiqələrində aydın oldu ki, qəbilə başçısının dediyi sözləri camaat çox böyük hörmətlə qarşılamışdır. Heç kəs cavab verməyə cürət etmirdi; heç kəsdən səs çıxmırdı; hamı daha nələr olacağını gözləyirdi. Bayaقدan qocanın üzünə məhəbbətlə və dərin hörmətlə baxan Unkas danışmağa cəsarət edib dedi:

– Dostumuz Tamenund öz dəstəsini müharibəyə apardığı vaxtdan bəri Unkas nəslindən dörd döyüşçü yaşamış və ölmüşdür. Bir çox başçıların damarlarında Tısağa qanı olmuşdur, lakin Çinçaçkukdan və onun oğlundan savayı bu başçıların hamısı gəl-di-yi torpağa qayıtdı.

– Bu doğrudur... Bu doğrudur... – deyə qoca təsdiq etdi; xatirələr şəfəqi onu mürgüdən ayıltı. – Lakin aqıl adamlar deyirdilər ki, qədim tayfanın iki döyüşçüsü hələ ingizlərin dağlarında yaşayır. Bəs onların yeri delavarların məsləhət tonqalının kənarında nə üçün uzun müddətdən bəri boş qalmışdır?

Gənc mogikan bu sözləri eşidərkən, bayaقدan Tamenunda hörmət əlaməti olaraq, aşağı əydiyi başını qaldırdı; o, bütün camaat tərəfindən yaxşı eşidilmək üçün və öz ailəsinin hərəkətlərinin mahiyyətini sanki bir dəfəlik izah etmək arzusunda olduğuna görə, səsini ucaldaraq dedi:

– Vaxtı ilə biz, Duzlu gölün qəzəbli səsi eşidilən yerlərdə yadırdıq. O zaman biz bütün ölkənin hökmdarları və saqamorları idik. Lakin hər bir ırmağın başında solğun bənizlilərə rast gəldikdə biz maralların ardınca geriye, öz doğma çayımıza doğru getdik. Delavarlar məhv oldular. Sevimli çayın suyunu içmək

döyüşçülərin yalnız azına qismət oldu. Onda mənim əcdadım dedi: “Burada biz ova çıxacağıq. Bu çayın suyu Duzlu gölə axıb tökülür. Hərgah biz batan günəş tərəfə gedərikse, onda şirin sulu böyük gölə tökülən çayları taparıq; dəniz balıqları şəffaf bulaqlarda öldükləri kimi, mogikan da orada öləcəkdir. Manitto hazır olduqda deyəcəkdir: “Gedin” – biz də çayla dənizə gedəcəyik və özümüzünküləri özümüzə qaytaracağıq”. Delavarlar, görürsünüzmü Tısağa övladları nəyə inanırlar. Gözlərimiz batan günəşə deyil, çıxan günəşə tərəf baxır. Biz bu günəşin haradan gəldiyini bilirik, lakin haraya getdiyini bilmirik. Bəsdir.

Lenapların nəsilləri Unkası mövhumu qorxudan irəli gələn bir hörmət hissilə dinlədilər. Unkas öz dinləyicilərinə diqqətlə göz gəzdirdi. O, sözlərinin yaxşı təsir bağışladığını yəqin etdikdə, Tamenundun oturduğu təpənin dövrəsinə toplaşmış səssiz-səmirsiz dayanan camaata nəzər saldı və əl-qolu bağlı kəşfiyyətçini birinci dəfə idi ki, gördü. Adamları yara-yara dostunun yanına gəldi; kəşfiyyətçinin bədənində sarıymış qayıqları cəld, qəzəbli bir hərəkətlə, xəncərlə kəsdi və camaata işarə etdi ki, kənara çəkilsinlər. Hindular kənara çəkildilər və Unkasın buraya gəlməsindən əvvəlki kimi, yenə dairə vurub dayandılar. Unkas kəşfiyyətçinin qolundan tutub qəbilə başçısının yanına gətirdi və ona müraciət edərək dedi:

– Ata, bu solğun bənizli adama bax; o, ədalətli adamdır, delavərlərin dostudur, makuasların qənimidir.

– Öz igidliklərinə görə o, nə ad qazanmışdır?

– Biz onu Şahingöz adlandırırıq, – deyərək Unkas kəşfiyyətçiyə verilmiş delavar ləqəbini söylədi, – çünki onun gözündən tük də yayınmır. Bir çoxları onu öz vəfalı tufənginə görə tanıyır və Uzun Karabin adlandırırırlar.

Tamenund:

– Uzun Karabin! – deyərək dilləndi və gözlərini açıb kəşfiyyətçiyə sərt-sərt baxdı. – Gərək oğlum onu özünə dost bilməyəydi.

– Mən əslində özünü dost kimi göstərən adamı dost adlandırırım, – deyərək gənc başçı sakitcə və qəti cavab verdi. – Hərgah

delavarlar Unkası alqışlayırlarsa, deməli, burada Şahingöz də öz dostlarının arasındadır.

– Bu solğun bənizli mənim çox döyüşçümü öldürmüşdür. Onun adı lenaplara endirdiyi zərbələrlə məşhurdur.

– Hərgah bunu delavarların qulağına hər hansı bir minq pıçıldamışdırsa, bununla yalnız yalançı quş olduğunu sübut etmişdir, – deyə kəşfiyyatçı cavab verdi.

Kəşfiyyatçı bu cür təhqiredici ittihamlara qarşı özünü təmizə çıxarmaq vaxtının çatdığını qət edərək dedi:

– Mən makuasları öldürmüşəm, – danmayacağam, onları hətta məsləhət üçün tonqal kənarında oturdular zaman öldürmüşəm. Lakin mənim əlim delavara heç zaman zərər vurmamışdır, çünki mən delavarları və onların qəbiləsinə mənsub olan bütün başqa adamları özümə dost hesab edirəm.

Döyüşçülər, pıçılदाşib bu sözləri bəyəndiklərini bildirdilər; onların bir-birinin üzünə baxmaları göstərirdi ki, səhvlərini başa düşməyə başlamışlar.

– Hanı quron? – deyə Tamenund soruşdu.

Maqua cürətlə irəli çıxdı və qəbilə başçısının qabağında dayanaraq dedi:

– Ədalətli Tamenund quronun ona müvəqqəti olaraq tapşır-dığını qaytaracaqdır.

Dünyagörmüş qoca qaşqabaqlı Bic Tülküdən üzünü döndərüb gözlərini Unkasın mərd üzünə dikərək soruşdu:

– Mənim qardaşımın oğlu, de görüm quron səni məğlub edibdirmi və bu səbəbdən onun qarşısında sən başı aşağısanmı?

– Yox. Qaplan qadınların qurduqları tələyə bəzən düşə bilər, lakin o, çox güclüdür və tələdən sıçrayıb çıxmağı bacarır.

– Bəs Uzun Karabin necə?

– Minqi ələ salıb oynadır. Quron, get öz qadınlarınızdan soruş, onlar deyərlər ayı necə olur.

– Bəs yadelli və onunla birlikdə mənim düşərgəmə gəlmiş ağ qız?

– İstədikləri yol ilə çıxıb getməlidirlər, heç kəs onlara mane olmamalıdır.

– Quronun mənim döyüşçülərimin yanında qoyduğu qız?

Unkas cavab vermədi.

– Minqin mənim düşərgəmə gətirdiyi qadın? – deyə Tamenund yenə soruşdu.

– O qadın mənimdir! – deyə Maqua qışqırıb əlini Unkasın qarşısında təşəxxüslə silkələdi. – Mogikan, sən bilirsən ki, o mənimdir!

Tamenund Unkasın fikrini üzünün ifadəsindən başa düşməyə çalışaraq:

– Mənim oğlum dinmir, – dedi.

– Quron düz deyir, – deyə Unkas həzin səslə cavab verdi.

Başlanan mənali, qısa sükut dəqiqələrində başa düşmək olardı ki, hindular minqin tələbinin ədalətli olduğunu həvəssiz təsdiq edirlər. Hökm vermək hüququ təkcə Tamenunda məxsus olduğu üçün, dünyagörmüş qoca, nəhayət qətiyyətlə dedi:

– Çıx get, quron.

– Ədalətli Tamenund, bəs quron necə getsin? – deyə zalım Maqua soruşdu. – Əsir qızlamı getsin, yoxsa tək? Bic Tülkünün viqvamı boş qalmışdır. Onun burada nəyi varsa özünə qaytarmaqla ona kömək elə.

Qoca susub dərin fikrə getdi və bir müddət belə qaldı sonra başını hörmətli yoldaşlarından birinə tərəf əyib soruşdu:

– Bu minq öz qəbiləsinin başçılarından biridirmi?

– Öz qəbiləsindəki adamlar arasında hörməti çoxdur.

– Bəs onda nə istəyirsən, ay qız? Məşhur bir döyüşçü səni özünə arvad alır. Onunla get, sənin tayfanın nəsli kəsilməz.

Kora dəhşət içində belə cavab verdi:

– Bu cür alçalmaqdanısa, qoy mənim tayfamın nəsli kəsilsin, lap min dəfə kəsilsin!

– Quron, bu qızın ürəyi öz atalarının çadırlarındadır. Bədbəxt qız viqvama da bədbəxtlik gətirər...

Maqua öz əsirinə açıq bir kinayə ilə baxaraq:

– Bu qız öz xalqının dililə danışır, – dedi. – O, çərçilər tayfasındandır, indi də xoş bir baxış üçün çərçilik edir. Qoy Tamenund nə lazımdır desin.

– Onun əvəzinə nə istəyirsən verilsin, biz də sənə xoşbəxtlik arzularıq.

– Mən buraya gətirdiyimdən başqa heç bir şey almaram.

– İndi ki, belədir, sənin özünə məxsus olan nədirsə götür apar. Böyük Manitto delavərlərin ədalətsiz olmasını qadağan edir.

Maqua cəld öz əsirinə yaxınlaşdı və onun biləyindən bərk yapışdı. Delavərlər səssiz-səmərsiz kənara çəkildilər; Kora isə, yalvar-yaxarın əbəs olduğunu dərk edirmiş kimi, dinməz-söyləməz öz taleyinə tabe olmağı qət etdi.

Heyvord yüyürüb qabağa gələrək ucadan:

– Toxta, dayan! – dedi. – Rəhmə gəl, quron! Bu qızın əvəzinə sənə o qədər hədiyyə verərlər ki, sən öz qəbiləndə birinci dövlətli olarsan.

– Maqua qırmızı dərilidir, ona solğun bənizlilərin oynaçaq şeyləri lazım deyildir.

– Bu qızdan əl çəksən, onun əvəzində sənə qızıl, gümüş, barıt, qurğuşun verərlər, bir sözlə döyüşçüyə nə lazımdırsa, böyük başçıya nə lazımdırsa hamısı sənənin vəqfəməndə olar.

Maqua müqavimət göstərməyən Koranın qolundan yapışmış əlini quduzcasına silkələyə-silkələyə:

– Bə Tülkü çox güclüdür! – dedi. – İntiqam onun əlindədir.

Heyvord ümitsiz bir halda əllərini bir-birinə vuraraq:

– Ey qadir allah, – dedi. – Buna sən razı olarsanmı? Ədalətli Tamenund, sənə yalvarıram, rəhm elə!

Qoca:

– Delavərlərin sözünü dedi, – deyə cavab verib gözlərini yumdu və yerində oturdu. – Kişinin sözü bir olar.

Şahingöz, Heyvorda susmağı işarə edərək dilləndi:

– Böyük başçı deyilən sözləri təkrar etməyə vaxt itirmək istəmir və bununla da ağıllı iş görür, lakin hər bir döyüşçü baltasını öz əsirinin başına yeritməzdən əvvəl bu barədə dərin

fikirləşməlidir. Quron, səndən xoşum gəlmir və ümumiyyətlə, deyə bilərəm ki, heç bir minqə mənim rəhmim gəlməyib. Cürətlə demək olar ki, müharibə hələ bu tezliklə qurtarmayacaqdır və sizin döyüşçülərin hələ çoxu mənə meşədə rast gələcəkdir. İndi özün fikirləş, öz düşərgənə kimi əsir aparmağı üstün bilirsən: bu qadınımı, yoxsa mənim kimi bir adamı?

Öz əsirini götürüb düşərgədən getmək istəyən Maqua tərəddüdlə soruşdu:

– Olmaya Uzun Karabin öz canını bu qadının yolunda verər?

Şahingöz başa düşdü ki, onun təklifi Maquanı çox maraqlandırmışdır; buna görə də ehtiyatla bir qədər geri çəkilərək dedi:

– Yox, yox, mən bunu demirdim. Gəncliyinin ən yaxşı çağlarında olan döyüşçünü bir qızın, hətta bu yerlərdəki ən yaxşı qızın, əvəzinə vermək çox ədalətsiz mübadilə olardı... Mən, heç olmasa yarpaqların tökülməyə başlamasından altı həftə əvvəl qış mənzilimə çəkilib getməyə razı olardım, ancaq bu şərtlə ki, sən bu qızdan əl çəkəsən.

Maqua buna razı olmayıb başını buladı və camaata işarə etdi ki, kənara çəkilsin.

Bu zaman kəşfiyyatçı özünü hələ qəti bir fikrə gəlməmiş adam kimi göstərərək əlavə etdi:

– İndi ki, belə oldu, onda maralvuranı da üstəlik verərəm. Təcürübəli ovçunun sözünə inan, bu tufəngin misli-bərabəri yoxdur.

Maqua bu təklifə cavab vermədi və camaatı yarıb keçmək üçün səy göstərməyə başladı.

Kəşfiyyatçı bayaqkı süni soyuqqanlılığını mühafizə edə bilməyib dedi:

– Bu tufəngdən bacarıqla istifadə etməyi sizin döyüşçülərə öyrətməyə razı olsam, fikrindən dönərsənmi?

Maqua yenə delavarlara əmr etdi ki, kənara çəkilsinlər; delavərlər isə sülh təklifinə Maquanın razı olacağına ümid edərək hələ də sıx sıralarla onun dövrəsində dayanmışdılar. Şahingöz qəmgin və müti bir baxışla Unkasa müraciət edərək sözünə davam etdi:

– Olacağa çarə yoxdur. Bu yaramaz öz üstünlüyünü bilir və indi ondan bir fürsət kimi istifadə edir! Allah sənə yar olsun, oğlan, sən öz doğma qəbiləndə öz dostlarını tapdın; ümidvaram ki, sənə onlar da mənim kimi sədaqətli olacaqlar. Mənə gəldikdə, mən gec-tez ölməliyəm; bu da mənim xoşbəxtliyimdir ki, ağlayanı olmayacaqdır. Bu yaramazlar əvvəl-axır mənim skalpımı yəqin soyacaqlar, bunun bir gün tez və ya bir gün gec olmasının isə heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Allah sənə yar olsun! – deyərək, möhkəm iradəli meşə sakini sözünü qurtarıb başını aşağı saldı.

Lakin o saat da başını cəld qaldırıb Unkasa qəmgin-qəmgin baxaraq əlavə etdi:

– Mən sizin hər ikinizi – səni də, atanı da sevirdim, Unkas. Saqamora deyərsən ki, ən qorxulu dəqiqələrdə də onu heç zaman yadımdan çıxarmırdım. Səndən xahiş edirəm ki, xoşbəxtlik yolu ilə gedərkən, hərdən-bir məni də yadına salasan. Mənim tufəngimi gizlətdiyimiz yerdə taparsan; onu götürüb məndən yadigar saxlarsan. Sözümə yaxşı qulaq as, qoçaq, sizdə də intiqam almaq adəti vardır, buna görə də həmin tufəngdən minqlərə qarşı istifadə etməkdən çəkinmə. Bu isə itki nəticəsində sənə üz verən dərdi azaldar və təsəlli verər... Quron, sənin təklifini qəbul edirəm, bu qadını azad elə. Mən sənə əsirəm.

Camaat alicənablıqla edilən bu təklifi bəyəndiyini yavaş, lakin aydın pıçıltı ilə bildirdi; hətta delavarların ən qəzəbliləri Şahingözün bu mərdlik və qətiyyətindən çox razı qaldıqlarını bildirdilər. Maqua ayaq saxladı, bir anlığa elə zənn etmək olardı ki, o tərəddüd edir. Lakin həm qəzəb, həm də fərəhli təəccüb hissini qəribə bir şəkildə ifadə edən gözlərilə Koranı süzərək qəti qərara gəldi.

O, kəşfiyyatçının təklifinə nifrət etdiyini bildirərək, lovğalıqla başını qaldırdı, qəti və inamla dedi:

– Bic Tülkü böyük başçıdır, öz fikrindən dönməz. Gedək, – deyərək əsir qıza təklif edib əlini onun çiyinə qoydu, – quron havayı danışan boşboğaz deyildir; biz gedirik.

Kora vüqarla, qadınlara məxsus bir ləyaqətlə kənara çəkildi; onun qara gözləri parıldadı, üzü batmaqda olan günəşin son şüalarına oxşayan alqırmızı rəngə boyandı. O təmkinlə:

– Sizin əsirinizəm və vaxt gəlib çatdıqda lap ölmə də getməyə hazırım, – dedi və dərhal üzünü Şahingözə tutub əlavə etdi: – Sizə ürəkdən təşəkkür edirəm, alicənab ovçu! Sizin təklifiniz faydasızdır, çünki mən buna razı ola bilməzdim, lakin alicənablıqla təklif etdiyiniz xidmətdən mənə daha böyük bir xidmət göstərə bilərsiniz. Taqətdən düşən bu bədbəxt qıza baxın! Dostları yaşayan yerə gedib çatanadək gözünüz onun üstündə olsun. Mən, – deyə Kora əlavə edib kəşfiyyatçının codlaşmış əlini bərk-bərk sıxdı, – demirəm ki, onun atası sizə mükafat verəcəkdir; bunu ona görə demirəm ki, sizin kimi adamlar, mükafata susamazlar; lakin onun atası sizə minnətdarlıq edib xoşbəxtlik arzulayacaqdır. Ey mənim allahım, nə olardı ki, belə bir dəhşətli dəqiqədə mən də atamın xeyir-duasını eşidəydim!

Koranın səsi birdən kəsildi; o, bir neçə dəqiqə heç bir söz demədi, sonra, huşunu itirmiş Alisanı hələ də qucağında saxlayan Dunkana yaxınlaşdı və daha sakit bir səslə dedi:

– Sizə də bir neçə kəlmə sözüm vardır. Bu gözəl nemət sizin olacaqdır, ondan muğayət olmağı tapşırmağım yersizdir. O, əsl bir insan kimi mehriban, mülayim, nəcib və sevimlidir. Onun elə bir nöqsanı yoxdur ki, ən vüqarlı adama xəcalət çəkdirsin. O gözəldir... Özü də misilsiz gözəldir! – deyə Kora məhəbbətlə və qəmli-qəmli əlavə etdi, qarabuğdayı əlini Alisanın mərmər kimi ağ alnına qoydu və bu gənc xanımın gözlərinə tökülən qızılı saçlarını dala verdi. – Onun ürəyi isə tərtəmiz və tamamilə ləkəsizdir. Mən hələ çox şey deyə bilərdim, lakin sizə də yazığım gəlir, özümə də...

Koranın səsi batdı; o, əyilib bacısının üzünə baxdı. Onu dərli-dərli xeyli öpdükdən sonra qəddini düzəltdi. Koranın bənizi qaçıb ağappaq olmuşdu, lakin alışıb yanan gözləri əsla yaşarmamışdı; o, yenə əvvəlki vüqarla, vəhşiyyə tərəf dönüb dedi:

– Hərgah istəyirsinizsə, mən indi getməyə hazırım!

Bu vaxt Dunkan Alisanı hindu qızının qucağına verərək üzünü Maquaya tutub qışqırdı:

– Çıxıb getsənə, get, Maqua, çıx get! Delavarların qanunları səni burada saxlamağı qadağan edir, lakin mən... Mən bu qanunlara tabe olmağa borclu deyiləm. Çıx get, qəddar yırtıcı, niyə yubanırsan?

Gənc zabitin bu sözlərini eşidərkən Maquanın üzünün aldığı ifadəni təsvir etmək çətindir. Onun üzündə əvvəlcə kinli bir sevinc sezildi, lakin az sonra həmişəki təmkin və hiyləgərlik ifadəsi əks etdi. O:

– Məşənin yolları hamı üçün açıqdır, – deyə cavab verdi.
– Səxavətli Əl ora gedə bilər.

Şahingöz Dunkanın qolundan yapışıb, onu güclə saxlayaraq bərkdən:

– Dayanın, – dedi. – Siz bu yaramaz hiyləgərliyinə və qəddarlığına bələd deyəsiniz, o sizi aparıb tələyə salar, onda ölümünüz...

– Quron... – deyə Unkas Şahingözün sözünü yarımqıq qoydu. O öz qəbiləsinin pozulmaz adətlərinə əməl edərək indiyədək səssiz-səmirsiz dayanmışdı və deyilən bütün sözlərə diqqətlə qulaq asırdı. – Quron, delavarlar böyük Manittonun sayəsində ədalətliyə gəldilər. Günəşə bax. O indi bax o taydakı kolların yuxarı budaqlarının yaxınlığındadır. Sənin yolun açıqdır, özü də qısaqdır. Günəş ağacların başı üstündən uçalıb qalxdıqda, adamlar sənin izlə gedəcəklər.

Maqua istehza ilə qəhqəhə çəkərək:

– Bu sözlər qarğa qarılısıdır! Dalımca gəl mənə çat, – deyə əlavə edib əlini, yavaş-yavaş aralanıb ona yol verən camaatın qarşısında silkələdi. – Veyandotun delavarlardan qorxusu yoxdur. Siz köpəksiniz, dovşansınız, oğrusunuz, tüpürürəm sizə!

Delavarlar Maquanın nifrətlə dediyi sözləri hiddətli bir sükut içində dinlədilər. Maqua, pozulmaz qonaqpərvərlik qanunlarının himayəsi altında, Koranı götürüb maneəsiz olaraq meşəyə tərəf yollandı.

XXXI fəsil

Nə qədər ki, düşmən və onun əsiri hələ camaatın gözündən itməmişdi, delavarlar hərəkətsiz dayanmışdılar, elə bil ki, yerə mıxlanmışdılar; lakin quron gözdən itən kimi delavarların güclü hissləri coşub-daşdı; camaat fırtınalı dəniz kimi təlatümə gəldi. Unkas səkidə dayanıb gözlərini Koranın qaraltısından çəkmirdi; o, Koranın paltarının rəngi meşə yarpaqlarının rəngindən seçilməz olanadək qızın dalınca baxdı. Sonra səkidən aşağı düşüb dinməz-söyləməz camaatın arasından keçdi və bayaq çıxdığı daxmaya girib gözdən itdi. Gənc əsir ən ağıllı və təcrübəli döyüşçülərin yanından keçərkən onlar bu gəncin gözlərində qəzəb odu parladığını sezdilər. Tamenundu və Alisanı apardılar; qadınlara və uşaqlara əmr edildi ki, dağılışıb getsinlər. Düşərgədə vurnuxma və çaxnaşma bir saata qədər davam etdi; bu dəqiqələrdə düşərgə, uçub uzaqlara getmək üçün şah arını gözləyən, hürküdülmüş arıların pətəyinə oxşayırdı.

Nəhayət, Unkasın daxmasından bir gənc döyüşçü çıxdı, qayaların arasında bitən balaca şam ağacına qəti addımlarla yaxınlaşıb onun qabığını soydu və səssiz-səmirsiz yenə daxmaya qayıtdı. Az sonra onun ardınca başqa bir döyüşçü gəldi, ağacın budaqlarını sındırıb onu çılpışdırdı. Üçüncü döyüşçü budaqsız qalmış ağacın gövdəsinə tünd qırmızı zolaqlar çəkdi. Döyüşçülər qəbilə başçılarının öz müharibə niyyətlərinin bu əlamətlərlə nümayiş etdirmələrinə dinməz-söyləməz, lakin qaşqabaqlı və acıqlı-acıqlı tamaşa edirdilər. Nəhayət, Unkasın özü də gəldi; o, əyninə heç bir şey geyməmişdi; yalnız kəmərinə bağlamışdı, ayaqlarına isə yüngül məst geymişdi, gözəl üzünün yarısını qaba, qara boyaq ləkəsi örtmüşdü.

Unkas qol-budağı qırılmış ağaca yavaş-yavaş və əzəmətlə yaxınlaşdı, müntəzəm addımlarla ağacın dövrəsində gəziş-gəziş qədim bir rəqsi ifa etməyə başladı; o rəqs edə-edə öz xalqının hərbi mahnısını gücü gəldikcə bərkdən oxuyurdu. Mahnının sözləri az idi, lakin tez-tez təkrar olunurdu:

Manitto! Manitto! Manitto!
Dahisən, xeyirxah əzəmətlişən.
Manitto! Manitto!
Ədalətlişən.
Ah göylərdə, buludlarda görürəm mən
Çox qırmızı, qara ləkə.
Ah görürəm asimanda
Çoxlu bulud salıb kölgə.
Meşələrdə eşidirəm iniltilər, nalələr,
Meşələrdə eşidirəm uca səslər.
Manitto! Manitto! Manitto!
Mən aciz, sən qüvvətlişən,
Manitto! Manitto!
Kömək elə mənə sən!

Unkas bu mahnını üç dəfə oxudu və ağacın dövrəsində üç dəfə rəqs etdi.

Unkas öz çağırış mahnısını birinci dəfə oxumağa başladıqda, lenapların sözükeçən, zabitəli və hörmətli bir başçısı da ona qoşulub eyni havanı, lakin başqa sözlərlə oxudu. Döyüşçülər bir-bir oynayanlara qoşulurdular; axırda, öz igidliylə qəbilədə daha çox məşhur olan döyüşçülərin hamısı bu rəqsdə iştirak etdi. Qəbilə başçıları səs-səsə verib ucadan oxuyarkən, onların zəhmli üzləri daha qorxunc görünürdü. Unkas öz tomahavkını ağaca lap dərin yeridib qışqırdı; bu bağırta Unkasın şəxsi döyüş harayı hesab edilə bilərdi. Bununla da Unkas qət edilmiş hərbi səfərə başçılıq etməyi öz üzərinə götürdüyünü bildirdi.

Bu siqnal delavarların indiyədək yatmış olan ən qüvvətli hissələrini coşdurdu. Öz yaşlarına görə hələ bayaqdan utanıb çəkinən yüz nəfərə qədər oğlan, düşmən emblemi hesab edilən ağacın üstünə hiddətlə cumub onu xırda-xırda doğradı; axırda bu ağacdan heç bir şey qalmadı, onun yalnız torpaqdakı kökləri salamat qalmışdı.

Unkas öz tomahavkını ağaca yeridən kimi, dərhal adamların arasından çıxdı və başını qaldırıb günəşə baxdı; bu vaxt günəş

quronla barışıqın qurtardığını göstərən nöqtəyə çatmaqda idi. Unkas əlinin ifadəli hərəkətilə bu faktı xəbər verdi; camaat isə cürbəcür hərəkətlərlə müharibəni təsvir etməkdən dərhal əl çəkib, düşməənə qarşı təhlükəli səfərə fərəhlə, qışqıra-qışqıra hazırlaşmağa başladı.

Düşərgə öz şəklini birdən-birə dəyişdi. Silahlanmış və üzlərinə döyüş naxışları çəkmiş döyüşçülər yenidən sakitləşmişdilər; elə zənn etmək olardı ki, onların daxilindən heç bir güclü hiss coşub baş qaldıra bilməz. Qadınlar mahnı oxuya-oxuya daxmalardan bayıra tökülüşürdülər; onların mahnılarında fərəh və kədər bir-birinə elə qarışmışdı ki, bu hissərdən hansının üstün olduğunu başa düşmək çətin idi. Bekar qalan yox idi. Kimi özünün ən yaxşı şeylərini, kimi öz uşaqlarını, kimi də qocaları və xəstələri dağın o biri tərəfindəki meşəyə aparırdı. Tamenund da Unkasla, təsirli bir mehribanlıqla, tez vidalaşib meşəyə çəkilmişdi; bu dünyagörmüş qoca, çoxdan itirdiyi oğlunu yenicə tapmış ata kimi Unkasdan çox çətinliklə ayrılmışdı. Bu zaman Dunkan Alisanı təhlükəsiz bir yerə aparıb, kəşfiyyatçıya qoşulmuşdu. Kəşfiyyatçının üzünün ifadəsi göstərirdi ki, o da qarşdakı mübarizəni çox səbirsizliklə gözləyir.

Lakin Şahingöz hinduların hərbi haray səslərinə və döyüşə hazırlıq görmələrinə o qədər alışmışdı ki, qarşısında baş verən hadisələrlə heç maraqlanmırdı. O, Unkasın başına toplaşan döyüşçülərə yalnız ötəri bir nəzər saldı. Silah götürüb vuruşa bilənlərin hamısını gənc başçının qüvvətli iradəsi sayəsində öz tərəfinə cəlb edə bildiyini yəqin etdikdə, kəşfiyyatçı gülümsədi. Sonra o, hinduların bir yeniyetmə oğlan uşağını çağırıb öz maralvuranını və Unkasın tüfəngini gətirməyə göndərdi. Şahingözlə Unkas delavarların düşərgəsinə yaxınlaşarkən, bəlkə də əsir düşəcəklərini güman edərək, öz tüfənglərini meşədə gizlətmışdilər. Şahingöz çox əzizlədiyi tüfəngini gətirməyə hindu uşağını göndərərəkən özünə xas olan ehtiyatkarlığı unutmamışdı. O bilirdi ki, Maqua buraya tək gəlməmişdi; bilirdi ki, quronun casusları öz yeni düşmənlərinin bütün hərəkətlərini meşənin hər yerindən

izləyirlər. Buna görə də tufəngi gətirməyə onun özünün getməsi təhlükəli olardı; hər hansı bir başqa döyüşçü də getsəydi, təhlükəyə məruz qala bilərdi; lakin uşaq üçün təhlükə yalnız o vaxt ola bilərdi ki, düşmənin onun niyyətindən xəbər tuta bilsin.

Heyvord Şahingözə yanaşdıqda, kəşfiyyatçı oğlan uşağının qayıtmasını soyuqqanlıqla gözləyirdi.

Bu vaxt oğlan taladan saymazyana keçib meşəyə yaxınlaşdı; onun qəlbi göstərilən etimadı dərk etdikcə fərəhlə döyünür və böyük ümidlərlə, gəncliyə xas olan şöhrət arzuları ilə dolu idi. O, tufənglərin gizlədildiyi yerin yaxınlığında meşəyə girdi. Oğlanın qarabuğdayı bədəni kolların yarpaqları arasında itib görünməz olduqda, o, gizlədilmiş tufənglərə tərəf ilan kimi sürünüb getdi. Onun bəxti gətirdi; artıq bir dəqiqədən sonra oğlan məskən salınmış təpənin ətəyindən dolanan dar keçidlə ildırım sürətilə, qaça-qaça gəlirdi. Oğlan tufəngi sağ əlinə almışdı. O, yüyürüb qayalara çatdıqda, onların birindən o birinə misilsiz zirəkliklə tullandı. Bu zaman meşədən atılan güllə kəşfiyyatçının ehtiyat etməyə nə qədər haqlı olduğunu göstərdi. Oğlan zəif, lakin nifrətlə dolu bir bağırtı ilə cavab verdi; dərhal meşənin başqa tərəfindən ikinci güllə açıldı. Bir dəqiqə belə keçməmiş oğlan yuxarıda, dağın açıqlıq yerində göründü. O, tufəngi iftixarla başından yuxarı qaldırdı və belə bir mühüm tapşırıq verməklə ona hörmət göstərmiş olan məşhur ovçuya tərəf bir qalib kimi yönəldi.

Şahingöz öz elçisinin müqəddəratı ilə son dərəcə maraqlanmasına baxmayaraq, maralvuranını oğlanın əlindən hədsiz sevinc hissilə qəbul etdi və bu anda dünyada hər şeyi unutdu. O, tufəngini diqqətlə gözdən keçirdi, onun çaxmağını on-on beş dəfə ayağa çəkib çaxdı, silahın sürgüsünün saz olduğunu yəqin etdi, yalnız bundan sonra üzünü oğlana tutaraq, onun yaralanıb-yaralanmadığını çox mehribanlıqla soruşdu. Oğlan vüqarla onun gözlərinin içinə baxdı, lakin cavab vermədi.

Şahingöz:

– Aha! Görürəm, dələduzlar sənə qolunun dərisini cızmışlar, qoçaq, – dedi və bu dözümlü uşağın əlindən tutdu. – Get

yarana ovulmuş qızıllağac yarpağı qoy, tez sağalar. Hələlik sənin qoluna fərqlənmə sarğısı bağlayacağam. Sən döyüşçü peşəsinə çox tez başladın, igid oğlum; yəqin ki, hələ ölənədək bədəninə çoxlu şərəfli yara yerləri qalacaqdır. Mən bir çox adamlar tanıyıram ki, onlar skalp soya bilir, lakin bədənlərində belə şərəfli nişanları olmur. Di get, – deyə Şahingöz uşağın yarasını bağlayıb yola saldı, – sən başçı olacaqsan!

Uşaq öz yaşlılarının yanına çıxıb getdi; o, yarasından damcılayan qanla o qədər fəxr edirdi ki, hər hansı bir saray xadiminin mənəb əlaməti olaraq aldığı ipək lentilə fəxr etməsi bununla müqayisəyə gələ bilməzdi.

Bu dəqiqələrdə hamının başı o qədər qarışıq idi ki, uşağın bu fədakarlığı heç kəsin diqqətini cəlb etmədi və onu heç kəs tərifləmədi, halbuki başqa bir arxayınçılıq zamanı uşaq hökmən təriflənərdi. Bununla belə, uşağın bu igidliyi düşmənlərin harada gizləndiklərini və nə fikirdə olduqlarını delavarlara açıb göstərdi. Meşədə gizlənmiş quronları qovmaq üçün dərhal bir dəstə döyüşçü göndərildi. Bu vəzifə çox tez yerinə yetirildi, çünki quronlar gizləndikləri yerin tapıldığını başa düşdükdə özləri çəkilib getmişdilər. Delavarlar quronları düşərgədən çox-çox uzaqlara-dək təqib etdilər, sonra tələyə düşməkdən qorxaraq, dayanıb əmr gözlədilər. Hər iki tərəfin dəstələri gizləndi, meşə yenidən aydın yay səhərinin dərin sükutuna daldı.

Üzdən sakit görünən Unkas başçıları topladı və öz sərkərdəlik hüququnu və vəzifələrini onların arasında bölüşdü. Unkas kəşfiyyatçını təcrübəli bir döyüşçü kimi təqdim etdi və iyirmi nəfərlik dəstəni ona tapşırı. Unkas ingizlərin qoşunlarında Heyvordun nə vəzifədə olduğunu delavarlara bildirdi və sonra zabitə təklif etdi ki, bu dəstədə də eyni vəzifəni öz üzərinə götürsün. Lakin Dulkan bu təyinatdan imtina edib dedi ki, kəşfiyyatçının başçılıq etdiyi dəstədə könüllü sifətilə xidmət etmək istəyir. Sonra gənc mogikan müxtəlif hindu başçılarını məsul vəzifələrə təyin etdi və vaxt az olduğuna görə səfərə çıxmağı əmr etdi. İki yüzdən çox adam səssiz-səmirsiz lakin həvəslə bu əmrə tabe oldu.

Onlar, tamamilə maneəsiz olaraq meşəyə girdilər və öz kəşfiyyatçılarının gizləndikləri yerə çatdılar. Unkas burda dayanmağı əmr etdi; başçılar məsləhətə topladılar. Müşavirədə müxtəlif planlar təklif edildi, lakin bu planların heç biri dəliqanlı sərkərdənin arzularına uyğun gəlmirdi. Hərgah Unkas öz meyl və arzularını rəhbər tutsaydı, dərhal döyüşçülərini birbaşa düşmən üzərinə hücumu aparar və beləliklə də, mübarizənin nəticəsini hələ birinci döyüşlə həll etməyə çalışardı; lakin belə taktika Unkasın həmqəbilələrinin adətlərinə düz gəlmirdi. Buna görə də o, özünü ehtiyatlı aparırdı.

Müşavirə bayaqdan davam edir və hələ heç bir nəticə vermirdi; bu zaman düşmən olan tərəfdən bir adamın qaraltısı göründü. O, çox tələsə-tələsə gəlirdi; elə güman etmək olardı ki, bu adam barışıq haqqında danışıq aparmaqdan ötrü düşmənlər tərəfindən göndərilən elçidir. Lakin bu yad adam delavar başçılarının oturub məsləhətləşdikləri sıx ağaclığa çatmağa təqribən yüz yard qaldıqda addımlarını yavaşıtıdı, görünür haraya gedəcəyini hələ qət etməmişdi; bir az da irəlilədikdən sonra ayaq saxladı. İndi hamı, Unkasın əmrini gözləyirmiş kimi, gözlərini onun üzünə dikmişdi. Gənc başçı yavaşca:

– Şahingöz, – dedi, – bax bu adama quronlarla görüşüb danışmaq daha heç zaman qismət olmayacaqdır.

Kəşfiyyatçı tufənginin uzun lüləsini yarpaqların arasından çıxarıb ölüm gülləsi atmaq üçün nişan alaraq müxtəsər bildirdi:

– İndi onun ömrünün son dəqiqəsi çatmışdır. – Lakin tufəngin tətiyini çəkmək əvəzinə, onu aşağı salladı, həmişəki kimi, yenə səssizcə, ürəkdən güldü. – Mənə bax ey, bu yazığı minqə oxşatmışdım, az qalmışdı ki, nahaq qan töküb günaha batım, – deyər Şahingöz, fikrini izah etdi. – Mən gülləni onun qabırğaları arasına yeritmək üçün diqqətlə nişan alırdım, birdən nə gördüm... inanırsanmı, Unkas?.. Musiqçinin çalğı alətini. Demə bu, adı Hamut olan adam imiş! Onun ölümü heç kəsə lazım deyil, amma dili mahını oxumaqdan savayı başqa bir şeyə də yarasa, onun həyatı bizim məqsədimiz üçün faydalı ola bilər. Hərgah səs ona yenə də

öz təsirini göstərə bilirsə, onda mən maralvuranımın səsindən daha xoş bir səslə allahın bu fağır bəndəsilə danışaram.

Şahingöz bu sözləri deyib tufəngini kənara qoydu və kolların arası ilə sürünə-sürünə getdi. Davidə o qədər yaxınlaşdı ki, David onun səsini eşidə bilsin; bu vaxt Şahingöz quronların düşərgəsində müvəffəqiyyətlə və çox məharətlə nümayiş etdirmiş olduğu musiqi məşqlərini təkrar etdi. Hamutun həssas qavrayış qabiliyyətini aldatmaq olmazdı (bunu da demək lazımdır ki, belə səslər çıxarmaq Şahingözdən başqa heç kəsə müyəssər ola bilməzdi); o, bu səsi bir dəfə eşitmişdi, buna görə də indi həmin səs yenidən onun qulağına gələn kimi, yaxınlığında kimin olduğunu dərhal başa düşdü. Bu yazığın təhər-tövründən elə görünürdü ki, səsləri eşidən kimi təsəlli tapıb özünə gəlmişdir. Hamut səs gələn tərəfə getdi, bu isə onun üçün top batareyasının üstünə getmək tapşırığı qədər çətin bir vəzifə idi və oxuyanın gizləndiyi yeri tezliklə tapdı.

Kəşfiyyatçı yoldaşının qolundan tutub apararaq gülə-gülə dedi:

– Bilmək istərdim, quronlar nə fikirdədirlər? Hərgah bu yaramazlar yaxındadırlarsa və mənim səsimi eşidiblərsə, onda yəqin deyəcəklər ki, burada bir yox, iki səfeh vardır. Amma indi bizim qorxumuz yoxdur, – deyərək, kəşfiyyatçı Unkası və onun səfər yoldaşlarını göstərdi. – İndi minqlərin bütün niyyətlərini və planlarını bizə çərənləmədən xalis ingilis dilində nağıl elə.

David ətrafına toplaşan üzdən qəzəbli, vəhşi görkəmli başçı-lara mat-mat baxır və hələ dinmirdi. Lakin tanıdığı adamları burada gördükdə arxayınlaşdı və az sonra tamamilə özünə gəlib kəşfiyyatçının sualına ağıllı cavab verə bildi. O, dedi:

– Çoxlu bütperəst gəlmişdir, qorxuram ki, onlar buraya pis niyyətlə buyurmuş olsunlar. Yola düşməzdən bir saat əvvəl onların daxmalarından ulaşma və kafirlərin şadlıq bağirtuları eşidilirdi. Düzünü deməliyəm ki, mən bütün bunları görüb eşitdikdə, əmin-amanlıq axtarmaq üçün delavərlərin yanına qaçdım.

– Hərgah ayaqdan cəld olsaydın, qulağın bir az dinc olardı – deyə kəşfiyyatçı soyuqqanlıqla qeyd etdi. – İndi bunun yeri deyildir. Bəs quronlar haradadırlar?

– Onlar bu meşədə gizlənmişlər, bu yer ilə öz məskənləri arasında pusquda durmuşlar, özləri də o qədər çoxdurlar ki, salamat qalmaq istəsəniz buradan qayıdıb getməklə ağıllı iş görmüş olarsınız.

Unkas arxasında öz döyüşçülərinin gizləndikləri cərgəli ağaclara nəzər salıb dilləndi:

– Bəs Maqua hanı?

– Onların arasındadır. Delavarların yanında qalan qızı gətirib mağaraya qoydu, özü isə quduz canavara dönmüşdü; vəhşilərini yığıb buraya gətirdi. Bilmirəm, onu bu qədər qəzəbləndirən nədir...

– Deyirsiniz Maqua qızı mağarada qoyub gəldi, eləmi? – deyər Heyvord onun sözünü kəsdi. – Yaxşı ki, qızın harada olduğunu bilirik. Onu dərhal azad etmək üçün tədbir görmək olmazdımı?

Unkas sualedici bir baxışla kəşfiyyatçıya nəzər salaraq:

– Şahingözün fikri nədir? – deyər soruşdu.

– Mənə iyirmi nəfər silahlı adam verin, mən onlarla çayın sahili boyunca sağ tərəfə gedib qunduzların daxmalarının yanından keçərəm, saqamora və polkovnikə qoşularam. Oradan bizim döyüş harayımızı eşidərsiniz, çünki belə küləkli havada səs bir mil uzaqdan eşidilər. Onda sən, Unkas, düşməne qabaq tərəfdən zərbə endirərsən. Onlar güllə çatan məsafə qədər bizə yaxınlaşdıqda, elə zərbə endirərik ki, düşmənlərin qoşun səfləri göyrüş budağından qayırilan kaman kimi əyilər. Bundan sonra quronların qəsəbəsini zəbt edərik və qızı mağaradan çıxarıb apararıq. Daha sonra ya ağ adamların qaydası ilə vuruşa-vuruşa quronları məğlub edərik, ya da hindular kimi pusquda durmaqla və dalda yerlərdə gizlənməklə qəflətən zərbə endirərik, bu yolla da onların nəfəsini kəsərik. Mayor, bəlkə də bu plan elmi cəhətdən zəifdir, lakin igidlik göstərsən və iş səbirlə görülsə yerinə yetirilə bilər.

Duncan başa düşürdü ki, Koranın azad edilməsini kəşfiyyatçı əsas vəzifə hesab edir. O, kəşfiyyatçının sözünə cavab olaraq:

– Bu plan mənim çox xoşuma gəlir, – dedi, – mən onu çox bəyəniyəm. Gəlin onu tezliklə yerinə yetirməyə çalışaq.

Plan tez, lakin ağıllı müzakirə edildikdən sonra qəbul olundu və dəstənin bütün döyüşçülərinə çatdırıldı; müvafiq siqnallar müəyyən edildi və başçıların hərəsi öz yerinə getdi.

XXXII fəsil

Şahingözün kiçik dəstəsi bir yerə toplaşdıqda, kəşfiyyatçı tufəngini götürüb dəstəyə işarə etdi ki, onun dalınca gəlsin, özü isə yenicə keçdikləri çaya tərəf dönüb on futlarla yolu dala qayıtdı. Çaya çatdıqda Şahingöz ayaq saxladı; döyüşçülər onun başına toplaşdıqdan sonra, kəşfiyyatçı delavar dilində soruşdu:

– Gənclərdən bilən varmı ki, bu çay hara axıb gedir?

Delavarlardan biri əlini uzadıb iki barmağını haçalayaraq cavab verdi:

– Günəş öz yolunu başa vuranadək, xırda çaylar iri çaylara qovuşacaqlar.

Kəşfiyyatçı ağacların zirvələrinin arasından göyə baxaraq:

– Mən də bu fikirdə idim, – dedi, – çünki çayın axarı, habelə dağların düzülüşü də bunu göstərir. Biz quronlara rast gələndək bu sahillərlə gedəcəyik.

Döyüşçülər buna razı olduqlarını adicə qısa nida səslərilə bildirdilər, lakin dəstəbaşının qabağa düşüb getmək istədiyini gördükdə, ona işarə ilə bildirdilər ki, yola düşməyə hələ hamı hazır deyildir. Şahingöz döyüşçülərin bu baxışlarının mənasını çox yaxşı başa düşdü və geriyyə dönüb baxdıqda gördü ki, nəgmə müəllimi dəstənin dalınca gəlir.

– Dostum, bilirsinizmi ki, bu, seçmə igidlər dəstəsidir və ona başçılıq edən adam bu igidləri işsiz qoymayacaqdır, – deyərək kəşfiyyatçı üzünü Davidə tutub ciddi xəbərdarlıq etdi; Şahingöz bu sözləri deyərək onun səmindən hiss edilirdi ki, öz üzərinə mühüm bir vəzifə götürdüyünü iftixarla dərk edir. – Bəlkə beş dəqiqədən sonra, lap uzaq başı yarım saatdan sonra, biz ölü və ya diri quronların üstündən keçib getməli olacağıq.

Davidin üzü bir qədər qızarmışdı, adətən sakit və heç bir şey ifadə etməyən gözləri isə qeyri-adi bir şəkildə parıldıyırdı. O, belə cavab verdi:

– Doğrudur, sizin niyyətlərinizdən xəbərim yoxdur, lakin axtardığınız qızla mən çox yerlər gəzmişəm; onunla birlikdə fərəhli və kədərli dəqiqələr keçirmişəm. İndi mən hərbi adam olmasam da, qılınc bağlayıb o qızın yolunda vuruşmağa hazırım.

Kəşfiyyatçı tərəddüd edirdi, sanki o, belə bir məzəli könüllünü dəstəyə qəbul etməyin lazım olub-olmaması barəsində fikirləşirdi. Nəhayət o dedi:

– Siz tüfəng atmağı bacarmırsınız?

– Əlbəttə, mən lovğa və qəddar Qoliaf deyiləm, – deyə David cavab verdi və alabəzək, yöndəmsiz paltarının qoynundan sapand çıxarıb sözünə davam etdi: – lakin aciz Davidin də bəlkə sizə köməyi dəydi. Gəncliyimdə çox sapand atmışam, yəqin ki, sapand atmaq indi lap da yadımdan çıxmamışdır.

Şahingöz Davidin qayısına və sapandına etinasızlıqla baxaraq:

– Aha, – dedi, – bu şey oxun və həтта xəncərin qarşısında kara gələ bilərdi, lakin fransızlar hər minqə yaxşı tüfəng vermişlər. Burası da vardır ki, siz odun içindən sağ-salamat çıxmağı bacarırsınız, bu sizə indiyədək müyəssər olmuşdur, buna görə də... Mayor, tüfənginizin çaxmağı ayağa çəkilməşdir... Vaxtsız atılan güllə iyirmi adamımızın tamamilə əbəs yerə həlak olmasına səbəb ola bilər... Bizim dalımızca gələ bilərsiniz, müğənni, çünki bağırmaq bacarığınız karımıza gələr.

– Sizə təşəkkür edirəm, dostum, – deyə David cavab verdi və sapandı üçün daş yığmağa başladı. – Doğrudur, mən adam qanına susamamışam, ancaq məni özünüzlə aparmasaydınız, yamanca pərt olardım.

Kəşfiyyatçı Hamutun başının hələ sağalmamış yaralı yerini öz başında mənalı bir hərəkətlə göstərərək ona xəbərdarlıq etdi:

– Yadınızda saxlayın, biz çalib oynamağa getmirik, vuruşmağa gedirik. Qələbə səsləri ucalan vaxtadək yalnız tüfənglər danışmalıdır.

David başını tərپetdi, bu şərtlərə razı olduğunu bildirdi. Şahingöz səfər yoldaşlarını bir də diqqətlə nəzərdən keçirdi və irəliləməyi işarə etdi.

Dəstə çayın kənarı ilə bir mil qədər yol getməli idi. Çayın kənarlarındakı qalın kolluq və çayın sıldırımli sahili yolçuları görməyə qoymurdu, bununla belə onlar hindulara məxsus olan ehtiyat tədbirləri görmüşdülər. Sağ və sol tərəfdən gedən, daha doğrusu sürünən döyüşçülər meşəyə çox diqqətlə göz gəzdirdilər; dəstə bir neçə dəqiqə yol getdikdən sonra dayanır, həssaslıqla ətrafa qulaq verir, şübhəli səslər eşidilib–eşidilmədiyini yoxlayırdı. Lakin, döyüşçülər balaca çayın böyük çaya qovuşub itdiyi yerə çatanadək tamamilə maneəsiz getdilər. Burada kəşfiyyatçı yenə dayandı və təzə bir məlumat toplamaq üçün ətrafına göz gəzdirməyə başladı. O, göyün üzündə hərəkət edən iri, qara buludlara baxaraq ingiliscə Heyvorda dedi:

– Əcəb vuruşmalı gündür, günəşin göz qamaşdırması və tufəngin lüləsinin parıldaması dürüst nişan almağa mane olur. Baxtımız hər tərəfdən gətirmişdir: külək o tərəfdən əsir, buna görə də onların səs–küyü və tüstüsü bizə gəlib çatacaqdır, bunun özü də bizim xeyrimizədir; halbuki quronlar yalnız biz tərəfdən güllə atıldıqdan sonra duyuq düşəcəklər. Bizi görünməyə qoymayan daldalıq burada qurtarır. Qunduzlar yüz illərlə bu çayın sahillərində yaşamışlar, indi isə qunduzların anbarları ilə bəndləri arasında çoxlu kötük var, lakin ağac azdır, bunu siz özünüz də görürsünüz.

Dəstə ağacların altından çıxan kimi, dal tərəfdən bir neçə tufəngdən yaylım atəşi açıldı, delavarların biri tullanıb tirtap yerə sərildi və dərhal canı çıxdı.

– Mən onların məhz belə bir hiyləgərliyindən qorxurdum! – deyə kəşfiyyatçı ingilis dilində öz fikrini bildirdi və delavar dilində əlavə etdi, – Özünüzü daldaya verib güllə atın, qoçaqlar!

Dəstə dərhal səpələndi, Heyvord isə hələ heyrət içində ikən Davidlə tək qaldığını gördü. Xoşbəxtlikdən quronlar geriyyə çəkilmişdilər, buna görə də Heyvordla Davidin düşmən güllələrindən

qorxusu yox idi. Lakin, yəqin belə vəziyyət çox davam edə bilməzdi; kəşfiyyatçı qaçan quronları birinci olaraq təqib etməyə başladı; o, bir ağacın dalından çıxıb o birinin arxasında gizlənə-gizlənə tez-tez güllə atırdı.

Görünür, quronların birinci basqımında az döyüşçü iştirak edirdi; lakin, qabaqdakı quron döyüşçüləri öz dostlarının yanına çəkildikcə, hücum edən quronların sayı artırdı. Çox keçmədi ki, onların cavab atəşi də gücləndi və hücum edən delavarların atəşilə, demək olar ki, bərabərləşdi. Heyvord vuruşma meydanının ortasına yüyürüb gəldi və o da yoldaşlarına baxıb dalbadal güllə atmağa başladı. Vuruşma getdikcə qızışır və şiddətlənirdi. Yaralılar az idi, çünki hər iki dəstə ağacların arxasında gizlənmişdi. Lakin tale Şahingözdən və onun dəstəsindən tədriclə üz döndərməyə başladı. Həssas və fərasətli kəşfiyyatçı vəziyyətinin təhlükəli olduğunu çox tez başa düşdü; lakin bu təhlükədən necə xilas olmağı hələ bilmirdi. Şahingöz, geriye çəkilməyin daha da təhlükəli ola biləcəyini başa düşürdü, buna görə də yerində qalmaqı qət etdi, halbuki cinahdan gələn düşmən döyüşçülərinin sayca artdığını görürdü. Delavarların vəziyyəti daldalandıqları yerlərdə çətinləşmişdi, onlar, demək olar ki, indi daha atəş açmırdılar. Delavarlar zənn edirdilər ki, düşmən qəbiləsi onları tədriclə mühasirəyə salır; belə çətin dəqiqədə onlar meşənin içərilərindən, Unkas olan tərəfdən, hərbi haray və atəş səsləri eşitdilər.

Unkasın dəstəsinin bu hücumu dərhal öz nəticəsini verdi və kəşfiyyatçının, habelə onun dostlarının vəziyyətini çox yüngülləşdirdi. Görünür düşmənlər onları təqib edən dəstənin gücünü düzgün qiymətləndirməmişdilər; buna görə də quronların əksəriyyəti Unkasın dəstəsinə tərəf yönəldi.

Şahingöz həm öz səsile, həm də nümunə göstərməklə döyüşçülərini ruhlandıraraq əmr etdi ki, düşməne mümkün qədər daha qətiyyətlə hücum etsinlər. Döyüşçülər dəstəbaşının bu əmrini dərhal və çox müvəffəqiyyətlə yerinə yetirdilər. Quronlar geriye çəkilməyə məcbur oldular, vuruşma işə, başladığı açıq yerdən

meşənin qalın, cəngəlliklərinə keçməyə başladı; burada hücum edənlər çox yaxşı gizlənə bilərdilər. Meşənin içərilərində vuruşma daha qızğın davam edirdi və görünür tərəflərin heç biri qalib gələ bilməyəcəkdə. Delavarlardan heç kəs öldürülməmişdi, bununla belə onların çoxu qan itirdiyinə görə zəifləmişdi, çünki dəstənin vaxtı ilə əlverişli vəziyyətdə olmaması üzündən çox adam yaralanmışdı.

Şahingöz Heyvordun daldalandığı ağacın altında gizlənmək üçün fürsətdən istifadə etdi; onun döyüşçülərinin əksəriyyəti yaxınlığında, ondan bir qədər sağ tərəfdə idi və gizlənməmiş düşməninə tez-tez atəş açmaqda davam edirdi, lakin bu atəş fayda vermirdi. Kəşfiyyatçı maralvuranını yerə dayayıb ona söykənərək Heyvorda müraciət etdi:

– Ay cavan oğlan, mayor, ola bilsin ki, siz bir zaman minqlərin üstünə ordu aparmalı olacaqsınız. Görürsünüzmü, minqlərlə vuruşarkən qalib gəlmək üçün əsas şərt budur ki, gərək əldən zirək olasan, gözün gərək sərrast nişan alsın, özün də hər bir dəqiqə düşmən gülləsindən gizlənməyi bacarasan. Hərgah burada Amerika kral qoşunları sizin komandanlığınız altında olsaydı, nə edərdiniz?

– Süngülərlə yol açardıq.

– Düzdür, siz ağ adamın nöqtəyi-nəzərindən ağıllı fikir söylədiniz: lakin burada, bu cür açıqlıqda qoşun rəisi özünə bir sual verməlidir: nə qədər adamın canı bahasına irəliləyə bilər?

– Yaxşısı budur, gəlin bu söhbəti sonraya saxlayaq, – deyərək Heyvord qeyd etdi, – indisə hücumu keçməyimiz yaxşı olarmı?

– İstirahət dəqiqələrində faydalı şeylərdən söhbət açıb, bu barədə fikirləşmək mənə heç də pis iş deyildir, – deyərək kəşfiyyatçı cavab verdi. – O ki, qaldı hücumu, bu tədbir indiki dəqiqədə məni o qədər açmır, çünki hücumu keçsək bir neçə döyüşçünün skalpını qurban verməli olarıq. Amma burası da var ki, – deyərək Şahingöz əlavə etdi və başını əyib uzaqdakı döyüş meydanından gələn səslərə qulaq verdi, – hərgah biz Unkasa kömək etmək istəyiriksə, onda gərək onun yolunu bu haramzadələrdən təmizləyək.

Şahingöz cəld və qəti bir hərəkətlə dönüb öz hindularına onların dilində bir neçə söz dedi. Onun sözlərinə cavab olaraq bağırıtı səsi ucaldı, bütün döyüşçülər dərhal ağacların dalından çıxdılar. Quronlar gözləri qabağında qəflətən bu qədər çoxlu qaraltı gördükdə, dərhal yaylım atəşi açdılar və tələsdiklərinə görə, onların atəşi nəticə vermədi. Delavarlar isə, ov iyi alan qaplanlar kimi, iri addımlarla tullana-tullana özlərini meşəyə verdilər. Şahingöz hamıdan qabaqda idi. O, öz zəhmli silahını əlində yellədir və şəxsi timsal göstərməklə döyüşçüləri ruhlandırır. Düşmənin hiyləsindən qorxmayan, daha çox yaşlı və təcrübəli quronların bəziləri delavarları atəşlə qarşıladılar və dəstənin qabağınca gələn üç delavar döyüşçüsünü vurub yerə sərdilər, bununla da sübut etdilər ki, kəşfiyyatçı haqlı olaraq ehtiyat edirmiş. Lakin quronların bu zərbəsi delavarların hücumunu zəiflədə bilmədi. Delavarlar düşmənin gizləndiyi yerlərə cumdular və az sonra quronların müqavimət cəhdlərini məhv etdilər.

Əlbəyaxa vuruşma bircə dəqiqə davam etdi. Mühasirədə olanlar tez geriyyə çəkilə-çəkilə cəngəlliyyə o biri tərəfinə çatıb özlərini daldaya verdilər; indi onlar canlarını dişlərinə tutub, misilsiz bir inadlıqla vuruşurdular. Tale delavarlardan yenə üz döndərməyə başladıqda – belə bir təhlükəli dəqiqədə – quronların arxa tərəfindən tufəng atəşinin səsi eşidildi və qunduzların komalarının birindən güllə vıyıldı ilə çıxıb uçdu. Güllə atılan kimi, dəhşətli və qəzəbli hərbi haray bağırıtısı eşidildi.

– Bu saqamorun səsidir! – deyə Şahingöz izah etdi və həmin bağırıtıya öz gur səsilə cavab verdi. – Hə, indi biz quronları həm qabaq tərəfdən, həm də arxadan mühasirəyə salmışıq!

Həmin tək güllə quronları çox qorxutmuşdu. Arxa tərəfdən edilən hücum quron döyüşçülərinin arasına çaxnaşma saldı və onları dərhal pərən-pərən olub qaçmağa məcbur etdi. Onların çoxu delavarların güllələrindən və zərbələrindən məhv oldu.

Biz, kəşfiyyatçı ilə Çinqaçkukun necə görüşdüyünü və ya Heyvordla Munronun daha təsirli görüşünü burada ətraflı təsvir etməyəcəyik. Hər iki dəstənin vəziyyəti bir neçə qısa sözlə çox

tez aydınlaşdırıldı. Sonra Şahingöz öz dəstəsilə saqamoru göstərdi və dəstənin idarə edilməsilə əlaqədar olan əsas dəstəbaşçılığı mogikanların başçısına təhvil verdi. Çınqaçkuk dəstəbaşı olmağa əzəmətli bir vüqarla razılıq verdi. O, dəstəni cəngəllikdən keçirib geri apardı; arxasında gizlənmək üçün çoxlu ağacları olan düzənlikdə dəstənin dayanmasını əmr etdi.

Qabaq tərəf çox eniş idi; delavarlar buradan baxarkən, bir neçə mil uzanan meşəli, dar və qaranlıq bir dərə gördülər. Bu qalın meşədə Unkas quronların əsas qüvvələrilə vuruşmanı hələ də davam etdirirdi.

Mogikan öz dostları ilə uçurumun kənarına yaxınlaşdı və dərədən gələn vuruşma səslərinə diqqətlə qulaq asmağa başladı. Yuvalarından hürküdüüb uçurulan bir neçə quş dərədəki ağacların başı üstündə dolaşırdı; gah bir yerdən, gah da başqa yerdən çıxıb ağaclardan yuxarı qalxan seyrək tüstü, vuruşmanın haralarda daha qızgın getdiyini göstərirdi.

Dunkan yenidən yaylım atəşi səsi gələn tərəfi göstərərək:

– Vuruşmalar deyəsən yuxarıya tərəf yaxınlaşır, – dedi,
– Hərgah biz düşməne buradan zərbə endirsək, mənə elə gəlir ki, dostlarımıza az kömək edərik.

Kəşfiyyatçı:

– Quronlar meşənin daha sıx yerində olan dərəyə dönüb girəcəklər, – dedi. – onda biz quronların lap cinahında qalarıq... Get, saqamor. Hərbi haray çağırışına və cavan döyüşçüləri aparıb oraya çatdırmağına vaxt ancaq çatar. Mən burada qalaram. Mənə bələdsən, mogikan: hər hansı bir quron arxa tərəfdən sənə yaxınlaşmaq istəsə, maralvuran bu barədə hökmən xəbər verər.

Hindu rəhbəri bir dəqiqəliyə ayaq saxlayaraq, döyüş meydanını seyr etməyə başladı; hər iki dəstə uçurumla yavaş-yavaş başıyuxarı qalxırdı; bu isə delavarların üstün gəldiklərini aydın göstərirdi. Çınqaçkuk, dostların da, düşmənlərin də yaxında olduğunu yəqin edənədək, delavarların güllələri, tufandan qabaq yağan dolu kimi, tappatap yerə səpələnməyə başlayanadək öz postunu tərk etmədi. Şahingöz və onun üç yoldaşı bir neçə addım

kənara çəkildi və ağacın altında dayanıb vuruşmanın nəticəsini gözləməyə başladı.

Çox keçmədi ki, güllələrin əks-sədası meşədə daha eşidilmədi; elə zənn etmək olardı ki, güllələr indi açıqlıq bir yerdə atılır. Sonra döyüşçülər meşənin kənarında görünməyə başladılar, onlar talaya çatdıqda bir yerə cəmləşdilər, sanki burada bütün güclərini toplayıb son müqavimət göstərməyə hazırlaşdılar. Uzaqdan qaralan adamlar tez bir zamanda sıx cərgə ilə düzüldülər. Heyvordun səbri tükənmişdi və təlaşla Çinqaçkuka baxırdı. Bu hindu başçısı hələ də qayanın üstündə oturmuş və döyüşü elə seyr edirdi ki, sanki yalnız vuruşmaların gedişini izləmək üçün burada oturmuşdu.

Duncan:

– Delavar indi gərək düşməne zərbə endirsin! – dedi.

– Yox, hələ yox, – deyərək kəşfiyyətçi cavab verdi. – Delavar dostların yaxınlıqda olmasını hiss etdikdə, öz yerini onlara bildirəcəkdir. Baxın, baxın görürsünüzmü yaramazlar uçuşdan qayıdan arılar kimi, şam ağaclarının altında bir yerə cəmləşirlər. Aman allah! Mənfur minqlərin bu cür topasına ən adi bir qadının atdığı güllə də boşa çıxmaz!

Bu anda haray bağirtisi ucaldı və Çinqaçkukla dəstəsinin açdığı yaylım atəşi ona qədər qurunu yerə sərdi. Bu yaylım atəşinə cavab olaraq meşədən başqa bir haray bağirtisi yüksəldi və hava qulaqbatıran ulaşma səs ilə doldu, elə bil minlərlə adam səs-səsə verib bağırırdı. Quronlar bir-birinə dəydilər, onların sıraları parçalandı; bu zaman yüz döyüşçünün başında duran Unkas düşmənin mövqeyinin bu yarılmış yerindən keçib meşədən çıxdı.

Gənc döyüşçü əlini sağa-sola uzadaraq düşməni öz döyüşçülərinə göstərirdi. Əzişdirilmiş quronlar yenidən meşəyə üz tutub qaçdılar; lenaplar qəbiləsinin müzəffər döyüşçüləri onların dalınca düşdülər. Bir dəqiqə belə keçməmiş səsələr müxtəlif tərəflərdə batmağa və tədricən meşənin dərinliklərində itməyə başladı. Lakin quronların kiçik bir dəstəsi görünür, dalda bir yer axtarmaq fikrində deyildi və Çinqaçkukla onun dəstəsinin yenidən tərək

etdiyi yamacla yavaş-yavaş və məyus halda qalxırdı. Bu dəstədə Maqua öz qəzəbli sifətilə, təşəxxüslü və amiranə hərəkətlərilə seçilirdi.

Unkas, demək olar ki, tək qalmışdı, çünki düşmənləri təqib etmək arzusunda olduğuna görə, döyüşçülərinin, demək olar ki, hamısını düşmənin üstünə göndərmişdi. Lakin Unkasın gözləri Bic Tülküyə sataşdıqda, gənc mögikan ehtiyatlı olmağı tamamilə unutdu. O, döyüşə girişmək niyyətilə ucadan bağırdı; altı-yeddi döyüşçü ona səs verdi; sonra Unkas, dəstəsinin çox kiçik olmasına baxmayaraq, dərhal düşmənin üstünə cumdu. Onu diqqətlə izləyən Maqua ayaq saxladı və hücumu qarşılamağa kinli bir sevincə hazırlaşdı. Maqua elə xəyal edirdi ki, gözü qızmış düşmən öz ehtiyatsızlığı üzündən onun əlinə keçəcəkdir; bu zaman yəni-dən döyüşə çağırən bağırçı eşidildi və Şahingöz bütün öz ağ döyüşçülərinin müşayiətilə Unkasın köməyinə gəldi. Quron dərhal geri çəkildi və dağ yamacı ilə cəld yuxarı qalxmağa başladı.

Bir-birini təbrik etmək və ya salamlamaq vaxtı deyildi; Unkas, dostlarının özlərini buraya yetirmiş olmalarından hələ xəbərsiz idi və düşməni yel kimi sürətlə təqib edirdi. Şahingöz qışqırıb Unkasa xəbərdarlıq etdi ki, pusquda olan quronlardan özünü gözləsin; lakin Şahingözün bu xəbərdarlığı əbəs idi; gənc mögikan düşmənin atəşindən əsla qorxmurdu; o özü sürətlə yüyürdü kimi düşməni də sürətlə qaçmağa məcbur edirdi. Az sonra təqib olunanlar da, təqib edənlər də bir-birindən yaxın məsafədə veyandotlar kəndinə girdilər:

Quronlar öz daxmalarını gördükdə ürəkləndilər və təqib olunmaq nəticəsində yorğun olduqlarına baxmayaraq, məsləhət daxmasının qabağında dayanıb çox qəzəblə vuruşmağa başladılar. Delavərlərin hücumu, yolunda hər şeyi uçurub darmadağın edən tufan küləyinə oxşayırdı. Unkasın tomahavkı, Şahingözün sərrast güllələri, Munronun hələ tərərli olan əli – bir sözlə hər şey – işə salınmışdı və çox keçmədi ki, onların düşmənlərinin meyitləri leş-leşə söykəndi. Lakin Maqua vuruşmada qızğın iştirak etməsinə baxmayaraq, hələ də sağ-salamat qalmışdı. Quron-

ların bu hiyləgər başçısı yoldaşlarının hamısının məhv olduğunu gördükdə, qəzəbindən və ümitsizlik üzündən bağıraraq vuruşmada sağ qalan iki dostu ilə birlikdə döyüş meydanını tərk etdi.

Unkas onun dalınca yüyürdü; Şahingöz, Heyvord və David gənc başçının dalınca qaçırdılar. Kəşfiyyatçı Unkası qorumaq üçün əlindən gələni edirdi, hətta tufənginin lüləsini qabağa uzadaraq, onunla sehrlə bir sipər kimi, dostunu qoruyurdu. Maqua düşər edildiyi böyük tələfat üçün son gücünü toplayıb intiqam almaq istədi, lakin bu niyyətindən vaz keçərək, cəld qaçmaq özünü cəngəlliyə verdi. Düşmənləri onun dalınca düşdülər və oxucu üçün təsvir edilmiş mağaraya gözlənilmədən gəlib çıxdılar. Şahingöz sevinclə dedi ki, indi qələbə delavərlərinindir. Təqib edənlər uzun və dar yeraltı yola girdikdə, quronların necə qoyub qaçdıqlarını gördülər. Burada qadınların naləsi, uşaqların ağlaşması və qorxuya düşmüş yüzlərlə adamın səsi bir-birinə qarışmış mağaranın tağlarında boğuş əks edirdi. İçərisinə tutqun işıq düşən mağara indiki dəqiqələrdə cəhənnəm astanasına oxşayırdı.

Unkas quronların başçısını gözdən qoymurdu, elə bil dünyada ondan savayı heç kəsi tanımırdı. Heyvord və kəşfiyyatçı Unkasın dalınca dabanbasdı yüyürdülər; lakin onların hər üçünə eyni dərəcədə aid olan hiss, Heyvordla kəşfiyyatçının Unkasa nisbətən yəqin ki, daha az həyəcanlandırır. Onlar cansıxıcı, qaranlıq mağarada getdikcə daha dolaşq və çətin yeraltı yollara rast gəlirdilər; qaçan döyüşçülərin qaraltısı daha gec-gec və daha tutqun görünürdü. Dostlar bir dəqiqəliklə elə zənn etdilər ki, guya quronların izini itirmişlər; bu zaman birdən uzaqdakı yeraltı yolun yaxınlığında kiminsə ağ paltarları göründü; yəqin bu yol dağa gedirdi.

Heyvord, dəhşətlə sevincin bir-birinə qarışmasını əks etdirən bir səslə:

– O Koradır! – dedi.

– Kora! Kora! – deyərək Unkas təkrar etdi və maral kimi cəld irəlilədi.

Kəşfiyyatçı:

– Bizim qızıdır! – dedi. – Qorxmayın ledi! Gəlirik! Gəlirik!

Dostlar əsir qızı gördükdə, quronları qat-qat artıq sürətlə təqib etməyə başladılar. Lakin yol kələ-kötür idi və onun bəzi yerlərindən keçmək son dərəcə çətindi. Unkas tüfəngini bir kənara atıb, bütün maneələrdən ağılagəlməz bir sürətlə tullanıb keçirdi. Heyvord da onun dalınca gedirdi; onların hər ikisi düşüncəsizlik etdiyini bir dəqiqədən sonra güllə səsi eşidərkən yəqinləşdirdi; bu gülləni quronlar yeraltı yol ilə dağlara qaçarkən dönüb atmışdılar. Onların birinin atdığı güllə, gənc mogikanı yüngülcə yaraladı. Bu vaxt kəşfiyyatçı var gücünü toplayıb yüyürdü və dostlarını ötüb keçərək:

– Biz gərək onlarla əlbəyaxa olaq! – dedi. – Bu yaramazlar hamımızı bu qədər yaxından güllə ilə bir-bir dənləyə bilərlər. Ora baxın, Koranı elə tutmuşlar ki, qız onlar üçün sipər olsun!

Doğrudur, yoldaşları Şahingözün sözlərinə əhəmiyyət vermədilər, daha doğrusu bu sözləri eşitmədilər, lakin onlar da Şahingözün dalınca getdilər və qaçan quronlara misilsiz səylə o qədər yaxınlaşdılar ki, iki quron döyüşçünün Koranı neçə apardığını, Maquanın isə qaçmağı necə əmr etdiyini görə bildilər. Dörd nəfərin qaraltısı bir anlığa səma fonunda aydın göründü, lakin tezliklə gözdən itdi. Hədsiz qəzəblənmiş Unkas və Heyvord, onsuz da ifrat dərəcəyə çatdırdıqları səylərini bir az da artıraraq, mağaradan lap vaxtında yüyürüb çıxdılar və təqib olunanların hansı yol ilə uzaqlaşdıqlarını görə bildilər. Təhlükəli, çətin bir yol ilə dağa dırmaşmaq lazım idi.

Belə dəqiqələrdə tüfəngi bir yük olan kəşfiyyatçı Heyvordun dalınca gəlir, Heyvord isə Unkasın dalınca dabanbasdı yüyürdü. Onlar öz yollarında rast gəldikləri hər cür maneədən ağılagəlməz bir sürətlə aşib keçirdilər; halbuki, belə maneələr başqa vaxt keçilməz bir səd hesab edilərdi. Təqib edənlərin xoşbəxtliyindən, quronlar, onlar kimi cəld qaça bilmirdilər, çünki onları Kora ləngidirdi.

Unkas parıldayan tomahavkını əlində silkələyə-silkələyə:

– Dayan, köpək veyandot! – deyə Maquanı səslədi. – Delavar sənə əmr edir ki, dayanasan!

Kora, dərin uçuruma doğru başıaşağı sallanan qayanın kənarında qəflətən ayaq saxlayaraq qışqırdı:

– Mən daha getməyəcəyəm! Hərgah istəyirsənsə öldür məni, quron, mən daha getməyəcəyəm!

Gənc xanımın qollarından tutmuş hindular dərhal öz tomahavklarını qaldırdılar, lakin Maqua onları tomahavklarını endirməyə qoymadı. O, xəncərini sıyırıb üzünü əsir qıza tutaraq:

– Ey arvad, – dedi, – ikisindən birini seç: – ya Bic Tülkünün viqvamı, ya da onun xəncəri!

Kora, hətta onun üzünə belə baxmadı, dizləri üstə yığıldı və əllərini yuxarı qaldıraraq dilləndi:

– İlahi, sən özün mənə kömək elə!

Maqua çalışırdı ki, Kora parıldayan duru gözlərilə heç olmasa bircə anlığa ona baxsın; o, xırıltılı səslə:

– Ey, arvad, seç! – deyə təkrar etdi.

Lakin Kora ona əsla əhəmiyyət vermirdi. Quron titrəyib əlindəki xəncərini yuxarı qaldırdı, lakin əlini çaşqın halda, təəcüblə aşağı saldı. Bir az tərəddüd etdikdən sonra xəncərini yenə yuxarı qaldırdı; elə bu vaxt Maquanın başı üstündə qüvvətli, zil qışqırıq səsi yüksəldi və Unkas çox hündürdən qayanın dibinə tullanıb onların arasına yığıldı. Maqua geri çəkildi, lakin onun yoldaşlarının biri bu fürsətdən istifadə edərək əlindəki xəncəri Koranın sinəsinə yeritdi.

Maqua onu təhqir edən öz həmqəbiləsinin üstünə pələng kimi cumdu, lakin onların arasına yığılmış olan Unkasın bədəni vuruşmaya mane oldu. Maqua gözü qabağında Koranın öldürülməsindən qəzəblənib quduzlaşaraq xəncərini, yerdə tirtap səri-lib qalan Unkasın kürəyinə soxdu və insan səsinə oxşamayan dəhşətli bir səslə bağırdı. Lakin Unkas sıçrayıb ayağa qalxdı, Koranı öldürən hindunun üstünə cumdu və onu öldürüb meyitini öz ayaqları altına saldı, beləliklə də axırncı gücünü bu səyinə sərf edib heydən düşdü. Sonra qəzəbli və amansız gözlərilə qurona baxdı; gücdən düşməsəydi qurona tuta biləcəyi dəhşətli divanın bütün mənzərəsi baxışlarında əks etdi. Maqua delavarın heysiz

qolundan yapışıb xəncərini onun sinəsinə dalbadal üç dəfə yortdu; hədsiz nifrətlə dolu gözlərini quronun üzündən çəkməyən Unkasın, nəhayət, canı çıxdı və onun meyiti Maquanın ayaqları altına sərildi.

Gördüyü dəhşətdən nəfəsi qaralan Heyvord yuxarıdan qışqıraraq Maquaya deyirdi:

– Rəhmin gəlsin, rəhmin gəlsin, quron! Ona dəymə, sənə də dəyməzlər!

Qələbə çalmış Maqua qanlı xəncərini havada tovladıb, vəhşilərə məxsus quduzcasına qəzəb və sevinclə elə bərk bağırırdı ki, onun səsini qayadan min fut aşağıdakı dərədə vuruşanlar da eşitdilər. Bu səsə cavab olaraq başqa bir bağırçı eşidildi; bu dəfə bağırən kəşfiyyatçı idi. Onun uca boylu qaraltısı vəhşiyyə sürətlə yaxınlaşmaqda idi; o, təhlükəli qayalardan elə iri və cürətli addımlarla sıçrayıb keçirdi ki, elə bil havada yeriyə bilirdi. Lakin ovçu dəhşətli qətl yerinə gəlib çatdıqda, burada yalnız meyitləri görə bildi.

Kəşfiyyatçı meyitlərə gözücü baxdıqdan sonra başını qaldıraraq və yuxarıya qalxarkən rast gələcəyi maneələri nəzərdən keçirdi. Dağın lap zirvəsində, dəhşətli uçurumun kənarında kim isə əllərini qaldıraraq qorxunc, hədələyici bir vəziyyətdə dayanmışdı. Şahingöz bu adamın üzünə diqqətlə baxmadan tufəngini çiyindən çıxartdı və nişan aldı; birdən elə bu vaxt qaçqınların birinin başına dağın zirvəsindən yekə bir daş düşdü və çox keçmədi ki, namuslu Hamutun qəzəbdən alışıb yanan üzünü gördü. Bu anda Maqua dağ yarığından çıxdı. O, yoldaşlarının sonuncusunun meyitinin üstündən sakitcə və laqeydliklə keçib o biri, daha enli yarığa addadı və dağa dırmaşdı; burada Davidin əli ona çata bilməzdi. İndi Maqua özünü bircə sıçrayışla xilas edə bilirdi. Lakin quron tullanmazdan əvvəl dayanıb yumruğunu düyünlədi və kəşfiyyatçını hədələyər-hədələyər qışqıraraq dedi:

– Solğun bənizlilər köpəkdirlər! Delavarlar qorxaq qadınlardır! Maqua onları dağlarda qoyub gedir ki, qarğalara yem olsunlar!

Maqua xırıltılı səslə bərkdən güldü, var gücünü toplayıb tullandı və büdrədi, lakin qayanın kənarında bitən koldan yapışa bildi. Şahingöz, sıçramağa hazırlaşan yırtıcı heyvan kimi çömbəldi; o, küləyin tərپəttdiyi ağac yarpağı kimi səbirsizlikdən əsirdi. Maqua əllərilə koldan yapışub havada asılı qalmış və ayaqlarını qoymaq üçün daş axtarırdı. Sonra o, var gücünü toplayıb qayaya dırmaşmaq istədi; buna müvəffəq oldu, Maquanın dizləri indi dağın yanına dəyirdi. O, məhz qıvrılıb özünü yumaq kimi yığdıqda, kəşfiyyətçi nişan aldı; dərhal güllə səsi eşidildi. Quronun qolları zəiflədi, bədəni geriyə əyildi, lakin qıçları hələ bayaqkı vəziyyətdə qalırdı. Maqua dönüb öz düşməninə hədsiz kin və acıqla baxdı, onu qəzəbli-qəzəli hədələdi. Lakin bu vaxt Maquanın əlləri budaqdan buraxıldı; onun qaralan bədəninin havanı yara-yara başı aşağı necə gəlməsi və dağın döşündə bitən kolluğun yanından öz məhvlinə doğru necə ötüb keçməsi bircə anda göründü.

XXXIII fəsil

Ertəsi günü səhər tezdən günəş doğub qalxarkən, lenaplar qəbiləsi yas içində idi. Vuruşmalar qurtarmışdı, delavarlar quronların böyük bir kəndini məhv edib, çoxdankı intiqam arzularına çatmışdılar. Yüzlərlə qarğanın cılıpaq dağ zirvələrinə qalxması və ya qağıldaya-qağıldaya dəstə ilə meşənin üstündən ötüb keçməsi, dünənki döyüş meydanının harada olduğunu göstərirdi.

Nə fərəh səsləri, nə də sevinc nəğmələri eşidilmirdi. İftixar və fərəh hissi indi dərin bir kədərə çevrilmişdi.

Daxmalar boş qalmışdı; onların yaxınlığında qaşqabaqlı, qəmgin adamlar dəstə ilə dövrə vurub dayanmışdılar.

Uzun qara saçları sinələrilə tökülən altı delavar qızı kənarında hərəkətsiz dayanmışdı. Onlar yalnız hərdən bir, səkidə uzandırlıb üstü hindu paltarları ilə örtülən Koranın meyitinin ətirli meşə otları və meşə çiçəkləri səpərkən hərəkətə gəlirdilər. Koranın meyiti sadəcə parçaya bükülmüşdü, üzünü isə adamların nəzərindən həmişəlik örtülüb gizlədilmişdi. Onun ayaq tərəfində Munro

oturmuşdu. O, ağarmış başını aşağı əymişdi; ağ saçları qırışmış alnına tökülmüşdü. Hamut da başını açıb onun yanında dayanmışdı; o, gözlərini müqəddəs kəlamlarla dolu kitabından tez-tez çəkib, qəlbən çox istədiyi Koranın meyitinə qəmli-qəmli və nigarançılıqla baxırdı.

Heyvord yaxınlıqdakı ağaca söykənib, kədərini mərdliklə boğmağa çalışırdı.

Lakin, bu mənzərə nə qədər qəmli, nə qədər kədərli olsa da, talanın o biri başında canlanan mənzərədən heç də o qədər təsirli deyildi. Burada öz qəbiləsinin ən zəngin və gözəl paltarlarına geyindirilmiş Unkas əzəmətlə oturmuşdu, sanki diri idi. Başına sancılmış gözəl lələklər küləyin təsirindən tərپənirdi; sinəsi çoxlu boyunbağı və medallarla bəzədilmişdi. Lakin gözləri hərəkətsizdi, onlarda heç bir dirilik əlaməti yox idi.

Çinqaçkuk meyitin qabağında silahsız dayanmışdı; onun sinəsində, nəqş edilmiş öz qəbiləsinin göy rəngli simvolundan savayı heç bir bəzəyi yox idi. Bütün həm-qəbilələri buraya toplaşan dəqiqələrdən bəri mogikan oğlunun cansız üzündən gözlərini bir an belə çəkməmişdi.

Kəşfiyyatçı yaxınlıqda, xatalı intiqam silahına söykənib fikrə getmişdi. Tamenund öz qəbiləsinin ağsaqqallarına söykənərək hündür bir yerdə oturmuş və oradan bu səssiz və qəmgin yığıncağa baxa bilirdi.

Əynində yadelli geyimi olan bir döyüşçü bu adamlardan kənarda dayanmışdı; onun köhlən atı arxa tərəfində, atlıların lap ortasında durmuşdu; görünür bu atlılar indi uzaq səfərə çıxmalı idilər. Həmin döyüşçünün geyiminə nəzərən, demək olardı ki, o, Kanada qubernatoru yanında mühüm vəzifə sahibidir. Yəqin o, qızgın rəqibləri barışdırmaq haqqında aldığı tapşırığı yerinə yetirməyə gəlmişdi, lakin çox yubanmış, indi isə, qarşısını ala bilmədiyi vuruşmaların nəticələrindən birinə səssiz-səmirsiz durub baxırdı.

Günortaya az qalırdı, lakin camaat hələ də kədərli, əzici sükut içərisində qalmışdı. Hərdənbir boğuc, yavaş hönkürtü eşidilirdi;

lakin camaat dalğın vəziyyətdə qalıb yerindən əsla tərپənmirdi. Yalnız arabir adamlardan biri qalxıb mərhumun xatirəsinə sadəcə, lakin təsirli qurban verirdi.

Nəhayət, delavərlərin dünyagörmüş qəbilə başçısı əlini uzadaraq yanındakı yoldaşlarının çiyinlərinə söykənilib qalxdı. Onun çox zəif olduğunu başa düşmək çətin deyildi, sanki öz qəbiləsilə sonuncu dəfə danışıdığı dəqiqələrdən bütün bir əsr keçmişdi.

Qəbilə başçısı boğuş səslə sözə başladı:

– Lenap övladları! Manittonun üzünü qara buludlar örtmüşdür! O, gözlərini bizdən döndərmişdir, qulaqlarını yummuşdur, dili isə cavab vermir. Siz onu görmürsünüz, lakin onun qəzəbi sizdən uzaq deyildir. Açın ürəklərinizi, qoy diliniz yalan deməsin. Ey lenap övladları! Manittonun üzünü qara buludlar örtmüşdür!

Sadə, lakin qüvvətli qorxu doğuran bu sözlərdən sonra dərin sükut başlandı. Hətta cansız Unkas, onun dövrəsinə toplaşmış camaata nisbətən, elə bil diri idi. Lakin qəbilə başçısının sözlərinin bağısladığı təsir bir qədər zəiflədikdə, mərhumun şərəfinə yavaş səslə mahnı oxumağa başladılar. Oxuyanlar qadın idi, onların səsləri son dərəcə yanıqlı idi. Qadınların biri mahnını qurtardıqda o birisi tərifləyici və ya nisgilli nəğməsinə davam etdirirdi. Arabir hamının sinəsindən qopub çıxan kədərli inilti mahnının arasını kəsirdi.

Qızların biri mərhum döyüşçünün sifətlərini təvazökar sözlərlə xatırladıb onu tərifləməyə başladı. Qız onu “öz qəbiləsinin qaplanı” adlandırır deyirdi ki, bu elə bir döyüşçü idi ki, onun mokasinlərinin izi şəhdə qalmırdı; özü cavan maral kimi sıçrayıb yüyürdü; onun gözləri qaranlıq gecədə görünən ulduzlardan parlaq idi; döyüş dəqiqələrində səsi Manittonun göylərdən qopardığı gurultudan da qüdrətli idi. Qız öz mahnısında Unkası doğmuş ananı xatırladaraq, belə oğul anası olmaq səadətini tərənüm edirdi.

O biri qızlar bu gənc döyüşçü ilə, demək olar ki, bir vaxtda dünyanı tərək etmiş olan yadelli qızı daha həzin səslə oxşayırdılar. Onlar həmin qızın misilsiz gözəlliyini, nəcib hünərini təsvir edirdilər.

Bundan sonra qızlar Koranın özünə, mehribanlıq və məhəbbətlə dolu sözlərlə müraciət etdilər. Onlar Koraya yalvarırdılar ki, xatircəm olsun və öz aqibəti üçün qorxmasın. Onun yol yoldaşı olan ovçu, hər bir arzusunu yerinə yetirib, onu hər cür təhlükədən qoruya biləcəkdir. Qızlar Koraya vəd edirdilər ki, onun səfəri xoş, yükü isə yüngül olacaqdır. Onlar Koraya məsləhət görürdülər ki, qüdrətli Unkasın qeydinə qalsın. Sonra qızlar ümumi coşqunluqla səs-səsə verib mogikanın şərəfinə oxumağa başladılar. Onlar Unkası nəcib, mərd və alicənab döyüşçü adlandırırdılar.

Qızlar ən yanıqlı və mehriban sözlərlə Unkasa deyirdilər ki, onun ürəyindən xəbərdardırlar; delavar qızları onu maraqlandırmırdılar; o, vaxtilə Duzlu gölün sahillərində hökmranlıq etmiş olan qəbilədən idi və qəlbində coşan arzular onu öz əcdadının məzarları yaxınlığında yaşayan xalqına tərəf çəkirdi. Bir halda ki, o özü üçün ağ qız seçmişdi, deməli belə də lazım imiş. Hamı görüb yəqin edə bilmişdi ki, bu ağ qız təhlükələrlə dolu meşələrdə ömür sürmək üçün yaranmışdı, indi isə dünyanın müdrik sahibi, qızı elə bir diyara aparmışdır ki, orada həmişəlik xoşbəxt olacaqdır.

Ağı deyən qızlar sonra avazlarını dəyişib başqa bir qızı, yəni qonşu daxmada hönkürə-hönkürə ağlayan Alisanı yada saldılar. Onlar Alisanı yüngül, ağ, təmiz qar lопасına oxşadırdılar. Onlar bilirdilər ki, Alisa dərisinin rənginə görə ona çox oxşayan gənc döyüşçünün gözündə olduqca gözəldir.

Delavarlar mahnılara ovsunlanmış adamlar kimi qulaq asırdılar; onların üzünün ifadəsi dərdə ürəkdən şərik olduqlarını aydın bildirirdi. Hətta David qızların həzin səslərinə diqqətlə qulaq verirdi; hələ mahnının qurtarmasından çox-çox qabaq Davidin gözlərindəki heyrət ifadəsi qəlbən iztirab çəkdiyini aydın göstərirdi.

Oxunan mahnıların mahiyyətini başa düşən yeganə ağ adam, yəni kəşfiyyatçı, bayaqdan daldığı xəyal aləmindən qayıtdı və mahnının mənasını daha yaxşı qavramaq istəyirmiş kimi başını aşağı əydi.

Qızlar Koranın və Unkasın aqibətindən danışmağa başladıqda, kəşfiyyatçı bu qızların sadələvəh etiqadlarının tamamilə əsassız olduğunu dərk edən bir adam kimi başını bulayib, əvvəlki kimi yenə tufənginə söykəndi və dəfn mərasimi qurtaranadək bu vəziyyətdə qaldı.

Yalnız Çinqaçkukdan başqa buradakı bütün hindular dəfn ayininin icra olunmasına çox diqqətlə fikir verirdilər. Bütün bu müddətdə Çinqaçkuk gözlərini bir dəfə də olsun oğlunun üzündən çəkməmişdi; hətta ən zəhmli və ya ürək yandırıcı yanıqlı nalə səsləri ucaldıqda da, onun üzünün donuq ifadəsi əsla dəyişməmişdi.

Neçə illərdən bəri canından artıq sevdiyi və az sonra daha heç zaman görməyəcəyi əziz oğlunun üzünü axırıncı dəfə görmək üçün Çinqaçkukun bütün qalan hissələri sanki keyimişdi.

Mahnı oxunması qurtardıqda, öz igidliklərilə məşhur olan, qəzəbli və əzəmətli görünüşlü bir döyüşçü camaatın arasından çıxdı. O, yavaş-yavaş mərhuma yaxınlaşıb onun yanında durdu. Az sonra Unkasın cansız cəsədinə müraciət edərək dedi:

– Ey delavarların iftixarı, nə üçün bizi tərək etdin? Sənin ömrün ağacların arxasından yenicə qalxmağa başlayan günəşə oxşayırdı, şöhrətin isə, günəşin hətta günorta çağı saçdığı işıqdan da parlaq idi. Səni döyüşdə görənlərin hansının ağına gələrdi ki, sən də ölərmisən? Sənin qıçların quş qanadlarına oxşayırdı, qolun yuxarıdan enən şam budaqlarından da ağır idi, səsin isə, Manittonun buludlardan gələn gur səsinə oxşayırdı. Ey delavarların fəxri, nə üçün bizi tərək etdin?

Onun ardınca digər döyüşçülər də çox nizamla mərhuma yaxınlaşırdılar.

Qəbilənin ən məşhur adamlarının əksəriyyəti mərhumu mahnı və ya nitqlə tərifləyib onun cəsədi qarşısında öz borcunu verdikdən sonra, yenidən dərin və ağır sükut başladı.

Bu zaman havada musiqiyə oxşayan həzin bir səs eşidildi. Səs o qədər yavaş çıxırdı ki, haradan gəldiyini bilmək mümkün

deyildi. Bu səsin ardınca başqa səslər də eşidildi; səslər get-gedə ucalırdı; nəhayət camaatın qulağına əvvəlcə uzanan və tez-tez təkrar olunan nidalar, sonra isə səslər çatdı. Çınqaçkukun dodaqlarının bir-birindən aralandığını görərkən başa düşmək olardı ki, bu mahnını oxuyan odur, o öz ata mahnısını oxuyur. Doğrudur, heç kəs üzünü döndərüb Çınqaçkuka baxmırdı, lakin buradakıların başlarını qaldırıb qulaq asmalarından aydın olurdu ki, onlar Çınqaçkukun səsinə də Tamenundun danışığı, kimi çox diqqətlə dinləyirlər. Lakin hinduların diqqətlə qulaq asmaları əbəs idi. Yenicə güclənən və sözləri başa düşülməyə başlayan bu səs yenə zəifləyib titrəməyə başladı, elə bil külək onu uzaqlara aparırdı. Saqamorun dodaqları bir-birinə bitişdi, onun səsi kəsildi. Delavarlar öz dostlarının içəridən coşub baş qaldıran duyğularını boğmaqda aciz olduğunu başa düşdükdə, onun səsinə daha qulaq vermədilər və yadelli qızın dəfninə fitri bir nəzakətlə diqqət yetirməyə başladılar.

Qoca başçılardan biri qadınlara işarə etdi. Qızlar Koranın cənazəsini qaldırıb çiyinlərinə aldılar və mərhumu yeni, yanıqlı bir mahnı ilə tərifləyə-tərifləyə, yavaş addımlarla getdilər. Bayaقدan ayini çox diqqətlə izləyən Hamut indi qızın, demək olar ki, huşunu itirmiş olan atasına tərəf əyilib qulağına pıçıldadı:

– Sənin övladının meyitini aparırlar. Onların dalınca getməyimiz və qızın xristian adət ilə dəfn olunmasına göz yetirməyimiz lazım deyilmi?

Munro diksindi. Tələşlə ətrafına göz gəzdərüb ayağa qalxdı və kiçik dəfn mərasiminin ardınca getdi. Dostlar onu araya aldılar; onların bürüzə verdikləri kədər və ələm o qədər qüvvətli idi ki, yas sahibinə göstərilən adicə rəğbətə ifadəsi adlandırılı bilməzdi. Hətta gənc fransız da, belə bir gözəl qızın vaxtsız və fəlakətli ölümündən çox mütəəssir olaraq, dəfn mərasimində iştirak edirdi. Lakin qəbilənin axırncı qadını matəm mərasiminə qoşulduqda, lenapların kişiləri yenə də Unkasın qarşısında dairə vurub bayaqki kimi səssiz-səmirsiz, əzəmətlə və hərəkətsiz dayandılar.

Koraya qəbir qazmaq üçün seçilmiş yer balaca bir təpə idi, burada bitən cavan şam ağacları yerə kədərli kölgə salırdı. Qızlar buraya çatdıqda Koranın cəsədini çiyinlərindən düşürüb yerə qoydular. Onların adətinə burada bələd olan yeganə ağ adam, yəni kəşfiyyatçı, bu vaxt delavar dilində dedi:

– Mənim qızlarım yaxşı iş gördülər; ağ adamlar onlara minnətdarlıq edirlər.

Qızlar bu tərifi sözlərindən razı qalaraq Koranın meyitini qayın ağacı qabığından çox ustalıqla hazırlanan tabutun içinə qoydular və onu Koranın cansıxıcı sonuncu mənzilinə endirdilər. Qızlar qəbri də asanlıqla və səssiz-səmirsiz torpaqla doldurdular, yaş torpağın üstünü isə yarpaq və çiçəklərlə örtüdü. Lakin bu mehriban məxluqlar öz qəmli işlərini qurtardıqda dayandılar və bununla da bildirdilər ki, bundan sonra nə etmək lazım gəldiyini bilmirlər. Kəşfiyyatçı yenə onlarla müraciət edərək:

– Ey cavan qadınlar, siz yaxşı elədiniz, solğun bənizli adamın ruhu nə yemək istəyir, nə də paltar... – dedi və yəqin ki, müqəddəs bir mahnı oxumaq istədiyinə görə kitabını açan Davidə baxaraq, əlavə etdi: – Görürəm, xristian adətlərini burada məndən yaxşı bilən və buna görə də danışmaq istəyən vardır.

Qadınlar təvazökarlıqla kənara çəkildilər; bayaqdan onlar əsas icraçı olduqları halda, indi qarşılarında canlanan mənzərəyə itaətkarlıqla və çox diqqətlə tamaşa etməyə başladılar. David bütün öz möminlik hisslərini izhar edib qurtaranadək qadınlar nə görüb eşitdiklərinə təəccüb etdiklərini bir hərəkətlə büruzə verdilər, nə də öz baxışlarında səbirsizlik təzahürü sezdirdilər. Onlar elə diqqətlə qulaq asırdılar ki, elə bil özləri üçün yad olan sözlərin əhəmiyyətini və bu sözlərin ifadə etməli olduğu dərin kədər hissini başa düşürdülər.

Ölünün dəfn edilməsi təsiri altında həyəcana gəlmiş olan mahnı müəllimi özündən çıxmışdı. O öz himnini oxumağa təntənəli sükut içərisində başladığı kimi, onu belə bir səssizlik içərisində də qurtardı.

Himnin son sədaları buradakıların qulaqlarına çatdıqda, hamı mərhumun atasına çəkinə-çəkinə, gözaltı baxdı və ehtiyatla, yavaşca pıçıldıadı. Munro ağarmış, qıvrım saçlı başını açdı və ətrafında toplanmış cürətsiz, mülayim qadınlara göz gəzdirdi. Sonra, onu dinləməyi əliylə kəşfiyyətçiyə işarə edib dedi:

– Bu mehriban qadınlara deyən ki, ürəyi dağlı qoca kişi onlara təşəkkür edir...

Munro yenidən başını aşağı saldı və qızının dəfnindən əvvəlki dəqiqələrdəki kimi, yenə keyləşib donmağa başladıqda, haqqında yuxarıda deyilən gənc fransız əlini yavaşca onun dirsəyinə vurdu. Fransız, qəm dəryasına batan qocanın diqqətini özünə cəlb etdikdə, üstüörtülü yüngül xərəyi gətirən bir dəstə gənc hindunu ona göstərdi, sonra isə əlini qaldırıb günəşə tərəf uzatdı.

Munro süni bir toxtaqlıqla:

– Sizi başa düşürəm, ser, – dedi, – sizi başa düşürəm. Göylərin əmri belədir, mən də ona itaət edirəm... Kora, mənim balam! Hərgah ürəyi dağlı atanın duasının sənə bir xeyri olsaydı, indi sən nə qədər xoşbəxt olardın!... Gedək, centlmenlər, – deyə o, əlavə edib qürurla ətrafına göz gəzdirdi, halbuki yorğun üzünü büzüşdürən iztirab o qədər qüvvətli idi ki, onu gizlədə bilmirdi. – Borcumuzu verdik, gedək buradan.

Heyvord özünü bayaqdan güclə saxlayır və hər bir an taqətdən düşəcəyini hiss edirdi. Buna görə də Munronun əmrinə əməl edib burdan getməyi məsləhət bildi. Səfər yoldaşları ata minərkən Heyvord kəşfiyyətçinin əlini sıxdı və qoyduqları şərti xatırladaraq təkrar etdi ki, Britaniya ordusu sıralarında onunla görüşmək arzusundadır. Sonra Heyvord sıçrayıb ata mindi və onu mahmızlayıb xərəyin yanına sürdü; xərəkdə uzandırılmış Alisanın boğuşuq hıçqırtısı eşidilirdi; bu isə onun diri olduğunu göstərən yeganə əlamət idi.

Beləliklə, Şahingözdən əlavə ağ adamların hamısı: Monkalmanın adyutantının və onun yaxın adamlarının müşayiətilə kədərli sükut içərisində başını aşağı salıb gedən Munro, Heyvord və David delavarların qarşısından keçilər və az sonra geniş meşə-

likdə gözdən itdilər. Şahingöz isə yenilməz sədaqət və məftunluğun çəkib apardığı yerə yönəldi. O, Unkasın üzünə sonuncu dəfə baxmaq üçün buraya vaxtında gəlib çıxmışdı; delavarlar Unkasa heyvan dərilərindən tikilmiş sonuncu paltarını geydirmişdilər. Hindular mərhumun üzünə kəşfiyyatçının məhəbbətlə xeyli baxmasına imkan vermək üçün əl saxladılar; sonra Unkasın meyitini həmişəlik bükdülər. Birinci dəfn mərasiminə oxşayan yeni matəm mərasimi yola düşdü; bütün qəbilə, başçının müvəqqəti qəbrinin dövrəsinə toplaşmağa gəldi; bu qəbir ona görə müvəqqəti sayılırdı ki, Unkasın cəsədi sonralar onun həmqəbilələrinin qəbiristanında dəfn edilməli idi.

Delavarlar Unkasın qəbrinə tərəf gəlirdilər. Koranın qəbri üstündə olduğu kimi, bu yeni qəbrin də dövrəsində adamlar qəmli-qəmli dayanmışdılar; burada da əzici ağır sükut hökmran idi və mərhumun xatirəsinə dərin hörmət göstərilirdi. Mərhumun cəsədini qəbirdə üzü günçıxan tərəfə oturdular, yanına müharibə və ov silahları qoydular. Qəbri torpaqla doldurub örtüdülər və vəhşi heyvanlardan qorumaq üçün tədbir gördülər.

Dəfn qurtardıqdan sonra buradakıların hamısı ayinin o biri hissəsinə başladı.

İndi hamının gözü enə Çinqaçkukda idi. O hələ dinmirdi, halbuki hamı belə bir ağıllı və təcrübəli döyüşçüdən ibrətli sözlər eşitmək istəyirdi. Bu sərt və ehtiyatlı döyüşçü camaatın ürəyindən keçəni başa düşdüyü üçün başını qaldırdı, indiyədək paltarının ətəyilə örtüyü üzünü açıb buradakıların hamısını qətiyyətli bir baxışla süzdü. Onun mənalı bir tərzdə bir-birinə möhkəm sıxılmış dodaqları aralandı; o, xeyli müddətdən bəri davam edən dəfn mərasimi ərzində indi birinci dəfə hamının eşidə biləcəyi qədər ucadan danışmağa başladı.

– Mənim qardaşlarım nə üçün qüssəlidlirlər? – deyə ətrafındakı döyüşçülərin kədərli və məyus üzlərinə baxaraq dilləndi. – Mənim qızlarım niyə ağlayırlar? Ona görə ki, cavan oğlan uğurlu ovlağa getmişdir? Ona görə ki, başçı öz ömrünü namusla başa vurmuşdur? O, mehriban idi, ədalətli idi, igid idi. Bunu kim inkar edə bilər? Manittonun belə döyüşçüyə ehtiyacı vardı, buna

görə də onu öz yanına apardı. Unkasın oğlu və atası olan mənə gəldikdə, solğun bənizlərin qırılmış meşəsində yarpaqsız qalan bir şam ağacıyam. Mənim tayfam Duzlu gölün sahillərindən də, delavar dağlarından da çəkilib getmişdir. Amma kim deyər bilər ki, qəbilənin başçısı ağlını itirmişdir! Mən yalqızam...

– Yox, yox! – deyər Şahingöz ucadan səslənib onun sözünü kəsdi. O, bayaqdan öz dostunun keyimiş, ciddi üzünə səbirlə baxdığı halda, bu sözləri eşidərkən daha özünü saxlaya bilməyib dilləndi. – Yox, saqamor, sən yalqız deyilsən. Biz dərimizin rənginə görə bir-birimizdən fərqlənsək də, hər ikimizin yolu əvvəldən bir olmuşdur. Mənim də qohum-əqrəbam yoxdur və sənə kimi mən də deyər bilərəm ki, xalqım da yoxdur. Unkas sənə oğlun idi, təbiətinə görə qırmızı dərilili idi və qanca ola bilsin ki, sənə daha çox yaxındı, lakin mənimlə çiyin-çiyinə verib düşmənlə çox vuruşan və yanında xatircəm yatmış olan gənci nə vaxt unutsam, qoy onda, dərimizin rəngindən asılı olmayaraq hamımızı yaratmış olan xalqımız də məni unutsun! Oğlan bizi tərək etdi, lakin sən yalqız deyilsən, saqamor!

Çinqaçkuk Unkasın yenicə örtülmüş qəbrinin üstündən kəşfiyyatçının həyəcanla və səmimiyyətlə uzatdığı əlindən yapışdı. Onların hər ikisi dostluq hissini ürəkdən belə izhar edib başını aşağı saldı. Yağış damcıları kimi tökülən isti göz yaşları Unkasın qəbrini islatmağa başladı.

Bu mahalın iki ən məşhur döyüşçüsünün bütün varlığını bürüyən hissələrin coşması təsirindən başlanmış həzin sükut içində Tamenundun səsi ucaldı:

– Bəsdir. Ey lenap övladları, çıxın gedin, Manittonun qəzəbi hələ soyumamışdır. Tamenundun qalmasının nə mənası vardır? Ömrüm çox uzun olmuşdur. Həyatımın səhər çağında Unamis övladlarını xoşbəxt və güclü gördüm, indi ömrümün tükəndiyi dəqiqələrdə isə, fərasətli və cəsur mogikanlar qəbiləsinin sonuncu döyüşçüsünün ölümünü görməli oldum.

MÜNDƏRİCAT

<i>Amerika romantizminin “sonuncu mögikan”ı</i> <i>Ceyms Fenimor Kuper</i>	4
I fəsil	17
II fəsil	25
III fəsil	34
IV fəsil	42
V fəsil	52
VI fəsil	61
VII fəsil	71
VIII fəsil	83
IX fəsil	94
X fəsil	102
XI fəsil	112
XII fəsil	125
XIII fəsil	137
XIV fəsil	146
XV fəsil	159
XVI fəsil	170
XVII fəsil	182
XVIII fəsil	197
XIX fəsil	207
XX fəsil	216
XXI fəsil	229
XXII fəsil	240
XXIII fəsil	251
XXIV fəsil	264
XXV fəsil	276
XXVI fəsil	290
XXVII fəsil	300
XXVIII fəsil	309
XXIX fəsil	319
XXX fəsil	333
XXXI fəsil	346
XXXII fəsil	354
XXXIII fəsil	367

Buraxılışa məsul: *Əziz Güləliyev*
Texniki redaktor: *Rövşən Ağayev*
Tərtibatçı-rəssam: *Nərgiz Əliyeva*
Kompüter səhifələyicisi: *Aleksandra Samuylova*
Korrektor: *Ağasən Bədəlov*

Yığılmağa verilmişdir 07.11.2004. Çapa imzalanmışdır 12.05.2005.
Formatı 60x90 $\frac{1}{16}$. Fiziki çap vərəqi 23,5. Ofset çap üsulu.
Tirajı 25000. Sifariş 116.

Kitab “PROMAT” mətbəəsində çap olunmuşdur.